

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY

URZĄD STATYSTYCZNY W KATOWICACH

Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski 2015

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

Kreska (-)	-	zjawisko nie wystąpiło
Zero (0)	-	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5
(0,0)	-	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05
Kropka (.)	-	zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych
Znak x	-	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe
Znak ♦	-	oznacza, że dane dla Polski w porównaniach międzynarodowych różnią się zakresem od danych krajowych
„W tym”	-	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy

WAŻNIEJSZE SKRÓTY

tys.	=	tysiąc	dam ³	=	dekametr sześcienny
mln	=	milion	hm ³	=	hektometr sześcienny
mld	=	miliard	km	=	kilometr
zł	=	złoty	km ²	=	kilometr kwadratowy
g	=	gram	ha	=	hektar
µg	=	mikrogram	ZR	=	zrównoważony rozwój
kg	=	kilogram	PKB	=	produkt krajowy brutto
Gg	=	gigagram	DMC	=	krajowe zużycie materiałów
t	=	tona	NTS	=	Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych
kW	=	kilowat	BAEL	=	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
MW	=	megawat	m.st.	=	miasto stołeczne
kWh	=	kilowatogodzina	NBP	=	Narodowy Bank Polski
GJ	=	gigadżul	UE	=	Unia Europejska
TJ	=	teradżul	KE	=	Komisja Europejska
GT	=	pojemność brutto	Eurostat	=	Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich
pkt	=	punkt	OECD	=	Organizacja Wspólnoty Gospodarczej i Rozwoju
p. proc.	=	punkt procentowy	UNICEF	=	Fundusz Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci
kgoe	=	kilogram oleju ekwiwalentnego			
toe	=	tona oleju ekwiwalentnego			
euro00	=	wartość euro wyrażona w kursie rynkowym			
m ³	=	metr sześcienny			

GŁÓWNY URZĄD
STATYSTYCZNY

URZĄD STATYSTYCZNY
W KATOWICACH

Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski 2015

Katowice 2015

Opracowanie publikacji	Urząd Statystyczny w Katowicach Śląski Ośrodek Badań Regionalnych
kierujący	Ilona Żurek
zespół	Aleksandra Balas, Anna Molenda, Joanna Nowicka, Elżbieta Panasiuk, Michał Przybyła, Helena Zatońska
Tłumaczenie na język angielski	Alicja Pawłowska-Pal
Projekt okładki i skład komputerowy	Sylwia Arendt-Bierońska, Andrzej Marks, Iwona Więcek
Druk i oprawa	Urząd Statystyczny w Katowicach ul. Owocowa 3, 40-158 Katowice

ISBN 978-83-89641-54-0

Prosimy o podanie źródła przy publikowaniu danych

Przedmowa

Przekazuję Państwu publikację „**Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski 2015**”, zawierającą propozycję zestawu wskaźników monitorujących zrównoważony rozwój kraju, w układzie czterech ładów: społecznego, gospodarczego, środowiskowego i instytucjonalno-politycznego.

Zrównoważony rozwój kraju, uznany za Zasadę Konstytucyjną Rzeczypospolitej Polskiej, zdefiniowany jako rozwój społeczno-gospodarczy integrujący działania polityczne, gospodarcze i społeczne, z zachowaniem równowagi przyrodniczej w celu zagwarantowania zaspokojenia potrzeb zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń jest jednym z najważniejszych wyzwań współczesnego świata.

Prezentowany zestaw 101 wskaźników został wybrany w oparciu o założenia i cele odnoszące się do wyzwań zrównoważonego rozwoju zapisanych w krajowych dokumentach strategicznych. W analizie wzięto również pod uwagę międzynarodowe dokumenty i bazy danych związane ze zrównoważonym rozwojem. W ostatecznym doborze do listy krajowej kierowano się oceną znaczenia wskaźnika dla zrównoważonego rozwoju kraju. Podstawowe założenia i prace zostały zainicjowane już w latach 2009-2011, w trakcie realizacji projektu „Wsparcie w zakresie rozwijania zestawu wskaźników do monitorowania narodowych strategii zrównoważonego rozwoju – Rozwój i wdrożenie polskiego zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju”, którego wynikiem była pierwsza opracowana lista 76 wskaźników zrównoważonego rozwoju kraju. Wnioski i rekomendacje pochodzące z ww. projektu stanowiły punkt wyjściowy do dalszych prac, efektem których jest poszerzona lista wskaźników prezentowana w przedmiotowej publikacji. Opracowany zestaw wskaźników będzie w kolejnych latach przedmiotem dalszych prac dotyczących aktualizacji zakresu mierników w dostosowaniu do obowiązujących dokumentów strategicznych oraz doboru wskaźników najpełniej odzwierciedlających idee zrównoważenia.

Pragnę wyrazić podziękowania prof. Tadeuszowi Borysowi za wsparcie merytoryczne w zakresie doboru wskaźników oraz cenne uwagi i wskazówki dotyczące ich znaczenia dla zrównoważonego rozwoju.

Wyrażam nadzieję, że informacje zawarte w niniejszej publikacji okażą się przydatne dla odbiorców zainteresowanych tematyką zrównoważonego rozwoju, jak również posłużą do prowadzenia analiz ekonomicznych, tworzenia planów i podejmowania decyzji w obszarze polityki rozwoju oraz monitorowania jej realizacji.

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

prof. dr hab. Janusz Witkowski

Warszawa, październik 2015 r.

Preface

*I would like to present you with the publication "**Sustainable Development Indicators for Poland 2015**", containing a proposal of a set of indicators to monitor sustainable development of the country in the arrangement of four domains: social, economic, environmental and institutional-political.*

Sustainable development of the country, considered as a Constitutional Principle of the Republic of Poland, defined as the socio-economic development integrating political, economic and social actions, balanced with environmental protection in order to ensure meeting the needs of both the contemporary and future generations is one of the most important challenges of the modern world.

The presented set of 101 indicators was selected on the basis of assumptions and objectives related to the challenges of sustainable development written down in the national strategic documents. International documents and databases related with sustainable development were also taken into account in the analysis. The final selection of the national list was guided by the assessment of the relevance of the indicator for sustainable development of the country. Basic assumptions and works had already been initiated in years 2009-2011, during the implementation of the project "Support the development of indicator sets for monitoring national sustainable development strategies – Developing and implementing a Polish set of sustainable development indicators", the result of which was the first list of 76 indicators of sustainable development of the country. Conclusions and recommendations from the above mentioned project represented a starting point for further work, which resulted in the expanded list of indicators presented in this publication. The set of elaborated indicators will be developed in subsequent years subject to further work on updating the scope of measures to adapt to the existing strategic documents and the selection of indicators most fully reflecting the idea of sustainability.

I would like to thank prof. Tadeusz Borys for substantive support in the selection of indicators and valuable comments and guidance on their importance for sustainable development.

I hope that the information contained in this publication will prove useful for those interested in issues connected with sustainable development, as well as serve for conducting economic analyses, developing plans and undertaking strategic decision-making in the field of development policy and monitoring its implementation.

*President
of the Central Statistical Office*

Prof. Janusz Witkowski, Ph.D.

Warsaw, October 2015

Spis treści

Contents

		Strona Page
Przedmowa	<i>Preface</i>	3
I Wprowadzenie	<i>Introduction</i>	35
II Międzynarodowe inicjatywy dotyczące zrównoważonego rozwoju	<i>International initiatives connected with sustainable development</i>	36
Działania UE związane z ideą zrównoważonego rozwoju	<i>EU actions connected with the idea of sustainable development</i>	37
Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE	<i>EU Sustainable Development Strategy</i>	38
System wskaźników zrównoważonego rozwoju UE	<i>EU system of sustainable development indicators</i>	39
III Zrównoważony rozwój w prawie polskim	<i>Sustainable development in Polish legislation</i>	41
Zrównoważony rozwój w Konstytucji RP i ustawach	<i>Sustainable development in the Constitution of the Republic of Poland and in legal acts</i>	41
Krajowe dokumenty strategiczne	<i>National strategic documents</i>	43
IV Pojęcie oraz kryteria grupowania wskaźników zrównoważonego rozwoju	<i>The concept and criteria of sustainable development indicators grouping</i>	47
Pojęcie wskaźnika zrównoważonego rozwoju	<i>The concept of sustainable development indicator</i>	47
Założenia przyjęte w pracach nad zestawem wskaźników zrównoważonego rozwoju	<i>Assumptions accepted in works connected with the set of sustainable development indicators</i>	47
Kryteria doboru wskaźników oraz przyjęta koncepcja ich grupowania według ładów i dziedzin	<i>Criteria of selection of indicators and the accepted concept of their grouping by domains and areas</i>	48
V Uwagi ogólne	<i>General remarks</i>	51
VI Wskaźniki zrównoważonego rozwoju	<i>Sustainable development indicators</i>	54
Ład społeczny	<i>Social domain</i>	54
Ład gospodarczy	<i>Economic domain</i>	138
Ład środowiskowy	<i>Environmental domain</i>	220
Ład instytucjonalno-polityczny	<i>Institutional and political domain</i>	296
Bibliografia	<i>Bibliography</i>	334

**W wersji angielskiej: przedmowa,
spis treści, uwagi ogólne**

***In English: preface,
contents, general remarks***

Spis tablic**List of tables**

		Numer Number	Strona Page
Współczynnik dzietności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Total fertility rate (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.1	56
Wskaźnik migracji zagranicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>International migration indicator (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.2	58
Stopa przyrostu/ubytku rzeczywistego ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Actual increase/decrease rate of the population (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.3	60
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Population at post-working age per 100 persons at working age (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.4	63
Prognozowana liczba ludności według ekonomicznych grup wieku z uwzględnieniem „starego” i „nowego” wieku emerytalnego (2013, 2020, 2035, 2050)	<i>Projected number of population by economic age groups taking into account “the old” and “the new” retirement age (2013, 2020, 2035, 2050)</i>	1.5	64
Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Disability-free life expectancy at the age of 65 (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.6	66
Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Standardized death rates caused by circulatory system diseases, malignant neoplasms and chronic diseases of the lower respiratory system and diabetes (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	1.7	70
Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI (2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Euro Health Consumer Index EHCI (2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.8	73
Narażenie ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Exposure of urban population to oversize impact of the PM10 dust (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	1.9	76
Narażenie ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Exposure of urban population to air polluted with ozone (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	1.10	80

		Numer Number	Strona Page
Zagrożenie ubóstwem trwałym (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>At-risk-of-constant-poverty (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.11	83
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>At-risk-of-poverty or social exclusion indicator (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.12	86
Nierówność rozkładu dochodów (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Inequality of income distribution (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.13	89
Zadłużenie gospodarstw domowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Debt of households (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.14	92
Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności w wieku 25-34 lata (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Dwellings completed per 1000 population aged 25-34 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.15	94
Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Average monthly per capita disposable income in the household (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.16	98
Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu i szkoleniu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Participation of adults in education and training (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.17	100
Odsetek dzieci na wsi w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>The share of children aged 3-4 in pre-primary education in rural areas (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.18	102
Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011)	<i>Public expenditure on education in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011)</i>	1.19	104
Młodzież niekontynuująca nauki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Youth leaving education (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.20	106
Odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of persons aged 25-64 with at least lower secondary education (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.21	108
Odsetek osób w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of people living in jobless households (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.22	111

		Numer Number	Strona Page
Stopa bezrobocia długotrwałego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Long-term unemployment rate (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.23	114
Stopa bezrobocia (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Unemployment rate (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.24	117
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Employment rate of the disabled (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.25	120
Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć (2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Gender pay gap (2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.26	121
Przeciętne wynagrodzenie godzinowe brutto kobiet w relacji do wynagrodzenia mężczyzn według zawodów w październiku (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)	<i>The average hourly gross wages and salaries of women in relation to wages and salaries of men in October (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)</i>	1.27	122
Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat (2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Employment rate of women with the youngest child aged up to 5 years old (2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.28	125
Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Road traffic accident fatalities per 1 million population (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.29	126
Przestępstwa stwierdzone na 1000 mieszkańców (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Ascertained crimes per 1000 inhabitants (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.30	128
Struktura samochodów osobowych według grup wieku (2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Structure of passenger cars by age groups (2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.31	130
Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Consumption of electricity in households per capita (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.32	132
Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Structure of average monthly per capita expenditures in households by kind (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.33	134
Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Growth of gross domestic product per capita (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.1	139

		Numer Number	Strona Page
Stopa inwestycji (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Investment rate (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.2	141
Zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca według PPP na poziomie NTS 3 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011)	<i>Regional differentiation of GDP per capita in PPP at NUTS3 level (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011)</i>	2.3	145
Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>General government sector debt in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.4	147
Wodochłonność gospodarki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Water intensity of the economy (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.5	150
Transportochłonność PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Transport intensity of GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.6	152
Energochłonność transportu w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Energy consumption by transport in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.7	156
Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Result (surplus/deficit) of the general government sector in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.8	159
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według PPP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Gross domestic product per capita in PPP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.9	162
Stopa oszczędności krajowych brutto w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Gross national savings in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.10	164
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Employment rate of persons aged 20-64 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.11	167
Czas trwania życia zawodowego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Duration of working life (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.12	170
Wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Economic and social inactivity rate of youth (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.13	172

		Numer Number	Strona Page
Współczynnik aktywności zawodowej (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Activity rate (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.14	175
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży (2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Share of net revenues from sales of innovative products in net revenues from sales (2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.15	179
Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Human resources in science and technology (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.16	182
Wydajność pracy (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Labour productivity (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.17	184
Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w relacji PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Expenditure on R&D activity in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.18	187
Wskaźnik eko-innowacyjności (2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Eco-innovation indicator (2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.19	191
Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego na 1 mln mieszkańców (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Number of resident patent applications to the European Patent Office per 1 million population (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	2.20	194
Przewozy intermodalne ładunków transportem kolejowym normalnotorowym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Intermodal freight transport by standard gauge railway transport (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.21	196
Udział transportu kolejowego i wodnego śródlądowego w transporcie ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Share of railway and inland waterway transport in total transport (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.22	198
Udział długości linii kolejowych dostosowanych do prędkości 160 km/h i więcej w długości linii kolejowych eksploatowanych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Share of the length of railway lines adjusted to the speed of 160 km/h and more in total length of railway lines operated (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.23	203
Liczba przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Transport of passengers per 1 inhabitant of urban areas (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.24	204

		Numer Number	Strona Page
Wydajność zasobów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Resource productivity (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.25	207
Udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Share of agricultural land of organic farms in the total area of agricultural land (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	2.26	209
Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Organizations with Eco-Management and Audit Scheme EMAS (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	2.27	212
Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS w krajach UE (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Organizations with Eco-Management and Audit Scheme EMAS in EU countries (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	2.28	214
Odsetek zielonych zamówień publicznych (2006, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Percentage of green public procurements (2006, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	2.29	215
Wybrane wskaźniki dotyczące zielonych zamówień publicznych (2010, 2012, 2016)	<i>Selected indicators concerning green public procurements (2010, 2012, 2016)</i>	2.30	217
Udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of agricultural and food products samples of poor commercial quality (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.31	218
Emisja gazów cieplarnianych w ekwiwalencie CO ₂ (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Greenhouse gas emissions in CO₂ equivalent (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	3.1	222
Emisja gazów cieplarnianych według sektorów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Greenhouse gas emissions by sectors (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	3.2	225
Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Greenhouse gas emissions per unit of energy consumed (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	3.3	228
Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Share of renewable energy in gross final energy consumption (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.4	230
Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Share of renewable energy in the consumption of transportation fuels (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.5	234

		Numer Number	Strona Page
Odsetek nakładów na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Percentage of outlays on fixed assets in the field of non-conventional energy sources (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.6	236
Energochłonność gospodarki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Energy intensity of the economy (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.7	238
Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu na 100 km ² (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Emission of air pollutants by means of road transport per 100 km² (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.8	242
Średnia emisja CO ₂ na 1 km z nowych samochodów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Average emission of CO₂ per 1 km from new vehicles (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.9	244
Stan jakości powietrza (46 stref w skali kraju, w których dokonuje się oceny jakości powietrza) [2010, 2011, 2012]	<i>Air quality (46 zones for the whole country, where air quality is assessed) [2010, 2011, 2012]</i>	3.10	247
Emisja zanieczyszczeń zakwaszających na 1 km ² (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Emission of acidifying pollutants per 1 km² (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.11	249
Wielkość floty rybackiej (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Size of fishing fleet (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.12	251
Wodochłonność przemysłu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Water intensity of industry (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.13	253
Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Percentage of population connected to wastewater treatment plants of at least the second degree (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.14	255
Pobór wody na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Per capita water withdrawal (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.15	259
Pojemność obiektów małej retencji wodnej (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Capacity of small water retention facilities (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.16	261
Udział powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej w powierzchni ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of built-up and urban areas in total area (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.17	264

		Numer Number	Strona Page
Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of devastated and degraded land requiring reclamation in total area (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.18	266
Lesistość (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Forest cover (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.19	269
Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni geodezyjnej ogółem (2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Share of the area covered by obligatory spatial development plans in total geodesic area (2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.20	272
Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of legally protected land in total area (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.21	274
Udział powierzchni obszarów Natura 2000 w powierzchni ogółem (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Share of Natura 2000 areas in total area (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.22	278
Uszkodzenia drzewostanów przez defoliację (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Forest trees damaged by defoliation (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.23	280
Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Farmland Bird Index FBI (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.24	282
Odpady nieminerálne wytworzone na 1 mieszkańca (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)	<i>Non-mineral waste generated per capita (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)</i>	3.25	284
Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Municipal waste generated per capita (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.26	286
Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Municipal waste treated by landfilling per capita (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.27	288
Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Municipal waste collected selectively in relation to total municipal waste (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.28	291

		Numer Number	Strona Page
Recykling odpadów opakowaniowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Recycling of packaging waste (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	3.29	294
Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Official Development Aid (ODA) for developing countries (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	4.1	298
Polskie inwestycje bezpośrednie w krajach rozwijających się (2010, 2011, 2012)	<i>Polish direct investments in developing countries (2010, 2011, 2012)</i>	4.2	300
Import z krajów rozwijających się według grup dochodowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Imports from developing countries by income groups (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	4.3	302
Poziom zaufania wobec instytucji publicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Level of citizens' confidence in public institutions (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	4.4	306
Wskaźnik postrzeganej korupcji (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Corruption Perception Index (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	4.5	310
Frekwencja w wyborach parlamentarnych oraz samorządowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2009, 2010, 2011, 2014)	<i>Voter turnout in parliamentary and local elections (2004, 2005, 2006, 2007, 2009, 2010, 2011, 2014)</i>	4.6	313
Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Percentage of households with broadband access to the Internet in the house (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	4.7	317
Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Percentage of individuals using the Internet for contacts with public administration (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	4.8	319
Wskaźnik zaufania (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)	<i>Indicator of trust (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)</i>	4.9	322
Odsetek osób angażujących się w wolontariat (2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014)	<i>Percentage of population involved in voluntary service (2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014)</i>	4.10	326
Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of women in managerial positions in the total number of employees in managerial positions (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	4.11	328
Udział kobiet w życiu publicznym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of women in public life (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	4.12	330

Spis wykresów

List of graphs

		Numer Number	Strona Page
Współczynnik dzietności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2030) ...	<i>Total fertility rate (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2030)</i>	1.1	56
Współczynnik dzietności w krajach UE w 2013 r.	<i>Total fertility rate in EU countries in 2013</i>	1.2	57
Wskaźnik migracji zagranicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>International migration indicator (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.3	59
Wskaźnik migracji zagranicznych w krajach UE w 2013 r.	<i>International migration indicator in EU countries in 2013</i>	1.4	59
Stopa przyrostu/ubytku rzeczywistego ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Actual increase/decrease rate of the population (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.5	61
Ludność według miejsca zamieszkania (1946, 1950-2015, 2020, 2025, 2030, 2035, 2040, 2045, 2050)	<i>Population by place of residence (1946, 1950-2015, 2020, 2025, 2030, 2035, 2040, 2045, 2050)</i>	1.6	61
Stopa przyrostu/ubytku rzeczywistego ludności w krajach UE w 2013 r.	<i>Actual increase/decrease rate of the population in EU countries in 2013</i>	1.7	62
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Population at post-working age per 100 persons at working age (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.8	64
Ludność w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym oraz współczynnik obciążenia demograficznego ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym (1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2020, 2025, 2030, 2035, 2040, 2045, 2050)	<i>Population at working and post-working age as well as age dependency ratio of the of population at working age to the number of population at post-working age (1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2020, 2025, 2030, 2035, 2040, 2045, 2050)</i>	1.9	65
Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Disability-free life expectancy at the age of 65 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.10	67
Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu w krajach UE w 2013 r.	<i>Disability-free life expectancy at the age of 65 in EU countries in 2013</i>	1.11	68

		Numer Number	Strona Page
Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Standardized death rates caused by circulatory system diseases, malignant neoplasms and chronic diseases of the lower respiratory system and diabetes (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	1.12	71
Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy w krajach UE w 2012 r.	<i>Standardized death rates caused by circulatory system diseases, malignant neoplasms and chronic diseases of the lower respiratory system and diabetes in EU countries in 2012</i>	1.13	72
Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI (2006, 2007, 2008, 2009, 2012, 2013, 2014, 2030) ...	<i>Euro Health Consumer Index EHCI (2006, 2007, 2008, 2009, 2012, 2013, 2014, 2030)</i>	1.14	74
Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia według wyodrębnionych obszarów (podkategorii) w systemie służby zdrowia w Polsce (2013, 2014)	<i>Euro Health Consumer Index EHCI by indicator areas (subdisciplines) in the health care system in Poland (2013, 2014)</i>	1.15	74
Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI w krajach UE w 2014 r.	<i>Euro Health Consumer Index EHCI in EU countries in 2014</i>	1.16	75
Narażenie ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Exposure of urban population to oversize impact of the PM10 dust (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	1.17	77
Narażenie ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10 w krajach UE w 2012 r.	<i>Exposure of urban population to oversize impact of the PM10 dust in EU countries in 2012</i>	1.18	78
Narażenie ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Exposure of urban population to air polluted with ozone (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	1.19	80
Narażenie ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem w krajach UE w 2012 r. .	<i>Exposure of urban population to air polluted with ozone in EU countries in 2012</i>	1.20	81
Zagrożenie ubóstwem trwałym (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>At-risk-of-constant-poverty (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.21	83
Zagrożenie ubóstwem trwałym w krajach UE w 2013 r.	<i>At-risk-of-constant-poverty in EU countries in 2013</i>	1.22	84

		Numer Number	Strona Page
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020)	<i>At-risk-of-poverty and social exclusion indicator (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020)</i>	1.23	87
Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym według wskaźników składowych (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>At-risk-of-poverty and social exclusion indicator by component indicators (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.24	88
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach UE w 2013 r.	<i>At-risk-of-poverty and social exclusion indicator in EU countries in 2013</i>	1.25	88
Nierówność rozkładu dochodów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Inequality of income distribution (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...</i>	1.26	90
Nierówność rozkładu dochodów w krajach UE w 2013 r.	<i>Inequality of income distribution in EU countries in 2013</i>	1.27	90
Zadłużenie gospodarstw domowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Debt of households (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.28	92
Kredyty i dochody do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Loans and gross disposable income in the households sector (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.29	92
Struktura przedmiotowa kredytów dla gospodarstw domowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Itemized structure of loans for households (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.30	92
Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności w wieku 25-34 lata (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Dwellings completed per 1000 population aged 25-34 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.31	95
Liczba mieszkań oddanych do użytkowania według wybranych form budownictwa (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Dwellings completed by selected forms of construction (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.32	95
Mieszkania oddane do użytkowania oraz zasoby mieszkaniowe (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)	<i>Dwellings completed and dwelling stocks (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)</i>	1.33	96

		Numer Number	Strona Page
Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020)	<i>Average monthly per capita disposable income in the household (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020)</i>	1.34	99
Dochód do dyspozycji i wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych oraz udział przeciętnych miesięcznych wydatków w dochodzie do dyspozycji według grup społeczno-ekonomicznych w 2013 r.	<i>Disposable income and expenditures per capita in households as well as share of average monthly expenditures in the disposable income by socio-economic groups in 2013</i>	1.35	99
Subiektywna ocena sytuacji materialnej według grup społeczno-ekonomicznych w 2013 r.	<i>Subjective evaluation of the financial situation by socio-economic groups in 2013</i>	1.36	99
Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu i szkoleniu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)	<i>Participation of adults in education and training (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)</i>	1.37	101
Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu i szkoleniu w krajach UE w 2014 r.	<i>Participation of adults in education and training in EU countries in 2014</i>	1.38	101
Odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020)	<i>Share of children aged 3-4 in pre-primary education in rural areas (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020)</i>	1.39	103
Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011)	<i>Public expenditure on education in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011)</i>	1.40	105
Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB w krajach UE w 2011 r.	<i>Public expenditure on education in relation to GDP in EU countries in 2011</i>	1.41	105
Młodzież niekontynuująca nauki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2030)	<i>Youth leaving education (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2030)</i>	1.42	107
Młodzież niekontynuująca nauki w krajach UE w 2014 r.	<i>Youth leaving education in EU countries in 2014</i>	1.43	107
Odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of persons aged 25-64 with at least lower secondary education (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.44	109

		Numer Number	Strona Page
Odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym w krajach UE w 2014 r.	<i>Share of persons aged 25-64 with at least lower secondary education in EU countries in 2014</i>	1.45	109
Odsetek osób w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of people living in jobless households (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.46	111
Odsetek osób w gospodarstwach domowych bez osób pracujących w krajach UE w 2014 r.	<i>Share of people living in jobless households in EU countries in 2014</i>	1.47	112
Stopa bezrobocia długotrwałego (2004, 2005, 2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...	<i>Long-term unemployment rate (2004, 2005, 2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i> ...	1.48	114
Stopa bezrobocia długotrwałego według płci (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Long-term unemployment rate by sex (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.49	115
Stopa bezrobocia długotrwałego w krajach UE w 2014 r.	<i>Long-term unemployment rate in EU countries in 2014</i>	1.50	115
Stopa bezrobocia (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020) ...	<i>Unemployment rate (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)</i> ...	1.51	117
Stopa bezrobocia według grup wieku (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Unemployment rate by age groups (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.52	118
Stopa bezrobocia w krajach UE w 2014 r.	<i>Unemployment rate in EU countries in 2014</i>	1.53	118
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2030)	<i>Employment rate of the disabled (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2030)</i>	1.54	120
Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć (2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Gender pay gap (2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i> ...	1.55	122
Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć w krajach UE w 2013 r.	<i>Gender pay gap in EU countries in 2013</i>	1.56	123
Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat (2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2030) ...	<i>Employment rate of women with the youngest child aged up to 5 years old (2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2030)</i>	1.57	125
Aktywność ekonomiczna kobiet w wieku 15 lat i więcej (2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Economic activity of females aged 15 and more (2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.58	125

		Numer Number	Strona Page
Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Road traffic accident fatalities per 1 million population (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.59	126
Wypadki drogowe oraz ofiary śmiertelne na 100 tys. pojazdów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Road traffic accidents and fatalities per 100 thous. vehicles (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.60	127
Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności w krajach UE w 2013 r.	<i>Road traffic accident fatalities per 1 million population in EU countries in 2013</i>	1.61	127
Przestępstwa stwierdzone na 1000 mieszkańców (2004, 2005, 2006, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Ascertained crimes per 1000 inhabitants (2004, 2005, 2006, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...</i>	1.62	129
Przestępstwa stwierdzone na 1000 mieszkańców w krajach UE w 2012 r.	<i>Ascertained crimes per 1000 inhabitants in EU countries in 2012</i>	1.63	129
Struktura samochodów osobowych według grup wieku (2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Structure of passenger cars by age groups (2011, 2012, 2013, 2014)</i>	1.64	131
Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Consumption of electricity in households per capita 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.65	133
Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w krajach UE w 2013 r.	<i>Consumption of electricity in households per capita in EU countries in 2013</i>	1.66	133
Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Structure of average monthly per capita expenditures in households by kind (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	1.67	135
Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów i grup społeczno-ekonomicznych w 2013 r.	<i>Structure of average monthly per capita expenditures in households by kind and socio-economic groups in 2013</i>	1.68	136
Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów i poziomu wykształcenia w 2013 r.	<i>Structure of average monthly per capita expenditures in households by kind and educational level in 2013</i>	1.69	137
Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Growth of gross domestic product per capita (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.1	140

		Numer Number	Strona Page
Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w krajach UE w 2014 r.	<i>Growth of gross domestic product per capita in EU countries in 2014</i>	2.2	140
Stopa inwestycji (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020, 2023)	<i>Investment rate (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020, 2023)</i>	2.3	142
Stopa inwestycji według sektorów instytucjonalnych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Investment rate by institutional sectors (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.4	142
Stopa inwestycji w krajach UE w 2013 r.	<i>Investment rate in EU countries in 2013</i>	2.5	143
Zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca według PPP na poziomie NTS 3 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011)	<i>Regional differentiation of GDP per capita in PPP at NUTS3 level (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011)</i>	2.6	146
Zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca według PPP na poziomie NTS 3 w krajach UE w 2011 r.	<i>Regional differentiation of GDP per capita in PPP at NUTS3 level in EU countries in 2011</i>	2.7	146
Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2023)	<i>General government sector debt in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2023)</i>	2.8	148
Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB w krajach UE w 2014 r.	<i>General government sector debt in relation to GDP in EU countries in 2014</i>	2.9	149
Wodochłonność gospodarki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Water intensity of the economy (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i> ...	2.10	151
Dynamika zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności oraz PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Dynamics of water consumption for the needs of the national economy and population as well as GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.11	151
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Water consumption for the needs of the national economy and population (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.12	151
Transportochłonność PKB dla transportu towarowego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Transport intensity of GDP for freight transport (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.13	153

		Numer Number	Strona Page
Transportochłonność PKB dla transportu towarowego w krajach UE w 2013 r.	<i>Transport intensity of GDP for freight transport in EU countries in 2013</i>	2.14	154
Transportochłonność PKB dla transportu pasażerskiego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Transport intensity of GDP for passenger transport (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.15	154
Transportochłonność PKB dla transportu pasażerskiego w krajach UE w 2013 r.	<i>Transport intensity of GDP for passenger transport in EU countries in 2013</i>	2.16	155
Energochłonność transportu w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Energy consumption by transport in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.17	156
Struktura finalnego zużycia energii w transporcie (2004, 2013)	<i>Structure of final consumption of energy by transport (2004, 2013)</i>	2.18	157
Energochłonność transportu w relacji do PKB w krajach UE w 2013 r.	<i>Energy consumption by transport in relation to GDP in EU countries in 2013</i>	2.19	157
Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2023)	<i>Result (surplus/deficit) of the general government sector in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2023)</i>	2.20	159
Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB według podsektorów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...	<i>Result (surplus/deficit) of the general government sector in relation to GDP by subsectors (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.21	160
Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB w krajach UE w 2014 r.	<i>Result (surplus/deficit) of the general government sector in relation to GDP in EU countries in 2014</i>	2.22	160
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według PPP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2023)	<i>Gross domestic product per capita in PPP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2023)</i>	2.23	162
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według PPP w krajach UE w 2014 r.	<i>Gross domestic product per capita in PPP in EU countries in 2014</i>	2.24	163
Stopa oszczędności krajowych brutto w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2030) ...	<i>Gross national savings in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2030)</i>	2.25	165

		Numer Number	Strona Page
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2030)	<i>Employment rate of persons aged 20-64 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2030)</i>	2.26	167
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w krajach UE w 2014 r.	<i>Employment rate of persons aged 20-64 in EU countries in 2014</i>	2.27	168
Czas trwania życia zawodowego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Duration of working life (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.28	170
Czas trwania życia zawodowego w krajach UE w 2013 r.	<i>Duration of working life in EU countries in 2013</i>	2.29	171
Wskaźnik bierności ekonomiczno- społecznej młodzieży (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2030)	<i>Economic and social inactivity rate of youth (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020, 2030) ...</i>	2.30	173
Wskaźnik bierności ekonomiczno- społecznej młodzieży według grup wieku w krajach UE w 2014 r.	<i>Economic and social inactivity rate of youth by age groups in EU countries in 2014</i>	2.31	174
Współczynnik aktywności zawodowej (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)	<i>Activity rate (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)</i>	2.32	176
Współczynnik aktywności zawodowej według płci (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)	<i>Activity rate by sex (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020) ...</i>	2.33	176
Współczynnik aktywności zawodowej w krajach UE w 2014 r.	<i>Activity rate in EU countries in 2014</i>	2.34	177
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży (2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Share of net revenues from sales of innovative products in net revenues from sales (2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...</i>	2.35	179
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży w przedsiębiorstwach przemysłowych i usługowych według liczby pracujących w 2013 r.	<i>Share of net revenues from sales of innovative products in net revenues from sales in industrial and service enterprises by the number of employed persons in 2013</i>	2.36	180

		Numer Number	Strona Page
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży w krajach UE w 2012 r.	<i>Share of net revenues from sales of innovative products in net revenues from sales in EU countries in 2012</i>	2.37	180
Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Human resources in science and technology (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.38	182
Udział zasobów ludzkich dla nauki i techniki oraz w kategoriach HRSTE, HRSTO i HRSTC w populacji aktywnych zawodowo w grupie wieku 25-64 lata (2004, 2013)	<i>Human resources in science and technology as well as in sub-groups of HRSTE, HRSTO and HRSTC in the economically active population aged 25-64 (2004, 2013)</i>	2.39	183
Zasoby ludzkie dla nauki i techniki w krajach UE w 2013 r.	<i>Human resources in science and technology in EU countries in 2013</i>	2.40	183
Wydajność pracy (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Labour productivity (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.41	184
Zmiana wydajności pracy, produktu krajowego brutto w cenach stałych oraz pracujących (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Changes in labour productivity, gross domestic product at constant prices and employed persons (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.42	185
Średnie roczne tempo wzrostu wydajności pracy w krajach UE w latach 2004-2013	<i>Average annual growth rate of labour productivity in EU countries in years 2004-2013</i>	2.43	185
Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w relacji do PKB (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020, 2023, 2030)	<i>Expenditure on R&D activity in relation to GDP (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020, 2023, 2030)</i>	2.44	187
Intensywność prac B+R według sektorów wykonawczych (2004, 2013)	<i>Intensity of R&D activities by sectors of performance (2004, 2013)</i>	2.45	188
Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w relacji do PKB w krajach UE w 2013 r.	<i>Expenditure on R&D activity in relation to GDP in EU countries in 2013</i>	2.46	189
Wskaźnik eko-innowacyjności (2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Eco-innovation indicator (2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.47	191
Wskaźnik eko-innowacyjności w podziale na grupy wskaźników w pięciu obszarach (2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Eco-innovation indicator by groups indicators in five areas (2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.48	192
Wskaźnik eko-innowacyjności w krajach UE w 2013 r.	<i>Eco-innovation indicator in EU countries in 2013</i>	2.49	192

		Numer Number	Strona Page
Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego na 1 mln mieszkańców (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2030)	<i>Number of resident patent applications to the European Patent Office per 1 million population (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2030)</i>	2.50	194
Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego na 1 mln mieszkańców w krajach UE w 2012 r.	<i>Number of resident patent applications to the European Patent Office per 1 million population in EU countries in 2012</i>	2.51	195
Przewozy intermodalne ładunków transportem kolejowym normalnotorowym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Intermodal freight transport by standard gauge railway transport (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.52	197
Przewozy transportem kolejowym normalnotorowym (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Transport by standard gauge railway transport (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.53	197
Udział transportu kolejowego w transporcie ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Share of railway transport in total transport (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.54	199
Udział transportu wodnego śródlądowego w transporcie ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Share of inland waterway transport in total transport (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.55	200
Udział transportu kolejowego i wodnego śródlądowego w transporcie ogółem w krajach UE w 2013 r.	<i>Share of railway and inland waterway transport in total transport in EU countries in 2013</i>	2.56	200
Udział długości linii kolejowych dostosowanych do prędkości 160 km/h i więcej w długości linii kolejowych eksploatowanych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Share of the length of railway lines adjusted to the speed of 160 km/h and more in total length of railway lines operated (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.57	203
Liczba przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020)	<i>Transport of passengers per 1 inhabitant of urban areas (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020)</i>	2.58	205
Wydajność zasobów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Resource productivity (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	2.59	207

		Numer Number	Strona Page
Wydajność zasobów w krajach UE w 2013 r.	<i>Resource productivity in EU countries in 2013</i>	2.60	208
Udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Share of ecological arable land farms in the total area of agricultural land (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	2.61	210
Ekologiczne gospodarstwa rolne (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Ecological farms (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	2.62	210
Udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem w krajach UE w 2012 r.	<i>Share of agricultural area of organic farms in the total agricultural area in EU countries in 2012</i>	2.63	211
Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Organizations with Eco-Management and Audit Scheme EMAS (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012) ...</i>	2.64	213
Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS w krajach UE w 2012 r.	<i>Organizations with Eco-Management and Audit Scheme EMAS in EU countries in 2012.....</i>	2.65	213
Odsetek zielonych zamówień publicznych (2006, 2009, 2010, 2011, 2012, 2020)	<i>Percentage of green public procurements (2006, 2009, 2010, 2011, 2012, 2020)</i>	2.66	216
Udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)	<i>Share of agricultural and food products samples of poor commercial quality (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)</i>	2.67	219
Liczba kontroli przeprowadzonych przez IJHARS (2013, 2014)	<i>Number of inspections carried out by IJHARS (2013, 2014)</i>	2.68	219
Emisja gazów cieplarnianych w ekwiwalencie CO ₂ (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Greenhouse gas emissions in CO₂ equivalent (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	3.1	222
Emisja gazów cieplarnianych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Greenhouse gas emissions (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	3.2	222
Emisja gazów cieplarnianych w ekwiwalencie CO ₂ w krajach UE w 2012 r.	<i>Greenhouse gas emissions in CO₂ equivalent in EU countries in 2012</i>	3.3	223

		Numer Number	Strona Page
Emisja gazów cieplarnianych według sektorów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Greenhouse gas emissions by sectors (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	3.4	225
Emisja gazów cieplarnianych według sektorów (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Greenhouse gas emissions by sectors (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	3.5	226
Struktura emisji gazów cieplarnianych według sektorów w 2012 r.	<i>Structure of greenhouse gas emissions by sectors in 2012</i>	3.6	227
Emisja gazów cieplarnianych z sektora „przemysł energetyczny” w krajach UE w 2012 r.	<i>Greenhouse gas emissions from the sector “energy industry” in EU countries in 2012</i>	3.7	227
Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Greenhouse gas emissions per unit of energy consumed (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	3.8	229
Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii w krajach UE w 2012 r.	<i>Greenhouse gas emissions per unit of energy consumed in EU countries in 2012</i>	3.9	229
Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020) ...	<i>Share of renewable energy in gross final energy consumption (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020) ...</i>	3.10	231
Struktura pozyskania energii ze źródeł odnawialnych według nośników w 2013 r.	<i>Structure of electricity generated from renewable sources by carriers in 2013</i>	3.11	232
Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w krajach UE w 2013 r.	<i>Share of renewable energy in gross final energy consumption in EU countries in 2013</i>	3.12	232
Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020, 2030)	<i>Share of renewable energy in fuel consumption of transport (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020, 2030)</i>	3.13	234
Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie w krajach UE w 2013 r.	<i>Share of renewable energy in fuel consumption of transport in EU countries in 2013</i>	3.14	235
Odsetek nakładów na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Percentage of outlays on fixed assets in the field of non-conventional energy sources (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.15	237

		Numer Number	Strona Page
Energochłonność gospodarki (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2030)	<i>Energy intensity of the economy (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2030)</i>	3.16	239
Energochłonność gospodarki (2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Energy intensity of the economy (2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.17	239
Energochłonność gospodarki w krajach UE w 2013 r.	<i>Energy intensity of the economy in EU countries in 2013</i>	3.18	240
Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu na 100 km ² (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Emission of air pollutants by means of road transport per 100 km² (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...</i>	3.19	242
Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu na 100 km ² w krajach UE w 2013 r.	<i>Emission of air pollutants by means of road transport per 100 km² in EU countries in 2013</i>	3.20	243
Średnia emisja CO ₂ na 1 km z nowych samochodów (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Average emission of CO₂ per 1 km from new vehicles (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.21	245
Średnia emisja CO ₂ na 1 km z nowych samochodów w krajach UE w 2014 r.	<i>Average emission of CO₂ per 1 km from new vehicles in EU countries in 2014</i>	3.22	245
Stan jakości powietrza (46 stref w skali kraju, w których dokonuje się oceny jakości powietrza) [2010, 2011, 2012, 2020]	<i>Air quality (46 zones for the whole country, where air quality is assessed) [2010, 2011, 2012, 2020]</i>	3.23	247
Emisja zanieczyszczeń zakwaszających na 1 km ² (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Emission of acidifying pollutants per 1 km² (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.24	249
Wielkość emisji zanieczyszczeń zakwaszających (2004, 2013, 2020)	<i>Volume of acidifying pollutants emission (2004, 2013, 2020)</i>	3.25	250
Emisja zanieczyszczeń zakwaszających na 1 km ² w krajach UE w 2013 r.	<i>Emission of acidifying pollutants per 1 km² in EU countries in 2013</i>	3.26	250
Wielkość floty rybackiej (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	<i>Size of fishing fleet (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)</i>	3.27	252
Dynamika wielkości floty rybackiej w krajach UE w 2012 r.	<i>Dynamics of the size of fishing fleet in EU countries in 2012</i>	3.28	252
Wodochłonność przemysłu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Water intensity of industry (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.29	254

		Numer Number	Strona Page
Dynamika zużycia wody na potrzeby przemysłu oraz produkcji sprzedanej przemysłu (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Dynamics of water consumption for the needs of industry and sold production of industry (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.30	254
Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Percentage of population connected to wastewater treatment plants of at least the second degree (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.31	256
Komunalne oczyszczalnie ścieków (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Municipal wastewater treatment plants (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.32	256
Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia w krajach UE w 2011 r.	<i>Percentage of population connected to wastewater treatment plants of at least the second degree in EU countries in 2011</i>	3.33	257
Pobór wody na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Per capita water withdrawal (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.34	259
Pobór wody na 1 mieszkańca w krajach UE w 2013 r.	<i>Per capita water withdrawal in EU countries in 2013</i>	3.35	260
Pojemność obiektów małej retencji wodnej (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2030)	<i>Capacity of small water retention facilities (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2030)</i>	3.36	262
Nakłady inwestycyjne na małą retencję wodną (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Investment outlays for small water retention (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.37	262
Udział powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej w powierzchni ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of built-up and urban areas in total area (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.38	264
Grunty zabudowane i zurbanizowane (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Built-up and urbanized land (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.39	264
Struktura powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014)	<i>Structure of built-up and urbanized land (2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014)</i>	3.40	265
Powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w 2014 r.	<i>Area of built-up and urbanized land in 2014</i>	3.41	265

		Numer Number	Strona Page
Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)	<i>Share of devastated and degraded land requiring reclamation in total area (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)</i>	3.42	267
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Devastated and degraded land requiring reclamation (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.43	267
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Devastated and degraded land requiring reclamation (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...</i>	3.44	268
Grunty zrekultywowane i zagospodarowane w ciągu roku (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Reclaimed and managed land during the year (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.45	268
Lesistość (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)	<i>Forest cover (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)</i>	3.46	270
Powierzchnia lasów (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Forest areas (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.47	270
Lesistość w krajach UE w 2012 r.	<i>Forest cover in EU countries in 2012</i>	3.48	270
Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni geodezyjnej ogółem (2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020)	<i>Share of the area covered by obligatory spatial development plans in total geodesic area (2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2020)</i>	3.49	272
Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...	<i>Share of legally protected land in total area (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.50	275
Struktura obszarów prawnie chronionych w 2014 r.	<i>Structure of legally protected land in 2014</i>	3.51	275
Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w krajach UE w 2009 r.	<i>Share of legally protected land in total area in EU countries in 2009</i>	3.52	276
Udział powierzchni obszarów Natura 2000 w powierzchni ogółem (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Share of Natura 2000 areas in total area (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.53	278

		Numer Number	Strona Page
Powierzchnia obszarów Natura 2000 (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Area of Natura 2000 areas (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.54	279
Udział powierzchni obszarów Natura 2000 w powierzchni lądowej krajów UE	<i>Share of Natura 2000 areas in total land area of EU countries</i>	3.55	279
Uszkodzenia drzewostanów przez defoliację (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Forest trees damaged by defoliation (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.56	281
Uszkodzenia drzewostanów przez defoliację w krajach UE w 2013 r.	<i>Forest trees damaged by defoliation in EU countries in 2013</i>	3.57	281
Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)	<i>Farmland Bird Index FBI (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)</i>	3.58	283
Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI w UE (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Farmland Bird Index FBI (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.59	283
Odpady niemineralne wytworzone na 1 mieszkańca (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)	<i>Non-mineral waste generated per capita (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)</i>	3.60	285
Odpady niemineralne wytworzone na 1 mieszkańca w krajach UE w 2012 r.	<i>Non-mineral waste generated per capita in EU countries in 2012</i>	3.61	285
Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Municipal waste generated per capita (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...</i>	3.62	287
Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca w krajach UE w 2013 r.	<i>Municipal waste generated per capita in EU countries in 2013</i>	3.63	287
Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Municipal waste treated by landfilling per capita (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.64	289
Odpady komunalne składowane w % odpadów wytworzonych (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Municipal waste landfilled in % of waste generated (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.65	289
Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)	<i>Municipal waste treated by landfilling per capita (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	3.66	289

		Numer Number	Strona Page
Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca w krajach UE w 2013 r.	<i>Municipal waste treated by landfilling per capita in EU countries in 2013</i>	3.67	290
Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...	<i>Municipal waste collected selectively in relation to total municipal waste (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	3.68	292
Odpady komunalne zebrane selektywnie w ciągu roku (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...	<i>Municipal waste collected selectively during the year (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...</i>	3.69	292
Recykling odpadów opakowaniowych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2014)	<i>Recycling of packaging waste (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2014) ...</i>	3.70	294
Recykling odpadów opakowaniowych w krajach UE w 2012 r.	<i>Recycling of packaging waste in EU countries in 2012</i>	3.71	295
Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013) ...	<i>Official Development Aid (ODA) for developing countries (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)</i>	4.1	298
Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się w krajach UE (2010, 2013, 2015)	<i>Official Development Aid (ODA) for developing countries in EU countries (2010, 2013, 2015)</i>	4.2	299
Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą (2010, 2011, 2012)	<i>Polish direct investments abroad (2010, 2011, 2012)</i>	4.3	301
Import z krajów rozwijających się (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Imports from developing countries (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	4.4	303
Import z krajów rozwijających się według grup dochodowych w krajach UE w 2014 r.	<i>Imports from developing countries by income groups in EU countries in 2014</i>	4.5	304
Udział importu z krajów rozwijających się w imporcie spoza UE ogółem w krajach UE (2004, 2014)	<i>Share of imports from developing countries in total imports from outside the EU in EU countries (2004, 2014)</i>	4.6	305
Poziom zaufania wobec instytucji publicznych (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Level of citizens' confidence in public institutions (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	4.7	307
Poziom zaufania wobec wybranych krajowych instytucji publicznych w krajach UE w 2014 r.	<i>Level of citizens' confidence in selected public institutions in EU countries in 2014</i>	4.8	308

		Numer Number	Strona Page
Wskaźnik postrzeganej korupcji (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Corruption Perception Index (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...</i>	4.9	310
Wskaźnik postrzeganej korupcji w krajach UE w 2014 r.	<i>Corruption Perception Index in EU countries in 2014</i>	4.10	311
Frekwencja w wyborach do Parlamentu Europejskiego (2004, 2009, 2014)	<i>Voter turnout in the European Parliament elections (2004, 2009, 2014)</i>	4.11	313
Frekwencja w wyborach do Parlamentu krajowego (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...	<i>Voter turnout in the national Parliament elections (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...</i>	4.12	314
Frekwencja w wyborach samorządowych (2006, 2010, 2014, 2020)	<i>Voter turnout in local elections (2006, 2010, 2014, 2020)</i>	4.13	314
Frekwencja w wyborach parlamentarnych w krajach UE (2010-2014, 2014)	<i>Voter turnout in parliamentary elections in EU countries (2010- 2014, 2014)</i>	4.14	315
Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)	<i>Percentage of households with broadband access to the Internet in the house (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2020)</i>	4.15	317
Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu w krajach UE w 2014 r.	<i>Percentage of households with broadband access to the Internet in the house in EU countries in 2014</i>	4.16	318
Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2023)	<i>Percentage of individuals using the Internet for contacts with public administration (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2023)</i>	4.17	320
Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną według celów (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Percentage of individuals using the Internet for contacts with public administration by purpose (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)</i>	4.18	320
Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną w krajach UE w 2014 r.	<i>Percentage of individuals using the Internet for contacts with public administration in EU countries in 2014</i>	4.19	321
Wskaźnik zaufania (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)	<i>Indicator of trust (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)</i>	4.20	323
Wskaźnik zaufania w podziale na jego składowe (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)	<i>Indicator of trust by its components (2004, 2006, 2008, 2010, 2012)</i>	4.21	323

		Numer Number	Strona Page
Wskaźnik zaufania w krajach UE w 2012 r.	<i>Indicator of trust in EU countries in 2012</i>	4.22	324
Odsetek osób angażujących się w wolontariat (2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2020)	<i>Percentage of population involved in voluntary service (2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2020) ...</i>	4.23	326
Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych w IV kwartale (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of women in managerial positions in the total number of employees in managerial positions in the IV quarter (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...</i>	4.24	328
Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych w krajach UE w IV kwartale 2014 r.	<i>Share of women in managerial positions in the total number of employees in managerial positions in EU countries in the IV quarter of 2014</i>	4.25	329
Udział kobiet w życiu publicznym (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	<i>Share of women in public life (2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014) ...</i>	4.26	331
Udział kobiet w parlamencie, władzach szczebla regionalnego i lokalnego w krajach UE (2014, 2015)	<i>Share of women in the parliament, authorities of the regional and local level in EU countries (2014, 2015)</i>	4.27	333

I. Wprowadzenie

Rozwój zrównoważony, zdefiniowany w Ustawie Prawo Ochrony Środowiska jako „*rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń*”, stanowi najważniejszy aspekt polityki rozwoju. Z uwagi na brak w Polsce Narodowej Strategii Zrównoważonego Rozwoju, koordynującej polityki związane ze zrównoważonym rozwojem, proces monitorowania może być realizowany z wykorzystaniem zestawu wskaźników wybranych w oparciu o założenia i cele odnoszące się do wyzwań zrównoważonego rozwoju zapisanych w krajowych dokumentach strategicznych.

Powyższe założenia przyjęto jako podstawę prac mających na celu opracowanie zestawu wskaźników do monitorowania zrównoważonego rozwoju kraju, prowadzonych w ramach projektu „Wsparcie w zakresie rozwijania zestawu wskaźników do monitorowania narodowych strategii zrównoważonego rozwoju – Rozwój i wdrożenie polskiego zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju”. Projekt zrealizowany został w latach 2009-2011, zgodnie z umową zawartą pomiędzy Komisją Europejską a Głównym Urzędem Statystycznym. Jego wynikiem była lista wskaźników zrównoważonego rozwoju kraju opracowana w układzie czterech łańdów: społecznego, gospodarczego, środowiskowego i instytucjonalno-politycznego.

Na dalszym etapie prac w zakresie aktualizacji zestawu wskaźników, prowadzonych w latach 2012-2015, zastosowano założenia i rozwiązania ustalone w trakcie realizacji ww. projektu, dotyczące metody doboru wskaźników oraz ich grupowania według łańdów i dziedzin. Prace aktualizacyjne w pierwszej kolejności obejmowały swoim zakresem wypracowaną wcześniej listę wskaźników i dotyczyły zarówno rewizji metryk wskaźników, jak i aktualizacji danych. W wyniku rewizji metryk dodano wyjaśnienia metodyczne oraz uaktualniono monitorowane cele w zakresie obowiązujących dokumentów strategicznych. Następnie, po analizie celów odnoszących się do zrównoważonego rozwoju zapisanych w obowiązujących krajowych dokumentach strategicznych oraz po przeglądzie międzynarodowych dokumentów i baz danych związanych ze zrównoważonym rozwojem opracowano propozycje nowych wskaźników do listy krajowej. Na etapie końcowym ograniczono liczbę wskaźników, biorąc pod uwagę ocenę ich znaczenia dla zrównoważonego rozwoju kraju.

Zasadniczą część publikacji prezentującej poszerzoną listę wskaźników zrównoważonego rozwoju kraju, stanowi opis analityczny mierników wzbogacony tabelami i wykresami zawierający, w dostępnym zakresie, dane od 2004 r. Dane dla Polski zestawiono z danymi dla Unii Europejskiej oraz krajów członkowskich. Opis każdego wskaźnika poprzedzono skróconą metryką zawierającą oprócz definicji także podstawowe wyjaśnienia metodyczne oraz informacje o znaczeniu wskaźnika dla zrównoważonego rozwoju. Podobnie jak w poprzedniej edycji publikacji, wskaźniki zostały pogrupowane w układzie czterech wymienionych wcześniej łańdów. W ramach łańdów wyodrębniono dziedziny stanowiące odzwierciedlanie celów i priorytetów zrównoważonego rozwoju zawartych w krajowych dokumentach strategicznych.

Część analityczna publikacji została poprzedzona częścią charakteryzującą międzynarodowe inicjatywy związane ze zrównoważonym rozwojem oraz koncepcje zrównoważonego rozwoju w prawie polskim, ze szczególnym uwzględnieniem dokumentów strategicznych. W części tej zawarto także opis założeń dotyczących doboru mierników oraz koncepcji ich grupowania według łańdów i dziedzin, przyjętej w pracach nad aktualizacją listy krajowej wskaźników zrównoważonego rozwoju.

II. Międzynarodowe inicjatywy dotyczące zrównoważonego rozwoju

Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy jest jednym z najważniejszych wyzwań współczesnego świata. Pojęcie to w sposób najbardziej przejrzysty i powszechnie stosowany zostało zdefiniowane przez powstałą w 1983 r. Światową Komisję G. Brundtland do spraw Środowiska i Rozwoju. Określa ona zrównoważony rozwój, jako taki, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokajane bez pozbawiania możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń. Rozwój ten odnosi się do aspektów środowiskowych, gospodarczych i społecznych. Wspomniana Komisja przyczyniła się do zwołania w 1992 r. w Rio de Janeiro drugiego Szczytu Ziemi, który był najistotniejszym wydarzeniem dla wdrażania idei zrównoważonego rozwoju. Na tej Konferencji uchwalono 5 kluczowych dokumentów, tj.: Agendę 21, Deklarację z Rio w sprawie Środowiska i Rozwoju (zawierającą 27 zasad i będącą rodzajem kodeksu postępowania człowieka wobec środowiska naturalnego), Ramową Konwencję w sprawie Zmian Klimatu, Konwencję o Bioróżnorodności i Deklarację o Lasach. Najistotniejszym dokumentem jest Agenda 21 będąca programem działań, jakie należy podejmować w perspektywie XXI wieku w zakresie środowiska i rozwoju. Dokument ten zwraca szczególną uwagę na konieczność ochrony zasobów naturalnych i racjonalnego gospodarowania nimi w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju. Agenda 21 składa się z czterech części. W pierwszej omówiono zagadnienia społeczne i ekonomiczne. W drugiej przedstawiono problemy ochrony środowiska i gospodarowania zasobami naturalnymi. Część trzecia odnosi się do roli, jakie w realizacji Agendy 21 powinny pełnić grupy społeczne. Czwarta część dotyczy możliwości realizacji poszczególnych zaleceń. Odnowienie postanowień z Konferencji z 1992 r. oraz rozwinięcie osiągnięć dokonanych po tym Szczycie miało miejsce 10 lat później w Johannesburgu.

Przełom tysiącleci stał się dla 189 członków Organizacji Narodów Zjednoczonych okazją do podkreślenia i potwierdzenia roli ONZ w kształtowaniu dzisiejszego świata. Już w 1998 r. zdecydowano nadać 55. sesji Zgromadzenia Ogólnego szczególną rangę jako tzw. Zgromadzeniu Milenijnemu Narodów Zjednoczonych. W dniu 5 IX 2000 r. rozpoczęło obrady zgromadzenie przywódców państw i szefów rządów. Głównym celem debaty były, nakreślone w Raporcie Milenijnym Sekretarza Generalnego, wyzwania pojawiające się u progu XXI wieku. W dniu 8 IX 2000 r. przywódcy 189 państw przyjęli Deklarację Milenijną Narodów Zjednoczonych, w której określone zostały m.in. Milenijne Cele Rozwoju jako zobowiązania, których realizacja pozwoli skutecznie stawić czoła wyzwaniom XXI wieku. Milenijne Cele Rozwoju (8) dotyczyły wyeliminowania skrajnego ubóstwa i głodu na świecie, zapewnienia powszechnego nauczania na poziomie podstawowym, promowania równości płci i awansu społecznego kobiet, ograniczenia umieralności dzieci, poprawy opieki zdrowotnej nad kobietami w ciąży, ograniczenia rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii i innych groźnych chorób, stosowania zrównoważonych metod gospodarowania zasobami naturalnymi, stworzenia światowego partnerstwa na rzecz rozwoju. Zobowiązania zakładały spełnienie wyznaczonych celów do końca 2015 r. zarówno przez kraje rozwijające się, kraje w okresie transformacji, jak i państwa wysoko rozwinięte.

W dniach 20-22 VI 2012 r., w dwudziestą rocznicę Konferencji Narodów Zjednoczonych na temat Środowiska i Rozwoju odbyła się w Rio de Janeiro Konferencja Narodów Zjednoczonych na temat Zrównoważonego Rozwoju określana mianem Szczytu Ziemi Rio +20. Celem konferencji było pobudzenie politycznego zainteresowania zrównoważonym rozwojem, ocena dokonanych postępów, identyfikacja luk we wdrażaniu zaleceń z poprzednich konferencji, a przede wszystkim z poprzednich Szczytów Ziemi oraz wskazanie nowych wyzwań na przyszłość. Powyższe założenia realizowano w ramach dwóch powiązanych ze sobą tematów konferencji, a mianowicie: jak budować zieloną gospodarkę w kontekście zrównoważonego rozwoju, ograniczać ubóstwo i wspierać kraje rozwijające się, tak aby znalazły zieloną ścieżkę rozwoju oraz jak poprawić międzynarodowy system koordynacji w zakresie zrównoważonego rozwoju. W dniu 27 VII 2012 r. na 66. Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ przyjęto dokument końcowy konferencji Rio +20 deklarację „Przyszłość Jakiej Chcemy”, w której odnowione zostały zobowiązania na rzecz zrównoważonego rozwoju. W dokumencie wskazano znaczenie trójaspektowego podejścia do problematyki zrównoważonego rozwoju, uwzględniającego wzajemne powiązanie trzech dziedzin: społecznej, ekonomicznej i środowiskowej. Zwrócono także uwagę na eliminację ubóstwa jako największe wyzwanie, przed którym stoi globalna gospodarka.

Jednocześnie w dokumencie zawarte zostało postanowienie dotyczące konieczności określenia zestawu celów zrównoważonego rozwoju (*Sustainable Development Goals*) po 2015 r., powiązanych ściśle ze stanem realizacji Milenijnych Celów Rozwoju. Podkreślone zostało również znaczenie dla zrównoważonego rozwoju zielonej gospodarki, zmniejszania obszarów biedy, równości płci, umocnienia pozycji kobiet i zagwarantowania im równych szans rozwojowych, a także znaczenie zaangażowania w realizację celów zrównoważonego rozwoju nie tylko rządów poszczególnych państw, ale także wszystkich grup społeczeństwa obywatelskiego i sektora prywatnego.

Ostatnim wydarzeniem o zasięgu globalnym, związanym bezpośrednio ze zrównoważonym rozwojem było przyjęcie Agendy Rozwojowej po roku 2015 pn. „Przekształcanie naszego świata 2030 r.” przez Szefów Państw i Rządów oraz Wysokich Przedstawicieli na szczycie wysokiego szczebla w siedzibie głównej ONZ w Nowym Jorku w dniach 25-27 IX 2015 r., podczas obchodów 70-lecia Organizacji.

Agenda Rozwojowa po 2015 r., zastępująca Milenijne Cele Rozwoju, jest programem na rzecz zrównoważonego rozwoju, w sformułowaniu którego pod przewodnictwem ONZ brały udział państwa członkowskie, jej struktury, jak również organizacje społeczeństwa obywatelskiego, środowiska akademickie, instytuty badawcze oraz inni interesariusze z całego świata. Agenda zawiera zestaw 17 globalnych celów na rzecz zrównoważonego rozwoju (*goals*) i 169 podcelów (*targets*), nad opracowaniem których czuwała specjalnie powołana Otwarta Grupa Robocza (*Open Working Group*).

Przesłanie i znaczenie agendy są bezprecedensowe. Dokument został przyjęty przez wszystkie kraje i jest przez nie stosowany, z uwzględnieniem ich odmiennej specyfiki, potencjału i poziomu rozwoju oraz w poszanowaniu ich polityk i priorytetów. Cele i podcele Agendy Rozwojowej po roku 2015 są uniwersalne i dotyczą zarówno krajów rozwiniętych, jak i rozwijających się. Jednocześnie cele te są zintegrowane i niepodzielne oraz harmonizują trzy wymiary zrównoważonego rozwoju – gospodarczy, społeczny i środowiskowy.

Działania UE związane z ideą zrównoważonego rozwoju

Głównym narzędziem określającym szczegółowe cele i działania, zmierzającym przede wszystkim do osiągnięcia w pełni zrównoważonego rozwoju, ale również pomagającym w wypracowywaniu odpowiednich wzorców jest długoterminowa Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE.

Priorytety i cele rozwojowe UE zawarte są także w wielu innych unijnych dokumentach strategicznych. Poza Strategią Zrównoważonego Rozwoju UE temat ten był jednym z wiodących obszarów Strategii Lizbońskiej, a jego elementy można znaleźć również w kolejnym dokumencie – „Strategii Europa 2020”.

„Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” jest długookresowym programem rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej na lata 2010-2020. „Strategia Europa 2020” została zatwierdzona przez Radę Europejską 17 VI 2010 r., zastępując realizowaną w latach 2000-2010 Strategię Lizbońską. Celem głównym strategii jest wzrost gospodarczy, jednak szczególną uwagę zwrócono w niej na kwestie dotyczące zrównoważenia tego rozwoju. Efektem realizacji „Strategii Europa 2020” ma być gospodarka bazująca na wiedzy, niskoemisyjna, promująca przyjazne środowisku technologie, oszczędnie gospodarująca zasobami, kreująca nowe „zielone” miejsca pracy, a zarazem zachowująca dbałość o spójność społeczną. W celu osiągnięcia powyższych założeń zaproponowano trzy podstawowe, wzajemnie powiązane ze sobą priorytety: wzrost inteligentny (*smart growth*): rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji; wzrost zrównoważony (*sustainable growth*): wspieranie gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej; wzrost sprzyjający integracji społecznej (*inclusive growth*): wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Poza wymienionymi strategiami koncepcja zrównoważonego rozwoju obecna jest również w innych dokumentach i inicjatywach, m.in.:

- Białych Księgach – tj. dokumentach Komisji Europejskiej zawierających oficjalne propozycje kierunków zmian wspólnej polityki, mających formę politycznej deklaracji. Choć nie są one wiążące, ich nieformalna waga skłania do respektowania ich zapisów, np. Biała Księga – Plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportu – dążenie do osiągnięcia konkurencyjnego i zasobooszczędnego systemu transportu; Biała Księga – Adaptacja do zmian klimatu: europejskie ramy działania;
- Zielonych Księgach – tj. sektorowych dokumentach Komisji Europejskiej obejmujących wąski, specjalistyczny fragment integracji UE, mających na celu zapoczątkowanie dyskusji lub konsultacji na tematy związane z danym problemem. Nie zawierają one projektów konkretnych rozwiązań legislacyjnych, a zapoczątkowane przez nie konsultacje mogą zostać sfinalizowane wydaniem Białej Księgi, np.: Zielona Księga TEN-T: Przegląd polityki. W kierunku lepiej zintegrowanej transeuropejskiej sieci transportowej w służbie wspólnej polityki transportowej;
- Komunikatach Komisji Europejskiej, np. „Wyjść poza PKB. Pomiar postępu w zmieniającym się świecie” (jest to jedna z inicjatyw mających na celu uzupełnienie wskaźnika PKB w ten sposób, by odzwierciedlone były także priorytety społeczne i polityczne); „Godne życie dla wszystkich: eliminacja ubóstwa i zapewnienie światu zrównoważonej przyszłości”, w którym Komisja Europejska przedstawiła zasady dotyczące przygotowania przekrojowych ram politycznych na okres po 2015 r.; „Globalne partnerstwo na rzecz eliminacji ubóstwa i zrównoważonego rozwoju po roku 2015”, w którym przedstawiono m.in. propozycję organizacji działań na rzecz realizacji celów zrównoważonego rozwoju; „Godne życie dla wszystkich: od wizji do wspólnego działania”, w którym wyznaczono ramy działania według obszarów priorytetowych dotyczących m.in: ubóstwa, nierówności, bezpieczeństwa żywnościowego i żywienia, zdrowia, kształcenia, równouprawnienia płci, wody i infrastruktury sanitarnej, zrównoważonej energii, produkcji i konsumpcji, zatrudnienia;
- Opiniach Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, np. w sprawie dalszych perspektyw strategii zrównoważonego rozwoju, „Wyjść poza PKB: włączenie społeczeństwa obywatelskiego w proces wyboru wskaźników uzupełniających”.

Eurostat współpracuje w zakresie zrównoważonego rozwoju z innymi organizacjami m.in. również w ramach *Joint UNECE/OECD/Eurostat Working Group on Statistics for Sustainable Development*. Działalność tej grupy koncentruje się na pracach nad poszczególnymi miernikami zrównoważonego rozwoju oraz na wyznaczeniu głównych wskaźników do porównań międzynarodowych.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE

Strategia Zrównoważonego Rozwoju powstała w 2001 r., a następnie została odnowiona w czerwcu 2006 r. Naczelnym celem odnowionej Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE jest „określenie i rozwój działań, dzięki którym UE będzie mogła zapewnić obecnym i przyszłym pokoleniom stały wzrost jakości życia poprzez tworzenie społeczności opartych na zasadach zrównoważonego rozwoju, tj. społeczności wydajnie gospodarujących zasobami i z nich korzystających, czerpiących z potencjału gospodarki w zakresie innowacji ekologicznych i społecznych, a przez to zapewniających dobrobyt, ochronę środowiska naturalnego i spójność społeczną”. Również w tym dokumencie zrównoważony rozwój oznacza, że potrzeby obecnego pokolenia należy zaspokajać bez uszczerbku dla możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń.

Do celów głównych Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE zaliczono:

- ochronę środowiska naturalnego,
- sprawiedliwość i spójność społeczną,
- dobrobyt gospodarczy,
- realizację zobowiązań UE w skali międzynarodowej.

Jako podstawowe wyzwania strategii przyjęto:

- zmianę klimatu i czystą energię,
- zrównoważony transport,
- zrównoważoną konsumpcję i produkcję,
- ochronę zasobów naturalnych i gospodarowanie nimi,
- zdrowie publiczne,
- integrację społeczną, demografię i migracje,
- wyzwania w zakresie globalnego ubóstwa i trwałego rozwoju.

W ramach każdego z wyzwań określono konkretne cele operacyjne i działania, które mają pozwolić na realizację powyższych zamierzeń.

Podstawowe prace koordynacyjne dotyczące wdrażania Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE realizuje Grupa Robocza Eurostatu ds. wskaźników zrównoważonego rozwoju i „Strategii Europa 2020”. Gromadzi ona przedstawicieli z krajów członkowskich UE, w szczególności reprezentantów krajowych urzędów statystycznych, przedstawicieli ministerstw i instytucji odpowiadających za politykę zrównoważonego rozwoju, reprezentantów organizacji międzynarodowych i Dyrektoriatów Generalnych. Jednym z jej głównych zadań jest rozwijanie i aktualizacja zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju, który w najlepszy sposób będzie pozwalał na monitorowanie postępów w poszczególnych obszarach. Spotkania Grupy Roboczej są również okazją do wymiany doświadczeń związanych z realizacją krajowych strategii zrównoważonego rozwoju i z rozwijaniem sposobów ich monitorowania. Grupa zajmuje się także działaniami z innych obszarów powiązanych z tematyką zrównoważonego rozwoju, np. pomiarem dobrobytu, inicjatywą „GDP and Beyond” i raportem Komisji ds. Pomiaru Kondycji Gospodarki i Postępu Społecznego (*Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, tzw. Komisji Stiglitz).

System wskaźników zrównoważonego rozwoju UE

Zestaw wskaźników zrównoważonego rozwoju UE składa się z dziesięciu obszarów tematycznych (odzwierciedlających m.in. siedem wyzwań Strategii Zrównoważonego Rozwoju).

Tematy przechodzą stopniowo od gospodarczych, poprzez społeczne i środowiskowe, aż do wymiaru instytucjonalnego i partnerstwa globalnego.

Składają się na nie:

- rozwój społeczno-ekonomiczny,
- zrównoważona produkcja i konsumpcja,
- włączenie społeczne,
- zmiany demograficzne,
- zdrowie publiczne,
- zmiany klimatu oraz energia,
- zrównoważony transport,
- zasoby naturalne,
- globalne partnerstwo,
- dobre rządzenie.

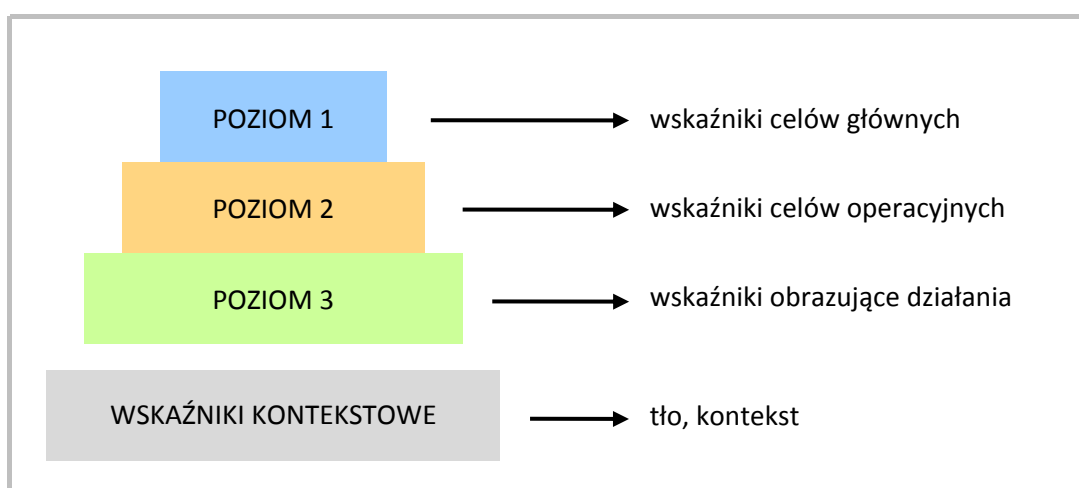
Obszary te podzielone są następnie na podtematy, które pozwalają na prezentację celów operacyjnych oraz działań Strategii. W sposób naturalny odzwierciedlają one również cel główny – osiągnięcia dobrze prosperującej, opartej na zasadach zrównoważonego rozwoju gospodarki, jak również zasady przewodnie związane z dobrym rządzeniem.

Aktualny zestaw zawiera ponad 130 wskaźników z czego 10 uznano za wskaźniki główne. Mają one przedstawić ogólny obraz tego, czy UE osiągnęła postępy w kierunku zrównoważonego rozwoju w kontekście założeń i celów określonych w strategii UE na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Na potrzeby lepszego zobrazowania i umożliwienia właściwego zrozumienia sposobu funkcjonowania i budowy zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju, wskaźniki te prezentuje się w postaci trypoziomowej piramidy (rys. 2.1.) ilustrującej cele główne (poziom 1), cele operacyjne (poziom 2) i działania (poziom 3), uzupełnione wskaźnikami kontekstowymi, które dostarczają ważnych informacji z poszczególnych obszarów, ale nie monitorują bezpośrednio celów strategii.

Stałemu monitorowaniu podlega jakość poszczególnych wskaźników za pomocą tzw. profili jakości – metryczek zawierających podstawowe metadane o wskaźniku (definicję, ocenę poziomu dokładności i porównywalności wskaźnika, a także poziom dostępności).

Rys. 2.1. Piramida wskaźników zrównoważonego rozwoju UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat.

Eurostat na bieżąco gromadzi dane od krajów członkowskich i publikuje je na swojej stronie internetowej. Regularnie co dwa lata ukazuje się raport Eurostatu monitorujący realizację Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE. Ostatni raport *Sustainable development in the European Union. 2015 monitoring report of the EU Sustainable Development Strategy* ukazał się 1 września 2015 r. Zestaw wskaźników przedstawiony w raporcie odzwierciedla priorytety bieżących polityk, jednakże pozwala na wprowadzanie korekt w odpowiedzi na zmiany w priorytetach i celach, które mogą wystąpić w przyszłości. Zestaw wskaźników nie ulegał zasadniczym zmianom od roku 2006. Późniejsze korekty w zestawie wskaźników były wynikiem przyjęcia w 2010 r. „Strategii Europa 2020”, a wraz z nią ośmiu wskaźników wiodących (*headline indicators*) monitorujących cele w takich obszarach tematycznych jak: „rozwój społeczno-ekonomiczny”, „włączenie społeczne” i „zmiany klimatu oraz energia”. Ponadto, w trakcie kilku kolejnych rewizji zestawu (ostatnia miała miejsce pod koniec 2014 r. i była wynikiem dyskusji online między członkami grupy roboczej ds. wskaźników zrównoważonego rozwoju) dokonano zmian mających na celu zarówno uwzględnienie nowych trendów w politykach UE dotyczących zrównoważonego rozwoju, jak i dostępności danych.

Baza danych z zakresu zrównoważonego rozwoju zasilana jest głównie dzięki transmisji danych z poszczególnych krajów członkowskich. Często zdarza się, że w celu zapewnienia spójności metodologicznej oraz porównywalności pomiędzy krajami obliczenia wskaźników na podstawie danych surowych pochodzących ze statystyk narodowych są realizowane w Eurostacie. Taka sytuacja może być w niektórych przypadkach przyczyną różnic pomiędzy wskaźnikami licznymi i udostępnianymi przez poszczególne kraje, a tymi prezentowanymi w bazie danych Eurostatu.

III. Zrównoważony rozwój w prawie polskim

Polska uczestnicząc w Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój” oraz podpisując trzy dokumenty o charakterze deklaracyjnym: Deklarację z Rio na temat środowiska i rozwoju, Program Działań Agenda 21, Deklarację zasad zrównoważonego zarządzania lasami oraz dwie umowy globalne: Konwencję w sprawie zmian klimatu i Konwencję o różnorodności biologicznej zobowiązała się do wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju.

W 1991 r. Sejm RP przyjął Politykę Ekologiczną Państwa, która określiła cele i kierunki działania na rzecz poprawy stanu środowiska. Był to pierwszy tego typu strategiczny i kompleksowy program działania w kraju. Powstanie tego dokumentu zbliżyło Polskę do państw, które za podstawę dalszego rozwoju społecznego oraz gospodarczego uznały ideę trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Rząd Polski w 2003 r. przyjął dokument „Zobowiązania Polski wynikające z postanowień zawartych w "Planie działań" Szczytu Ziemi w Johannesburgu – Program wdrażania”. Za priorytetowe zobowiązania z Johannesburga uznano 6 grup działań, w tym: zmianę wzorców produkcji i konsumpcji, racjonalne wykorzystywanie zasobów naturalnych oraz zapewnienie ochrony różnorodności biologicznej, wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, minimalizację niekorzystnego wpływu chemikaliów na zdrowie ludzkie, realizację zobowiązań dotyczących pomocy dla państw najuboższych oraz tworzenie instytucjonalnych ram dla zrównoważonego rozwoju.

Momentem przełomowym we wprowadzaniu koncepcji zrównoważonego rozwoju do prawodawstwa krajowego było uznanie w 1997 r. koncepcji zrównoważonego rozwoju za zasadę konstytucyjną.

Zrównoważony rozwój w Konstytucji RP i ustawach

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

W Polsce koncepcja zrównoważonego rozwoju została uznana za zasadę konstytucyjną. Zgodnie z art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 IV 1997 r. stwierdza się, że „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. Ponadto nawiązanie do koncepcji zrównoważonego rozwoju występuje w art. 74. w kontekście bezpieczeństwa ekologicznego oraz zasady sprawiedliwości pokoleniowej i ochrony środowiska:

1. „Władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom.
2. Ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych.
3. Każdy ma prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska.
4. Władze publiczne wspierają działania obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska.”

Zapis ten zobowiązuje władze publiczne do prowadzenia polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne obecnym i przyszłym pokoleniom.

Ustawy

Pojęcie zrównoważonego rozwoju najszerszej zostało zdefiniowane w aktach prawnych z zakresu ochrony środowiska. Do najważniejszych z nich należy Ustawa Prawo Ochrony Środowiska z dnia 27 IV 2001 r., w której w sposób kompleksowy uregulowane zostały zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jej zasobów.

W art. 1 Ustawy zostały określone zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju, a w szczególności:

- „zasady ustalania warunków ochrony zasobów środowiska, warunków wprowadzania substancji lub energii do środowiska oraz kosztów korzystania ze środowiska;
- obowiązki organów administracji;
- odpowiedzialność i sankcje.”

Pojęcie zrównoważonego rozwoju pojawia się w wielu innych artykułach, a najważniejsze z nich odnoszą się do definicji pojęcia zrównoważonego rozwoju, definicji ochrony środowiska oraz treści polityk strategii, planów i programów.

Pojęcie zrównoważonego rozwoju zdefiniowane jest w art. 3 pkt. 50 ustawy, zgodnie z którym:

„Przez zrównoważony rozwój rozumie się taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.”

Pojęcie zrównoważonego rozwoju pojawia się w przepisach niniejszej ustawy odnoszących się m.in. do:

- definicji ochrony środowiska
„Przez ochronę środowiska – rozumie się podjęcie lub zaniechanie działań, umożliwiające zachowanie lub przywracanie równowagi przyrodniczej; ochrona ta polega w szczególności na: racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom, przywracaniu elementów przyrodniczych do stanu właściwego” (art. 3 pkt 13).
- treści polityk, strategii, planów i programów
„Polityki, strategie, plany lub programy dotyczące w szczególności przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, gospodarki przestrzennej, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu powinny uwzględniać zasady ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju” (art. 8).

Kolejną ustawą, która w swoich zapisach odnosi się do zrównoważonego rozwoju jest ustawa z dnia 10 IV 1997 r. Prawo energetyczne. „Celem ustawy jest tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju kraju, zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego, oszczędnego i racjonalnego użytkowania paliw i energii, rozwoju konkurencji, przeciwdziałania negatywnym skutkom naturalnych monopolii, uwzględniania wymogów ochrony środowiska, zobowiązań wynikających z umów międzynarodowych oraz równoważenia interesów przedsiębiorstw energetycznych i odbiorców paliw i energii” (art. 1).

Z punktu widzenia wykorzystania zasobów naturalnych koncepcja zrównoważonego rozwoju zapisana jest w ustawie z dnia 6 VII 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju. W szczególności określają to art. 3 oraz art. 4 ustawy:

- „Gospodarowanie strategicznymi zasobami naturalnymi jest prowadzone zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju w interesie dobra ogólnego (art. 3);
- Dla osiągnięcia celu określonego w art. 3 właściwe organy administracji publicznej oraz inne podmioty, sprawujące na podstawie odrębnych przepisów zarząd nad zasobami naturalnymi wymienionymi mają obowiązek: utrzymać, powiększać i doskonalić zasoby odnawialne, użytkować złoża kopalin zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.”

W ustawie z dnia 27 III 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym za podstawę działań w zakresie kształtowania polityki przestrzennej przyjmuje się ład przestrzenny i zrównoważony rozwój (art. 1), a przy sporządzaniu koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju uwzględnia się zasady zrównoważonego rozwoju w oparciu o przyrodnicze, kulturowe, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania (art. 47). Akt ten ma istotne znaczenie nie tylko dla ochrony środowiska, ale również dla całej gospodarki przestrzennej, która wpływa na działalność społeczną i gospodarczą.

Z punktu widzenia realizacji, koncepcja zrównoważonego rozwoju występuje w ustawie z dnia 6 XII 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Politykę rozwoju zdefiniowano w art. 2: „Przez politykę rozwoju rozumie się zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej.”

Trwały i zrównoważony rozwój jest podstawowym celem polityki rozwoju. Politykę tę prowadzi (art. 3):

- Rada Ministrów (w skali kraju),
- samorząd województwa (w skali województwa),
- samorząd powiatowy i gminny (w skali lokalnej).

Polityka realizowana jest na podstawie strategii rozwoju, przy pomocy programów operacyjnych, w których nakreślono działania służące osiągnięciu celów.

Krajowe dokumenty strategiczne

Z definicji zrównoważonego rozwoju zapisanej w Ustawie Prawo Ochrony Środowiska oraz z zasady Konstytucyjnej wynika, że wszelkie działania o charakterze społeczno-gospodarczym prowadzone w oparciu o cele nakreślone w strategiach, politykach i programach sektorowych oraz innych dokumentach dotyczących rozwoju społecznego i gospodarczego, czy ochrony środowiska i jego zasobów powinny być wzajemnie powiązane i realizowane zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Do głównych dokumentów strategicznych, w oparciu o które prowadzona jest polityka rozwoju należą:

- „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności”, która jest podstawowym dokumentem określającym główne kierunki, wyzwania oraz scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Celem głównym strategii jest poprawa jakości życia Polaków poprzez zapewnienie stabilnego wzrostu gospodarczego. Dokument przedstawia trzy obszary strategiczne, w których równocześnie powinien odbywać się rozwój kraju, a mianowicie: konkurencyjność i innowacyjność gospodarki, równoważenie potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywność i sprawność państwa.
- „Strategia Rozwoju Kraju 2020” opierająca się na zintegrowanym podejściu w zakresie planowania i podejmowania interwencji w ramach różnych polityk publicznych. Celem głównym strategii jest wzmocnienie i wykorzystywanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. Dokument zakłada, że działania na rzecz realizacji założonego celu będą koncentrować się w trzech obszarach strategicznych: sprawne i efektywne państwo, konkurencyjna gospodarka, spójność społeczna i terytorialna.

W nowym systemie zarządzania rozwojem do głównych dokumentów strategicznych należy także 9 strategii zintegrowanych, które stanowią uszczegółowienie „Strategii Rozwoju Kraju 2020”:

- „Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki. Dynamiczna Polska 2020” wpisuje się bezpośrednio w priorytet jakim jest inteligentny i zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu. Zakłada wzmocnienie współpracy, a także tworzenie warunków, które będą sprzyjać rozwojowi przedsiębiorczości oraz innowacyjności. Celem głównym strategii jest wysoce konkurencyjna gospodarka oparta na wiedzy. Kierunki interwencji dokumentu przyporządkowane są realizacji czterech celów szczegółowych dotyczących: dostosowania otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb działalności innowacyjnej, zapewnienia gospodarce odpowiednich zasobów wiedzy i pracy, zrównoważonego wykorzystania zasobów oraz wzrostu umiędzynarodowienia polskiej gospodarki.
- „Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020” jest odpowiedzią na konieczność podniesienia jakości życia w Polsce. Stanowi punkt wyjścia do rozbudowy i podnoszenia jakości kapitału ludzkiego. Celem głównym strategii jest rozwijanie kapitału ludzkiego przez wydobywanie potencjałów osób, tak aby mogły one w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym na wszystkich jego etapach. W dokumencie wyodrębniono pięć szczegółowych celów o strategicznym znaczeniu dla rozwoju kapitału ludzkiego: wzrost zatrudnienia, wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych, poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej, podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli.

- „Strategia Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.)” odnosi się zarówno do utworzenia zintegrowanego systemu transportowego poprzez inwestycje w infrastrukturę transportową (cel strategiczny 1), jak i wykreowania sprzyjających warunków dla sprawnego funkcjonowania rynków transportowych i rozwoju efektywnych systemów przewozowych (cel strategiczny 2). Celem głównym strategii jest zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego, przez tworzenie spójnego, zrównoważonego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym.
- „Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r.” stanowi odpowiedź na wyzwania stojące przed Polską w zakresie energetyki i środowiska. Celem głównym strategii jest zapewnienie wysokiej jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń z uwzględnieniem ochrony środowiska oraz stworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju nowoczesnego sektora energetycznego, zdolnego zapewnić Polsce bezpieczeństwo energetyczne oraz konkurencyjną i efektywną gospodarkę. Efektem strategii ma być ułatwianie „zielonego” (sprzyjającego środowisku) wzrostu gospodarczego w Polsce przez zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i dostępu do nowoczesnych, innowacyjnych technologii, a także wyeliminowanie barier administracyjnych utrudniających „zielony” wzrost.
- „Strategia Sprawne Państwo 2020” ukierunkowana jest na kształtowanie państwa otwartego, pomocnego, skutecznego i efektywnego, o silnej pozycji międzynarodowej i wysokiej aktywności obywateli w życiu społecznym i politycznym. Celem głównym strategii jest zwiększenie skuteczności i efektywności państwa otwartego na współpracę z obywatelami. Dokument zakłada osiągnięcie celu głównego poprzez realizację siedmiu celów szczegółowych dotyczących: wprowadzenia zasad otwartego rządu, zwiększenia sprawności instytucjonalnej państwa, zapewnienia sprawnego zarządzania, upraszczania procedur administracyjnych, świadczenia usług publicznych, kompleksowej reformy wymiaru sprawiedliwości, bezpieczeństwa wewnętrznego i porządku publicznego.
- „Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020” ukierunkowana jest na kapitał społeczny będący ważnym czynnikiem rozwoju kraju, wymagającym wzmocnienia. Strategia zakłada, iż podejmowane działania powinny przyczyniać się do wzrostu wzajemnego zaufania Polaków i sprzyjać poprawie zaufania do instytucji i organów państwa. Ważnym elementem powinno być wzmacnianie gotowości Polaków do działania na rzecz dobra wspólnego. Celem głównym strategii jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski. Będzie on realizowany poprzez cztery cele szczegółowe: kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji, poprawę mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne, usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy, rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.
- „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie” wyznacza cele polityki rozwoju regionalnego, w tym wobec obszarów wiejskich i miejskich oraz definiuje ich relacje w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym terytorialnym ukierunkowaniu. Strategia odnosi się także do kwestii pogodzenia różnych interesów rozwojowych kraju związanych z konkurencyjnością regionów i jej wzmacnianiem w skali kraju i na arenie międzynarodowej, a także z niedopuszczaniem do nadmiernych i społecznie oraz politycznie nieakceptowalnych różnicowań występujących między regionami i wewnątrz regionów. Celem strategicznym sformułowanym w dokumencie jest efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym. Strategia wyznacza także trzy cele szczegółowe: wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów, budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych, tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie.

-
- „Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020” zakłada zachowanie unikalnego charakteru obszarów wiejskich dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa. Dzięki spełnieniu tego warunku, obszary wiejskie będą atrakcyjnym miejscem pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej, a ich mieszkańcy posiadać będą szeroki dostęp do wysokiej jakości usług publicznych. Celem głównym strategii jest poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa dla zrównoważonego rozwoju kraju. Strategia koncentruje się na pięciu celach szczegółowych takich jak: wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości, poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej, bezpieczeństwo żywnościowe, wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego, ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
 - „Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022” określa warunki funkcjonowania i sposoby rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego, podnoszące jego efektywność i spójność. Zakłada tworzenie zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego, opartego na sojuszniczych i bilateralnych zabezpieczeniach oraz stopniowo rozbudowywanym własnym potencjale cywilno-militarnym. Celem głównym strategii jest wzmocnienie efektywności i spójności systemu bezpieczeństwa narodowego, który powinien być zdolny do identyfikacji i eliminacji źródeł, przejawów oraz skutków zagrożeń bezpieczeństwa narodowego. Zgodnie z założeniami będzie on realizowany przez pięć celów operacyjnych: kształtowanie stabilnego międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa w wymiarze regionalnym i globalnym, umacnianie zdolności państwa do obrony, rozwój odporności na zagrożenia bezpieczeństwa narodowego, zwiększenie integracji polityk publicznych z polityką bezpieczeństwa, tworzenie warunków rozwoju zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju znalazła swoje odzwierciedlenie w wielu strategiach, politykach i programach sektorowych oraz innych dokumentach strategicznych. Przykłady wybranych dokumentów przedstawiono poniżej:

- „Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030” jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. Celem strategicznym sformułowanym w dokumencie jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.
- „Programowanie Perspektywy Finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa” jest dokumentem określającym strategię interwencji funduszy europejskich w ramach trzech polityk unijnych: polityki spójności, wspólnej polityki rolnej i wspólnej polityki rybołówstwa w Polsce. Instrumentami realizacji „Umowy Partnerstwa” są krajowe i regionalne programy operacyjne. Dokument określa kluczowe wyzwania rozwojowe kraju, sformułowane w oparciu o analizę potrzeb i potencjałów terytorialnych, jak również cele główne: zwiększenie konkurencyjności gospodarki, poprawa spójności społecznej i terytorialnej kraju oraz poprawa efektywności administracji publicznej.
- „Polityka Klimatyczna Polski – Strategie Redukcji Emisji Gazów Ciężkich w Polsce do roku 2020” to dokument, który powstał w wyniku podjęcia działań zabezpieczających przed trwałymi zmianami klimatu na podstawie zaleceń ujętych w „Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu” oraz „Protokołu z Kioto”. Zgodnie z przyjętymi założeniami głównym celem działań jest włączenie się Polski do wysiłków społeczności międzynarodowej na rzecz ochrony klimatu globalnego poprzez wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju, zwłaszcza w zakresie poprawy wykorzystania energii, zwiększenia zasobów leśnych i glebowych kraju, racjonalizacji wykorzystania surowców, produktów przemysłu i zagospodarowania odpadów, w sposób zapewniający osiągnięcie maksymalnych, długoterminowych korzyści gospodarczych, społecznych i politycznych.

- „Polityka Energetyczna Polski do 2030 r.” określa podstawowe kierunki polityki energetycznej kraju. Cel główny sformułowany w dokumencie to zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego kraju przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju.
- „Polityka Transportowa Państwa na lata 2006-2025” wyznacza główne kierunki rozwoju polskiego transportu, kładzie nacisk na poprawę jego jakości i konkurencyjności oraz zwiększenie bezpieczeństwa wszystkich użytkowników ruchu przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. Cel podstawowy zapisany w polityce to zdecydowana poprawa jakości systemu transportowego i jego rozbudowa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.
- „Polityka Leśna Państwa” ma na celu wyznaczenie kierunków działań kształtujących stosunek człowieka do lasu, zmierzających do zachowania w zmieniającej się rzeczywistości przyrodniczej i społeczno-gospodarczej warunków do trwałej, w nieograniczonej perspektywie czasowej, wielofunkcyjności lasów, ich wszechstronnej użyteczności i ochrony oraz roli w kształtowaniu środowiska przyrodniczego zgodnie z obecnymi i przyszłymi oczekiwaniami społeczeństwa.
- „II Polityka Ekologiczna Państwa” (dokument z perspektywą do 2025 r.) podstawowym celem nowej polityki ekologicznej państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego kraju (mieszkańców, infrastruktury społecznej i zasobów przyrodniczych), przy założeniu, że strategia zrównoważonego rozwoju Polski pozwoli na wdrażanie takiego modelu tego rozwoju, który zapewni na tyle skuteczną regulację i reglamentację korzystania ze środowiska, aby rodzaj i skala tego korzystania realizowane przez wszystkich użytkowników nie stwarzały zagrożenia dla jakości i trwałości przyrodniczych zasobów.

IV. Pojęcie oraz kryteria grupowania wskaźników zrównoważonego rozwoju

Pojęcie wskaźnika zrównoważonego rozwoju

Wskaźniki zrównoważonego rozwoju to podstawowe narzędzie monitoringu odślaniające w sposób wymierny istotę tej koncepcji rozwoju. Umożliwiają one stworzenie statystycznego obrazu kraju z punktu widzenia implementacji nowego paradygmatu rozwoju.

Na ogół „wskaźnik” i „miernik” są pojęciami używanymi zamiennie. Najważniejszą cechą wskaźnika jest porównywalność jego wartości (w odróżnieniu od cech wyrażonych na ogół wartościami bezwzględnyymi), umożliwiającą określenie pozycji danego obiektu/kraju na tle innych obiektów/krajów. W tym sensie wskaźnik jest funkcją jednej lub wielu cech i z reguły występuje jako tzw. miara natężenia, np. PKB per capita (wskaźnik jako funkcja PKB [cecha 1] i liczby ludności [cecha 2]) lub emisja pyłów na km² (wskaźnik jako funkcja emisji pyłów [cecha 1] i powierzchni [cecha 2]).

Rozróżnienie między „wskaźnikiem” a „indeksem” budzi nadal w praktyce analizy wskaźnikowej pewne nieporozumienia. W celu ich uniknięcia można przyjąć, że wskaźnik dotyczy pewnego stanu zjawiska, a indeks wyraża jego zmiany w czasie. Indeks wyraża więc dynamikę lub tempo zmian w czasie wartości wskaźnika lub wartości cechy statystycznej.

Założenia przyjęte w pracach nad zestawem wskaźników zrównoważonego rozwoju

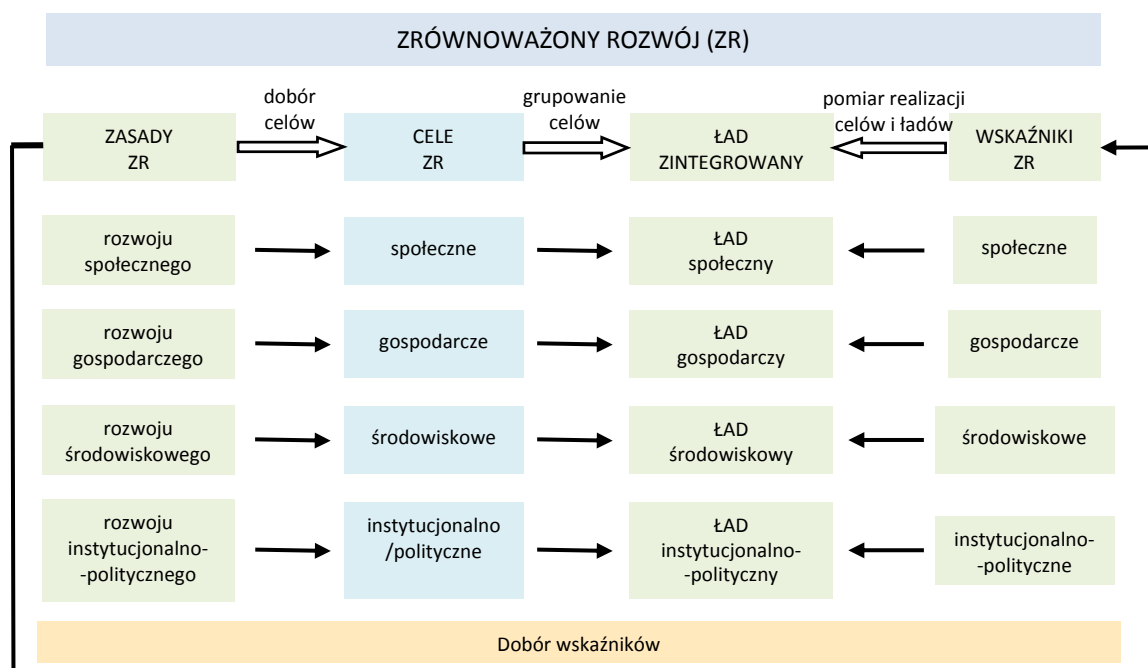
W pracach nad przygotowaniem zaktualizowanego zestawu wskaźników wykorzystano formę konkretyzacji koncepcji zrównoważonego rozwoju zastosowaną w projekcie „Wsparcie w zakresie rozwijania zestawu wskaźników do monitorowania narodowych strategii zrównoważonego rozwoju – Rozwój i wdrożenie polskiego zestawu wskaźników zrównoważonego rozwoju”. Wybór wskaźników poprzedzony został dyskusją i próbą odpowiedzi na pytanie: co chcemy mierzyć? – czyli jakie elementy koncepcji zrównoważonego rozwoju będą przedmiotem pomiaru. Fundament monitoringu stanowił komplementarny opis ww. koncepcji rozwoju poprzez identyfikację:

- zasad zrównoważonego rozwoju, stanowiących podstawowy „filtr” dla selekcji wskaźników,
- celów jako pozytywnych stanów docelowych rozwoju, opisanych w różnych dokumentach strategicznych,
- łądów: społecznego, gospodarczego, środowiskowego, instytucjonalno-politycznego.

Należy podkreślić, iż zasady zrównoważonego rozwoju stanowią podstawę sprawdzenia zgodności deklarowanej koncepcji rozwoju zrównoważonego zawartej w celach i priorytetach dokumentów strategicznych z jej istotą. Kluczową jest tu zasada sprawiedliwości międzypokoleniowej przedstawiona w raporcie „*Our Common Future*”. Szczególne znaczenie dla prawidłowego działania założonego kryterium selekcji wskaźników mają zbiory zasad określone w Deklaracji z Rio de Janeiro (tzw. Karcie Ziemi – 27 zasad, które potwierdzone zostały w dokumencie końcowym Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Zrównoważonego Rozwoju RIO +20 „Przyszłość Jakiej Chcemy”), jak również przez Unię Europejską (7 głównych zasad), w II Polityce Ekologicznej Państwa (12 zasad) oraz Deklaracji Johannesburgskiej.

Cele oraz łądy mają charakter wzorców do osiągnięcia, do których zmierzają zrównoważone zmiany rozwojowe. Wzajemne powiązania tych fundamentalnych dla prawidłowego pomiaru zrównoważonego rozwoju kategorii ilustruje rys. 1.

Rys. 1. Schemat budowy i grupowania krajowych wskaźników rozwoju zrównoważonego

Źródło: opracowanie własne.

Kategoria ładu zintegrowanego zaprezentowana na rys. 1 to kluczowe pojęcie związane ze zrównoważonym rozwojem. Ład zintegrowany jest układem docelowym rozwoju zrównoważonego i w największym skrócie oznacza spójne (niesprzeczne), jednoczesne tworzenie łądów: społecznego, gospodarczego, środowiskowego oraz instytucjonalno-politycznego w oparciu o co najmniej umiarkowany antropocentryczny system wartości. Strukturalną podstawę kształtowania ładu zintegrowanego tworzy system celów strategicznych o charakterze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i instytucjonalno-politycznym. Osiągnięcie tych celów jako pozytywnych stanów docelowych w określonej perspektywie czasowej rejestrują wskaźniki zrównoważonego rozwoju. Dokonując wyboru wskaźników zrównoważonego rozwoju należy, w miarę możliwości, integrować łądy poprzez wskaźniki odnoszące się do więcej niż jednego ładu.

Kryteria doboru wskaźników oraz przyjęta koncepcja ich grupowania według łądów i dziedzin

Zrównoważony rozwój jest podstawowym celem polityki rozwoju prowadzonej na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym w oparciu o odpowiednie dokumenty strategiczne. Identyfikacja celów i priorytetów odnoszących się do wyzwań zrównoważonego rozwoju zapisanych w krajowych dokumentach strategicznych stanowiła podstawę do opracowania zaktualizowanej krajowej listy wskaźników zrównoważonego rozwoju. W związku z powyższym dokonano przeglądu i analizy założeń przyjętych w polskich dokumentach strategicznych pod kątem problematyki zrównoważonego rozwoju. Identyfikacja celów i priorytetów związanych ze zrównoważonym rozwojem oraz dobór wskaźników prowadzone były w ramach wyodrębnionych we wcześniejszych pracach czterech łądów i 24 dziedzin (poprzednio obszarów tematycznych).

Założono, iż zaktualizowany zestaw wskaźników powinien obejmować również aspekty, które nie zostały zapisane w krajowych dokumentach strategicznych, a które są istotne z punktu widzenia koncepcji zrównoważonego rozwoju. W związku z powyższym zapoznawano się z publikacjami i artykułami polskich naukowców dotyczącymi zrównoważonego rozwoju, dokonano przeglądu wskaźników monitorujących zrównoważony rozwój w wybranych krajach członkowskich UE, organizacji międzynarodowych (Europejska Agencja Środowiska, Bank Światowy, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Organizacja Narodów Zjednoczonych). Dokonano również przeglądu zapisów zawartych w dokumencie końcowym Szczytu Ziemi Rio +20 „Przyszłość Jakiej Chcemy”, w szczególności dotyczących równości płci i warunków życia, w tym ubóstwa.

Podczas doboru wskaźników w ramach poszczególnych ładów i dziedzin kierowano się następującymi kryteriami:

- obecność na liście wskaźników do monitorowania realizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE,
- porównywalność międzynarodowa,
- dostępność danych,
- wiarygodność źródła danych.

Natomiast wśród licznych wymogów poprawności wskaźnika zrównoważonego rozwoju należy wymienić przede wszystkim:

- konieczność występowania związku merytorycznego z opisywanym zjawiskiem zrównoważonego rozwoju poprzez odpowiedź na pytania: czy wskaźnik wyraża istotę zrównoważonego rozwoju i jaki ład, temat, jaką zasadę oraz cel rozwojowy wskaźnik opisuje?
- poprawność formalną ocenianą na podstawie ogólnych zasad poprawności budowy wskaźnika (ocenie podlegały następujące kryteria: interpretacja – dostępność wyjaśnień i komentarzy ułatwiających zrozumienie treści prezentowanych informacji, teoretyczna trafność – czy wskaźnik możliwie najlepiej odzwierciedla zachodzące zjawiska, metodologia – czy istnieje jasna i czytelna metodologia obliczania wskaźnika oraz jakość, porównywalność i dostępność danych).

Po aktualizacji krajowej listy wskaźników zrównoważonego rozwoju w ramach ładów wyodrębniono 25 dziedzin. W ładzie instytucjonalno-politycznym w stosunku do poprzedniej listy wskaźników dodano dwie nowe dziedziny: Globalizacja handlu oraz Równoprawność w zarządzaniu. Natomiast dwie dziedziny zostały połączone w jedną: Społeczeństwo obywatelskie – otwartość i uczestnictwo oraz aktywność obywatelska.

Obszerny zestaw wskaźników w układzie ładów i dziedzin był przedmiotem dalszych prac, prowadzonych z zamiarem ograniczenia liczby wskaźników do najlepiej obrazujących ideę zrównoważenia.

O ostatecznym doborze wskaźników do listy krajowej decydował stopień zgodności z definicją i znaczeniem wskaźnika dla zrównoważonego rozwoju. Pod uwagę brano również zjawiska specyficzne i szczególnie istotne dla Polski.

W wyniku prowadzonych prac powstał wyjściowy zestaw wskaźników zrównoważonego rozwoju tzw. długa lista. Wykaz ten składał się z 76 wskaźników wybranych do monitorowania zrównoważonego rozwoju kraju w 2011 r. oraz 56 nowych wskaźników. W rezultacie przeprowadzonej ostatecznej selekcji wskaźników do listy krajowej dobrano 101 wskaźników rekomendowanych do systemu monitoringu zrównoważonego rozwoju kraju.

Tablica 1. Liczba wskaźników zrównoważonego rozwoju kraju według ładów i dziedzin

2011		2015		
obszary tematyczne	liczba wskaźników	dziedziny	liczba wskaźników	w tym nowe
ŁAD SPOŁECZNY				
Zmiany demograficzne	4	Zmiany demograficzne	4	2
Zdrowie publiczne	5	Zdrowie publiczne	5	2
Integracja społeczna	4	Ubóstwo i warunki życia	6	2
Edukacja	3	Edukacja	5	2
Dostęp do rynku pracy	5	Dostęp do rynku pracy	6	1
Bezpieczeństwo publiczne	2	Bezpieczeństwo publiczne	2	1
Zrównoważone wzorce konsumpcji	3	Wzorce konsumpcji	3	2
razem	26	razem	31	12
ŁAD GOSPODARCZY				
Rozwój gospodarczy	8	Rozwój gospodarczy	10	3
Zatrudnienie	3	Zatrudnienie	4	2
Innowacyjność	4	Innowacyjność	6	2
Transport	1	Transport	4	3
Zrównoważone wzorce produkcji	3	Wzorce produkcji	5	2
razem	19	razem	29	12
ŁAD ŚRODOWISKOWY				
Zmiany klimatu	3	Zmiany klimatu	3	0
Energia	4	Energia	4	0
Ochrona powietrza	4	Ochrona powietrza	4	2
Ekosystemy morskie	1	Ekosystemy morskie	1	0
Zasoby słodkiej wody	3	Zasoby słodkiej wody	4	2
Użytkowanie gruntów	3	Użytkowanie gruntów	4	1
Bioróżnorodność	2	Bioróżnorodność	4	2
Gospodarka odpadami	4	Gospodarka odpadami	5	1
razem	24	razem	29	8
ŁAD INSTYTUCJONALNO-POLITYCZNY				
Globalne partnerstwo / Finansowanie zrównoważonego rozwoju	1	Finansowanie zrównoważonego rozwoju	2	1
–	–	Globalizacja handlu	1	1
Polityka spójności i efektywności	2	Polityka spójności i efektywności	2	1
Otwartość i uczestnictwo	3	Społeczeństwo obywatelskie – otwartość i uczestnictwo oraz aktywność obywatelska	5	3
Aktywność obywatelska	1			
–	–	Równoprawność w zarządzaniu	2	2
razem	7	razem	12	8
Wskaźniki ogółem	76	Wskaźniki ogółem	101	40

V. Uwagi ogólne

General notes

1. Publikacja „Wskaźniki Zrównoważonego Rozwoju Polski 2015” zawiera dane dla Polski oraz poszczególnych krajów członkowskich Unii Europejskiej w zakresie dostępnym za lata 2004-2014.
The publication “Sustainable Development Indicators for Poland 2015” contains data for Poland and individual European Union Member States available for years 2004-2014.
2. Do Unii Europejskiej (UE) należy obecnie 28 krajów: Austria, Belgia, Bułgaria, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania, Włochy oraz od 1 VII 2013 r. – Chorwacja.
At present 28 countries are member states of the European Union (EU): Austria, Belgium, Bulgaria, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Greece, Spain, Netherlands, Ireland, Lithuania, Luxembourg, Latvia, Malta, Germany, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Sweden, Hungary, United Kingdom, Italy and since 1 VII 2013 – Croatia.
3. Prezentowane dane dla Unii Europejskiej dotyczą 28 krajów; w niektórych przypadkach, z uwagi na brak informacji dla 28 krajów UE, do porównań przyjęto dane dla 27 krajów UE, tj. bez Chorwacji.
Data presented for the European Union concern 28 countries; in some cases, due to the lack of information for 28 EU countries, data for 27 EU countries were accepted, i.e., excluding Croatia.
4. W celu zachowania porównywalności z innymi krajami UE, w publikacji przyjęto zasadę prezentowania danych dla Polski pochodzących ze źródeł międzynarodowych. W związku z powyższym w niektórych przypadkach dane te mogą się różnić od danych GUS.
For reasons of comparability with other EU countries, the principle of presenting data for Poland derived from international sources has been adopted in the publication. Due to the above mentioned, in some cases data may differ from the CSO’s data.
5. Do porównań z krajami członkowskimi UE przyjęto dane za ostatni dostępny rok.
Data for the last available year have been adopted for comparisons with EU countries.
6. Przy przeliczaniu na 1 mieszkańca (1000 ludności itp.) danych według stanu w końcu roku przyjęto liczbę ludności według stanu w dniu 31 XII, a przy przeliczaniu danych charakteryzujących wielkość zjawiska w ciągu roku — według stanu w dniu 30 VI.
When computing per capita data (1000 population, etc.) as of the end of a year, the population as of 31 XII was adopted, whereas data describing the magnitude of a phenomenon within a year – as of 30 VI.
Do przeliczeń przyjęto liczbę ludności opracowaną:
For calculations, it was assumed to use the number of population elaborated:
 - for the years 2004-2009 on the basis of results of the National Population and Housing Census 2002,
 - from 2010 on the basis of results of the National Population and Housing Census 2011, but for 2010 according to the administrative division obligatory as of 31 XII 2011.
7. Podstawą wyliczania współczynników demograficznych oraz dotyczących migracji ludności jest średnia liczba osób dla danego okresu (według stanu w dniu 30 VI); do 2009 r. – ludność zameldowana na pobyt stały; od 2010 r. – ludność faktycznie zamieszkała na danym obszarze.
Average number of the population for the given period is the basis for calculating demographic indices and migrations of population (as of 30 VI); till 2009 – population registered for permanent residence; since 2010 – population actually living in the given area.

8. Do 2014 r. w bazie Eurostat prezentowane były dane dla Polski dotyczące ludności opracowywane przez GUS metodą bilansową (według stosowanej w Polsce definicji zamieszkania). Zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1260/2013 z dnia 20 XII 2013 r. w sprawie statystyk europejskich w dziedzinie demografii obowiązującą obecnie w statystyce UE kategorią ludności są rezydenci (w oficjalnym tłumaczeniu na język polski używa się wyrażenia „ludność zamieszkująca”). W I kwartale 2015 r. w bazie Eurostat udostępniono zaktualizowane dane dotyczące liczby ludności. Zmieniony szereg czasowy dotyczy lat 2010-2014.
- Till 2014 data for Poland concerning population elaborated by the CSO using the balance method (according to the used in Poland definition of residence) were presented in the Eurostat database. According to the Regulation of the European Parliament and of the Council (EU) No. 1260/2013 of 20 XII 2013 on European demographic statistics the currently in force in EU statistics category of population are residents (in official translation into Polish the phrase “residing population” is used). Updated data on population have been available in the Eurostat database since the I quarter 2015. The revised time series concern years 2010-2014.*
9. Dane do porównań międzynarodowych dla wskaźnika migracji zagranicznych pochodzą z Eurostatu (*Crude rate of net migration plus adjustment*) i dotyczą nie tylko salda migracji, ale również korekty statystycznej. Dla potrzeb rocznych bilansów ludności, Eurostat wylicza saldo migracji jako różnicę między przyrostem rzeczywistym ludności, a przyrostem naturalnym; pojęcie to jest także określane jako saldo migracji plus korekta statystyczna.
- Data for international comparisons as far as the international migrations indicator is concerned are derived from Eurostat (Crude rate of net migration plus adjustment) and concern not only net migration, but statistical revision as well. For the purposes of annual balances of population, Eurostat calculates the net migrations as the difference between actual increase of the population, and natural increase; the concept is also referred as net migration plus statistical adjustment.*
10. Dane BAEL dla lat 2010-2014 nie są w pełni porównywalne z danymi dla lat poprzednich z uwagi na to, że:
- wyniki badania BAEL są uogólniane na populację generalną przy zastosowaniu danych o ludności Polski w wieku 15 lat i więcej, pochodzące z bilansów opracowanych na podstawie wyników spisów powszechnych – dla lat 2003-2009 na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002, a od 2010 r. na podstawie NSP 2011,
 - od III kwartału 2012 r. wprowadzono zmiany metodologiczne, mające na celu dostosowanie populacji objętej badaniem do zaleceń Eurostatu, w związku z tym od tego momentu poza zakresem badania pozostają osoby przebywające poza gospodarstwem domowym, tj. za granicą lub w gospodarstwach zbiorowych zakwaterowania 12 miesięcy lub więcej (do II kwartału 2012 r. było to powyżej 3 miesięcy).
- LFS data for years 2010-2014 are not fully comparable with data for previous year due to the fact that:*
- LFS results are generalized over the total population applying data on population of Poland aged 15 years and more derived from balances compiled on the basis of the censuses – for years 2003-2009 on the basis of the National Population and Housing Census 2002, and since 2010 on the basis of the National Population and Housing Census 2011,
 - since III quarter 2012 methodological changes have been introduced, targeted at harmonization of the population covered with the survey in accordance with Eurostat recommendations, therefore since that moment persons absent from a household for 12 months or longer, i.e. persons staying abroad or living in institutional households are excluded from the survey range (till II quarter 2012 the duration of absence was over 3 months).

-
11. Charakterystyki wskaźników zrównoważonego rozwoju kraju dokonano według jednolitego schematu opisu metodologicznego tworzącego tzw. metrykę. *Characteristics of the national sustainable development indicators have been made using a uniform scheme of methodological description, the so-called indicator profile.*
 12. W publikacji wykorzystano dane dostępne w bazach danych GUS, Eurostat oraz innych organizacji krajowych i międzynarodowych w okresie maj-sierpień 2015 r. *Data available in databases of the CSO, Eurostat and other national and international organizations in the period May – August 2015 have been used in the publication.*
 13. Niektóre informacje różnią się od opublikowanych w poprzedniej edycji publikacji ze względu na weryfikację danych w materiałach źródłowych. *Some information differs from that published in the previous edition of the publication due to the verification of data in source materials.*

VI. Wskaźniki zrównoważonego rozwoju

Ład społeczny

Wykaz wskaźników

Zmiany demograficzne

- Współczynnik dzietności
- Wskaźnik migracji zagranicznych
- Stopa przyrostu/ubytku rzeczywistego ludności !
- Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym !

Zdrowie publiczne

- Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu
- Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy
- Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI
- Narażenie ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10 !
- Narażenie ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem !

Ubóstwo i warunki życia

- Zagrożenie ubóstwem trwałym
- Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
- Nierówność rozkładu dochodów
- Zadłużenie gospodarstw domowych
- Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności w wieku 25-34 lata !
- Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym !

Edukacja

- Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu i szkoleniu
- Odsetek dzieci na wsi w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym
- Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB
- Młodzież niekontynuująca nauki !
- Odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najmniej gimnazjalnym !

Dostęp do rynku pracy

- Odsetek osób w gospodarstwach domowych bez osób pracujących
- Stopa bezrobocia długotrwałego
- Stopa bezrobocia według BAEL
- Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych
- Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć
- Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat !

Bezpieczeństwo publiczne

- Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności
- Przepięstwa stwierdzone na 1000 mieszkańców !

Wzorce konsumpcji

- Struktura samochodów osobowych według grup wieku
- Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca
- Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów !

Ład społeczny

Współczynnik dzietności

Nazwa wskaźnika	Współczynnik dzietności
Dziedzina	Zmiany demograficzne
Definicja	Współczynnik dzietności oznacza liczbę dzieci, które urodziłaby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15-49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłaby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezienne.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Współczynnik dzietności jest obliczany jako suma cząstkowych współczynników płodności w poszczególnych okresach rozrodczych (15-49 lat).</p> <p>Płodność kobiet mierzy się współczynnikiem obliczonym jako iloraz liczby urodzeń żywych i liczby kobiet w wieku rozrodczym (15-49 lat). Oprócz ogólnych współczynników płodności podaje się również współczynniki grupowe (cząstkowe), obliczone jako ilorazy liczby urodzeń żywych z kobiet w danej grupie wieku i liczby kobiet w tej samej grupie wieku. Urodzenia z matek w wieku poniżej 15 lat zalicza się do grupy 15-19 lat; urodzenia z matek w wieku 50 lat i więcej zalicza się do grupy 45-49 lat.</p> <p>Wiek rozrodczy – wiek, w którym kobieta zdolna jest (biologicznie) do urodzenia dziecka. W praktyce statystycznej GUS, jako wiek rozrodczy (dla umiarkowanej strefy klimatycznej, w jakiej znajduje się Polska) przyjmuje 15-49 lat.</p> <p>Liczba kobiet w wieku 15-49 lat – według stanu na środek danego okresu według miejsca zamieszkania.</p> <p>Przy obliczaniu wskaźnika dzietności kobiet wykorzystuje się dane z bilansów ludności i statystyki urodzeń.</p> <p>Ludność opracowano na podstawie bilansów ludności na terenie gminy. Bilanse ludności sporządza się dla okresów międzypisowych w oparciu o wyniki ostatniego spisu powszechnego (dla lat 2010-2014 na podstawie NSP 2011, dla lat 2004-2009 na podstawie NSP 2002) przy uwzględnieniu:</p> <ul style="list-style-type: none">– zmian w danym okresie spowodowanych ruchem naturalnym (urodzenia, zgony) i migracjami ludności (zameldowania i wymeldowania na pobyt stały z/do innych gmin i z zagranicy/za granicę), a także przesunięciami adresowymi ludności z tytułu zmian administracyjnych,– różnicy między liczbą osób zameldowanych na pobyt czasowy ponad 3 miesiące (do 2005 r. – ponad 2 miesiące) na terenie gminy a liczbą osób czasowo nieobecnych, która stanowi jednocześnie różnicę między liczbą osób zameldowanych na pobyt stały w gminie a liczbą osób faktycznie mieszkających na terenie gminy.

Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju

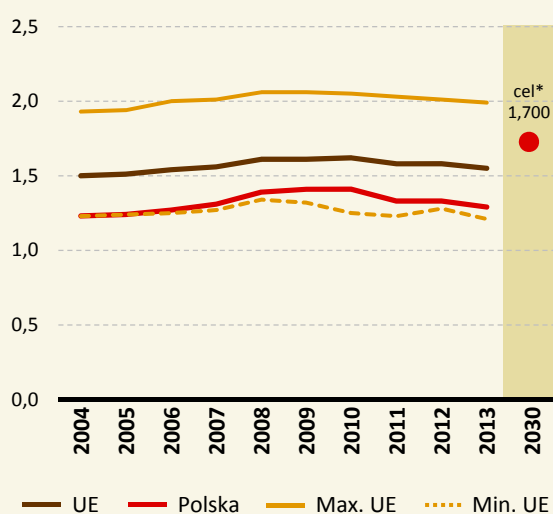
Zmiany demograficzne są jednym z najpoważniejszych wyzwań w najbliższych latach. Związane są one m.in. z niskim przyrostem naturalnym, spadkiem dzietności i związanym z tym procesem starzenia się społeczeństwa. Dłuższy okres utrzymywania się niskiego współczynnika dzietności w połączeniu ze wzrostem średniej długości życia oraz fakt, że pokolenie wyższe demograficznie wchodzi w wiek emerytalny stanowią ogromne wyzwania w odniesieniu do stabilności finansowej systemów emerytalnych oraz rynku pracy.

Tabela 1.1. Współczynnik dzietności

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1,227	1,243	1,267	1,306	1,390	1,398	1,376	1,297	1,299	1,256	1,290

Źródło: dane GUS.

Dla zagwarantowania co najmniej prostej zastępowalności pokoleń wymagane jest kształtowanie się współczynnika dzietności na poziomie 2,10 – 2,15, tj. gdy na 100 kobiet w wieku 15-49 lat przypada średnio 210 – 215 urodzonych dzieci. Wartości poniżej tego przedziału wskazują na niekorzystną sytuację demograficzną. Od lat 90. XX w. wartość współczynnika dzietności ogólnej kształtuje się poniżej wymaganego poziomu. Styl życia młodzieży upodabnia się do tego, który występuje w krajach o wysokiej stopie życia. Młodzi ludzie dążą do osiągnięcia wyższego poziomu wykształcenia i uzyskania określonej stabilizacji ekonomicznej, w dalszej kolejności do założenia rodziny oraz jej powiększenia. Zmiany te spowodowały przesunięcie najwyższej płodności kobiet z grupy wieku 20-24 lata do grupy 25-29 lat oraz wzrost płodności w grupie wieku 30-34 lata, a w konsekwencji podwyższenie średniego wieku kobiet rodzących dziecko z 25,8 roku w 1990 r. do 29,4 roku w 2014 r. Zwiększył się również średni wiek kobiety rodzącej pierwsze dziecko z 22,7 roku w 1990 r. do 27,5 roku w 2014 r. W 2004 r. mediana wieku kobiet rodzących dziecko wyniosła 27,1 lat, natomiast rodzącej pierwsze dziecko 25,0 lat.

Wykres 1.1. Współczynnik dzietności

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	1,50	1,23	1,93	1,23
2005	1,51	1,24	1,94	1,24
2006	1,54	1,27	2,00	1,25
2007	1,56	1,31	2,01	1,27
2008	1,61	1,39	2,06	1,34
2009	1,61	1,41♦	2,06	1,32
2010	1,62	1,41♦	2,05	1,25
2011	1,58	1,33♦	2,03	1,23
2012	1,58	1,33♦	2,01	1,28
2013	1,55	1,29	1,99	1,21

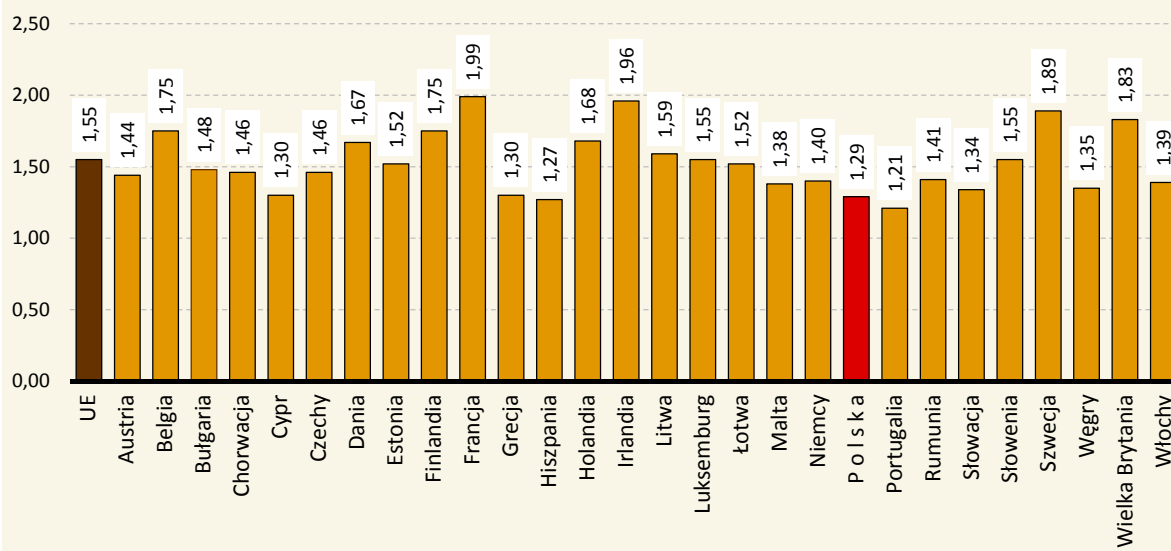
* Według „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju”.
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. wskaźnik dzietności ogólnej w Polsce w porównaniu z krajami UE był jednym z niższych. Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano we Francji i Irlandii, podobnie jak w latach 2005-2006; w latach 2007-2011 – w Irlandii i we Francji. Najniższe wartości wskaźnika dzietności w 2013 r. wystąpiły w Portugalii i Hiszpanii.

Wykres 1.2. Współczynnik dzietności w krajach UE w 2013 r.

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Wskaźnik migracji zagranicznych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik migracji zagranicznych
Dziedzina	Zmiany demograficzne
Definicja	Wskaźnik migracji zagranicznych definiowany jest jako iloraz salda migracji zagranicznych na pobyt stały do liczby ludności danego roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (według stanu w dniu 30 VI).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Saldo migracji jest to różnica (ujemna lub dodatnia) pomiędzy napływem (imigracja) i odpływem (emigracja) ludności.</p> <p>Migracje zagraniczne – wyjazdy za granicę i przyjazdy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy.</p> <p>Ludność opracowano na podstawie bilansów ludności na terenie gminy. Bilanse ludności sporządza się dla okresów międzyspisowych w oparciu o wyniki ostatniego spisu powszechnego (dla lat 2010-2014 na podstawie NSP 2011, dla lat 2004-2009 na podstawie NSP 2002) przy uwzględnieniu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zmian w danym okresie spowodowanych ruchem naturalnym (urodzenia, zgony) i migracjami ludności (zameldowania i wymeldowania na pobyt stały z/do innych gmin i z zagranicy/za granicę), a także przesunięciami adresowymi ludności z tytułu zmian administracyjnych, – różnicy między liczbą osób zameldowanych na pobyt czasowy ponad 3 miesiące (do 2005 r. – ponad 2 miesiące) na terenie gminy a liczbą osób czasowo nieobecnych, która stanowi jednocześnie różnicę między liczbą osób zameldowanych na pobyt stały w gminie a liczbą osób faktycznie mieszkających na terenie gminy.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Migracja jest ważnym elementem zmian demograficznych zachodzących na poziomie krajowym, może częściowo zrównoważyć skutki starzenia się społeczeństwa, ma również wpływ na rozmiar zasobów siły roboczej i rozwój gospodarczy kraju.

Tabela 1.2. Wskaźnik migracji zagranicznych (%o)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
-0,2	-0,3	-0,9	-0,5	-0,4	-0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,5	-0,4

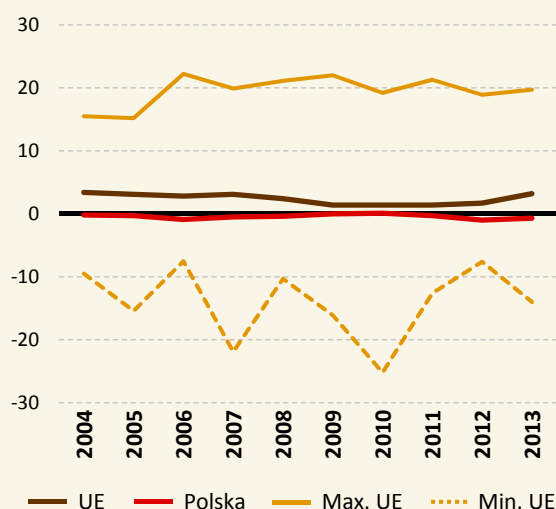
Źródło: dane GUS.

Migracje zagraniczne są obok migracji wewnętrznych istotnym elementem informacji o ruchu ludności i są uzależnione od szeregu czynników, przede wszystkim od sytuacji materialnej rodziny, która związana jest z sytuacją na rynku pracy. W latach 2004-2014 saldo migracji zagranicznych ukształtowane zostało głównie przez liczbę emigrantów. Najwięcej osób wyjechało w 2006 r. (46,9 tys.), a saldo migracji zagranicznych tzw. definitywnych (na pobyt stały) wyniosło minus 36,1 tys.

Od 2007 r. do 2010 r. odnotowano spadek liczby osób wyjeżdżających z kraju na stałe, od 2011 r. do 2013 r. liczba ta wzrastała. W latach 2006-2009 wzrastała liczba imigrantów (z 10,8 tys. do 17,4 tys.), natomiast w latach 2012-2013 ulegała obniżeniu (z 14,6 tys. do 12,6 tys.).

Wykres 1.3. Wskaźnik migracji zagranicznych (‰)

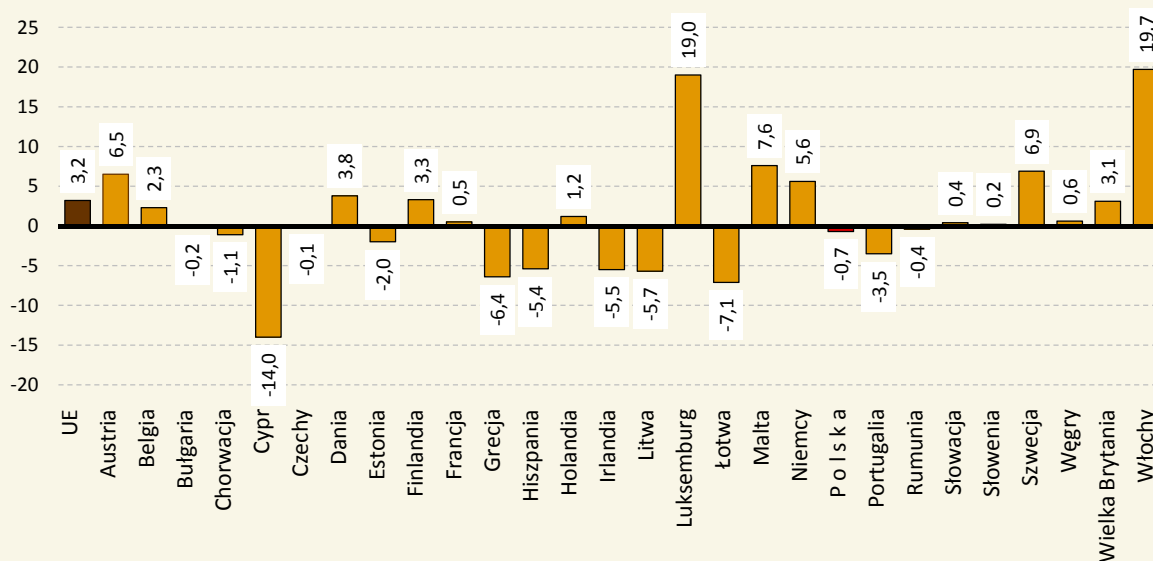
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	3,4	-0,2	15,5	-9,5
2005	3,1	-0,3	15,2	-15,4
2006	2,8	-0,9	22,2	-7,5
2007	3,1	-0,5	19,9	-21,9
2008	2,4	-0,4	21,1	-10,3
2009	1,4	0,0 [♦]	22,0	-16,1
2010	1,4	0,1 [♦]	19,2	-25,2
2011	1,4	-0,3 [♦]	21,3	-12,6
2012	1,7	-0,1 [♦]	18,9	-7,6
2013	3,2	-0,7 [♦]	19,7	-14,0

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Wskaźnik migracji zagranicznych w latach 2004-2013 dla większości krajów UE był dodatni. Ujemne wartości tego wskaźnika w analizowanym okresie odnotowano w Bułgarii, Estonii, na Litwie, Łotwie oraz w Rumunii. W 2013 r. najwyższą wartość dodatnią wskaźnika odnotowano we Włoszech, w 2012 r. w Luksemburgu; najwyższe wartości w latach 2007-2011 odnotowano na Cyprze, w latach 2005-2006 w Irlandii.

Wykres 1.4. Wskaźnik migracji zagranicznych w krajach UE w 2013 r. (‰)

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Stopa przyrostu/ubytku rzeczywistego ludności

Nazwa wskaźnika	Stopa przyrostu/ubytku rzeczywistego ludności
Dziedzina	Zmiany demograficzne
Definicja	Iloraz liczby ludności z końca danego okresu do liczby ludności z początku tego okresu wyrażony w % i pomniejszony o 100.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Ludność opracowano na podstawie bilansów ludności na terenie gminy. Bilanse ludności sporządza się dla okresów międzypisowych w oparciu o wyniki ostatniego spisu powszechnego (dla lat 2010-2014 na podstawie NSP 2011, dla lat 2004-2009 na podstawie NSP 2002) przy uwzględnieniu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zmian w danym okresie spowodowanych ruchem naturalnym (urodzenia, zgony) i migracjami ludności (zameldowania i wymeldowania na pobyt stały z/do innych gmin i z zagranicy/za granicę), a także przesunięciami adresowymi ludności z tytułu zmian administracyjnych, – różnicy między liczbą osób zameldowanych na pobyt czasowy ponad 3 miesiące (do 2005 r. – ponad 2 miesiące) na terenie gminy a liczbą osób czasowo nieobecnych, która stanowi jednocześnie różnicę między liczbą osób zameldowanych na pobyt stały w gminie a liczbą osób faktycznie mieszkających na terenie gminy. <p>Różnica między liczbą ludności w końcu i na początku badanego okresu określana jest przyrostem rzeczywistym, jeśli składa się na nią wyłącznie suma: ruchu naturalnego (różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów) i salda migracji (stałych i czasowych). O przyroście rocznym mówimy, gdy na różnicę liczby ludności danego obszaru – oprócz przyrostu naturalnego i salda migracji – mają wpływ także zmiany terytorialne (przesunięcie granicy gminy) i administracyjne (nadanie praw miejskich, powstanie nowej gminy). Jeśli wartości są ujemne mówimy o ubytku rzeczywistym/rocznym.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Przyrost rzeczywisty ludności jest uwzględniany w analizach dynamiki populacji oraz stanowi jeden z najbardziej obrazujących sytuację społeczną wskaźników. W świetle wzrastającej mobilności ludzi ważne jest prowadzenie takiej polityki społecznej, która ma na celu zapobieganie niekorzystnym zjawiskom demograficznym, w tym dotyczących wyludniania się państwa.

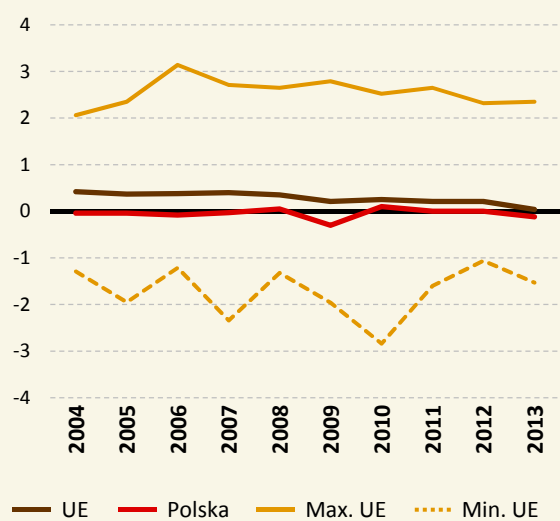
Tabela 1.3. Stopa przyrostu/ubytku rzeczywistego ludności (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
-0,04	-0,04	-0,08	-0,03	0,05	0,08	0,95	0,02	-0,01	-0,10	-0,04

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

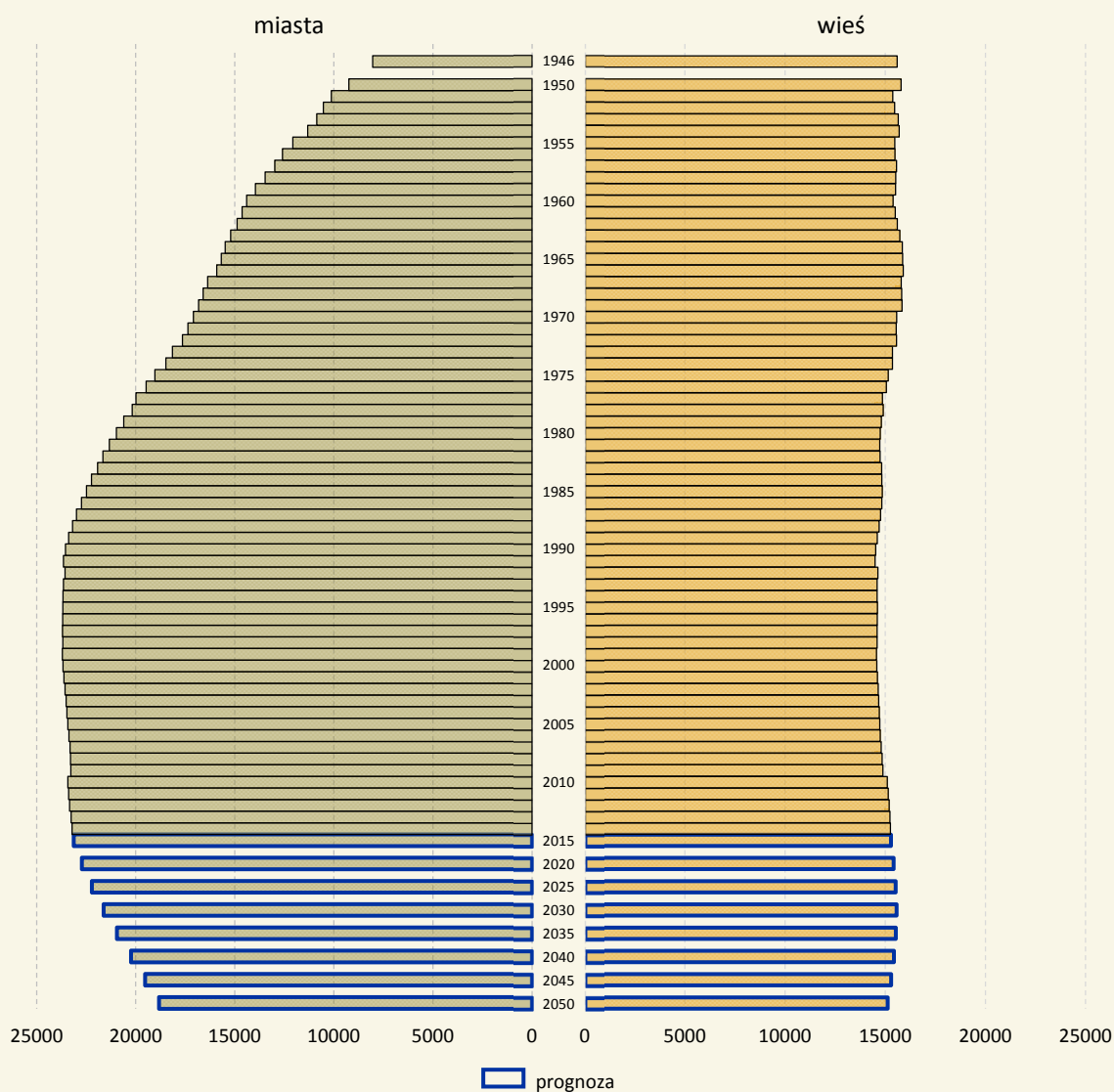
Wykres 1.5. Stopa przyrostu/ubytku rzeczywistego ludności (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	0,42	-0,04	2,06	-1,29
2005	0,37	-0,04	2,35	-1,95
2006	0,38	-0,08	3,14	-1,21
2007	0,40	-0,03	2,71	-2,34
2008	0,35	0,05	2,65	-1,32
2009	0,21	-0,30♦	2,79	-1,96
2010	0,25	0,10♦	2,52	-2,84
2011	0,21	0,00♦	2,65	-1,60
2012	0,21	0,00♦	2,32	-1,06
2013	0,04	-0,12♦	2,35	-1,53

Źródło: dane Eurostat.

Wykres 1.6. Ludność według miejsca zamieszkania (tys.)

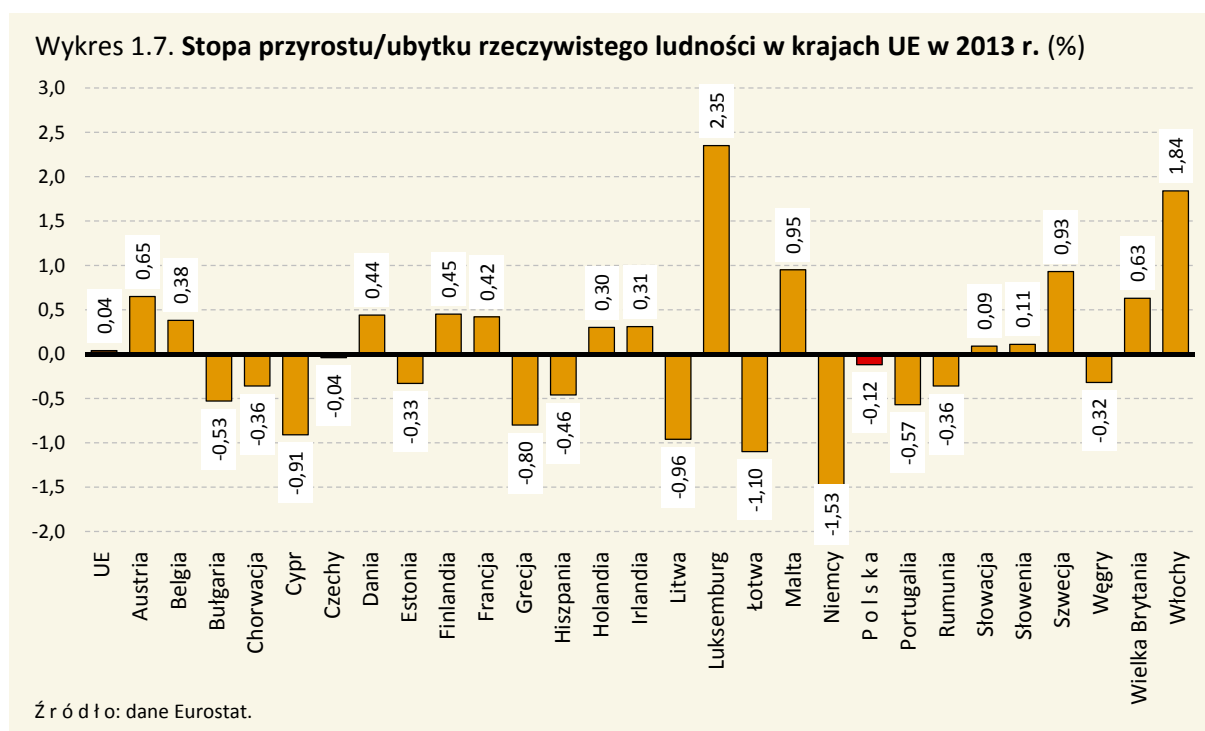

Źródło: dane GUS.

W końcu 2014 r. liczba ludności Polski wyniosła 38478,6 tys., mniej o 17,1 tys. niż w 2013 r. Rok 2014 był trzecim z kolei, w którym liczba ludności uległa obniżeniu po odnotowanym wzroście w latach 2008-2011. Przyrost rzeczywisty ludności w okresie 2008-2011 ukształtowany został dodatnim przyrostem naturalnym. W latach 2004-2005 oraz 2013-2014 obniżenie się liczby ludności było wynikiem ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji zagranicznych definitywnych (na pobyt stały). W latach 2004-2014 liczba ludności obniżyła się o 304,8 tys. Według prognozy demograficznej na lata 2014-2050 w Polsce przewidywany jest stopniowy ubytek liczby ludności; w 2050 r. przewidywana liczba ludności wyniesie 33950,6 tys. i będzie to mniej o 4528,0 tys. osób niż w 2014 r. Główną przyczyną spadku liczby ludności będzie ujemny przyrost naturalny. Od ponad 20 lat niska liczba urodzeń nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń, prognoza ludności dla Polski zakłada do 2050 r. wzrost współczynnika dzietności do 1,52, jednakże nawet wzrost współczynnika dzietności do poziomu 2,10-2,15 w krótkim czasie nie pozwoli na odwrócenie niekorzystnych procesów demograficznych, tj. zmniejszania się liczby i starzenia się ludności. Proces odbudowy demograficznej jest procesem powolnym wymagającym długofalowych działań. Prognoza demograficzna zakłada, że spadkowi liczby urodzeń będzie towarzyszyć systematyczny wzrost oczekiwanej długości życia. W okresie najbliższych 20 lat także migracje zagraniczne będą czynnikiem wpływającym na zmniejszenie się liczby ludności, natomiast od 2035 r. liczba wyjeżdżających z Polski i przyjeżdżających do Polski na stałe będzie wyrównana.

Porównania międzynarodowe

Biorąc pod uwagę liczbę ludności, Polska znajduje się na 6. miejscu wśród krajów UE. W 2013 r. Polska była na 16. miejscu wśród krajów UE pod względem stopy przyrostu rzeczywistego ludności. Najwyższe wartości dodatnie wskaźnika w latach 2004-2007 odnotowano w Irlandii, w latach 2008-2011 na Cyprze, a w latach 2012-2013 w Luksemburgu. Najniższe wartości stopy ubytku rzeczywistego w latach 2004-2006 i 2010-2012 wystąpiły na Litwie.

Ład społeczny

Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym

Nazwa wskaźnika	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
Dziedzina	Zmiany demograficzne
Definicja	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Ludność opracowano na podstawie bilansów ludności na terenie gminy. Bilanse ludności sporządza się dla okresów międzyspisowych w oparciu o wyniki ostatniego spisu powszechnego (dla lat 2010-2014 na podstawie NSP 2011, dla lat 2004-2009 na podstawie NSP 2002) przy uwzględnieniu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zmian w danym okresie spowodowanych ruchem naturalnym (urodzenia, zgony) i migracjami ludności (zameldowania i wymeldowania na pobyt stały z/do innych gmin i z zagranicy/za granicę), a także przesunięciami adresowymi ludności z tytułu zmian administracyjnych, – różnicy między liczbą osób zameldowanych na pobyt czasowy ponad 3 miesiące (do 2005 r. – ponad 2 miesiące) na terenie gminy a liczbą osób czasowo nieobecnych, która stanowi jednocześnie różnicę między liczbą osób zameldowanych na pobyt stały w gminie a liczbą osób faktycznie mieszkających na terenie gminy. <p>Wiek przedprodukcyjny – w którym ludność nie osiągnęła jeszcze zdolności do pracy, tj. grupa wieku 0-17 lat.</p> <p>Wiek poprodukcyjny – w którym osoby zazwyczaj kończą pracę zawodową, tj. dla mężczyzn – 65 lat i więcej, dla kobiet – 60 lat i więcej.</p> <p>Wiek produkcyjny – wiek zdolności do pracy, tj. dla mężczyzn grupa wieku 18-64 lata, dla kobiet – 18-59 lat.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Zmiany w liczbie osób w wieku poprodukcyjnym mają m.in. wpływ na funkcjonowanie systemu zabezpieczenia społecznego w kraju. Niewłaściwa proporcja pomiędzy grupą ludności pracującej, a ludnością w wieku starszym ma istotne znaczenie dla sprawnego funkcjonowania społeczno-gospodarczego państwa. Zmiana proporcji polegająca na wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (przy spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym) spowoduje zmniejszenie zasobów pracy oraz obciąży budżet państwa wydatkami na emerytury i renty, generuje koszty dodatkowe utrzymania grupy niepracujących związane m.in. ze wzrostem kosztów medycznych oraz innych wydatków związanych ze służbą zdrowia.

Tabela 1.4. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
24,1	24,1	24,4	24,8	25,2	25,6	26,0	26,9	27,9	29,0	30,2

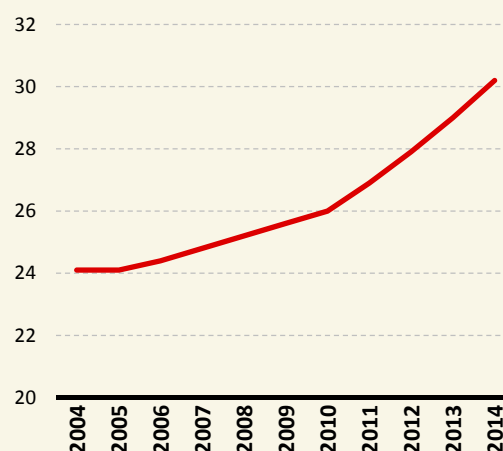
Źródło: dane GUS.

Obok ubytku liczby ludności Polski odnotowuje się także zmiany w strukturze wieku jej mieszkańców. Ludność Polski starzeje się, co jest wynikiem wydłużania się trwania życia, niskiego poziomu dzietności oraz emigracji młodych ludzi. Od początku lat 90. ub. wieku przeciętny mieszkaniec Polski postarzał się prawie o 7 lat. W 2013 r. mediana wieku dla ludności Polski wyniosła 39,1 lat; kobiety są starsze niż mężczyźni (40,9 lat wobec 37,4 lata). Zgodnie z prognozą ludności przewiduje się, że w 2050 r. wiek środkowy dla ludności ogółem wzrośnie do 52,5 roku, dla mężczyzn do 50,1 roku i dla kobiet do 54,8 roku.

Od początku lat 90. ub. wieku systematycznie wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym, od 2011 r. obniża się liczba osób w wieku produkcyjnym. W perspektywie 20 lat nadal będzie wzrastać liczba osób w wieku 65 lat i więcej, do tej grupy wieku przechodzić będą osoby urodzone w latach 50. oraz w latach 60. ub. wieku. Należy przypuszczać, że trwanie życia będzie się sukcesywnie wydłużało, co przyczyni się do zwiększenia liczby osób w starszym wieku. Zgodnie z założeniami prognozy demograficznej w perspektywie do 2050 r. zmniejszy się liczba osób w wieku 0-64 lata, natomiast zwiększy się liczba i udział osób w wieku 65 lat i więcej, tym samym zmniejszą się potencjalne zasoby pracy i wzrośnie liczba ludności w wieku emerytalnym.

Na kształtowanie się przyszłej liczby i struktury ludności w podziale według ekonomicznych grup wieku wpływ ma zmiana przepisów dotyczących wieku przechodzenia na emeryturę. Współczynnik obciążenia ludności w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym będzie się zwiększał przez wszystkie lata prognozy demograficznej do poziomu 52,2 w 2050 r.

Wykres 1.8. **Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym**

Źródło: dane GUS.

Tabela 1.5. **Prognozowana liczba ludności według ekonomicznych grup wieku z uwzględnieniem „starego” i „nowego” wieku emerytalnego (tys.)**

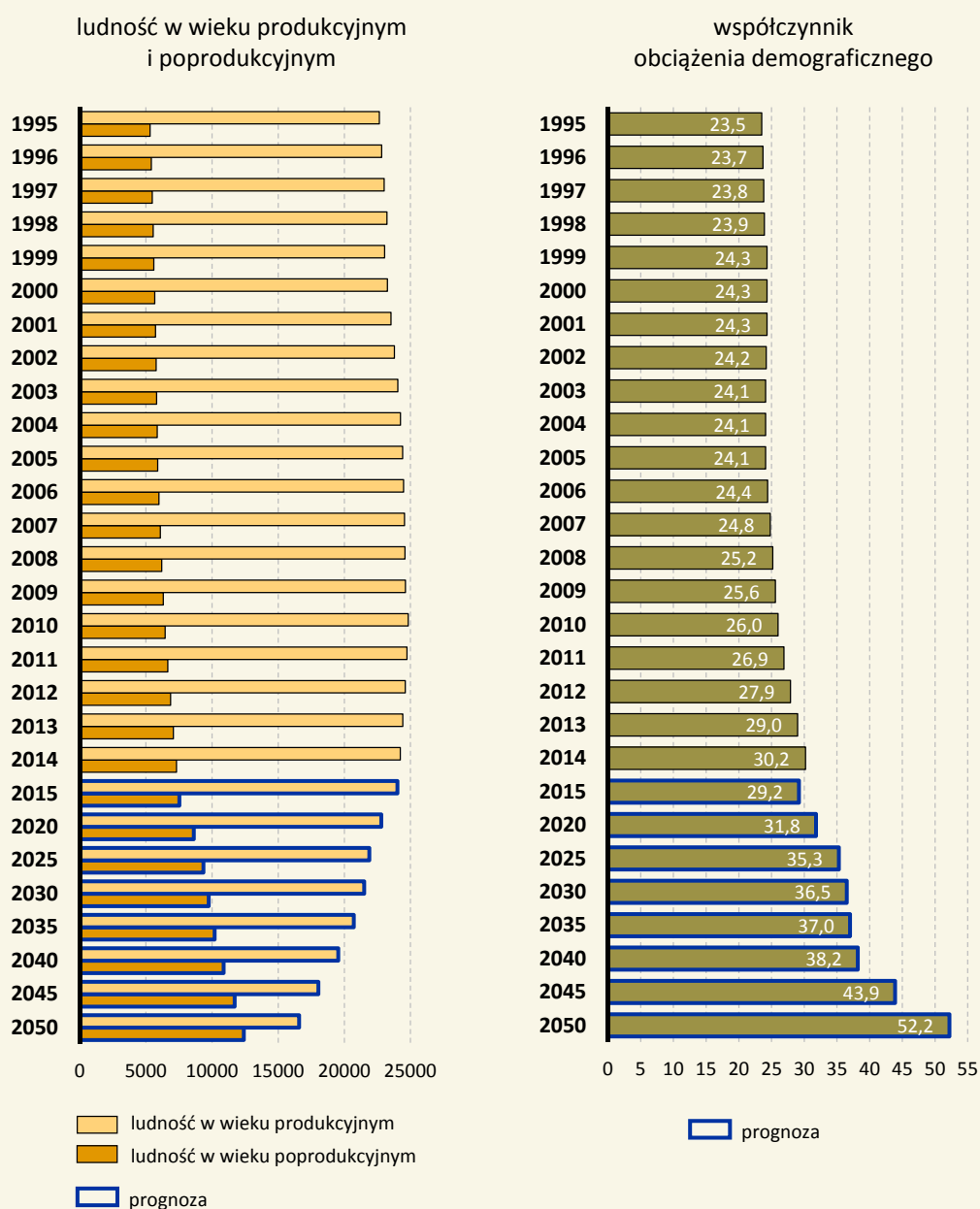
	2013 ^a	2020	2035	2050
Ogółem	38496	38138	36477	33951
w wieku:				
Przedprodukcyjnym (0-17 lat)	6995	6733	5568	4963
Produkcyjnym:				
mobilnym (18-44 lata)	15338	14219	10725	9331
niemobilnym ^b	<u>9084</u> 9210	<u>8568</u> 9601	<u>9990</u> 11844	<u>7252</u> 9117
Poprodukcyjnym ^c	<u>7078</u> 6952	<u>8617</u> 7585	<u>10193</u> 8340	<u>12404</u> 9939

^a Dane rzeczywiste. ^{bc} W liczniku: **b** – wiek 45-59/64 lata, **c** – wiek 60+/65+; w mianowniku – wiek „ruchomy”, który odnosi się do zmieniającego się – przesuwanego wzwyż, aż do osiągnięcia 67 lat – wieku emerytalnego, stąd granice przedziałów wieku w klasyfikacji wieku niemobilnego i poprodukcyjnego nie są stałe. Dla mężczyzn nastąpi to do 2020 r., dla kobiet w 2040 r.

Źródło: dane GUS.

Wykres 1.9. Ludność w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym oraz współczynnik obciążenia demograficznego ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym

Ład społeczny

Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu

Nazwa wskaźnika	Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu
Dziedzina	Zdrowie publiczne
Definicja	Wskaźnik oczekiwanego trwania życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (DFLE) określa liczbę lat, które osoba w wieku 65 lat może jeszcze przeżyć w dobrym zdrowiu definiowanym jako brak ograniczeń w funkcjonowaniu lub brak kalectwa.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik jest obliczany przy wykorzystaniu parametrów przeciętnego trwania życia i częstotliwości występowania ograniczenia sprawności. Do wyliczenia wskaźnika przyjmuje się liczbę ludności w podziale na grupy wiekowe, odznaczające się dobrym lub złym stanem zdrowia oraz informacje o śmiertelności według określonych grup wiekowych.</p> <p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania EU-SILC. Badanie EU-SILC (Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia) jest badaniem stałym (prowadzonym co roku), którego podmiotem są gospodarstwa domowe oraz osoby w wieku 16 lat i więcej w gospodarstwach domowych.</p> <p>Celem badania EU-SILC jest pozyskiwanie informacji, które umożliwiają ocenę warunków życia polskiego społeczeństwa oraz pozwalają porównać je z warunkami życia w innych krajach Unii Europejskiej. Służy temu przyjęta przez Eurostat jednolita metodologia.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu jest jednym z podstawowych wskaźników oceny stanu zdrowia społeczeństwa, świadczy o jakości życia całej populacji, jakości opieki zdrowotnej i warunkach życia społeczności, służy ocenie sytuacji zdrowotnej ludności. Długość życia w zdrowiu stanowi miarę stanu pełnej efektywności działań i produktywności człowieka, tj. stanu pełnej aktywności życiowej. Wskaźnik ten pozwala monitorować proces tzw. zdrowego starzenia się ludności.

Tabela 1.6. Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (lata)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Mężczyźni	8,4	7,3	6,5	7,0	6,9	6,7	7,6	7,4	7,2
Kobiety	10,2	8,2	7,1	7,7	7,7	7,5	8,3	7,8	7,8

Źródło: dane Eurostat.

Wskaźnik przeciętnego trwania życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu – jest miarą pozwalającą na określenie średniej liczby lat życia do przeżycia w pełnym zdrowiu (bez niepełnosprawności) dla osób o danej płci w wieku 65 lat. Jest złożonym miernikiem w obszarze zdrowia publicznego, który pozwala na określenie stanu zdrowia populacji w danym wieku przyjmując za punkt odniesienia wolne od dysfunkcji dobre jakościowo życie.

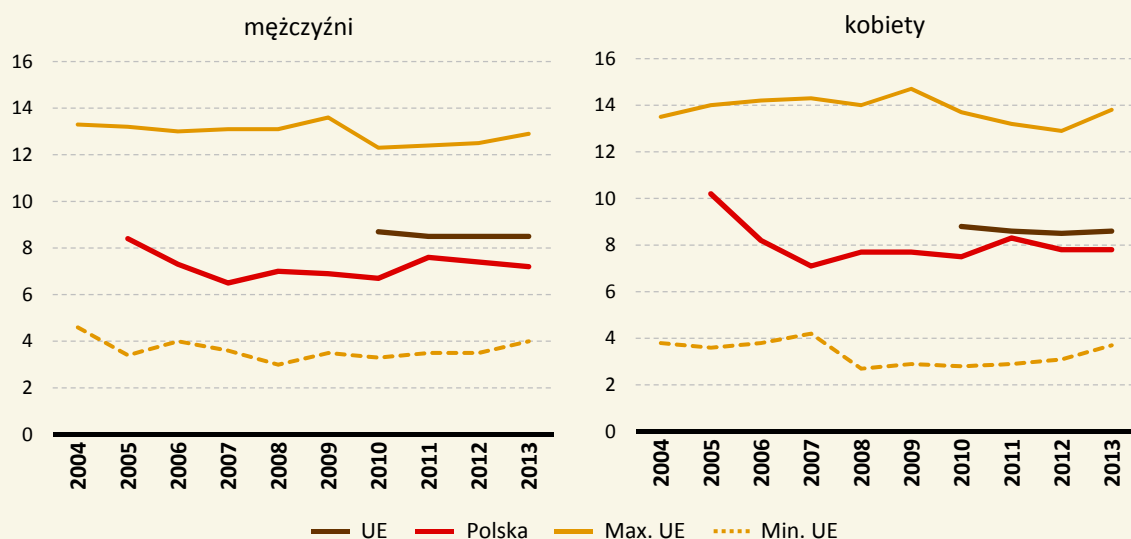

Wskaźnik oczekiwanego trwania życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (DFLE) wskazuje na dwie cechy zdrowej populacji – długość życia i jakość życia w odniesieniu do zdrowia. Uzupełnia on zatem przewidywaną liczbę lat życia o wymiar jakościowy i pozwala na badanie czy dłuższe życie oznacza jednocześnie dłuższe życie w dobrym zdrowiu. Dla porównania – wskaźnik oczekiwanej długości życia (*Life Expectancy-LE*) niesie informacje tylko o długości życia.

W 2013 r. długość życia w zdrowiu mieszkańców Polski w wieku 65 lat wynosiła 7,8 roku w przypadku kobiet i 7,2 roku w przypadku mężczyzn. Wartości te były niższe od przeciętnych dla UE odpowiednio o 0,8 roku dla kobiet i o 1,3 roku dla mężczyzn. Wskaźnik ten pokazuje, że przyjmując za podstawę wiek 65 lat mieszkańcy Polski mogą jeszcze przeżyć bez ograniczonej sprawności do wieku ok. 72 lat – mężczyźni i ok. 73 lat – kobiety.

Według szacunków Eurostatu w latach 2005-2013 między oczekiwanym trwaniem życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu kobiet i mężczyzn występowała stale nieznaczna różnica z korzyścią dla kobiet. W 2013 r. wyniosła ona 0,6 roku i uległa zmniejszeniu w odniesieniu do 2005 r. o 1,2 roku.

Wykres 1.10. Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu (lata)

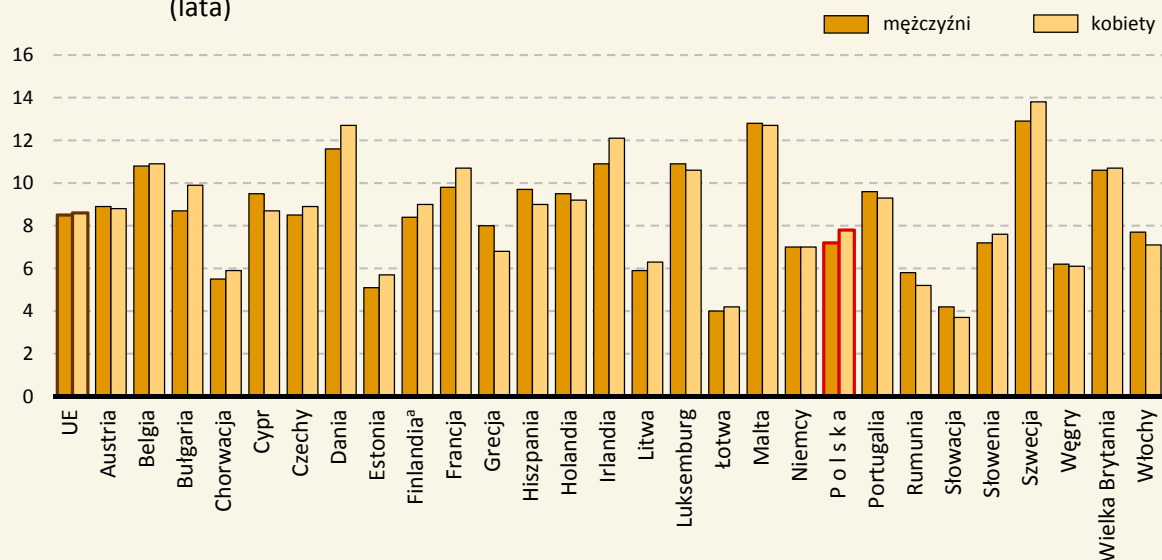
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE	Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	.	.	13,3	4,6	2004	.	.	13,5	3,8
2005	.	8,4	13,2	3,4	2005	.	10,2	14,0	3,6
2006	.	7,3	13,0	4,0	2006	.	8,2	14,2	3,8
2007	.	6,5	13,1	3,6	2007	.	7,1	14,3	4,2
2008	.	7,0	13,1	3,0	2008	.	7,7	14,0	2,7
2009	.	6,9	13,6	3,5	2009	.	7,7	14,7	2,9
2010	8,7	6,7	12,3	3,3	2010	8,8	7,5	13,7	2,8
2011	8,5	7,6	12,4	3,5	2011	8,6	8,3	13,2	2,9
2012	8,5	7,4	12,5	3,5	2012	8,5	7,8	12,9	3,1
2013	8,5	7,2	12,9	4,0	2013	8,6	7,8	13,8	3,7

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. wskaźnik oczekiwanego trwania życia w zdrowiu (DFLE) dla kobiet w wieku 65 lat w UE wynosił 8,6 roku. Oznacza to możliwość dożycia jeszcze w dobrym zdrowiu do ok. 74 lat. Najdłużej dobrym zdrowiem cieszyć się mogą kobiety w wieku 65 lat w Szwecji (13,8 roku), na Malcie i w Danii (po 12,7) a także w Irlandii (12,1). Najkrótszą możliwość dożycia w dobrym zdrowiu mają kobiety na Słowacji (3,7 roku), na Łotwie (4,2), w Rumunii (5,2) i Estonii (5,7). Rozpiętość krajowych DFLE dla kobiet w krajach członkowskich UE wynosiła 10,1 lat. W przypadku 65-latków płci męskiej w UE wskaźnik DFLE wynosił 8,5 lat. Najdłużej bez niepełnosprawności żyć mogą panowie w Szwecji (12,9 roku), na Malcie (12,8), w Danii (11,6) oraz w Irlandii i Luksemburgu (po 10,9). Najkrócej dobrym zdrowiem cieszyć się mogą mężczyźni na Łotwie (4,0 lata), Słowacji (4,2), w Estonii (5,1) oraz Chorwacji (5,5). Rozpiętość DFLE dla mężczyzn w krajach członkowskich UE jest mniejsza niż dla kobiet (8,9 roku wobec 10,1).

Wykres 1.11. Oczekiwane trwanie życia osób w wieku 65 lat w zdrowiu w krajach UE w 2013 r. (lata)

^a Dane za 2012 r.

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy

Nazwa wskaźnika	Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy
Dziedzina	Zdrowie publiczne
Definicja	Wskaźnik oblicza się jako iloraz średniej ważonej surowych współczynników umieralności dla poszczególnych grup wieku i liczebności standardowej populacji w tych samych grupach wiekowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności. Surowy współczynnik umieralności określa się jako iloraz liczby zarejestrowanych w danym roku kalendarzowym zgonów i liczebności badanej populacji (w przeliczeniu na 100 tys. ludności). Jako standard przyjmuje się rozkład populacji europejskiej.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy określają ile zgonów z powodu tych chorób wystąpiłoby w danej populacji (w przeliczeniu na 100 tys. ludności) gdyby struktura wieku była taka sama jak struktura wieku populacji przyjętej za standard.</p> <p>Zgon – trwałe, nieodwracalne ustanie czynności narządów niezbędnych dla życia, konsekwencją czego jest ustanie czynności całego ustroju.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Choroby układu krążenia, nowotwory oraz przewlekłe choroby dolnych dróg oddechowych i cukrzyca należą do chorób cywilizacyjnych. Stanowią narastający problem zdrowotny i ekonomiczny, są przyczyną umieralności przedwczesnej, stanowią jedną z najważniejszych przyczyn absencji chorobowej, hospitalizacji oraz inwalidztwa. Wpływają w znaczący sposób na jakość życia Polaków. Współczynnik umieralności obrazuje rzeczywiste zagrożenie populacji, jednocześnie docelowo świadczy o poziomie stanu świadomości społeczeństwa w zakresie stosowania profilaktyki zdrowotnej oraz o sprawności leczenia i jakości działania krajowego systemu opieki medycznej.

Tabela 1.7. Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Choroby układu krążenia									
O g ó ł e m	766,0	741,5	717,1	705,5	687,4	687,3	650,6	638,9	652,4
Mężczyźni	936,4	903,8	878,1	864,6	847,8	852,3	807,8	790,8	813,8
Kobiety	650,0	629,8	605,5	594,2	576,1	573,9	541,8	533,8	542,0
Nowotwory złośliwe									
O g ó ł e m	328,8	325,8	323,9	322,8	317,6	312,7	304,2	297,4	300,0
Mężczyźni	477,6	468,2	465,2	463,4	454,8	447,5	432,9	423,0	423,2
Kobiety	237,2	238,2	236,8	236,5	233,6	229,8	224,9	220,8	224,5
Przewlekłe choroby dolnych dróg oddechowych									
O g ó ł e m	30,6	31,9	30,7	32,6	31,3	31,1	25,5	26,5	24,7
Mężczyźni	61,0	63,2	60,6	63,4	60,5	59,4	48,3	50,4	45,9
Kobiety	14,3	15,2	14,6	16,0	15,8	15,9	13,3	13,7	13,4
Cukrzyca									
O g ó ł e m	20,3	21,6	23,1	24,0	24,4	24,4	23,0	23,6	24,6
Mężczyźni	20,2	23,1	24,3	25,6	25,6	25,8	24,1	25,1	26,5
Kobiety	19,7	20,0	21,8	22,0	22,9	22,8	21,5	22,0	22,5

Źródło: dane Eurostat.

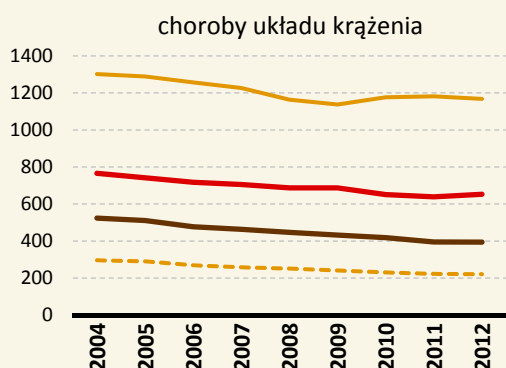
Wskaźniki występujące pod nazwą „Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy” pozwalają na określenie, jaką wartość dla danego kraju przybrałby współczynnik zgonów z powodu tych chorób, gdyby populacja tego kraju charakteryzowała się taką samą strukturą wieku ludności, jak populacja standardowa. Zasadniczą przyczyną umieralności w Polsce, chociaż powoli zmniejszającą swoje znaczenie, pozostają choroby układu krążenia. Poziom standaryzowanego współczynnika umieralności z powodu chorób układu krążenia obniżył się z 766,0 zgonów na 100 tys. ludności w 2004 r. do 650,6 w 2010 r.; w latach 2011 i 2012 wyniósł odpowiednio: 638,9 i 652,4. Choroby układu krążenia stanowią częstszą przyczynę umieralności mężczyzn niż kobiet. W 2012 r. standaryzowany współczynnik zgonów z powodu tych chorób wyniósł 813,8 w populacji mężczyzn oraz 542,0 w populacji kobiet.

Nowotwory złośliwe są drugą co do częstości przyczyną zgonów w Polsce – sytuacja umieralności z ich powodu w porównaniu z przeciętną w krajach UE jest niekorzystna. W latach 2004-2010 wartość standaryzowanego współczynnika obniżyła się z 328,8 zgonów na 100 tys. ludności do 304,2; w latach 2011 i 2012 wyniosła odpowiednio: 297,4 i 300,0. Nowotwory, podobnie jak choroby układu krążenia, stanowią dużo częstszą przyczynę umieralności mężczyzn niż kobiet.

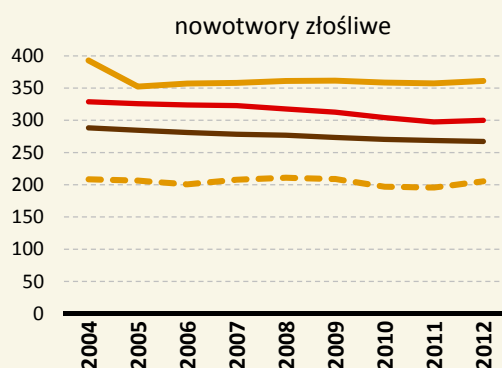
Wśród chorób przewlekłych, które w mniejszym stopniu stanowią przyczynę umieralności w Polsce, wymienić należy również przewlekłe choroby dolnych dróg oddechowych i cukrzycę. W latach 2004-2008 odnotowano wzrost wartości standaryzowanego współczynnika umieralności z powodu cukrzycy z 20,3 zgonów na 100 tys. ludności do 24,4, natomiast w roku 2010 wartość obniżyła się do 23,0, a w latach 2011 i 2012 wyniosła odpowiednio: 23,6 i 24,6. Wartości współczynnika zgonów z powodu obydwu tych chorób były wyższe w przypadku mężczyzn niż kobiet.

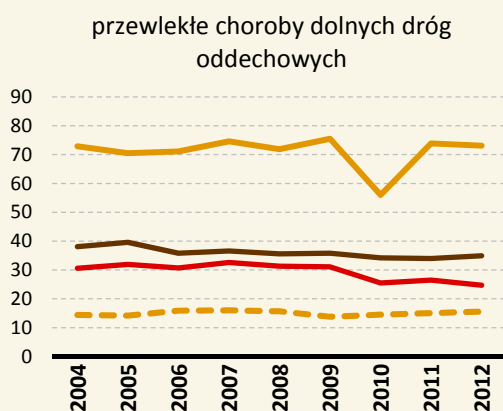
Wykres 1.12. Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy

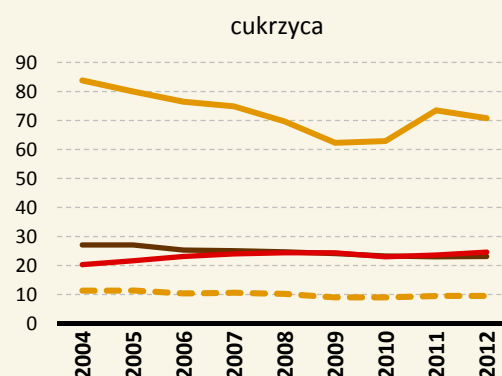
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	524,0	766,0	1301,3	296,3
2005	511,0	741,5	1288,4	290,8
2006	477,4	717,1	1256,9	269,7
2007	463,1	705,5	1226,1	258,7
2008	446,9	687,4	1163,7	252,0
2009	432,3	687,3	1137,7	241,0
2010	418,3	650,6	1176,0	231,0
2011	395,3	638,9	1181,5	223,0
2012	394,2	652,4	1168,0	221,1

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	288,3	328,8	392,9	208,4
2005	284,7	325,8	352,4	206,4
2006	281,0	323,9	357,0	200,7
2007	278,4	322,8	358,2	207,9
2008	277,0	317,6	361,0	211,0
2009	273,5	312,7	361,6	208,9
2010	270,4	304,2	358,7	197,1
2011	268,6	297,4	357,3	195,8
2012	267,2	300,0	361,1	205,6

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	38,1	30,6	72,9	14,4
2005	39,6	31,9	70,5	14,2
2006	35,8	30,7	71,1	15,9
2007	36,6	32,6	74,6	16,0
2008	35,6	31,3	71,9	15,7
2009	35,8	31,1	75,5	13,8
2010	34,2	25,5	56,0	14,5
2011	34,0	26,5	73,9	15,1
2012	34,9	24,7	73,1	15,6

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	27,1	20,3	83,8	11,3
2005	27,1	21,6	80,0	11,4
2006	25,3	23,1	76,5	10,4
2007	25,1	24,0	74,9	10,6
2008	24,7	24,4	69,7	10,2
2009	24,1	24,4	62,3	9,0
2010	23,3	23,0	62,9	9,0
2011	23,0	23,6	73,5	9,5
2012	23,1	24,6	70,8	9,5

Źródło: dane Eurostat.

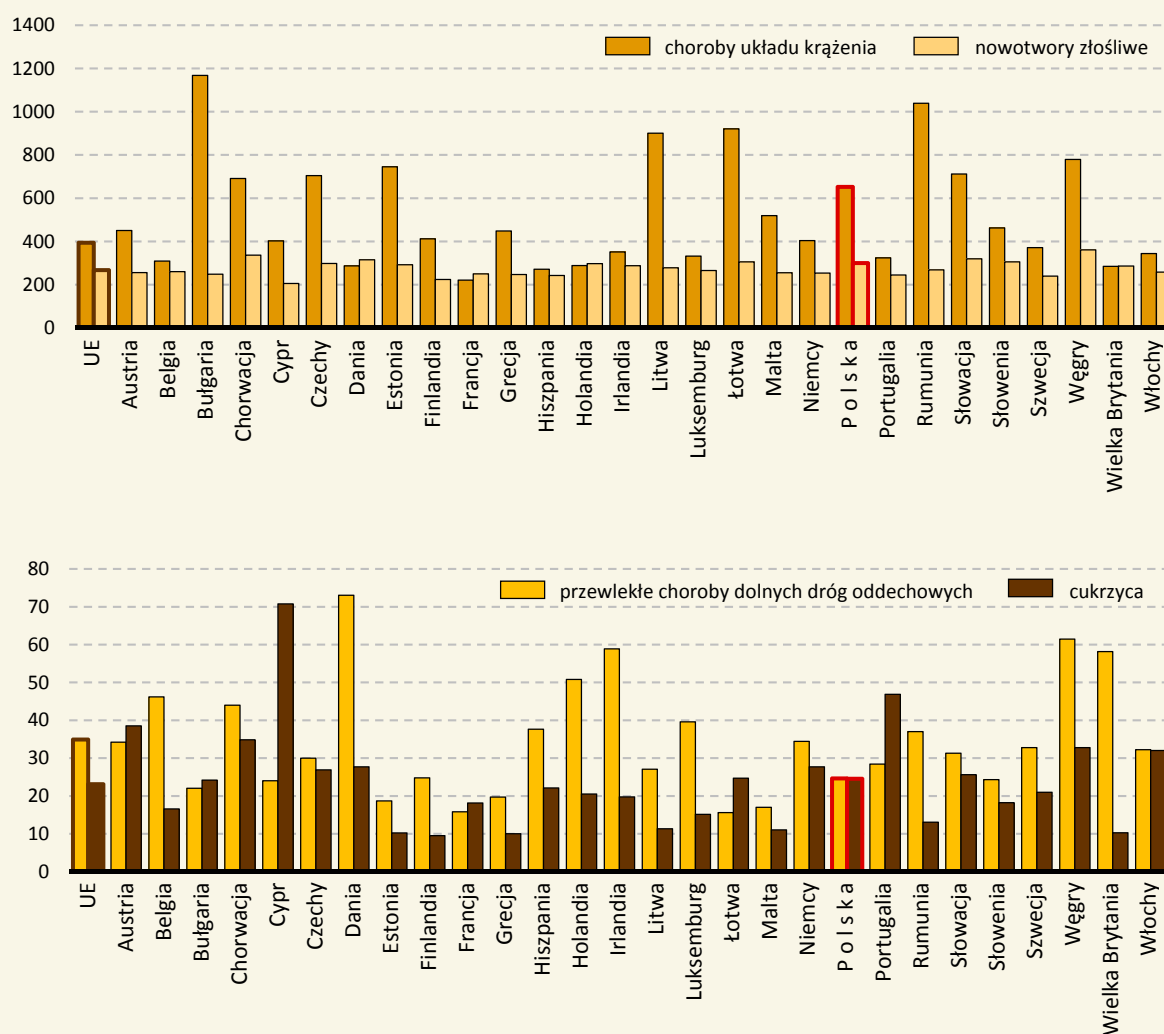
— UE — Polska — Max. UE - - - Min. UE

Porównania międzynarodowe

Z danych Eurostatu dotyczących przyczyn zgonów w krajach UE dostępnych za rok 2012 wynika, że podobnie jak w Polsce, w prawie wszystkich krajach zdecydowanie najczęściej występującymi przyczynami zgonu były choroby układu krążenia i choroby nowotworowe. Generalnie wyższy poziom wskaźników umieralności dotyczy mężczyzn. W 2012 r. średnia UE dostępna dla standaryzowanego współczynnika umieralności z powodu chorób układu krążenia wyniosła 394,2 zgonów na 100 tys. ludności i była wyższa od wyników odnotowanych w 11 krajach członkowskich. Polska znajdowała się na 19. miejscu wśród krajów UE. Bułgaria jest krajem o najwyższym poziomie umieralności mężczyzn i kobiet z powodu chorób układu krążenia, w 2012 r. standaryzowany współczynnik zgonów mężczyzn i kobiet wyniósł odpowiednio: 1365,1 i 1018,4. Najniższy poziom wartości współczynników odnotowała Francja (odpowiednio: 286,0 dla mężczyzn i 177,1 dla kobiet).

W przypadku chorób nowotworowych w 2012 r. najwyższe wartości współczynnika umieralności odnotowano na Węgrzech, w Chorwacji, Słowacji, Danii, Słowenii, na Łotwie i w Polsce. Najwyższe współczynniki umieralności z powodu przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych odnotowano w Danii (73,1), na Węgrzech (61,5) i w Irlandii (58,9).

Wykres 1.13. Standaryzowane współczynniki umieralności z powodu chorób układu krążenia, nowotworów złośliwych oraz przewlekłych chorób dolnych dróg oddechowych i cukrzycy w krajach UE w 2012 r.

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI

Nazwa wskaźnika	Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI
Dziedzina	Zdrowie publiczne
Definicja	Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI (<i>Euro Health Consumer Index</i>) definiowany jest jako łączna ocena wskaźników wyodrębnionych w następujących obszarach (podkategoriach) związanych ze służbą zdrowia: prawa pacjenta i informacja, dostępność – czas oczekiwania na leczenie, wyniki leczenia, zakres i zasięg świadczonych usług, środki farmaceutyczne (w latach 2008 i 2009 dodatkowo wyodrębniono obszar e-zdrowie). W 2013 i 2014 r. wyodrębniono z obszaru zakres i zasięg świadczonych usług obszar profilaktyka.
Wyjaśnienia metodyczne	Ranking EHCI opracowywany jest na podstawie ogólnodostępnych danych statystycznych, ankiet wypełnianych przez pacjentów oraz niezależnych badań prowadzonych przez twórcę rankingu – Instytut Badawczy <i>Health Consumer Powerhouse (HCP)</i> z siedzibą w Szwecji. W rankingu EHCI minimalnym wynikiem możliwym do zdobycia są 333 pkt, a maksymalnym – 1000 pkt (w 2006 r. maksymalna ilość punktów to 750).
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wynik punktowy indeksu umożliwia poznanie oceny jakości działania systemu ochrony zdrowia. Kompleksowa ocena badanych obszarów wskazuje jak zabezpieczane są potrzeby i oczekiwania społeczeństwa w zakresie funkcjonowania służby zdrowia. Dla pacjentów najważniejsze są: warunki leczenia, łatwość uzyskania skierowania, pewność uzyskania pomocy w krytycznych sytuacjach oraz wynik leczenia.

Tabela 1.8. Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia EHCI (pkt)

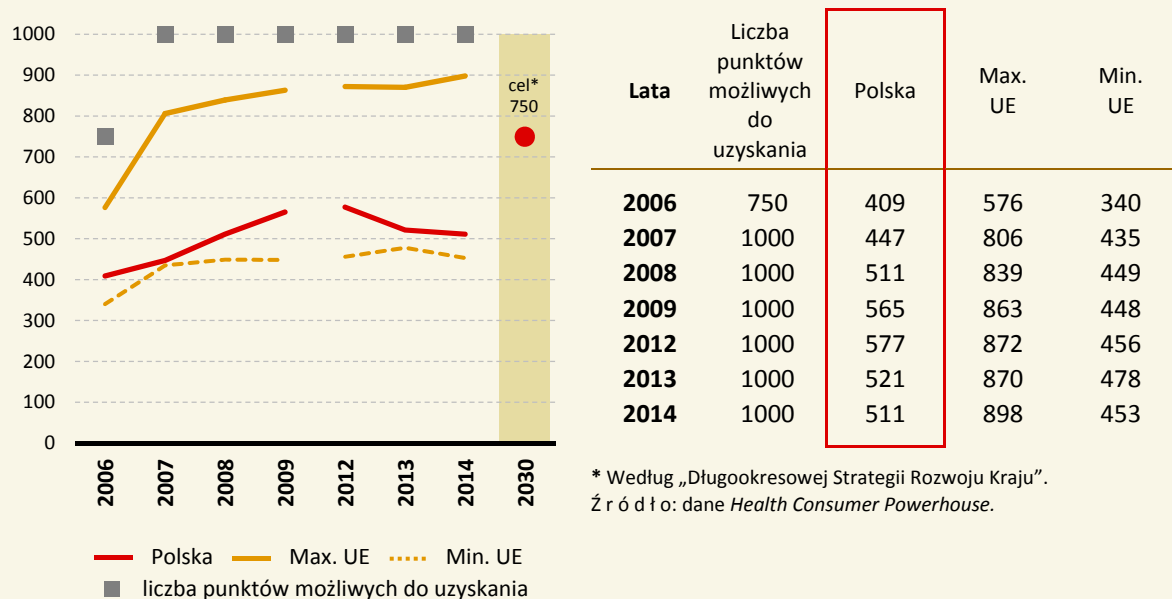
2006	2007	2008	2009	2012	2013	2014
409	447	511	565	577	521	511

Źródło: dane *Health Consumer Powerhouse*.

Konsumencki Ranking Zdrowia EHCI jest to corocznie przeprowadzane badanie dotyczące oceny jakości i wydajności poszczególnych krajowych systemów opieki medycznej, pogrupowanych w podkategoriach. Podkategorie te zawierają wskaźniki, których dobór opiera się zarówno na ocenie ich istotności w kontekście zapewnienia informacji, dot. postrzegania systemu opieki zdrowotnej przez konsumentów w Europie, a także dostępności danych na potrzeby tych wskaźników.

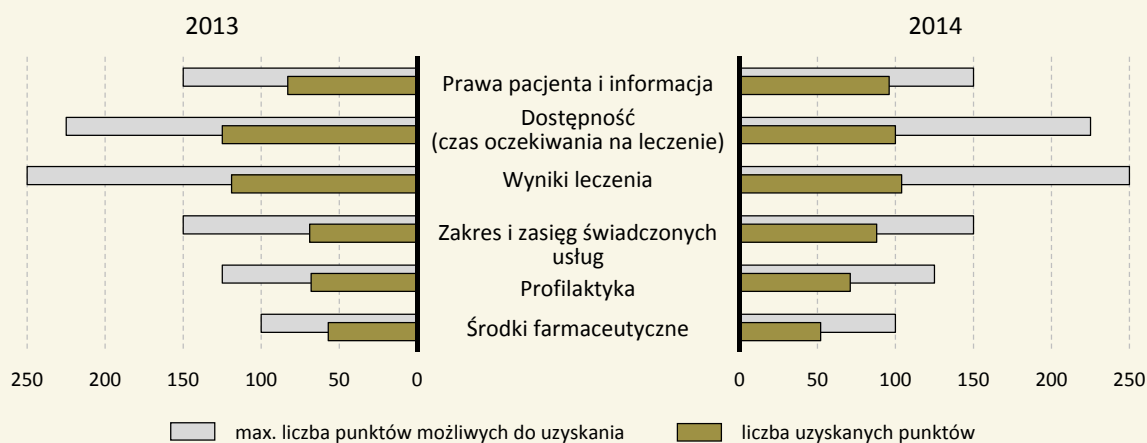
Pierwszy ranking EHCI przeprowadzony w 2006 r., poprzedzony rok wcześniej badaniem pilotażowym (EHCI 2005 – nie uwzględniany w analizach długoterminowych), dotyczył 28 wskaźników dla 25 krajów. Indeks EHCI 2014 opisuje natomiast 48 wskaźników dla 28 krajów członkowskich UE, a także Norwegii, Szwajcarii, Republiki Macedonii, Albanii, Islandii, Serbii oraz Czarnogóry i Bośni i Hercegowiny. W rankingu tym po raz drugi Anglia i Szkocja uwzględnione zostały osobno, czego powodem był fakt posiadania przez Szkocję własnego Narodowego Systemu Opieki Zdrowotnej.

Wykres 1.14. Europejski Konsumentki Indeks Zdrowia EHCI (pkt)

Analizując kompleksową ocenę wskaźników branych pod uwagę we wszystkich 6 podkategoriach zamieszczoną w raporcie EHCI 2014, zauważyć można, że Polska jako jeden z nielicznych krajów miała w badanym roku wynik gorszy niż w 2013 r., na 1000 możliwych punktów otrzymała 511 i pomimo utraty 10 pkt utrzymała pozycję z 2013 r. (miejsce 31). W obszarze „Dostępność/Czas oczekiwania na leczenie” (podkategoria zawiera te same wskaźniki jak w rankingu z 2013 r.) Polska uzyskała tylko 100 pkt na 225 możliwych do uzyskania, co oznacza wynik gorszy niż w 2013 r. (o 25 pkt). Analizując włączony w 2013 r. do EHCI szósty obszar „Profilaktyka”, (podkategoria zawiera włączony w roku 2014 dodatkowy nowy wskaźnik) zauważyć można, że Polska podwyższyła swój wynik w stosunku do 2013 r. o 3 pkt i osiągnęła 71 na 125 możliwych punktów. Słabe wyniki oznaczają, że dysponujemy jednym z gorszych jakościowo systemów opieki zdrowotnej. Konieczność podjęcia niezbędnych działań w celu poprawy tej sytuacji znajduje potwierdzenie zarówno w „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”, która docelowo dla 2020 r. zakłada podwyższenie wartości wskaźnika, jak i w „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju”, w której zakładana wartość dla 2030 r. wynosi 750 pkt.

Wykres 1.15. Europejski Konsumentki Indeks Zdrowia według wyodrębnionych obszarów (podkategorii) w systemie służby zdrowia w Polsce (pkt)

Źródło: dane Health Consumer Powerhouse.

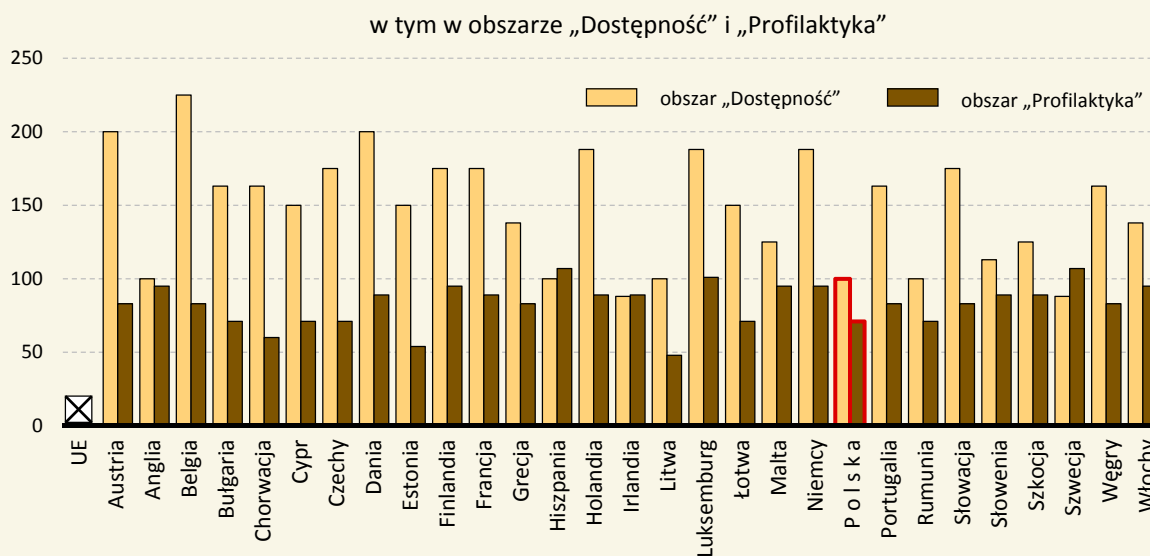
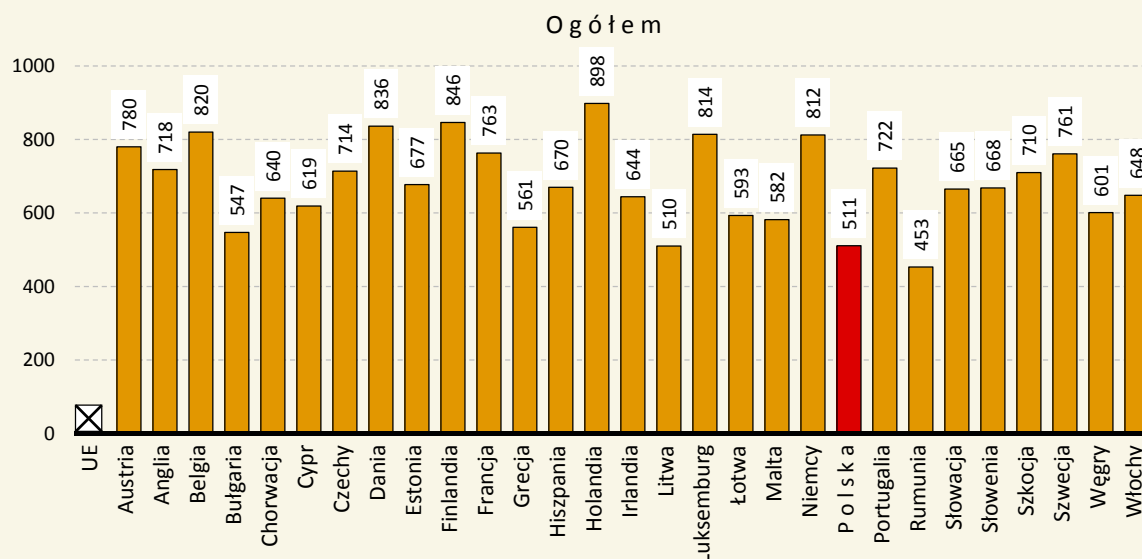

Porównania międzynarodowe

Analizując dostępne rankingi EHCI zauważyć można, że jakość europejskich systemów opieki zdrowotnej ciągle się poprawia, chociaż w wielu krajach wyniki są wciąż jeszcze bardzo słabe.

W rankingu zbiorczym EHCI 2014 pierwsze miejsce z wynikiem 898 pkt na 1000 możliwych zajęła Holandia, która od początku istnienia rankingów utrzymuje się w czołówce. Wynika to w dużej mierze z równomiernie wysokich punktów uzyskanych we wszystkich podkategoriach. Jedyną podkategorią, która mogłaby kwalifikować się do poprawy wyniku w przypadku Holandii to „Dostępność/Czas oczekiwania na leczenie”. Z wynikiem ponad 800 pkt, aż 8 krajów uplasowało się tuż za Holandią w ścisłej czołówce. Wśród nich wymienić należy: Szwajcarię, Norwegię, Finlandię, Danię, Belgię, Islandię, Luksemburg i Niemcy. Najślabsze wyniki w ocenie indeksu EHCI spośród krajów UE osiągnęły Rumunia, Litwa i Polska. W obszarze „Dostępność/Czas oczekiwania na leczenie” maksymalną liczbę punktów uzyskały Belgia i Szwajcaria natomiast szwedzki i irlandzki system opieki zdrowotnej uzyskał ich najmniej. W ścisłej czołówce w obszarze „Profilaktyka” wymienić należy: Islandię, Norwegię, Hiszpanię i Szwecję, które uzyskały po 107 pkt na 125 możliwych.

Wykres 1.16. Europejski Konsumentcki Indeks Zdrowia EHCI w krajach UE w 2014 r. (pkt)

Źródło: dane Health Consumer Powerhouse.

☒ brak danych

Ład społeczny

Narażenie ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10

Nazwa wskaźnika	Narażenie ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10
Dziedzina	Zdrowie publiczne
Definicja	Wskaźnik prezentuje średnioroczne ważone stężenie pyłu PM10 na stacjach tła miejskiego zlokalizowanych w aglomeracjach.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Pył zawieszony jest mieszaniną bardzo małych cząstek stałych i ciekłych złożoną zarówno ze związków organicznych, jak i nieorganicznych. W skład pyłu zawieszzonego mogą wchodzić węglowodory, węgiel elementarny, związki krzemu, aluminium, żelazo, metale śladowe, siarczany, azotany, chlorki oraz związki amonowe. W pyłe zawieszonym wyróżnia się frakcję o ziarnach poniżej 10 μm (PM10), w skład, której wchodzi frakcja o średnicy poniżej 2,5 μm (PM2,5).</p> <p>Cząstki pyłu drobnego i bardzo drobnego pochodzą z emisji bezpośredniej głównie ze źródeł komunalnych i transportu – lub też powstają w atmosferze w wyniku reakcji między substancjami znajdującymi się w powietrzu tj. dwutlenek siarki (SO_2), tlenki azotu (NO_x), lotne związki organiczne (LZO) i amoniak (NH_3).</p> <p>Przekroczenia norm dla pyłu zawieszzonego PM10 i PM2,5 stanowią istotny problem, jakości powietrza w Polsce.</p> <p>Poziomy dopuszczalne dla stężeń PM10:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 24 godziny – poziom dopuszczalny pyłu PM10 w powietrzu wynosi 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, a dopuszczalna częstość przekroczenia dopuszczalnego poziomu w roku kalendarzowym wynosi 35 razy; – rok kalendarzowy – poziom dopuszczalny pyłu PM10 w powietrzu wynosi 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Zanieczyszczenia zawarte w powietrzu wpływają negatywnie na zdrowie ludzi, powodując wiele dolegliwości układu oddechowego i krążenia. Pył PM10 zawiera cząstki o średnicy mniejszej niż 10 mikrometrów, które posiadają zdolność wnikania głęboko do płuc, co powodować może pogorszenie stanu zdrowia osób cierpiących na choroby serca i płuc.

Tabela 1.9. Narażenie ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
31,9	35,1	41,5	31,6	30,9	34,7	38,7	38,7	36,6

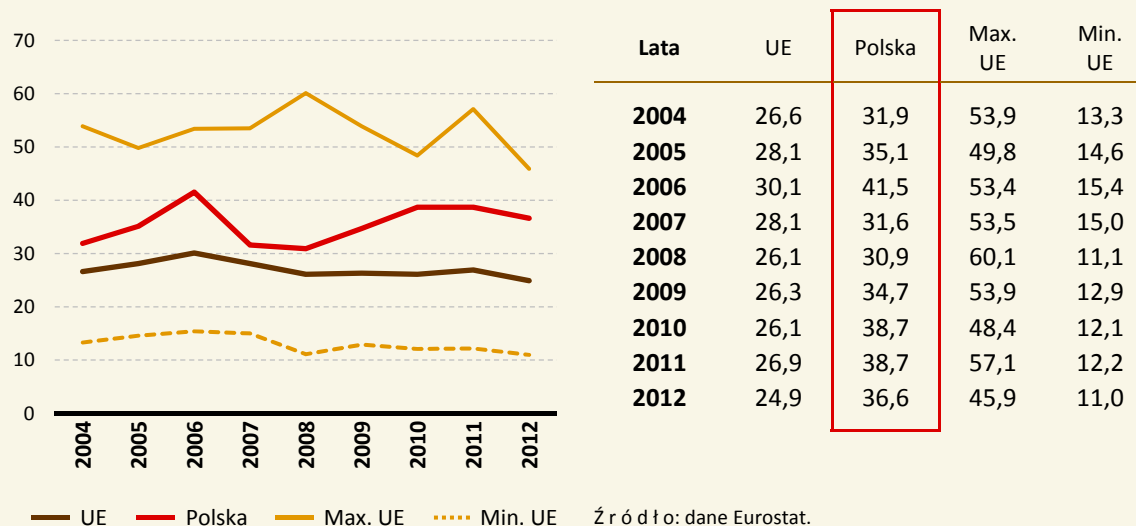
Źródło: dane Eurostat.

Przekroczenia norm dla pyłu drobnego PM10 zarówno w odniesieniu do standardu dobowego, jak i rocznego, pomimo działań podejmowanych na rzecz jego redukcji, stanowią jeden z najistotniejszych problemów jakości powietrza w Polsce. Największy wpływ zanieczyszczeń powodowanych pyłem zawieszonym na zdrowie ludzi i kondycję ekosystemów obserwowany jest w rejonach przemysłowych i zurbanizowanych. Skład pyłu zależy w dużym stopniu od jego pochodzenia, pory roku i warunków pogodowych. Ocena jakości powietrza w Polsce za rok 2012 z uwagi na zanieczyszczenie pyłem PM10, w oparciu o średnie stężenia 24-godzinne, wykazała przekroczenia poziomu dopuszczalnego, aż w 38 strefach spośród 46 podlegających ocenie. Porównując średnie roczne stężenia pyłu PM10 zauważyć można, że liczba stref zaliczonych do klasy C (poziomy stężenie powyżej poziomu dopuszczalnego), była o połowę mniejsza. Podobna sytuacja miała również miejsce w latach wcześniejszych.

Analizując wartości wskaźnika narażenia ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10 w Polsce w latach 2004-2012 zauważyć można, że wskaźnik ten oscylował wokół wartości $35,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$ i nie wykazywał znaczącego trendu wzrostowego lub spadkowego. W analizowanym okresie najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w 2006 r. ($41,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$), co było wynikiem wystąpienia w sezonie zimowym niekorzystnych warunków meteorologicznych (znaczące spadki temperatur powietrza stymulujące emisję pyłu związaną z ogrzewaniem). Wartość najniższą badanego wskaźnika odnotowano w 2008 r. ($30,9 \mu\text{g}/\text{m}^3$).

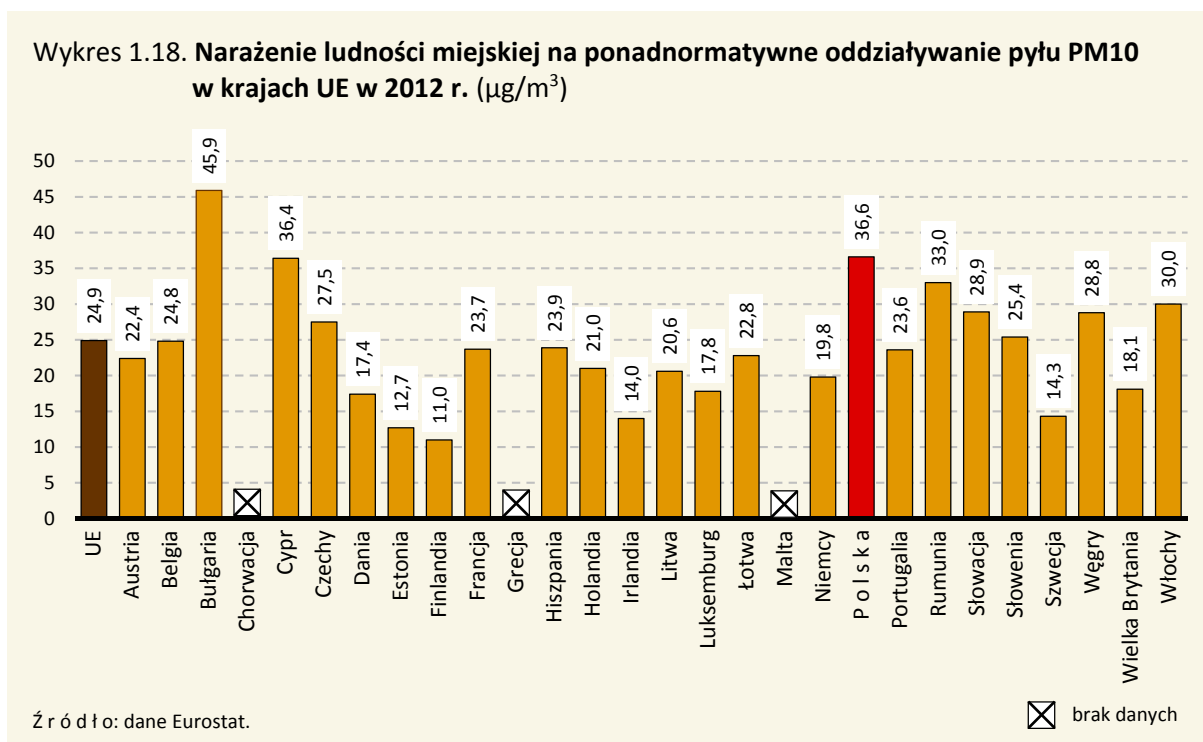
Wykres 1.17. **Narażenie ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10** ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

Porównania międzynarodowe

W 2012 r. średnia unijna dostępna dla wskaźnika narażenia ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10 była wyższa niż najniższe wyniki, notowane dla 16 krajów członkowskich. Wśród krajów UE najniższa wartość wskaźnika wystąpiła w Finlandii, Estonii, Irlandii i Szwecji, natomiast najwyższą odnotowano w Bułgarii, Polsce, na Cyprze i w Rumunii.

W Polsce wskaźnik ten był o 25,6 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ wyższy od odnotowanego w Finlandii, tj. najniższego wskaźnika i o 9,3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ niższy od odnotowanego w Bułgarii, tj. najwyższego wskaźnika.

Ład społeczny

Narażenie ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem

Nazwa wskaźnika	Narażenie ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem
Dziedzina	Zdrowie publiczne
Definicja	Wskaźnik pokazuje narażenie ludności na ozon SOMO35 na stacjach tła miejskiego w aglomeracjach. Prezentuje roczną sumę średnich 8-godzinnych stężeń dziennych przekraczających wartość progową (70 µg ozonu na m ³ czyli 35 ppb).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik pokazuje ważone populacją stężenie ozonu, na które miejska ludność potencjalnie jest narażona. Zasadnicza metryka dla oceny wpływu ozonu na zdrowie człowieka, zgodnie z zaleceniami WHO, to dzienne maksimum 8-godzinnej średniej. Działanie ozonu powinno być oceniane przez cały rok.</p> <p>Indeks SOMO35 jest istotnym wskaźnikiem narażenia zdrowia ludzkiego. SOMO35 – roczna suma maksymalnych średnich 8-godzinnych krocących przekraczających 35 ppb (70 µg/m³). Z każdego dnia maksymalna wartość z wartości średnich 8-godzinnych krocących dla ozonu jest wybierana i sumowana jeśli przekracza wartość 35 ppb.</p> <p>Obszary tła miejskiego oznaczają miejsca na terenach miejskich, gdzie poziomy zanieczyszczeń są reprezentatywne dla narażenia ludności miejskiej na działanie zanieczyszczeń. Punkty pomiarowe tła miejskiego są tak zlokalizowane, aby na poziom zanieczyszczeń miało wpływ połączenie zanieczyszczeń pochodzących ze wszystkich źródeł położonych pod wiatr w stosunku do stacji pomiarowej.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Ozon jest silnym utleniaczem fotochemicznym, którego podwyższone stężenia powodują poważne problemy zdrowotne, negatywnie wpływają na roślinność, niszczą uprawy rolne oraz materiały z tworzyw sztucznych powodując przyspieszoną ich korozję. Jego podwyższone stężenia w warstwie przyziemnej negatywnie oddziałują na drogi oddechowe człowieka, co może prowadzić do zmniejszenia wydolności płuc i nasilenia chorób układu krążenia. W wyniku narażenia na wysokie stężenia ozonu w powietrzu atmosferycznym mogą wystąpić: kaszel, problemy z oddychaniem. Przekroczenie dopuszczalnego stężenia ozonu może nasilić objawy astmy oskrzelowej, wywołać zapalenie płuc, bóle głowy, podrażnienie oczu, senność i spadek ciśnienia tętniczego krwi.</p> <p>Należy pamiętać, że na stężenie ozonu w przyziemnej warstwie atmosfery – a tym samym na wartość wskaźnika narażenia – oprócz emisji prekursorów ozonu mają również istotny wpływ warunki meteorologiczne, takie jak: wysoka temperatura powietrza, duże nasłonecznienie i brak opadów, a więc czynniki, na które człowiek nie ma wpływu i którym nie może przeciwdziałać.</p>

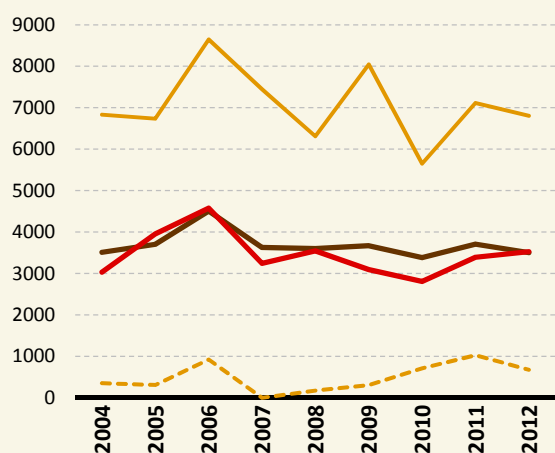
Tabela 1.10. **Narażenie ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem**
($\mu\text{g}/\text{m}^3$ dziennie)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
3031	3954	4574	3244	3543	3092	2806	3388	3526

Źródło: dane Eurostat.

Pomimo podejmowania wielu działań mających na celu poprawę jakości powietrza w Polsce, zasadniczy problem stanowi w dalszym ciągu, zbyt wysokie stężenie ozonu troposferycznego występujące szczególnie w sezonie letnim. Jako składowe ozonu troposferycznego wymienić należy ozon antropogeniczny, który powstaje w wyniku przemian fizykochemicznych emitowanych do atmosfery zanieczyszczeń pierwotnych oraz ozon pochodzenia naturalnego. Do głównych źródeł antropogenicznych emisji prekursorów ozonu, w zakresie tlenków azotu zaliczyć należy procesy spalania w produkcji i transport drogowy, natomiast w zakresie niemetanowych lotnych związków organicznych stosowanie rozpuszczalników i innych produktów, zarówno w gospodarstwach domowych, jak i w przemyśle. Do głównych źródeł naturalnych emisji prekursorów ozonu zaliczyć należy natomiast tereny leśne, gdzie wydzielane są zwłaszcza przez drzewa iglaste, lotne związki organiczne (olejki eteryczne np. terpeny, izopreny), które warunkują powstawanie ozonu. W warunkach naturalnych ozon powstaje także w przyziemnej warstwie atmosfery w wyniku przemian fotochemicznych podczas wyładowań atmosferycznych. W wysokich warstwach atmosfery ozon spełnia rolę filtra dla promieniowania ultrafioletowego, natomiast w warstwie przyziemnej stanowi zanieczyszczenie i działa szkodliwie zarówno na ludzi, jak i na ekosystemy. Ocena jakości powietrza dokonywana jest w oparciu o: Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 V 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy oraz Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 VIII 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. 2012, poz. 1031). Zgodnie z normami poziom docelowy ozonu w powietrzu jako średnia ośmiogodzinna stężenia ozonu, obliczana ze średnich jednogodzinnych w ciągu doby, nie powinna przekraczać $120 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Dopuszczalna częstość przekroczenia poziomu docelowego wynosi 25 dni w roku. Osiągnięcie poziomu ozonu $120 \mu\text{g}/\text{m}^3$ jako cel długoterminowy założono na 2020 r.

W Polsce w latach 2004-2012 nie odnotowano tendencji spadkowej wskaźnika narażenia ludności w miastach na powietrze zanieczyszczone ozonem. Najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w 2006 r., a najniższa w 2010 r. W 2012 r. wartość wskaźnika narażenia ludności miejskiej na ozon w Polsce była zbliżona do średniej wartości dla UE.

Wykres 1.19. **Narażenie ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem**
($\mu\text{g}/\text{m}^3$ dziennie)

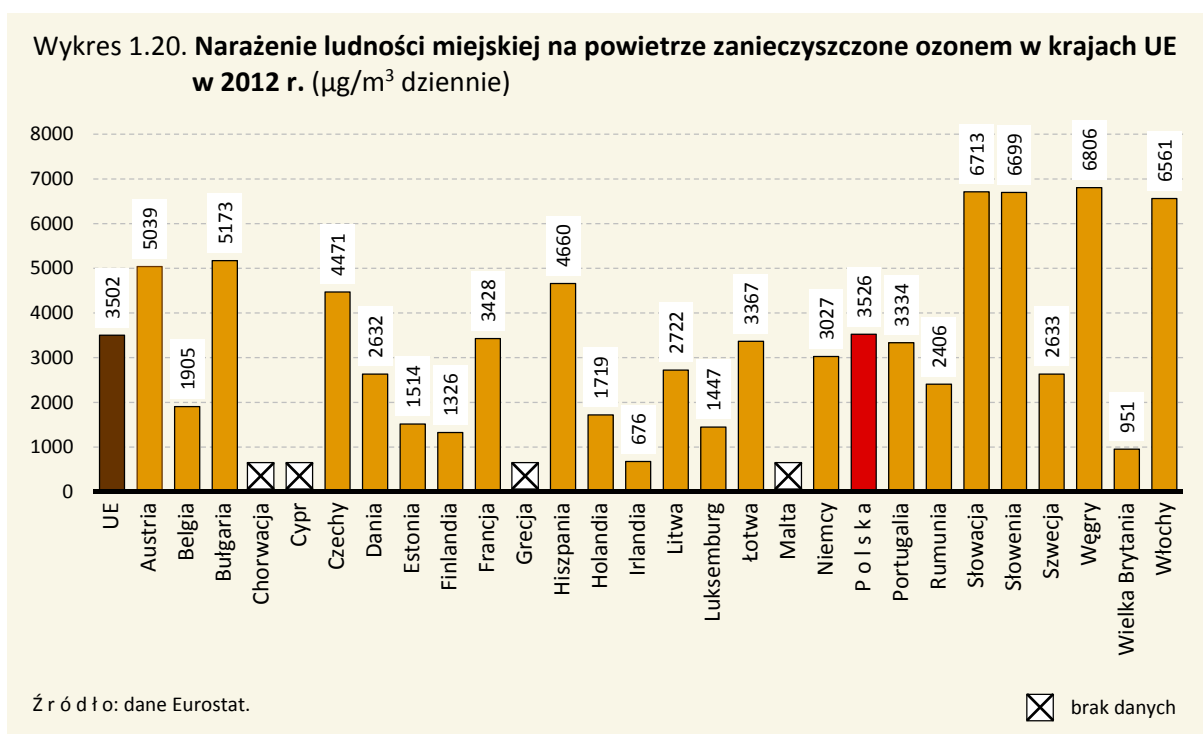
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	3510	3031	6831	353
2005	3704	3954	6735	308
2006	4506	4574	8646	922
2007	3624	3244	7444	0
2008	3599	3543	6310	175
2009	3668	3092	8046	307
2010	3382	2806	5648	709
2011	3705	3388	7114	1027
2012	3502	3526	6806	676

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2012 r. wśród krajów UE najniższy wskaźnik narażenia ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem wystąpił w Irlandii, Wielkiej Brytanii, Finlandii i Luksemburgu, natomiast najwyższy na Węgrzech, Słowacji, w Słowenii oraz we Włoszech. Polska pod względem wartości wskaźnika narażenia ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem znalazła się na 16. miejscu wśród krajów UE.

Ład społeczny

Zagrożenie ubóstwem trwałym

Nazwa wskaźnika	Zagrożenie ubóstwem trwałym
Dziedzina	Ubóstwo i warunki życia
Definicja	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem trwałym wyrażony jest jako odsetek osób, których dochód ekwiwalentny do dyspozycji po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% mediany ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w danym kraju w bieżącym roku i co najmniej w dwóch z trzech lat poprzedzających badanie (ogółem).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania EU-SILC.</p> <p>Dochód do dyspozycji definiowany jest jako suma dochodów pieniężnych (w przypadku dochodów z pracy najemnej uwzględniających dodatkowo korzyści niepieniężne związane z użytkowaniem samochodu służbowego) netto (po odliczeniu zaliczek na podatek dochodowy, podatków od dochodów z własności, składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne) wszystkich członków gospodarstwa domowego pomniejszona o: podatki od nieruchomości, transfery pieniężne przekazane innym gospodarstwom domowym oraz saldo rozliczeń z Urzędem Skarbowym.</p> <p>Transfery otrzymywane przez gospodarstwa domowe:</p> <p>Zgodnie z definicją przyjętą na potrzeby badania EU-SILC zamieszczoną w Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1980/2003 z dnia 21 X 2003 r. w sprawie dochodów i warunków życia (EU-SILC), w odniesieniu do definicji i uaktualnionych definicji, na transfery składają się:</p> <ul style="list-style-type: none"> – świadczenia społeczne, – regularnie otrzymywane przelewy pieniężne pomiędzy gospodarstwami domowymi. <p>Skale ekwiwalentności to parametry pozwalające porównywać ze sobą sytuację gospodarstw domowych różniących się wielkością i strukturą demograficzną. Odzwierciedlają one wpływ, jaki na koszty utrzymania gospodarstwa domowego ma jego skład demograficzny.</p> <p>Przy obliczeniach wyników z zakresu dochodów zastosowano zmodyfikowaną skalę ekwiwalentności OECD. Skala ta obliczona jest w sposób następujący: 1 – dla pierwszej osoby dorosłej w gospodarstwie, 0,5 – dla każdego kolejnego członka gospodarstwa w wieku 14 lat i więcej, 0,3 – dla każdego dziecka w wieku poniżej 14 lat.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik ten obrazuje zjawisko ubóstwa i wykluczenia społecznego, które jest jednym z głównych wyzwań dla zrównoważonego rozwoju. Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym powinna się opierać na wzroście gospodarczym i zatrudnieniu oraz na skutecznej ochronie socjalnej. Dzięki tym działaniom osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem zostaną włączone do godnego życia i aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym.

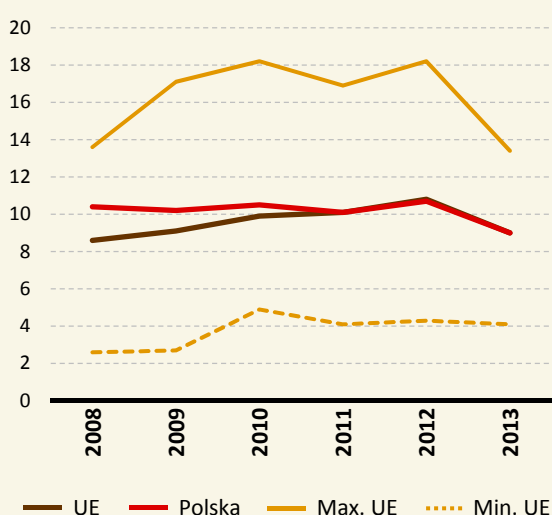
Tabela 1.11. Zagrożenie ubóstwem trwałym (%)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	10,4	10,2	10,5	10,1	10,7	9,0
Według płci:						
mężczyźni	10,7	10,4	10,2	10,4	10,4	9,1
kobiety	10,2	10,1	10,7	9,9	11,0	9,0
Według grup wieku:						
poniżej 18 lat	15,8	15,8	14,8	12,5	14,2	12,7
18 – 24	13,0	13,6	12,9	13,1	12,8	12,1
25 – 49	10,6	8,5	9,2	8,8	8,7	8,4
50 – 64	8,1	10,1	10,6	9,7	10,5	6,9
65 lat i więcej	5,4	5,5	6,8	9,6	11,0	8,2

Źródło: dane Eurostat.

W Polsce w 2013 r. udział osób, których dochód ekwiwalentny do dyspozycji był niższy od granicy ubóstwa w bieżącym roku i co najmniej w dwóch z trzech poprzednich lat poprzedzających badanie wyniósł 9,0%, podobnie w krajach UE. W latach 2008-2012 wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem trwałym kształtowała się powyżej 10%. Biorąc pod uwagę grupy wieku, w największym stopniu zagrożone ubóstwem trwałym były dzieci – wynik zagrożenia ubóstwem rodziców; w latach 2010-2011 odnotowano systematyczny spadek. W latach 2008-2012 nastąpił systematyczny wzrost zagrożenia ubóstwem trwałym osób w wieku 65 lat i więcej, natomiast w latach 2008-2011 systematyczny spadek zagrożenia ubóstwem trwałym dzieci.

Wykres 1.21. Zagrożenie ubóstwem trwałym (%)

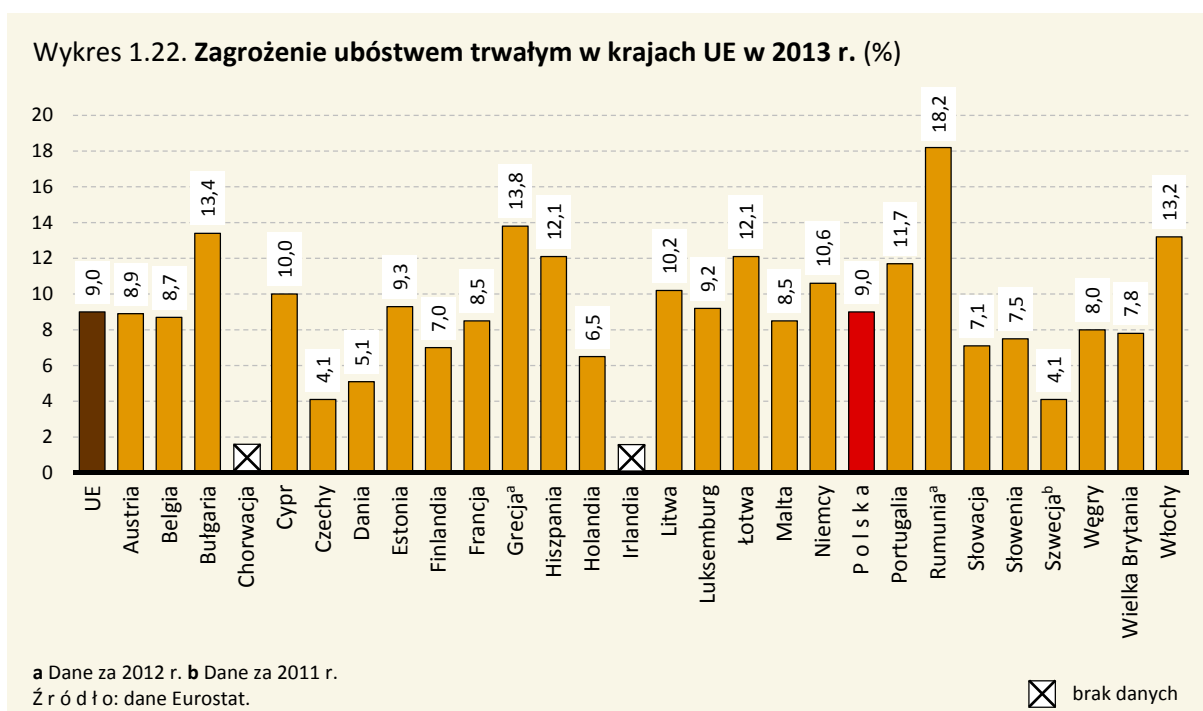

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2008	8,6	10,4	13,6	2,6
2009	9,1	10,2	17,1	2,7
2010	9,9	10,5	18,2	4,9
2011	10,1	10,1	16,9	4,1
2012	10,8	10,7	18,2	4,3
2013	9,0	9,0	13,4	4,1

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Przy przyjęciu podstawowego progu ubóstwa na poziomie 60% mediany ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji w danym kraju, w 2013 r. trwale zagrożonych było 9,0% obywateli UE. Najniższą wartość, tj. najbardziej korzystną wskaźnika zagrożenia ubóstwem trwałym odnotowano w Czechach, natomiast najwyższą – niekorzystną w Bułgarii. W latach 2008-2013 najniższe wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem trwałym odnotowano w Czechach, w granicach 3,7%-5,5%.

Ład społeczny

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
Dziedzina	Ubóstwo i warunki życia
Definicja	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym jest wyrażony jako procent osób zagrożonych ubóstwem i/lub doświadczających poważnej pogłębionej deprivacji materialnej i/lub żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy w liczbie ludności ogółem.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania EU-SILC. Badanie EU-SILC (Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia) jest badaniem stałym (prowadzonym co roku), którego podmiotem są gospodarstwa domowe oraz osoby w wieku 16 lat i więcej w gospodarstwach domowych.</p> <p>Celem badania EU-SILC jest pozyskiwanie informacji, które umożliwiają ocenę warunków życia polskiego społeczeństwa oraz pozwalają porównać je z warunkami życia w innych krajach Unii Europejskiej. Służy temu przyjęta przez Eurostat jednolita metodologia.</p> <p>Jednostką badania jest gospodarstwo domowe, czyli osoby, które są lub nie są ze sobą spokrewnione, mieszkają razem i wspólnie utrzymują się (gospodarstwo domowe wieloosobowe). Gospodarstwo domowe może również tworzyć jedna osoba, która utrzymuje się samodzielnie, bez względu na to, czy mieszka sama, czy z innymi osobami (gospodarstwo domowe jednoosobowe).</p> <p>Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym jest wypadkową trzech wskaźników:</p> <ol style="list-style-type: none">wskaźnika zagrożenia ubóstwem (po uwzględnieniu transferów społecznych) – odsetek osób, których ekwiwalentny dochód do dyspozycji (po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych), jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% mediany ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w danym kraju,wskaźnika osób zagrożonych pogłębioną deprivacją materialną – odsetek osób w gospodarstwach domowych deklarujących brak możliwości zaspokojenia ze względów finansowych co najmniej 4 z 9 potrzeb:<ul style="list-style-type: none">– opłacenia tygodniowego wyjazdu wszystkich członków gospodarstwa domowego na wypoczynek raz w roku,– spożywania mięsa, ryb (lub wegetariańskiego odpowiednika) co drugi dzień,– ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb,

	<ul style="list-style-type: none"> – pokrycia niespodziewanego wydatku (w wysokości odpowiadającej miesięcznej wartości granicy ubóstwa relatywnego, przyjętej w danym kraju, w roku poprzedzającym badanie), – terminowego regulowania opłat związanych z mieszkaniem, spłatą rat i kredytów, – posiadania telewizora kolorowego, – posiadania samochodu, – posiadania pralki, – posiadania telefonu (stacjonarnego lub komórkowego). <p>c) wskaźnika osób żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy – udział osób w wieku od 0 do 59 lat, które mieszkają w gospodarstwach domowych charakteryzujących się bardzo niską intensywnością pracy w ludności ogółem w tej grupie wieku. Gospodarstwem domowym o bardzo niskiej intensywności pracy nazywamy takie gospodarstwo, w którym osoby dorosłe (w wieku 18 – 59 lat) w ciągu minionego roku przepracowały mniej niż 20% swoich możliwości (mniej niż 20% całkowitego potencjału pracy).</p> <p>Każda osoba jest liczona tylko raz, nawet jeśli występuje w więcej niż jednym podwskaźniku.</p>
<p>Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju</p>	<p>Wskaźnik obrazuje wieloaspektowość zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego, które stanowi istotne wyzwanie zrównoważonego rozwoju. Ujmuje brak możliwości zaspokojenia, ze względu na problemy finansowe, potrzeb uznanych w warunkach europejskich za podstawowe oraz wpływ niskich dochodów i nieobecność na rynku pracy na jakość życia.</p>

Tabela 1.12. **Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (%)**

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
45,3	39,5	34,4	30,5	27,8	27,8	27,2	26,7	25,8

Źródło: dane Eurostat.

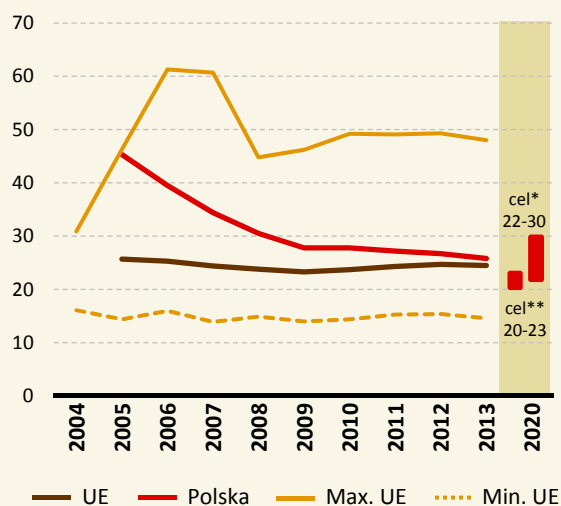
Według „Krajowego Programu Reform. Europa 2020. Aktualizacja 2015/2016” w 2013 r. liczba zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym od 2008 r. zmniejszyła się o 1743 tys., powodując, że wyznaczony cel, wynoszący 1500 tys. został osiągnięty. W kolejnych latach Polska nadal będzie dążyła do obniżenia, tj. poprawy wskaźnika osób zagrożonych ubóstwem i/lub deprywacją materialną i/lub żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy.

W Polsce wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w latach 2005-2013 był wyższy niż dla UE i uległ obniżeniu o 19,5 p. proc. W 2013 r. najwyższą wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym odnotowano dla dzieci – 29,8%, natomiast najniższą dla osób w wieku 65 lat i więcej – 19,7%; wskaźnik ten dla osób w wieku 18-64 lata wynosi 26,1%. Obniżanie się wartości wskaźnika wskazuje na poprawę warunków życia i ograniczenie ubóstwa.

W latach 2005-2013 odnotowano obniżenie się wskaźnika zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych (o 3,2 p. proc.). W przypadku nieuwzględnienia w dochodach gospodarstw domowych świadczeń społecznych, z wyjątkiem świadczeń związanych z wiekiem oraz rent rodzinnych, wskaźnik zagrożenia ubóstwem w 2013 r. zwiększyłby się w Polsce do 43,0%.

Wykres 1.23. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	.	.	30,9	16,1
2005	25,7	45,3	46,3	14,4
2006	25,3	39,5	61,3	16,0
2007	24,4	34,4	60,7	13,9
2008	23,8	30,5	44,8	14,9
2009	23,3	27,8	46,2	14,0
2010	23,7	27,8	49,2	14,4
2011	24,3	27,2	49,1	15,3
2012	24,7	26,7	49,3	15,0
2013	24,5	25,8	48,0	14,6

* Według „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”.

** Według „Strategii Rozwoju Kraju”.

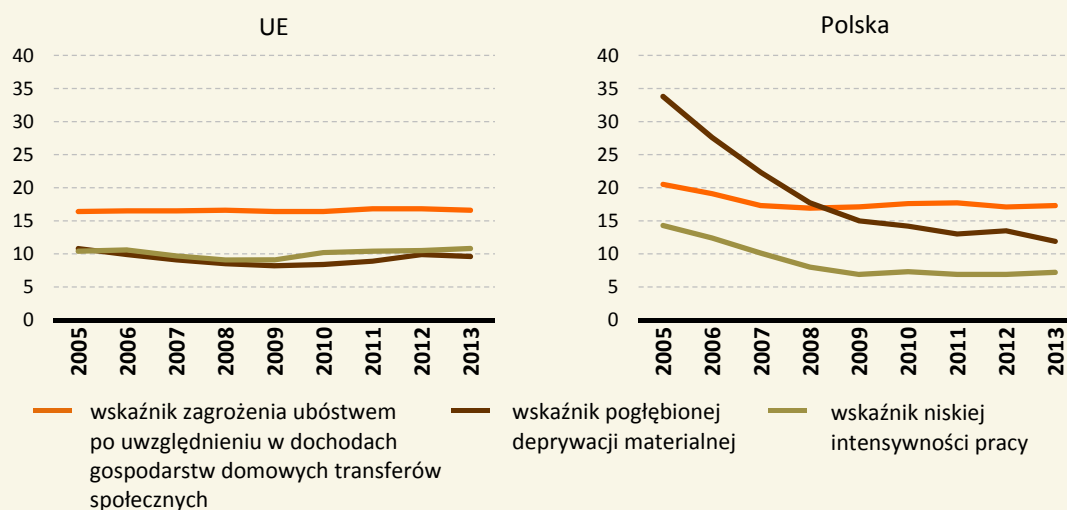
Źródło: dane Eurostat.

W latach 2006-2013 najbardziej narażoną na ubóstwo grupą były dzieci, do 2009 r. wzrastało zagrożenie ubóstwem osób starszych – 65 lat i więcej (w 2009 r. – 14,4%). Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych w 2013 r. dla osób w wieku 0-17 lat wyniósł 23,2%, dla osób 65 lat i więcej 12,3% (w 2006 r. odpowiednio: 26,0 i 8,0%). Ubóstwo dzieci jest wynikiem ubóstwa rodziców. Ubóstwo dzieci było wyższe niż dla ogółu społeczeństwa (w 2013 r. o 5,9 p. proc.).

Miernikiem ubóstwa materialnego jest wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej. W 2013 r. w Polsce przynajmniej 4 z 9 potrzeb tzw. symptomów deprivacji materialnej nie mogło zaspokoić 11,9 % osób, więcej niż w krajach UE o 2,3 p. proc. W 2013 r. z powodów finansowych: nie mogło skorzystać przynajmniej z tygodniowego wypoczynku raz w roku 58,9% gospodarstw domowych, 14,9% rodzin (w gospodarstwach) nie mogło sobie pozwolić na zjedzenie mięsa, drobiu, ryb lub wegetariańskich odpowiedników oraz świeżych owoców i warzyw co drugi dzień. W 2013 r. brak możliwości pokrycia nieoczekiwanego wydatku w wysokości 1000 zł deklarowało 52,7% gospodarstw domowych, a zaległości w opłatach takich jak rachunki za gaz, elektryczność, wodę, wywóz nieczystości stałych lub płynnych, podatków od nieruchomości i innych stałych opłat związanych z użytkowaniem mieszkania – 9,0% gospodarstw domowych. Na ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb nie było stać 13,1% gospodarstw, a 33,4% gospodarstw domowych nie mogło sobie pozwolić na kupowanie lepszej jakości odzieży. Trudności finansowe przyczyniają się do ograniczania kontaktów towarzyskich, 23,4% gospodarstw domowych nie mogło sobie pozwolić, aby raz w miesiącu zaprosić przyjaciół lub rodzinę na skromny posiłek, poczęstunek.

Jedną z przyczyn ubóstwa, wykluczenia społecznego jest brak pracy. W 2013 r. w relacji do 2005 r. odnotowano prawie 2-krotny spadek liczby osób żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy, tj. osób w wieku 0-59 lat w gospodarstwach domowych, w których dorośli pracowali mniej niż 20% ich całkowitego potencjału pracy w ciągu ostatniego roku.

Wykres 1.24. Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym według wskaźników składowych (%)

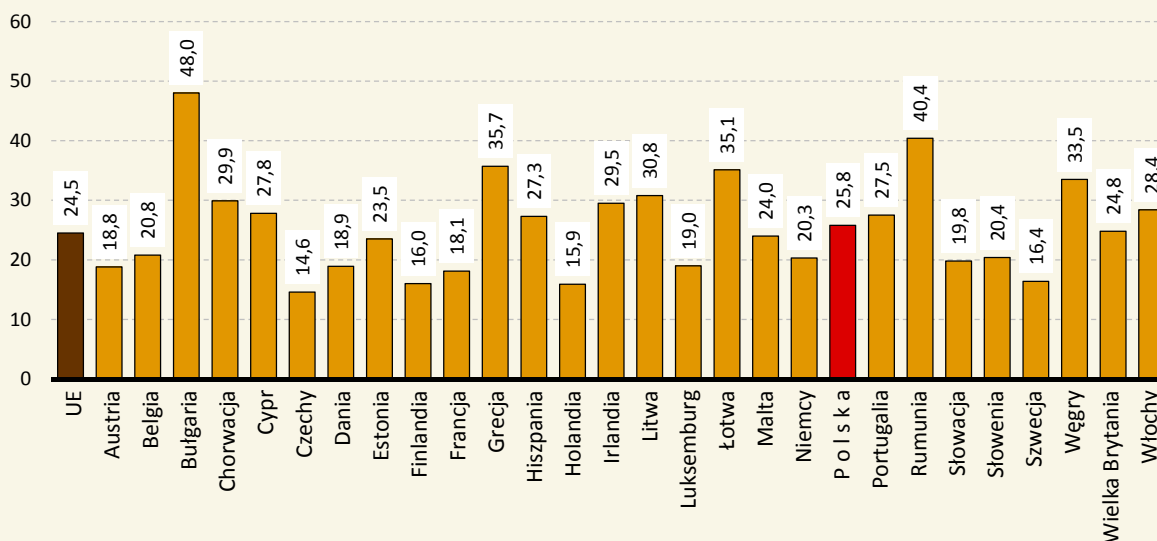

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. w relacji do 2005 r. współczynnik zagrożenia ubóstwem w Polsce obniżył się o 19,5 p. proc. Wśród krajów UE w 2013 r. najwięcej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym było w Bułgarii, Rumunii, Grecji oraz na Łotwie.

Wykres 1.25. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach UE w 2013 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Nierówność rozkładu dochodów

Nazwa wskaźnika	Nierówność rozkładu dochodów
Dziedzina	Ubóstwo i warunki życia
Definicja	Wskaźnik zróżnicowania kwintylowego obliczany jest jako iloraz sumy dochodów uzyskanych przez 20% osób o najwyższym poziomie dochodów (najwyższy kwintyl) i sumy dochodów uzyskanych przez 20% osób o najniższym poziomie dochodów (najniższy kwintyl).
Wyjaśnienia metodyczne	Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania EU-SILC. Dochód do dyspozycji definiowany jest jako suma dochodów pieniężnych (w przypadku dochodów z pracy najemnej uwzględniających dodatkowo korzyści niepieniężne związane z użytkowaniem samochodu służbowego) netto (po odliczeniu zaliczek na podatek dochodowy, podatków od dochodów z własności, składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne) wszystkich członków gospodarstwa domowego pomniejszona o: podatki od nieruchomości, transfery pieniężne przekazane innym gospodarstwom domowym oraz saldo rozliczeń z Urzędem Skarbowym.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Głównym celem polityki jest walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Wysoki poziom spójności społecznej jest celem zrównoważonego rozwoju. Zmniejszanie nierówności w dochodach pomaga zmniejszyć marginalizację najsłabszych grup społecznych.

Tabela 1.13. Nierówność rozkładu dochodów (%)

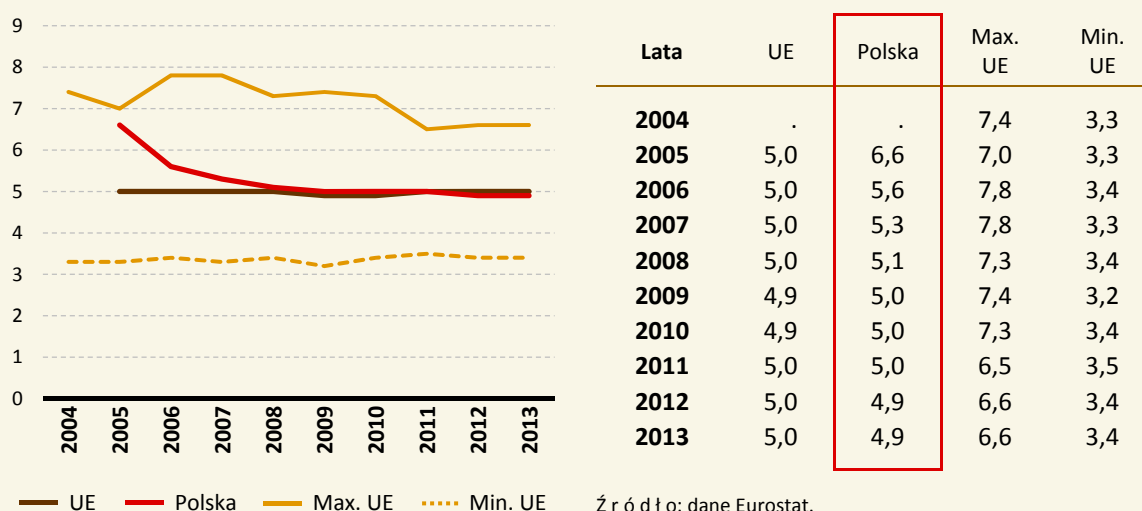
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
6,6	5,6	5,3	5,1	5,0	5,0	5,0	4,9	4,9

Źródło: dane Eurostat.

O sytuacji materialnej i poziomie życia członków gospodarstwa domowego decyduje wysokość posiadanego przeciętnego dochodu. Możliwości finansowe w dużej mierze decydują o konsumpcji dóbr i usług, poczuciu bezpieczeństwa oraz stabilizacji rodziny. Jednym ze wskaźników pozwalających określić stopień zróżnicowania społeczeństwa pod względem dochodów jest nierówność rozkładu dochodów.

W latach 2005-2013 w Polsce odnotowano obniżanie się wartości wskaźnika nierówności rozkładu dochodów, zmniejszyła się dysproporcja pomiędzy dochodami osób o najwyższym poziomie dochodów a dochodami osób o najniższym ich poziomie. W 2013 r. przeciętny roczny ekwiwalentny dochód w pierwszej grupie kwintylowej (najbiedniejszej) wyniósł 9961 zł, natomiast w piątej (najbogatszej) 48560 zł, czyli 20% osób o najwyższym poziomie dochodów posiadało blisko 5-krotnie wyższe dochody niż 20% osób o najniższych dochodach.

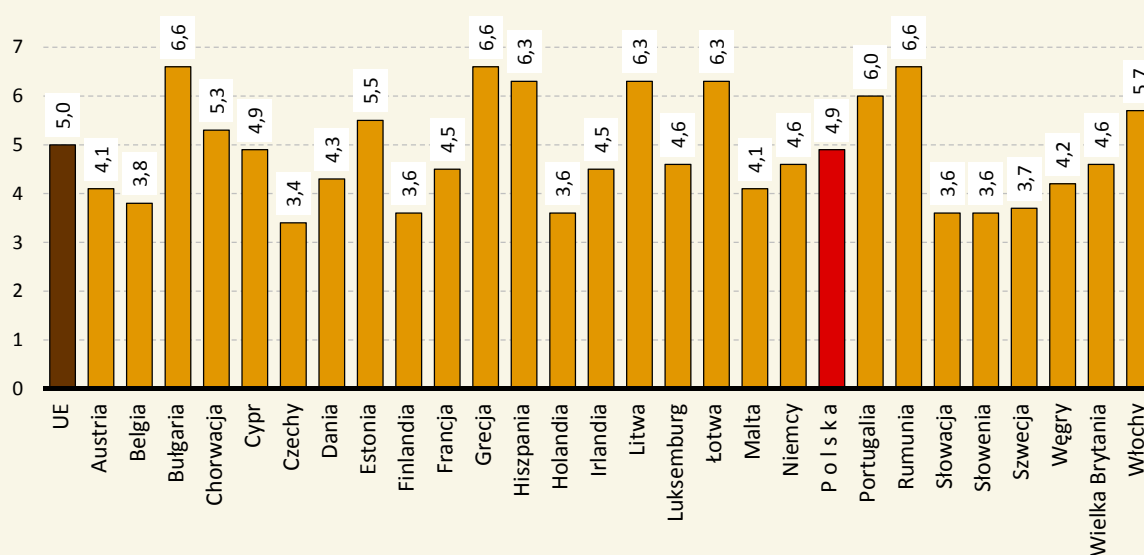
Wykres 1.26. Nierówność rozkładu dochodów (%)

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. w Polsce wskaźnik zróżnicowania kwintylowego osiągnął wartość 4,9 przy średniej 5,0 dla UE. W większości krajów UE odnotowano mniejsze niż w Polsce różnice pomiędzy dochodami uzyskanymi przez osoby z pierwszej grupy kwintylowej, a dochodami uzyskanymi przez osoby z piątej grupy kwintylowej, najmniejsze w Czechach, natomiast największe w Bułgarii, Grecji i Rumunii.

Wykres 1.27. Nierówność rozkładu dochodów w krajach UE w 2013 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Zadłużenie gospodarstw domowych

Nazwa wskaźnika	Zadłużenie gospodarstw domowych
Dziedzina	Ubóstwo i warunki życia
Definicja	Wskaźnik przedstawia relację zadłużenia gospodarstw domowych (kredyty, pożyczki i inne zobowiązania gospodarstw domowych w bankach) do ich dochodów do dyspozycji brutto (kwota pozostająca do dyspozycji gospodarstw domowych, która może być przeznaczona na spożycie lub oszczędności).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych powstają w wyniku skorygowania dochodów pierwotnych brutto o podatki od dochodów i majątku, składki na ubezpieczenia społeczne, świadczenia społeczne inne niż transfery socjalne w naturze (świadczenia z ubezpieczeń społecznych pieniężne, świadczenia z pomocy społecznej pieniężne) oraz inne transfery bieżące.</p> <p>Dane dotyczące kredytów, pożyczek i należności gospodarstw domowych pochodzą z zestawienia „Podaż pieniądza M3 i czynniki jego kreacji” według metodologii dostosowanej do standardów obowiązujących w krajach zrzeszonych w Europejskim Systemie Banków Centralnych. Narodowy Bank Polski (NBP) zestawia kategorie pieniężne na podstawie danych otrzymanych od podmiotów sektora monetarnych instytucji finansowych, który obejmuje bank centralny — Narodowy Bank Polski (NBP) i pozostałe monetarne instytucje finansowe, tj. banki działające w Polsce, rezydujące w kraju oddziały instytucji kredytowych i oddziały banków zagranicznych oraz od stycznia 2005 r. — spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe.</p> <p>Na ww. należności od gospodarstw domowych, składają się kredyty i pożyczki, skupione wierzytelności, zrealizowane gwarancje i poręczenia, należności banków z tytułu zakupionych papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu oraz należności z tytułu dłużnych papierów wartościowych z wyłączeniem odsetek zapadłych niespłaconych.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Informacja o poziomie zadłużenia gospodarstw domowych pozwala monitorować podatność na ryzyko i zagrożenie ubóstwem, a co za tym idzie wykluczeniem społecznym. Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest zgodna z ideą zrównoważonego rozwoju społecznego.

Tabela 1.14. Zadłużenie gospodarstw domowych (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
18,1	22,2	27,9	35,7	47,8	49,3	53,6	57,0	54,7	55,5

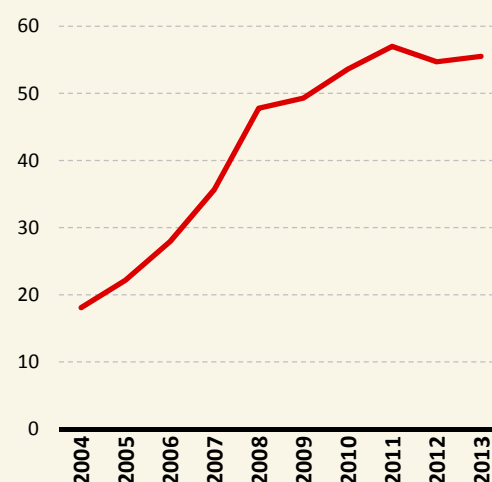
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP/GUS.

W latach 2004-2011 zadłużenie gospodarstw domowych w relacji do dochodów do dyspozycji brutto wzrastało systematycznie osiągając w 2011 r. wartość 57,0%; wskaźnik ten w porównaniu z 2004 r. zwiększył się o 38,9 p. proc.

Wartość zaciągniętych kredytów (tzw. wartość portfela kredytów) przez gospodarstwa domowe w 2013 r. w relacji do 2004 r. wzrosła blisko 5-krotnie (o 431,8 mld zł); dochody do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych wzrosły o 61,9% (do 1012,7 mld zł).

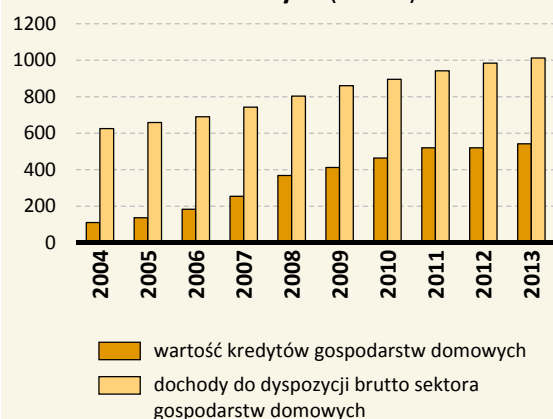
Struktura przedmiotowa kredytów dla gospodarstw domowych w latach 2004-2014 ulegała zmianie, w latach 2004-2005 dominowały kredyty konsumpcyjne, natomiast w latach 2006-2014 kredyty mieszkaniowe. Udział kredytów konsumpcyjnych w kolejnych latach ulegał obniżeniu (o 26,5 p. proc.) na rzecz kredytów mieszkaniowych (wzrost o 27,8 p. proc.).

Wykres 1.28. Zadłużenie gospodarstw domowych (%)

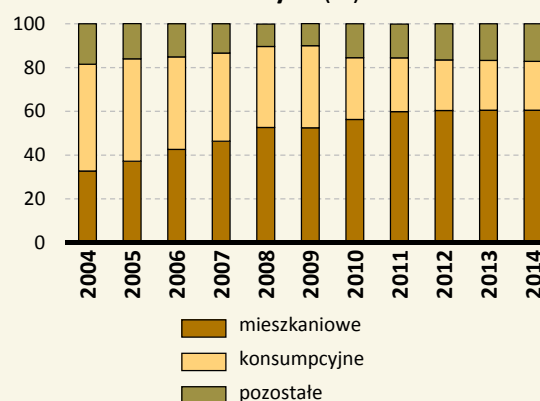
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP/GUS.

Wykres 1.29. Kredyty i dochody do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych (mld zł)

Źródło: dane NBP/GUS.

Wykres 1.30. Struktura przedmiotowa kredytów dla gospodarstw domowych (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego.

Według danych zawartych w „Raporcie o sytuacji banków w 2014 r.” Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego, w portfelach banków w końcu 2014 r. było 1,9 mln kredytów mieszkaniowych udzielonych gospodarstwom domowym oraz 0,2 mln kredytów udzielonych na inne cele, zabezpieczonych na nieruchomościach mieszkalnych. Biorąc pod uwagę wielkość pojedynczego kredytu, dominowały kredyty o wysokości do 200 tys. zł.

Biorąc pod uwagę okres zapadalności kredytów, przeważały kredyty o okresie zapadalności do 25 lat; w ogólnej wartości kredytów ponad 40% stanowiły kredyty o zapadalności powyżej 25 lat.

W 2014 r. odnotowano spadek stanu kredytów zagrożonych gospodarstw domowych w relacji do 2013 r. o 0,8 mld zł do poziomu 38,4 mld zł (o 2,0%), ich udział w portfelu kredytowym obniżył się (z 7,1% na koniec 2013 r. do 6,5% na koniec 2014 r.).

W końcu 2014 r. w portfelach banków znajdowało się 37,7 tys. kredytów mieszkaniowych zagrożonych (2,0% ogółem kredytów) oraz 37,5 tys. (2,0%) kredytów mieszkaniowych opóźnionych w spłacie powyżej 30 dni. W 2014 r. w porównaniu z 2013 r. odnotowano:

- wzrost stanu zagrożonych kredytów mieszkaniowych o 0,5 mld zł (o 4,4%); ich udział w portfelu kredytowym pozostał stabilny (3,1%),
- obniżenie stanu zagrożonych kredytów konsumpcyjnych o 1,7 mld zł (o 9,4%) oraz udziału w portfelu kredytowym (z 14,6% na koniec 2013 r. do 12,7% na koniec 2014 r.),
- wzrost stanu zagrożonych pozostałych kredytów o 0,5 mld zł (o 4,9%), natomiast obniżenie ich udziału w portfelu kredytowym (z 11,0% w 2013 r. do 10,5% w 2014 r.).

Ład społeczny

Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności w wieku 25-34 lata

Nazwa wskaźnika	Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności w wieku 25-34 lata
Dziedzina	Ubóstwo i warunki życia
Definicja	Iloraz liczby mieszkań oddanych do użytkowania i liczby ludności w wieku 25-34 lata
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Informacje o mieszkaniach oddanych do użytkowania dotyczą mieszkań w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych (mniej niż połowa całkowitej powierzchni użytkowej jest przeznaczona do celów mieszkalnych). Dane nie obejmują lokali zbiorowego zakwaterowania (hotele pracowniczych, domów studenckich, internatów, domów opieki społecznej i innych) i pomieszczeń nieprzeznaczonych na cele mieszkalne, a z różnych względów zamieszkałych (pomieszczeń inwentarskich, barakowozów, statków, wagonów i innych).</p> <p>Oddanie do użytkowania – zgodnie z Prawem budowlanym oznacza zgłoszenie zakończenia budowy przez inwestora powiatowemu organowi nadzoru budowlanego i organ ten nie zgłosił sprzeciwu – w drodze decyzji lub na których użytkowanie inwestor uzyskał pozwolenie, w drodze decyzji, od organu nadzoru budowlanego.</p> <p>Informacje o mieszkaniach oddanych do użytkowania dotyczą mieszkań w budynkach nowo wybudowanych i rozbudowanych (w części stanowiącej rozbudowę) oraz uzyskanych w wyniku przebudowy pomieszczeń niemieszkalnych.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Brak zaspokojenia ilościowego potrzeb mieszkaniowych jest problemem mogącym powodować tzw. ubóstwo mieszkaniowe. Niedostateczna liczba mieszkań powoduje wydłużenie momentu usamodzielnienia się ludzi młodych, ale także wpływa na odkładanie decyzji o posiadaniu potomstwa. Osoby najuboższe, a także osoby znajdujące się w szczególnej sytuacji życiowej (np. ze względu na wiek, niepełnosprawność czy sytuację rodzinną) mają problem z zaspokojeniem potrzeb mieszkaniowych na wystarczającym poziomie. Brak wystarczającej liczby mieszkań może prowadzić do wykluczenia społecznego tych grup. Zapewnienie odpowiedniej ilości mieszkań jest istotne z punktu widzenia walki z wykluczeniem społecznym.</p>

Tabela 1.15. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności w wieku 25-34 lata

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
19,1	19,7	19,5	22,2	26,9	25,5	21,3	20,5	24,0	23,0	23,0

Źródło: dane GUS.

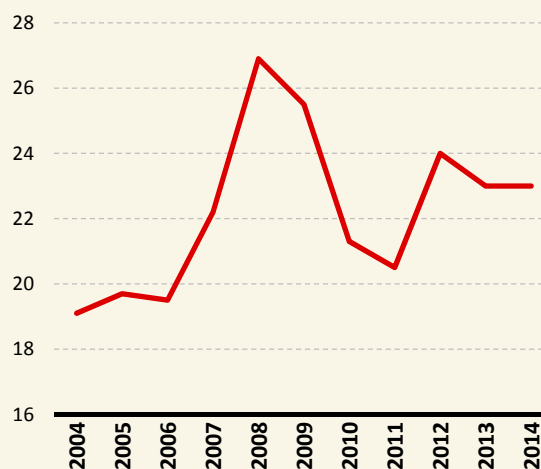

W okresie 2004-2014 liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności w wieku 25-34 lata oscylowała w granicach 19,1 – 26,9. Młodzi ludzie chcący się usamodzielnąć, założyć rodzinę oraz posiadać własne mieszkanie, często borykają się z problemem wejścia na rynek pracy i utrzymaniem się na nim, jak również z niezadawalającym wynagrodzeniem. Wyniki ostatniego spisu powszechnego pokazały, że w Polsce występuje niedobór mieszkań, których liczba jest mniejsza niż liczba rodzin. Według stanu w dniu 31 III 2011 r. zasoby mieszkaniowe wynosiły 13495,4 tys. mieszkań, natomiast liczba spisanych rodzin wyniosła 10972,5 tys. Rodziny zamieszkujące samodzielnie stanowiły 66,9% ogółu rodzin, tj. 7336,1 tys. Samodzielnym mieszkaniem dysponowało 10980,1 tys. gospodarstw domowych (80,9%).

W latach 90. XX w. największy udział w przyroście nowych mieszkań miały mieszkania spółdzielni mieszkaniowych oraz inwestorów indywidualnych. Obecnie, obok inwestorów indywidualnych, najważniejszymi inwestorami są firmy deweloperskie budujące mieszkania na sprzedaż lub wynajem (odpowiednio: 53,2% i 41,3% wszystkich mieszkań oddanych do użytkowania w 2014 r.). W 2014 r. w porównaniu z 2004 r. do użytkowania oddano blisko 2,5-krotnie więcej mieszkań przeznaczonych na sprzedaż lub wynajem, natomiast ponad 4-krotnie mniej mieszkań społecznych czynszowych. W budownictwie spółdzielczym w 2014 r. oddano do użytkowania 3,5 tys. mieszkań: dla porównania 9,4 tys. w 2004 r. i 26,8 tys. w 1995 r. Chęć zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych i brak mieszkań przeznaczonych na wynajem spowodowały konieczność zaciągania kredytów mieszkaniowych i zadłużenie wielu gospodarstw domowych.

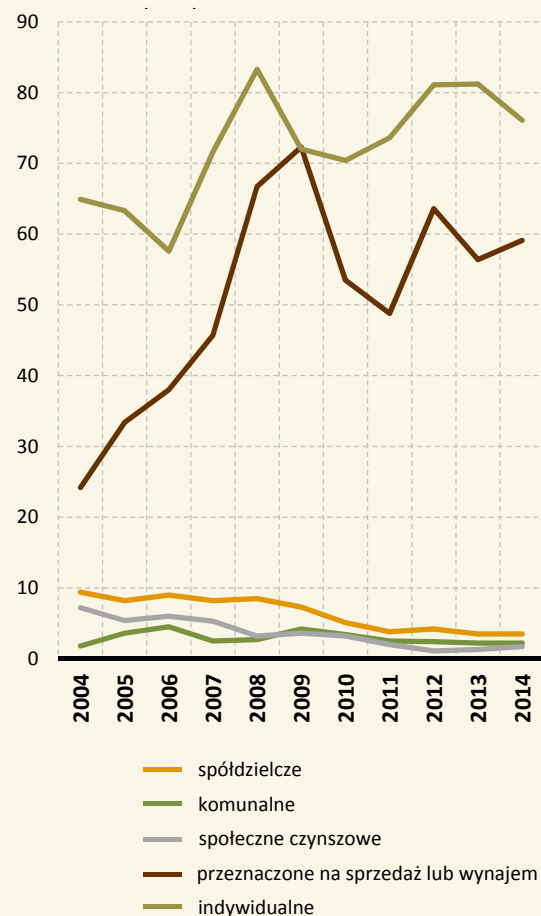
Zgodnie z „Dokumentem Implementacyjnym Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020: Narzędzia realizacji Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020” „Jednym z podstawowych problemów polskiego mieszkalnictwa jest deficyt mieszkaniowy rozumiany jako różnica między liczbą zamieszkałych mieszkań a liczbą gospodarstw domowych. Powoduje to, że powszechne jest w Polsce zjawisko współzamieszkiwania więcej niż jednego gospodarstwa domowego w tym samym mieszkaniu. Wpływa to również na opóźnienie wieku usamodzielnienia się młodych ludzi (efekt „gniazdownika”) oraz na decyzje dotyczące założenia rodziny i posiadania potomstwa”.

Wykres 1.31. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności w wieku 25-34 lata

Źródło: dane GUS.

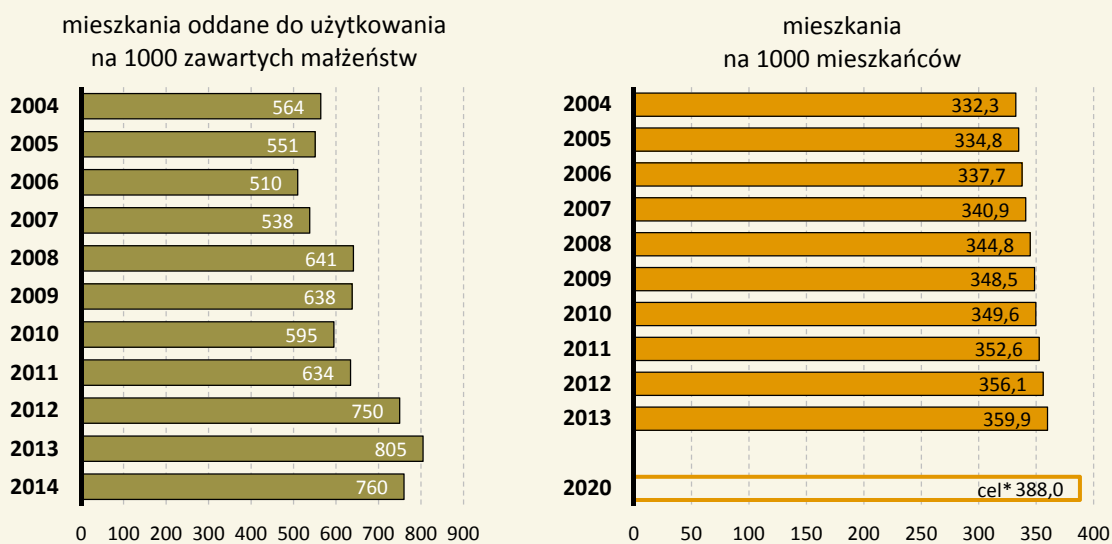
Wykres 1.32. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania według wybranych form budownictwa

Źródło: dane GUS.

Do zrealizowanych już działań mających wpływ na sytuację mieszkaniową w Polsce zaliczyć należy: nowelizację przepisów określających funkcjonowanie programu wsparcia rodzin w nabywaniu własnego mieszkania (Rodzina na swoim) w celu wzmocnienia jego oddziaływania demograficznego oraz zaprojektowanie nowego systemu wsparcia młodych osób w nabywaniu własnego mieszkania.

Wykres 1.33. **Mieszkania oddane do użytkowania oraz zasoby mieszkaniowe**

* Według „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”.
Źródło: dane GUS.

Ład społeczny

Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym

Nazwa wskaźnika	Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym
Dziedzina	Ubóstwo i warunki życia
Definicja	Wskaźnik prezentuje dochód do dyspozycji czyli dochód rozporządzalny pomniejszony o pozostałe wydatki w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z badania budżetów gospodarstw domowych.</p> <p>Jednostką badania jest gospodarstwo domowe, czyli osoby, które są lub nie są ze sobą spokrewnione, mieszkają razem i wspólnie utrzymują się (gospodarstwo wieloosobowe). Gospodarstwo domowe może również tworzyć jedna osoba, która utrzymuje się samodzielnie, bez względu na to, czy mieszka sama, czy z innymi osobami (gospodarstwo jednoosobowe).</p> <p>Dochód do dyspozycji jest przeznaczony na wydatki takie jak towary i usługi konsumpcyjne oraz przyrost oszczędności. Jest to „dochód rozporządzalny” pomniejszony o „pozostałe wydatki”.</p> <p>Dochód rozporządzalny jest przeznaczony na wydatki oraz przyrost oszczędności. Stanowi on sumę bieżących dochodów gospodarstwa domowego z poszczególnych źródeł pomniejszoną o zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych, o podatki od dochodów z własności, podatki płacone przez osoby pracujące na własny rachunek (w tym przedstawicieli wolnych zawodów i osób użytkujących gospodarstwo indywidualne w rolnictwie) oraz o składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. W skład dochodu rozporządzalnego wchodzi dochody pieniężne i niepieniężne, w tym spożycie naturalne (towary i usługi konsumpcyjne pobrane na potrzeby gospodarstwa domowego z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie bądź prowadzonej działalności gospodarczej na własny rachunek) oraz towary i usługi otrzymane nieodpłatnie.</p> <p>Na dochód rozporządzalny składają się:</p> <ul style="list-style-type: none">– dochód z pracy najemnej,– dochód z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie,– dochód z pracy na własny rachunek poza gospodarstwem indywidualnym w rolnictwie, z wykonywania wolnego zawodu,– dochód z tytułu własności,

	<ul style="list-style-type: none"> – dochód z wynajmu nieruchomości, – świadczenia z ubezpieczeń społecznych, – świadczenia pozostałe, – pozostały dochód (w tym dary i alimenty). <p>Wydatki obejmują wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz pozostałe wydatki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wydatki na towary i usługi konsumpcyjne przeznaczone są na zaspokojenie potrzeb gospodarstwa domowego. Obejmują one towary zakupione za gotówkę (również przy użyciu karty płatniczej lub kredytowej), na kredyt, otrzymane bezpłatnie oraz spożycie naturalne (towary i usługi konsumpcyjne pobrane na potrzeby gospodarstwa domowego z działalności rolniczej bądź działalności gospodarczej na własny rachunek). Towary konsumpcyjne obejmują dobra nietrwałego użytkowania (np.: żywność, napoje, leki), półtrwałego użytkowania (np.: odzież, książki, zabawki) i trwałego użytkowania (np.: samochody, pralki, lodówki, telewizory); – pozostałe wydatki, które składają się z: <ul style="list-style-type: none"> ✓ darów przekazanych innym gospodarstwom domowym i instytucjom niekomercyjnym, ✓ niektórych podatków, w tym podatku od spadków i darowizn, podatku od nieruchomości, opłat za wieczyste użytkowanie gruntu, ✓ zaliczek na podatek od dochodów osobistych oraz składek na ubezpieczenia społeczne płaconych samodzielnie przez podatnika, ✓ pozostałych rodzajów wydatków nieprzeznaczonych bezpośrednio na cele konsumpcyjne, w tym strat pieniężnych, odszkodowań za wyrządzone szkody.
<p>Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju</p>	<p>Poziom dochodów gospodarstw domowych stanowi jeden z elementów obrazujących sytuację materialną społeczeństwa oraz warunki życia. Zmniejszenie dysproporcji w dochodach jest istotnym czynnikiem prowadzącym do zredukowania marginalizacji najbiedniejszych grup społecznych, a tym samym przyczynia się do walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym.</p>

Tabela 1.16. Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym (zł)

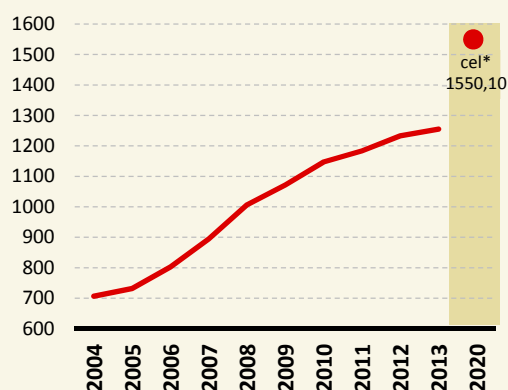
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
706,34	731,84	802,43	894,51	1006,57	1071,67	1147,18	1183,66	1232,85	1254,89

Źródło: dane GUS.

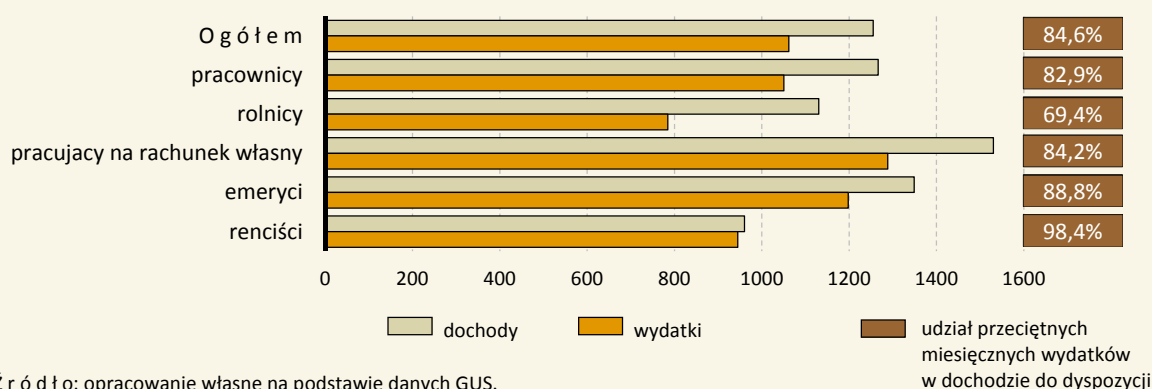
W latach 2004-2013 w Polsce odnotowano systematyczny wzrost przeciętnego miesięcznego dochodu do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym (o 77,7% do 1254,89 zł). W 2013 r. przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji i przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę były najwyższe w gospodarstwach osób pracujących na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym i wyniosły odpowiednio: 1530,50 zł i 1288,31 zł. Najniższe natomiast przeciętne dochody do dyspozycji oraz wydatki na 1 osobę odnotowano w gospodarstwach rencistów (odpowiednio: 960,32 zł i 944,93 zł). Biorąc pod uwagę całość populacji w latach 2004-2013, główne źródło przeciętnego dochodu do dyspozycji gospodarstw domowych stanowiła praca najemna. W 2013 r. ponad połowa gospodarstw domowych oceniała swoją sytuację materialną jako przeciętną, 20,6% jako raczej dobrą, 2,1% jako bardzo dobrą, natomiast 14,3% jako raczej złą i 6,2% jako złą.

Wykres 1.34. **Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym (zł)**

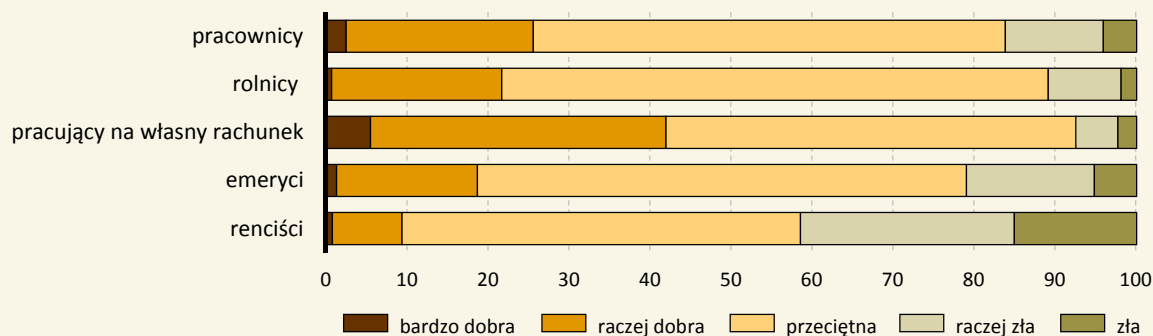
* Według „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego”.
Źródło: dane GUS.

Wykres 1.35. **Dochód do dyspozycji i wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych (zł) oraz udział przeciętnych miesięcznych wydatków w dochodzie do dyspozycji według grup społeczno-ekonomicznych w 2013 r. (%)**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 1.36. **Subiektywna ocena sytuacji materialnej według grup społeczno-ekonomicznych w 2013 r. (%)**

Źródło: dane GUS.

Ład społeczny

Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu i szkoleniu

Nazwa wskaźnika	Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu i szkoleniu
Dziedzina	Edukacja
Definicja	Udział osób w wieku 25-64 lata uczących się i doksztalających w ludności ogółem w tej samej grupie wieku.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Kształcenie osób dorosłych obejmuje naukę w szkołach dla dorosłych, a także uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (w okresie 4 tygodni przed badaniem) przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny.</p> <p>Dane (przeciętne w roku) opracowano na podstawie uogólnionych wyników reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), prowadzonego w cyklu kwartalnym. Badaniem objęte są osoby będące członkami wylosowanych gospodarstw domowych w wieku 15 lat i więcej (według faktycznego miejsca zamieszkania).</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Edukacja ma kluczowe znaczenie dla zmian społecznych i gospodarczych. Uczestnictwo w kształceniu ustawicznym pozwala osobom zaktualizować i uzupełnić wiedzę, kompetencje i umiejętności, a tym samym przyczynia się do wzmocnienia ich pozycji na rynku pracy. Uczestnictwo obywateli w procesie uczenia się przez całe życie wzmacnia w nich gotowość do podejmowania wyzwań, działań innowacyjnych oraz poczucie własnej wartości, wspiera ich rozwój osobisty i pozwala na swobodne poruszanie się po nowoczesnym rynku pracy.

Tabela 1.17. Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu i szkoleniu (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
5,0	4,8	4,7	5,1	4,7	4,7	5,2	4,4	4,5	4,3	4,0

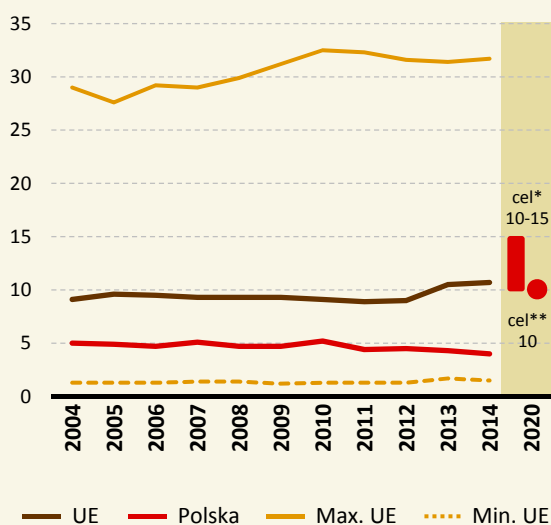
Źródło: dane GUS.

Wzrost poziomu wykształcenia jest jednym z ważniejszych czynników określających rozwój społeczeństwa. Według wyników spisu NSP 2011 udział osób z wykształceniem wyższym wyniósł 17,0%, a z wykształceniem średnim 29,0%. Najważniejszymi cechami kapitału ludzkiego, które zwiększają możliwości zatrudnienia jest wiedza, kwalifikacje oraz umiejętności zawodowe. Wiedza jest czynnikiem podstawowym rozwoju człowieka i społeczeństwa. Zgodnie z prognozami Europejskiego Centrum Kształcenia Zawodowego (CEDEFOP) w Polsce do 2020 r. będzie wzrastało zapotrzebowanie na pracowników wysokokwalifikowanych, przy spadku popytu na pracę pracowników średnio- i niskokwalifikowanych, dlatego też ważnym staje się upowszechnianie uczenia się dorosłych, szczególnie w ramach krótkich kursów i w pracy.

Dla zwiększenia aktywności zawodowej niezbędna jest modernizacja systemu kwalifikacji zawodowych, w tym rozwiązania umożliwiające potwierdzenie kompetencji uzyskanych w drodze uczenia się pozaformalnego (w szkołach i innych placówkach systemu edukacji) i nieformalnego (naturalnego), system wsparcia w zakresie podnoszenia lub zamiany kwalifikacji osób defaworyzowanych na rynku pracy. W Polsce wskaźnik uczenia się przez całe życie jest na niższym poziomie niż średnio w krajach UE. Poprawa sytuacji w tym względzie stanowi dla Polski trudne wyzwanie.

Wykres 1.37. Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu i szkoleniu (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	9,1	5,0	29,0	1,3
2005	9,6	4,9	27,6	1,3
2006	9,5	4,7	29,2	1,3
2007	9,3	5,1	29,0	1,3
2008	9,3	4,7	29,9	1,4
2009	9,3	4,7	31,2	1,2
2010	9,1	5,2	32,5	1,2
2011	8,9	4,4	32,3	1,3
2012	9,0	4,5	31,6	1,3
2013	10,5	4,3	31,4	1,7
2014	10,7	4,0	31,7	1,5

* Według „Strategii Rozwoju Kraju”.

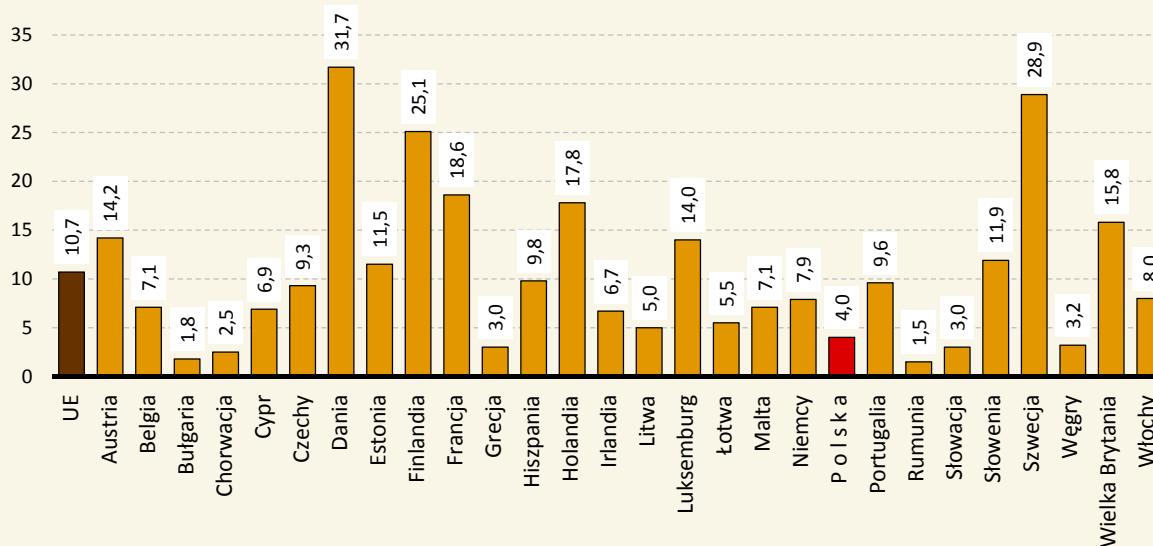
** Według „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego” oraz „Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia”.

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2014 r. co dwudziesty piąty mieszkaniec Polski brał udział w dalszym kształceniu i dokształcaniu się, w porównaniu ze średnią UE był to wynik gorszy (co dziewiąty mieszkaniec UE dokształcał się). W Danii i Szwecji co trzeci, a w Finlandii co czwarty dorosły mieszkaniec brał udział w różnych formach edukacji w systemie szkolnym i pozaszkolnym.

Wykres 1.38. Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu i szkoleniu w krajach UE w 2014 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Odsetek dzieci na wsi w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym

Nazwa wskaźnika	Odsetek dzieci na wsi w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym
Dziedzina	Edukacja
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym na wsi w ogólnej liczbie dzieci na wsi w tej samej grupie wieku.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wychowanie przedszkolne to pierwszy etap kształcenia w systemie oświaty. Obejmuje ono dzieci w wieku 3–6 lat i realizowane jest w placówkach wychowania przedszkolnego</p> <p>Placówki wychowania przedszkolnego są to placówki przeznaczone dla dzieci w wieku od lat 3 do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, zapewniające dzieciom opiekę oraz mające na celu przygotowanie ich do nauki w szkole. Do placówek wychowania przedszkolnego zaliczono przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, a od roku szkolnego 2008/2009 również zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik ten jest najpowszechniejszą miarą poziomu rozwoju edukacji przedszkolnej. Edukacja przedszkolna stanowi dobrą podstawę dalszego kształcenia, a dobry start szkolny decyduje o dalszych losach edukacyjnych dziecka i sukcesie szkolnym. Jest pierwszym etapem dla podniesienia poziomu wykształcenia ludności wiejskiej i dorównania poziomowi wykształcenia ludności miast.

Tabela 1.18. Odsetek dzieci na wsi w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
12,4	12,6	14,2	17,6	22,0	28,1	31,0	35,1	37,5	43,1

Źródło: dane GUS.

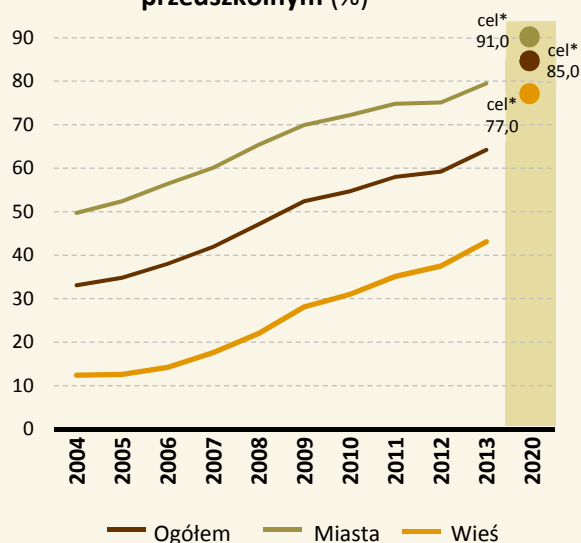
Zgodnie z „Raportem o Kapitale Intelktualnym Polski” jednym z priorytetów w obszarze edukacji jest zwiększenie dostępności do wysokiej jakości wczesnej edukacji. Według badań w najmłodszych latach życia kształtuje się znacząca część umiejętności intelektualnych człowieka. Najskuteczniejszy sposób na wyrównanie szans edukacyjnych to zapewnienie lepszego dostępu najmłodszych dzieci do edukacji.

Dostępność oraz powszechność opieki przedszkolnej w Polsce są zróżnicowane między miastami a obszarami wiejskimi. Na terenach wiejskich gęstość zaludnienia jest niższa niż na obszarach miejskich, podnosi to koszty i utrudnia zorganizowanie wczesnej edukacji na wsi.

Wychowanie przedszkolne realizowane jest w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych, a od roku szkolnego 2008/2009 również w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych. W latach 2006-2013 liczba dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym na wsi systematycznie wzrastała (z 43,2 tys. do 153,8 tys.), również systematycznie wzrastał ich udział w ogólnej liczbie dzieci na wsi w tej samej grupie wieku. W 2013 r. liczba dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym na wsi była blisko czterokrotnie wyższa niż w 2004 r., w miastach blisko dwukrotnie. Udział dzieci w tym wieku w wychowaniu przedszkolnym na obszarach wiejskich zwiększył się o 30,7 p. proc., na obszarach miejskich o 29,8 p. proc.

Wykres 1.39. **Odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (%)**

* Według „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”.
Źródło: dane GUS.

Według „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego” „celem zmian w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, jest systematyczne zwiększanie dostępności wychowania przedszkolnego zakończone 1 września 2017 r. zapewnieniem wszystkim dzieciom w wieku od 3 do 5 lat miejsca realizacji wychowania przedszkolnego w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego, w których ustawowo zostanie ograniczona wysokość opłat pobieranych od rodziców za korzystanie przez ich dzieci z wychowania przedszkolnego. Osiągnięcie tego celu spowoduje, że wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3-5 lat w niedalekiej przyszłości będzie porównywalny ze wskaźnikami w innych krajach UE”.

Ład społeczny

Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB

Nazwa wskaźnika	Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB
Dziedzina	Edukacja
Definicja	Wydatki publiczne na edukację ogółem wyrażone jako odsetek PKB
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wydatki publiczne na edukację to środki pieniężne ponoszone przez państwo w celu zaspokojenia potrzeb publicznych w zakresie oświaty i wychowania, edukacyjnej opieki wychowawczej oraz szkolnictwa wyższego.</p> <p>Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. PKB równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony zgodnie z obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 1995) oraz zaleceniami Eurostatu.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Wykształcenie jest wyznacznikiem poziomu życia i jest postrzegane jako warunek umożliwiający podniesienie jakości życia. Edukacja przyczynia się do większej spójności społecznej oraz dobrobytu społecznego. Edukacja jest warunkiem promowania zmian w zachowaniu oraz zapewnienia kompetencji niezbędnych do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, a efektywne finansowanie istotnym elementem zarządzania, zwłaszcza wobec ograniczonych funduszy.</p> <p>Wydatki na edukację są inwestycją w zasoby ludzkie, która może przyczynić się do poprawy wydajności, wzrostu gospodarczego oraz zmniejszenia nierówności społecznych.</p>

Tabela 1.19. Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
5,41	5,47	5,25	4,91	5,08	5,09	5,17	4,94

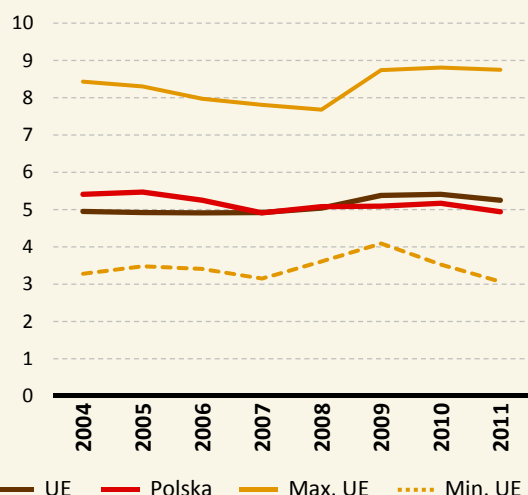
Źródło: dane Eurostat.

Poziom wykształcenia jednostki powoduje zróżnicowanie jej sytuacji na rynku pracy oraz sytuacji dochodowej. Edukacja jest przyszłością młodzieży i ożywienia gospodarczego kraju. Dla sprostania wyzwaniom i żądaniom w miejscu pracy i współczesnym życiu niezbędnym staje się wyposażenie obywateli w wiedzę, umiejętności i kompetencje. Inwestowanie w edukację jest częścią polityki rynku pracy oraz przeciwdziałania ubóstwu. W Polsce wydatki na edukację w relacji do PKB w 2007 r. oraz w latach 2009-2011 ukształtowały się na poziomie niższym niż średnio w krajach UE. W zestawieniu wydatków publicznych w relacji do PKB w 2011 r. Polska zajęła 17. miejsce, mniej na kształcenie wydały m.in.: Hiszpania, Węgry, Czechy, Włochy, Chorwacja, Słowacja, Bułgaria. W 2011 r. wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB były niższe o 0,47 p. proc. niż w 2004 r.

Według „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego” „zmiany w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego nakierowane na podniesienie jakości nauczania i budowę społeczeństwa opartego na wiedzy oraz modernizacja systemu kwalifikacji zawodowych, w tym planowane stworzenie Polskiej Ramy Kwalifikacji, jako części europejskiej przestrzeni uczenia się przez całe życie i spójnej z Europejską Ramą Klasyfikacji, wymagać będą utrzymania nakładów na edukację na poziomie 5,4-5,6% PKB. Wydatki te pozwolą na sfinansowanie takich działań, jak upowszechnienie uczenia się dorosłych, w szczególności w najbardziej efektywnych jego formach (uczenie się w pracy i środowisku zaangażowania społecznego, krótkie formy kursowe), a także zmianę kwalifikacji pracowników restrukturyzowanych przedsiębiorstw.”.

Wykres 1.40. Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB (%)

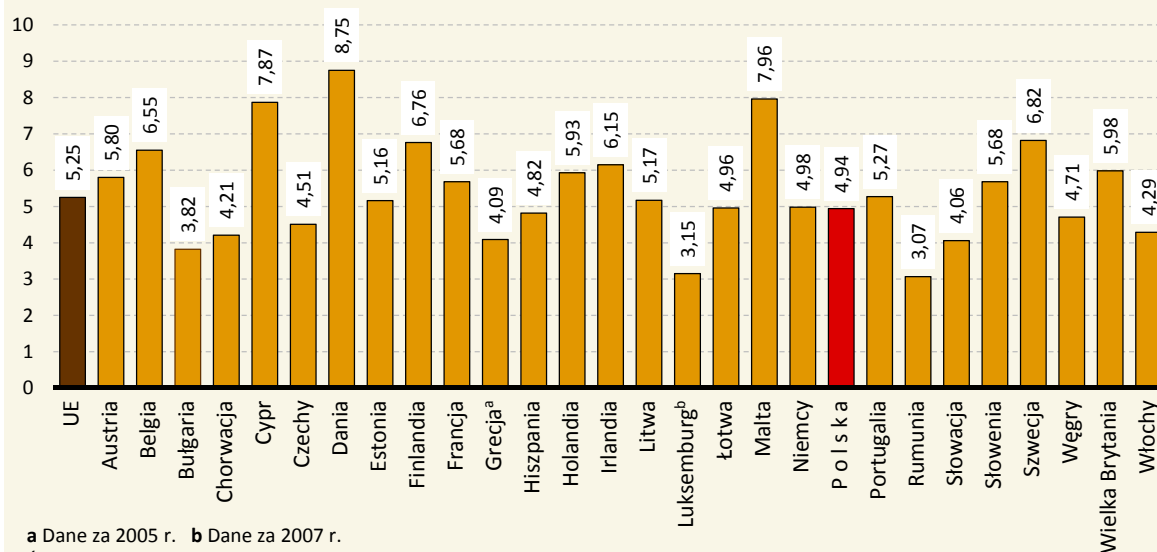
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	4,95	5,41	8,43	3,28
2005	4,92	5,47	8,30	3,48
2006	4,91	5,25	7,97	3,41
2007	4,92	4,91	7,81	3,15
2008	5,04	5,08	7,68	3,61
2009	5,38	5,09	8,74	4,09
2010	5,41	5,17	8,81	3,53
2011	5,25	4,94	8,75	3,07

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2011 wśród krajów UE najwyższą wartość wydatków publicznych w relacji do PKB odnotowano w Danii, natomiast najniższą w latach: 2004-2005 oraz 2010-2011 w Rumunii, 2006-2007 w Luksemburgu, 2008-2009 na Słowacji. W 2011 r. wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB w państwach należących do UE były niższe o 0,16 p. proc. niż w 2010 r.

Wykres 1.41. Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB w krajach UE w 2011 r. (%)

a Dane za 2005 r. b Dane za 2007 r.

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Młodzież niekontynuująca nauki

Nazwa wskaźnika	Młodzież niekontynuująca nauki
Dziedzina	Edukacja
Definicja	Relacja liczby osób w wieku 18-24 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym, które nie kontynuują nauki i nie doksztalają się do liczby ludności ogółem w tej samej grupie wieku.
Wyjaśnienia metodyczne	Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Badanie przeprowadzane jest w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej (tzn., że badanie jest prowadzone w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału). Wyniki badań kwartałów przeliczane są na dane przeciętne w roku. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach – badaniem nie są objęte osoby przebywające poza gospodarstwem domowym (np. przebywały za granicą lub w gospodarstwach zbiorowego zakwaterowania) 12 miesięcy lub więcej.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Istotnym czynnikiem mającym wpływ na znalezienie zatrudnienia jest poziom wykształcenia. Wysokie kwalifikacje umacniają pozycję na rynku pracy, co skutkuje zwiększeniem aktywności osób młodych. Odpowiednie wykształcenie jest niezbędne, aby przygotować młodzież do płynnego wejścia na rynek pracy.

Tabela 1.20. Młodzież niekontynuująca nauki (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	5,6	5,3	5,4	5,0	5,0	5,3	5,4	5,6	5,7	5,6	5,4
Mężczyźni	7,3	6,8	6,9	6,2	6,1	6,6	7,2	7,4	7,8	7,9	7,3
Kobiety	3,9	3,7	3,9	3,8	3,9	3,9	3,5	3,7	3,5	3,2	3,3

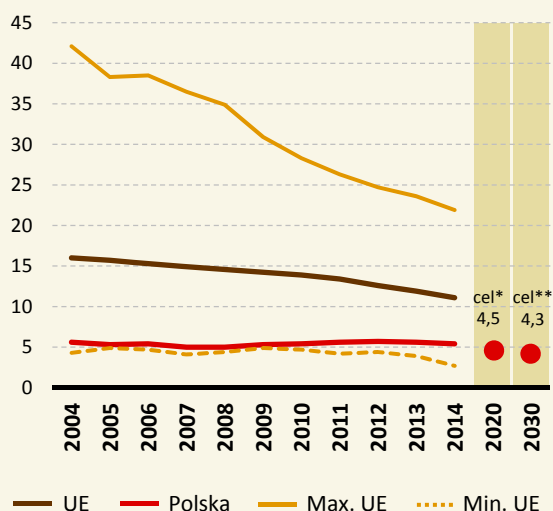
Źródło: dane Eurostat.

W ostatnich latach poważnym problemem wielu państw stało się zjawisko wczesnego kończenia nauki. Grupa młodzieży w wieku 18 do 24 lat, która ukończyła co najwyżej gimnazjum i nie kontynuuje nauki oraz nie doksztala się, jest w większym stopniu narażona na bezrobocie, ubóstwo i inne formy wykluczenia społecznego niż ich rówieśnicy. Przeciwdziałanie temu zjawisku stało się więc jednym z priorytetowych celów w polityce Unii Europejskiej.

W Polsce w latach 2004-2014 wartość wskaźnika ulegała niewielkim wahaniom. W 2004 r. wynosiła ona 5,6%, a w 2014 r. 5,4%. Najniższą wartość wskaźnik osiągnął w latach 2007 i 2008 (po 5,0%), natomiast najwyższą w 2012 r. (5,7%). Polska mając bardzo niski wskaźnik wyjściowy (5,6%) w porównaniu ze wskaźnikiem dla Unii Europejskiej (16,0%) przyjęła w „Strategii Rozwoju Kraju 2020” cel osiągnięcia poziomu 4,5%.

Wykres 1.42. Młodzież niekontynuująca nauki (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	16,0	5,6	42,1	4,3
2005	15,7	5,3	38,3	4,9
2006	15,3	5,4	38,5	4,7
2007	14,9	5,0	36,5	4,1
2008	14,6	5,0	34,9	4,4
2009	14,2	5,3	30,9	4,9
2010	13,9	5,4	28,3	4,7
2011	13,4	5,6	26,3	4,2
2012	12,6	5,7	24,7	4,4
2013	11,9	5,6	23,6	3,9
2014	11,1	5,4	21,9	2,7

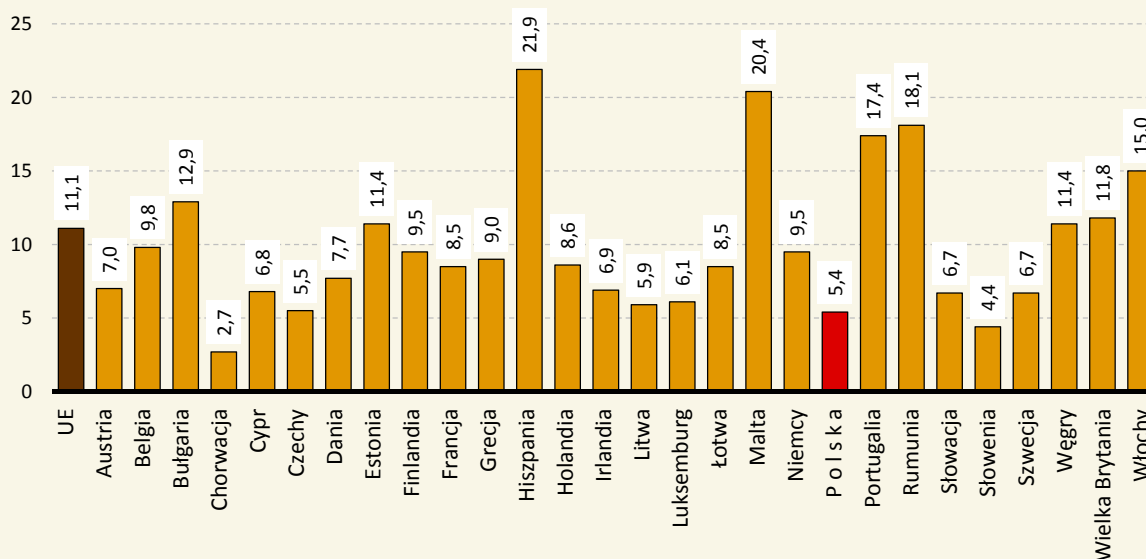
*Według „Strategii Europa 2020”, „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego”, „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”, „Strategii Rozwoju Kraju 2020”, „Umowy Partnerstwa”.
** Według „Umowy Partnerstwa”.

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W analizowanym okresie w państwach UE odsetek młodzieży niekontynuującej nauki zmniejszył się z 16,0% w 2004 r. do 11,1% w 2014 r. Nadal jednak konieczne są dalsze postępy, aby osiągnąć zakładane w „Strategii Europa 2020” obniżenie do 2020 r. odsetka uczniów zbyt wcześnie kończących naukę do poziomu nieprzekraczającego 10,0%. Wśród krajów wspólnoty charakteryzujących się w 2014 r. najniższym wskaźnikiem należy wymienić Chorwację, Słowenię, Polskę i Czechy. Najwyższy odsetek młodzieży niekontynuującej nauki odnotowano natomiast w Hiszpanii, na Malcie, w Rumunii i Portugalii.

Wykres 1.43. Młodzież niekontynuująca nauki w krajach UE w 2014 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym

Nazwa wskaźnika	Odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym
Dziedzina	Edukacja
Definicja	Udział osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym w ludności ogółem w tej samej grupie wieku.
Wyjaśnienia metodyczne	Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Badanie przeprowadzane jest w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej (tzn., że badanie jest prowadzone w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału). Wyniki badań kwartałów przeliczane są na dane przeciętne w roku. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach – badaniem nie są objęte osoby przebywające poza gospodarstwem domowym (np. przebywały za granicą lub w gospodarstwach zbiorowego zakwaterowania) 12 miesięcy lub więcej.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Edukacja jest kluczem do promowania zrównoważonego rozwoju. Istotnym jest, aby wszyscy ludzie mieli podstawowy zakres wiedzy i umiejętności, aby móc w pełni uczestniczyć w społeczeństwie. Ludzie o niskim poziomie wykształcenia są częściej bezrobotni lub nieaktywni, pracują w zawodach o niskich płacach oraz są mniej skłonni do dalszego rozwoju kariery. Może to powodować wykluczenie społeczne, które nie sprzyja zrównoważonemu rozwojowi.

Tabela 1.21. Odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (%)

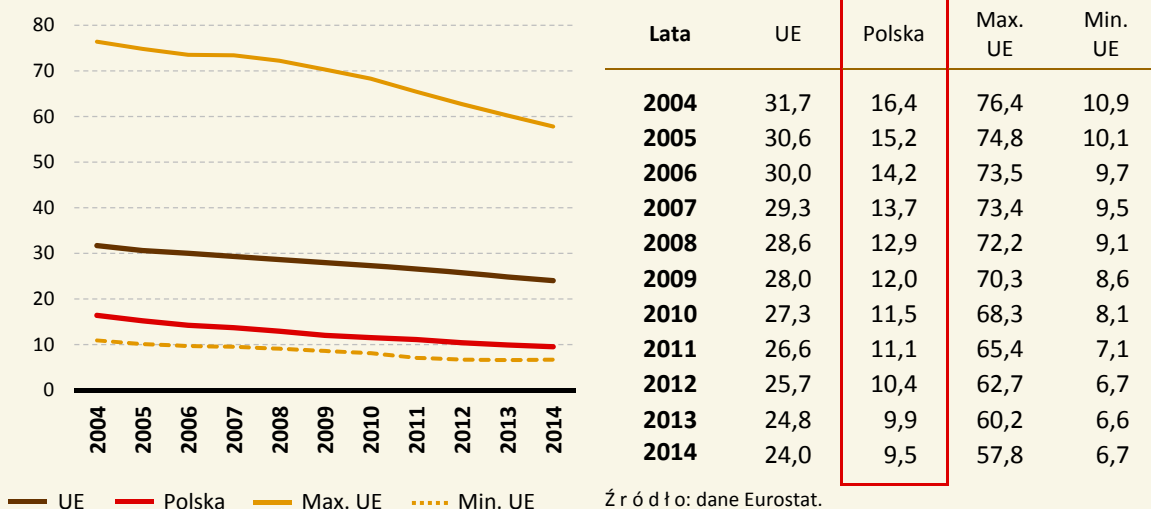
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	16,4	15,2	14,2	13,7	12,9	12,0	11,5	11,1	10,4	9,9	9,5
Mężczyźni	15,2	14,2	13,5	13,0	12,3	11,6	11,3	10,9	10,3	9,8	9,6
Kobiety	17,6	16,1	14,9	14,3	13,4	12,4	11,7	11,3	10,5	9,9	9,4

Źródło: dane Eurostat.

Jednym z podstawowych czynników rozwoju społecznego, wywierającym wpływ na sytuację na rynku pracy poszczególnych osób, jest aktywność edukacyjna. Statystyki pokazują, że osoby słabiej wykształcone charakteryzują się gorszą sytuacją na rynku pracy. Przejawia się to m.in. niższym wskaźnikiem zatrudnienia, wysoką stopą bezrobocia, narażeniem na dużo większe wahania popytu na pracę w zależności od koniunktury gospodarczej oraz relatywnie niższymi wynagrodzeniami. W Polsce w analizowanym okresie odnotowano pod tym względem pozytywne tendencje, bowiem odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym ulegał systematycznemu obniżeniu z 16,4% w 2004 r. do 9,5% w 2014 r. Taki wynik uplasował Polskę wśród pięciu krajów Unii Europejskiej z najniższą wartością wskaźnika (poniżej 10,0%). Należy jednak podejmować dalsze i ciągłe działania w celu podnoszenia poziomu wykształcenia społeczeństwa, sprzyja to bowiem rozwojowi całego kraju m.in. w zakresie ekonomicznym, społecznym i kulturalnym.

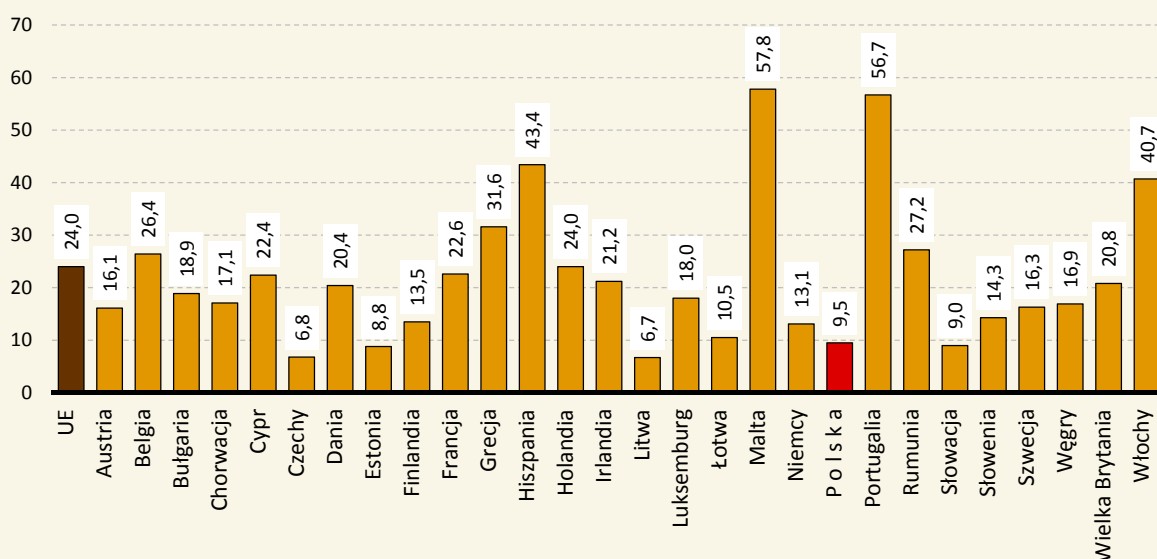
Wykres 1.44. Odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (%)

Porównania międzynarodowe

Odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym w Unii Europejskiej ukształtował się w 2014 r. na poziomie 24,0%, tj. o 7,7 p. proc. niższym niż w 2004 r. Wśród krajów należących do UE najniższy wynik zanotowano na Litwie, w Czechach i w Estonii. Najwyższą wartość zaobserwowano na Malcie oraz w Portugalii i Hiszpanii.

Wykres 1.45. Odsetek osób w wieku 25-64 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym w krajach UE w 2014 r. (%)

Ład społeczny

Odsetek osób w gospodarstwach domowych bez osób pracujących

Nazwa wskaźnika	Odsetek osób w gospodarstwach domowych bez osób pracujących
Dziedzina	Dostęp do rynku pracy
Definicja	<p>Wskaźnik obliczany jest jako udział liczby osób w danej grupie wieku będących członkami gospodarstw domowych bez osób pracujących w ogólnej liczbie członków gospodarstw domowych w tej samej grupie wieku.</p> <p>Dane prezentowane są według grup wieku: 0-17 lat oraz 18-59 lat.</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności.</p> <p>Gospodarstwo domowe oznacza zespół osób spokrewnionych lub spowinowaconych, a także niespokrewnionych mieszkających razem i utrzymujących się wspólnie. Jeżeli któraś z osób mieszkających razem utrzymuje się oddzielnie, tworzy ona oddzielne, jednoosobowe gospodarstwo domowe.</p> <p>Badanie nie obejmuje gospodarstw domowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania.</p> <p>Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:</p> <ol style="list-style-type: none"> wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem, miały pracę, ale jej nie wykonywały: <ul style="list-style-type: none"> – z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego, – z innych powodów, przy czym długość przerwy w pracy wynosiła: <ul style="list-style-type: none"> ✓ do 3 miesięcy, ✓ powyżej 3 miesięcy, ale osoby te były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały, co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia (od I kwartału 2006 r.). <p>Do pracujących – zgodnie z międzynarodowymi standardami – zaliczani są również uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymywali wynagrodzenie.</p> <p>Przy wyliczaniu wskaźnika dla osób w wieku 18-59 lat w gospodarstwach domowych bez osób pracujących nie uwzględnia się m.in. tych gospodarstw domowych, w których wszyscy członkowie to osoby w wieku 18-24 lata bierne zawodowo i jednocześnie uczące się.</p> <p>Wskaźnik dla osób w wieku 0-17 lat w gospodarstwach domowych bez osób pracujących dla Polski dostępny jest od II kwartału 2006 r. Nie został policzony dla wcześniejszych okresów ze względu na brak mnożników uogólniających dla dzieci w wieku 0-14 lat.</p>

Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju

Wzrost zatrudnienia jest podstawowym czynnikiem zmniejszania zagrożenia niespójnością społeczną. Miejsce zajmowane na rynku pracy zasadniczo decyduje o statusie społecznym, w tym o sytuacji materialnej jednostki i jej rodziny. Ubóstwem zagrożone są przede wszystkim osoby bezrobotne i ich rodziny.

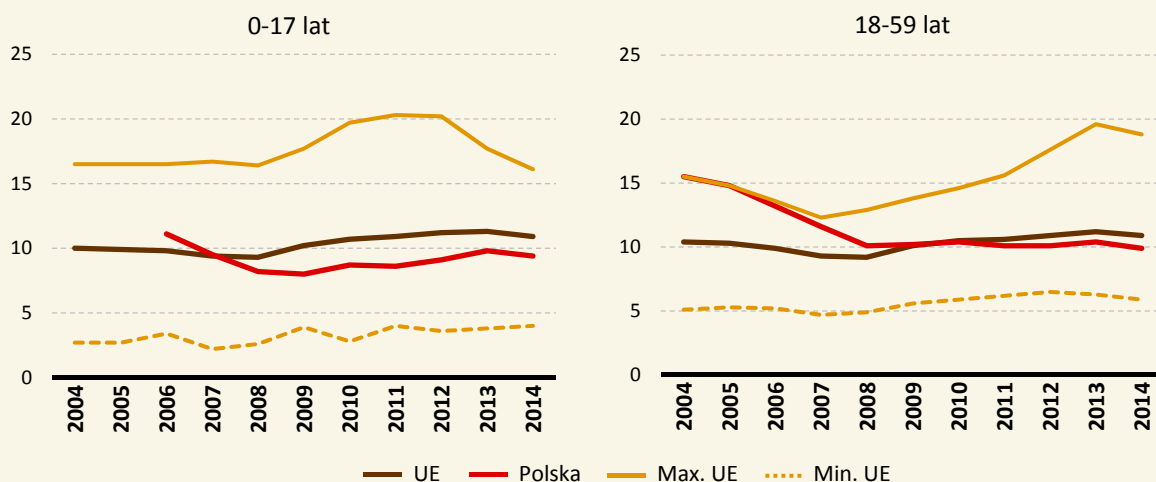
Tabela 1.22. Odsetek osób w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0-17 lat	11,1	9,5	8,2	8,0	8,7	8,6	9,1	9,8	9,4
18-59 lat	15,3	14,8	13,2	11,6	10,1	10,2	10,4	10,1	10,1	10,4	9,9

Źródło: dane GUS/Eurostat.

O sytuacji jednostki i jej rodziny decyduje miejsce na rynku pracy. Bezrobotni oraz ich rodziny zagrożone są ubóstwem. Brak pracy ma duży wpływ na warunki życia dzieci oraz ich dalszy rozwój.

Wykres 1.46. Odsetek osób w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE	Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	10,0	.	16,5	2,7	2004	10,4	15,5 [♦]	15,5	5,1
2005	9,9	.	16,5	2,7	2005	10,3	14,8	14,8	5,3
2006	9,8	11,1	16,5	3,4	2006	9,9	13,2	13,6	5,2
2007	9,4	9,5	16,7	2,2	2007	9,3	11,6	12,3	4,7
2008	9,3	8,2	16,4	2,6	2008	9,2	10,1	12,9	4,9
2009	10,2	8,0	17,7	3,9	2009	10,1	10,2	13,8	5,6
2010	10,7	8,7	19,7	2,8	2010	10,5	10,4	14,6	5,9
2011	10,9	8,6	20,3	4,0	2011	10,6	10,1	15,6	6,2
2012	11,2	9,1	20,2	3,6	2012	10,9	10,1	17,6	6,5
2013	11,3	9,8	17,7	3,8	2013	11,2	10,4	19,6	6,3
2014	10,9	9,4	16,1	4,0	2014	10,9	9,9	18,8	5,9

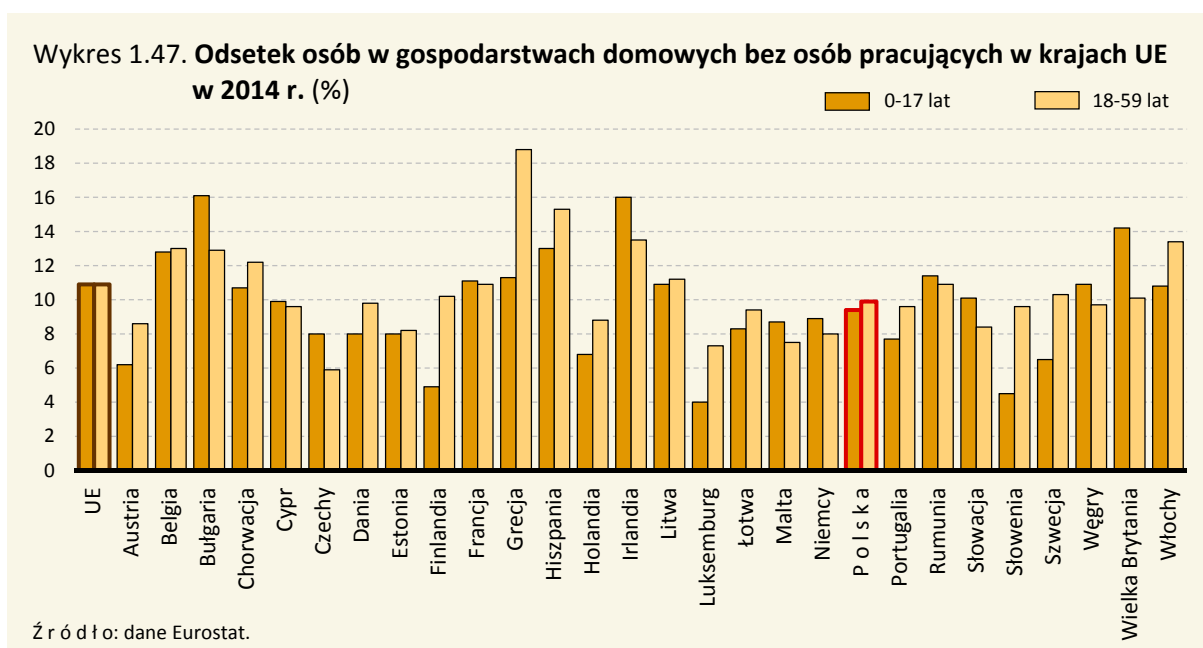
Źródło: dane Eurostat.

W Polsce odsetek dzieci w wieku 0-17 lat w gospodarstwach domowych bez osób pracujących w 2014 r. obniżył się w relacji do 2006 r., 2007 r. oraz 2013 r. (odpowiednio o: 1,7 p. proc., 0,1 p. proc., 0,4 p. proc.). W latach 2008-2014 w Polsce wskaźnik ten był korzystniejszy niż dla UE.

W latach 2004-2008 odnotowano obniżenie udziału osób w wieku 18-59 lat w gospodarstwach domowych bez osób pracujących (o 5,2 p. proc.). W latach 2004-2010 wartość tego wskaźnika dla Polski była jednak wyższa niż średnia dla krajów UE, natomiast w latach 2011-2014 wartość ta była niższa.

Porównania międzynarodowe

W latach 2005-2009 najwyższy udział osób w wieku 0-17 lat w gospodarstwach domowych odnotowano w Wielkiej Brytanii, w latach 2010-2013 w Irlandii. W 2014 r. najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w Bułgarii (16,1%), Irlandii (16,0%), Wielkiej Brytanii (14,2%) i Belgii (12,8%), najniższe w Luksemburgu (4,0%) i Słowenii (4,5%). Najbardziej korzystny udział osób w wieku 18-59 lat w gospodarstwach domowych bez osób pracujących wystąpił w Czechach (5,9%), natomiast najmniej korzystny w Grecji (18,8%).

Ład społeczny

Stopa bezrobocia długotrwałego

Nazwa wskaźnika	Stopa bezrobocia długotrwałego
Dziedzina	Dostęp do rynku pracy
Definicja	Stopa bezrobocia długotrwałego obliczana jest jako udział liczby osób bezrobotnych poszukujących pracy 12 miesięcy i więcej w liczbie ludności aktywnej zawodowo.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności.</p> <p>Ludność aktywna zawodowo obejmuje wszystkie osoby pracujące i bezrobotne.</p> <p>Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:</p> <ol style="list-style-type: none">wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,miały pracę, ale jej nie wykonywały:<ul style="list-style-type: none">z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego,z innych powodów, przy czym długość przerwy w pracy wynosiła:<ul style="list-style-type: none">✓ do 3 miesięcy,✓ powyżej 3 miesięcy, ale osoby te były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały, co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia (od I kwartału 2006 r.). <p>Do pracujących – zgodnie z międzynarodowymi standardami – zaliczani są również uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymywali wynagrodzenia.</p> <p>Za bezrobotne uznaje się osoby w wieku 15-74 lata, które spełniały jednocześnie trzy warunki:</p> <ul style="list-style-type: none">w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień badany) aktywnie poszukiwały pracy,były gotowe podjąć pracę w ciągu 2 tygodni następujących po tygodniu badanym. <p>Do bezrobotnych zaliczono również osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie 3 miesięcy oraz były gotowe tę pracę podjąć.</p> <p>Wskaźnik monitorujący opracowywany dla poszczególnych krajów UE ustalany jest przez Komisję Europejską oraz Radę Unii Europejskiej. Jest miernikiem realizacji działań podjętych przez poszczególne kraje w zakresie realizacji celów „Strategii Lizbońskiej 2000” i głównych priorytetów wyznaczonych przez Komisję Europejską w 2005 r. oraz „Strategii Europa 2020”.</p>

Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju

Długotrwałe bezrobotni w wyniku długotrwałego wyłączenia z życia zawodowego tracą motywację do podejmowania prób poprawy swojej sytuacji, a przez to stają się bierni. Długotrwałe pozostawanie poza rynkiem pracy prowadzi do wykluczenia społecznego. Szanse na powrót do pracy przez długotrwałe bezrobotnych są bardzo małe, co oznacza pogłębianie się ubóstwa tych osób i ich rodzin.

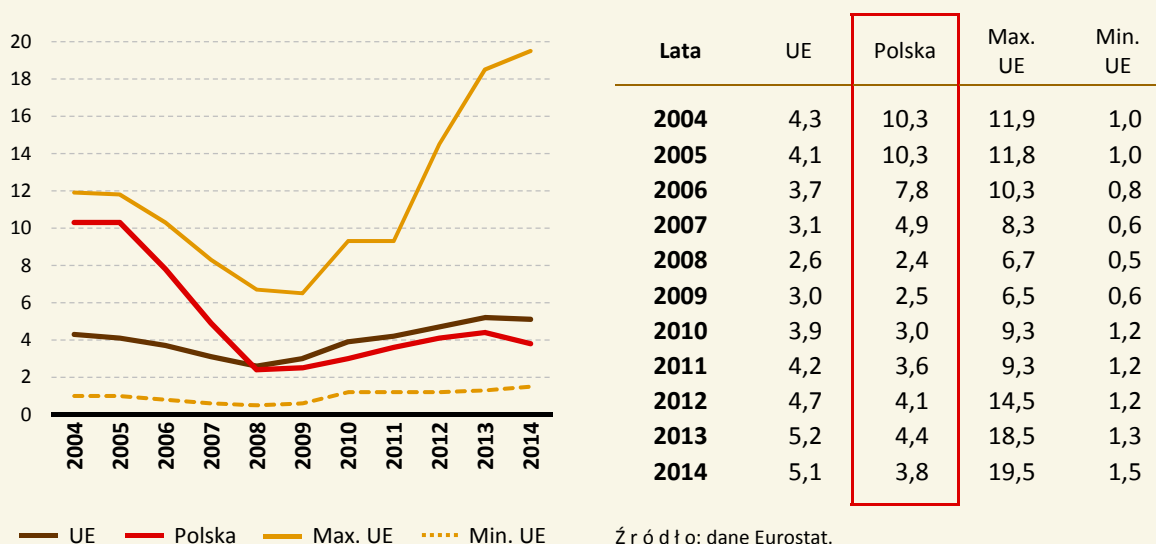
Tabela 1.23. Stopa bezrobocia długotrwałego (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	10,3	10,3	7,8	4,9	2,4	2,5	3,0	3,6	4,1	4,4	3,8
Mężczyźni	9,7	9,4	7,1	4,6	2,0	2,2	2,9	3,3	3,7	4,0	3,7
Kobiety	11,2	11,5	8,7	5,4	2,8	2,8	3,2	4,0	4,6	4,8	4,1

Źródło: dane Eurostat.

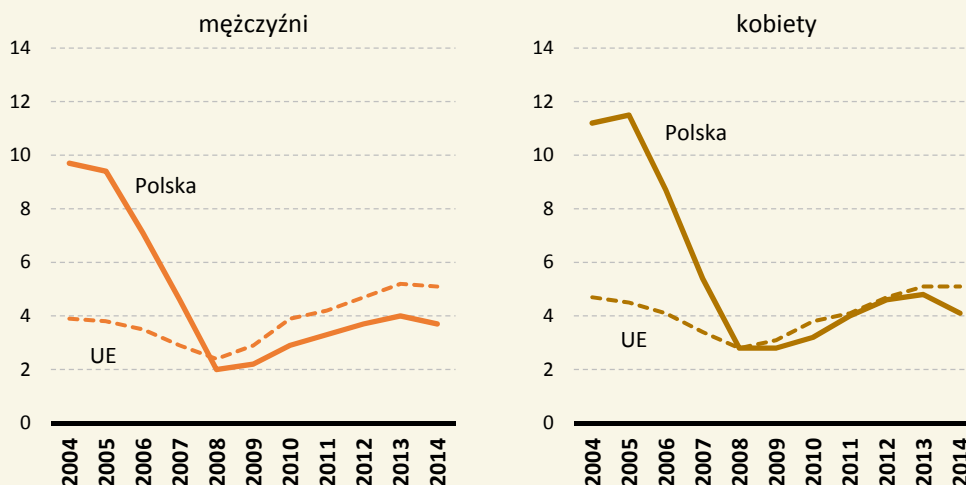
W latach 2004-2005 udział bezrobotnych poszukujących pracy 12 miesięcy i więcej w ludności aktywnej zawodowo ukształtował się na tym samym poziomie, natomiast w latach 2006-2008 następowało systematyczne obniżanie się tego udziału. W 2014 r. w relacji do 2013 r. odnotowano spadek stopy bezrobocia długotrwałego o 0,6 p. proc., po systematycznym wzroście w latach 2009-2013; w relacji do 2004 i 2005 r. stopa bezrobocia długotrwałego była niższa o 6,5 p. proc. W latach 2004-2014 stopa bezrobocia długotrwałego dla kobiet była wyższa niż dla mężczyzn, m.in. w 2014 r. – o 0,4 p. proc., a w 2004 r. – o 1,5 p. proc.

Wykres 1.48. Stopa bezrobocia długotrwałego (%)

Wykres 1.49. Stopa bezrobocia długotrwałego według płci (%)

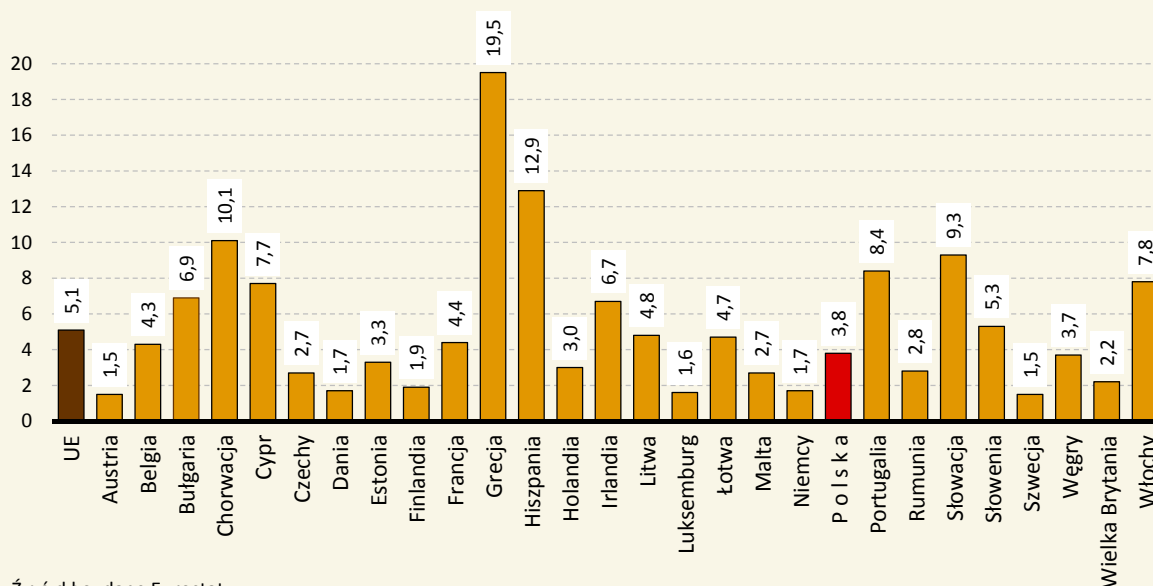

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2014 r. udział bezrobotnych poszukujących pracy 12 miesięcy i więcej w ludności aktywnej zawodowo w Polsce był niższy niż średnia dla UE o 1,3 p. proc. Wśród krajów UE znacznie niższą stopę bezrobocia długotrwałego odnotowano w Szwecji, Austrii, Luksemburgu i Danii. Najwyższy udział bezrobotnych poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy w ludności aktywnej zawodowo odnotowano w Grecji, Hiszpanii, Chorwacji.

Wykres 1.50. Stopa bezrobocia długotrwałego w krajach UE w 2014 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Stopa bezrobocia według BAEL

Nazwa wskaźnika	Stopa bezrobocia według BAEL
Dziedzina	Dostęp do rynku pracy
Definicja	Stopa bezrobocia obliczana jest jako udział liczby osób bezrobotnych danej kategorii w liczbie ludności aktywnej zawodowo danej kategorii (wyróżnionej ze względu na wiek).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności.</p> <p>Ludność aktywna zawodowo obejmuje wszystkie osoby pracujące i bezrobotne.</p> <p>Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:</p> <ol style="list-style-type: none"> wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem, miały pracę, ale jej nie wykonywały: <ul style="list-style-type: none"> – z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego, – z innych powodów, przy czym długość przerwy w pracy wynosiła: <ul style="list-style-type: none"> ✓ do 3 miesięcy, ✓ powyżej 3 miesięcy, ale osoby te były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały, co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia (od I kwartału 2006 r.). <p>Do pracujących – zgodnie z międzynarodowymi standardami – zaliczani są również uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymywali wynagrodzenia.</p> <p>Za bezrobotne uznaje się osoby w wieku 15-74 lata, które spełniały jednocześnie trzy warunki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi, – w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień badany) aktywnie poszukiwały pracy, – były gotowe podjąć pracę w ciągu 2 tygodni następujących po tygodniu badanym. <p>Do bezrobotnych zaliczono również osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie 3 miesięcy oraz były gotowe tę pracę podjąć.</p> <p>Wskaźnik monitorujący opracowywany dla poszczególnych krajów UE ustalany jest przez Komisję Europejską oraz Radę Unii Europejskiej. Jest miernikiem realizacji działań podjętych przez poszczególne kraje w zakresie realizacji celów „Strategii Lizbońskiej 2000” i głównych priorytetów wyznaczonych przez Komisję Europejską w 2005 r. oraz „Strategii Europa 2020”.</p>

Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju

Niska stopa bezrobocia jest jednym z warunków dynamicznego rozwoju gospodarczego w dłuższej perspektywie. Bezrobocie wpływa na poziom życia mieszkańców, zwiększa ryzyko ubóstwa oraz jest jednym z powodów wykluczenia społecznego. Polityka zatrudnienia jest ukierunkowana na promocję pełnego zatrudnienia oraz zwiększenie wskaźnika zatrudnienia wśród grup najbardziej zagrożonych bezrobociem.

Celem polityki zatrudnienia jest poprawa adaptacyjności pracowników i pracodawców, skuteczność polityk rynku pracy oraz procesów pośrednictwa pracy i doradztwa zawodowego. Rozwiązania instytucjonalne w ramach systemu podatkowego i systemu zabezpieczeń społecznych mają na celu zapewnienie ochrony przed ubóstwem jak również oddziaływanie na mechanizmy zachęcające do podejmowania aktywności zawodowej.

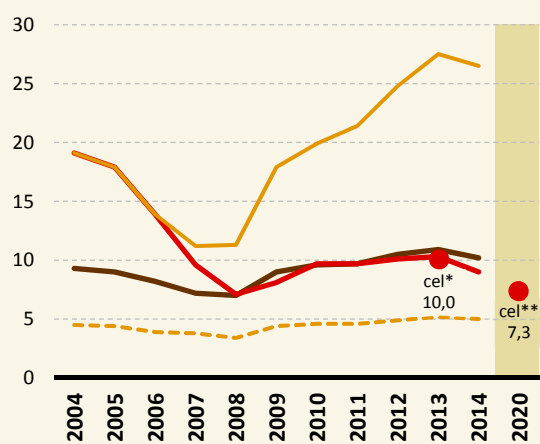
Tabela 1.24. Stopa bezrobocia (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	19,1	17,9	13,9	9,6	7,1	8,1	9,7	9,7	10,1	10,3	9,0
15-24 lata	39,6	36,9	29,8	21,6	17,2	20,6	23,7	25,8	26,5	27,3	23,9
25-74 lata	16,1	15,2	11,8	8,1	5,8	6,7	8,1	8,0	8,5	8,8	7,7

Źródło: dane Eurostat.

W Polsce w latach 2004-2008 odnotowano systematyczny spadek stopy bezrobocia, natomiast w latach 2009-2013 systematyczny wzrost; w 2014 r. w relacji do 2013 r. nastąpiło obniżenie stopy bezrobocia (o 1,3 p. proc.). Trudności z wejściem na rynek pracy doświadczają ludzie młodzi kończący edukację. W latach 2011-2014 stopa bezrobocia dla osób w wieku 15-24 lata była ponad 2,5-krotnie wyższa niż dla populacji ogółem. Dla większości osób w wieku 15-24 lata przyczyną bierności zawodowej była nauka i uzupełnianie kwalifikacji.

Wykres 1.51. Stopa bezrobocia (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	9,3	19,1	19,1	4,5
2005	9,0	17,9	17,9	4,4
2006	8,2	13,9	13,9	3,9
2007	7,2	9,6	11,2	3,8
2008	7,0	7,1	11,3	3,4
2009	9,0	8,1	17,9	4,4
2010	9,6	9,7	19,9	4,6
2011	9,7	9,7	21,4	4,6
2012	10,5	10,1	24,8	4,9
2013	10,9	10,3	27,5	5,2
2014	10,2	9,0	26,5	5,0

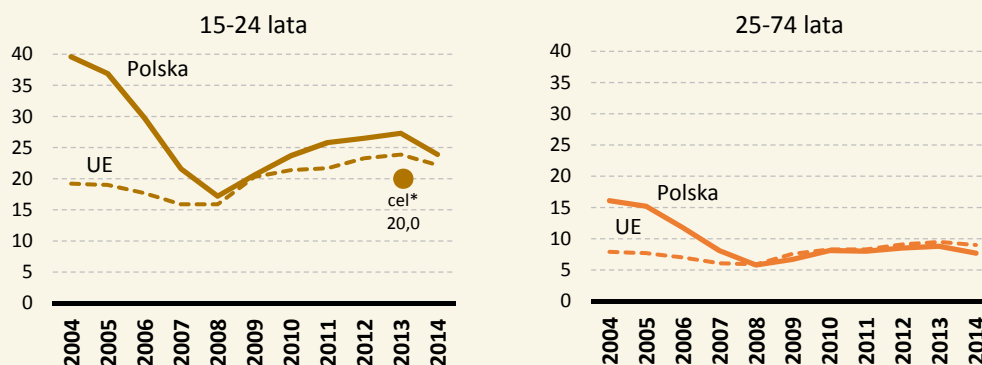
* Według „Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia”.

** Według „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego”.

Źródło: dane Eurostat.

Obniżenie bezrobocia, wzrost aktywności zawodowej i wzrost zatrudnienia są jednymi z głównych wyzwań w Polsce. „Krajowy Program Reform. Europa 2020. Aktualizacja 2015/2016” zakłada spadek stopy bezrobocia w 2015 r. do 8,2%, a w 2018 r. do 6,5%. Zakłada on także m.in. realizację takich celów krajowych jak: ograniczenie bezrobocia i podniesienie wskaźnika zatrudnienia ludzi młodych oraz podniesienie wskaźnika zatrudnienia osób po 50. roku życia.

Wykres 1.52. Stopa bezrobocia według grup wieku (%)

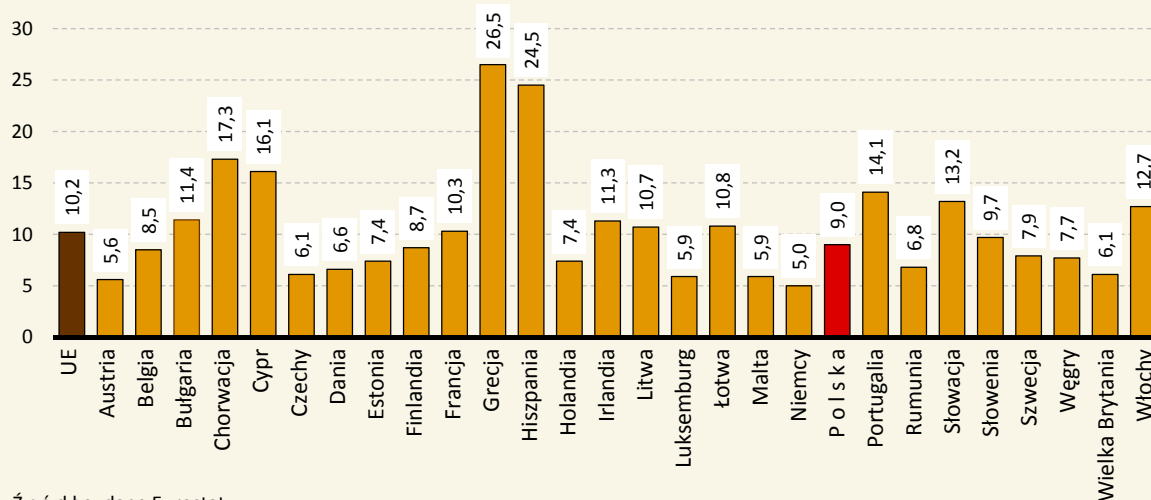

* Według „Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia”.
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2006 najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w Polsce, w latach 2008-2012 we Włoszech, w latach 2013-2014 w Grecji. Wśród krajów UE w 2014 r. najniższą stopę bezrobocia odnotowano w Niemczech. W 2014 r. stopa bezrobocia osób w wieku 15-24 lata w UE ukształtowała się na poziomie 22,2% i obniżyła się o 1,5 p. proc. w porównaniu z 2013 r. Najwyższą wartość stopy bezrobocia dla ludzi młodych odnotowano w Hiszpanii (53,2%), Grecji (52,4%) i Chorwacji (45,5%), najniższą w Niemczech (7,7%). Wzrost stopy bezrobocia osób wieku poniżej 25 lat odnotowano w Luksemburgu (o 4,3 p. proc.), Włoszech (o 2,7 p. proc.), Austrii (o 0,6 p. proc.), Finlandii (o 0,6 p. proc.) i Rumunii (o 0,3 p. proc.), natomiast w pozostałych krajach UE odnotowano spadek wartości wskaźnika (od 6,2 p. proc. na Węgrzech do 0,1 p. proc. w Niemczech). W 2014 r. stopa bezrobocia dla osób w wieku 25-74 lata w UE wyniosła 9,0%; najwyższą wartość odnotowano w Grecji (24,8%), najniższą w Wielkiej Brytanii (4,4%).

Wykres 1.53. Stopa bezrobocia w krajach UE w 2014 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład społeczny

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych
Dziedzina	Dostęp do rynku pracy
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział pracujących niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata w liczbie osób niepełnosprawnych ogółem w tej samej grupie wieku.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Badanie przeprowadzane jest w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej (tzn., że badanie jest prowadzone w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału). Wyniki badań kwartałów przeliczane są na dane przeciętne w roku. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach – badaniem nie są objęte osoby przebywające poza gospodarstwem domowym (np. przebywały za granicą lub w gospodarstwach zbiorowego zakwaterowania) 12 miesięcy lub więcej.</p> <p>Gospodarstwo domowe oznacza zespół osób spokrewnionych lub spowinowaconych, a także niespokrewnionych mieszkających razem i utrzymujących się wspólnie. Jeżeli któraś z osób mieszkających razem utrzymuje się oddzielnie, tworzy ona oddzielne, jednoosobowe gospodarstwo domowe.</p> <p>Badanie nie obejmuje gospodarstw domowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania.</p> <p>Ludność aktywna zawodowo obejmuje wszystkie osoby pracujące i bezrobotne.</p> <p>Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:</p> <ul style="list-style-type: none">a) wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,b) miały pracę, ale jej nie wykonywały:<ul style="list-style-type: none">– z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego,– z innych powodów, przy czym długość przerwy w pracy wynosiła:<ul style="list-style-type: none">✓ do 3 miesięcy,✓ powyżej 3 miesięcy, ale osoby te były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały, co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia (od I kwartału 2006 r.). <p>Do pracujących – zgodnie z międzynarodowymi standardami – zaliczani są również uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymywali wynagrodzenia.</p>

	Zbiorowość osób niepełnosprawnych wyodrębniona jest z ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej, na podstawie kryterium prawnego. Do osób niepełnosprawnych zaliczono osoby w wieku 16 lat i więcej, które mają przyznane orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub niezdolności do pracy.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Tworzenie warunków do większej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych to podstawa społecznej integracji i poprawy warunków ich życia. Ważnym zagadnieniem jest ułatwienie niepełnosprawnym dostępu do rynku pracy poprzez podejmowanie działań na rzecz zdobywania kwalifikacji oraz doskonalenie mechanizmów zachęcających pracodawców do ich zatrudniania.

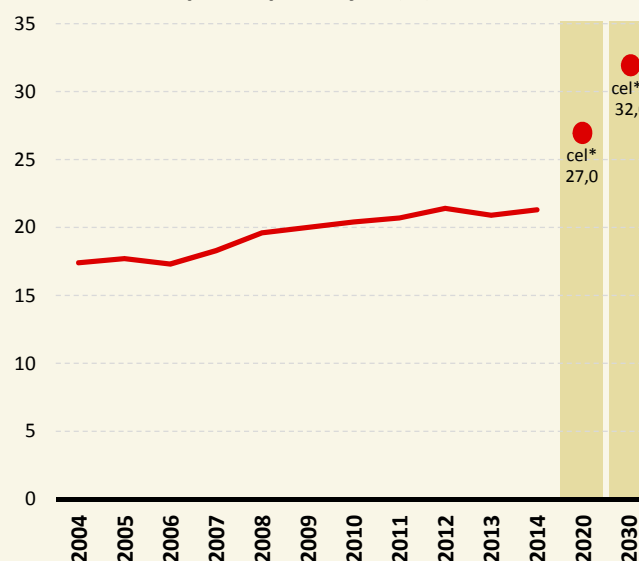
Tabela 1.25. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
17,4	17,7	17,3	18,3	19,6	20,0	20,4	20,7	21,4	20,9	21,3

Źródło: dane GUS.

W 2011 r. według wyników ostatniego spisu powszechnego w Polsce żyło 3131,5 tys. osób niepełnosprawnych prawnie tzn. posiadających orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony. W latach 2004-2006 poziom zaangażowania zawodowego osób niepełnosprawnych pozostawał na zbliżonym poziomie. W latach 2008-2012 odnotowano systematyczny wzrost wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych (o 1,8 p. proc.); w 2014 r. w relacji do 2013 r. odnotowano wzrost wskaźnika zatrudnienia (o 0,4 p. proc.). Zwiększenie wskaźnika zatrudnienia do 34,0% w 2030 r. zgodnie z założeniami „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju” oznaczałoby pracę oraz poczucie włączenia społecznego dla 250 tys. osób; wzrost zatrudnienia jest kluczowym warunkiem rozwojowym kapitału ludzkiego.

Wykres 1.54. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych (%)

* Według „Strategii Rozwoju Kraju” oraz „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”.

** Według „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju”

Źródło: dane GUS.

Zgodnie ze „Strategią Rozwoju Kraju” „Stworzone zostaną warunki dla wzrostu liczby osób z niepełnosprawnością zatrudnionych na otwartym rynku pracy, obejmujące m.in. stopniowe zwiększanie uczestnictwa w szkolnictwie powszechnym dzieci niepełnosprawnych (infrastruktura szkół, kwalifikacje nauczycieli), zmodernizowanie chronionego rynku pracy oraz jego roli, zapewnienie powszechnej dostępności do wysokiej jakości rehabilitacji, zmiany w systemie finansowania wsparcia zatrudnienia osób niepełnosprawnych, dostosowanie środków transportu publicznego do obsługi i przewożenia osób niepełnosprawnych.”.

Ład społeczny

Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć

Nazwa wskaźnika	Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć
Dziedzina	Dostęp do rynku pracy
Definicja	Wskaźnik zróżnicowania wynagrodzeń ze względu na płeć jest to różnica między średnim wynagrodzeniem brutto na godzinę mężczyzn i kobiet wyrażona jako odsetek średniego wynagrodzenia brutto na godzinę mężczyzn.
Wyjaśnienia metodyczne	Dane dotyczą przedsiębiorstw o liczbie pracujących 10 i więcej osób według: <ul style="list-style-type: none">– PKD 2007 (sekcje B do S z wyłączeniem sekcji O),– do 2008 r. – PKD 2004 (sekcje C do O z wyłączeniem sekcji L). Wskaźnik jest obliczany w ramach zebranych danych zgodnie z metodologią struktury zarobków – Rozporządzenie Rady (WE) Nr 530/1999 z dnia 9 III 1999 r. dotyczące statystyk strukturalnych odnoszących się do zarobków i kosztów pracy.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik odnoszący się do równości płci oraz równych szans, określa różnicę szans między kobietami i mężczyznami na rynku pracy. Równość szans ma zasadnicze znaczenie dla zrównoważonego rozwoju i podniesienia jakości życia społeczeństwa.

Tabela 1.26. Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć (%)

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
7,5	14,9	11,4	8,0	4,5	5,5	6,4	6,4

Źródło: dane Eurostat.

W zakresie wysokości wynagrodzenia sytuacja kobiet i mężczyzn jest zróżnicowana. Różnica między średnimi zarobkami mężczyzn i kobiet wyrażona jako odsetek średniego wynagrodzenia brutto za godzinę mężczyzn w Polsce była w latach 2006-2013 jedną z niższych wśród krajów UE, a w latach 2012-2013 ponad 2,5-krotnie niższa niż średnia dla krajów UE. W październiku 2012 r. przeciętne godzinowe wynagrodzenie brutto kobiet było o 11,9% niższe niż przeciętne godzinowe wynagrodzenie brutto mężczyzn. Niższe było również przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto kobiet od przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto mężczyzn o 16,7%. Podobne relacje odnotowano w październiku 2006 r. (odpowiednio o: 12,1% i 17,8%). Największe różnice przeciętnego godzinowego wynagrodzenia brutto kobiet w relacji do mężczyzn w październiku 2012 r. odnotowano dla kobiet z wykształceniem zasadniczym zawodowym o 29,8% oraz wyższym (z tytułem inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty lub równorzędnym) o 29,8%.

Kobiety w Polsce są lepiej wykształcone niż mężczyźni, kobiety z wykształceniem wyższym (ze stopniem naukowym co najmniej doktora oraz tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym) w 2012 r. stanowiły 36,6% wobec 21,5% mężczyzn o tym wykształceniu; kobiety z co najmniej średnim wykształceniem stanowiły 82,0% wobec 63,0% mężczyzn o takim wykształceniu.

Wykres 1.55. Zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć (%)

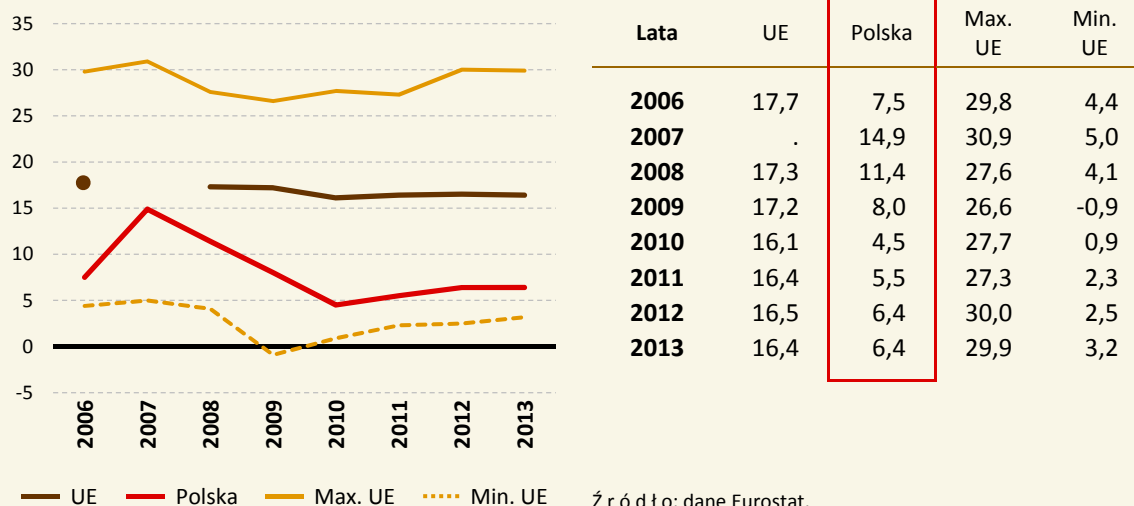

Tabela 1.27. Przeciętne wynagrodzenie godzinowe brutto kobiet w relacji do wynagrodzenia mężczyzn według zawodów w październiku (%)

	2004	2006	2008	2010	2012
Ogółem	89,6	87,9	86,5	91,7	88,1
Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	70,9	69,6	70,5	72,1	72,7
Specjaliści	90,2	84,0	83,2	88,3	83,5
Technicy i inny średni personel	75,6	80,9	81,0	79,8	78,6
Pracownicy biurowi	101,3	97,5	97,3	99,0	99,2
Pracownicy usług i sprzedawcy	83,9	84,6	84,7	87,3	86,9
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	91,9	88,0	84,8	78,6	93,9
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	66,3	61,3	61,4	67,8	66,9
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	81,0	79,8	77,7	77,0	78,6
Pracownicy przy pracach prostych	87,8	86,4	78,6	80,4	80,0

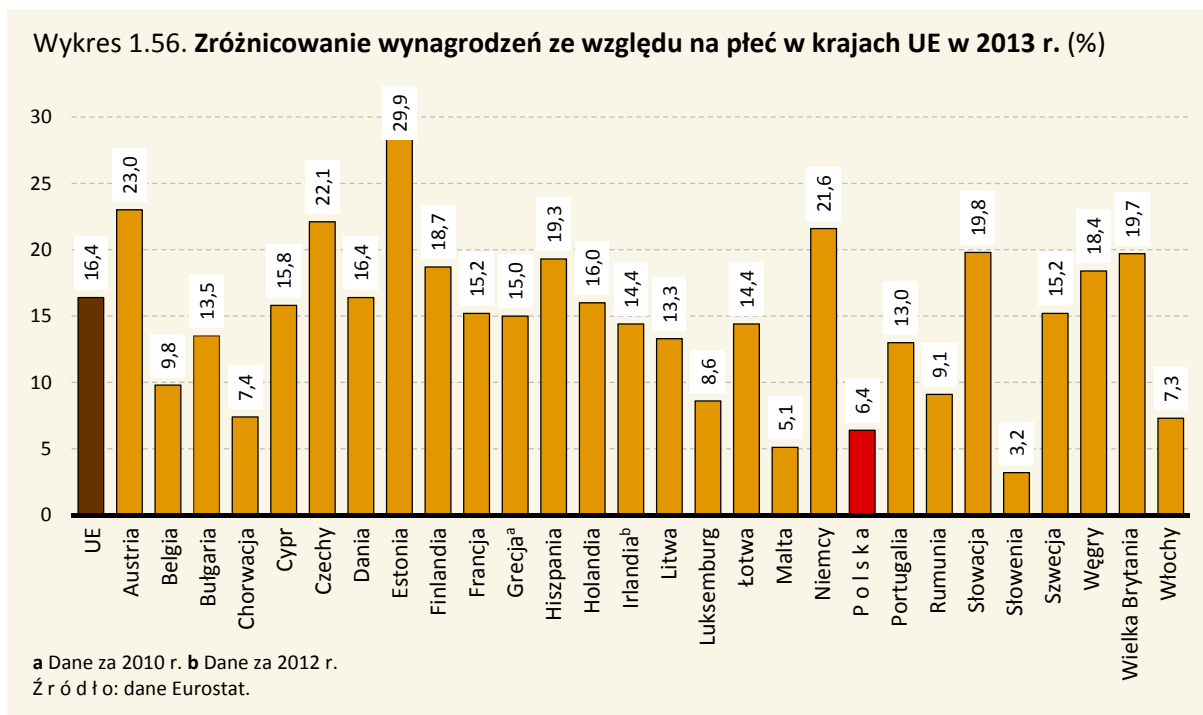
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Porównania międzynarodowe

W latach 2008-2013 różnica między średnimi wynagrodzeniami brutto na godzinę mężczyzn i kobiet wyrażona jako odsetek średniego wynagrodzenia brutto na godzinę mężczyzn dla Polski była niższa niż dla krajów UE.

W Polsce w latach 2009-2013 odnotowano stosunkowo niewielkie zróżnicowanie wynagrodzenia kobiet wobec wynagrodzenia mężczyzn. W 2013 r. korzystniejsza sytuacja płacowa kobiet wystąpiła jedynie w Słowenii i na Malcie. W Polsce wskaźnik ten był ponad 2,5-krotnie niższy niż dla UE, natomiast 2-krotnie wyższy niż w Słowenii. Najgorszą sytuację odnotowano w Estonii, gdzie kobiety zarabiały prawie jedną trzecią mniej niż mężczyźni. W latach 2007-2013 najniższe zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na płeć odnotowano w Słowenii, a w 2006 r. we Włoszech.

Ład społeczny

Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat
Dziedzina	Dostęp do rynku pracy
Definicja	Udział pracujących kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat w ogólnej liczbie kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Badanie przeprowadzane jest w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej (tzn., że badanie jest prowadzone w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału). Wyniki badań kwartałów przeliczane są na dane przeciętne w roku. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach – badaniem nie są objęte osoby przebywające poza gospodarstwem domowym (np. przebywały za granicą lub w gospodarstwach zbiorowego zakwaterowania) 12 miesięcy lub więcej.</p> <p>Badanie nie obejmuje gospodarstw domowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania.</p> <p>Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:</p> <ol style="list-style-type: none"> wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód, tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem, miały pracę, ale jej nie wykonywały: <ul style="list-style-type: none"> – z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego, – z innych powodów, przy czym długość przerwy w pracy wynosiła: <ul style="list-style-type: none"> ✓ do 3 miesięcy, ✓ powyżej 3 miesięcy, ale osoby te były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia. <p>Do pracujących – zgodnie z międzynarodowymi standardami – zaliczani są również uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymywali wynagrodzenia.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Efektywne wykorzystanie potencjału ekonomicznego kobiet jest znaczące dla ZR. Biorąc pod uwagę przyszłość rynku pracy, a także fakt, iż społeczeństwo starzeje się, istotne jest aby zwiększyć obecność aktywnych zawodowo kobiet na rynku pracy. Zmniejszające się zasoby pracy wraz z mniejszą dzietnością mogą stwarzać negatywne skutki dla rozwoju kraju. Poprawa warunków rozwoju kobiet, wykorzystanie ich potencjału daje szansę na odnotowanie pozytywnych czynników rozwojowych.

Tabela 1.28. Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat (%)

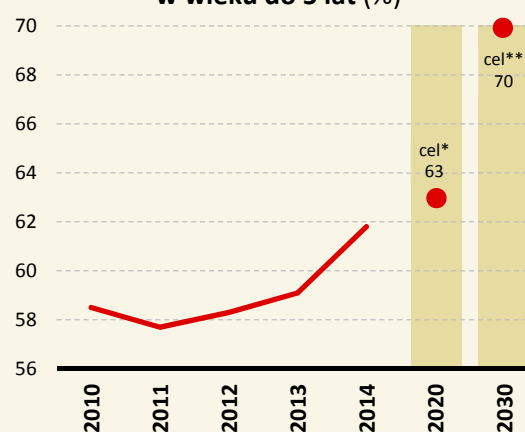
2010	2011	2012	2013	2014
58,5	57,7	58,3	59,1	61,8

Źródło: dane GUS.

Kobiety stanowią około 52% ogółu ludności w Polsce. W liczbie pracujących w wieku powyżej 15 lat (według BAEL) w 2014 r. było średniorocznie 7084 tys. kobiet i stanowiły one 44,7% ogółu pracujących (w 2010 r. – 44,6%). Wskaźnik zatrudnienia kobiet wyniósł przeciętnie 43,8% wobec 59,2% w przypadku mężczyzn (w 2010 r. odpowiednio: 42,8% i 57,8%). Z kolei, stopa bezrobocia kobiet w 2014 r. pozostawała na wyższym poziomie niż mężczyzn – przeciętna dla 2014 r. to 9,6% wobec 8,5% dla mężczyzn.

Udział pracujących kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat w ogólnej liczbie kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat wyniósł w 2014 r. 61,8%. Oznacza to wzrost o 3,3 p. proc. w porównaniu z 2010 r., a w porównaniu z rokiem poprzednim o 2,7 p. proc. W latach 2010-2014 można zauważyć początkowo spadek wartości wskaźnika zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat – do 57,7% w 2011 r., a od 2012 r. systematyczny jego wzrost.

Wykres 1.57. Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat (%)

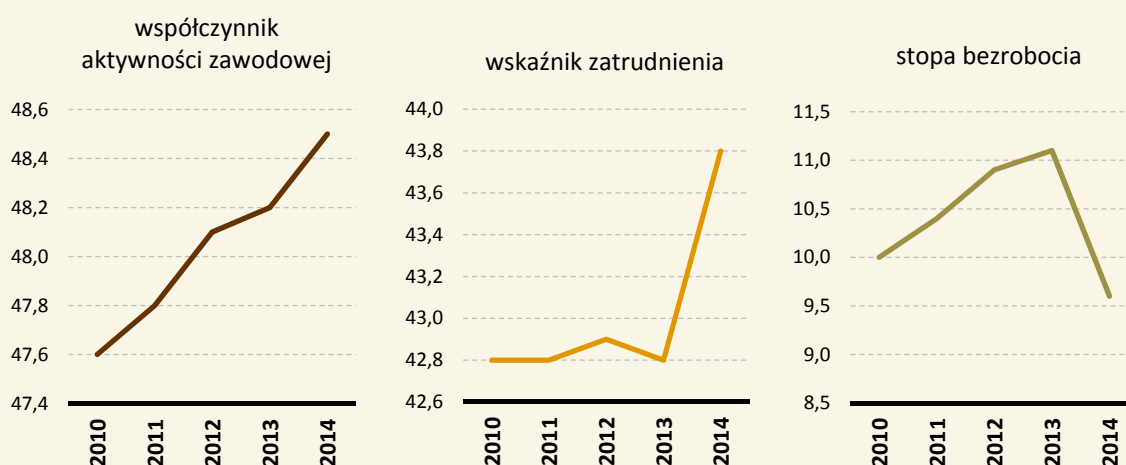

* Według „Strategii Rozwoju Kraju” i „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”.

** Według „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju”.

Źródło: dane GUS.

Wykres 1.58. Aktywność ekonomiczna kobiet w wieku 15 lat i więcej (%)

Źródło: dane GUS.

Ład społeczny

Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności

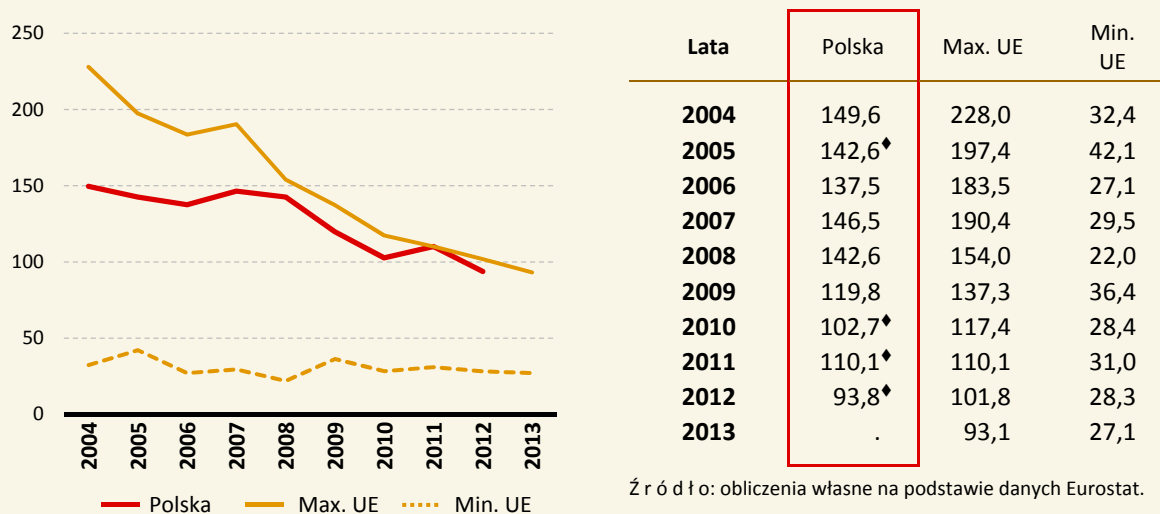
Nazwa wskaźnika	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności
Dziedzina	Bezpieczeństwo publiczne
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako iloraz liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych i liczby ludności.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wypadek drogowy – zdarzenie mające związek z ruchem pojazdów na drogach publicznych, w wyniku którego nastąpiła śmierć lub uszkodzenie ciała osób.</p> <p>Ofiary śmiertelne wypadków drogowych obejmują kierowców i pasażerów zmotoryzowanych pojazdów, rowerzystów jak i pieszych. Za śmiertelną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę zmarłą w wyniku doznanych obrażeń na miejscu wypadku lub w ciągu 30 dni od dnia wypadku.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik obrazuje poziom bezpieczeństwa ruchu drogowego. Odzwierciedla kilka czynników wpływających na śmiertelność ofiar wypadków – jakość infrastruktury drogowej, standardy bezpieczeństwa pojazdów, zachowanie kierowców, obowiązujące przepisy prawne i ich egzekwowanie.

Tabela 1.29. Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
149,6	142,7	137,5	146,5	142,6	119,8	101,4	108,9	92,8	87,2

Źródło: dane GUS.

Wykres 1.59. Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności

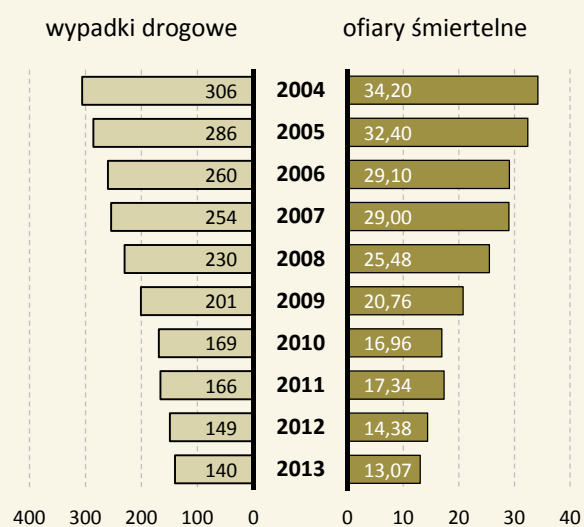

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w Polsce, pomimo systematycznego spadku w latach 2004-2013, wciąż należy do najwyższych w Unii Europejskiej. W 2013 r. w wypadkach drogowych w Polsce zginęło ponad 3 tys. osób, a rannych zostało ponad 44 tys. Liczba ofiar śmiertelnych była mniejsza o 41,2% w porównaniu z 2004 r. i o 6,2% w porównaniu z 2012 r. W tym samym czasie, według danych Komendy Głównej Policji, liczba wypadków drogowych spadła odpowiednio o: 29,8% i 3,3%. Wskaźnik liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 1 mln ludności, obrazujący poziom bezpieczeństwa ruchu drogowego, wyraźnie zmniejszył się po 2008 r., a w 2013 r. osiągnął wartość 87,2 i był mniejszy o 41,7% w porównaniu z 2004 r. Nie udało się jednak osiągnąć wartości docelowej tego wskaźnika przewidzianej na 2013 r. w dokumencie „Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013”, tj. 7,40 ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych na 100 tys. mieszkańców (74 ofiary na 1 mln ludności).

Wykres 1.60. Wypadki drogowo oraz ofiary śmiertelne na 100 tys. pojazdów

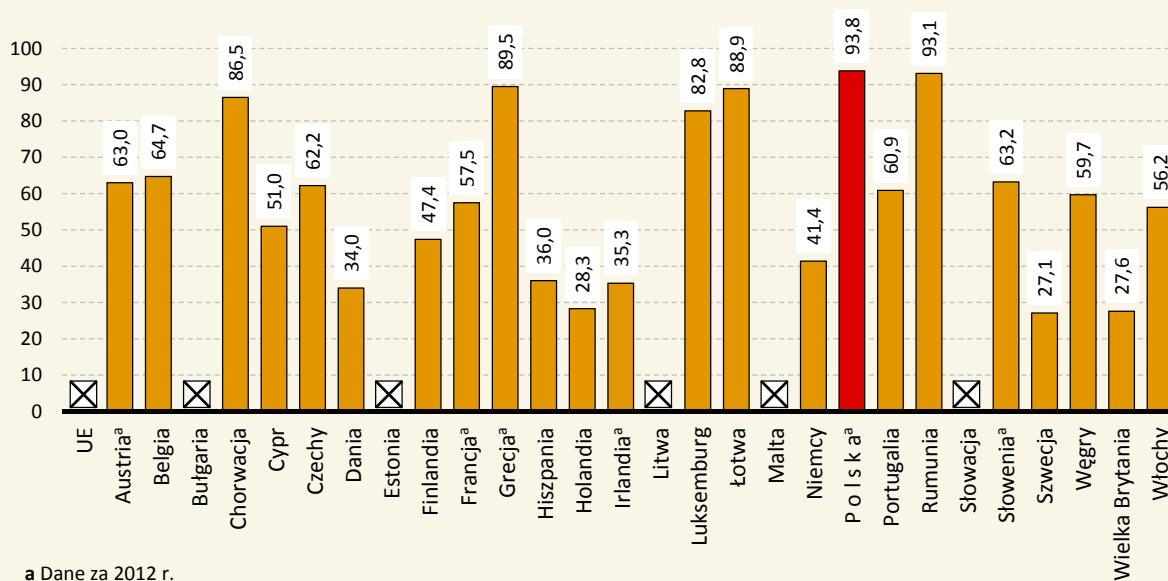
Źródło: dane Komendy Głównej Policji/GUS.

wypadkach drogowych na 100 tys. mieszkańców

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2013 maksymalny wskaźnik liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 1 mln ludności w krajach UE zmniejszył się o prawie 60%. Do najbezpieczniejszych państw, o najniższym wskaźniku, należą niezmiennie od lat: Szwecja, Wielka Brytania oraz Holandia. Państwa, w których wskaźnik ten osiąga najwyższą wartość w 2013 r. to: Rumunia, Łotwa i Chorwacja.

Wykres 1.61. Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1 mln ludności w krajach UE w 2013 r.

^a Dane za 2012 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

brak danych

Ład społeczny

Przestępstwa stwierdzone na 1000 mieszkańców

Nazwa wskaźnika	Przestępstwa stwierdzone na 1000 mieszkańców
Dziedzina	Bezpieczeństwo publiczne
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako iloraz liczby przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych i liczby ludności.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Przestępstwo – zgodnie z Kodeksem Karnym z 1997 r. – jest to zbrodnia lub występki ścigany z oskarżenia publicznego lub z oskarżenia prywatnego; zgodnie z Kodeksem Karnym Skarbowym – jest to przestępstwo skarbowe.</p> <p>Przestępstwo stwierdzone jest to zdarzenie, co do którego w zakończonym postępowaniu przygotowawczym potwierdzono, że jest przestępstwem.</p> <p>Umorzenie postępowania jest to jego zakończenie, które może nastąpić jedynie wówczas, gdy dalsze prowadzenie danej sprawy jest niedopuszczalne lub bezprzedmiotowe.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Jednym z podstawowych zadań państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Zapewnienie bezpieczeństwa stanowi istotny element w budowaniu ładu społeczno-gospodarczego. Zintegrowana wspólnota wymaga przede wszystkim poczucia solidarności, zapewnienia i poczucia bezpieczeństwa.

Tabela 1.30. Przestępstwa stwierdzone na 1000 mieszkańców

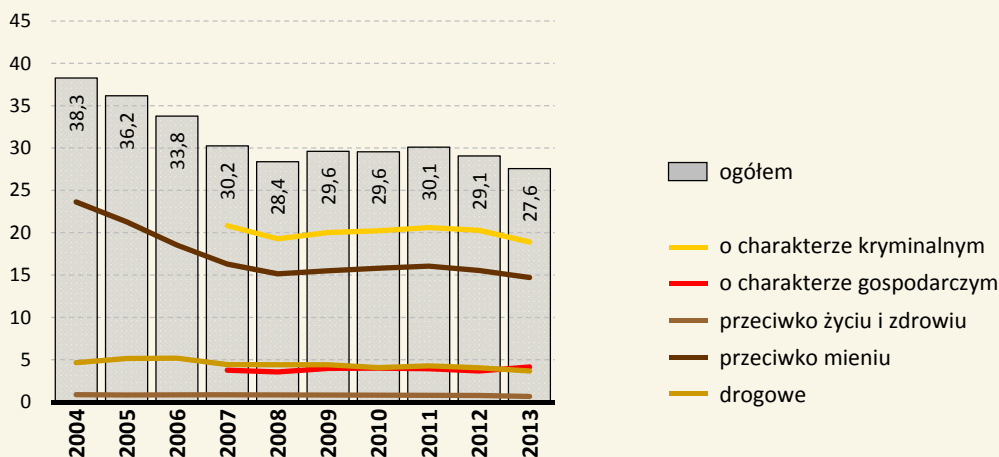
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
38,3	36,2	33,8	30,2	28,4	29,6	29,6	30,1	29,1	27,6

Źródło: dane Komendy Głównej Policji/GUS.

Przestępczość i poczucie zagrożenia przestępczością w znaczny sposób wpływają na poziom i jakość życia ludzi. Ponadto działalność przestępcza podważa autorytet państwa, pobudzając korupcję i szkodząc legalnej gospodarce. Od kilkunastu lat w Polsce wyraźnie widoczny jest trend spadkowy liczby stwierdzonych przez Policję przestępstw. Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia (2004-2013) liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obniżyła się z 38,3 do 27,6. Oznacza to spadek liczby przestępstw stwierdzonych ogółem w 2013 r. o 27,4% w porównaniu z 2004 r. Jednocześnie obserwowany jest wzrost wskaźnika wykrywalności sprawców przestępstw. W 2004 r. wynosił on 56,2%, a w 2013 r. osiągnął poziom 67,0%.

Wykres 1.62. Przestępstwa stwierdzone na 1000 mieszkańców

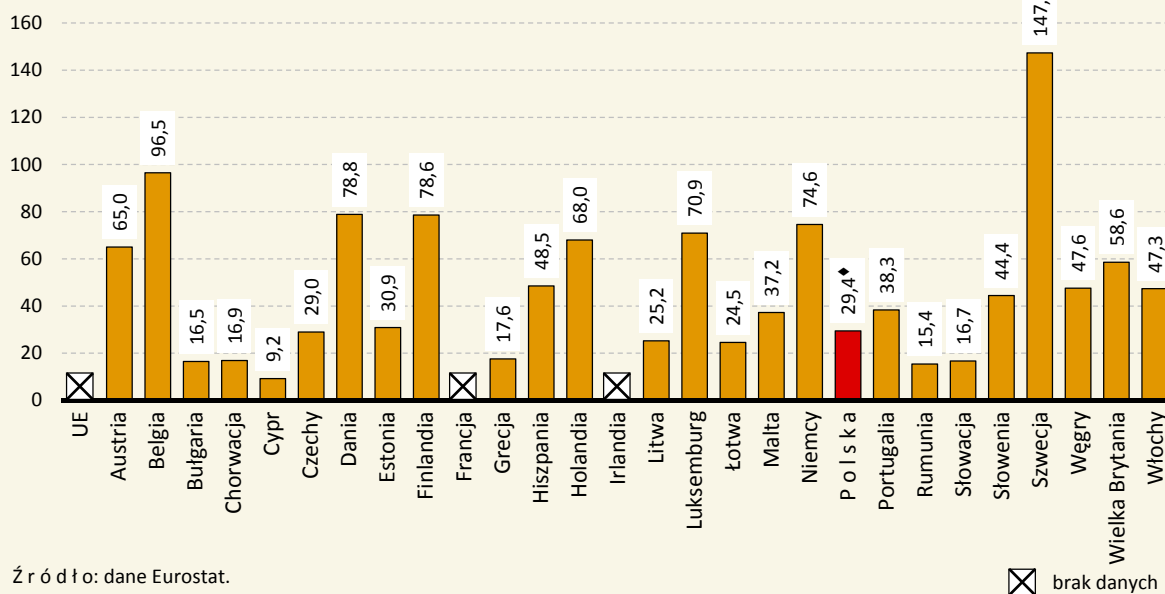

Źródło: dane Komendy Głównej Policji/GUS.

Porównania międzynarodowe

W 2012 r. wśród krajów UE, najniższa liczba przestępstw stwierdzonych na 1000 mieszkańców wystąpiła na Cyprze, w Rumunii oraz Bułgarii. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano natomiast w Szwecji, Belgii i Danii. Wśród państw, które charakteryzowały się największym spadkiem wartości wskaźnika w porównaniu z 2004 r. wyróżnić należy Wielką Brytanię (z 94,0 do 58,6), Grecję (z 36,7 do 17,6) oraz Austrię (z 78,8 do 65,0). Wzrost odnotowano natomiast m.in. w Luksemburgu (z 58,7 do 70,9), Szwecji (z 138,8 do 147,3) i na Węgrzech (z 41,4 do 47,6).

Wykres 1.63. Przestępstwa stwierdzone na 1000 mieszkańców w krajach UE w 2012 r.

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Ład społeczny

Struktura samochodów osobowych według grup wieku

Nazwa wskaźnika	Struktura samochodów osobowych według grup wieku
Dziedzina	Wzorce konsumpcji
Definicja	Wskaźnik definiowany jest jako udział liczby samochodów osobowych według określonych grup wieku w ogólnej liczbie samochodów osobowych.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Samochód osobowy to pojazd samochodowy przeznaczony konstrukcyjnie do przewozu nie więcej niż 9 osób łącznie z kierowcą oraz ich bagażu.</p> <p>Dane o pojazdach samochodowych zarejestrowanych według stanu w dniu 31 XII prezentowane są od 2009 r. według Centralnej Ewidencji Pojazdów i Kierowców (CEPiK) prowadzonej przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (do 17 XI 2013 r. – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji). Dane nie obejmują pojazdów wyrejestrowanych, a do 2010 r. – również pojazdów posiadających pozwolenie czasowe wydawane w końcu danego roku.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Kształtowanie zrównoważonego modelu transportu w sytuacji gwałtownego rozwoju w Polsce masowej motoryzacji, przy spadku udziału kolei i transportu publicznego w przewozach towarów i pasażerów, jest istotnym działaniem związanym ze zmianą wzorców konsumpcji.</p> <p>Samochody osobowe są źródłem zanieczyszczeń, hałasu i odpadów, jak również pochłaniają duże ilości energii. Wiek samochodów wpływa na zdecydowanie na ich stan techniczny, co może determinować liczbę wypadków na drogach. Ponadto starsze samochody emitują do środowiska znacznie więcej szkodliwych substancji od produkowanych współcześnie. Oba aspekty mają duży wpływ na życie i zdrowie ludzi. Z drugiej strony posiadanie samochodu wpływa na zwiększenie mobilności ludzi, jednak sytuacja ekonomiczna wielu konsumentów uniemożliwia im zakup nowych pojazdów.</p>

Tabela 1.31. Struktura samochodów osobowych według grup wieku (%)

	2011	2012	2013	2014
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
Do 1 roku	2,5	2,6	2,5	2,6
2-5	8,3	7,7	7,0	6,4
6-9	12,0	11,8	11,8	11,6
10-15	31,4	29,2	27,4	26,2
16-20	19,7	20,3	21,1	21,9
21-25	9,6	10,8	11,6	12,0
26-30	7,2	7,4	7,5	7,1
31 lat i starsze	9,3	10,2	11,1	12,2

Źródło: dane według Centralnej Ewidencji Pojazdów i Kierowców prowadzonej przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

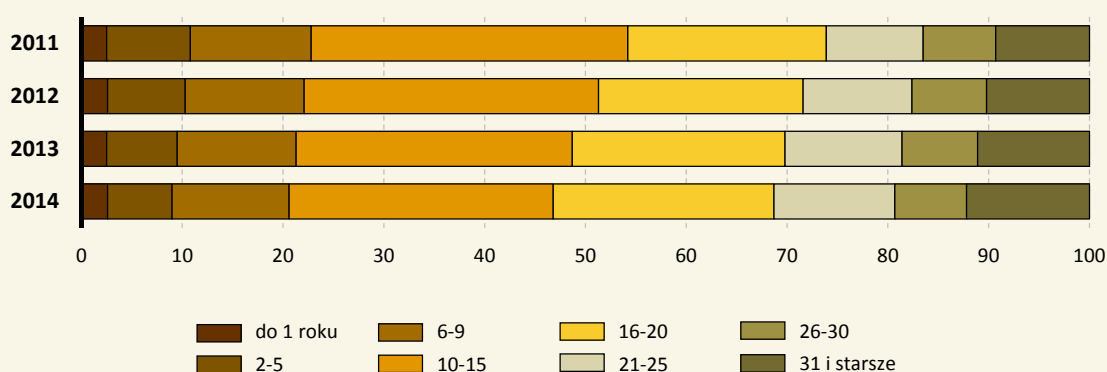

Skala transportu samochodowego systematycznie wzrasta i coraz silniej oddziałuje na środowisko, wpływając na wzrost zanieczyszczenia powietrza produktami spalania paliw oraz na powstawanie zjawisk smogowych. Ponadto dynamiczny wzrost liczby samochodów osobowych wpływa na ograniczenie przewozów pasażerskich środkami komunikacji publicznej. Wzrost stanu posiadania samochodów osobowych to skutek aspiracji do większej mobilności i poprawy jakości życia. W latach 2011-2014 w Polsce zanotowano systematyczny wzrost liczby samochodów. Liczba zarejestrowanych samochodów osobowych w końcu 2014 r. wyniosła 20,0 mln i była o 10,4% wyższa niż w 2011 r. Istotną rolę w oddziaływaniu transportu samochodowego na stan i jakość środowiska oraz bezpieczeństwo na drogach odgrywa nie tylko liczba środków transportu, ale również ich struktura wiekowa mająca swoje odbicie w stanie technicznym. W Polsce strukturę tę warunkuje głównie liczebność i wiek samochodów rejestrowanych po raz pierwszy na terytorium kraju oraz eliminacja pojazdów niezdolnych do eksploatacji.

Według stanu na koniec 2014 r. najwięcej było zarejestrowanych samochodów osobowych w wieku 10-15 lat (26,2%) oraz w wieku 16-20 lat (21,9%). W porównaniu z 2011 r. można zauważyć niekorzystne tendencje. W omawianym okresie odnotowano zmniejszenie udziału samochodów m.in. w grupach: 2-5 lat (o 1,9 p. proc.), 6-9 lat (o 0,4 p. proc.) oraz 10-15 lat (o 5,2 p. proc.). Wzrósł natomiast udział samochodów osobowych m.in. w wieku: 16-20 lat (o 2,2 p. proc.), 21-25 lat (o 2,4 p. proc.) oraz 31 lat i starszych (o 2,9 p. proc.). Samochody mające 10 lat i więcej stanowiły 79,4% wszystkich zarejestrowanych samochodów osobowych, a ich udział zwiększył się o 2,2 p. proc. w porównaniu z 2011 r.

Na niewielki udział liczby samochodów w wieku do 1 roku (2,6% w 2014 r. wobec 2,5% w 2011 r.) i rosnący w strukturze udział coraz starszych samochodów mają wpływ zarówno stosunkowo wysokie, dla dużej części polskiego społeczeństwa, ceny samochodów nowych, jak i pojawienie się po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej atrakcyjnej alternatywy w postaci znacznie od nich tańszych używanych samochodów sprowadzanych z innych krajów.

Wykres 1.64. **Struktura samochodów osobowych według grup wieku (%)**

Źródło: dane według Centralnej Ewidencji Pojazdów i Kierowców prowadzonej przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

Ład społeczny

Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca

Nazwa wskaźnika	Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca
Dziedzina	Wzorce konsumpcji
Definicja	Wskaźnik określa się jako ilościową konsumpcję elektryczności przez gospodarstwa domowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca.
Wyjaśnienia metodyczne	Konsumpcja elektryczności przez gospodarstwa domowe obejmuje całkowite wykorzystanie elektryczności do ogrzewania pomieszczeń i wody oraz wszystkich urządzeń elektrycznych.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych jest głównym wskaźnikiem monitorowania konsumpcji. Wskaźnik obrazuje zmiany zużycia energii elektrycznej przez odbiorców domowych w czasie. Wzrost wskaźnika ze względu na zmiany w stylu życia (np. więcej urządzeń elektrycznych w gospodarstwie domowym) przyczynia się do utrzymywania się „tendencji niezrównoważonych” w zużyciu energii przez gospodarstwa domowe, co ma poważne skutki dla środowiska naturalnego.

Tabela 1.32. Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (GJ)

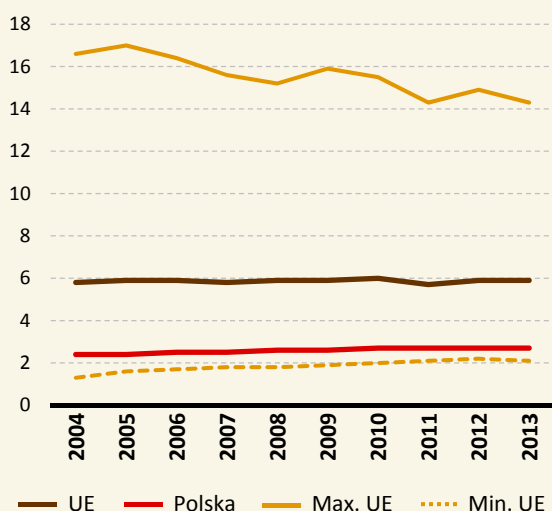
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
2,4	2,4	2,5	2,5	2,6	2,6	2,7	2,7	2,7	2,7

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

W latach 2004-2013 obserwujemy systematyczny wzrost zużycia energii elektrycznej w gospodarstwach domowych wynikający m.in. z większej liczby urządzeń energetycznych używanych w tych gospodarstwach. W 2013 r. w automat pralniczy wyposażonych było 93,2% gospodarstw domowych w Polsce, tj. o 15,9 p. proc. więcej niż w 2004 r., w zmywarce do naczyń – 22,3% (wzrost o 18,3 p. proc.), w kuchenkę mikrofalową – 56,2% (wzrost o 27,6 p. proc.), a komputer osobisty posiadało 71,5% gospodarstw (wzrost o 38,6 p. proc.). Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w 2013 r. wyniosło 2,692 GJ i było o 12,1% wyższe niż w 2004 r. (o 0,290 GJ) i o 0,5% wyższe niż w 2012 r. Największe zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca między 2004 a 2013 r. odnotowano w 2010 r. – 2,708 GJ. W latach 2004-2013 zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych, według danych Eurostatu, wzrosło o 11,6% (z 91,7 tys. TJ w 2004 r. do 102,4 tys. TJ w 2013 r.) i plasowało Polskę na 7. miejscu wśród 28 państw UE.

Wykres 1.65. Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (GJ)

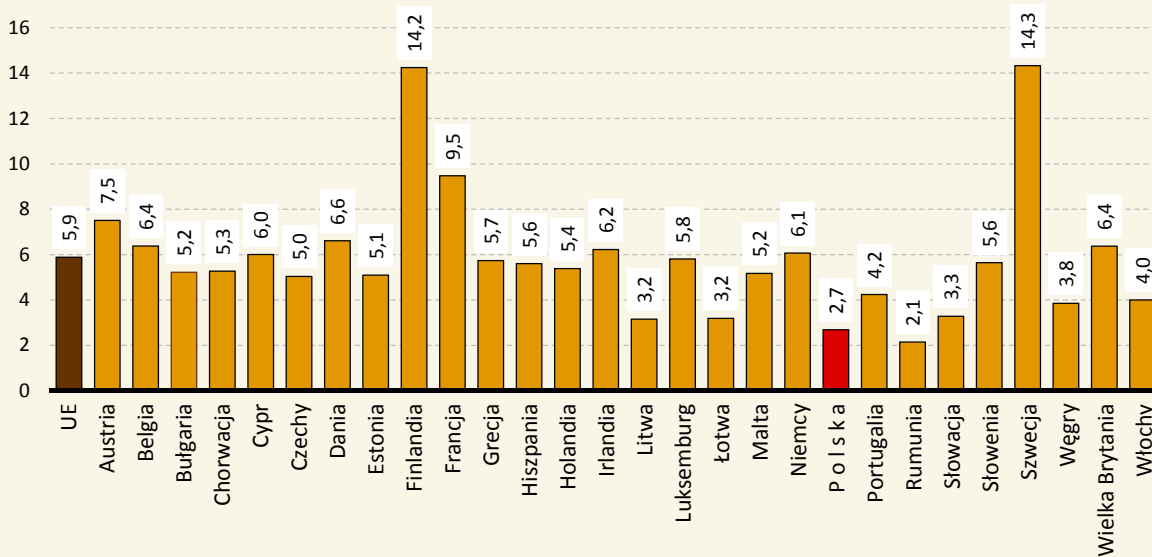
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	5,8	2,4	16,6	1,3
2005	5,9	2,4	17,0	1,6
2006	5,9	2,5	16,4	1,7
2007	5,8	2,5	15,6	1,8
2008	5,9	2,6	15,2	1,8
2009	5,9	2,6	15,9	1,9
2010	6,0	2,7	15,5	2,0
2011	5,7	2,7	14,3	2,1
2012	5,9	2,7	14,9	2,2
2013	5,9	2,7	14,3	2,1

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. średnie zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w krajach UE wyniosło o 1,1% więcej niż w 2004 r. Polska należy do państw o najniższym wskaźniku zużycia energii elektrycznej na 1 mieszkańca, ponad 2-krotnie mniejszym niż średnia unijna oraz ponad 5-krotnie mniejszym niż średnia dla Szwecji, gdzie zużycie na 1 mieszkańca było najwyższe. Podobnie jak w latach poprzednich, mniejsze niż w Polsce zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca odnotowano jedynie w Rumunii.

Wykres 1.66. Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w krajach UE w 2013 r. (GJ)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Ład społeczny

Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów

Nazwa wskaźnika	Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów
Dziedzina	Wzorce konsumpcji
Definicja	Udział poszczególnych rodzajów przeciętnych miesięcznych wydatków w przeciętnych miesięcznych wydatkach ogółem na 1 osobę w gospodarstwach domowych.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Budżetów Gospodarstw Domowych.</p> <p>Badanie Budżetów Gospodarstw Domowych prowadzone jest metodą reprezentacyjną, opartą na próbie losowej, która daje możliwość uogólniania z określonym błędem, uzyskanych wyników na wszystkie gospodarstwa domowe w kraju.</p> <p>Badaniem objęte są gospodarstwa domowe jedno- i wieloosobowe. Biorą w nim również udział gospodarstwa domowe obywateli państw obcych zamieszkujących w Polsce na stałe lub przez dłuższy okres czasu i posługujących się językiem polskim.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Celem wskaźnika jest pokazanie struktury wydatków gospodarstw domowych, a pośrednio jakości ich życia. Zróżnicowanie struktury wydatków gospodarstw domowych łączy się z problematyką dobrobytu. Gospodarstwa z niskimi dochodami zmuszone są rezygnować nie tylko z zaspokojenia potrzeb wyższego rzędu (np. oświata, kultura, rekreacja), ale niejednokrotnie nawet z podstawowych potrzeb życiowych. Może prowadzić to do marginalizacji części społeczeństwa. Ponadto decyzje gospodarstw domowych dotyczące rodzaju konsumpcji odgrywają znaczącą rolę w kształtowaniu zmian strukturalnych w gospodarce narodowej.</p>

Tabela 1.33. **Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów (%)**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wydatki ^a	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:										
Żywność i napoje bezalkoholowe	28,1	28,1	27,1	26,6	25,6	25,1	24,8	25,0	25,1	24,9
Napoje alkoholowe, wyroby tytoniowe i narkotyki	2,7	2,7	2,7	2,7	2,6	2,7	2,7	2,7	2,7	2,6
Odzież i obuwie	4,9	5,1	5,4	5,7	5,5	5,2	5,3	5,1	4,9	5,1
Użytkowanie mieszkania i nośniki energii	20,3	19,6	19,7	18,4	18,9	19,7	20,2	20,7	20,3	20,8

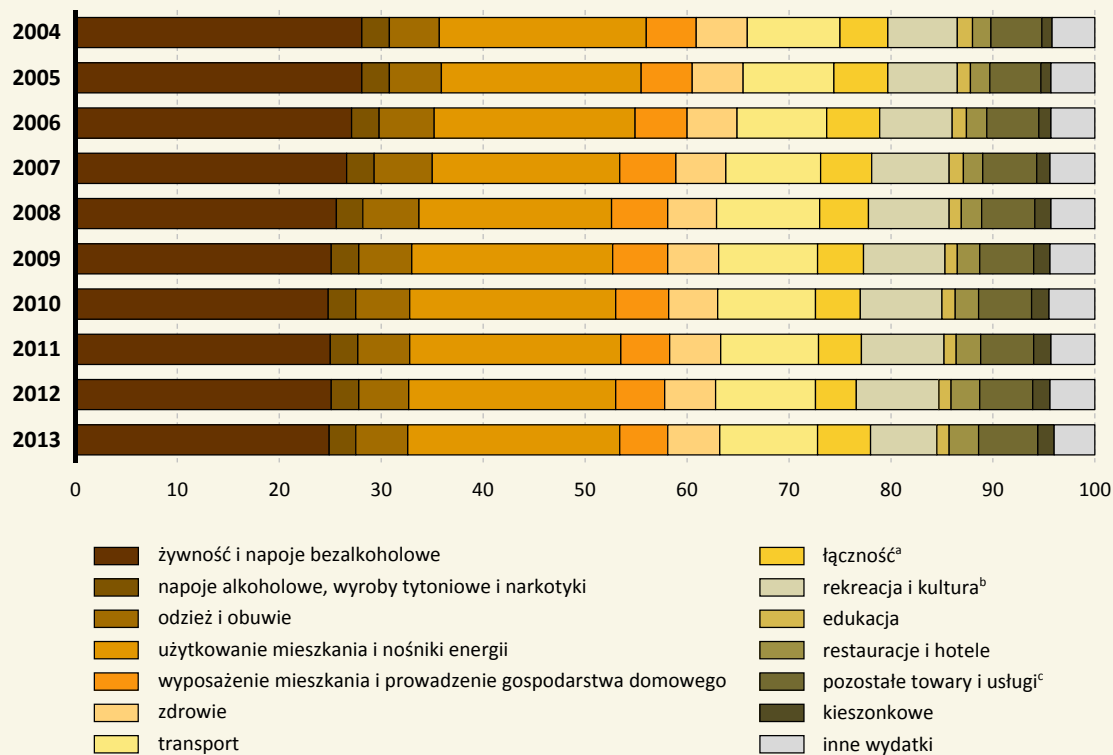
Tabela 1.33. **Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów (dok.)**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego.....	4,9	5,0	5,1	5,5	5,5	5,4	5,2	4,8	4,8	4,7
Zdrowie	5,0	5,0	4,9	4,9	4,8	5,0	4,8	5,0	5,0	5,1
Transport.....	9,1	8,9	8,8	9,3	10,1	9,7	9,6	9,6	9,8	9,6
Łączność ^b	4,7	5,3	5,2	5,0	4,8	4,5	4,4	4,2	4,0	5,2
Rekreacja i kultura ^c	6,8	6,8	7,1	7,6	7,9	8,0	8,0	8,1	8,1	6,5
Edukacja	1,5	1,3	1,4	1,4	1,2	1,2	1,3	1,2	1,2	1,2
Restauracje i hotele.....	1,8	1,9	2,0	1,9	2,0	2,2	2,3	2,4	2,8	2,9
Pozostałe towary i usługi ^a ...	5,0	5,0	5,1	5,3	5,2	5,3	5,2	5,2	5,2	5,8
Kieszonkowe.....	1,0	1,0	1,2	1,3	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,6

a Od 2013 r. łącznie z wydatkami na ubezpieczenia na życie. b Od 2013 r. łącznie z wydatkami na usługi internetowe. c Od 2013 r. bez wydatków na usługi internetowe.

Źródło: dane GUS.

Wykres 1.67. **Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów (%)**

a Od 2013 r. łącznie z wydatkami na usługi internetowe. b Od 2013 r. bez wydatków na usługi internetowe. c Od 2013 r. łącznie z wydatkami na ubezpieczenia na życie.

Źródło: dane GUS.

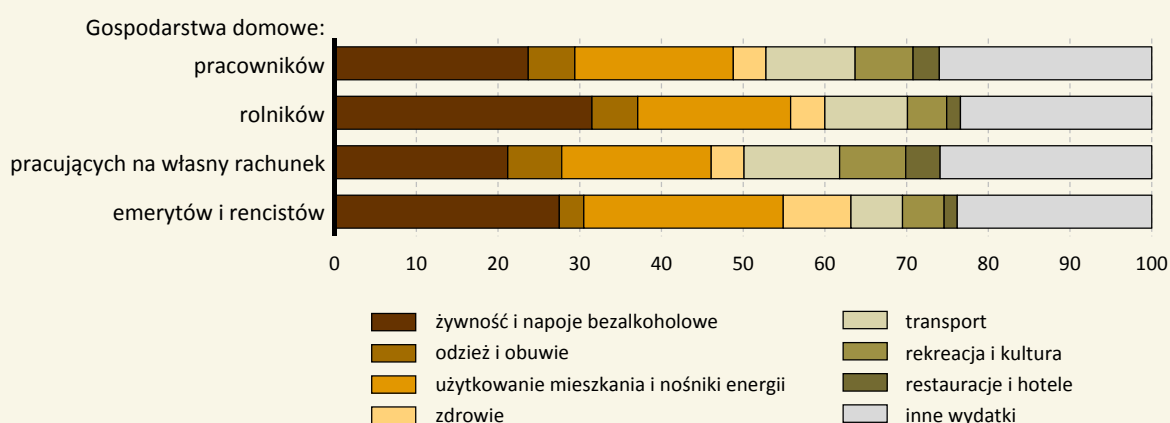
Podstawowym celem gospodarstw domowych jest zaspokojenie potrzeb ich członków poprzez osiąganie dochodów i gospodarowanie nimi. Poznanie wzorców konsumpcyjnych gospodarstw domowych, rozumianych jako sposób w jaki konsument dokonuje hierarchii swoich potrzeb, wiąże się ze zrozumieniem ludzkich zachowań. Całokształt zachowania konsumentów warunkowany jest z kolei szeregiem czynników, zarówno zewnętrznych, jak i tych, które wynikają z wewnętrznych przesłanek. Do pierwszej grupy zaliczyć można uwarunkowania ekonomiczne, między innymi dochody konsumentów, ceny produktów, same produkty, ich promocję, dystrybucję i uwarunkowania społeczno-kulturowe (grupa społeczna, rodzina, kultura). Druga grupa obejmuje przede wszystkim potrzeby konsumentów, motywy ich postępowania, postawy wobec produktów, osobowość nabywców. Jednak bardzo często – pomimo całego splotu czynników – ekonomiczne uwarunkowania determinują postępowanie i zachowanie konsumentów, doprowadzając w rezultacie do sytuacji, gdzie dopiero w zróżnicowanych ekonomicznie, społecznie i kulturowo grupach ujawniają się przesłanki wewnętrzne zachowań konsumpcyjnych.

Wyniki Badania Budżetów Gospodarstw Domowych GUS w latach 2004-2013 wykazują, że przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych ogółem systematycznie wzrastały (z 694,70 zł do 1061,70 zł). W 2013 r. najwyższy udział w strukturze wydatków ogółu gospodarstw domowych miały wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe, które stanowiły 24,9% i obniżyły się w odniesieniu do 2004 r. o 3,2 p. proc. Spadek udziału wydatków w rozpatrywanym okresie odnotowano również m.in. w grupach edukacja, rekreacja i kultura (po 0,3 p. proc.) oraz wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego (o 0,2 p. proc.). Stosunkowo dużym obciążeniem dla gospodarstw domowych w przeliczeniu na 1 osobę były również wydatki ponoszone z tytułu opłat za użytkowanie mieszkania i nośniki energii (20,8%; wzrost w porównaniu z 2004 r. o 0,5 p. proc.) oraz transport (9,6%; wzrost o 0,5 p. proc.).

Wydatki oraz sposób życia gospodarstw domowych są silnie powiązane z wysokością dochodu rozporządzalnego, jaki osiągają. Strukturę wydatków gospodarstw domowych w dużym stopniu determinuje więc typ gospodarstwa. Poszczególne typy gospodarstw posiadają oprócz zróżnicowanej wysokości dochodu rozporządzalnego również odmienną hierarchię potrzeb.

W 2013 r. najwyższy poziom wydatków na 1 osobę zaobserwowano w gospodarstwach domowych, w których główne źródło utrzymania stanowiła praca na własny rachunek (1288,31 zł) oraz w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów (1144,22 zł). W gospodarstwach domowych pracowników oraz rolników przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę wynosiły odpowiednio: 1050,32 zł i 784,62 zł.

Wykres 1.68. **Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów i grup społeczno-ekonomicznych w 2013 r. (%)**

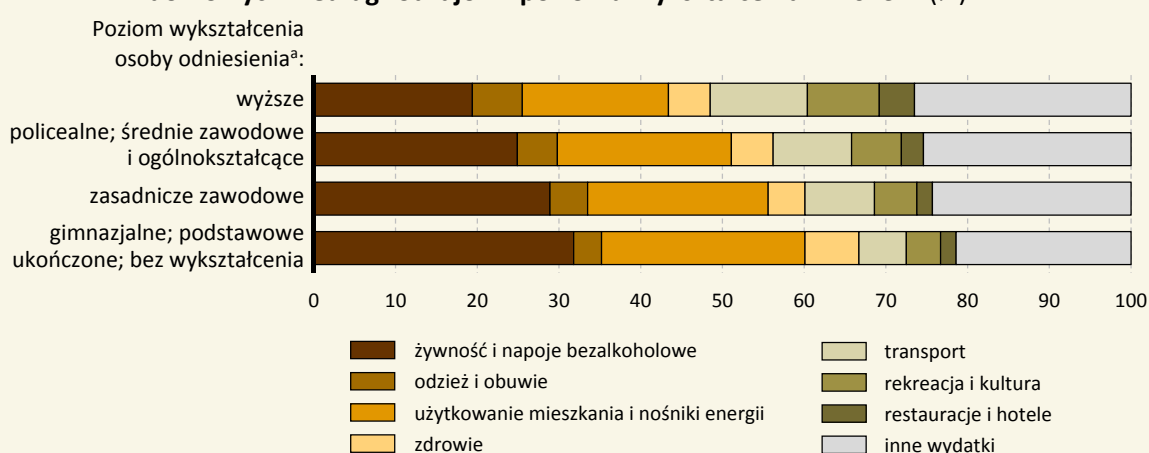

Źródło: dane GUS.

Kolejnym ważnym czynnikiem kształtującym strukturę wydatków jest poziom wykształcenia. Osoby lepiej wykształcone w większym stopniu odczuwają potrzeby wyższego rzędu, dążąc zarazem do ich zaspokojenia. Mają również większy zasób informacji o rynku, przez co ich decyzje konsumpcyjne są bardziej świadome. Ponadto wyższe wykształcenie oznacza często wyższe dochody, a co za tym idzie większe możliwości konsumpcyjne. W 2013 r. najwyższy poziom wydatków na 1 osobę zaobserwowano w gospodarstwach domowych osób z wykształceniem wyższym (1567,46 zł) oraz w gospodarstwach domowych osób z wykształceniem policealnym; średnim zawodowym i ogólnokształcącym (1095,00 zł). W gospodarstwach domowych osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym; podstawowym ukończonym; bez wykształcenia wydatki na 1 osobę wynosiły odpowiednio: 828,53 zł i 772,85 zł.

Wykres 1.69. **Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów i poziomu wykształcenia w 2013 r. (%)**

^a Osoba, która ukończyła 16 lat i osiąga najwyższy, stały w dłuższym okresie czasu dochód spośród wszystkich członków gospodarstwa domowego.

Źródło: dane GUS.

Ład gospodarczy

Wykaz wskaźników

Rozwój gospodarczy

- Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca
- Stopa inwestycji
- Zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca według PPP na poziomie NTS 3
- Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB
- Wodochłonność gospodarki
- Transportochłonność PKB
- Energochłonność transportu w relacji do PKB
- Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB !
- Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według PPP !
- Stopa oszczędności krajowych brutto w relacji do PKB !

Zatrudnienie

- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata
- Czas trwania życia zawodowego
- Wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży !
- Współczynnik aktywności zawodowej !

Innowacyjność

- Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży
- Zasoby ludzkie dla nauki i techniki
- Wydajność pracy
- Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB
- Wskaźnik eko-innowacyjności !
- Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego na 1 mln mieszkańców !

Transport

- Przewozy intermodalne ładunków transportem kolejowym normalnotorowym
- Udział transportu kolejowego i wodnego śródlądowego w transporcie ogółem !
- Udział długości linii kolejowych dostosowanych do prędkości 160 km/h i więcej w długości linii kolejowych eksploatowanych !
- Liczba przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich !

Wzorce produkcji

- Wydajność zasobów
- Udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem
- Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS
- Odsetek zielonych zamówień publicznych !
- Udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej !

Ład gospodarczy

Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca

Nazwa wskaźnika	Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca
Dziedzina	Rozwój gospodarczy
Definicja	Wskaźnik wzrostu produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca określa procentową zmianę wartości PKB w ujęciu realnym przypadającą na 1 mieszkańca w roku badanym w porównaniu z rokiem poprzednim. PKB w ujęciu realnym na 1 mieszkańca jest obliczany jako iloraz rocznej wartości produktu krajowego brutto w cenach stałych i liczby ludności kraju (jednostki podziału terytorialnego).
Wyjaśnienia metodyczne	Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. PKB równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony zgodnie z obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 2010) oraz zaleceniami Eurostatu. Jako ceny stałe przyjęto ceny bieżące z roku poprzedzającego rok badany.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Produkt krajowy brutto (PKB) jest podstawowym miernikiem rozwoju gospodarczego, który w syntetycznej formie przedstawia najpełniejszy obraz gospodarki narodowej i zmiany struktury gospodarczej. Jest wielkością w stosunku do której odnoszony jest poziom innych zjawisk, np. deficytu czy długu publicznego. PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca jest bardzo ważnym wskaźnikiem poziomu rozwoju gospodarczego, a długookresowy jego wzrost stanowi główny cel polityki gospodarczej państwa.

Tabela 2.1. Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (%)
rok poprzedni = 100

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
5,2	3,6	6,3	7,2	3,9	2,5	3,6	4,7	1,7	1,8	3,5

Źródło: dane GUS/Eurostat.

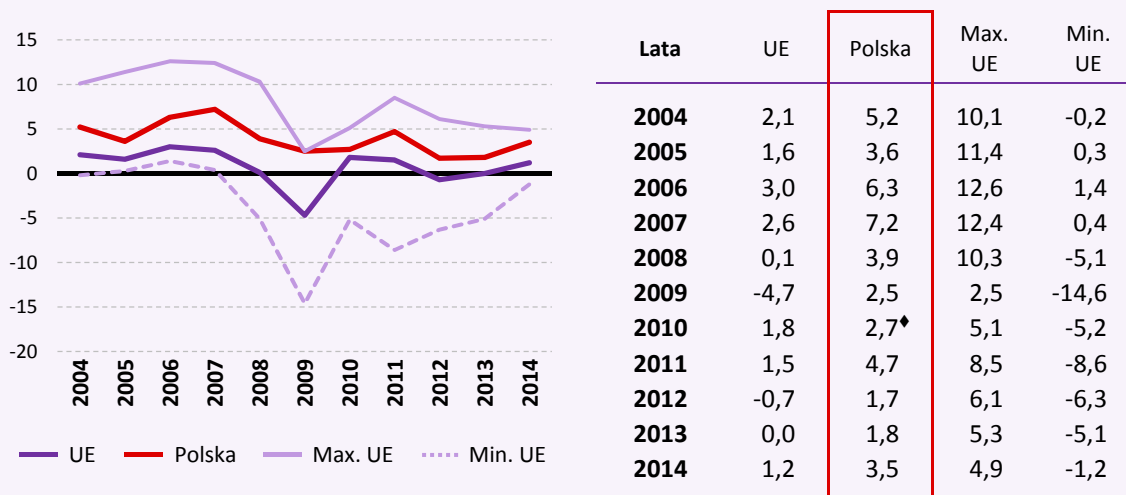
Produkt krajowy brutto w ujęciu realnym jest powszechnie stosowaną miarą pozwalającą na ocenę tempa rozwoju gospodarki kraju. W kontekście zrównoważonego rozwoju trwały wzrost gospodarczy powinien być osiągnięty przy jednoczesnym zachowaniu równowagi przyrodniczej oraz harmonii ze środowiskiem naturalnym.

W latach 2004-2014 realny wzrost PKB na 1 mieszkańca wahał się znacząco. Od 2008 r. obserwowano spowolnienie gospodarcze spowodowane globalnym kryzysem finansowym. W 2009 r. wystąpiło ono we wszystkich krajach członkowskich Unii Europejskiej z wyjątkiem Polski, dla której, jako jedynego państwa, odnotowano wzrost PKB na jednego mieszkańca (o 2,5%). Rok 2010 był początkiem ożywienia gospodarczego, co skutkowało szybszym tempem wzrostu gospodarczego w następnych dwóch latach.

Jednakże w 2012 r. oraz w 2013 r. Polska osiągnęła najniższe, w całym badanym okresie, wskaźniki wzrostu PKB na 1 mieszkańca, które wyniosły odpowiednio: 1,7% i 1,8%. W 2014 r. wartość omawianego wskaźnika ukształtowała się na poziomie 3,5% i była wyższa niż średnia dla krajów UE, która wyniosła 1,2%.

Średnie roczne tempo wzrostu PKB na 1 mieszkańca w latach 2004-2014 wyniosło dla Polski 3,9%, natomiast dla UE ukształtowało się na poziomie 0,6%.

Wykres 2.1. **Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (%)**
rok poprzedni = 100

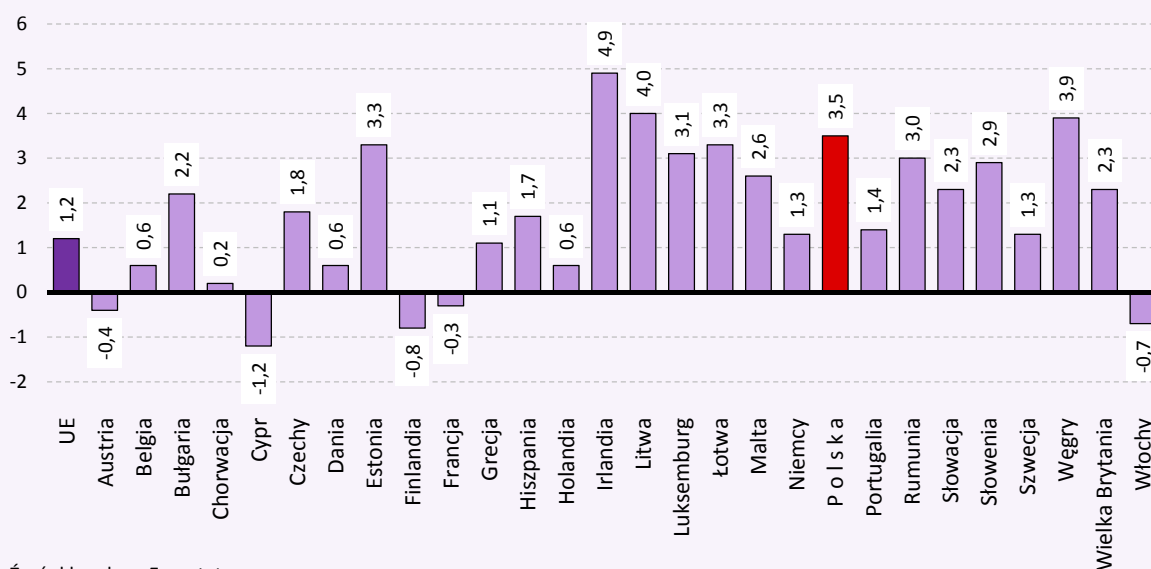

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2014 r. wzrost PKB na 1 mieszkańca w porównaniu z rokiem poprzednim w większości państw UE ukształtował się na poziomie wyższym niż średnia dla UE. Najwyższy wskaźnik odnotowano w Irlandii oraz na Litwie. Najniższy wskaźnik wystąpił natomiast na Cyprze.

Wykres 2.2. **Wzrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w krajach UE w 2014 r. (%)**
rok poprzedni = 100

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Stopa inwestycji

Nazwa wskaźnika	Stopa inwestycji
Dziedzina	Rozwój gospodarczy
Definicja	<p>Wskaźnik określa procentowy udział wartości nakładów brutto na środki trwałe w wartości produktu krajowego brutto wyrażonych w walucie krajowej.</p> <p>Im wyższa wartość tego wskaźnika, tym więcej przedsiębiorstwa inwestują w wartość majątku trwałego.</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Nakłady brutto na środki trwałe są to nakłady, które zwiększają wartość majątku trwałego (w tym także przyrost inwentarza żywego – stada podstawowego). Nie zalicza się do nich nakładów będących pierwszym wyposażeniem inwestycji oraz odsetek od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji. W rachunku uwzględnia się również:</p> <ul style="list-style-type: none">a) nakłady ponoszone na remonty środków trwałych,b) przyrost, przeznaczonych do użytkowania dłużej niż 1 rok, wartości niematerialnych i prawnych, które obejmują m.in.:<ul style="list-style-type: none">– koszty nabycia praw majątkowych, a w szczególności prawa autorskie (w tym oprogramowanie komputerowe), prawa do projektów, wynalazków, patentów, znaków towarowych, licencje,– koszty zakończonych prac rozwojowych,– wartość firmy. <p>Nakłady brutto na środki trwałe w relacji do PKB – to często stosowana alternatywna nazwa wskaźnika „Stopa inwestycji”.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Nakłady brutto na środki trwałe są czynnikiem wzrostu gospodarczego. Mają one wpływ na wzrost innowacyjności oraz konkurencyjności przedsiębiorstw.

Tabela 2.2. Stopa inwestycji (%)

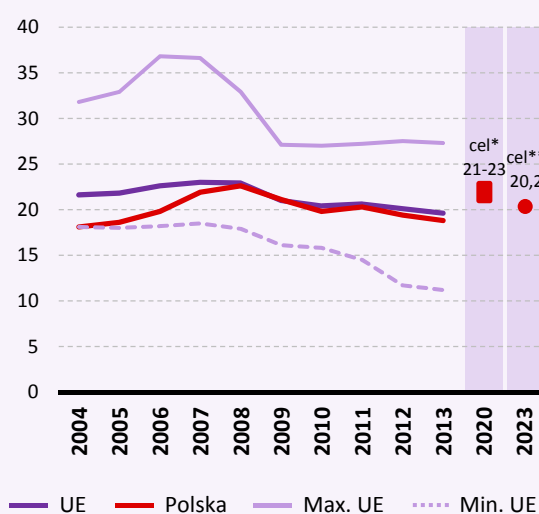
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	18,1	18,6	19,8	21,9	22,6	21,1	19,8	20,3	19,4	18,8
Sektor instytucji rządowych i samorządowych	2,9	3,4	4,0	4,5	4,8	5,1	5,6	5,9	4,7	4,1
Pozostałe sektory instytucjonalne	15,2	15,2	15,8	17,4	17,8	16,1	14,2	14,4	14,7	14,7

Źródło: dane GUS.

Inwestycje, które są wyrażone za pomocą nakładów brutto na środki trwałe, stanowią istotny czynnik mający wpływ na wzrost gospodarczy. W celu dokonania porównań natężenia inwestycji pomiędzy krajami Unii Europejskiej opracowano wskaźnik inwestycji liczony jako relację nakładów brutto na środki trwałe w stosunku do PKB. Pomiędzy wielkością stopy inwestycji, a tempem wzrostu gospodarczego, który mierzony jest poprzez PKB, występuje dodatnia zależność. Wzrost udziału inwestycji w PKB może być zatem przyczyną przyspieszenia wzrostu gospodarczego.

Przed rozpoczęciem globalnego kryzysu, w latach 2004-2008, w Polsce obserwowano systematyczny wzrost stopy inwestycji ogółem i w 2008 r. w porównaniu z 2004 r. zwiększyła się ona o 4,5 p. proc. Po 2008 r. wystąpił spadek relacji nakładów brutto na środki trwałe do PKB i w 2013 r. wskaźnik ten ukształtował się na poziomie 18,8%, tj. niższym niż przed rokiem o 0,6 p. proc. Stopa inwestycji była także niższa niż średnia unijna o 0,8 p. proc.

Wykres 2.3. Stopa inwestycji (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	21,6	18,1	31,8	18,1
2005	21,8	18,6	32,9	18,0
2006	22,6	19,8	36,8	18,2
2007	23,0	21,9	36,6	18,5
2008	22,9	22,6	32,9	17,9
2009	21,0	21,1	27,1	16,1
2010	20,4	19,8	27,0	15,8
2011	20,6	20,3	27,2	14,5
2012	20,1	19,4	27,5	11,7
2013	19,6	18,8	27,3	11,2

* Według „Strategii Rozwoju Kraju 2020”.

** Według „Umowy Partnerstwa”.

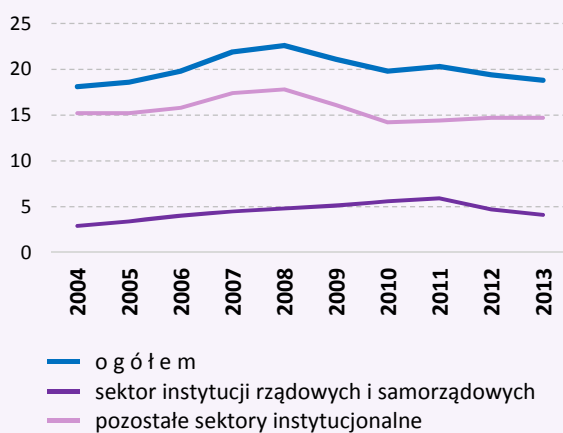
Źródło: dane Eurostat.

Średnioroczne tempo wzrostu nakładów brutto na środki trwałe (w cenach stałych) w latach 2004-2013 wyniosło 6,0% i było wyższe od średniorocznego tempa wzrostu PKB (w cenach stałych), które ukształtowało się na poziomie 3,9%.

W sektorze instytucji rządowych i samorządowych stopa inwestycji wzrastała systematycznie w latach 2004-2011, natomiast od 2012 r. wystąpił jej spadek. W 2013 r. stopa inwestycji wyniosła 4,1% i zmniejszyła się w odniesieniu do danych sprzed roku o 0,6 p. proc., ale wzrosła w relacji do 2004 r. o 1,2 p. proc. Stopa inwestycji w sektorze instytucji rządowych i samorządowych w Polsce była wyższa niż średnia dla krajów UE o 1,1 p. proc.

Biorąc pod uwagę pozostałe sektory instytucjonalne w 2013 r. wskaźnik nakłady brutto na środki trwałe w relacji do PKB wyniósł 14,7% i ukształtował się na takim samym poziomie jak w 2012 r., jednakże zmniejszył się w porównaniu z 2004 r. o 0,5 p. proc.

Wykres 2.4. Stopa inwestycji według sektorów instytucjonalnych (%)

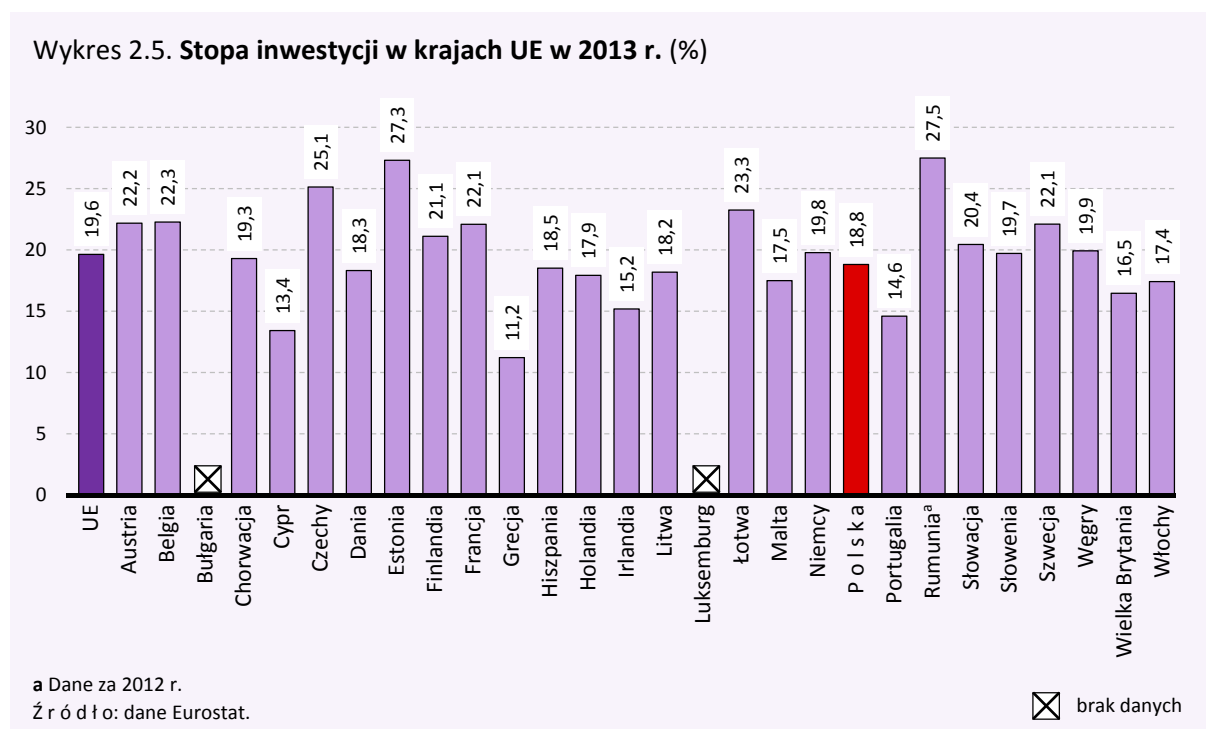

Źródło: dane GUS.

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. wśród krajów UE stopa inwestycji ogółem kształtowała się w granicach od 11,2% w Grecji do 27,3% w Estonii. W odniesieniu do danych sprzed roku w 19 państwach UE odnotowano spadek stopy inwestycji, w tym największy na Łotwie (o 1,9 p. proc.), Cyprze (o 1,8 p. proc.), w Portugalii (o 1,3 p. proc.), a także w Hiszpanii i Finlandii (po 1,2 p. proc.). Najwyższy wzrost wskaźnika wystąpił na Litwie (o 0,9 p. proc.) i Węgrzech (o 0,8 p. proc.). W Danii stopa inwestycji pozostała na niezmiennym poziomie.

Ład gospodarczy

Zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca według PPP na poziomie NTS 3

Nazwa wskaźnika	Zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca według PPP na poziomie NTS 3
Dziedzina	Rozwój gospodarczy
Definicja	<p>Suma wartości bezwzględnych różnic między regionalnymi (NTS 3), a krajową wartością PKB na 1 mieszkańca, ważonych udziałem liczby ludności poszczególnych regionów, wyrażona w procentach krajowej wartości PKB na 1 mieszkańca.</p> <p>Wartość zróżnicowania PKB na 1 mieszkańca wynosi zero jeśli wartości regionalnego PKB są takie same we wszystkich regionach kraju i pokazuje wzrost jeśli różnice pomiędzy wartościami regionalnego PKB na 1 mieszkańca wśród regionów zwiększają się, przy pozostałych warunkach niezmiennych.</p> <p>Eurostat oblicza i publikuje wskaźnik na podstawie regionalnego PKB na 1 mieszkańca w PPS (<i>PPS – Purchasing Power Standard</i>).</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. PKB równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów.</p> <p>Parytety siły nabywczej to rodzaj kursów wymiany walut, które stosuje się w celu przeliczenia wskaźników ekonomicznych wyrażonych w walutach krajowych na wspólną umowną walutę. Eliminują one wpływ różnic w poziomach cen między państwami uczestniczącymi w badaniu, a tym samym umożliwiają bezpośrednie porównanie wolumenu PKB i jego składowych. Parytety siły nabywczej wylicza się m.in. w ramach programu porównań międzynarodowych prowadzonych przez Unię Europejską. Wspólną umowną walutą przyjętą w Unii Europejskiej jest standard siły nabywczej (<i>PPS – Purchasing Power Standard</i>).</p> <p>Wartość jednego PPS równa się liczbie jednostek waluty danego kraju odpowiadającej 1 euro na rynku krajowym, przy uwzględnieniu relacji cen danego kraju do cen pozostałych krajów biorących udział w porównaniu.</p>

	<p>Wskaźnik jest prezentowany w układzie Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), opracowanej na podstawie wspólnej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (<i>NUTS – Nomenclature of Territorial Units for Statistics</i>), obowiązującej w krajach Unii Europejskiej. NTS została opracowana w oparciu o istniejący zasadniczy trójstopniowy podział kraju. NTS dzieli terytorialnie Polskę na 5 poziomów (z których poziomy 1-3 to poziomy regionalne, natomiast poziomy 4-5 to poziomy lokalne):</p> <p>poziom 1 – regiony, poziom 2 – województwa, poziom 3 – podregiony, poziom 4 – powiaty i miasta na prawach powiatu, poziom 5 – gminy.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Dyspersja regionalnego PKB na 1 mieszkańca obrazuje zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego pomiędzy podregionami (NTS 3). Zmniejszenie regionalnych dysproporcji w zakresie rozwoju gospodarczego stanowi istotę zrównoważonego rozwoju i jest wyzwaniem dla UE.</p>

Tabela 2.3. **Zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca według PPP na poziomie NTS 3 (%)**

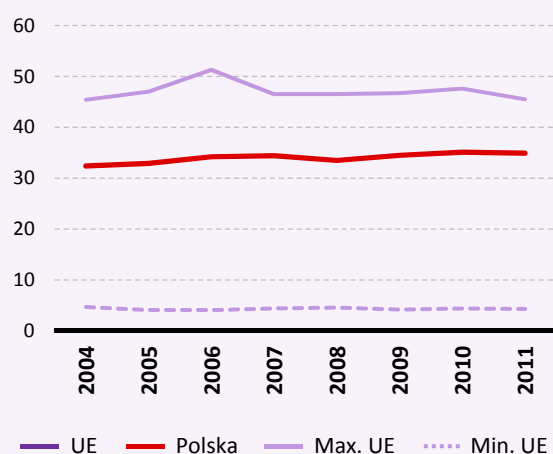
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
32,4	32,9	34,2	34,4	33,5	34,5	35,1	34,9

Źródło: dane Eurostat.

Zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca według PPP przedstawia poziom dyspersji w rozwoju gospodarczym krajów Unii Europejskiej dla podregionów (NTS 3). Obliczanie PKB według PPP umożliwia porównanie stopnia aktywności gospodarczej różnych gospodarek, niezależnie od poziomu ich cen. Im wyższa wartość wskaźnika tym większe zróżnicowanie PKB na 1 mieszkańca na poziomie podregionów.

W latach 2004-2007 odnotowano systematyczny wzrost wskaźnika zróżnicowania regionalnego PKB na 1 mieszkańca, co świadczy o znacznej dysproporcji polskich podregionów pod względem rozwoju ekonomicznego. W 2008 r. odnotowano spadek wskaźnika zróżnicowania regionalnego do poziomu 33,5%, jednakże w kolejnych dwóch latach wskaźnik ten wykazał tendencję rosnącą. W 2011 r. zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca wyniosło 34,9% i zmniejszyło się w porównaniu z rokiem poprzednim o 0,2 p. proc.

Wykres 2.6. Zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca według PPP na poziomie NTS 3 (%)

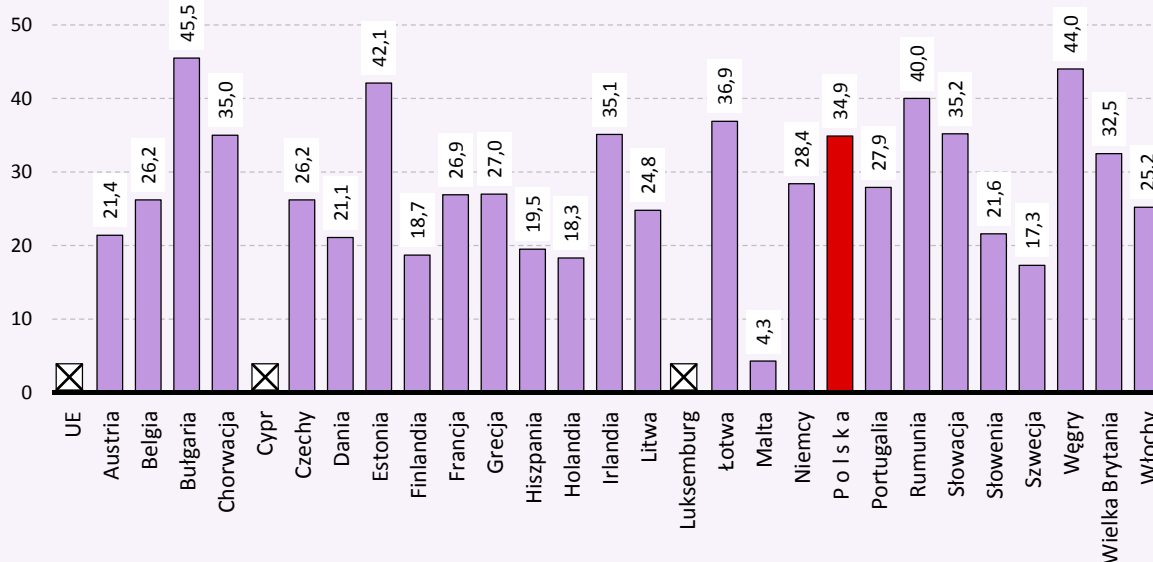
Lata	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	32,4	45,4	4,7
2005	32,9	47,0	4,1
2006	34,2	51,3	4,1
2007	34,4	46,5	4,4
2008	33,5	46,5	4,6
2009	34,5	46,7	4,2
2010	35,1	47,6	4,4
2011	34,9	45,5	4,3

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2011 r. w odniesieniu do danych z 2010 r. w piętnastu państwach UE wystąpił spadek zróżnicowania regionalnego PKB na 1 mieszkańca. Najkorzystniejszą zmianę wskaźnika zanotowano na Łotwie, gdzie zmniejszył się on o 6,1 p. proc., natomiast najbardziej niekorzystne zmiany omawianego wskaźnika wystąpiły w Rumunii, gdzie jego wartość wzrosła o 2,2 p. proc.

Wykres 2.7. Zróżnicowanie regionalne PKB na 1 mieszkańca według PPP na poziomie NTS 3 w krajach UE w 2011 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

X brak danych

Ład gospodarczy

Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB

Nazwa wskaźnika	Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB
Dziedzina	Rozwój gospodarczy
Definicja	Wskaźnik jest obliczany jako iloraz wartości długu sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz wartości produktu krajowego brutto.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (inaczej dług <i>Maastricht</i>) to skonsolidowany dług brutto obejmujący zobowiązania w gotówce i depozytach, pożyczkach oraz w formie dłużnych papierów wartościowych, wycenione w wartości nominalnej.</p> <p>Informacje o długu sektora instytucji rządowych i samorządowych są spójne z danymi opracowanymi zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) o stosowaniu Protokołu w sprawie procedury dotyczącej nadmiernego deficytu (<i>excessive deficit procedure – EDP</i>) załączonego do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską.</p> <p>Wskaźnik jest obliczany wg metodologii ESA2010. ESA2010 określa definicję sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz definiuje wszystkie kategorie zobowiązań finansowych.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych stanowi jeden z elementów kryterium fiskalnego z <i>Maastricht</i>, które określa utrzymanie wartości długu publicznego na poziomie referencyjnym (60% PKB).</p> <p>Relacja długu publicznego do PKB obrazuje stan finansów publicznych. Wskaźnik ten sygnalizuje zagrożenia w zakresie stabilności finansów publicznych, jest podstawowym narzędziem kształtowania polityki państwa. W konsekwencji poziom długu publicznego istotnie wpływa na rozwój gospodarczy.</p>

Tabela 2.4. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
45,3	46,7	47,1	44,2	46,6	49,8	53,6	54,8	54,4	55,7	50,1

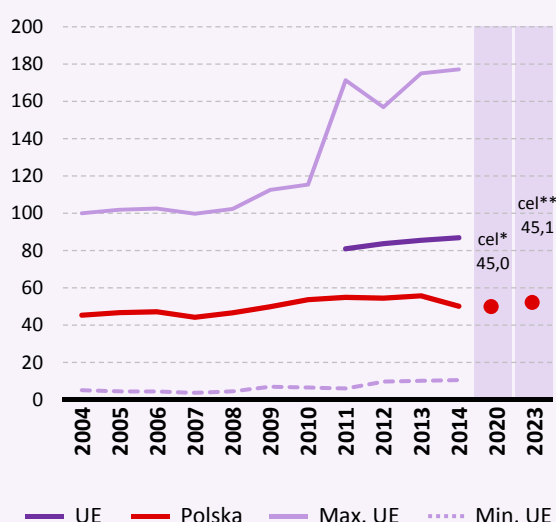
Źródło: dane GUS.

Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB odzwierciedla kondycję finansów publicznych państwa niezbędnych do zaspokojenia rosnących potrzeb starzejących się społeczeństw. Konieczne są zatem działania mające na celu zapewnienie kontroli nad wydatkami publicznym, przy jednoczesnym zachowaniu rozwoju gospodarczego. Należy także ograniczyć nierównowagę

finansów publicznych, aby stworzyć bezpieczne i trwałe podstawy rozwoju kraju. Dług publiczny jest jednym z kryteriów zawartych w „Traktacie z *Maastricht*” oraz w „Pakiecie Stabilności i Wzrostu”, które zobowiązały, w swoich zapisach, państwa członkowskie Unii Europejskiej do utrzymania deficytu na poziomie nieprzekraczającym 3% PKB tego państwa, a dług publiczny nie powinien być wyższy niż 60% PKB.

W 2004 r. dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB wyniósł 45,3% i w kolejnych czterech latach utrzymywał się na relatywnie stabilnym poziomie w granicach od 44,2% do 47,1%. Od 2009 r. obserwowano wzrost wskaźnika do poziomu 55,7% w 2013 r. (wobec 85,5% średniej dla UE). W 2014 r. w Polsce odnotowano poprawę kondycji finansów publicznych w skali roku. Zgodnie z notyfikacją fiskalną dług sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniósł 866501 mln zł i zmniejszył się o 59614 mln zł. Tym samym wskaźnik długu publicznego w relacji do PKB był niższy niż w 2013 r. o 5,6 p. proc. i ukształtował się na poziomie 50,1%, podczas gdy dla krajów UE wskaźnik ten był wyższy o 1,3 p. proc. i wyniósł 86,8%. Obniżenie długu sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce było skutkiem umorzenia obligacji skarbowych w efekcie reformy systemu emerytalnego.

Wykres 2.8. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	.	45,3	100,0	5,1
2005	.	46,7	101,9	4,5
2006	.	47,1	102,5	4,4
2007	.	44,2	99,7	3,7
2008	.	46,6	102,3	4,5
2009	.	49,8	112,5	7,0
2010	.	53,6	115,3	6,5
2011	80,9	54,8	171,3	6,0
2012	83,7	54,4	156,9	9,7
2013	85,5	55,7	175,0	10,1
2014	86,8	50,1	177,1	10,6

* Według „Strategii Rozwoju Kraju 2020”.

** Według „Umowy Partnerstwa”.

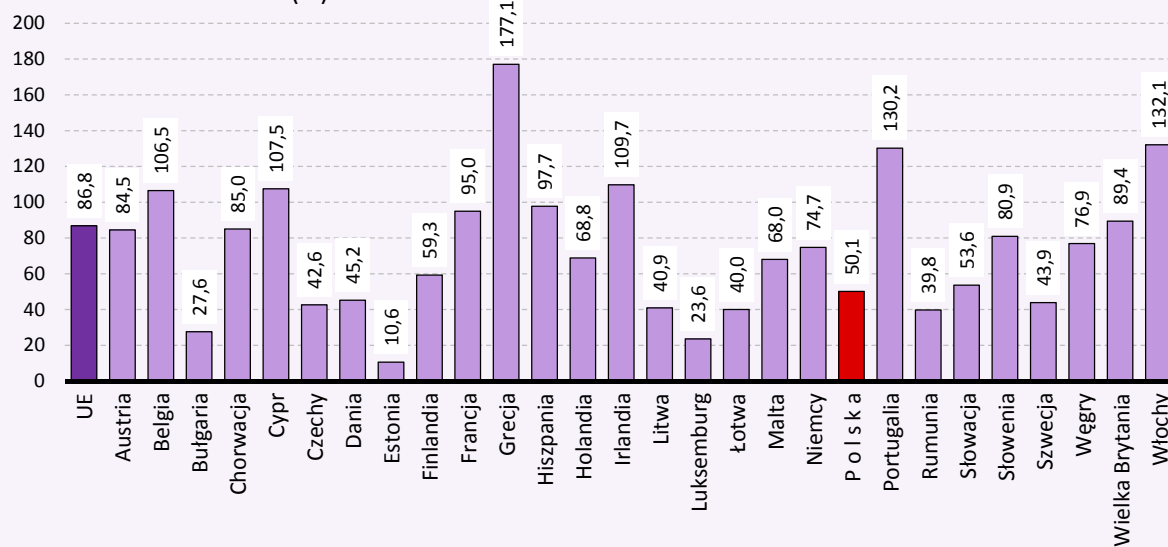
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Dopuszczalny poziom długu publicznego w 2014 r. przekroczyło szesnaście państw UE, w tym w największym stopniu: Grecja, Włochy, Portugalia, Irlandia, Cypr i Belgia. Najniższe zadłużenie finansów publicznych w stosunku do PKB notowano w Estonii, Luksemburgu oraz w Bułgarii.

Wykres 2.9. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB w krajach UE w 2014 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Wodochłonność gospodarki

Nazwa wskaźnika	Wodochłonność gospodarki
Dziedzina	Rozwój gospodarczy
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako stosunek zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności do wartości PKB.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zużycie wody na potrzeby przemysłu (od 1986 r. dotyczy wszystkich jednostek organizacyjnych wnoszących opłatę za pobór z ujęć własnych rocznie 5 dam³ i więcej wody podziemnej albo 20 dam³ i więcej wody powierzchniowej lub odprowadzających rocznie 20 dam³ i więcej ścieków), – zużycie wody w rolnictwie i leśnictwie na potrzeby nawadniania gruntów rolnych i leśnych o powierzchni od 20 ha oraz na potrzeby eksploatacji stawów rybnych o powierzchni od 10 ha, – zużycie wody na potrzeby eksploatacji sieci wodociągowej (od 1999 r. dotyczy wszystkich jednostek nadzorujących pracę sieci wodociągowej, w tym spółdzielni mieszkaniowych, spółek wodnych, zakładów usług wodnych, zakładów pracy itp.). <p>Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. PKB równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony zgodnie z obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 2010) oraz zaleceniami Eurostatu.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Określa ilość wody zużytej na potrzeby przemysłu, rolnictwa i leśnictwa oraz eksploatacji sieci wodociągowej, przypadającą na jednostkę PKB (stopień eksploatacji zasobów wodnych w celu wytworzenia jednostki PKB).

Tabela 2.5. Wodochłonność gospodarki (dam³/tys. zł)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0,011	0,011	0,011	0,009	0,008	0,008	0,007	0,007	0,006	0,006

Źródło: dane GUS.

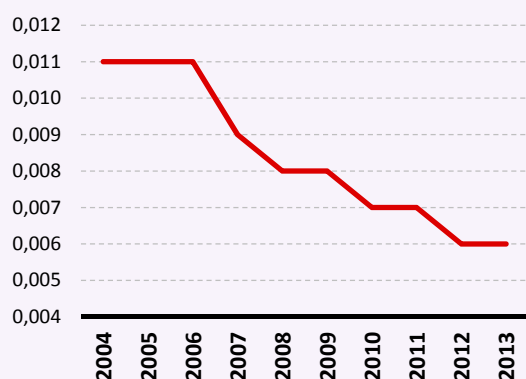
Odpowiedni dostęp do wody ma kluczowe znaczenie nie tylko dla jakości życia, ale także dla stabilnego rozwoju gospodarczego. Z punktu widzenia ekonomicznego ważne jest, aby zredukować wodochłonność procesów produkcyjnych oraz związaną z potrzebami komunalnymi. Racjonalne wykorzystanie zasobów wodnych powinno umożliwić zaspokajanie potrzeb zarówno ludności, jak i gospodarki oraz ekosystemów. Aby chronić zasoby wodne należy zmierzać do ograniczenia nadmiernej wodochłonności, tak by nie przekraczać naturalnej możliwości odnawiania się zasobów.

W latach 2004-2006 wskaźnik wodochłonności gospodarki utrzymywał się na niezmiennym poziomie i wynosił 0,011 dam³/tys. zł. W kolejnych dwóch latach obserwowano zmniejszenie wartości wskaźnika w porównaniu z rokiem poprzednim odpowiednio o: 0,002 dam³/tys. zł i 0,001 dam³/tys. zł.

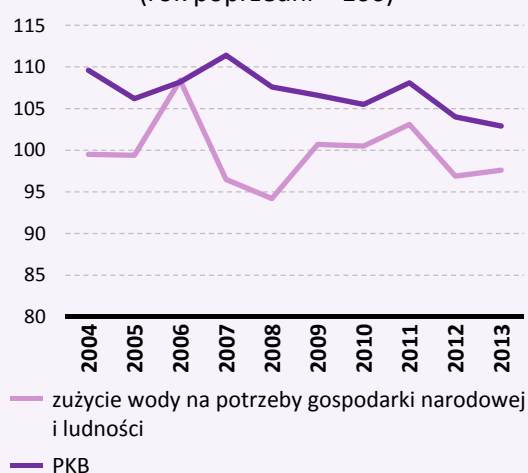
Korzystną tendencję spadkową, wskazującą na mniejsze zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w przeliczeniu na jednostkę PKB odnotowano również w 2010 r. oraz w 2012 r. W 2013 r. wskaźnik wodochłonności gospodarki wyniósł 0,006 dam³/tys. zł i nie zmienił się w stosunku do danych z roku poprzedniego.

Wykres 2.10. **Wodochłonność gospodarki**
(dam³/tys. zł)

Źródło: dane GUS.

Wykres 2.11. **Dynamika zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności oraz PKB**
(rok poprzedni = 100)

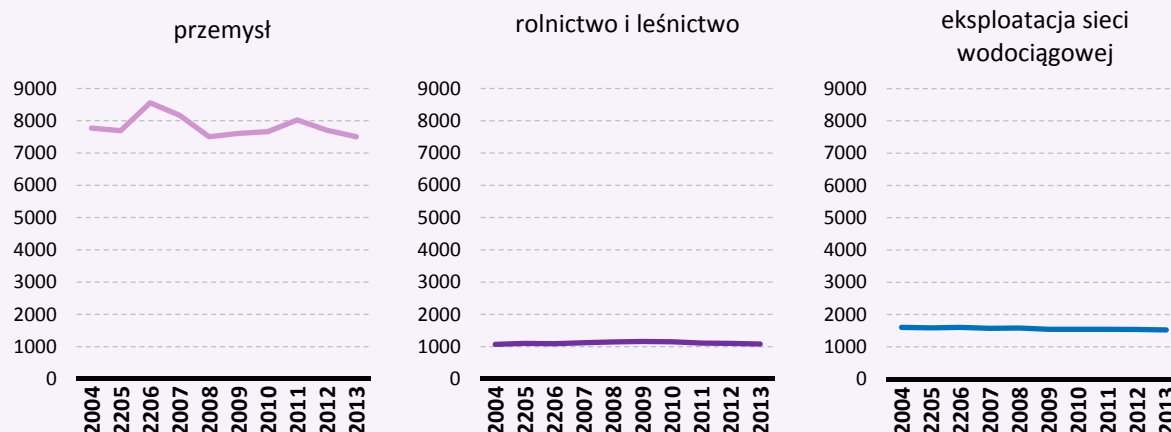
Źródło: dane GUS.

W 2013 r. na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w Polsce zużyto 10106,0 hm³ wody, tj. mniej zarówno w porównaniu z 2004 r. (o 3,2%), jak i w odniesieniu do roku poprzedniego (o 2,4%). Największy udział w zużyciu wody, podobnie jak w latach poprzednich, miał przemysł (74,3%), jednakże był on nieznacznie mniejszy niż w 2012 r. (o 0,2 p. proc.).

Do celów eksploatacji sieci wodociągowej zużyto 1521,8 hm³ wody, co stanowiło 15,1% ogółu wody zużytej na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2013 r. W relacji do 2012 r. odsetek ten wzrósł o 0,2 p. proc. Gospodarstwa domowe zużyły 1191,1 hm³ wody, tj. o 0,8% mniej niż w poprzednim roku.

W strukturze krajowego zużycia wody najmniej wody wykorzystuje się do nawadniania gruntów rolnych i leśnych oraz napełniania stawów rybnych. W 2013 r. odsetek zużycia wody w rolnictwie i leśnictwie wyniósł 10,7% i w porównaniu z ub. r. pozostał na niezmiennym poziomie.

Wykres 2.12. **Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (hm³)**

Źródło: dane GUS.

Ład gospodarczy

Transportochłonność PKB

Nazwa wskaźnika	Transportochłonność PKB
Dziedzina	Rozwój gospodarczy
Definicja	<p>Wskaźnik określa procentową zmianę nakładów transportowych ponoszonych na wytworzenie jednostki produktu krajowego brutto w porównaniu z 2000 rokiem.</p> <p>Transportochłonność w odniesieniu do transportu towarowego jest liczona jako relacja przewozu ładunków transportem lądowym wyrażona w tonokilometrach do wartości produktu krajowego brutto.</p> <p>Transportochłonność w odniesieniu do transportu pasażerskiego jest liczona jako relacja przewozu pasażerów transportem lądowym wyrażona w pasażerokilometrach do wartości produktu krajowego brutto.</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Lądowy transport towarowy obejmuje przewozy transportem drogowym, kolejowym i żeglugą śródlądową.</p> <p>Jeden tonokilometr to przewóz 1 tony ładunku na odległość 1 km.</p> <p>Lądowy transport pasażerski obejmuje przewozy samochodami osobowymi, autobusami i trolejbusami oraz pociągami.</p> <p>Jeden pasażerokilometr – to przewóz 1 pasażera na odległość 1 km.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik transportochłonności PKB jest miernikiem oceniającym zależność pomiędzy nakładami transportowymi a wartością wytworzonego produktu krajowego brutto. Wzrost produktu krajowego brutto nie powinien być konsekwencją wzrostu nakładów transportowych.

Tabela 2.6. Transportochłonność PKB (2000 = 100)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Transport towarowy ...	108,9	109,5	115,9	122,3	123,1	125,1	134,8	134,3	136,6	148,0
Transport pasażerski ...	90,2	88,3	84,7	81,5	81,0	81,3	79,3	78,2	79,7	79,0

Źródło: dane Eurostat.

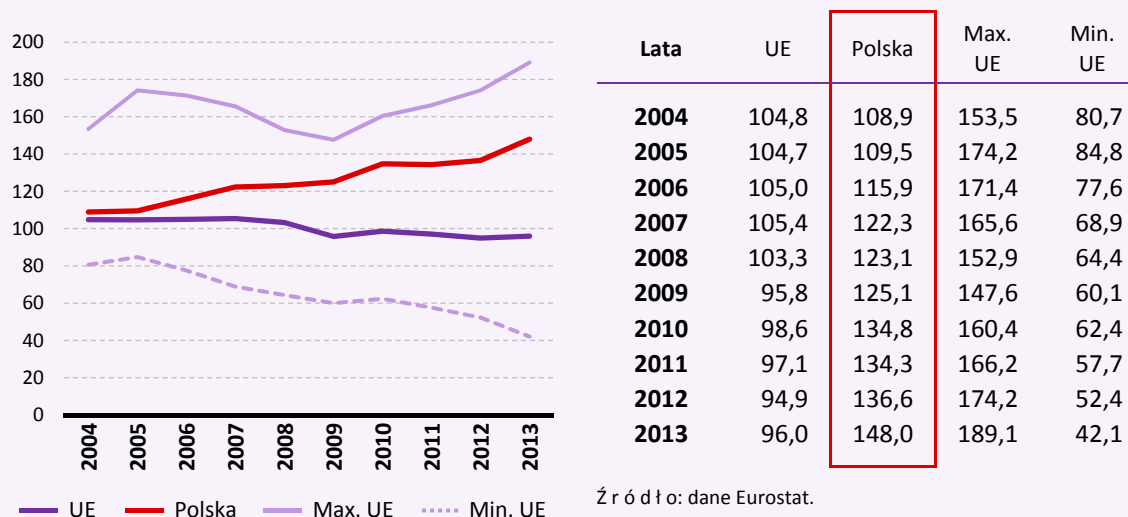
Transportochłonność PKB uważana jest za jeden z mierników efektywności ekonomicznej zrównoważonego rozwoju gospodarki. Racjonalne korzystanie z usług transportowych zarówno przez gospodarke, jak i społeczeństwo jest jednym z warunków zachowania koncepcji zrównoważonego rozwoju. Zmniejszenie transportochłonności gospodarki oznacza osłabienie bezpośredniej zależności występującej pomiędzy wzrostem przewozów a wzrostem PKB.

TRANSPORT TOWAROWY

W latach 2004-2013 odnotowano systematyczny wzrost wskaźnika transportochłonności PKB dla transportu towarowego. W 2013 r. relacja lądowego transportu towarowego do PKB była o 48,0% wyższa w porównaniu z 2000 r. Z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju nie jest to zjawisko korzystne, gdyż wzrost gospodarczy powinien być osiągnięty przy niższym wzroście przewozów w transporcie.

Wykres 2.13. Transportochłonność PKB dla transportu towarowego (2000 = 100)

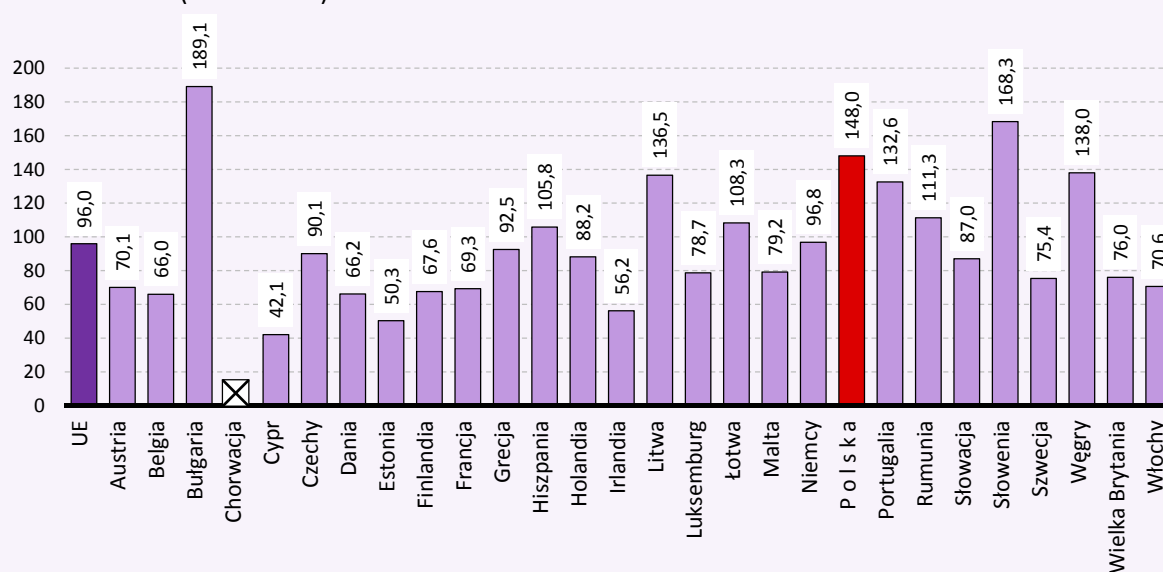

W 2013 r. wszystkimi rodzajami transportu przewieziono 1848,3 mln t ładunków i było to więcej o ponad 3% niż przed rokiem. Wykonano pracę przewozową w wysokości 347,9 mld tonokilometrów, tj. o prawie 7% większą w porównaniu z 2012 r. Dynamika pracy przewozowej znacznie przewyższała dynamikę PKB, co wskazuje na silne skorelowanie transportu towarowego z rozwojem gospodarczym.

Porównania międzynarodowe

W Unii Europejskiej wartość wskaźnika wzrastała w latach 2004-2008 wskazując, iż przewozy transportem towarowym rosły szybciej niż PKB. Wraz z nadejściem kryzysu finansowego i gospodarczego w 2009 r., wskaźnik obniżał się w kolejnych latach i w 2013 r. zmniejszył się o 4,0% w porównaniu z 2000 r. W krajach UE w 2013 r. największy wzrost transportochłonności PKB dla transportu towarowego zanotowały: Bułgaria, Słowenia oraz Polska. W największym stopniu indeks obniżył się na Cyprze.

Wykres 2.14. Transportochłonność PKB dla transportu towarowego w krajach UE w 2013 r. (2000 = 100)

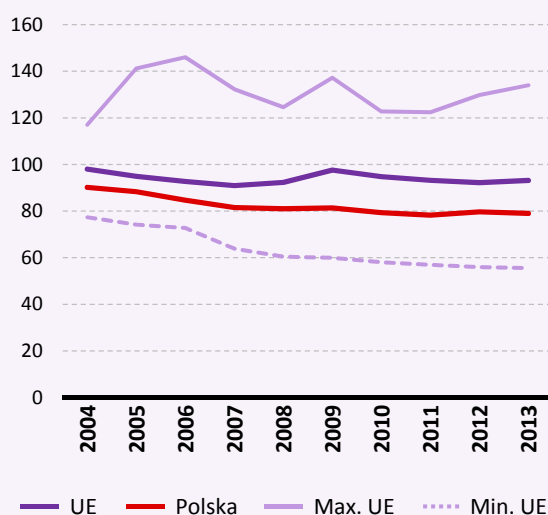
Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

TRANSPORT PASAŻERSKI

W przeciwieństwie do transportu towarowego, w Polsce w latach 2004-2013 odnotowano spadek wartości wskaźnika transportochłonności PKB dla transportu pasażerskiego. W 2013 r. relacja transportu pasażerskiego do PKB była o 21,0% niższa niż w 2000 r.

Wykres 2.15. Transportochłonność PKB dla transportu pasażerskiego (2000 = 100)

Źródło: dane Eurostat.

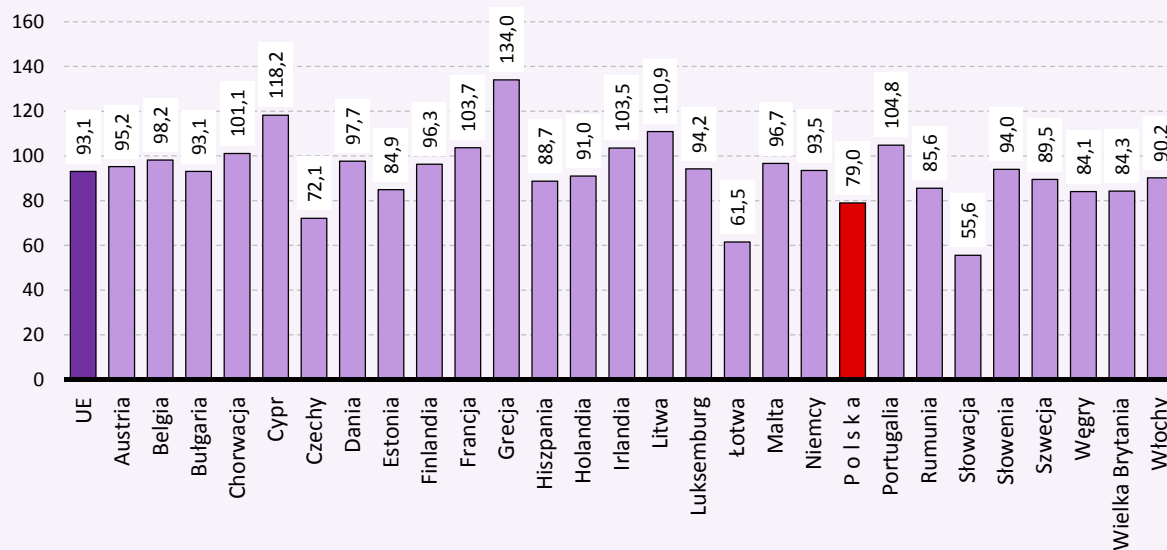
Środkami publicznego transportu zbiorowego (bez przedsiębiorstw komunikacji miejskiej) w 2013 r. przewieziono 739,6 mln pasażerów, czyli o ponad 5% mniej w ujęciu rocznym. Wykonana przy przewozie pasażerów praca przewozowa wyniosła 50,1 mld pasażerokilometrów i była o 0,4% wyższa niż w 2012 r. Dynamika pracy przewozowej w transporcie pasażerskim była niższa niż dynamika PKB, co wskazuje na relatywne rozdzielanie zależności pomiędzy wielkością transportu a wzrostem gospodarczym.

Porównania międzynarodowe

W Unii Europejskiej relacja transportu pasażerskiego do wartości PKB w latach 2004-2013 stale zmniejszała się i w 2013 r. osiągnęła poziom niższy o prawie 7% niż w 2000 r. W większości krajów UE przewozy osób wzrastają w tempie wolniejszym niż stopa wzrostu PKB. W największym stopniu wskaźnik zmniejszył się na Słowacji, natomiast wzrósł w Grecji.

Wykres 2.16. **Transportochłonność PKB dla transportu pasażerskiego w krajach UE w 2013 r.**
(2000 = 100)

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Energochłonność transportu w relacji do PKB

Nazwa wskaźnika	Energochłonność transportu w relacji do PKB
Dziedzina	Rozwój gospodarczy
Definicja	Wskaźnik określa procentową zmianę zużycia finalnego energii przez transport w przeliczeniu na jednostkę produktu krajowego brutto w porównaniu z 2000 rokiem.
Wyjaśnienia metodyczne	Finalne zużycie energii obejmuje następujące rodzaje transportu: transport drogowy, transport kolejowy, żeglugę śródlądową i lotnictwo. Nie obejmuje zużycia energii w transporcie morskim oraz transporcie rurociągowym. Dane dla zużycia energii w transporcie są wyrażone w tonach ekwiwalentu ropy naftowej (toe) i dotyczą zużycia ropy naftowej, produktów naftowych, gazu ziemnego, energii elektrycznej, paliw stałych i energii ze źródeł odnawialnych.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Za pomocą wskaźnika można dokonać oceny zależności pomiędzy zużyciem energii w transporcie a wzrostem gospodarczym. Wzrost produktu krajowego brutto nie powinien być konsekwencją wzrostu zużycia energii w transporcie.

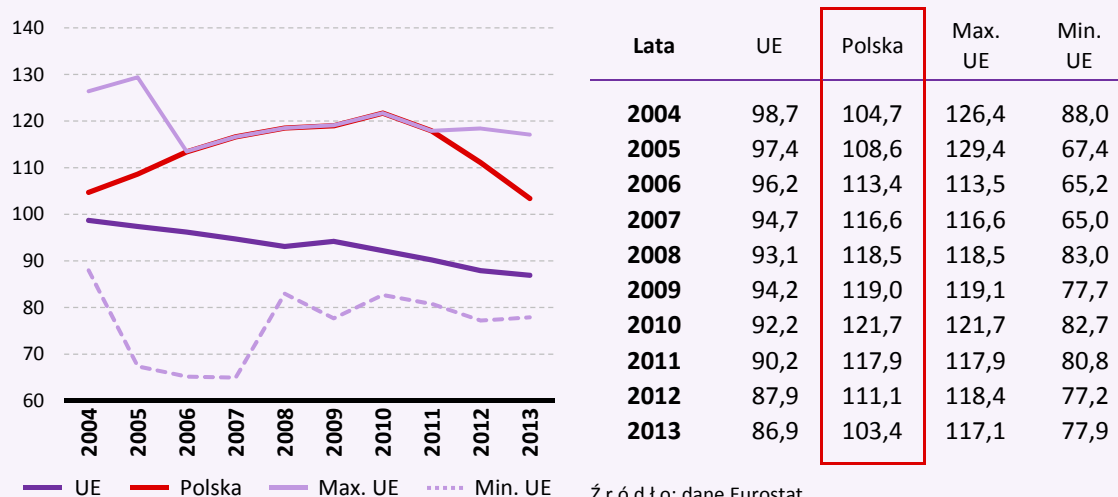
Tabela 2.7. Energochłonność transportu w relacji do PKB (2000 = 100)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
104,7	108,6	113,4	116,6	118,5	119,0	121,7	117,9	111,1	103,4

Źródło: dane Eurostat.

Transport jest kluczowym sektorem dla zrównoważonego rozwoju ze względu na jego korzyści gospodarcze i społeczne. Należy jednak zminimalizować niekorzystne skutki jego wykorzystania dla środowiska, gospodarki i społeczeństwa.

Wykres 2.17. Energochłonność transportu w relacji do PKB (2000 = 100)

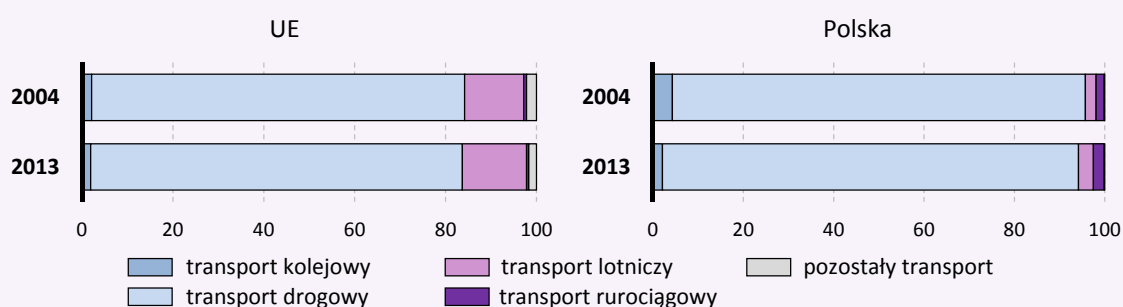
Źródło: dane Eurostat.

W latach 2004-2010 odnotowano systematyczny wzrost finalnego zużycia energii przez transport w przeliczeniu na jednostkę PKB. Od 2011 r. obserwowano spowolnienie tempa wzrostu wskaźnika energochłonności PKB, który w 2013 r. osiągnął najniższą wartość od 2004 r. (103,4%). Wskazuje to na względne oddzielenie rozwoju gospodarczego od zużycia energii w transporcie.

Finalne zużycie energii w transporcie mierzone w tonach oleju ekwiwalentnego w 2013 r. wzrosło w porównaniu z 2004 r. (o ponad 39%), co było spowodowane głównie znacznym wzrostem zużycia energii w transporcie drogowym (o ponad 40%). W transporcie kolejowym odnotowano natomiast spadek zużycia energii (o ponad 30%). W Polsce większość energii zużywana jest przez transport drogowy, a ciągły jego rozwój powoduje wzrost udziału tego sektora w finalnym zużyciu energii w transporcie.

Wykres 2.18. Struktura finalnego zużycia energii w transporcie (%)

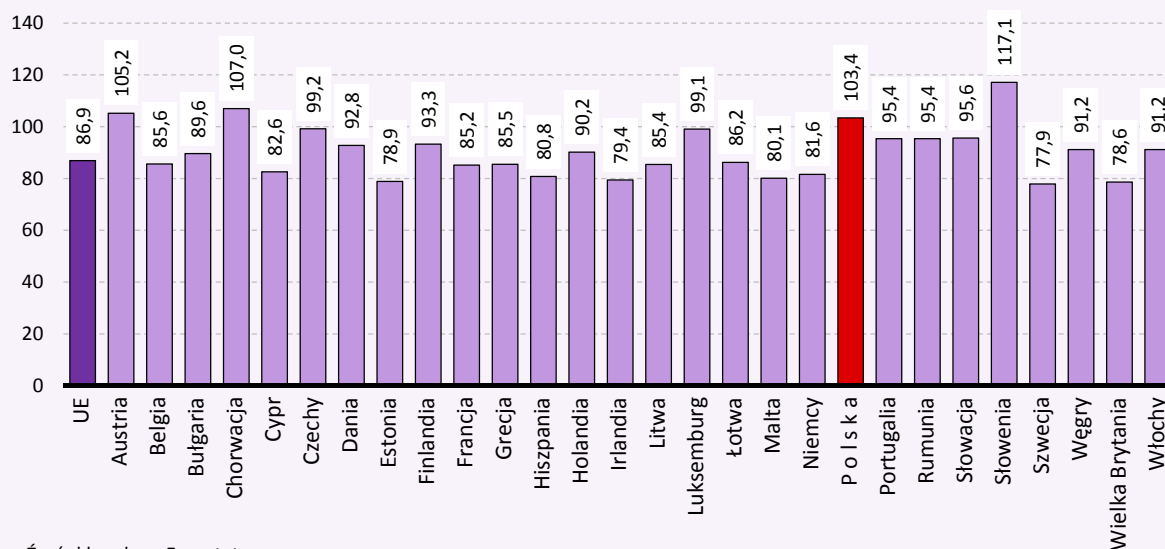

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W UE wskaźnik energochłonności transportu w relacji do PKB w latach 2004-2013 stale utrzymywał się na poziomie niższym niż w 2000 r. W 2013 r. w większości krajów UE odnotowano spadek energochłonności transportu przypadającej na jednostkę PKB. Wzrost wskaźnika wystąpił jedynie w Słowenii, Chorwacji, Austrii i Polsce.

Wykres 2.19. Energochłonność transportu w relacji do PKB w krajach UE w 2013 r. (2000 = 100)

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB

Nazwa wskaźnika	Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB
Dziedzina	Rozwój gospodarczy
Definicja	Stosunek wartości deficytu lub nadwyżki sektora instytucji rządowych i samorządowych w danym roku do wartości nominalnej Produktu Krajowego Brutto w tym samym roku.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych jest to jego zadłużenie lub wierzytelności netto, skorygowane o przepływy odsetkowe od transakcji pochodnymi instrumentami finansowymi swap.</p> <p>Informacje o wyniku sektora instytucji rządowych i samorządowych są spójne z danymi opracowanymi zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) o stosowaniu Protokołu w sprawie procedury dotyczącej nadmiernego deficytu (<i>excessive deficit procedure – EDP</i>) załączonego do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską.</p> <p>Wskaźnik jest obliczany wg metodologii ESA'2010 z uwzględnieniem konsolidacji wewnętrznej w ramach podsektorów oraz pomiędzy podsektorami. ESA'2010 określa definicję sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz definiuje wszystkie kategorie zobowiązań finansowych.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Właściwy poziom kondycji finansów publicznych stanowi zasadniczy element zrównoważonej polityki finansowej. Na wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych bezpośredni wpływ mają polityka podatkowa i wydatkowa państwa, a także koniunktura gospodarcza i bilans wymiany handlowej z zagranicą. Instrumentem realizacji zrównoważonego rozwoju jest nałożone na państwa członkowskie zobowiązanie do respektowania kryterium deficytu budżetowego (3% PKB). Zrównoważony rozwój opiera się na zapewnieniu sprawiedliwości wewnątrz i międzypokoleniowej. Długotrwały deficyt powoduje narastanie długu publicznego. Zobowiązania obecnego państwa (narastające wartości deficytów) mogą więc powodować obciążenie dla przyszłych pokoleń, które będą zmuszone spłacać długi swoich przodków, co prowadzi do niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Narastające długi pogarszają też pozycję państwa, przyczyniając się do odpływu kapitału. Wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych jest wskaźnikiem, stanowiącym istotną informację dla społeczeństwa dotyczącą bieżącej działalności państwa.</p>

Tabela 2.8. Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	-5,2	-4,0	-3,6	-1,9	-3,6	-7,3	-7,6	-4,9	-3,7	-4,0	-3,2
Podsektor instytucji rządowych na szczeblu centralnym	-5,1	-4,1	-4,0	-2,9	-3,8	-5,3	-6,2	-4,1	-3,7	-3,6	-2,1
Podsektor instytucji samorządowych na szczeblu lokalnym	0,2	-0,1	-0,3	0,0	-0,2	-1,1	-1,3	-0,8	-0,3	-0,2	-0,2
Podsektor funduszy zabezpieczenia społecznego	-0,3	0,2	0,7	1,1	0,4	-0,9	-0,2	-0,1	0,2	-0,3	-0,9

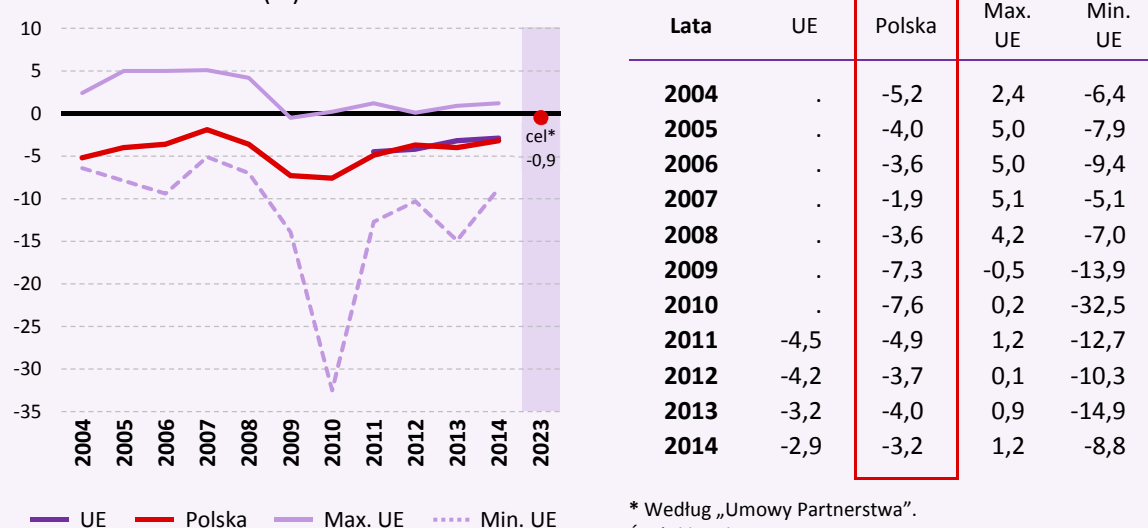
Źródło: dane GUS.

Wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB odzwierciedla kondycję finansów publicznych państwa. Zgodnie z zapisami Paktu Stabilności i Wzrostu państwa członkowskie Unii Europejskiej zostały zobowiązane do utrzymania deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych na poziomie nie przekraczającym 3% PKB. Natomiast dług publiczny tego państwa nie powinien być wyższy niż 60% PKB.

W 2004 r. deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB wynosił minus 5,2%. W kolejnych latach relacja ta zmniejszała się i w 2007 r. wskaźnik ten osiągnął najniższą wartość w latach 2004-2014, tj. minus 1,9%. W 2008 r. kryzys gospodarczy zapoczątkował niekorzystne zmiany, które w różnym stopniu wpłynęły na kondycję sektora instytucji rządowych i samorządowych w krajach Unii Europejskiej. W Polsce w latach 2009 i 2010 odnotowano pogorszenie wskaźnika, który osiągnął najwyższe w badanym okresie wartości (odpowiednio: minus 7,3% i minus 7,6%). Od 2011 r. obserwowano poprawę relacji deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych do PKB.

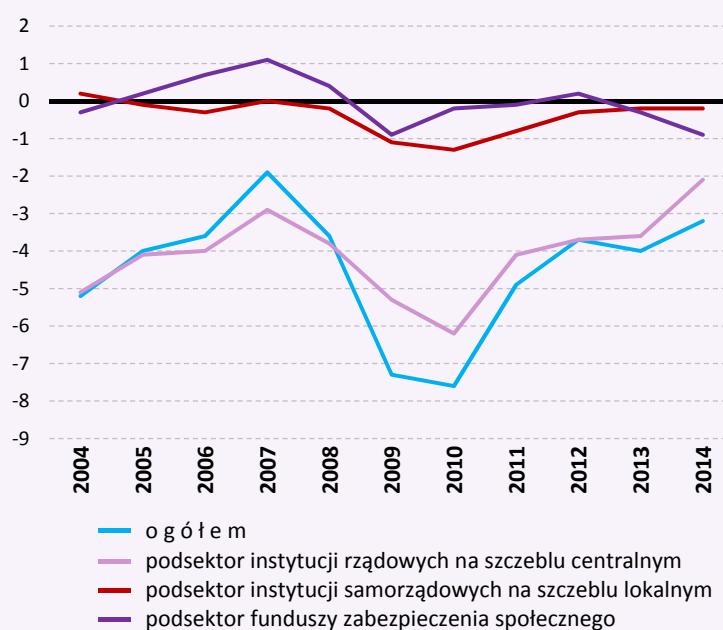
W 2014 r., zgodnie z notyfikacją fiskalną, deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych ukształtował się na poziomie 55241 mln zł i w porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszył się o 11494 mln zł. Tym samym wskaźnik deficytu w relacji do PKB był niższy niż w 2013 r. o 0,8 p. proc. i wyniósł minus 3,2%. Dla UE wskaźnik ten osiągnął wartość minus 2,9% wobec minus 3,2% w 2013 r.

Wykres 2.20. Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB (%)

Biorąc pod uwagę podsektory instytucjonalne poprawę wskaźnika odnotowano w podsektorze instytucji rządowych na szczeblu centralnym z minus 3,6% w 2013 r. do minus 2,1% w 2014 r., natomiast pogorszenie relacji deficytu do PKB wystąpiło w podsektorze funduszy zabezpieczenia społecznego z minus 0,3% do minus 0,9%. W podsektorze instytucji samorządowych na szczeblu lokalnym wskaźnik pozostał na niezmiennym poziomie w ujęciu rocznym i w 2014 r. osiągnął poziom minus 0,2%.

Wykres 2.21. Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB według podsektorów (%)

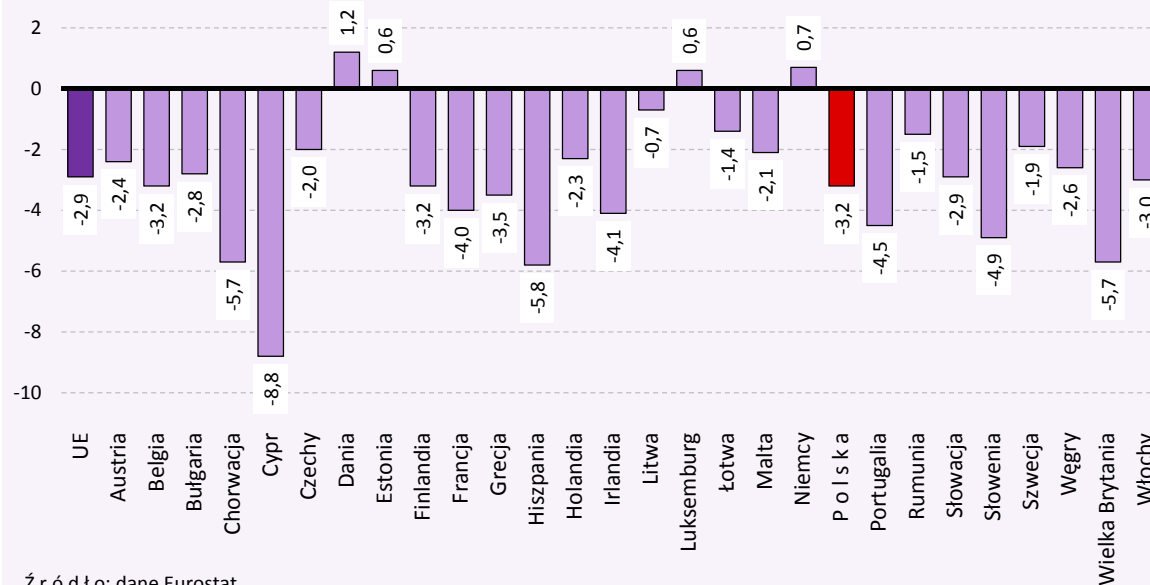

Źródło: dane GUS.

Porównania międzynarodowe

W 2014 r. lepszą niż przed rokiem relację wyniku sektora instytucji rządowych i samorządowych do PKB zanotowano w trzynastu krajach UE. Największą poprawę wskaźnika obserwowano w Słowenii oraz w Grecji. Najwyższą relację deficytu do PKB notowano na Cyprze i w Hiszpanii.

Wykres 2.22. Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB w krajach UE w 2014 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według PPP

Nazwa wskaźnika	Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według PPP
Dziedzina	Rozwój gospodarczy
Definicja	Wartość Produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca Polski obliczana według Parytetu Siły Nabywczej (<i>Purchasing Power Parity – PPP</i>) i wyrażona we wspólnej umownej walucie PPS (<i>Purchasing Power Standard</i>) w relacji do średniej dla Unii Europejskiej ustalonej jako równa 100 (UE28 = 100). Jeśli wskaźnik jest niższy niż 100 wówczas poziom PKB na mieszkańca w Polsce jest niższy niż przeciętnie w UE i odwrotnie.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. PKB równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony zgodnie z obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 2010) oraz zaleceniami Eurostatu.</p> <p>Parytety siły nabywczej to rodzaj kursów wymiany walut, które stosuje się w celu przeliczenia wskaźników ekonomicznych wyrażonych w walutach krajowych na wspólną umowną walutę. Eliminują one wpływ różnic w poziomach cen między państwami uczestniczącymi w badaniu, a tym samym umożliwiają bezpośrednie porównanie wolumenu PKB i jego składowych. Parytety siły nabywczej wylicza się m.in. w ramach programu porównań międzynarodowych prowadzonych przez Unię Europejską. Wspólną umowną walutą przyjętą w Unii Europejskiej jest standard siły nabywczej (PPS – <i>Purchasing Power Standard</i>). Wartość jednego PPS równa się liczbie jednostek waluty danego kraju odpowiadającej 1 euro na rynku krajowym, przy uwzględnieniu relacji cen danego kraju do cen pozostałych krajów biorących udział w porównaniu.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Pomiar PKB na mieszkańca mierzony parytetem siły nabywczej pokazuje różnice w poziomie życia pomiędzy krajami oraz różnice w możliwościach nabywczych mieszkańców danego kraju w porównaniu z innymi krajami. Zmniejszenie różnic w rozwoju gospodarczym oraz w poziomie życia jest jednym z głównych celów zrównoważonego rozwoju.

Tabela 2.9. **Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według PPP (%)**
UE28 = 100

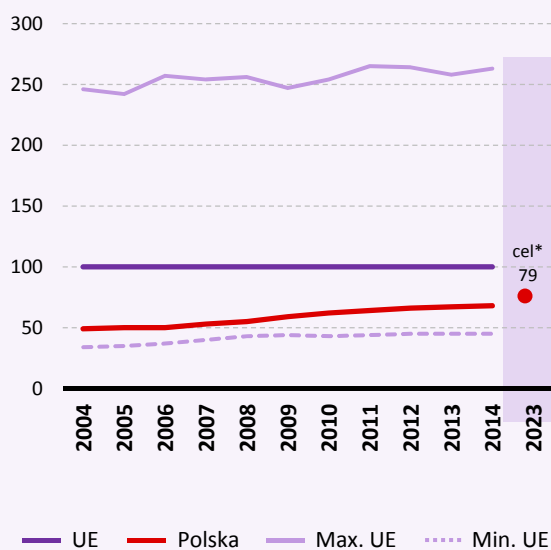
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
49	50	50	53	55	59	62	64	66	67	68

Źródło: dane Eurostat.

Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca mierzony parytetem siły nabywczej (PPP) jest wskaźnikiem stosowanym do porównań warunków życia oraz monitorowania procesu zmian strukturalnych zachodzących w gospodarkach poszczególnych krajów. Wyrażenie wartości PKB na 1 mieszkańca według PPP jest bardziej obiektywne niż przeliczenie według bieżącego kursu walut. Eliminuje bowiem wpływ polityki kursowej, a także określa wartość PKB z uwzględnieniem różnic cen w krajach porównywanych.

Zachowanie wysokiego tempa konwergencji wymaga utrzymania wysokiego tempa wzrostu gospodarczego. Średnioroczne tempo wzrostu PKB w Polsce w latach 2004-2014 ukształtowało się na poziomie 3,9%, podczas gdy dla Unii Europejskiej wyniosło 0,9%. W rezultacie w omawianym okresie nastąpiło zmniejszenie dystansu dzielącego Polskę od wysoko rozwiniętych gospodarek UE, mierzonego relacją PKB na 1 mieszkańca w odniesieniu do średniego poziomu unijnego. W 2014 r. PKB na 1 mieszkańca według PPP ukształtowało się na poziomie 68% średniego w UE i zwiększyło się o 19 p. proc. w porównaniu z 2004 r. Niemniej jednak pod względem wysokości wskaźnika wśród krajów UE Polska zajmowała 23. miejsce (razem z Węgrami), przed Bułgarią, Rumunią, Chorwacją i Łotwą.

Wykres 2.23. **Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według PPP (%)**
UE28 = 100

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	100	49	246	34
2005	100	50	242	35
2006	100	50	257	37
2007	100	53	254	40
2008	100	55	256	43
2009	100	59	247	44
2010	100	62	254	43
2011	100	64	265	44
2012	100	66	264	45
2013	100	67	258	45
2014	100	68	263	45

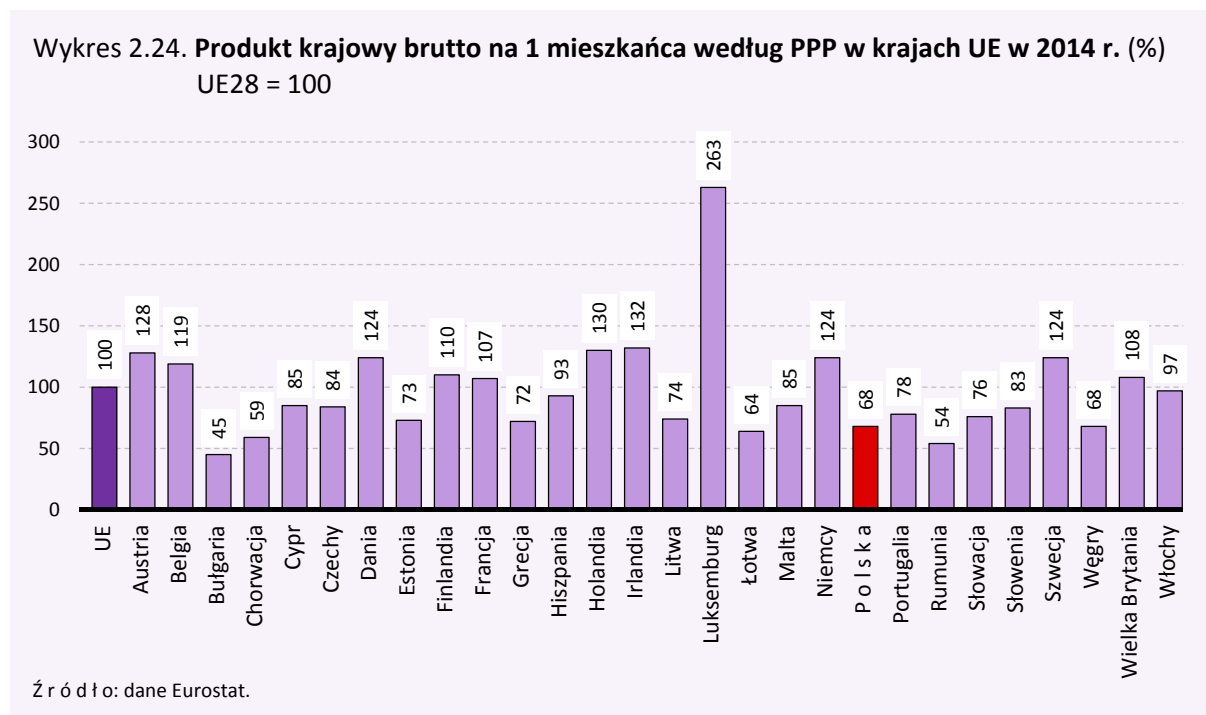
* Według „Umowy Partnerstwa”.

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2014 r., spośród krajów UE, najwyższy poziom PKB na 1 mieszkańca według PPP odnotował Luksemburg i był on ponad 2,5-krotnie wyższy od średniej unijnej. Do relatywnie bogatych krajów należały również: Irlandia, Holandia, Austria, a także Dania, Niemcy i Szwecja. Najniższą wartość PKB na 1 mieszkańca odnotowano w Bułgarii i Rumunii.

Ład gospodarczy

Stopa oszczędności krajowych brutto w relacji do PKB

Nazwa wskaźnika	Stopa oszczędności krajowych brutto w relacji do PKB
Dziedzina	Rozwój gospodarczy
Definicja	Relacja dochodów do dyspozycji (gospodarstw domowych, przedsiębiorstw, instytucji) nie przeznaczonych na cele konsumpcyjne do produktu krajowego brutto.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Oszczędności brutto to część dochodów do dyspozycji, która nie jest wykorzystywana na spożycie. Oszczędności krajowe brutto stanowią sumę oszczędności brutto poszczególnych sektorów instytucjonalnych.</p> <p>Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. PKB równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony zgodnie z obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 2010) oraz zaleceniami Eurostatu.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Niedostateczny poziom oszczędności krajowych hamuje procesy inwestycyjne i powoduje konieczność korzystania z oszczędności zagranicznych, napływających do kraju w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) i innych źródeł dopływu kapitału zagranicznego. Oszczędności krajowe stanowią czynnik stabilizujący wzrost gospodarczy w długim okresie.

Tabela 2.10. Stopa oszczędności krajowych brutto w relacji do PKB (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
14,4	16,5	17,7	18,3	17,9	16,9	16,0	17,5	17,7	18,1

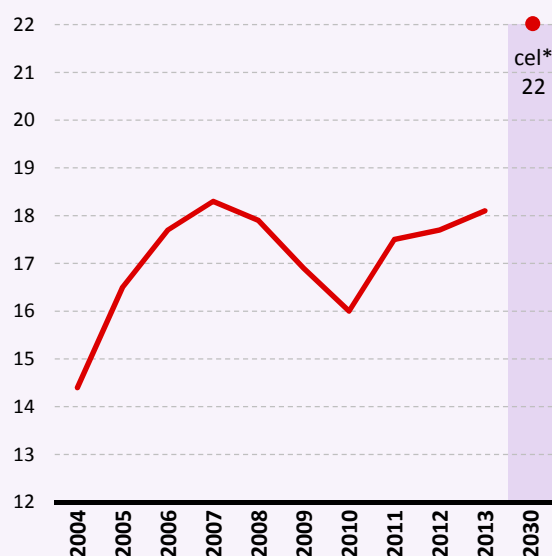
Źródło: dane GUS.

Oszczędności krajowe brutto stanowią tę część dochodów do dyspozycji, która nie jest wydatkowana na konsumpcję. Poziom oszczędności determinuje wielkość inwestycji, które z kolei mają istotne znaczenie dla rozwoju gospodarki. Wyższe oszczędności krajowe brutto powodują również mniejszą zależność gospodarki od zagranicznych źródeł kapitału. Z uwagi między innymi na korzystny wpływ inwestowania na wzrost gospodarczy, pobudzanie oszczędności stanowi jeden z celów polityki państwa zdefiniowany zarówno w Długookresowej jak i Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju.

W latach 2004-2007 odnotowano systematyczny wzrost stopy oszczędności krajowych brutto w relacji do PKB i w 2007 r. w porównaniu z 2004 r. zwiększyła się ona o 3,9 p. proc. W 2008 r. nastąpił spadek relacji oszczędności krajowych brutto do PKB, a tendencja ta utrzymywała się do 2010 r., natomiast w kolejnych latach ponownie odnotowano wzrost wartości wskaźnika. W 2013 r. stopa oszczędności krajowych brutto w relacji do PKB wyniosła 18,1%, w tym: w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych 15,8%, w sektorze gospodarstw domowych 2,3%, w sektorze instytucji rządowych i samorządowych minus 0,7%, w sektorze instytucji finansowych 1,2%, a w sektorze instytucji niekomercyjnych minus 0,5%. We wszystkich sektorach instytucjonalnych oszczędności przeznaczone są w części na akumulację i wierzytelności. Największy udział w inwestowaniu w 2013 r. odnotowano w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych.

Wykres 2.25. Stopa oszczędności krajowych brutto w relacji do PKB (%)

* Według „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju”.

Źródło: dane GUS

Ład gospodarczy

Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata
Dziedzina	Zatrudnienie
Definicja	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata oblicza się jako procentowy udział pracujących w wieku 20-64 lata w liczbie ludności ogółem w tej samej grupie wieku.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Dane służące do obliczenia wskaźnika pochodzą z reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Badanie przeprowadzane jest w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej, tj. aktywność ekonomiczną bada się w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału (w każdym z 13 tygodni kwartału badana jest 1/13 część kwartalnej próby mieszkań). Wyniki badań kwartałów przeliczane są na dane przeciętne w roku. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach – badaniem nie są objęte osoby przebywające poza gospodarstwem domowym (np. przebywały za granicą lub w gospodarstwach zbiorowego zakwaterowania) 12 miesięcy lub więcej (do II kwartału 2012 r. było to powyżej 3 miesięcy).</p> <p>Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:</p> <p>a) wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,</p> <p>b) miały pracę, ale jej nie wykonywały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego, – z innych powodów, przy czym długość przerwy w pracy wynosiła: <ul style="list-style-type: none"> ✓ do 3 miesięcy, ✓ powyżej 3 miesięcy, ale osoby te były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały, co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia (od I kwartału 2006 r.). <p>Do pracujących – zgodnie z międzynarodowymi standardami – zaliczani są również uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymują wynagrodzenie.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wysoki poziom zatrudnienia ma podstawowe znaczenie dla spójności społeczno-gospodarczej. Polityka zatrudnienia powinna być ukierunkowana na tworzenie większej liczby miejsc pracy, zachęcanie osób do podjęcia zatrudnienia, poprawę adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki.

Tabela 2.11. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata (%)

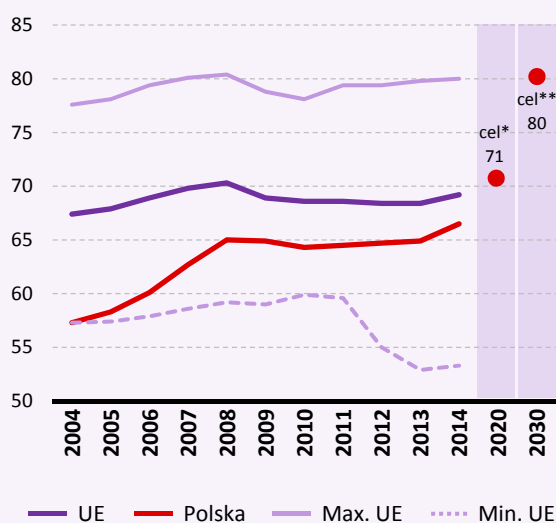
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	57,3	58,3	60,1	62,7	65,0	64,9	64,3	64,5	64,7	64,9	66,5
Mężczyźni	63,5	65,1	67,3	70,2	73,0	72,6	71,3	71,9	72,0	72,1	73,6
Kobiety	51,2	51,7	53,1	55,5	57,3	57,6	57,3	57,2	57,5	57,6	59,4

Źródło: dane Eurostat.

Jak wynika z danych Eurostatu dostępnych dla Polski za 2014 r. wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata wyniósł w naszym kraju 66,5% i był niższy od średniej UE o 2,7 p. proc. W latach 2004-2008 w polskiej gospodarce zauważalny był systematyczny wzrost wskaźnika zatrudnienia w grupie wieku 20-64 lata. W 2009 r. w wyniku spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego nastąpiło zahamowanie tendencji wzrostowej i wskaźnik zatrudnienia zmniejszył się o 0,1 p. proc. w relacji do 2008 r. i w 2010 r. o 0,6 p. proc. w stosunku do 2009 r. W kolejnych latach 2011-2014 odnotowano systematyczny wzrost wskaźnika.

Wartość docelowa wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata dla Polski określona została w „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju” i wynosi 80% dla 2030 r. Kolejnymi dokumentami strategicznymi są „Strategia Rozwoju Kraju” oraz „Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego”, w których założono osiągnięcie w 2020 r. następujących wartości wskaźnika: 71% ogółem, 69% wśród kobiet i 73% wśród mężczyzn. Według „Umowy Partnerstwa” docelowo dla 2023 r. poziom wskaźnika powinien osiągnąć odpowiednio: 63,2% w przypadku kobiet i 80,1% w przypadku mężczyzn.

Wykres 2.26. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	67,4	57,3	77,6	57,3
2005	67,9	58,3	78,1	57,4
2006	68,9	60,1	79,4	57,9
2007	69,8	62,7	80,1	58,6
2008	70,3	65,0	80,4	59,2
2009	68,9	64,9	78,8	59,0
2010	68,6	64,3	78,1	59,9
2011	68,6	64,5	79,4	59,6
2012	68,4	64,7	79,4	55,0
2013	68,4	64,9	79,8	52,9
2014	69,2	66,5	80,0	53,3

* Według „Strategii Rozwoju Kraju” oraz „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”.

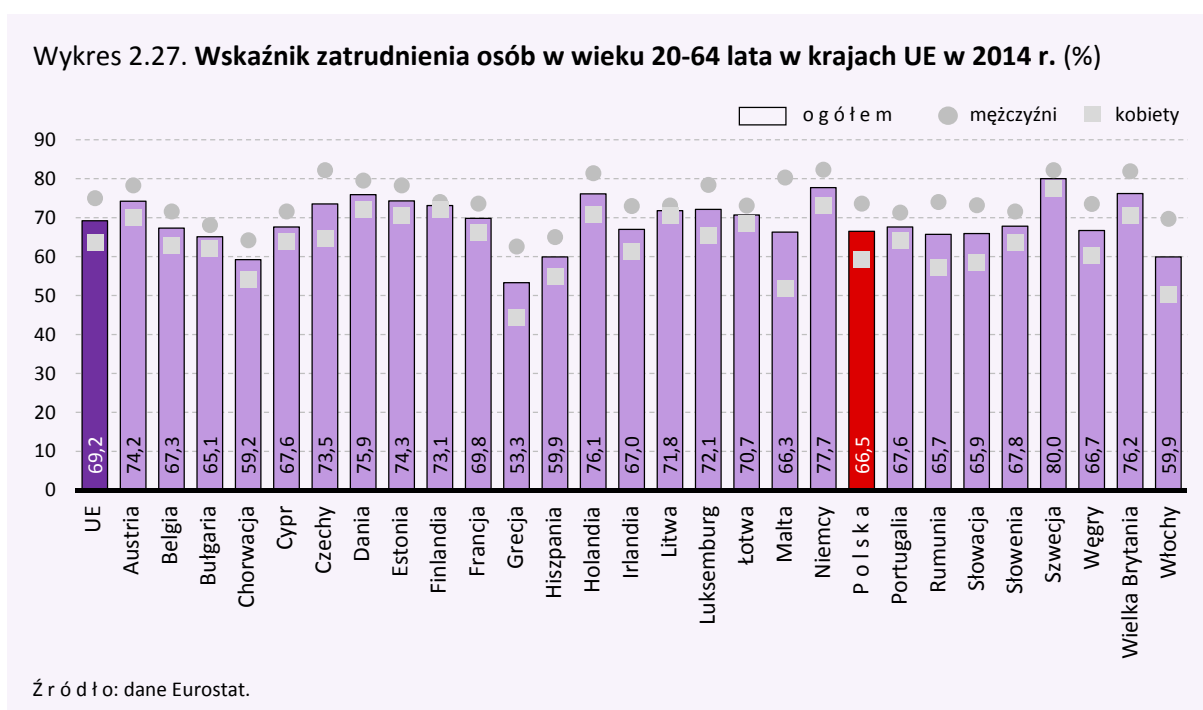
** Według „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju”.

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Jeden z głównych celów „Strategii Europa 2020” w obszarze zatrudnienia zakłada osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata na poziomie 75%. Wartości docelowe wskaźników monitorujących realizację przyjętych w strategii celów, określone zostały na poziomie całej Unii Europejskiej, przy czym poszczególne kraje członkowskie zobowiązane zostały do przełożenia ich na cele krajowe. Polska w obszarze zatrudnienia za cel krajowy „Strategii Europa 2020” przyjęła zwiększenie wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata, do co najmniej 71%.

W latach 2004-2008 odnotowano wzrost wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata dla UE z 67,4% do 70,3%. W Polsce w omawianym okresie wystąpił wzrost o 7,7 p. proc., natomiast w latach 2009-2010 odnotowano spadek wartości wskaźnika w relacji do roku poprzedniego. W latach 2012-2014 odnotowano ponownie wzrost wskaźnika do wartości 66,5% (w 2014 r.), niższej o 4,5 p. proc. niż założona wartość do osiągnięcia w 2020 r. W 2014 r. najwyższe wartości wskaźnika zatrudnienia wystąpiły w Szwecji, Niemczech, Wielkiej Brytanii, najniższe natomiast w Grecji, Hiszpanii, we Włoszech i w Chorwacji.

Ład gospodarczy

Czas trwania życia zawodowego

Nazwa wskaźnika	Czas trwania życia zawodowego
Dziedzina	Zatrudnienie
Definicja	Wskaźnik mierzy liczbę lat, w których osoba w wieku 15 lat i więcej będzie aktywna na rynku pracy w okresie jej/jego życia.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest za pomocą modelu prawdopodobieństwa łączącego dane demograficzne (tablice trwania życia dostępne w Eurostatie w celu obliczenia funkcji przeżycia) oraz danych z rynku pracy (współczynniki aktywności zawodowej dla pojedynczych grup wieku na podstawie badania BAEL).</p> <p>Reprezentacyjne Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności przeprowadzane jest w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej, tj. aktywność ekonomiczną bada się w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału (w każdym z 13 tygodni kwartału badana jest 1/13 część kwartalnej próby mieszkań). Wyniki badań kwartałów przeliczane są na dane przeciętne w roku. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach – badaniem nie są objęte osoby przebywające poza gospodarstwem domowym (np. przebywały za granicą lub w gospodarstwach zbiorowego zakwaterowania) 12 miesięcy lub więcej (do II kwartału 2012 r. było to powyżej 3 miesięcy).</p> <p>Tablice trwania życia składają się z kilku funkcji względem wieku, związanych ze sobą matematycznie (m.in. liczba dożywających, liczba zmarłych, prawdopodobieństwo zgonu, przeciętne dalsze trwanie życia), określających teoretyczny proces wymierania populacji w miarę jej starzenia się. Wartości tych funkcji oblicza się na podstawie liczby zgonów i liczby ludności według płci i wieku, zaobserwowanych w danym okresie (przeważnie 1 roku). Tablice trwania życia służą również do oceny stanu zdrowia ludności. Dzięki obserwacji trendów umieralności na podstawie tablic trwania życia możliwe jest prognozowanie demograficzne.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Czas trwania życia zawodowego ma kluczowe znaczenie dla podaży siły roboczej w warunkach zmniejszania się liczby ludności w wieku produkcyjnym przy rosnącej średniej długości życia. Ma on wpływ na pełne wykorzystanie potencjału siły roboczej oraz utrzymanie wzrostu gospodarczego, jak również na wielkość dochodów podatkowych i wydatków z systemu zabezpieczeń społecznych.

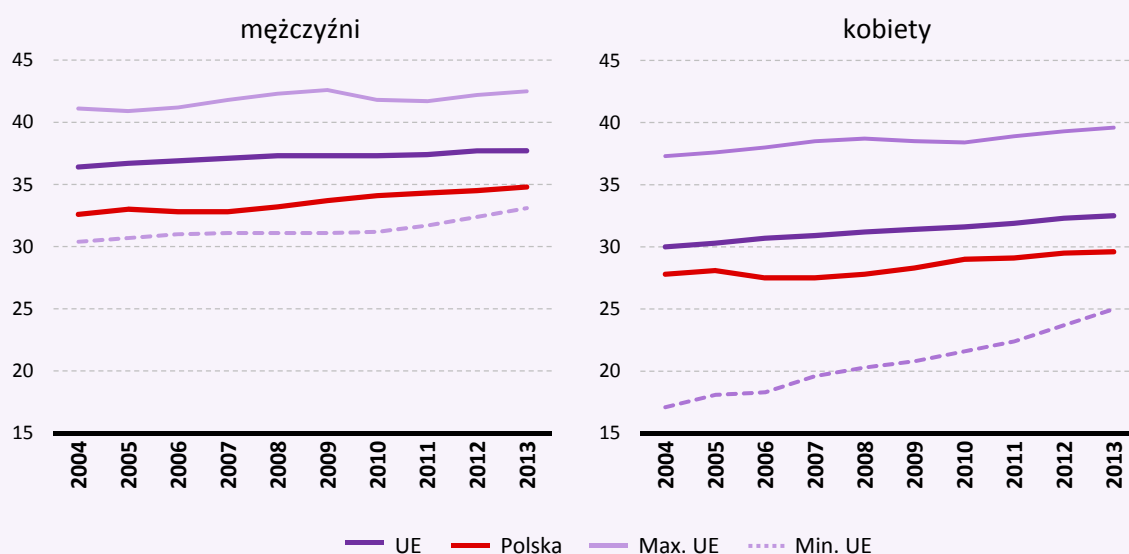
Tabela 2.12. Czas trwania życia zawodowego (lata)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	30,3	30,6	30,2	30,2	30,6	31,0	31,6	31,8	32,1	32,2
Mężczyźni	32,6	33,0	32,8	32,8	33,2	33,7	34,1	34,3	34,5	34,8
Kobiety	27,8	28,1	27,5	27,5	27,8	28,3	29,0	29,1	29,5	29,6

Źródło: dane Eurostat.

Wskaźnik czasu trwania życia zawodowego jest złożonym miernikiem w obszarze zatrudnienia pozwalającym na określenie liczby lat aktywności na rynku pracy dla osób w wieku 15 lat i więcej w okresie ich życia. Podejmowanie działań wspierających aktywność zawodową osób stanowi istotny element z punktu widzenia kondycji polskiej gospodarki, rynku pracy, a także finansów publicznych. Czas trwania życia zawodowego wpływa znacząco na pełne wykorzystanie możliwości zasobów siły roboczej oraz zachowanie wzrostu gospodarczego, jak również na wielkość dochodów podatkowych i wydatków z systemu zabezpieczeń społecznych. Aktywność zawodowa jest również ważnym aspektem sprzyjającym poprawie jakości życia samych pracujących.

Wykres 2.28. Czas trwania życia zawodowego (lata)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	36,4	32,6	41,1	30,4
2005	36,7	33,0	40,9	30,7
2006	36,9	32,8	41,2	31,0
2007	37,1	32,8	41,8	31,1
2008	37,3	33,2	42,3	31,1
2009	37,3	33,7	42,6	31,1
2010	37,3	34,1	41,8	31,2
2011	37,4	34,3	41,7	31,7
2012	37,7	34,5	42,2	32,4
2013	37,7	34,8	42,5	33,1

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	30,0	27,8	37,3	17,1
2005	30,3	28,1	37,6	18,1
2006	30,7	27,5	38,0	18,3
2007	30,9	27,5	38,5	19,6
2008	31,2	27,8	38,7	20,3
2009	31,4	28,3	38,5	20,8
2010	31,6	29,0	38,4	21,6
2011	31,9	29,1	38,9	22,4
2012	32,3	29,5	39,3	23,7
2013	32,5	29,6	39,6	25,0

Źródło: dane Eurostat.

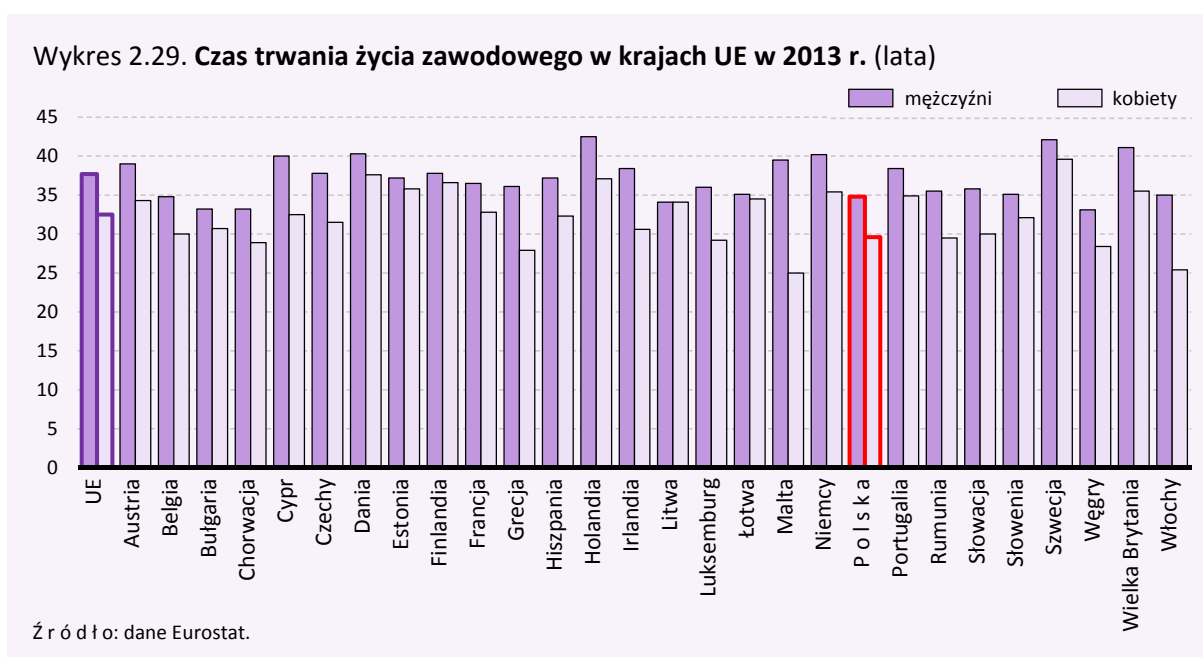

W 2013 r. przeciętny czas trwania życia zawodowego mieszkańców Polski wyniósł 32,2 roku. W latach 2004-2013 czas trwania życia zawodowego zwiększył się o 1,9 roku. Między czasem trwania życia zawodowego kobiet i mężczyzn występuje różnica, która w 2013 r. wyniosła 5,2 roku.

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. wśród krajów UE najniższą wartość wskaźnika odnotowano we Włoszech (30,3 roku), na Węgrzech (30,8 roku) i w Chorwacji (31,1 roku). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Szwecji, Holandii i Danii, odpowiednio: 40,9 roku, 39,8 roku i 39,0 lat.

W Polsce czas trwania życia zawodowego był o 1,9 roku wyższy od najniższego i o 8,7 roku niższy od najwyższego wskaźnika wśród krajów członkowskich UE. Najniższy wskaźnik wystąpił we Włoszech, a najwyższy w Szwecji.

Ład gospodarczy

Wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży
Dziedzina	Zatrudnienie
Definicja	<p>Odsetek osób w wieku 15-24 lata, które nie są zatrudnione oraz nie uczestniczą w dalszym kształceniu lub szkoleniu.</p> <p>Licznik wskaźnika odnosi się do osób, które spełniają dwa warunki:</p> <p>a) nie są zatrudnione (czyli są bezrobotne lub nieaktywne zawodowo), b) nie uczestniczyły w żadnej formie edukacji w ciągu 4 tygodni poprzedzających badanie.</p> <p>Mianownikiem wskaźnika jest dana grupa wiekowa, której dotyczy wskaźnik, z wyłączeniem osób, które nie udzieliły odpowiedzi na pytania dotyczące „uczestnictwa w regularnej edukacji i szkoleniu”.</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Badanie przeprowadzane jest w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej (tzn., że badanie jest prowadzone w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału). Wyniki badań kwartałów przeliczane są na dane przeciętne w roku. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach – badaniem nie są objęte osoby przebywające poza gospodarstwem domowym (np. przebywały za granicą lub w gospodarstwach zbiorowego zakwaterowania) 12 miesięcy lub więcej.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Problem niepracującej młodzieży jest bardzo istotny, gdyż powoduje szereg konsekwencji zarówno finansowych, jak i społecznych. Z jednej strony, nie pracując młodzi nie wytwarzają przychodu oraz nie płacą podatków. Z drugiej zaś, mają swoje potrzeby. Stąd wynikają nakłady państwa na ich opiekę socjalną, zasiłki, czy opiekę medyczną. Są oni w większym stopniu narażeni na wykluczenie społeczne, ponieważ pozostając długo bezrobotnym, tracą poczucie własnej wartości, co skutkuje problemami z odnalezieniem się na rynku pracy.</p>

Tabela 2.13. Wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
15-24 lata ...	15,0	13,9	12,6	10,6	9,0	10,1	10,8	11,5	11,8	12,2	12,0
20-24 lata ...	24,4	22,7	20,4	17,1	14,9	16,1	17,2	18,2	18,6	19,4	18,8

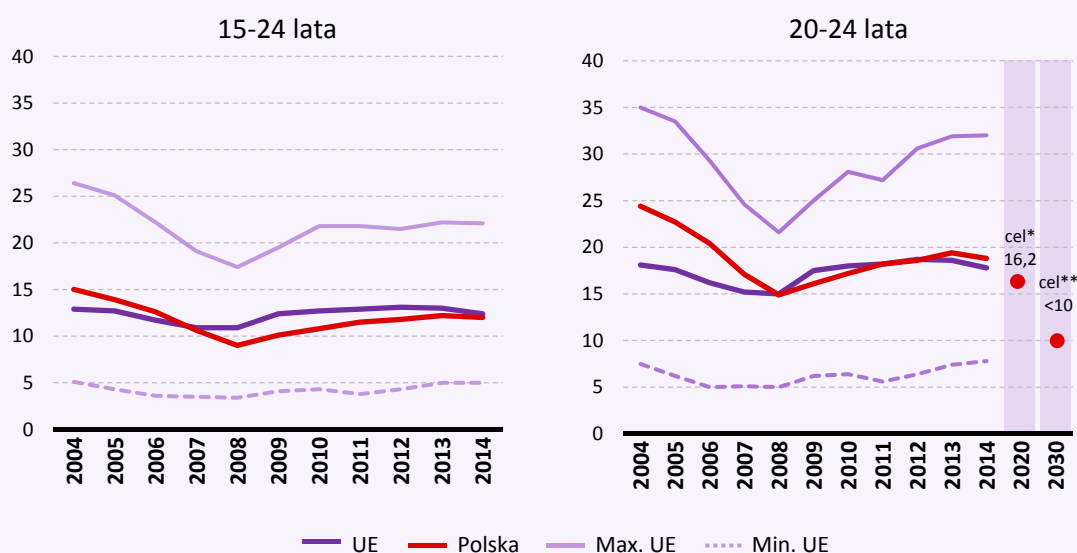
Źródło: dane Eurostat.

Dla ludzi młodych moment wejścia na rynek pracy stanowi szczególne wyzwanie. Niezależnie od kraju, młodzież zmagą się z negatywnymi skutkami kryzysu gospodarczego, do których należą m.in. trudności ze znalezieniem pracy. Młodzi ludzie, pomimo tego, iż z założenia powinni być aktywni, coraz częściej pokazują postawę bierną, a mianowicie: ani nie uczą się, ani nie pracują, ani nie uczestniczą w żadnych kursach dokształcających. Jest to tzw. „pokolenie NEET” – z języka angielskiego: *neither in employment nor in education and training*.

W Polsce odsetek osób w wieku 15-24 lata, które nie pracują, nie uczą się i nie doksztalają zmniejszał się systematycznie w latach 2004-2008, natomiast od 2009 r. do 2013 r. odnotowano jego systematyczny wzrost. W 2014 r. wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży ukształtował się na poziomie 12,0% i był mniejszy niż w 2004 r. (o 3,0 p. proc.) oraz mniejszy (o 0,2 p. proc.) w porównaniu z rokiem poprzednim. Wskaźnik osiągnął niższą wartość (o 0,4 p. proc.) niż średnia UE.

Wykres 2.30. Wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	12,9	15,0	26,4	5,1
2005	12,7	13,9	25,1	4,3
2006	11,7	12,6	22,2	3,6
2007	10,9	10,6	19,1	3,5
2008	10,9	9,0	17,4	3,4
2009	12,4	10,1	19,5	4,1
2010	12,7	10,8	21,8	4,3
2011	12,9	11,5	21,8	3,8
2012	13,1	11,8	21,5	4,3
2013	13,0	12,2	22,2	5,0
2014	12,4	12,0	22,1	5,0

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	18,1	24,4	35,0	7,5
2005	17,6	22,7	33,5	6,2
2006	16,2	20,4	29,3	5,0
2007	15,2	17,1	24,6	5,1
2008	15,0	14,9	21,6	5,0
2009	17,5	16,1	25,0	6,2
2010	18,0	17,2	28,1	6,4
2011	18,2	18,2	27,2	5,6
2012	18,7	18,6	30,6	6,4
2013	18,6	19,4	31,9	7,4
2014	17,8	18,8	32,0	7,8

* Według „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”.

** Według „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju”.

Źródło: dane Eurostat.

Problem bierności ekonomiczno-społecznej ludzi młodych dotyczy w większym stopniu kobiet niż mężczyzn. W latach 2004-2013 odsetek niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się kobiet w wieku 15-24 lat był wyższy niż analogiczny dla mężczyzn. Jednakże w 2014 r. poziom bierności ekonomiczno-społecznej wyrównał się dla kobiet i mężczyzn i dla obu grup ukształtował się na poziomie 12,0%. W ujęciu rocznym zanotowano spadek wskaźnika zarówno dla populacji kobiet (o 0,3 p. proc.), jak i populacji mężczyzn (o 0,1 p. proc.).

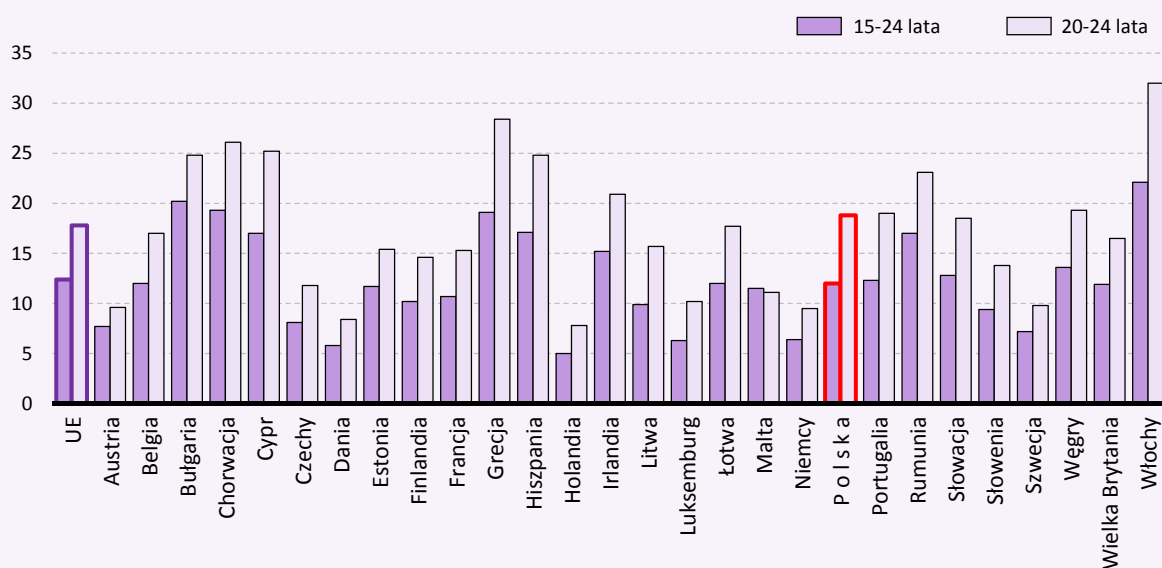
W latach 2004-2008 dla grupy wiekowej 20-24 lata odnotowano systematyczny spadek wskaźnika bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży, natomiast w latach 2009-2013 nastąpił jego wzrost. W 2014 r. w porównaniu z rokiem poprzednim wskaźnik zmniejszył o 0,6 p. proc., jednakże osiągnął wyższą wartość niż średnia unijna (o 1,0 p. proc.).

Porównania międzynarodowe

Wśród krajów UE w 2014 r. najwyższy wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży w wieku 15-24 lata odnotowano we Włoszech (22,1%), w Bułgarii (20,2%), Chorwacji (19,3%) oraz w Grecji (19,1%). Do państw o najniższym odsetku osób biernych ekonomicznie i społecznie należały: Holandia (5,0%), Dania (5,8%), Luksemburg (6,3%) oraz Niemcy (6,4%). W ujęciu rocznym w większości krajów UE zanotowano spadek omawianego wskaźnika, w tym największy na Węgrzech (o 1,9 p. proc.), w Portugalii (o 1,8 p. proc.) oraz na Cyprze (o 1,7 p. proc.). Najwyższy wzrost wskaźnika wystąpił na Malcie (o 1,6 p. proc.).

Biorąc pod uwagę grupę wiekową 20-24 lata w 2014 r. również w większości państw UE wystąpił spadek wskaźnika bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży w ujęciu rocznym. Największy odnotowano na Węgrzech (o 3,5 p. proc.) oraz na Cyprze (o 3,2 p. proc.). Najwyższy wzrost poziomu bierności młodzieży zanotowano w Luksemburgu (o 2,8 p. proc.).

Wykres 2.31. **Wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży według grup wieku w krajach UE w 2014 r. (%)**

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Współczynnik aktywności zawodowej

Nazwa wskaźnika	Współczynnik aktywności zawodowej
Dziedzina	Zatrudnienie
Definicja	Udział aktywnych zawodowo w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Badanie przeprowadzane jest w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej (tzn., że badanie jest prowadzone w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału). Wyniki badań kwartałów przeliczane są na dane przeciętne w roku. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach – badaniem nie są objęte osoby przebywające poza gospodarstwem domowym (np. przebywały za granicą lub w gospodarstwach zbiorowego zakwaterowania) 12 miesięcy lub więcej.</p> <p>Podstawowym kryterium podziału ludności z punktu widzenia aktywności zawodowej jest praca, tzn. fakt wykonywania, posiadania bądź poszukiwania pracy. Zgodnie z międzynarodowymi standardami ogół ludności można podzielić na trzy podstawowe kategorie: pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo. Pracujący i bezrobotni stanowią populację aktywnych zawodowo.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Kapitał ludzki jest jednym z ważniejszych zasobów mających wpływ na rozwój gospodarki. Niska aktywność zawodowa w połączeniu z niekorzystnymi zmianami demograficznymi (np. spadkiem przyrostu naturalnego czy niskim współczynnikiem dzietności) może być zagrożeniem dla obsługi systemu emerytalnego w przyszłości.

Tabela 2.14. Współczynnik aktywności zawodowej (%)

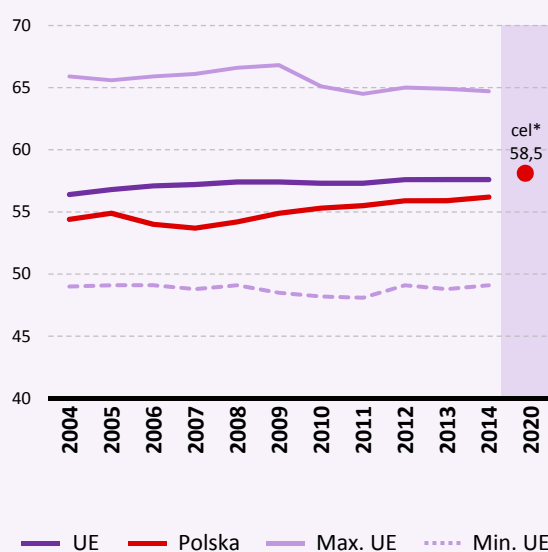
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	54,7	54,9	54,0	53,7	54,2	54,9	55,3	55,5	55,9	55,9	56,2
Mężczyźni	62,3	62,8	62,1	61,9	62,7	63,4	63,7	64,0	64,3	64,4	64,7
Kobiety	47,8	47,7	46,6	46,3	46,6	47,3	47,6	47,8	48,1	48,2	48,5

Źródło: dane GUS.

Zła sytuacja demograficzna przejawiająca się m.in. starzeniem się społeczeństwa powoduje, że wzrost aktywności zawodowej jest warunkiem utrzymania dotychczasowego poziomu spójności społecznej. Podniesienie poziomu aktywności zawodowej ludności przyczyni się do zmniejszenia ubóstwa i wykluczenia społecznego, a także korzystnie wpłynie na rozwój gospodarki.

W latach 2004-2014 w Polsce odnotowano wzrost współczynnika aktywności zawodowej ludności. W 2014 r. ludność aktywna zawodowo stanowiła 56,2% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej, tj. więcej o 0,3 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim. Wskaźnik aktywności zawodowej był niższy od średniej unijnej o 1,4 p. proc.

Wykres 2.32. Współczynnik aktywności zawodowej (%)

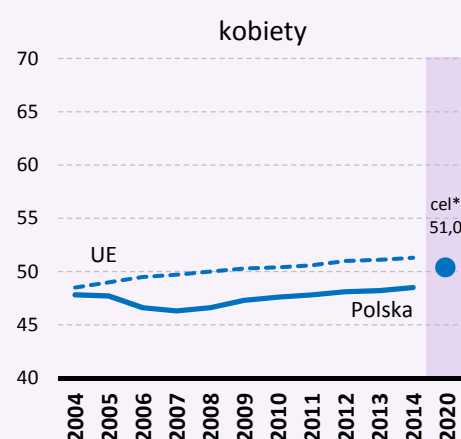
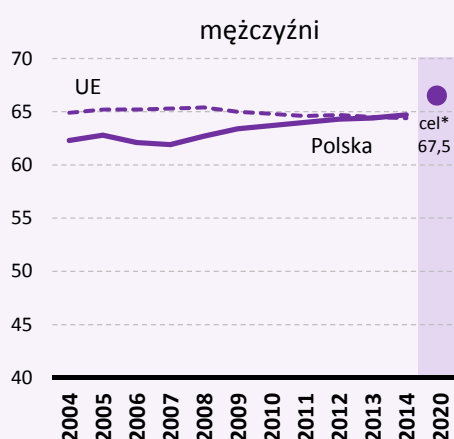
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	56,4	54,4 [♦]	65,9	49,0
2005	56,8	54,9	65,6	49,1
2006	57,1	54,0	65,9	49,1
2007	57,2	53,7	66,1	48,8
2008	57,4	54,2	66,6	49,1
2009	57,4	54,9	66,8	48,5
2010	57,3	55,3	65,1	48,2
2011	57,3	55,5	64,5	48,1
2012	57,6	55,9	65,0	49,1
2013	57,6	55,9	64,9	48,8
2014	57,6	56,2	64,7	49,1

* Według „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”.
Źródło: dane Eurostat.

Zbiorowość aktywnych zawodowo w 2014 r. liczyła 17,4 mln osób, z tego 15,9 mln to pracujący, a 1,6 mln to bezrobotni. W odniesieniu do 2013 r. odnotowano wzrost liczby ludności aktywnej zawodowo o 0,4%, w tym liczba pracujących zwiększyła się o 1,9%, natomiast liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 12,6%.

Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania, zarówno w miastach, jak i na wsi odnotowano systematyczny wzrost współczynnika aktywności zawodowej. W 2014 r. współczynnik aktywności zawodowej dla mieszkańców miast ukształtował się na podobnym poziomie, jak dla mieszkańców wsi (56,2% wobec 56,3%) i w ujęciu rocznym wzrósł odpowiednio o: 0,4 p. proc. i 0,2 p. proc.

Wykres 2.33. Współczynnik aktywności zawodowej według płci (%)

* Według „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego”.
Źródło: dane Eurostat.

Podobnie jak w poprzednich latach, w 2014 r. wyższy współczynnik aktywności zawodowej odnotowano dla populacji mężczyzn (64,7%) niż kobiet (48,5%). W odniesieniu do 2004 r. wystąpił wyższy wzrost poziomu aktywności zawodowej mężczyzn (o 2,4 p. proc.) niż kobiet (o 0,7 p. proc.), co skutkowało zwiększeniem dysproporcji współczynnika aktywności zawodowej według płci.

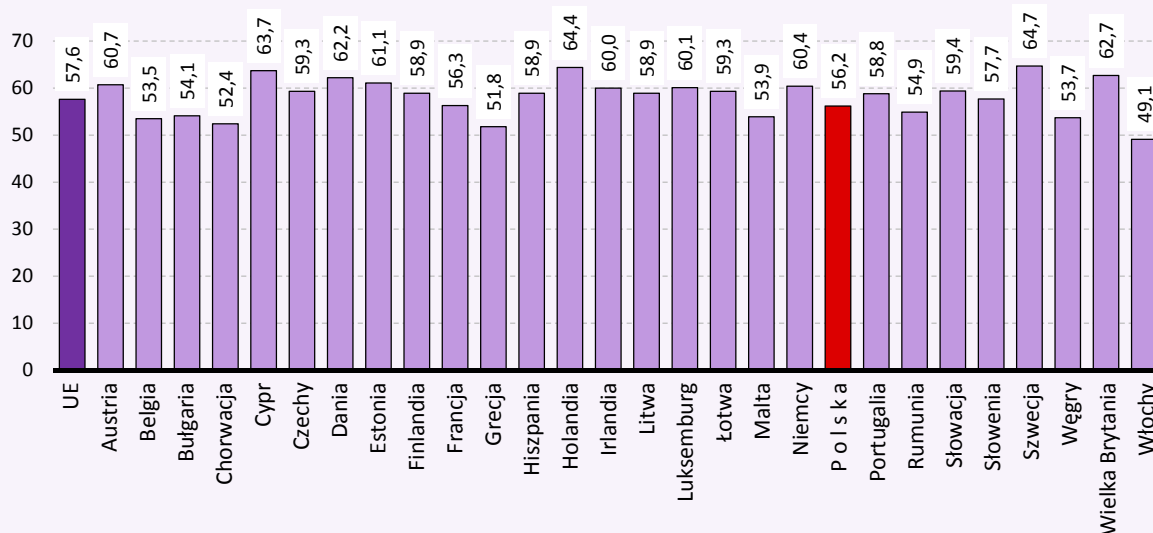
Różnica pomiędzy współczynnikiem aktywności zawodowej mężczyzn i kobiet zwiększyła się z 14,5 p. proc. w 2004 r. do 16,2 p. proc. w 2014 r. W Polsce współczynnik aktywności zawodowej kobiet w 2014 r. nadal utrzymywał się na poziomie niższym niż średnia UE, która wyniosła 51,3%, natomiast dla mężczyzn osiągnął wartość wyższą niż przeciętna UE, kształtująca się na poziomie 64,4%.

Porównania międzynarodowe

W 2014 r. w porównaniu z danymi z 2013 r. w czternastu krajach UE odnotowano wzrost współczynnika aktywności zawodowej, w tym największy w Chorwacji (o 1,6 p. proc.) i na Węgrzech (o 1,5 p. proc.). Najwyższy spadek współczynnika wystąpił w Hiszpanii, Holandii i Portugalii (po 0,5 p. proc.).

Zarówno dla średniej unijnej, jak i wśród wszystkich krajów UE, w 2014 r. współczynnik aktywności zawodowej mężczyzn był wyższy niż kobiet. Największe dysproporcje w poziomie aktywności zawodowej według płci zanotowano na Malcie (25,7 p. proc.), we Włoszech (18,6 p. proc.) oraz w Rumunii (18,0 p. proc.). Najmniejsze różnice wystąpiły w Finlandii (7,1 p. proc.), Szwecji (7,7 p. proc.) oraz w Danii (8,3 p. proc.).

Wykres 2.34. Współczynnik aktywności zawodowej w krajach UE w 2014 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży

Nazwa wskaźnika	Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży
Dziedzina	Innowacyjność
Definicja	Wskaźnik jest obliczany jako udział w badanym roku przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych i istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w ostatnich trzech latach w przychodach ze sprzedaży ogółem. Wskaźnik służy do oceny efektów działalności innowacyjnej przedsiębiorstw.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Przychody ze sprzedaży ogółem obejmują: przychody netto ze sprzedaży produktów (wyróbów i usług), przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów.</p> <p>Przychody netto ze sprzedaży produktów są to kwoty należne z tytułu sprzedaży wyrobów gotowych w podmiotach wytwarzających te wyroby oraz usług – w podmiotach prowadzących działalność usługową.</p> <p>Innowacje produktowe (nowe lub istotnie ulepszone produkty) to wprowadzenie na rynek wyrobu lub usługi, które są nowe lub istotnie ulepszone w zakresie swoich cech lub zastosowań.</p> <p>Nowy produkt to wyrób lub usługa, które różnią się znacząco swoimi cechami lub przeznaczeniem od produktów dotychczas wytwarzanych przez przedsiębiorstwo. Istotne ulepszenia istniejących produktów polegają na zmianach materiałów, komponentów oraz innych cech zapewniających lepsze działanie tych produktów. Innowacje produktowe w zakresie usług polegają na wprowadzeniu znaczących udoskonaleń w sposobie świadczenia usług, na dodaniu nowych funkcji lub cech do istniejących usług lub na wprowadzeniu całkowicie nowych usług.</p> <p>Produkty, aby zostały zaliczone do innowacji, nie muszą być nowością dla rynku, na którym operuje przedsiębiorstwo, ale muszą być nowością przynajmniej dla samego przedsiębiorstwa.</p> <p>Dane dotyczą przedsiębiorstw przemysłowych oraz sektora usług, w których liczba pracujących wynosi 10 osób i więcej.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Wskaźnik obrazuje poziom innowacyjności gospodarki.</p> <p>Innowacyjność odgrywa podstawową rolę w walce konkurencyjnej produktów i usług zarówno na rynku wewnętrznym, jak i międzynarodowym. Nasylenie gospodarki produktami innowacyjnymi (wysokiej techniki, opartymi na nowoczesnych technologiach) zwiększa jej konkurencyjność, tworząc solidną podstawę zrównoważonego rozwoju.</p>

Tabela 2.15. **Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży (%)**

	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	10,2	9,8	7,2	8,0	6,4	6,3	6,3
Przedsiębiorstwa przemysłowe	13,5	12,4	10,6	11,3	8,9	9,2	8,6
Przedsiębiorstwa usługowe	6,4	6,4	3,2	4,1	3,3	3,1	3,4

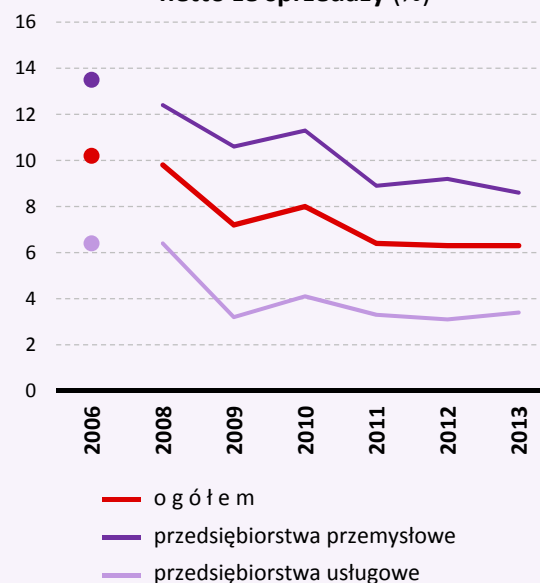
Źródło: dane GUS.

Wskaźnik dotyczący produktów innowacyjnych stanowi istotną informację o wpływie innowacji produktowych na ogólną strukturę przychodów ze sprzedaży (opisuje poziom unowocześnień asortymentu) oraz o poziomie innowacyjności przedsiębiorstwa. Wskaźnik należy do grupy wskaźników bezpośrednich opisujących rezultat innowacji produktowych opartych na metodologii Oslo.

Odsetek sprzedaży wygenerowanej dzięki produktom innowacyjnym był najwyższy w 2006 r. oraz w 2008 r. (odpowiednio: 10,2% i 9,8%). W 2013 r. udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych wprowadzonych na rynek w latach 2011-2013 w przychodach netto ze sprzedaży ogółem wyniósł 6,3% (8,6% w przedsiębiorstwach przemysłowych i 3,4% w przedsiębiorstwach usługowych).

W latach 2006-2013 najwyższy udział przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach ze sprzedaży ogółem odnotowano w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących 250 osób i więcej i dotyczy to zarówno przedsiębiorstw przemysłowych, jak i usługowych. W 2013 r. wskaźnik dla tej grupy przedsiębiorstw wyniósł odpowiednio: 10,6% i 6,4%. Przedsiębiorstwa przemysłowe w latach 2008, 2010, 2011 osiągnęły wyższe przychody ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych dla rynku, na którym działa przedsiębiorstwo niż produktów nowych lub istotnie ulepszonych tylko dla przedsiębiorstwa. W 2013 r. udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych dla rynku w przedsiębiorstwach przemysłowych wyniósł 3,8% pozostając na poziomie sprzed roku. Wskaźnik ten dla produktów nowych tylko dla przedsiębiorstwa wyniósł 4,8% (spadek w skali roku o 0,6 p. proc.).

Wykres 2.35. **Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży (%)**

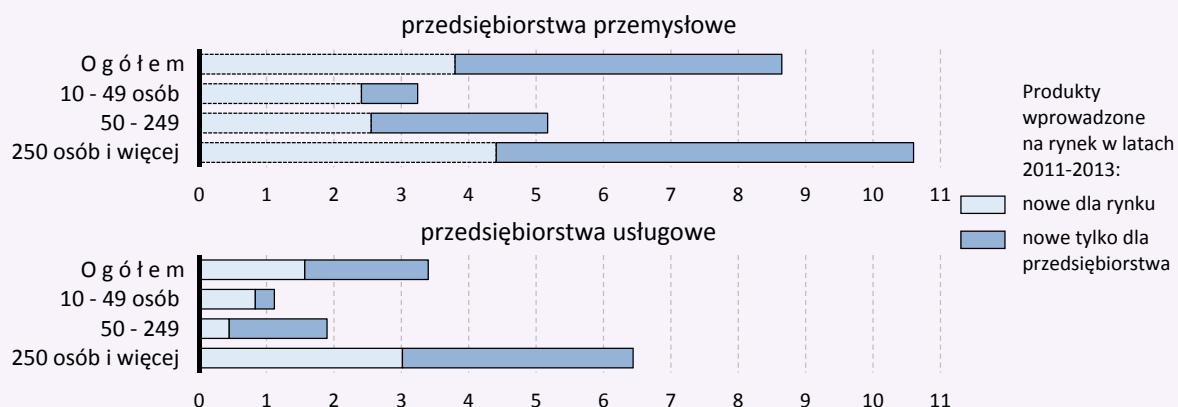

Źródło: dane GUS.

W latach 2006-2013 w przedsiębiorstwach usługowych większy udział miały przychody ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych tylko dla przedsiębiorstwa. W 2013 r. w przedsiębiorstwach usługowych udział przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych nowych tylko dla przedsiębiorstwa wyniósł 1,8% pozostając na poziomie sprzed roku, natomiast wskaźnik ten dla produktów nowych lub istotnie ulepszonych dla rynku, na którym działa przedsiębiorstwo wyniósł 1,6% (wzrost w skali roku o 0,2 p. proc.).

W 2013 r. największy udział (tj. 25,8%) przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w wartości przychodów ze sprzedaży ogółem wśród przedsiębiorstw przemysłowych odnotowano w dziale Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, a wśród podmiotów z sektora usług – w dziale Telekomunikacja (21,1%).

Wykres 2.36. **Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży w przedsiębiorstwach przemysłowych i usługowych według liczby pracujących w 2013 r. (%)**

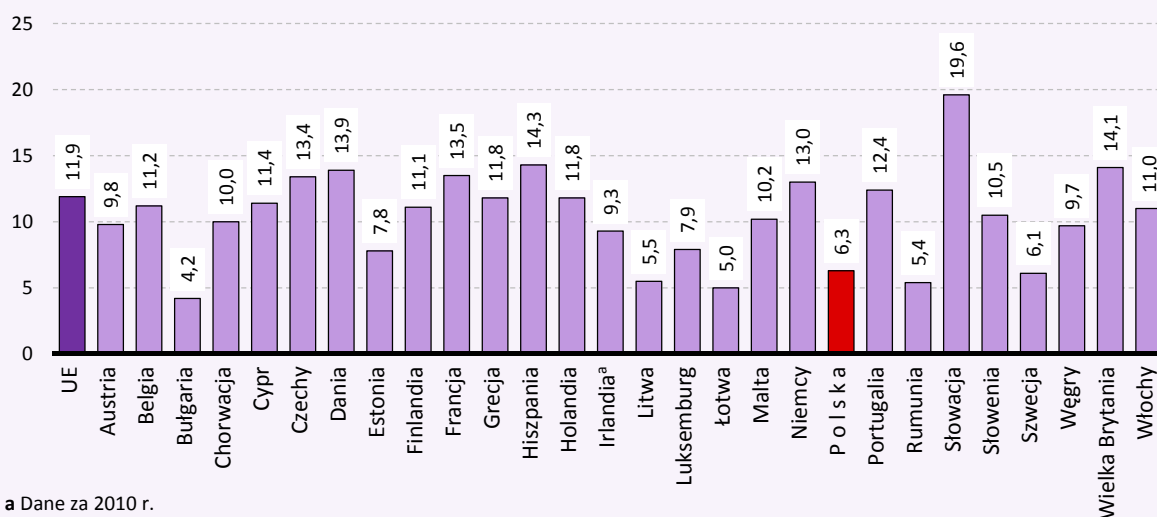

Źródło: dane GUS.

Porównania międzynarodowe

W 2012 r. udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2010-2012 w przychodach ze sprzedaży ogółem w Unii Europejskiej wyniósł 11,9% (w przedsiębiorstwach przemysłowych 16,9%, w przedsiębiorstwach usługowych – 8,7%). Biorąc pod uwagę kraje członkowskie UE największą wartość wskaźnika odnotowano na Słowacji, natomiast najniższą w Bułgarii. W przedsiębiorstwach przemysłowych najwyższy poziom tego wskaźnika odnotowano w Wielkiej Brytanii (32,5%), na Słowacji (25,6%), w Luksemburgu (21,9%), a najniższy w Rumunii (5,4%) i Bułgarii (5,5%). W przedsiębiorstwach usługowych w 2012 r. najwyższy udział przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach ze sprzedaży ogółem odnotowano na Cyprze (12,1%), w Belgii (12,0%), a najniższy w Rumunii (1,6%) oraz w Bułgarii i na Łotwie (3,0%).

Wykres 2.37. **Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży w krajach UE w 2012 r. (%)**

^a Dane za 2010 r.

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Zasoby ludzkie dla nauki i techniki

Nazwa wskaźnika	Zasoby ludzkie dla nauki i techniki
Dziedzina	Innowacyjność
Definicja	Wskaźnik jest obliczany jako procentowy udział zasobów ludzkich dla nauki i techniki w liczbie ludności aktywnej zawodowo w grupie wieku 25-64 lata.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (<i>HRST – Human Resources in Science and Technology</i>) tworzą osoby aktualnie zajmujące się lub potencjalnie mogące zajmować się pracami związanymi z tworzeniem, rozwojem, rozpowszechnianiem i zastosowaniem wiedzy naukowo-technicznej. Do zasobów ludzkich w nauce i technice zaliczamy osoby, które spełniły przynajmniej jeden z dwóch warunków:</p> <ul style="list-style-type: none">– posiadają formalne kwalifikacje, czyli wykształcenie wyższe w dziedzinach nauki i techniki,– nie posiadają formalnego wykształcenia, ale pracują w zawodach nauki i techniki, gdzie takie wykształcenie jest zazwyczaj wymagane. <p>Wybrane kategorie zasobów ludzkich w nauce i technice:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Zasoby ludzkie dla nauki i techniki wyróżnione ze względu na wykształcenie (<i>HRSTE – Human Resources for Science and Technology – Education</i>) – grupa ta obejmuje osoby posiadające wykształcenie wyższe (ISCED 97 na poziomie 5A, 5B i 6).2. Zasoby ludzkie dla nauki i techniki wyróżnione ze względu na zawód (<i>HRSTO – Human Resources for Science and Technology – Occupation</i>) – do tej grupy należą osoby pracujące w zawodach ze sfery nauka i technika zaliczane, zgodnie z ISCO, do grupy 2 (specjaliści) i 3 (technicy i inny średni personel).3. Rdzeń zasobów ludzkich dla nauki i techniki (<i>HRSTC – Core of Human Resources in Science and Technology</i>) – stanowią osoby, które posiadają wykształcenie wyższe (ISCED 97 poziom 5A, 5B i 6) i pracują w sferze nauka i technika (ISCO grupy zawodów 2 i 3). <p>Dane o liczbie ludności aktywnej zawodowo pochodzą z reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL). Ludność aktywna zawodowo (inaczej mówiąc siła robocza) obejmuje wszystkie osoby uznane za pracujące lub bezrobotne.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Zapewnienie zasobów ludzkich dla nauki i techniki jest podstawą zwiększenia zdolności innowacyjnych gospodarki opartej na wiedzy. Im wyższa jakość kapitału ludzkiego, tym większe możliwości wyboru idei i koncepcji zwiększających innowacyjność gospodarki, przez co staje się ona bardziej konkurencyjna.

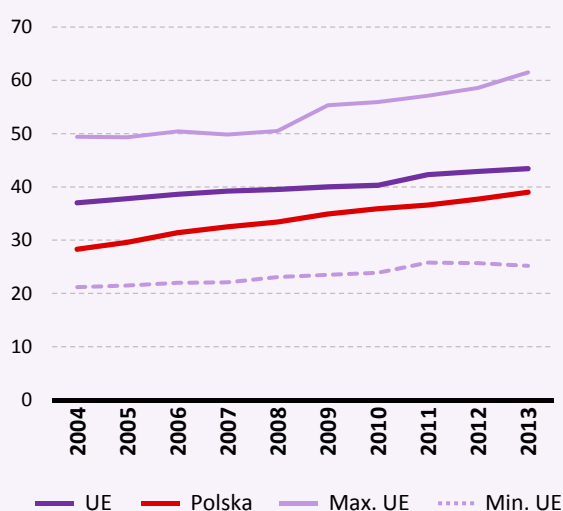
Tabela 2.16. Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
w % populacji aktywnych zawodowo w grupie wieku 25-64 lata									
28,3	29,6	31,4	32,5	33,4	34,9	35,9	36,6	37,7	39,0

Źródło: dane Eurostat.

Postęp naukowo-techniczny jest obecnie jednym z elementów decydujących o wzroście gospodarczym. Jednym z trzech priorytetów strategii „Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” jest rozwój inteligentny rozumiany jako rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji gdzie kapitał ludzki obok wiedzy i nowych technologii odgrywa kluczową rolę. Gospodarka ta wymaga więc odpowiednich zasobów ludzkich, które zajmą się tworzeniem nowej wiedzy naukowo-technicznej. Przepływ innowacji do gospodarki wymaga również wykwalifikowanych pracowników, radzących sobie z postępem technicznym. Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (zgodnie z zaleceniami metodycznymi OECD) tworzą osoby aktualnie zajmujące się lub potencjalnie mogące zająć się pracą związaną z tworzeniem, rozwojem, rozpowszechnianiem i zastosowaniem wiedzy naukowo-technicznej. Udział zasobów ludzkich dla nauki i techniki w liczbie ludności aktywnej zawodowo w grupie wieku 25-64 lata jest jednym ze wskaźników monitorujących ww. kategorię zasobów ludzkich związanych z postępem naukowo-technicznym. W latach 2004-2013 w Polsce odnotowano systematyczny wzrost wartości ww. wskaźnika. W 2013 r. wskaźnik ten wyniósł 39,0% i zwiększył się o 1,3 p. proc. w stosunku do roku poprzedniego i o 10,7 p. proc. w stosunku do 2004 r.

Wykres 2.38. Zasoby ludzkie dla nauki i techniki (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	37,0	28,3	49,4	21,2
2005	37,8	29,6	49,3	21,5
2006	38,6	31,4	50,4	22,0
2007	39,2	32,5	49,8	22,1
2008	39,5	33,4	50,5	23,1
2009	40,0	34,9	55,3	23,5
2010	40,3	35,9	55,9	23,9
2011	42,3	36,6	57,1	25,8
2012	42,9	37,7	58,6	25,7
2013	43,4	39,0	61,5	25,2

Źródło: dane Eurostat.

Najważniejszą grupę spośród zasobów ludzkich nauki i techniki tworzą osoby należące do tzw. rdzenia zasobów ludzkich dla nauki i techniki (HRSTC). Udział osób stanowiących rdzeń zasobów w populacji aktywnej zawodowo w latach 2004-2013 systematycznie wzrastał z 12,6% do 20,0%. Odnotowano również wzrost wartości wskaźnika zasobów ludzkich dla nauki i techniki w pozostałych kategoriach (HRSTE i HRSTO).

Wykres 2.39. **Udział zasobów ludzkich dla nauki i techniki oraz w kategoriach HRSTE, HRSTO i HRSTC w populacji aktywnych zawodowo w grupie wieku 25-64 lata (%)**

Źródło: dane Eurostat.

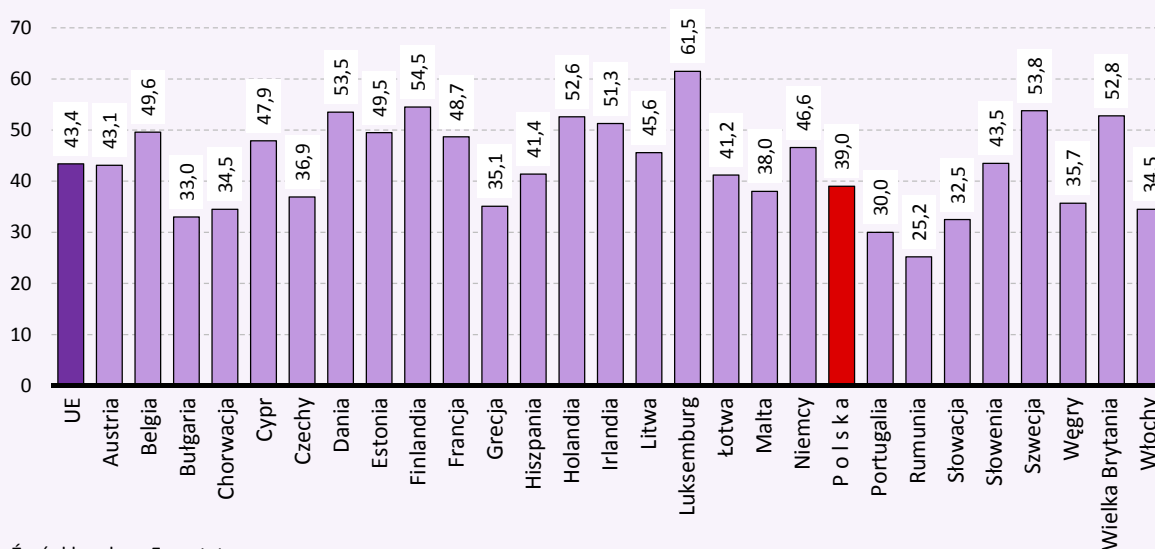
W Polsce w porównaniu z UE w latach 2004-2013 w każdej kategorii zasobów ludzkich dla nauki i techniki nastąpił większy wzrost ich udziału w liczbie aktywnych zawodowo.

Porównania międzynarodowe

Wskaźnik zasoby ludzkie dla nauki i techniki dla Unii Europejskiej w 2013 r. był wyższy o 4,4 p. proc. niż w Polsce, co stawia nasz kraj na 18. pozycji wśród krajów UE. Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w Luksemburgu, Finlandii, Szwecji, Danii, natomiast najniższe w Rumunii i Portugalii.

Biorąc pod uwagę udział osób tworzących rdzeń zasobów ludzkich dla nauki i techniki (HRSTC) w liczbie ludności aktywnej zawodowo w grupie wieku 25-64 lata, Polska w 2013 r. zajęła 15. miejsce w rankingu krajów UE z udziałem 20,0%; średnia dla UE wyniosła 20,5%. W Polsce w latach 2004-2013 udział zasobów ludzkich dla nauki i techniki w populacji aktywnej zawodowo w grupie wieku 25-64 lata we wszystkich omawianych kategoriach (HRST, HRSTE, HRSTO, HRSTC) był niższy od średniej UE, pomimo większego wzrostu tego wskaźnika w Polsce niż w UE.

Wykres 2.40. **Zasoby ludzkie dla nauki i techniki w krajach UE w 2013 r. (%)**

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Wydajność pracy

Nazwa wskaźnika	Wydajność pracy
Dziedzina	Innowacyjność
Definicja	Wskaźnik jest obliczany jako procentowa zmiana wydajności pracy w roku badanym w porównaniu z rokiem poprzednim. Wydajność pracy jest mierzona wartością produktu krajowego brutto w cenach stałych przypadającą na jednostkę nakładu pracy, tj. na 1 godzinę przepracowaną.
Wyjaśnienia metodyczne	Wartość produktu krajowego brutto jest wyrażona we wspólnej umownej walucie – standardzie siły nabywczej PPS (<i>Purchasing Power Standard</i>). Wydajność pracy na godzinę przepracowaną oblicza się jako stosunek PKB wyrażonego w PPS i zagregowanej liczby godzin faktycznie przepracowanych w charakterze pracownika lub na własny rachunek w okresie rozliczeniowym, aby wytworzyć produkt w ramach procesu produkcji.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Tempo zmian wydajności pracy ma istotny wpływ na rozwój gospodarczy. Poziom wydajności pracy jest czynnikiem wzrostu gospodarczego oraz określa konkurencyjność gospodarki.

Tabela 2.17. **Wydajność pracy (%)**
rok poprzedni = 100

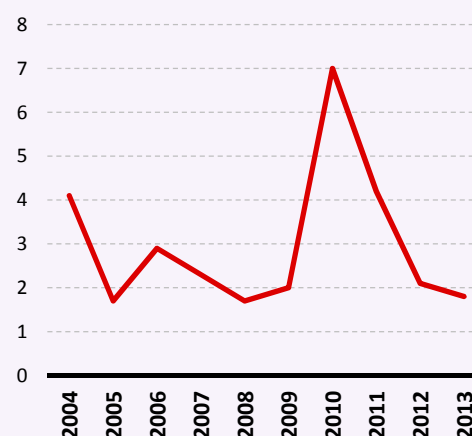
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
4,1	1,7	2,9	2,3	1,7	2,0	7,0	4,2	2,1	1,8

Źródło: dane Eurostat.

Tempo zmian wydajności pracy należy do kluczowych czynników określających tempo wzrostu gospodarczego. Wydajność pracy mierzona wartością produktu krajowego brutto na 1 godzinę przepracowaną w Polsce w 2013 r. w porównaniu z 2012 r. wzrosła o 1,8% i tym wynikiem Polska znalazła się wśród sześciu krajów UE o najwyższym wzroście wydajności pracy w tym okresie. Średnie roczne tempo wzrostu wydajności pracy w latach 2004-2013 wyniosło 2,8% wobec 0,8% w UE. Najwyższy wzrost tego wskaźnika odnotowano w 2010 r. (o 7,0%), a najniższy w 2005 r. i w 2008 r. (tj. o 1,7%) w porównaniu z rokiem poprzednim.

Natomiast, biorąc pod uwagę wydajność pracy mierzoną wartością produktu krajowego brutto (w PPS) na 1 godzinę przepracowaną w euro, Polska od lat plasuje się na jednej z najniższych pozycji wśród krajów UE.

Wykres 2.41. **Wydajność pracy (%)**
rok poprzedni = 100

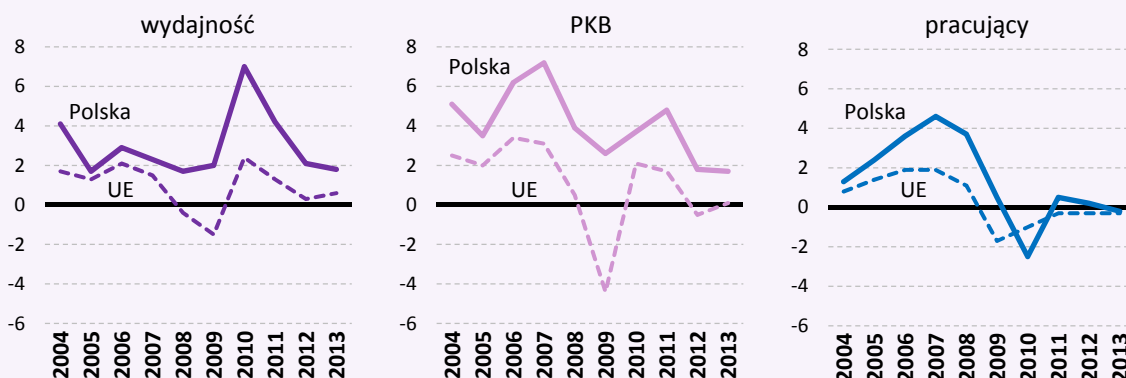

Źródło: dane Eurostat.

W 2013 r. wartość tego wskaźnika w Polsce wyniosła 10,6 euro na 1 godzinę przepracowaną podczas gdy średnia UE to 32,1 euro. Niższą wartość ww. wskaźnika niż w Polsce odnotowano jedynie na Łotwie (8,4 euro), w Rumunii (5,6) i w Bułgarii (4,9). Najwyższa wydajność pracy mierzona na godzinę przepracowaną wystąpiła w krajach o rozwiniętych i innowacyjnych gospodarkach. W 2013 r. najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Danii (53,4 euro), Irlandii (48,8), Belgii (45,9), Holandii (45,8), Francji (45,6), Szwecji (45,5) i Niemczech (42,8).

Wykres 2.42. Zmiana wydajności pracy, produktu krajowego brutto w cenach stałych oraz pracujących (%)
rok poprzedni = 100

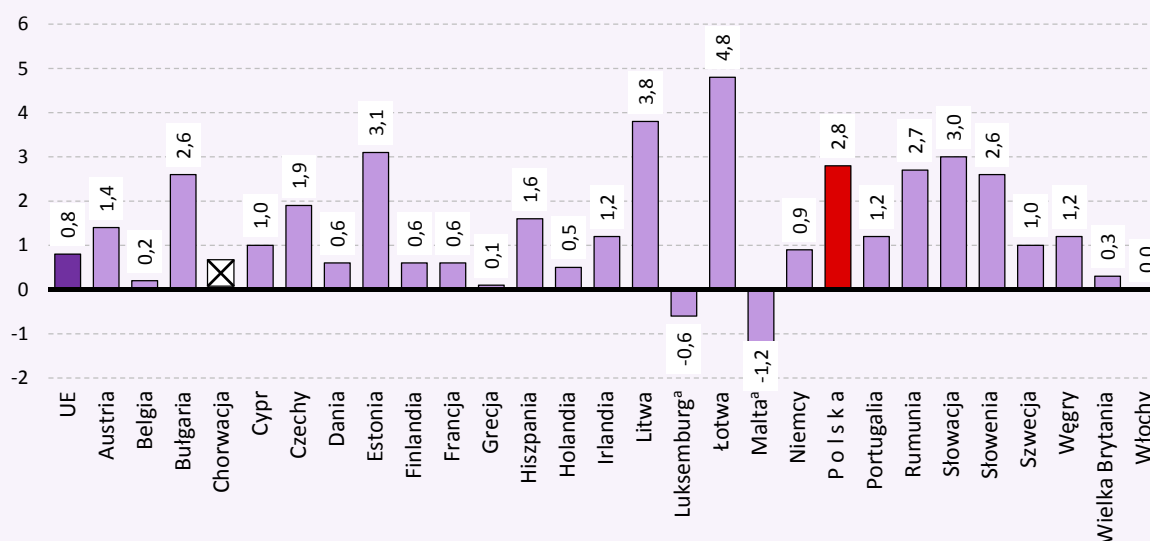

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W Unii Europejskiej stały wzrost wydajności pracy został zahamowany w latach 2008-2009 w wyniku spowolnienia działalności gospodarczej, od 2010 r. wydajność pracy stale wzrasta. W 2013 r. w UE odnotowano wzrost wydajności pracy o 0,6% w stosunku do roku poprzedniego. Największy spadek odnotowała Irlandia (-3,1%), a najwyższy wzrost Rumunia (4,0%). Natomiast największe średnie roczne tempo wzrostu w latach 2004-2013 odnotowano na Łotwie i na Litwie.

Wykres 2.43. Średnie roczne tempo wzrostu wydajności pracy w krajach UE w latach 2004-2013 (%)

^a W latach 2004-2012.

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Ład gospodarczy

Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB

Nazwa wskaźnika	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB
Dziedzina	Innowacyjność
Definicja	<p>Suma nakładów wewnętrznych poniesionych na działalność badawczą i rozwojową przez wszystkie jednostki w kraju prowadzące tę działalność, niezależnie od źródeł pochodzenia środków, w relacji do PKB.</p> <p>Wskaźnik stanowi główny miernik z zakresu statystyki działalności badawczo-rozwojowej, charakteryzujący konkurencyjność i poziom rozwoju gospodarki opartej na wiedzy.</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Działalność badawcza i rozwojowa (B+R) to systematyczna praca twórcza prowadzona w celu zwiększenia zasobów wiedzy (np. o człowieku, kulturze i społeczeństwie) oraz znalezienia nowych zastosowań dla tej wiedzy. Obejmuje trzy rodzaje badań: badania podstawowe, badania stosowane oraz prace rozwojowe. Działalność B+R odróżnia od innych rodzajów działalności dostrzegalny element nowości i eliminacja niepewności naukowej i/lub technicznej.</p> <p>Nakłady wewnętrzne na działalność B+R to nakłady poniesione w roku sprawozdawczym na prace B+R wykonane w jednostce sprawozdawczej, niezależnie od źródła pochodzenia środków, czyli łącznie ze środkami uzyskanymi z zagranicy (eksport prac B+R). Obejmują zarówno nakłady bieżące, jak i nakłady inwestycyjne na środki trwałe związane z działalnością B+R, lecz nie obejmują amortyzacji środków trwałych.</p> <p>Produkt Krajowy Brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej w danym roku. Produkt krajowy brutto równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony zgodnie z obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 2010) oraz zaleceniami Eurostatu. Produkt krajowy brutto jest liczony w cenach rynkowych.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Rozwój społeczno-gospodarczy w dużej mierze uzależniony jest od poziomu technologicznego gospodarki. Działalność badawcza i rozwojowa jest jej siłą napędową. Zwiększanie nakładów na B+R prowadzi do wzrostu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki.</p> <p>Nakłady na badania i rozwój (B+R) są częścią działalności inwestycyjnej, której celem jest akumulacja wiedzy, powstawanie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań (produktów, usług, rozwiązań organizacyjnych, marketingowych), a w konsekwencji zwiększenie produktywności kapitału i włączenie do oferty produktów lepiej odpowiadających potrzebom społeczeństwa/rynku.</p>

Działania te mają na celu zapewnienie wzrostu gospodarczego w długim okresie, a także wzmocnienie procesów rozwojowych oraz zwiększenie konkurencyjności gospodarek. Dają możliwość zmiany kierunku rozwoju poszczególnych gałęzi gospodarki poprzez wdrażanie innowacyjnych, społecznie pożądaných rozwiązań, np. proekologicznych, mniej energo-, czy materiałochłonnych, a także poprzez rozwój technologii przyjaznych człowiekowi i chroniących jego zdrowie, przyczyniając się do wdrażania idei zrównoważonego rozwoju. W relacji do produktu krajowego brutto nakłady na B+R obrazują skalę redystrybucji PKB w działalność mającą na celu transformację gospodarki w kierunku gospodarki opartej na wiedzy.

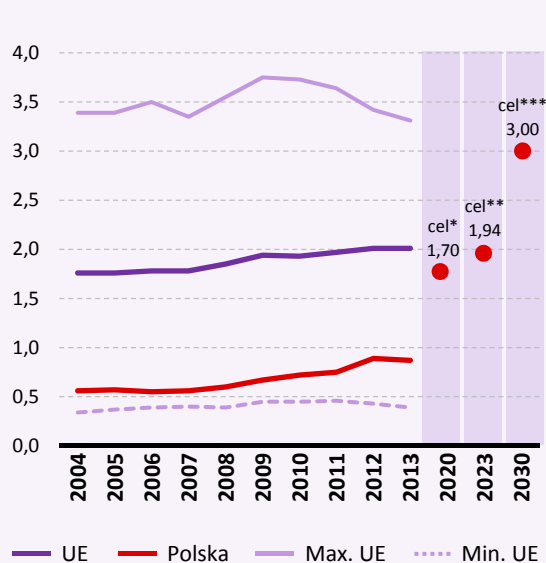
Tabela 2.18. Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w relacji do PKB (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0,56	0,57	0,56	0,57	0,60	0,67	0,72	0,75	0,89	0,87

Źródło: dane GUS.

W 2013 r. wartość wskaźnika intensywności prac B+R mierzonego jako udział nakładów wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową w PKB, wyniosła 0,87% i była niższa o 0,02 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim. W latach 2004-2013 odnotowano w Polsce wzrost wartości tego wskaźnika o 0,31 p. proc. oraz wzrost nakładów wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową o 179,8%. W 2013 r. nakłady wewnętrzne na badania i prace rozwojowe (GERD) wyniosły 14424 mln zł (5155 mln zł w 2004 r.). W latach 2004-2013 systematycznie wzrastała wartość ww. nakładów, najwyższy wzrost wystąpił w 2012 r., tj. o 22,8% w relacji do roku poprzedniego.

Wykres 2.44. Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w relacji do PKB (%)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	1,76	0,56	3,39	0,34
2005	1,76	0,57	3,39	0,37
2006	1,78	0,55 [♦]	3,50	0,39
2007	1,78	0,56 [♦]	3,35	0,40
2008	1,85	0,60	3,55	0,39
2009	1,94	0,67	3,75	0,45
2010	1,93	0,72	3,73	0,45
2011	1,97	0,75	3,64	0,46
2012	2,01	0,89	3,42	0,43
2013	2,01	0,87	3,31	0,39

* Według „Strategii Rozwoju Kraju”, „Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki”, „Umowy Partnerstwa” (wartość pośrednia) i „Strategii Europa 2020”.

** Według „Umowy Partnerstwa”.

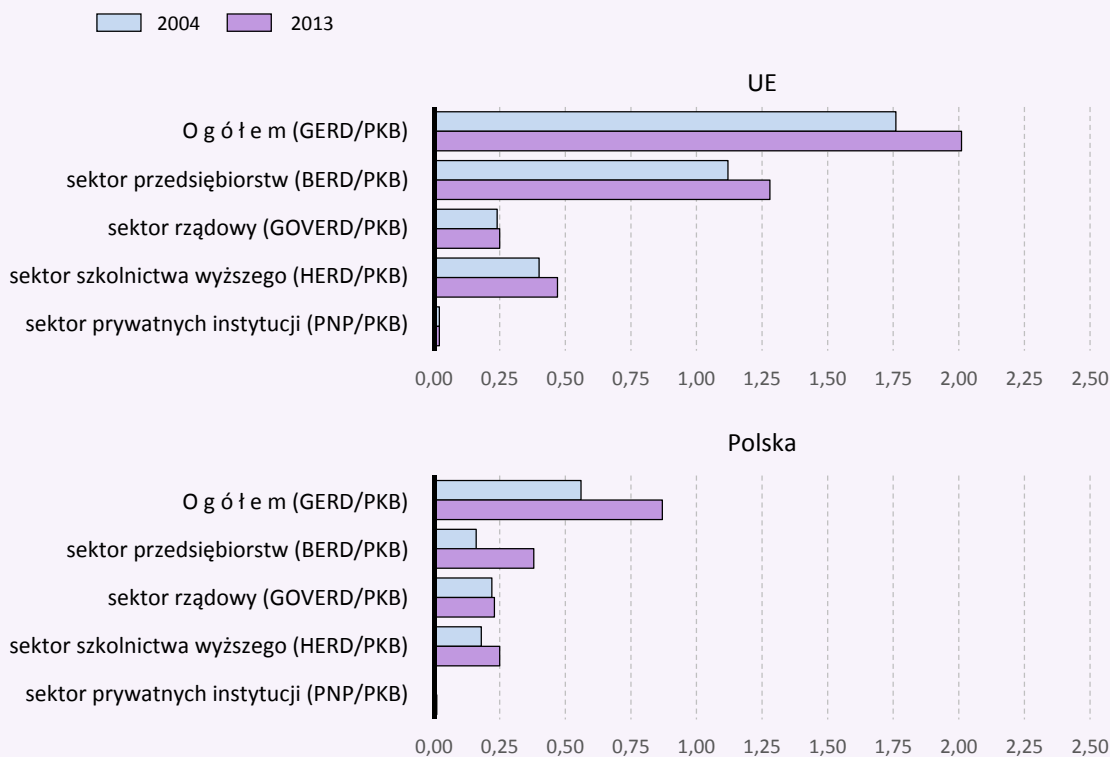
*** Według „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju”.

Źródło: dane Eurostat.

Mimo znacznego wzrostu w ostatnich latach wartości nakładów na działalność badawczą i rozwojową, udział nakładów wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową w PKB kształtuje się na stosunkowo niskim poziomie wśród krajów UE. W 2013 r. wartość krajowego wskaźnika intensywności prac B+R była niższa o 1,14 p. proc. niż dla UE, a Polska zajmowała 19. pozycję wśród krajów UE. Również biorąc pod uwagę wartość nakładów na prace B+R w odniesieniu do liczby ludności nasz kraj zajmuje jedno z ostatnich miejsc w rankingu krajów UE. Po przeliczeniu wartości nakładów wewnętrznych na badania naukowe i prace rozwojowe na 1 mieszkańca w 2013 r. nasz kraj z wartością 90 euro znalazł się na 23. pozycji wśród krajów UE; przeciętna wartość w UE wyniosła 536 euro.

W Polsce biorąc pod uwagę intensywność prac B+R, mierzoną wielkością nakładów sektora wykonawczego w stosunku do PKB, wartość wskaźnika dla sektora rządowego i sektora szkolnictwa wyższego łącznie jest wyższa niż w sektorze przedsiębiorstw. W UE natomiast wartość omawianego wskaźnika wykazuje znacznie wyższy udział sektora przedsiębiorstw. Od 2011 r. w Polsce wzrasta wartość tego wskaźnika w sektorze przedsiębiorstw (BERD/PKB) i w 2013 r. osiągnął on wartość 0,38% (0,33% w 2012 r., 0,23% w 2011 r., 0,19% w 2009 r.). Zgodnie z zapisami „Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki” „niezbędne będzie stworzenie mechanizmów stymulujących przedsiębiorstwa do zwiększania nakładów na B+R, tak aby w 2020 r. udział sektora prywatnego w finansowaniu B+R zwiększył się do przynajmniej 50%”.

Wykres 2.45. Intensywność prac B+R według sektorów wykonawczych (%)

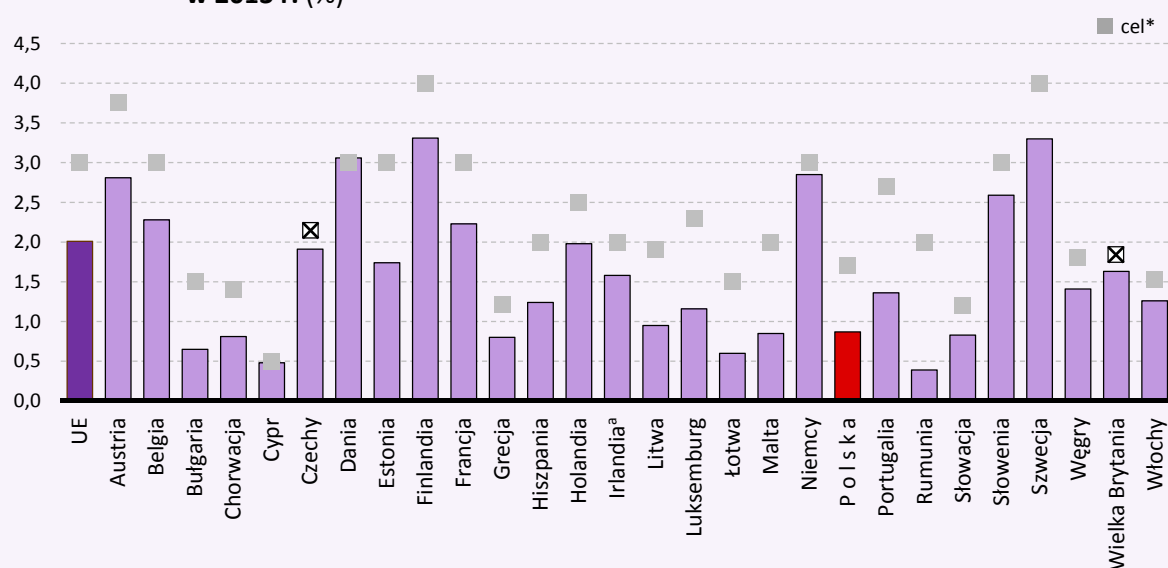
Ź r ó d ł o: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Relacja nakładów wewnętrznych na działalność B+R do PKB w 2013 r. w krajach członkowskich UE kształtowała się w przedziale od 0,39% do 3,31%. Najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w Finlandii (3,31%) i Szwecji (3,30%); w krajach tych założono osiągnięcie do 2020 r. najwyższych w UE wartości docelowych wskaźnika (4,00%). Ponadto wysokie wartości wskaźnika osiągnęła Dania (3,06%) i Niemcy (2,85%). Niższa niż w Polsce wartość wskaźnika intensywności prac B+R wystąpiła w Rumunii (0,39%), na Cyprze (0,48%), Łotwie (0,60%), w Bułgarii (0,65%), Grecji (0,80%), Chorwacji (0,81%), na Słowacji (0,83%) i na Malcie (0,85%).

Wykres 2.46. Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w relacji do PKB w krajach UE w 2013 r. (%)

* Dla UE – według „Strategii Europa 2020”; dla państw członkowskich określone w krajowych programach reform w kwietniu 2011 r. ^a Dane za 2012 r.; wartość docelowa podana w przybliżeniu – 2% PKB (2,5% DNB).

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Ład gospodarczy

Wskaźnik eko-innowacyjności

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik eko-innowacyjności
Dziedzina	Innowacyjność
Definicja	<p>Wskaźnik bazuje na 16 wskaźnikach z pięciu obszarów: trzy z nich bezpośrednio odnoszą się do eko-innowacji. Są to nakłady (rządowe wydatki na B+R w zakresie środowiska i energii w relacji do PKB, udział pracujących w sektorze B+R w pracujących ogółem, wartość wczesnych zielonych inwestycji), działania (przedsiębiorstwa wprowadzające eko-innowacje poprawiające efektywność materiałową i energetyczną oraz posiadające certyfikat ISO 14001) i wyniki (patenty, publikacje, informacje w mediach na temat eko-innowacji). Pozostałe dwie grupy wskaźników to efekty wprowadzania eko-innowacji – środowiskowe (efektywność wykorzystania energii, surowców, wody oraz emisja gazów cieplarnianych) oraz społeczno-gospodarcze (rozwój „ekobranż” gospodarki mierzony jako odsetek siły roboczej, udział eksportu produktów eko-innowacyjnych w eksporcie ogółem i obroty w eko-przemysłach).</p> <p>Ogólny wynik kraju członkowskiego UE liczony jest jako średnia nieważona 16 podwskaźników (wskaźników częściowych). Pokazuje on stopień eko-innowacyjności poszczególnych krajów członkowskich w porównaniu ze średnią UE, która przyrównana jest do 100 (wskaźnik UE= 100).</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Innowacja przynosząca korzyści dla środowiska (eko-innowacja) to nowy lub istotnie ulepszony produkt (wyrób lub usługa), proces, metoda organizacyjna lub marketingowa, które przynoszą korzyści dla środowiska w porównaniu z rozwiązaniami alternatywnymi.</p> <p>Korzyści dla środowiska mogą być podstawowym celem innowacji lub też rezultatem innych celów.</p> <p>Korzyści dla środowiska mogą powstać w okresie wytwarzania produktu lub usługi bądź też w okresie użytkowania zakupionego wyrobu lub korzystania z usługi przez użytkowników końcowych (osoby indywidualne, inne przedsiębiorstwa, instytucje itd.).</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Eko-innowacje ograniczając szkodliwy wpływ procesów gospodarczych na środowisko są jednym z elementów wpływających na gospodarczy i środowiskowy aspekt zrównoważonego rozwoju. Innowacje ekologiczne przynoszą korzyści dla gospodarki i mają wpływ na rozwój gospodarczy (redukcja kosztów) zmniejszając negatywny wpływ na środowisko naturalne (racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych).</p> <p>Eko-innowacje pozwalają na wzmocnienie pozycji konkurencyjnej oraz ugruntowanie pozycji na rynku. Eko-innowacje wpływają w zasadniczy sposób na niwelowanie zmian w środowisku wywołanych przez człowieka.</p>

Tabela 2.19. Wskaźnik eko-innowacyjności

	2010	2011	2012	2013
UE27=100	54	50	54	.
UE28=100	42

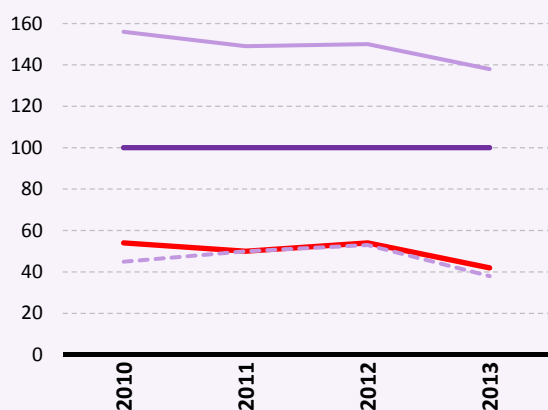
Źródło: dane Eurostat/*Eco-Innovation Observatory*.

Innowacyjność, a w szczególności innowacje ekologiczne są silnie związane ze zrównoważonym rozwojem. Innowacje ekologiczne zmniejszają bowiem wykorzystanie zasobów naturalnych i uwalnianie substancji szkodliwych, przynosząc jednocześnie korzyści nie tylko dla środowiska, ale również dla gospodarki zwiększając konkurencyjność przedsiębiorstw. Duże znaczenie eko-innowacji wynika ze „Strategii Europa 2020”, a w szczególności z zawartych w niej inicjatyw przewodnich: Unia Innowacji oraz Europa efektywnie korzystająca z zasobów.

Wskaźnik eko-innowacyjności (ranking *Eco-Innovation Scoreboard; Eco-IS*) umożliwia ocenę wyników innowacji ekologicznych w państwach członkowskich UE. Zagregowany wskaźnik pokazuje osiągnięcia w zakresie eko-innowacji w różnych wymiarach w porównaniu ze średnią UE.

Wskaźnik eko-innowacyjności wskazuje, że Polska należy do najmniej eko-innowacyjnych krajów w Unii Europejskiej. W latach 2010-2012 wskaźnik pozostawał na zbliżonym poziomie, a w 2013 r. odnotowano jego spadek (o 12 p. proc.). W 2013 r. Polska z wartością wskaźnika znacznie poniżej średniej unijnej uzyskała przedostatnie miejsce wśród 28 krajów UE. W 2010 r. Polska zajęła 24. miejsce w rankingu wśród 27 krajów UE, w 2011 r. 27. miejsce, a w 2012 r. 26. miejsce.

Wykres 2.47. Wskaźnik eko-innowacyjności

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2010	100	54	156	45
2011	100	50	149	50
2012	100	54	150	53
2013	100	42	138	38

Źródło: dane Eurostat/*Eco-Innovation Scoreboard*.

Polska charakteryzuje się niskimi wskaźnikami we wszystkich obszarach omawianego wskaźnika, a szczególnie w obszarze nakładów na eko-innowacje. Znaczny spadek wartości wskaźnika odnotowano w 2013 r. w obszarze dotyczącym efektów społeczno-gospodarczych. W 2013 r. odnotowano wzrost wartości wskaźnika w obszarach działania w eko-innowacjach oraz wyniki w eko-innowacjach.

Wykres 2.48. Wskaźnik eko-innowacyjności w podziale na grupy wskaźników w pięciu obszarach (UE = 100)

Źródło: dane Eco-Innovation Observatory.

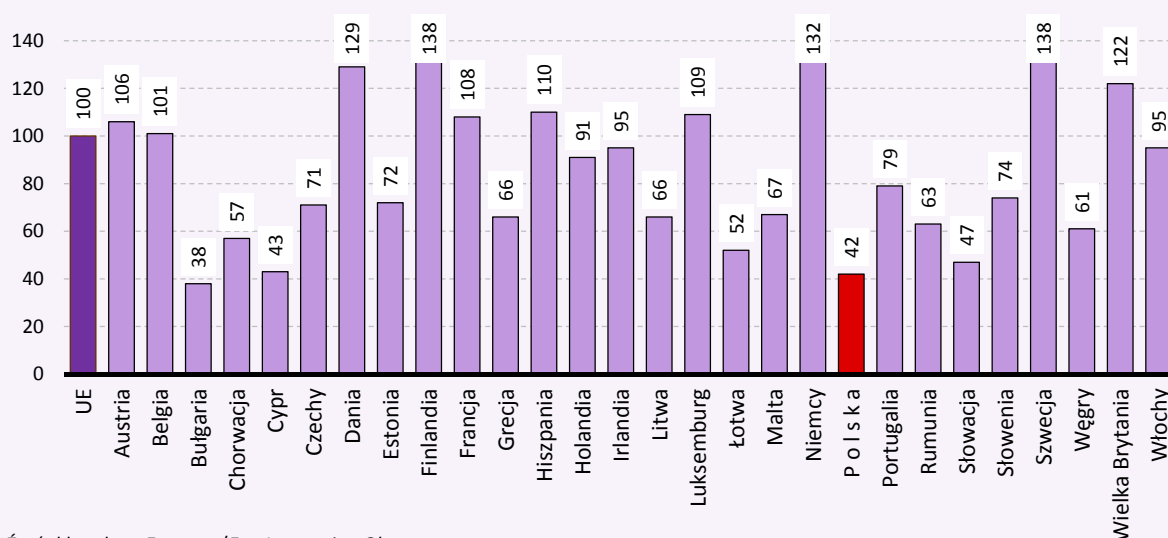
Porównania międzynarodowe

W 2013 r. ogólna wartość wskaźnika eko-innowacyjności w UE wahała się od 38 w Bułgarii i 42 w Polsce do ponad 130 w Finlandii, Szwecji i Niemczech. W rankingu zasadniczo widać przewagę krajów Europy Północnej: Finlandii, Szwecji, Danii, a także Niemiec. Wysoką pozycję w 2013 r. osiągnęła również Wielka Brytania. Natomiast Bułgaria, Polska i Cypr to państwa z najgorszym wynikiem wśród krajów UE.

W latach 2010-2013 kraje Europy Północnej i Niemcy są liderami w obszarze nakładów oraz wyników w zakresie eko-innowacji. Najwyższą pozycję w zakresie działalności eko-innowacyjnej w latach 2010-2013 uzyskała Hiszpania, a w 2013 r. również Dania i Czechy. Liderami w obszarze wskaźników dotyczących efektów dla środowiska w latach 2010-2013 są Luksemburg, Holandia i Wielka Brytania. W zakresie wskaźników z obszaru efektów społeczno-gospodarczych w latach 2010-2012 najwyższą pozycję w rankingu uzyskały Słowenia i Bułgaria, a w 2013 r. Niemcy, Francja i Finlandia.

Końcowe pozycje w omawianym rankingu w grupach wskaźników dotyczących nakładów oraz działalności eko-innowacyjnej w 2013 r. odnotowały Cypr, Bułgaria i Polska. W obszarze wyniki w eko-innowacjach ostatnie miejsca w rankingu uzyskały Czechy i Słowacja, natomiast w grupie wskaźników dotyczących efektów dla środowiska Bułgaria i Estonia, a w grupie wskaźników odnoszących się do efektów społeczno-gospodarczych Cypr i Chorwacja.

Wykres 2.49. Wskaźnik eko-innowacyjności w krajach UE w 2013 r. (UE = 100)

Źródło: dane Eurostat/Eco-Innovation Observatory.

Ład gospodarczy

Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego na 1 mln mieszkańców

Nazwa wskaźnika	Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego na 1 mln mieszkańców
Dziedzina	Innowacyjność
Definicja	Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów poszczególnych krajów do ochrony w Europejskim Urzędzie Patentowym (EPO) według metody naliczania cząstkowego w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców danego kraju.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wynalazek podlegający opatentowaniu – rozwiązanie o charakterze technicznym, które jest nowe, posiada poziom wynalazczy i nadaje się do przemysłowego stosowania. Wynalazek uważa się za nowy, jeśli nie jest on częścią stanu techniki. Uznaje się, iż wynalazek posiada poziom wynalazczy, gdy nie wynika on dla znawcy, w sposób oczywisty, ze stanu techniki. Za nadający się do przemysłowego stosowania uznaje się wynalazek, według którego może być uzyskiwany wytwór lub wykorzystany sposób, w rozumieniu technicznym, w jakiegokolwiek działalności przemysłowej, nie wykluczając rolnictwa.</p> <p>Europejski Urząd Patentowy (<i>the European Patent Office – EPO</i>), to jedyny na świecie urząd patentowy o charakterze międzynarodowym, wbrew ogólnej zasadzie zakładającej, że urzędy patentowe mają charakter narodowy. Zgłoszenie wynalazku do opatentowania w EPO pozwala na uzyskanie ochrony we wszystkich krajach członkowskich Europejskiej Organizacji Patentowej.</p> <p>Metoda naliczania cząstkowego – w celu uniknięcia multiplikowania informacji o danym patencie, jego zgłoszenie jest dzielone równo pomiędzy wszystkich autorów (wynalazców), a następnie odpowiednio przyporządkowane do poszczególnych krajów, np. patent opracowany przez 4 wynalazców: 1 z Polski, 2 z Hiszpanii i 1 ze Stanów Zjednoczonych zostanie przypisany w $\frac{1}{4}$ do Polski, w $\frac{1}{2}$ do Hiszpanii i w $\frac{1}{4}$ do Stanów Zjednoczonych.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Rozwój nowoczesnej, innowacyjnej gospodarki wymaga wykorzystania kreatywności i potencjału badawczo-naukowego tworzącego nowe rozwiązania i technologie, aby sprostać takim celom jak podnoszenie jakości życia przy jednoczesnej ochronie zasobów naturalnych. Tworzenie nowych rozwiązań warunkuje zrównoważony rozwój gospodarczy.

Tabela 2.20. Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego na 1 mln mieszkańców

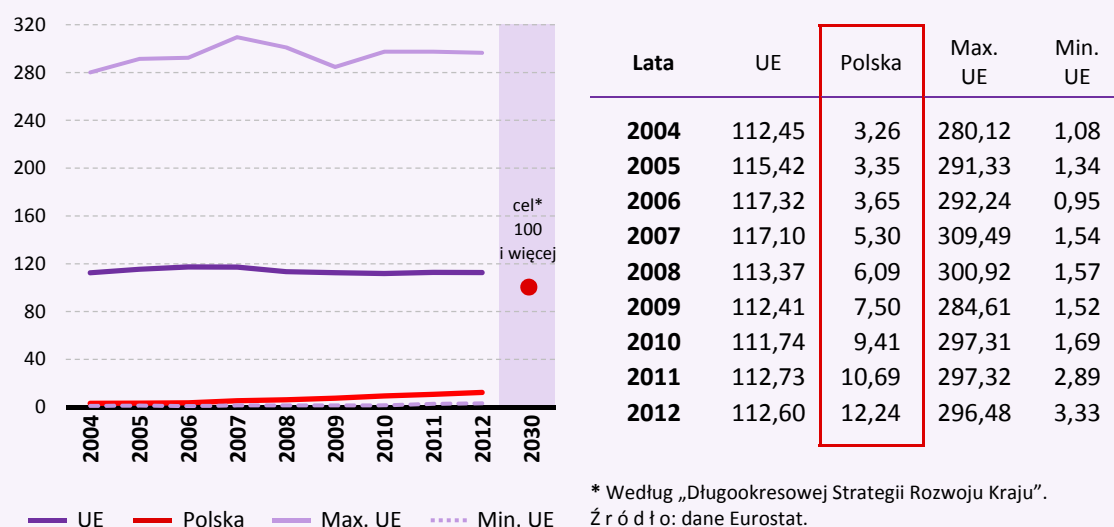
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
3,26	3,35	3,65	5,30	6,09	7,50	9,41	10,69	12,24

Źródło: dane Eurostat.

Liczba zgłoszonych wynalazków na 1 mln mieszkańców to jeden ze wskaźników charakteryzujących poziom wynalazczości kraju i odzwierciedlający zdolność kraju do wykorzystywania wiedzy i przełożenia jej na potencjalne korzyści gospodarcze. Liczba wynalazków zgłoszonych przez polskich rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego (EPO) na 1 mln mieszkańców w latach 2004-2012 systematycznie wzrastała. Wartość wskaźnika w 2012 r. wzrosła prawie czterokrotnie w stosunku do 2004 r. W 2012 r. w Polsce zgłoszono 12,24 wynalazków na 1 mln mieszkańców, co dało 18. miejsce wśród krajów UE (o osiem miejsc wyżej niż w 2004 r.). Wskaźnik ten dla krajów UE w 2012 r. wyniósł 112,6 zgłoszonych wynalazków na 1 mln mieszkańców.

Biorąc pod uwagę wartości bezwzględne to w latach 2004-2012 liczba wynalazków zgłoszonych przez polskich rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego wzrosła prawie czterokrotnie ze 124,38 wynalazków w 2004 r. do 471,66 w 2012 r.

Wykres 2.50. Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego na 1 mln mieszkańców

Porównania międzynarodowe

Wśród państw członkowskich UE w latach 2004-2012 największą liczbę zgłoszeń patentowych do EPO na 1 mln mieszkańców odnotowano w Szwecji, Niemczech i Finlandii. Najniższy wskaźnik odnotowano w Rumunii i Bułgarii. W 2012 r. w porównaniu z 2004 r. w 18 krajach UE odnotowano wzrost liczby zgłoszeń w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców, w tym najwyższy, ponad pięciokrotny, w Estonii i prawie czterokrotny w Polsce, natomiast największy spadek (ponad czterokrotny) odnotowano na Malcie.

W 2012 r. najczęściej złożonych aplikacji w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców odnotowano w Szwecji, Niemczech i Finlandii. Wysoką wartość wskaźnika, ponad 200 zgłoszeń na 1 mln mieszkańców, odnotowano w Danii, Austrii i Holandii. Najniższy wskaźnik w 2012 r. wystąpił w Rumunii, Bułgarii, na Malcie, Litwie, Cyprze i w Chorwacji.

Biorąc pod uwagę wartości bezwzględne, największą liczbę wynalazków zgłoszonych do EPO wśród krajów UE w 2012 r. odnotowano w Niemczech – 22848,65 (40,1% ogółu UE), Francji – 8925,54 (15,7%), w Wielkiej Brytanii – 5350,83 (9,4%). Najwyższe średnie roczne tempo wzrostu liczby wynalazków zgłoszonych do EPO w latach 2004-2012 odnotowano w Estonii (22,2%), Polsce (18,1%) oraz w Rumunii i na Słowacji (odpowiednio: 14,2% i 14,1%).

Wykres 2.51. Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego na 1 mln mieszkańców w krajach UE w 2012 r.

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Przewozy intermodalne ładunków transportem kolejowym normalnotorowym

Nazwa wskaźnika	Przewozy intermodalne ładunków transportem kolejowym normalnotorowym
Dziedzina	Transport
Definicja	Wskaźnik określa procentowy udział w przewozach ładunków transportem kolejowym normalnotorowym (łącznie z szerokotorowym) przewozów: <ul style="list-style-type: none"> – kontenerów wielkich (o długości 20 stóp i więcej) z ładunkami, – pojazdów samochodowych ciężarowych.
Wyjaśnienia metodyczne	Dane dla pojazdów samochodowych ciężarowych obejmują samochody ciężarowe (w tym ciągniki siodłowe połączone z naczepami), naczepy oraz nadwozia samochodowe. Transport intermodalny – przewóz ładunków w jednostkach ładunkowych, które korzystają kolejno z dwóch lub więcej gałęzi transportu bez przeładowywania ładunków przy zmianie gałęzi.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Jednym z priorytetów polityki transportowej jest możliwość łączenia różnych form transportu: drogowego z kolejowym, morskiego z kolejowym oraz kolejowego z powietrznym. Za pomocą tego wskaźnika monitorowane są zmiany w organizacji przewozów kontenerów wielkich oraz ciężarowych pojazdów samochodowych transportem kolejowym. Poprzez przeniesienie transportu ciężkiego z dróg na kolej, która jest bardziej ekologicznym i bezpiecznym środkiem transportu, osiągnane są dwa cele – ochrona środowiska i podniesienie bezpieczeństwa na drogach.

Tabela 2.21. Przewozy intermodalne ładunków transportem kolejowym normalnotorowym (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0,8	0,9	1,0	1,5	1,7	1,5	1,8	2,1	3,1	3,4	3,9

Źródło: dane GUS.

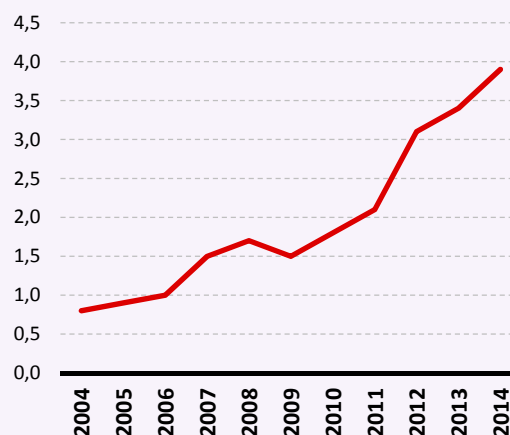

Do nadmiernego natężenia ruchu na polskich drogach w największym stopniu przyczynia się transport towarowy. W efekcie tego zjawiska dochodzi do wielu negatywnych konsekwencji odczuwalnych zarówno dla społeczeństwa, jak i środowiska naturalnego. W celu zapobiegania tym niekorzystnym następstwom podejmowane są działania mające na celu przeniesienie części potoku ładunków z drogowego transportu ciężkiego na transport intermodalny, wykorzystujący więcej niż jedną gałąź transportu, najczęściej łącząc transport samochodowy z kolejowym. W transporcie intermodalnym do przewozów ładunków stosuje się kontenery, nadwozia lub naczepy samochodowe.

W zakresie transportu intermodalnego w 2014 r. w porównaniu z 2013 r. transportem kolejowym przewieziono o 0,5% więcej kontenerów (z ładunkami i pustych), natomiast o 2,8% zmniejszyła się liczba przewiezionych nadwozi samochodowych. Prawie 3-krotnie wzrosła liczba naczep ciężarowych (bez ciągników siodłowych) przewożonych z ładunkami i pustych. W 2014 r. transportem kolejowym przewieziono ogółem 228 mln t ładunków. Ładunki przewiezione w kontenerach wyniosły 9,2 mln t i w porównaniu z 2004 r. wielkość ta wzrosła blisko 4-krotnie. Średnia odległość przewozu 1 t ładunku w kontenerach wyniosła 359 kilometrów. W 2014 r. wielkość przewiezionych nadwozi samochodowych z ładunkami mierzona w tonach zmniejszyła się o 74,7% w porównaniu z 2004 r. i o 8,7% w porównaniu z 2013 r.

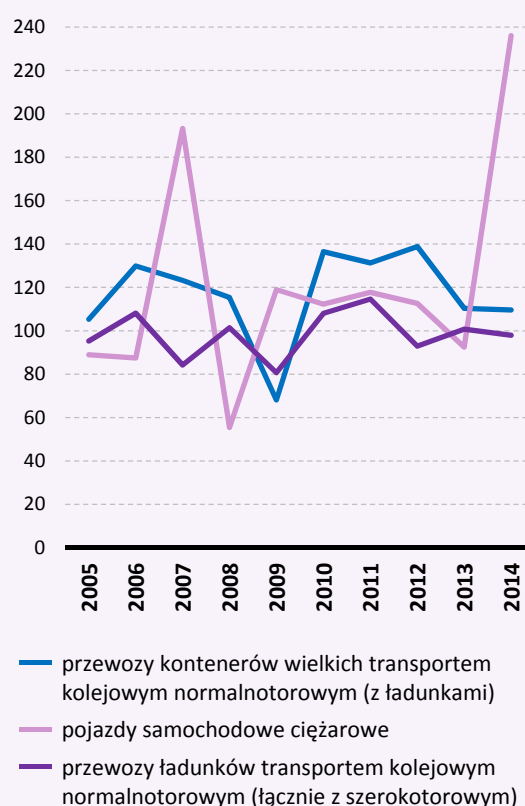
W latach 2004-2014 udział przewozów kontenerów wielkich i pojazdów samochodowych ciężarowych z ładunkami w przewozach ładunków transportem kolejowym normalnotorowym (łącznie z szerokotorowym) sukcesywnie zwiększał się z 0,8% do 3,9%. Pomimo podejmowanych od kilku lat działań transport intermodalny w Polsce w dalszym ciągu ma zbyt niski udział w rynku przewozów towarowych.

Wykres 2.52. Przewozy intermodalne ładunków transportem kolejowym normalnotorowym (%)

Źródło: dane GUS.

Wykres 2.53. Przewozy transportem kolejowym normalnotorowym (rok poprzedni = 100)

Źródło: dane GUS.

Ład gospodarczy

Udział transportu kolejowego i wodnego śródlądowego w transporcie ogółem

Nazwa wskaźnika	Udział transportu kolejowego i wodnego śródlądowego w transporcie ogółem
Dziedzina	Transport
Definicja	Wskaźnik określa procentowy udział transportu kolejowego i wodnego śródlądowego w transporcie ogółem. Przewozy transportem towarowym wyrażone są w tonokilometrach (tkm), a przewozy transportem pasażerskim wyrażone są w pasażerokilometrach (pkm).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Transport kolejowy – przemieszczanie towarów lub pasażerów przy użyciu pojazdu kolejowego w obrębie danej sieci kolejowej.</p> <p>Transport wodny śródlądowy – przemieszczanie towarów lub pasażerów, na statkach żeglugi śródlądowej, w całości lub w części po żeglownych śródlądowych drogach wodnych.</p> <p>Przewozy transportem towarowym wyrażone są w tonokilometrach.</p> <p>Tonokilometr (tkm) – jednostka miary w przewozach towarów określająca przewiezienie jednej tony towarów na odległość jednego kilometra.</p> <p>Przewozy transportem pasażerskim wyrażone są w pasażerokilometrach.</p> <p>Pasażerokilometr – oznacza przewóz jednego pasażera na odległość jednego kilometra.</p> <p>Wskaźnik nie ujmuje transportu śródlądowego morskiego oraz transportu lotniczego</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Polityka transportowa przyjazna środowisku powinna między innymi promować takie środki transportu, które szanują środowisko, w szczególności zastępować transport drogowy – kolejowym i wodnym. Zmiana niekorzystnych trendów silniejszego zapotrzebowania na przewozy transportem samochodowym względem transportu kolejowego i wodnego śródlądowego przyczyni się do zmniejszenia obciążenia dla środowiska naturalnego (przewozy staną się bardziej ekologiczne – mniej uciążliwe pod względem hałasu i emitujące mniej zanieczyszczeń do środowiska), a także bardziej ekonomiczne.

Tabela 2.22. Udział transportu kolejowego i wodnego śródlądowego w transporcie ogółem (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Transport towarowy:										
kolejowy	33,7	30,8	29,4	26,4	24,0	19,4	19,4	20,5	18,0	17,0
wodny śródlądowy	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Transport pasażerski:										
pociągi	8,5	8,2	8,2	8,5	8,2	7,4	7,1	6,9	6,7	6,2

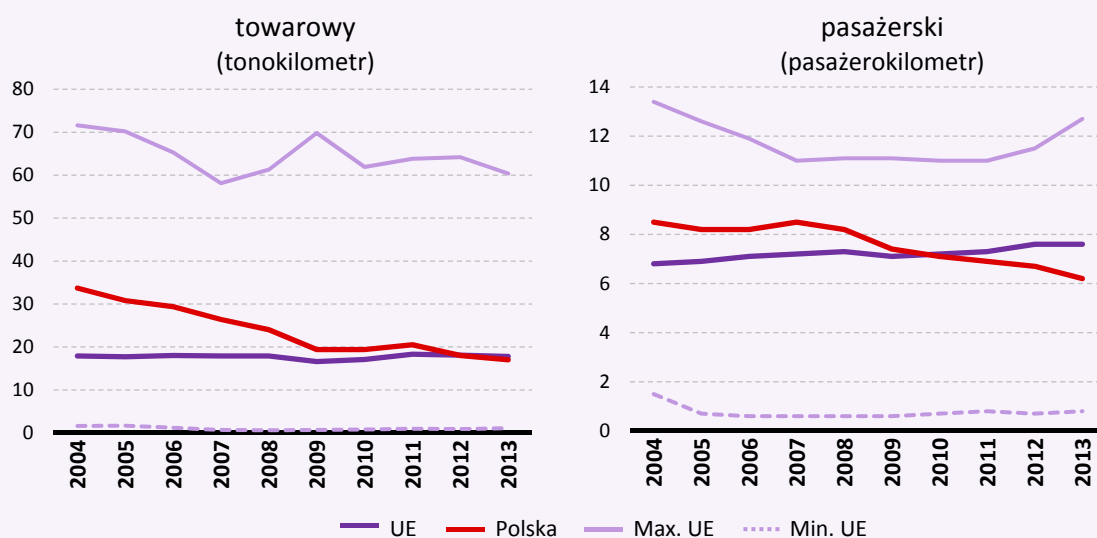
Źródło: dane Eurostat.

Współczesna mobilność ma istotne znaczenie dla jakości życia społeczeństw, umożliwia rozwój gospodarczy, a także stanowi sama w sobie ważne źródło zatrudnienia. Mobilność ta pociąga za sobą pewne koszty zarówno dla społeczeństwa, jak i środowiska naturalnego wynikające z jej negatywnego oddziaływania. Dominującą pozycję w transporcie ogółem zajmuje transport drogowy, który ma negatywny wpływ na środowisko naturalne. Dla eliminowania negatywnych skutków transportu drogowego niezbędnym stają się przewozy alternatywne. Wykorzystanie w szerszym zakresie transportu kolejowego, a także wodnego śródlądowego pozwoli ograniczyć zanieczyszczenie środowiska i zmniejszyć związane z tym koszty. Jednak pomimo podejmowanych działań przewozy w transporcie kolejowym, a także wodnym śródlądowym mają zbyt niski udział w rynku przewozów ogółem. W 2013 r. w relacji do 2004 r. udział przewozów towarów w transporcie kolejowym w przewozach ogółem zmniejszył się z 33,7% do 17,0%.

Udział przewozów pasażerów w transporcie kolejowym w przewozach ogółem obniżył się z 8,5% w 2004 r. do 6,2% w 2013 r. W 2005 i 2006 r. wskaźnik ten utrzymywał się na poziomie 8,2%. W 2013 r. w relacji do 2007 r. odnotowano spadek udziału przewozów pasażerów w transporcie kolejowym w przewozach ogółem o 2,3 p. proc.

Wykres 2.54. Udział transportu kolejowego w transporcie ogółem (%)

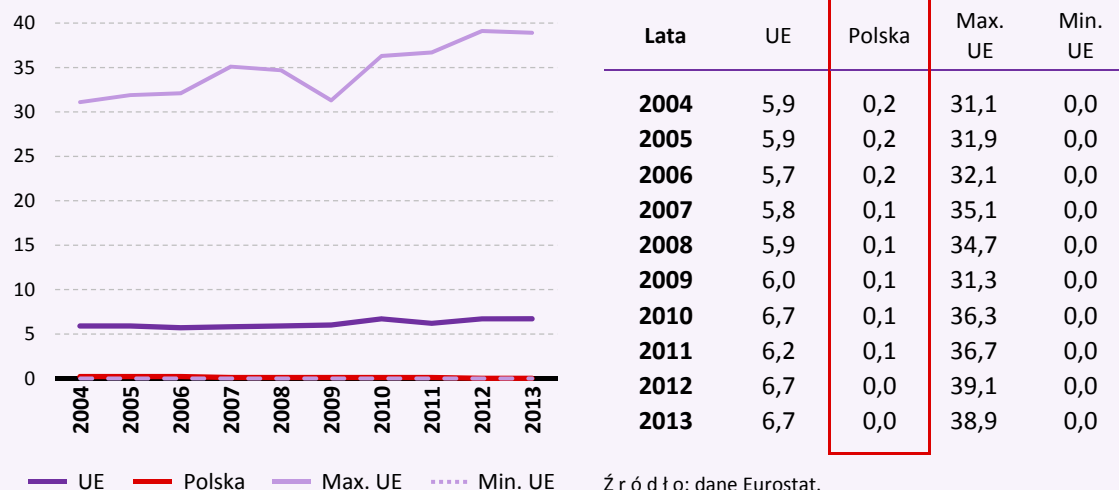

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE	Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	17,9	33,7	71,6	1,6	2004	6,8	8,5	13,4	1,5
2005	17,7	30,8	70,2	1,7	2005	6,9	8,2	12,6	0,7
2006	18,0	29,4	65,3	1,2	2006	7,1	8,2	11,9	0,6
2007	17,9	26,4	58,1	0,7	2007	7,2	8,5	11,0	0,6
2008	17,9	24,0	61,3	0,6	2008	7,3	8,2	11,1	0,6
2009	16,6	19,4	69,8	0,7	2009	7,1	7,4	11,1	0,6
2010	17,1	19,4	61,9	0,8	2010	7,2	7,1	11,0	0,7
2011	18,3	20,5	63,8	1,0	2011	7,3	6,9	11,0	0,8
2012	18,1	18,0	64,2	0,9	2012	7,6	6,7	11,5	0,7
2013	17,8	17,0	60,4	1,1	2013	7,6	6,2	12,7	0,8

Źródło: dane Eurostat.

W Polsce w latach 2004-2013 udział przewozów towarów w transporcie wodnym śródlądowym w przewozach ogółem był niski, w latach 2004-2011 kształtował się na poziomie od 0,2 do 0,1%.

Wykres 2.55. Udział transportu wodnego śródlądowego w transporcie ogółem (%)

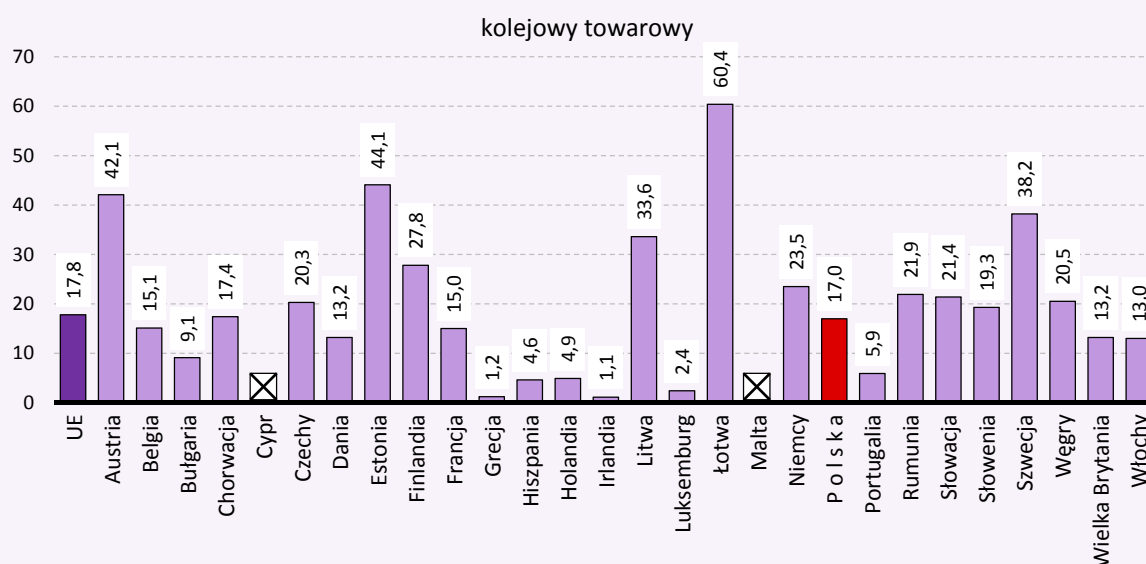

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

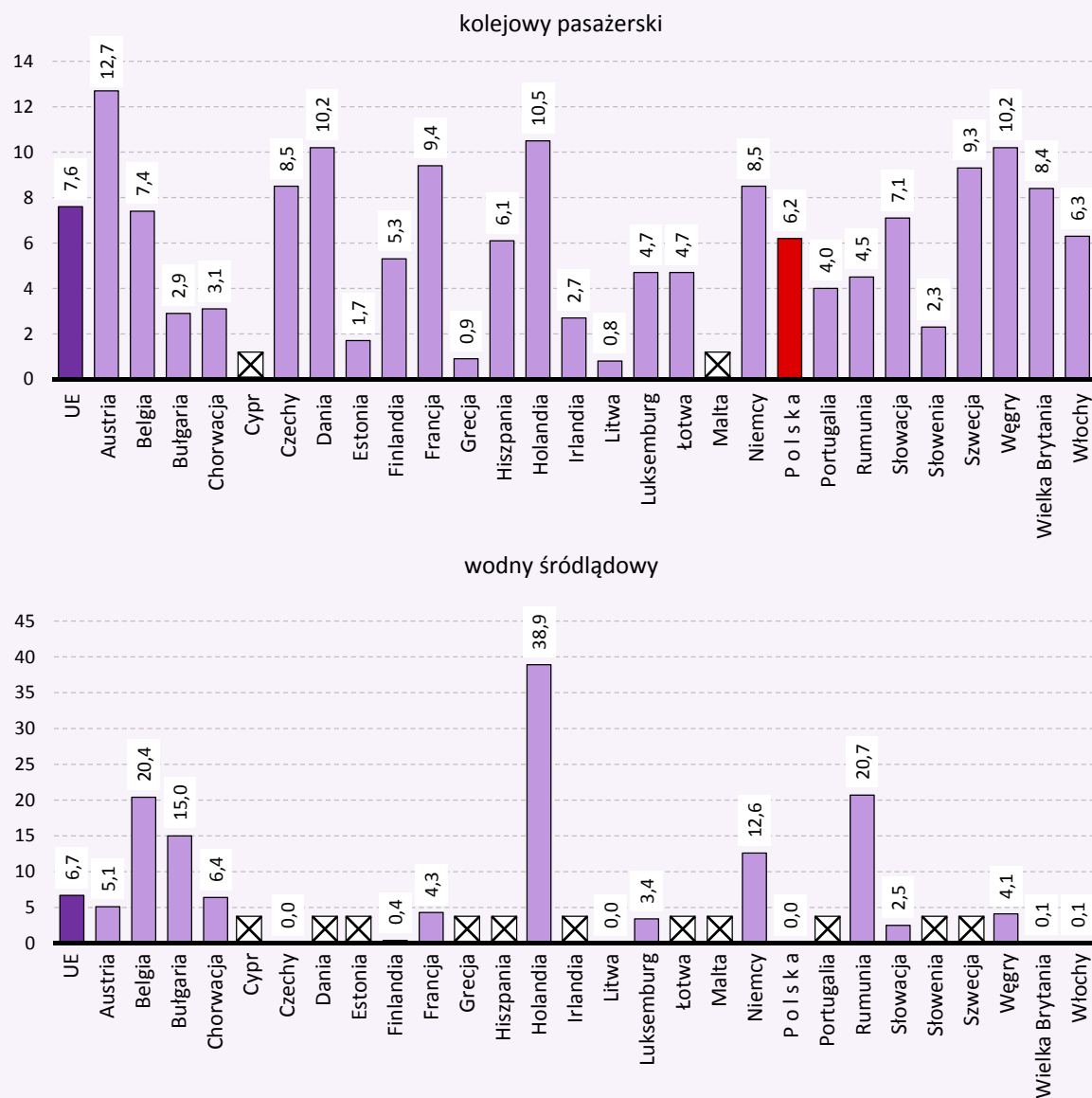
W 2013 r. najwyższy udział przewozów towarów w transporcie kolejowym w przewozach ogółem odnotowano na Łotwie, w Estonii i Austrii, najniższy natomiast w Irlandii, Grecji i Luksemburgu. Najwyższy udział przewozów pasażerów w transporcie kolejowym w przewozach ogółem wystąpił w Austrii, Holandii, Danii i na Węgrzech, natomiast najniższy na Litwie, w Grecji i Estonii.

Wykres 2.56. Udział transportu kolejowego i wodnego śródlądowego w transporcie ogółem w krajach UE w 2013 r. (%)

Wykres 2.56. **Udział transportu kolejowego i wodnego śródlądowego w transporcie ogółem w krajach UE w 2013 r. (dok.)**

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Ład gospodarczy

Udział długości linii kolejowych dostosowanych do prędkości 160 km/h i więcej w długości linii kolejowych eksploatowanych

Nazwa wskaźnika	Udział długości linii kolejowych dostosowanych do prędkości 160 km/h i więcej w długości linii kolejowych eksploatowanych
Dziedzina	Transport
Definicja	Wskaźnik określa udział długości linii kolejowych z obowiązującą maksymalną prędkością rozkładową większą bądź równą 160 km/h w długości linii kolejowych normalnotorowych (łącznie z szerokotorowymi).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Linia kolejowa to linia komunikacyjna zbudowana z szyn, przeznaczona wyłącznie do użytku pojazdów kolejowych. Linia komunikacyjna jest to pas terenu wyposażony do prowadzenia transportu kolejowego.</p> <p>Dane o długości budowlanych linii kolejowych eksploatowanych normalnotorowych obejmują również dane o długości linii szerokotorowych.</p> <p>Przez długość budowlaną linii kolejowych rozumie się odległość pomiędzy jej punktami krańcowymi mierzoną na liniach jednotorowych – wzdłuż osi toru, a na liniach wielotorowych wzdłuż osi najdłuższego toru.</p> <p>Dodatkowe wyjaśnienia metodyczne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Linie kolejowe normalnotorowe to linie, których tory mają prześwit wynoszący 1435 mm. 2. Linie kolejowe szerokotorowe to linie, których tory mają prześwit większy niż 1435 mm (np. 1524 mm).
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Zrównoważony rozwój transportu w Polsce wymaga wyrównania konkurencyjności między poszczególnymi gałęziami transportu, a w szczególności niwelowania asymetrii popytu skierowanego głównie na mało ekologiczny transport samochodowy. Podejmowane działania obejmować powinny sukcesywne zwiększanie inwestycji w obszar przyjaznej dla środowiska infrastruktury kolejowej. Poprawa jakości usług transportu kolejowego (czas przejazdu, komfort podróży, dostępność cenowa i poziom bezpieczeństwa) stworzy możliwość uzyskania jego stabilnej pozycji na rynku.

Tabela 2.23. **Udział długości linii kolejowych dostosowanych do prędkości 160 km/h i więcej w długości linii kolejowych eksploatowanych (%)**

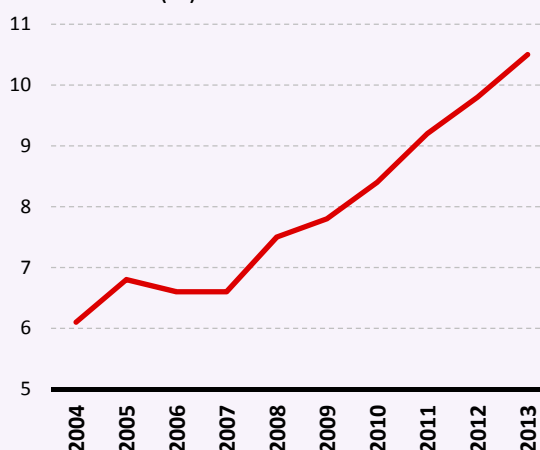
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
6,1	6,8	6,6	6,6	7,5	7,8	8,4	9,2	9,8	10,5

Źródło: dane GUS/Polskie Koleje Państwowe Polskie Linie Kolejowe S.A./Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

Transport należy do jednej z głównych gałęzi gospodarki, która w znaczącym stopniu przyczynia się do emisji gazów cieplarnianych, a także zanieczyszczeń powietrza poprzez tlenki azotu, tlenek węgla, lotne związki organiczne, pyły i cząstki stałe. Priorytetowym celem polityki transportowej Polski jest zrównoważony rozwój transportu, zakładający m.in. zwiększenie znaczenia proekologicznych gałęzi transportu minimalizujących skutki rozwoju tego sektora na środowisko. Do proekologicznych gałęzi transportu zaliczyć należy transport kolejowy, wykazujący stosunkowo ograniczone oddziaływanie na środowisko naturalne, zwłaszcza w porównaniu z transportem drogowym i lotniczym. W warunkach konkurencji z innymi rodzajami transportu niezwykle istotne jest więc podejmowanie działań prowadzących do poprawy jakości usług przewozów kolejowych, rozwoju infrastruktury kolejowej obejmującej zarówno modernizację istniejących linii, jak i powstawanie w Polsce sieci kolei dużych prędkości. Rozwój kolei dużych prędkości, poprzez wzrost skłonności do mniej uciążliwych i bardziej atrakcyjnych pod względem czasu przejazdu podróży, przyczyni się w dużej mierze do wzrostu przewozów pasażerskich transportem kolejowym. Obserwowana na świecie rozbudowa sieci linii dużych prędkości wskazuje, że kolej w wewnątrz krajowych przewozach, poprzez stworzenie bardzo atrakcyjnych ofert przewozowych, zdolna jest do konkurowania z ofertami przewoźników lotniczych i przejazdami samochodami osobowymi.

W Polsce w 2013 r. całkowita długość eksploatowanych linii kolejowych wyniosła 19328 km. Wskaźnik gęstości linii kolejowych miał wartość 6,2 km/100 km². Z ogólnej długości linii prawie 61,4% to linie zelektryfikowane, na których koncentruje się zasadnicza część realizowanych obecnie przewozów. Analizując dane dot. udziału długości linii kolejowych dostosowanych do prędkości 160 km/h i więcej w długości linii kolejowych eksploatowanych zauważyć można, że pomimo wzrostu wartości wskaźnika z 6,1% w 2004 r. do 10,5% w 2013 r., pozostaje on nadal na stosunkowo niskim poziomie.

Wykres 2.57. **Udział długości linii kolejowych dostosowanych do prędkości 160 km/h i więcej w długości linii kolejowych eksploatowanych (%)**

Źródło: dane GUS/Polskie Koleje Państwowe Polskie Linie Kolejowe S.A./Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

Ład gospodarczy

Liczba przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich

Nazwa wskaźnika	Liczba przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich
Dziedzina	Transport
Definicja	Stosunek liczby przewozów pasażerskich komunikacją miejską do liczby ludności w miastach.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Przewozy pasażerów komunikacją miejską to suma pasażerów przewiezionych wszystkimi środkami komunikacji miejskiej powszechnie dostępnymi dla ludności, tj. autobusami, tramwajami i trolejbusami. Za przewiezionego pasażera środkami komunikacji miejskiej uważa się jednokrotny przejazd.</p> <p>Liczbę pasażerów ustala się szacunkowo na podstawie liczby sprzedanych biletów jednorazowych i wieloprzejazdowych z uwzględnieniem przyjętych przez zakłady komunikacji miejskiej norm dot. liczby przejazdów na dany bilet wieloprzejazdowy.</p> <p>Dane dotyczą przedsiębiorstw i zakładów komunikacji miejskiej o liczbie pracujących powyżej 9 osób.</p> <p>Dane dotyczące mieszkańców obszarów miejskich zostały zaczerpnięte z informacji statystycznej w zakresie liczby ludności w miastach według faktycznego miejsca zamieszkania.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Rozwój gospodarczy sprzyja zwiększeniu mobilności ludzi i w połączeniu z coraz większym wskaźnikiem motoryzacji powoduje wzrost kosztów transportu zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i środowiskowym. Samochód poprzez swoją powszechną dostępność stwarza największe zagrożenie dla środowiska spośród innych rodzajów transportu. Zrównoważony transport miejski ma na celu ograniczenie popytu na korzystanie z samochodu poprzez ułatwienia w korzystaniu z innych form transportu w tym z transportu zbiorowego.</p> <p>Należy zwrócić uwagę, że wskaźnik ten posiada pewne ograniczenia. Większa ilość przewozów pasażerskich jest pozytywna, jeżeli powiązana jest z korzystną ceną i odpowiednią jakością świadczonych usług. Zwiększone przewozy mogą wskazywać na konieczność korzystania z transportu zbiorowego z uwagi na ubóstwo, co jest zjawiskiem negatywnym.</p>

Tabela 2.24. Liczba przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
176,5	170,1	170,7	174,4	174,5	162,2	167,6	167,1	165,6	155,5

Źródło: dane Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju.

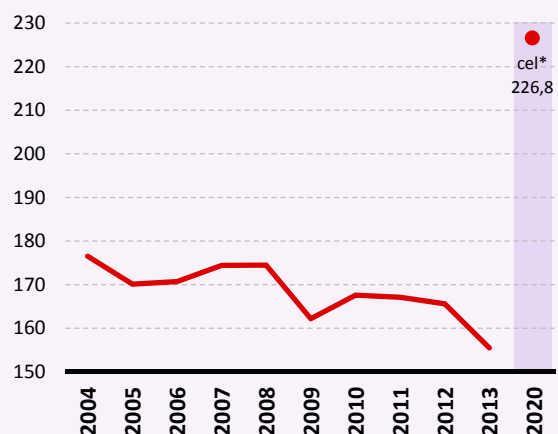

W czasach wzmożonej mobilności społeczeństwa istotnym problemem dla współczesnych miast stał się nasilony ruch na ulicach powodujący wiele niekorzystnych zjawisk, takich jak zatory uliczne i związane z nimi opóźnienia w ruchu, emisje zanieczyszczeń oraz nadmiernie emitowany hałas. Te niekorzystne zjawiska wywoływane przez transport drogowy, odczuwalne są zarówno dla społeczeństwa (stanowią zagrożenia dla zdrowia), jak i środowiska naturalnego. Spośród wszystkich środków transportu eksploatowanych w miastach największe zagrożenie dla środowiska naturalnego stwarzają samochody osobowe, które w połączeniu ze wzrostem natężenia ruchu i miejskim stylem jazdy (ciągłe zatrzymywanie pojazdu i ruszanie z miejsca) stanowią główne źródło emisji CO₂, przyczyniające się do zmian klimatu. W celu zapobiegania tym niekorzystnym następstwom podejmowane są działania dążące do uatrakcyjniania i promowania alternatywnych w stosunku do prywatnego samochodu sposobów przemieszczania się. Jako jeden z elementów przechodzenia na bardziej ekologiczny transport w miastach, oprócz chodzenia na pieszo, jazdy na rowerach, skuterach i motocyklach, wymienić należy transport zbiorowy. Wykorzystywanie w szerszym zakresie transportu zbiorowego, a także tworzenie współmodalności pomiędzy różnymi jego rodzajami (pociąg, tramwaj, metro, autobus, taksówka) powinno przyczynić się do zapewnienia odpowiedniego poziomu mobilności z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Wskaźnikiem obrazującym popyt na korzystanie z transportu zbiorowego jest „Liczba przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich”. Pozwala on na określenie ilości przewozów pasażerskich wszystkimi środkami komunikacji miejskiej w stosunku do liczby ludności w miastach.

Analiza wartości omawianego wskaźnika dla lat 2004-2013 pokazuje, że ilość przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich wykonywana środkami komunikacji miejskiej, pozostaje na stosunkowo niskim poziomie. W 2004 r. liczba przewozów pasażerskich wyniosła 176,5. W 2005 r. nastąpił spadek do wartości 170,1, następnie do 2008 r. liczba przewozów nieznacznie wzrastała i osiągnęła wartość 174,5. W latach 2010-2013 odnotowano wyłącznie spadek przewozów pasażerskich. Najniższą wartość wskaźnik osiągnął w 2013 r. i wyniosła ona 155,5 przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich. Konieczność podejmowania niezbędnych działań mających na celu zaspokajanie potrzeb społeczeństwa na wysokiej jakości, efektywne usługi transportowe, przy równoczesnym ograniczaniu negatywnego wpływu na środowisko, ma potwierdzenie zarówno w „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego”, jak i w „Strategii Rozwoju Transportu”. W obydwu Strategiach do 2020 r. zakładana docelowa wartość przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich wynosi 226,8.

Wykres 2.58. Liczba przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich

* Według „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego” i „Strategii Rozwoju Transportu”.

Źródło: dane Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju.

Ład gospodarczy

Wydajność zasobów

Nazwa wskaźnika	Wydajność zasobów
Dziedzina	Wzorce produkcji
Definicja	<p>Wskaźnik wydajności zasobów to stosunek produktu krajowego brutto (PKB) do krajowego zużycia materiałów (DMC).</p> <p>Wskaźnik prezentowany w bazie w 2 ujęciach:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dla PKB wyrażonego w (euro/kg) – dla porównań wydajności zasobów w czasie dla jednej jednostki terytorialnej, – dla PKB wyrażonego w standardzie siły nabywczej (PPS/kg) – dla porównań wydajności zasobów pomiędzy krajami dla jednego roku.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Krajowe zużycie materiałów (DMC) obejmuje wszystkie materiały bezpośrednio zużyte w procesach ekonomicznych na potrzeby gospodarki. Stanowi sumę materiałów pozyskanych na terytorium kraju oraz z importu pomniejszoną o materiały wysłane na eksport.</p> <p>Wskaźnik krajowego zużycia materiałów (DMC) opiera się na Ogólnogospodarczym Rachunku Przepływów Materiałowych (EW-MFA, <i>Economy-wide Material Flow Accounts</i>), czyli spójnych zestawieniach całkowitych nakładów materiałowych wchodzących do gospodarek narodowych, zmian poziomu zapasów materiałowych w gospodarce oraz wpływów materiałowych do innych gospodarek albo do środowiska.</p> <p>Dane w tablicach EW-MFA, w jednostkach masy, tworzy się dla następujących elementów składowych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Biomasa i produkty z biomasy 2. Rudy i koncentraty metali, surowe i przetworzone 3. Minerale niemetaliczne, surowe i przetworzone 4. Kopalne surowce energetyczne/nośniki energii, surowe i przetworzone 5. Inne produkty 6. Odpady przywożone w celu ostatecznego przetworzenia i usunięcia. <p>Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. PKB równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wzrost wartości wskaźnika w czasie wskazuje na wzrost efektywności użytkowania zasobów w związku z działalnością gospodarczą.

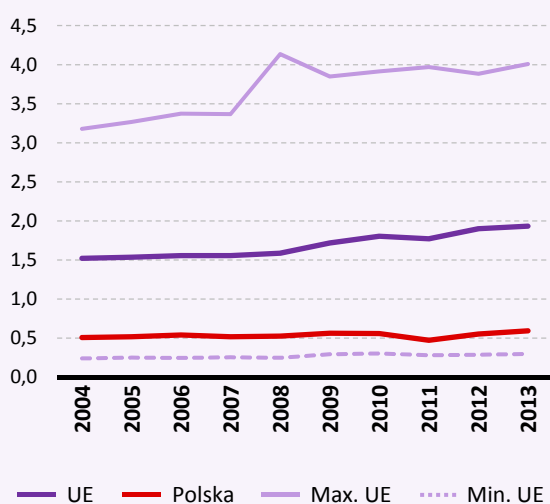
Tabela 2.25. **Wydajność zasobów** (euro/kg)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0,508	0,518	0,539	0,518	0,525	0,562	0,558	0,472	0,552	0,594

Źródło: dane Eurostat.

Jednym z ważniejszych priorytetów „Strategii Europa 2020” w obszarze zrównoważonego wzrostu jest wspieranie gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, niskoemisyjnej i bardziej konkurencyjnej w celu osiągnięcia zrównoważonego wzrostu. Kluczową koncepcją w zakresie zrównoważonego wykorzystywania zasobów jest tzw. koncepcja określana rozdzieleniem, zakładająca ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko, powodowanego wykorzystywaniem zasobów w sytuacji wzrostu gospodarczego. Oznacza to zmniejszenie wywierania wpływu na środowisko (będącego skutkiem wykorzystywania zasobów), przy osiągnięciu równoczesnego polepszenia ogólnej wydajności zasobów w obszarze gospodarki. Wskaźnikiem wiodącym dla inicjatywy „Europa efektywnie korzystająca z zasobów” jest wskaźnik „Wydajność zasobów” występujący również pod nazwą „Produktywność zasobów”. Stanowi on relację produktu krajowego brutto (PKB) obrazującego końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej do krajowego zużycia materiałów (*DMC – Domestic Material Consumption*). W celu możliwości dokonywania porównań wydajności zasobów wskaźnik wyliczany jest z wykorzystaniem dwóch różnych wersji PKB, gdyż nie istnieją dane o PKB, które pozwoliłyby na zastosowanie porównań w wymiarze zarówno czasu, jak i obszaru geograficznego. Wskaźnik wyrażony w euro/kg może być wykorzystywany do badania trendu wydajności zasobów w czasie w danym obszarze geograficznym. W przypadku porównań wydajności zasobów pomiędzy krajami dla jednego roku właściwe będzie użycie wskaźnika wyliczonego w oparciu o PKB według parytetu siły nabywczej (PPS).

Wykres 2.59. **Wydajność zasobów** (euro/kg)

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	1,521	0,508	3,178	0,241
2005	1,535	0,518	3,266	0,252
2006	1,557	0,539	3,374	0,247
2007	1,557	0,518	3,366	0,256
2008	1,587	0,525	4,136	0,249
2009	1,717	0,562	3,848	0,295
2010	1,804	0,558	3,913	0,305
2011	1,771	0,472	3,970	0,281
2012	1,901	0,552	3,883	0,287
2013	1,934	0,594	4,008	0,298

Źródło: dane Eurostat.

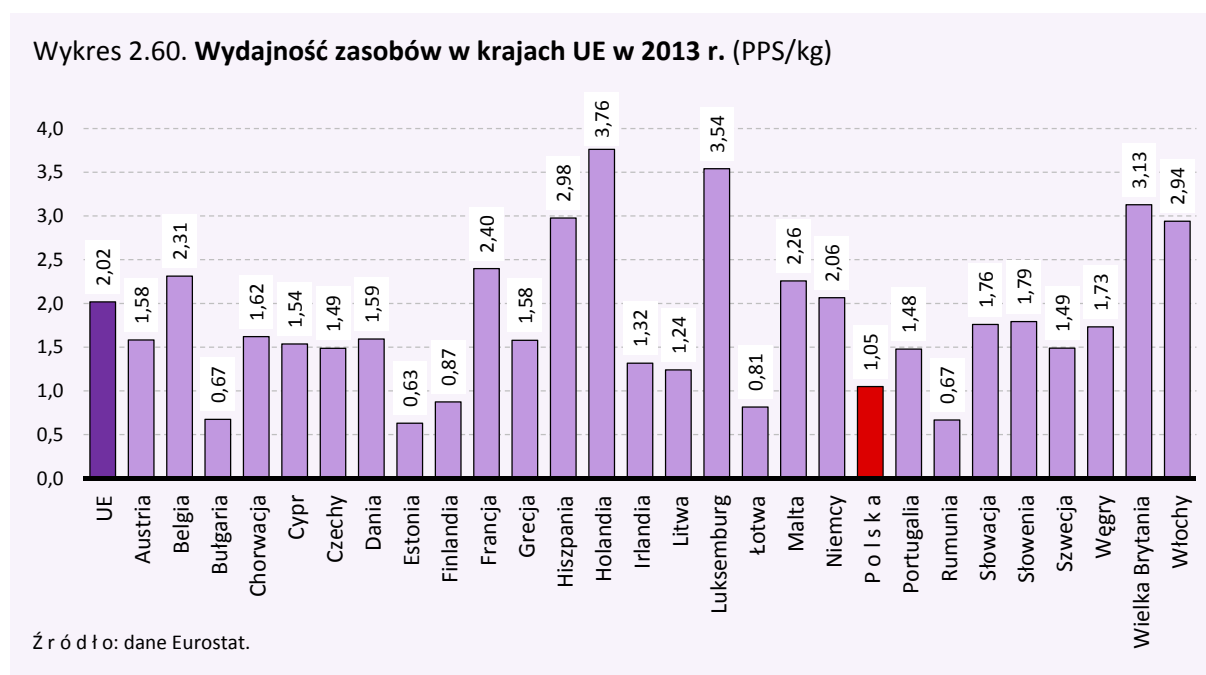
Wskaźnik wydajności zasobów jest jednym z mierników zrównoważonego rozwoju i odzwierciedla stan (wzrost/spadek) efektywności użytkowania zasobów w związku z działalnością gospodarczą. Tendencja wzrostowa wskaźnika oznacza mniejszą ilość materiałów wykorzystywaną na wytworzenie jednostki PKB. Wskaźnik zgodnie z tzw. koncepcją określaną rozdzieleniem dostarcza wiedzy na temat tego, czy ma miejsce rozdzielenie współzależności wzrostu gospodarczego od wzrostu zużycia zasobów naturalnych i ograniczenie negatywnego wpływu gospodarki na środowisko.

Według danych Eurostatu wskaźnik produktywności materiałowej dla Polski w latach 2004-2013 wzrósł z 0,508 do 0,594 euro/kg, natomiast średnia wartość tego wskaźnika dla krajów UE w tym samym okresie wzrosła z 1,521 do 1,934 euro/kg. Efektywność użytkowania zasobów w Polsce jest niższa od średniej unijnej, co wskazuje na wysoką materiałochłonność gospodarki. Na wzrost wartości wskaźnika zasadniczy wpływ mają zmiany dokonujące się w strukturze gospodarki, w efekcie których coraz powszechniejsze staje się wykorzystywanie nowoczesnych technologii, jak również intensyfikacja działań na rzecz zrównoważonego wykorzystywania surowców.

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2013 wskaźnik wydajności zasobów w gospodarce UE wyrażony jako stosunek PKB do DMC w euro/kg wzrósł o 27,2%. W latach 2004-2008 obserwowano wzrost, z wyjątkiem lat 2006-2007, w których produktywność zasobów utrzymywała się na takim samym poziomie. W 2013 r. wśród krajów, które osiągnęły wydajność zasobów powyżej średniej UE znalazły się: Holandia, Luksemburg, Wielka Brytania, Włochy, Hiszpania, Francja, Belgia, Dania i Niemcy.

Według danych Eurostatu w 2013 r. średnia wydajność zasobów dla zagregowanych krajów UE wyrażona jako stosunek PKB do DMC w PPS wyniosła 2,018 PPP/kg. Stosunek ten wykazuje zróżnicowanie w poszczególnych państwach członkowskich UE. Najniższa wartość wskaźnika wystąpiła w Estonii, natomiast najwyższa w Holandii.

Ład gospodarczy

Udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem

Nazwa wskaźnika	Udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem
Dziedzina	Wzorce produkcji
Definicja	Wskaźnik określa procentowy udział użytków rolnych gospodarstw ekologicznych (z certyfikatem i w okresie przestawiania) w powierzchni ogółem użytków rolnych według siedziby użytkownika.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Za gospodarstwo ekologiczne (stosujące ekologiczne metody produkcji) uważa się gospodarstwo rolne, które posiada certyfikat nadany przez upoważnioną jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przestawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).</p> <p>Do powierzchni użytków rolnych zalicza się powierzchnię: gruntów ornych, ogrodów przydomowych, upraw trwałych, w tym sadów, łąk i pastwisk oraz pozostałych użytków.</p> <p>Rolnictwo jest uważane za ekologiczne na poziomie UE jeżeli jest zgodne z Rozporządzeniem Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych. Szczegółowe zasady wdrażania ww. rozporządzenia zawarte są w Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 889/2008.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Rolnictwo ekologiczne zmniejsza obciążenie środowiska naturalnego, przyczyniając się do poprawy stanu ekosystemów. Jest to metoda produkcji, która stawia najwyższy nacisk na ochronę środowiska i względy dobrostanu zwierząt. Osiąga się to poprzez wykorzystanie biologicznych i mechanicznych metod produkcji, stosowanie płodozmianu, ograniczenie chemicznych środków ochrony roślin i nawozów syntetycznych, zakaz stosowania organizmów zmodyfikowanych genetycznie, gospodarowanie w oparciu o zasoby własne gospodarstwa (obornik, pasze), dobór odmian roślin oraz ras zwierząt odpornych na choroby, utrzymanie zwierząt gospodarskich w systemie wolnostanowiskowym z dostępem do wybiegów oraz żywienie paszami z rolnictwa ekologicznego.

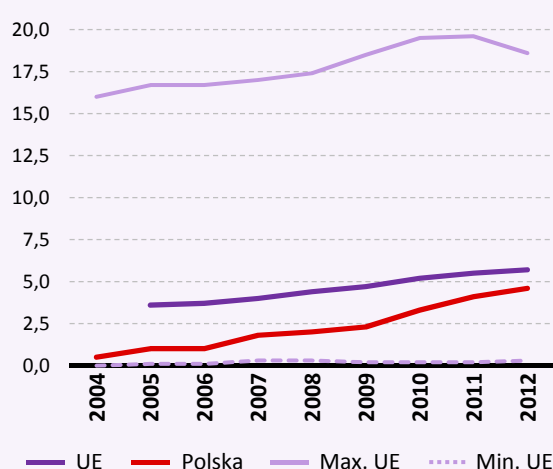
Tabela 2.26. Udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
0,5	1,0	1,0	1,8	2,0	2,3	3,3	4,1	4,6

Źródło: dane Eurostat.

Rolnictwo ekologiczne jest gałęzią rolnictwa dynamicznie rozwijającą się. Rolnictwo ekologiczne jest alternatywnym systemem gospodarowania dla rolnictwa konwencjonalnego, pozwala produkować żywność ekologiczną przy zastosowaniu środków naturalnych. Model gospodarstwa ekologicznego wpisując się w koncepcję rolnictwa zrównoważonego zakłada przyjazność dla środowiska naturalnego oraz wytwarzanie produktów rolniczych o wysokich walorach odżywczych poprzez wykorzystanie ekologicznych metod produkcji. Obecnie rolnictwo ekologiczne w Polsce uzyskuje wsparcie finansowe z budżetu krajowego i budżetu UE. Szczegółowe wymagania dotyczące rolnictwa ekologicznego reguluje ustawa z dnia 25 VI 2009 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 116, poz. 975) oraz unijny akt prawny – Rozporządzenie Rady (WE) 834/2007 z dnia 28 VI 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych.

Wykres 2.61. **Udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem (%)**

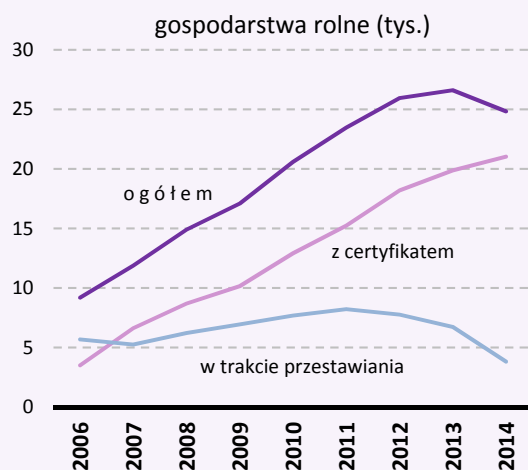

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	.	0,5	16,0	0,0
2005	3,6	1,0	16,7	0,1
2006	3,7	1,0	16,7	0,1
2007	4,0	1,8	17,0	0,3
2008	4,4	2,0	17,4	0,3
2009	4,7	2,3	18,5	0,2
2010	5,2	3,3	19,5	0,2
2011	5,5	4,1	19,6	0,2
2012	5,7	4,6	18,6	0,3

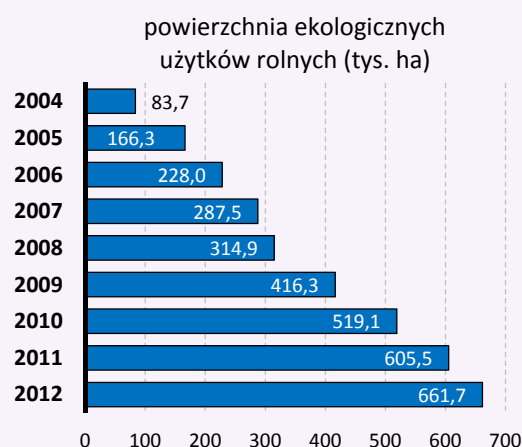
Źródło: dane Eurostat.

Rosnące zapotrzebowanie na coraz wyższą jakość produktów rolniczych przyczynia się do rozwoju rolnictwa ekologicznego. W okresie 2006-2013 liczba gospodarstw ekologicznych wzrosła blisko 3-krotnie (z 9,2 tys. do 26,6 tys.); w 2014 r. liczba gospodarstw ekologicznych zmniejszyła się (o 1,8 tys.). W okresie 2006-2014 średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego nie ulegała istotnym zmianom, wahała się od 21,1 ha do 26,5 ha.

Wykres 2.62. **Ekologiczne gospodarstwa rolne**

Źródło: dane GUS.

Źródło: dane Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych – „Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2011-2012”.

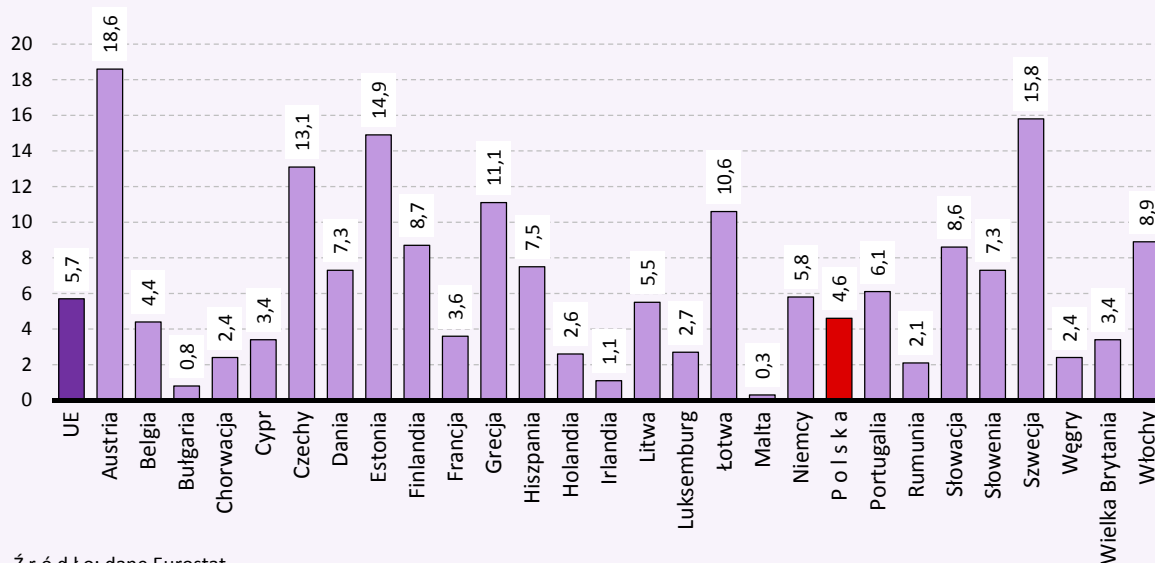
W okresie 2004-2012 powierzchnia użytków rolnych gospodarstw ekologicznych wzrosła prawie 8-krotnie; systematycznie wzrastał udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem z 0,5% do 4,6%.

Rozwój rolnictwa ekologicznego oraz rynku żywności ekologicznej jest celem głównym „Ramowego Planu Działania dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce w latach 2014-2020”, opracowanego zgodnie z rekomendacją UE przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2012 najwyższe wartości udziału powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem odnotowano w Austrii, natomiast najniższe w latach 2006-2009 w Bułgarii, w latach 2004-2005 i 2010-2012 na Malcie. W 2012 r. wyżej wymieniony wskaźnik w Polsce był niższy niż średnia UE o 1,1 p. proc. W 2012 r. w relacji do 2005 r. prawie we wszystkich krajach UE (z wyjątkiem Portugalii i Wielkiej Brytanii) odnotowano wzrost udziału powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem, najwyższy w Szwecji – o 8,8 p. proc., najniższy w Holandii – o 0,1 p. proc.; w Polsce – o 3,6 p. proc.

Wykres 2.63. **Udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych ogółem w krajach UE w 2012 r. (%)**

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS

Nazwa wskaźnika	Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS
Dziedzina	Wzorce produkcji
Definicja	Wskaźnik jest definiowany jako liczba organizacji zarejestrowanych w EMAS.
Wyjaśnienia metodyczne	EMAS – System Ekozarządzania i Audytu (<i>Eco-Management and Audit Scheme</i>) to system zarządzania środowiskowego, w którym dobrowolnie mogą uczestniczyć organizacje (przedsiębiorstwa prowadzące działalność produkcyjną i usługową, organy administracji publicznej i samorządowej, instytucje pożytku publicznego), dążące do osiągnięcia jak najlepszych wyników prowadzonych działań w kierunku poprawy ochrony środowiska naturalnego. Organizacja, która chce zarejestrować się w systemie EMAS musi wdrożyć system zarządzania środowiskowego zgodnie z wymogami normy ISO 14001.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik ten obrazuje stopień odpowiedzialności organizacji za stan środowiska. EMAS jest ważnym instrumentem działania na rzecz zrównoważonej konsumpcji i produkcji.

Tabela 2.27. Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS (szt.)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
–	1	2	7	12	19	22	25	39

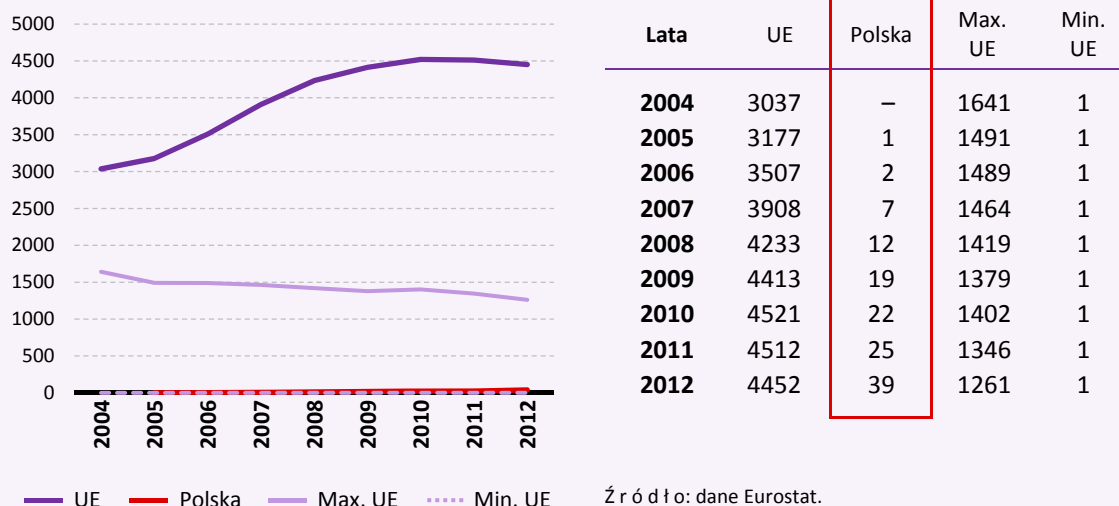
Źródło: dane Eurostat.

W Polsce podstawą prawną EMAS jest Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 1221/2009 z dnia 25 XI 2009 r. w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS) oraz ustawa z dnia 15 VII 2011 r. o krajowym systemie ekozarządzania i audytu (EMAS). W systemie EMAS rejestrowane są organizacje (przedsiębiorstwa i instytucje), które dobrowolnie zobowiązały się do oceny oddziaływania na środowisko, doskonalenia swojej działalności prośrodowiskowej oraz systematycznej poprawy efektywności działań w zakresie ochrony środowiska. W celu motywacji przedsiębiorstw i instytucji do ciągłej realizacji celów zgodnie z ustawą „Rejestr EMAS podlega aktualizacji w zakresie zawartych w nim danych i deklaracji środowiskowych”. Wymagania systemowe EMAS oparte zostały na międzynarodowym standardzie ISO 14001.

W Polsce pierwszą organizację w systemie ekzarządzania i audytu zarejestrowano w 2005 r. W latach 2005-2012 odnotowano systematyczny wzrost liczby zarejestrowanych organizacji, jednak stosunkowo niski w porównaniu z niektórymi krajami UE.

Wykres 2.64. Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekzarządzania i Audytu EMAS (szt.)

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2011 wśród krajów UE najwięcej organizacji zarejestrowanych w systemie ekzarządzania i audytu odnotowano w Niemczech, w 2012 r. w Hiszpanii. W 2012 r. najmniej przedsiębiorstw i instytucji zarejestrowanych w systemie EMAS było na Łotwie i Malcie.

Wykres 2.65. Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekzarządzania i Audytu EMAS w krajach UE w 2012 r. (szt.)

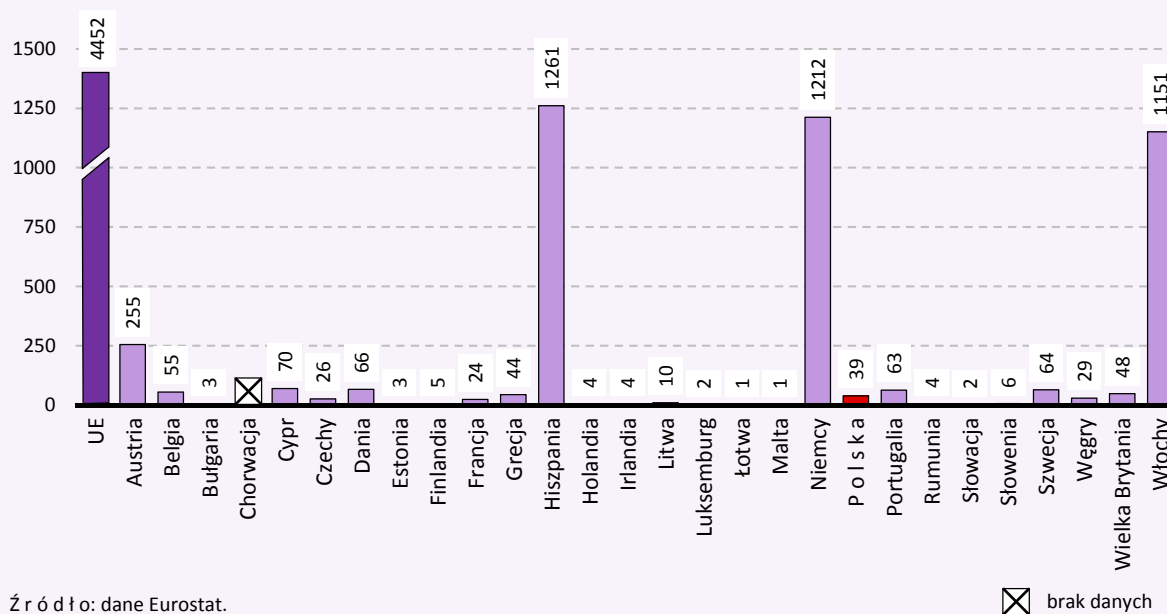

Tabela 2.28. Organizacje ze środowiskowym Systemem Ekozarządzania i Audytu EMAS w krajach UE (szt.)

Kraje UE	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Austria	254	265	256	252	261	253	262	260	255
Belgia	31	34	39	42	46	49	62	43	55
Bułgaria	–	–	–	–	–	–	–	3	3
Chorwacja
Cypr	–	–	–	–	4	5	5	5	70
Czechy	15	18	21	28	33	31	25	21	26
Dania	120	121	116	96	93	93	91	70	66
Estonia	–	1	2	2	2	2	3	3	3
Finlandia	40	43	42	41	42	25	18	9	5
Francja	20	17	17	13	12	17	34	21	24
Grecja	6	27	51	56	62	69	67	53	44
Hiszpania	412	522	666	905	1033	1159	1228	1236	1261
Holandia	25	22	15	11	10	7	6	4	4
Irlandia	8	8	8	6	7	8	8	6	4
Litwa	–	–	–	–	–	–	–	10	10
Luksemburg	1	1	1	–	1	2	1	2	2
Łotwa	–	–	–	8	8	6	5	5	1
Malta	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Niemcy	1641	1491	1489	1464	1419	1379	1402	1346	1212
P o l s k a	–	1	2	7	12	19	22	25	39
Portugalia	23	42	53	61	77	79	77	65	63
Rumunia	–	–	–	1	1	3	4	4	4
Słowacja	2	2	3	5	6	6	5	2	2
Słowenia	1	1	1	1	2	3	3	3	6
Szwecja	118	100	84	71	74	75	75	76	64
Węgry	–	2	8	13	17	20	20	19	29
Wielka Brytania	66	64	62	69	71	65	62	58	48
Włochy	253	394	570	755	939	1037	1035	1162	1151

Źródło: dane Eurostat.

Ład gospodarczy

Odsetek zielonych zamówień publicznych

Nazwa wskaźnika	Odsetek zielonych zamówień publicznych
Dziedzina	Wzorce produkcji
Definicja	Wskaźnik określa stosunek zamówień publicznych zawierających tzw. „zielony” przedmiot zamówienia lub kryteria ekologiczne do wszystkich zamówień publicznych.
Wyjaśnienia metodyczne	Zielone zamówienia publiczne oznaczają politykę, w ramach której podmioty publiczne włączają kryteria i/lub wymagania ekologiczne do procesu zakupów (procedur udzielania zamówień publicznych) i poszukują rozwiązań ograniczających negatywny wpływ produktów/usług na środowisko oraz uwzględniających cały cykl życia produktów, a poprzez to wpływają na rozwój i upowszechnienie technologii środowiskowych.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Polityka „zielonych zamówień publicznych” polegająca na włączeniu wymagań ekologicznych do procedur związanych z udzielaniem zamówień jest jednym z najskuteczniejszych narzędzi wpływających na zmniejszenie obciążenia dla środowiska. Uwzględnianie kwestii środowiskowych w procesie przetargowym stanie się czynnikiem mobilizującym przedsiębiorców do wytwarzania towarów i usług, wykorzystujących procesy ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko naturalne. Celem takiego działania jest zmiana obecnych niekorzystnych wzorców produkcji i konsumpcji na sprzyjające realizacji zasad zrównoważonego rozwoju.

Tabela 2.29. Odsetek zielonych zamówień publicznych (%)

2006	2009	2010	2011	2012
4	11	9	12	12

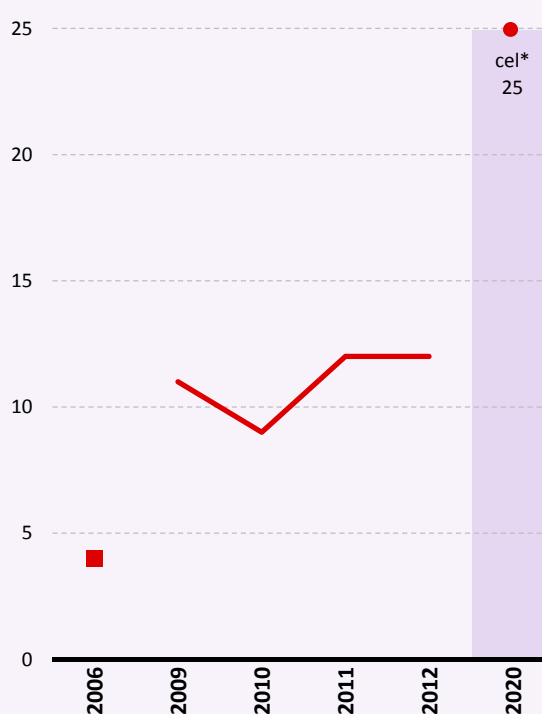
Źródło: dane Urzędu Zamówień Publicznych.

Zwiększona w ostatnim czasie koncentracja na zagadnieniu zrównoważonych wzorców produkcji i konsumpcji, do których kształtowania przyczyniają się m.in. zielone zamówienia publiczne, wpływa na rozwój bezpieczniejszego dla środowiska rynku wyrobów i usług. Zielone zamówienia publiczne (ZZP) stanowią bowiem jeden z elementów polityki zmierzającej do poszukiwania rozwiązań ograniczających szkodliwy wpływ produktów na środowisko, a także uwzględniających cały cykl ich życia, wskutek czego wpływają na postęp i rozpowszechnianie technologii środowiskowych. Założeniem tej polityki jest uwzględnienie przez zamawiającego jednego lub większej ilości czynników środowiskowych w procedurze przetargowej na takich jej etapach, jak: określenie potrzeb, zdefiniowanie przedmiotu zamówienia, sformułowanie specyfikacji technicznych, wybór kryteriów udzielenia zamówienia lub sposobu jego wykonania.

Polski system zamówień publicznych pozostawia, poza określonymi wyjątkami, decyzję w zakresie uwzględniania aspektów środowiskowych w postępowaniu przetargowym instytucjom publicznym. Okresowe analizy dotyczące ustalenia stopnia uwzględniania aspektów środowiskowych w zamówieniach publicznych prowadzi w oparciu o własną metodologię Urząd Zamówień Publicznych.

Miarą pozwalającą na zobrazowanie jaki procent w stosunku do wszystkich zamówień publicznych posiada tzw. „zielony” przedmiot zamówienia lub kryteria ekologiczne jest wskaźnik „Odsetek zielonych zamówień publicznych”. Wskaźnik ten określany jest na podstawie analizy treści ogłoszeń o zamówieniu publicznym w oparciu o reprezentatywną próbę losową. W analizie brane są pod uwagę ogłoszenia zamieszczone w krajowym publikatorze – Biuletynie Zamówień Publicznych oraz unijnym publikatorze – Suplemencie do Dziennika Urzędowego Unii Europejskiej (baza danych TED).

Wykres 2.66. Odsetek zielonych zamówień publicznych (%)

* Według „Strategii Bezpieczeństwa Energetycznego i Środowiska perspektywa do 2020 r.”.

Źródło: dane Urzędu Zamówień Publicznych.

Wyniki najnowszej analizy treści ogłoszeń dostępnej dla 2012 r. pokazują, że całkowity odsetek zielonych zamówień wyniósł 12% (poziom oszacowany na podstawie ogłoszeń w Biuletynie Zamówień Publicznych wyniósł 9,5%, natomiast na podstawie ogłoszeń w Dzienniku Urzędowym UE – 14,5%). Roczny uśredniony poziom zielonych zamówień wyliczony dla 2011 r. kształtował się na tym samym poziomie. Analiza porównawcza udziału zielonych zamówień w stosunku do lat wcześniejszych, dla których dostępne są dane, wykazuje umiarkowane zwiększenia poziomu „zazielenienia” zamówień. Zakładana w ramach Krajowego Planu Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych wartość na lata 2010-2012 wynosi 20%. Urząd Zamówień Publicznych (UZP) w ramach realizacji planu działań na lata 2013-2016 utrzymał jako cel do realizacji uzyskanie poziomu 20% ZPP. W ramach realizacji trzeciego z kolei dokumentu planistycznego jakim jest „Krajowy Plan Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016” UZP planuje dalsze monitorowanie procesu uwzględniania aspektów środowiskowych w postępowaniach przetargowych instytucji zamawiających. Jednak w odróżnieniu od wcześniejszych założeń (taka sama wielkość próby) przyjęty zostanie stały odsetek ogłoszeń poddawanych analizie (proponowana wartość to każdorazowo 4% ogółu ogłoszeń o zamówieniu – w podziale na konkretny rodzaj zamówienia).

Zgodnie ze „Strategią Bezpieczeństwa Energetycznego i Środowiska” założono do 2020 r. osiągnięcie dla Polski poziomu 25% udziału zielonych zamówień publicznych.

Tabela 2.30. Wybrane wskaźniki dotyczące zielonych zamówień publicznych

	Liczba wydanych certyfikatów/uczestników			
	2010	2012	Docelowo 2016	Źródło
Odsetek zielonych zamówień publicznych mierzony w oparciu o badanie wewnętrzne Urzędu Zamówień Publicznych	ok. 9% zielonych zamówień 16,8 mld zł wartość szacunkowa zielonych zamówień publicznych	12% uśredniony poziom zielonych zamówień 15,9 mld zł wartość zielonych zamówień	20% poziom zielonych zamówień publicznych	dane uzyskane na podstawie analizy ogłoszeń realizowanej przez UZP
Udział w dorocznych konferencjach uwzględniających tematykę zielonych zamówień publicznych	ponad 300 uczestników	ponad 320 uczestników (dotychczas w konferencjach wzięło udział ponad 620 osób)	nowa grupa 300 uczestników (łącznie ponad 920 beneficjentów konferencji)	dane UZP uzyskane w oparciu o listy uczestników
Udział w szkoleniach uwzględniających tematykę zielonych zamówień publicznych	ponad 220 uczestników	ponad 280 nowo przeszkolonych uczestników (dotychczas w szkoleniach wzięło udział ponad 500 osób)	nowa grupa 300 uczestników (łącznie ponad 800 beneficjentów szkoleń)	dane UZP w oparciu o listy uczestników

Źródło: Analiza zbiorcza Urzędu Zamówień Publicznych zamieszczona w „Krajowym Planie Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016”.

Ład gospodarczy

Udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej

Nazwa wskaźnika	Udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej
Dziedzina	Wzorce produkcji
Definicja	Liczba próbek artykułów rolno-spożywczych, o jakości handlowej niezgodnej z wymaganiami lub deklaracją producenta w stosunku do liczby próbek poddanych kontroli.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Jakość handlowa to cechy artykułu rolno-spożywczego dotyczące jego właściwości organoleptycznych, fizykochemicznych i mikrobiologicznych w zakresie technologii produkcji, wielkości lub masy oraz wymagania wynikające ze sposobu produkcji, opakowania, prezentacji i oznakowania.</p> <p>Artykuły rolno-spożywcze to produkty rolne, runo leśne, dziczyzna, organizmy morskie i słodkowodne w postaci surowców, półproduktów oraz wyrobów gotowych otrzymywanych z tych surowców i półproduktów, w tym środki spożywcze.</p> <p>Kontrola jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych oraz warunków składowania i transportu polega na sprawdzaniu czy artykuły rolno-spożywcze spełniają wymagania jakości handlowej określone w przepisach oraz dodatkowe wymagania, jeżeli spełnienie zostało zadeklarowane przez producenta, a także czy ich składowanie lub transport zapewnia zachowanie właściwej jakości handlowej.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Jednym z ważniejszych elementów warunkujących występowanie produkcji zrównoważonej jest takie wytwarzanie towarów i usług, które jest bezpieczne i nie zagraża zdrowiu ludzi. W celu sprawdzenia czy wyprodukowana żywność trafiająca na rynek spełnia wymagania jakości handlowej, a także wymagania dodatkowe zadeklarowane przez producenta niezwykle istotne jest przeprowadzenie kontroli oceniającej zarówno jakość handlową żywności określoną w przepisach, jak i warunki jej składowania i transportu.

Tabela 2.31. Udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej (%)

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
8,1	15,9	16,2	15,7	17,2	19,3	17,5

Źródło: dane Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych/GUS.

Z ideą zrównoważonego rozwoju związana jest nierozzerwalnie koncepcja „zrównoważonej produkcji”, zakładająca m.in. takie wytwarzanie towarów i usług, które wykorzystuje procesy zmniejszające negatywne oddziaływanie na środowisko naturalne, poszukuje sposobów oszczędzających zarówno wykorzystywane w produkcji zasoby, jak i energię, nie przynosi strat ekonomicznych, a przede wszystkim jest bezpieczne dla ludzi i nie zagraża ich zdrowiu.

Zwiększona w ostatnim czasie koncentracja na zagadnieniu bezpieczeństwa żywności ma swoje podłoże w rosnącym wśród społeczeństwa poziomie edukacji i związanej z tym świadomości występowania bezpośredniego związku pomiędzy spożywanymi produktami żywnościowymi a zdrowiem, a także postępie nauki pozwalającym na lokalizowaniu zagrożeń i doskonaleniu technik ich eliminowania.

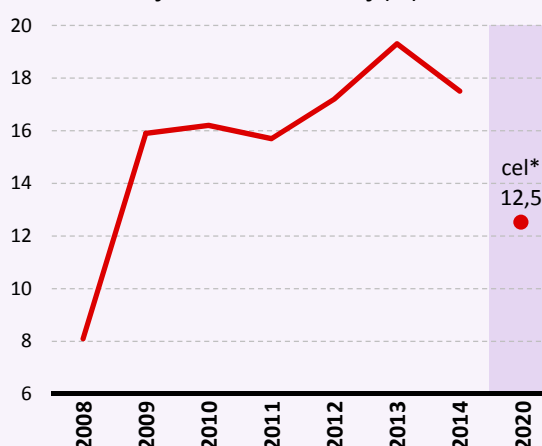
Wzrastające zapotrzebowanie na coraz wyższą jakość produktów rolno-spożywczych, powoduje rozpowszechnianie wśród producentów działań mających na celu ograniczanie chemizacji w produkcji rolnej, eliminowanie dodatków do żywności, rozwijanie form gospodarowania ekologicznego oraz promowanie ekstensywnej hodowli i upraw z zachowaniem norm środowiskowych. Podejmowane działania

mające na celu wytwarzanie żywności o wysokich walorach jakościowych stanowią odpowiedź na rosnące wymagania konsumentów i są zarazem sposobem na podniesienie konkurencyjności, a tym samym dochodów producentów. Wytwarzanie wysokiej jakości produktów rolno-spożywczych, wpisując się w koncepcję produkcji zrównoważonej, zakłada podejmowanie wszelkich działań, które gwarantują, że żywność trafiająca na rynek jest bezpieczna dla konsumentów.

Niezwykle istotne znaczenie w tym zakresie ma więc nadzór nad jakością handlową artykułów rolno-spożywczych, który sprawuje Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Celem kontroli jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych oraz warunków składowania i transportu jest sprawdzenie czy artykuły te spełniają wymagania jakości handlowej określone w przepisach oraz dodatkowe wymagania, jeżeli spełnienie zostało zadeklarowane przez producenta, a także czy ich składowanie lub transport zapewnia zachowanie właściwej jakości handlowej.

Miarą pozwalającą na zobrazowanie jaki procent próbek poddanych kontroli zawiera nieprawidłowości w zakresie jakości handlowej jest wskaźnik udziału próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej. Zakładana wartość omawianego wskaźnika określona została w „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa” i docelowo w 2020 r. powinna osiągnąć wartość 12,5%. W 2014 r. udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej wyniósł 17,5%, co oznacza, że do osiągnięcia wartości określonej w Strategii powinien obniżyć się o 5,0 p. proc.

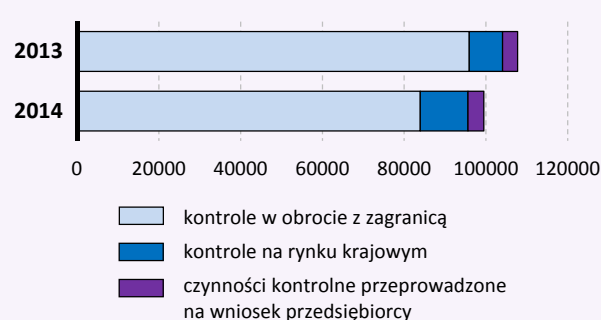
Wykres 2.67. Udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej (%)

* Według „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa”.

Źródło: dane Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych/GUS.

Wykres 2.68. Liczba kontroli przeprowadzonych przez IJHARS

Źródło: dane Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (Sprawozdanie roczne 2014).

Ład środowiskowy

Wykaz wskaźników

Zmiany klimatu

- Emisja gazów cieplarnianych w ekwiwalencie CO₂
- Emisja gazów cieplarnianych według sektorów
- Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii

Energia

- Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto
- Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie
- Odsetek nakładów na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii
- Energochłonność gospodarki

Ochrona powietrza

- Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu drogowego na 100 km²
- Średnia emisja CO₂ na 1 km z nowych samochodów
- Stan jakości powietrza (46 stref w skali kraju, w których dokonuje się oceny jakości powietrza) !
- Emisja zanieczyszczeń zakwaszających na 1 km² !

Ekosystemy morskie

- Wielkość floty rybackiej

Zasoby słodkiej wody

- Wodochłonność przemysłu
- Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia
- Pobór wody na 1 mieszkańca !
- Pojemność obiektów małej retencji wodnej !

Użytkowanie gruntów

- Udział powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej w powierzchni ogółem
- Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem
- Lesistość
- Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni geodezyjnej ogółem !

Bioróżnorodność

- Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem
- Udział powierzchni obszarów Natura 2000 w powierzchni ogółem !
- Uszkodzenia drzewostanów przez defoliację
- Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI !

Gospodarka odpadami

- Odpady nie mineralne wytworzone na 1 mieszkańca
- Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca
- Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca
- Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych !
- Recykling odpadów opakowaniowych

Ład środowiskowy

Emisja gazów cieplarnianych w ekwiwalencji CO₂

Nazwa wskaźnika	Emisja gazów cieplarnianych w ekwiwalencji CO ₂
Dziedzina	Zmiany klimatu
Definicja	Wskaźnik określa całkowitą roczną emisję gazów cieplarnianych wytworzonych przez człowieka („Koszyk z Kioto”) w odniesieniu do emisji gazów cieplarnianych w roku bazowym 1988 zgodnie z protokołem Kioto, z wyłączeniem emisji pochodzącej z lotnictwa międzynarodowego i międzynarodowego transportu morskiego oraz związanej z użytkowaniem gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwa (LULUCF czyli <i>Land Use, Land Use Change and Forestry</i>).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>„Koszyk Kioto” gazów cieplarnianych zawiera: dwutlenek węgla (CO₂), metan (CH₄), podtlenek azotu (N₂O) oraz tzw. F-gazy tj. fluorowęglowodory (HFCs), perfluorowęglowodory (PFCs) i sześćfluorek siarki (SF₆).</p> <p>Emisja gazów cieplarnianych – dane dotyczą zagregowanej emisji sześciu wymienionych powyżej gazów cieplarnianych, ważonej współczynnikami ocieplenia globalnego przy podstawie 1988 = 100.</p> <p>Rok 1988 przyjęto dla Polski jako rok bazowy do rozliczenia wypełnienia zobowiązań wynikających z Konferencji Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (UNFCCC) i jej Protokołu z Kioto. Za rok bazowy dla gazów przemysłowych (HFCs, PFCs, SF₆) dla Polski przyjęto rok 1995.</p> <p>Za ekwiwalent dwutlenku węgla (CO₂) przyjmuje się jeden megagram (1 Mg) dwutlenku węgla lub ilość innego gazu cieplarnianego stanowiącą odpowiednik 1 Mg dwutlenku węgla, obliczoną z wykorzystaniem współczynników ocieplenia globalnego.</p> <p>Współczynnik ocieplenia globalnego to wskaźnik porównujący siłę oddziaływania gazu cieplarnianego na ocieplenie klimatu do siły oddziaływania dwutlenku węgla; obliczany jest na podstawie skutków oddziaływania jednego kilograma danego gazu na ocieplenie klimatu w ciągu 100 lat w porównaniu do oddziaływania jednego kilograma CO₂.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Uzgodnienia podjęte w Kioto uważane są za jeden z pierwszych kroków międzynarodowej społeczności do wspólnego sformalizowanego działania na rzecz skutecznej ochrony środowiska. Redukcja emisji dwutlenku węgla oraz pozostałych gazów cieplarnianych w atmosferze jest niezwykle istotna dla zapobieżenia nadmiernemu ociepleniu klimatu.

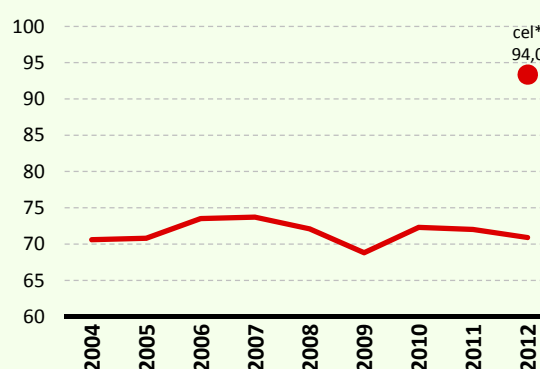
Tabela 3.1. Emisja gazów cieplarnianych w ekwiwalencie CO₂ (1988 = 100)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
70,6	70,8	73,5	73,7	72,1	68,8	72,3	72,0	70,9

Źródło: dane Eurostat.

Polska jest stroną „Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu” od roku 1994. Oznacza to obowiązek podejmowania ciągłych działań związanych ze stabilizacją zawartości gazów cieplarnianych w atmosferze. Konwencja nałożyła na Polskę zobowiązanie do stabilizacji emisji gazów cieplarnianych w atmosferze na poziomie zabezpieczającym przed trwałymi zmianami klimatu globalnego.

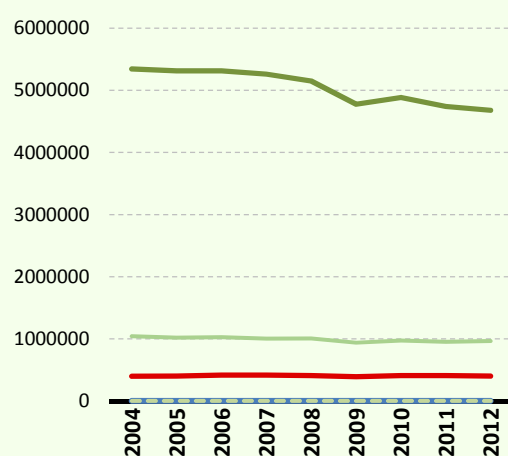
Polska podpisała w 1998 r. „Protokół z Kioto do Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu”, a ratyfikowała go w 2002 r. Tym samym jako sygnatariusz protokołu zobowiązała się do wypełnienia jego zapisów, czyli do zredukowania w latach 2008-2012 emisji gazów cieplarnianych o 6% w odniesieniu do emisji w roku bazowym.

Wykres 3.1. Emisja gazów cieplarnianych w ekwiwalencie CO₂ (1988 = 100)

* Według „Protokołu z Kioto do Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu”.

Źródło: dane Eurostat.

Zobowiązanie redukcji emisji gazów cieplarnianych w pierwszym okresie zobowiązań Protokołu z Kioto (lata 2008-2012) zostało przez Polskę wypełnione z nadwyżką, ponieważ krajowa emisja gazów cieplarnianych została zredukowana do 2012 r. o 29,1%. Jednakże w celu ochrony klimatu niezbędne jest dalsze ograniczanie emisji. Zakłada się, że długoplanowym celem ilościowym będzie dążenie do osiągnięcia ok. 30-40% redukcji emisji gazów cieplarnianych w roku 2020 w stosunku do roku bazowego.

Wykres 3.2. Emisja gazów cieplarnianych (tys. t w ekwiwalencie CO₂)

— UE — Polska — Max. UE — Min. UE

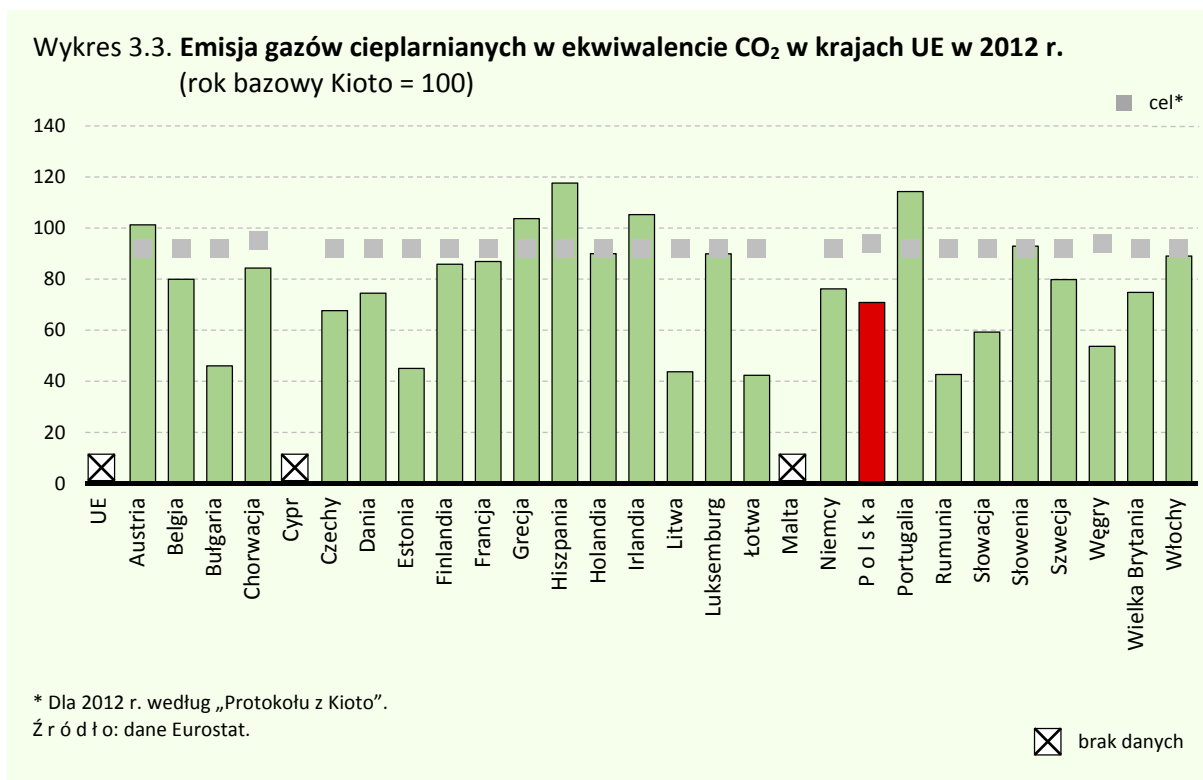
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	5342993	398872	1041183	3151
2005	5310610	399767	1017774	3255
2006	5311631	415403	1026899	3262
2007	5261159	416755	1001965	3391
2008	5149786	407650	1005474	3360
2009	4775077	389121	937575	3280
2010	4883456	408971	971111	3316
2011	4739639	407207	952487	3361
2012	4678812	400935	964633	3457

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2012 r. większość krajów UE odnotowała spadek całkowitej emisji gazów cieplarnianych do atmosfery w odniesieniu do emisji z roku bazowego, realizując tym samym swoje zobowiązania do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych w celu wspierania zrównoważonego rozwoju. Najniższą emisję, w porównaniu z rokiem bazowym wykazały: Łotwa 42,4% (cel: 92%), Rumunia 42,7% (cel: 92%), Litwa 43,8% (cel: 92%).

Ład środowiskowy

Emisja gazów cieplarnianych według sektorów

Nazwa wskaźnika	Emisja gazów cieplarnianych według sektorów
Dziedzina	Zmiany klimatu
Definicja	Wskaźnik przedstawia wielkość emisji gazów cieplarnianych (wyrażonych w ekwiwalencie CO ₂) wytworzonych przez człowieka według głównych kategorii źródeł (sektorów gospodarki).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Inwentaryzację emisji gazów cieplarnianych sporządzono zgodnie z metodologią zalecaną przez Konferencję Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu. Zaprezentowana została inwentaryzacja emisji trzech podstawowych gazów cieplarnianych: dwutlenku węgla CO₂, metanu CH₄ i podtlenku azotu N₂O oraz emisja gazów przemysłowych: fluorowęglowodorów HFCs, perfluorowęglowodorów PFCs oraz sześćfluorku siarki SF₆.</p> <p>Źródła emisji są podzielone na grupy według klasyfikacji IPCC (<i>Intergovernmental Panel on Climate Change</i> – Międzyrządowy Zespół do spraw Zmian Klimatu) obejmujące 6 głównych sektorów: energia; procesy przemysłowe; użytkowanie rozpuszczalników i innych produktów; rolnictwo; użytkowanie gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwo; odpady.</p> <p>Za ekwiwalent dwutlenku węgla (CO₂) przyjmuje się jeden megagram (1 Mg) dwutlenku węgla lub ilość innego gazu cieplarnianego stanowiącą odpowiednik 1 Mg dwutlenku węgla, obliczoną z wykorzystaniem współczynników ocieplenia globalnego.</p> <p>Współczynnik ocieplenia globalnego to wskaźnik porównujący siłę oddziaływania gazu cieplarnianego na ocieplenie klimatu do siły oddziaływania dwutlenku węgla; obliczany jest na podstawie skutków oddziaływania jednego kilograma danego gazu na ocieplenie klimatu w ciągu 100 lat w porównaniu z oddziaływaniem jednego kilograma CO₂.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Różne źródła emisji w odniesieniu do różnych sektorów, takich jak: energetyczny, transportowy, budownictwo i rolnictwo przyczyniają się w różnym stopniu do całkowitej emisji gazów cieplarnianych. Wskaźnik pozwala ocenić skuteczność działań podjętych w celu ograniczenia emisji gazów cieplarnianych. Wskazuje również te obszary, gdzie będą konieczne dalsze działania.

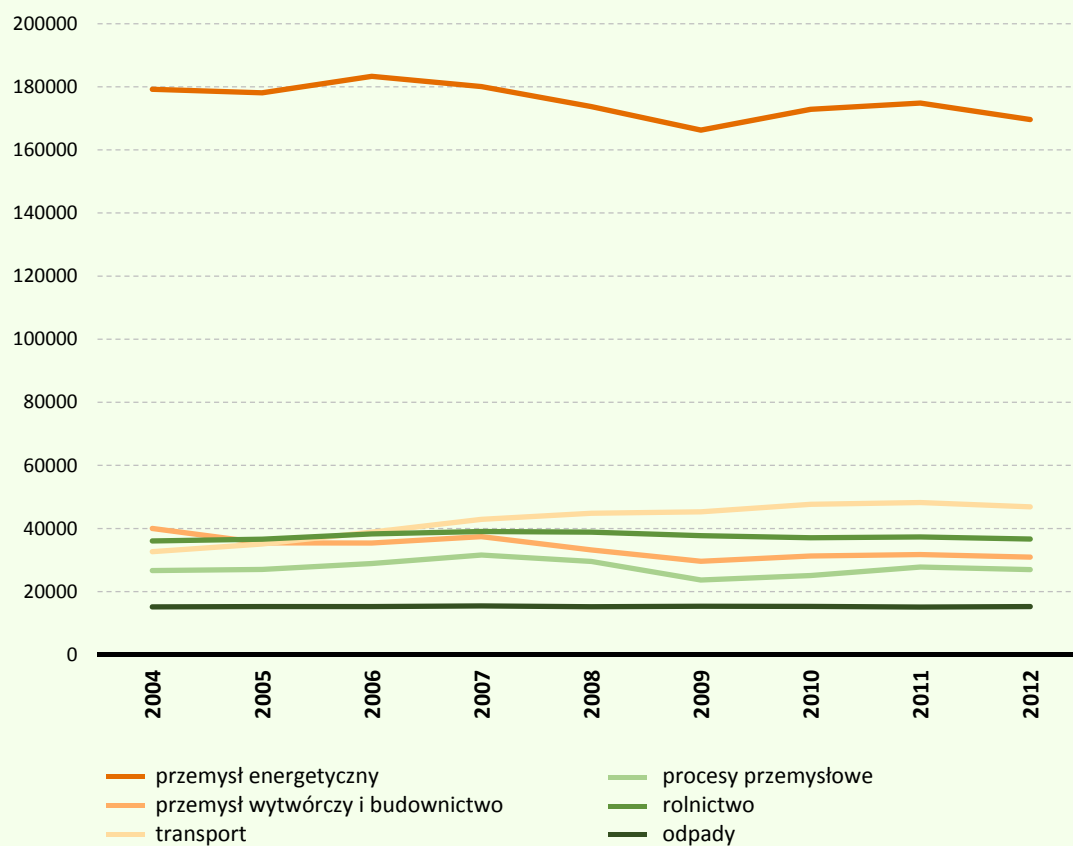

Tabela 3.2. Emisja gazów cieplarnianych według sektorów^a (tys. t w ekwiwalencie CO₂)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ogółem	398872	399767	415403	416755	407650	389121	408971	407207	400935
w tym z sektorów:									
Przemysł energetyczny ...	179206	178088	183336	180045	173747	166285	172853	174858	169603
Przemysł wytwórczy i budownictwo	39986	35439	35408	37417	33194	29617	31286	31755	30902
Transport	32670	35058	38829	42897	44844	45262	47676	48244	46825
Procesy przemysłowe ...	26645	27015	28887	31577	29570	23684	25092	27783	26958
Rolnictwo	36023	36605	38266	39049	38860	37742	37079	37329	36654
Odpady	15138	15248	15269	15429	15185	15330	15282	15111	15239

^a Zgodnie z klasyfikacją IPCC.
Źródło: dane Eurostat.

Wykres 3.4. Emisja gazów cieplarnianych według sektorów^a (tys. t w ekwiwalencie CO₂)

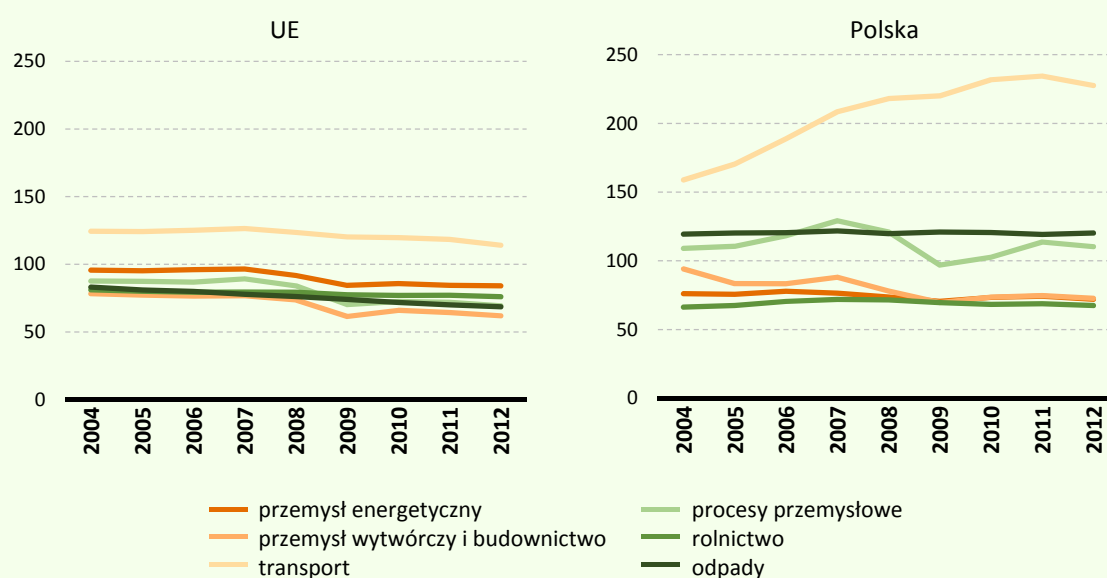
^a Zgodnie z klasyfikacją IPCC.
Źródło: dane Eurostat.

Emisja gazów cieplarnianych w 2012 r. w Polsce wyniosła 400935 tys. t w ekwiwalencie CO₂ i stanowiła 8,6% emisji UE. Polska znalazła się na 5. miejscu wśród państw UE pod względem wielkości emisji gazów cieplarnianych (po Niemczech – 964633 tys. t w ekwiwalencie CO₂, Wielkiej Brytanii – 613142 tys. t w ekwiwalencie CO₂, Francji – 506442 tys. t w ekwiwalencie CO₂ oraz Włoszech – 469472 tys. t w ekwiwalencie CO₂). Największe źródło emisji gazów cieplarnianych w UE (prawie 81%) stanowią procesy związane z wytwarzaniem energii (przemysł energetyczny, przemysł wytwórczy i budownictwo oraz transport), procesy przemysłowe, rolnictwo, odpady. W Polsce w 2012 r. przemysł energetyczny, przemysł wytwórczy i budownictwo oraz transport stanowiły główne źródło emisji gazów cieplarnianych – 61,7% całkowitej emisji. Udział emisji gazów cieplarnianych ze wszystkich analizowanych źródeł w roku 2012, w stosunku do całkowitej emisji gazów cieplarnianych, przedstawiał się następująco:

- przemysł energetyczny – 42,3%,
- przemysł wytwórczy i budownictwo – 7,7%,
- transport – 11,7%,
- procesy przemysłowe – 6,7%,
- rolnictwo – 9,1%,
- odpady – 3,8%.

Od roku 2004 do roku 2012 udział emisji gazów cieplarnianych z sektorów w emisji ogółem tych gazów spadł w przemyśle energetycznym – o 2,6 p. proc. oraz w przemyśle wytwórczym i budownictwie – o 2,3 p. proc.; wzrósł natomiast w transporcie – o 3,5 p. proc. i w rolnictwie – o 0,1 p. proc. Udział sektorów procesy przemysłowe oraz odpady pozostał w analizowanych latach na tym samym poziomie.

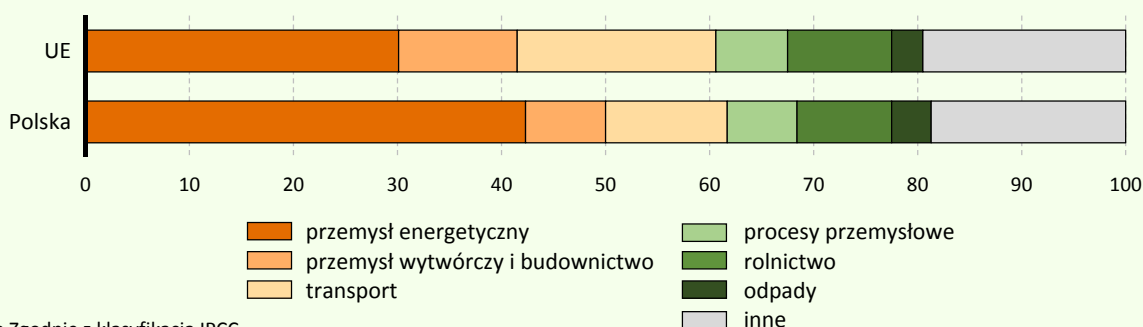
Wykres 3.5. Emisja gazów cieplarnianych według sektorów^a
(1990 = 100)

^a Zgodnie z klasyfikacją IPCC.
Źródło: dane Eurostat.

Wykres 3.6. Struktura emisji gazów cieplarnianych według sektorów^a w 2012 r. (%)

^a Zgodnie z klasyfikacją IPCC.

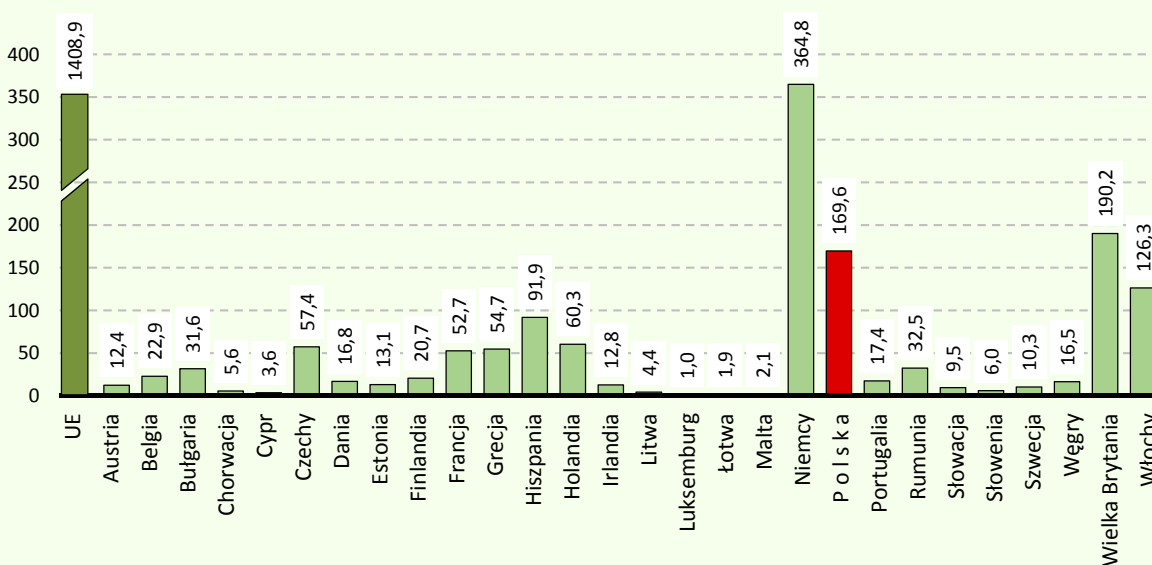
Źródło: dane Eurostat.

W latach 2004-2012 obserwujemy w Polsce korzystne, stopniowe zmiany związane z emisją gazów cieplarnianych pochodzącą z przemysłu energetycznego. W 2012 r. zmalała ona o 9,6 mln t (w ekwiwalencie CO₂) w stosunku do roku 2004, tj. średnio o 0,7% rocznie.

Porównania międzynarodowe

Pod względem emisji gazów cieplarnianych z sektora przemysł energetyczny w 2012 r. Polska znalazła się na 3. miejscu wśród państw UE. Dla 6 krajów UE (w tym Polski) udział przemysłu energetycznego stanowił w 2012 r. ponad 40% emisji ogółem gazów cieplarnianych w danym kraju (Estonia – 67,8%, Malta – 59,5%, Bułgaria – 51,3%, Grecja – 48,2%, Czechy – 43,4%, Polska – 42,3%). Natomiast najmniejszy odsetek emisji z tego sektora w krajowej emisji gazów cieplarnianych (poniżej 20%) odnotowano w Luksemburgu – 8,0%, Francji – 10,4%, Austrii – 15,2%, na Łotwie – 16,5%, w Szwecji – 17,2% i Belgii – 19,0%.

Wykres 3.7. Emisja gazów cieplarnianych z sektora „przemysł energetyczny” w krajach UE w 2012 r. (mln t w ekwiwalencie CO₂)

Źródło: dane Eurostat.

Ład środowiskowy

Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii

Nazwa wskaźnika	Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii
Dziedzina	Zmiany klimatu
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako stosunek emisji gazów cieplarnianych i krajowego zużycia energii brutto, w odniesieniu do roku bazowego (2000 = 100).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Krajowe zużycie energii brutto to suma ilości dostarczonych na rynek krajowy poszczególnych nośników energii, która prezentuje ilość energii niezbędnej do zaspokojenia wewnętrznej konsumpcji kraju (pozyskanie energii pierwotnej + produkcja z odzysku paliw + import energii + zmiana stanu zapasów – eksport energii – „bunkier”).</p> <p>„Bunkier” – zakupy paliw za granicą przez polskie statki morskie (również rybackie) i okręty oraz zakupy paliw w zagranicznych portach lotniczych przez polskie samoloty, a także zakupy paliw za granicą przez inne jednostki transportowe. „Bunkier” według Eurostatu obejmuje paliwa dostarczane na statki i okręty wszystkich bander, w statystyce krajowej częściowo uwzględniana jest w pozycji „eksport”.</p> <p>Krajowe zużycie brutto energii obejmuje zużycie węgla, energii elektrycznej, ropy naftowej, gazu ziemnego i energii ze źródeł odnawialnych.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Wskaźnik informuje o powiązaniu krajowego zużycia energii z emisją gazów cieplarnianych (czyli wpływie sektora energii na środowisko). Zużycie paliw kopalnych jest głównym źródłem emisji dwutlenku węgla (CO₂). W związku z zapotrzebowaniem na energię, źródło to jest siłą napędową emisji gazów cieplarnianych.</p> <p>Przejęcie na niskoemisyjne paliwa jest ważnym środkiem do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju.</p>

Tabela 3.3. Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii (2000 = 100)

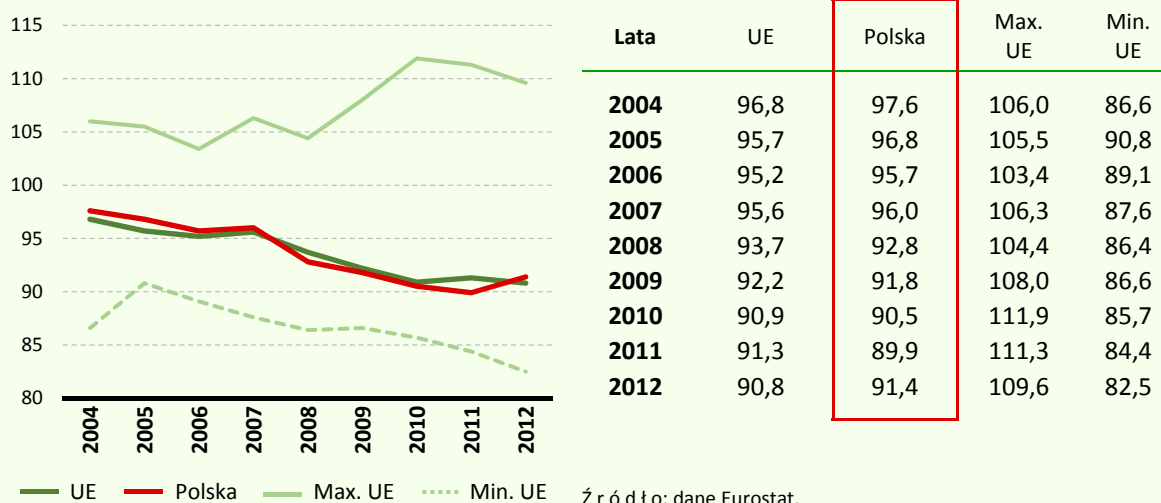
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
97,6	96,8	95,7	96,0	92,8	91,8	90,5	89,9	91,4

Źródło: dane Eurostat.

Rosnące zapotrzebowanie na energię i związana z tym emisja gazów cieplarnianych przyczyniają się do zmian klimatycznych, które odczuwamy przede wszystkim poprzez ekstremalne zjawiska pogodowe, jak: fale upałów, nawalne deszcze i powodzie oraz częste susze. Emisja szkodliwych substancji do atmosfery wpływa również na zdrowie człowieka. W związku z tym konieczne jest podejmowanie wszelkich działań (prawnych, technologicznych, inwestycyjnych) mających na celu zmniejszanie ilości zużywanej energii, a tym samym emisji gazów cieplarnianych. W Polsce obserwowany jest spadek emisji gazów cieplarnianych w przeliczeniu na jednostkę zużytej energii. Na przestrzeni lat 2004-2012 odnotowano spadek o 6,2 p. proc., ten stan rzeczy wywiera korzystny wpływ na ochronę środowiska.

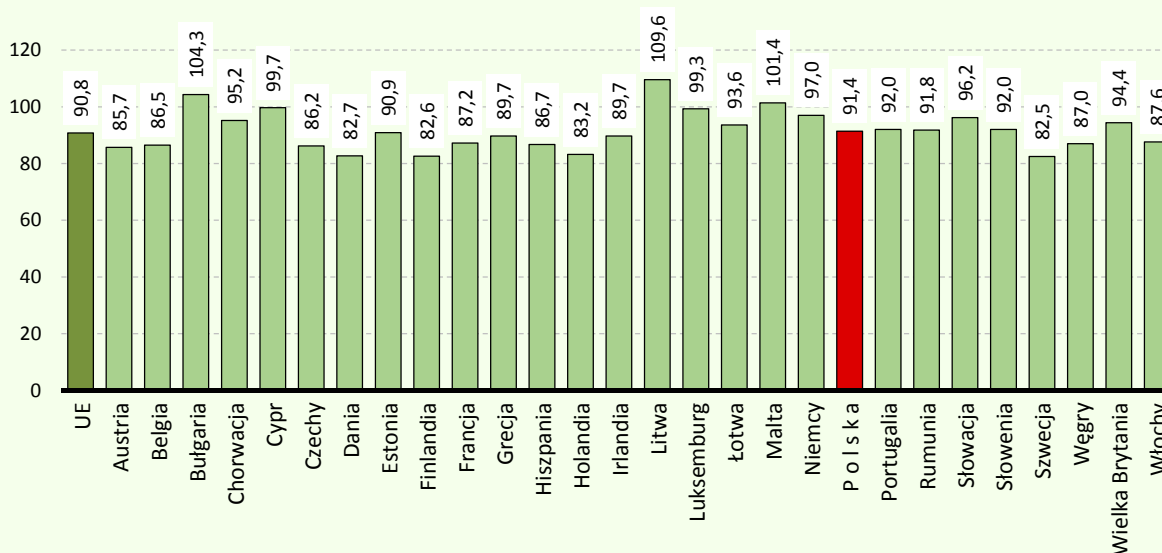
Wykres 3.8. Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii (2000 = 100)

Porównania międzynarodowe

W krajach UE w analizowanym okresie odnotowano spadek emisji gazów cieplarnianych w przeliczeniu na jednostkę zużytej energii średnio o 6,0 p. proc. Powodem stałego, umiarkowanego spadku intensywności emisji gazów cieplarnianych związanej ze zużyciem energii w krajach UE było przestawienie się na paliwa niskoemisyjne. Największy spadek wartości wskaźnika odnotowano w Finlandii – o 19,0 p. proc., natomiast największy wzrost na Litwie – o 23,0 p. proc.

Wykres 3.9. Emisja gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii w krajach UE w 2012 r. (2000 = 100)

Źródło: dane Eurostat.

Ład środowiskowy

Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto

Nazwa wskaźnika	Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto
Dziedzina	Energia
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział końcowego zużycia energii brutto ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto ze wszystkich źródeł.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Energia ze źródeł odnawialnych oznacza energię pochodzącą z naturalnych powtarzających się procesów przyrodniczych, pozyskiwaną z odnawialnych niekopalnych źródeł energii (energia: wody, wiatru, promieniowania słonecznego, geotermalna, fal, prądów i pływów morskich oraz energia wytwarzana z biopaliw stałych, biogazu i biopaliw ciekłych, a także energia otoczenia – środowiska naturalnego – wykorzystywana przez pompy ciepła).</p> <p>Końcowe zużycie energii brutto oznacza nośniki energii dostarczane do celów energetycznych przemysłowi, sektorowi transportu, gospodarstwom domowym, sektorowi usługowemu, w tym świadczącemu usługi publiczne, rolnictwu, leśnictwu i rybołówstwu, łącznie ze zużyciem energii elektrycznej i ciepła przez przemysł energetyczny dla potrzeb wytwarzania energii elektrycznej i ciepła oraz łącznie ze stratami energii elektrycznej i ciepła podczas przesyłania i dystrybucji.</p> <p>Końcowe zużycie energii brutto ze źródeł odnawialnych wylicza się jako sumę: końcowego zużycia energii elektrycznej brutto ze źródeł odnawialnych; końcowego zużycia energii brutto ze źródeł odnawialnych w ciepłownictwie i chłodnictwie; oraz końcowego zużycia energii ze źródeł odnawialnych w transporcie.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Odnawialne źródła energii, to takie, które samoczynnie regenerują się i w czasie eksploatacji są ogólnie uznawane za przyjazne dla środowiska dzięki niskiej emisji gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń powietrza. Wskaźnik informuje o stopniu wykorzystania energii pochodzącej z OZE w zużyciu końcowym energii w kraju, umożliwia monitorowanie efektów działań w zakresie promowania produkcji i zużycia energii odnawialnej we wszystkich sektorach. Zasadność wykorzystania tego wskaźnika wynika z wyzwań, jakie stoją przed Polską w zakresie ograniczania energochłonności gospodarki w średnim i długim okresie.

Tabela 3.4. Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto (%)

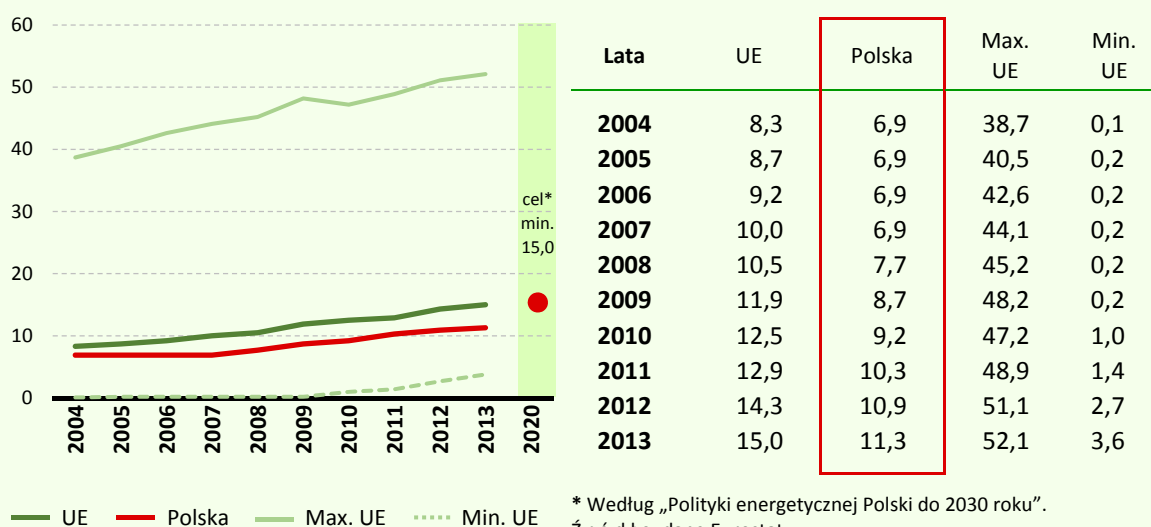
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
6,9	6,9	6,9	6,9	7,7	8,7	9,2	10,3	10,9	11,3

Źródło: dane Eurostat.

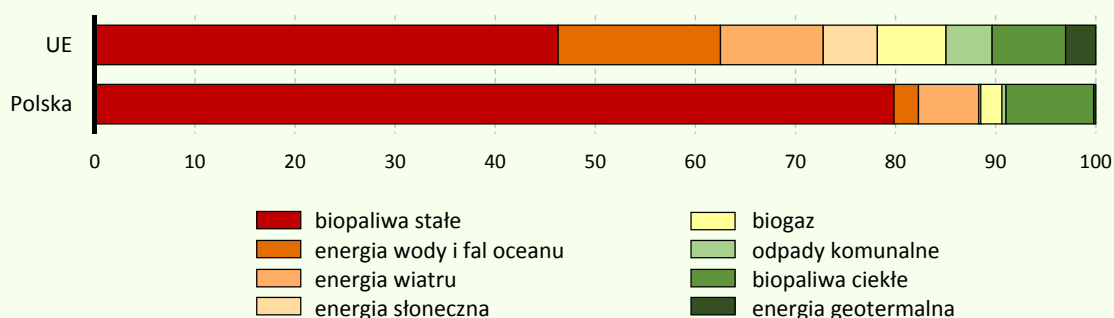
Rosnące wraz z rozwojem cywilizacyjnym zapotrzebowanie na energię, przy wyczerpywaniu się jej tradycyjnych zasobów – głównie paliw kopalnych (węgiel, ropa naftowa, gaz ziemny) oraz towarzyszący ich zużyciu wzrost zanieczyszczenia środowiska naturalnego, powodują zwiększenie zainteresowania wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych tzn. energia pochodząca z naturalnych powtarzających się procesów przyrodniczych oraz pozyskiwaną z odnawialnych niekopalnych źródeł energii. Pozyskiwanie energii z tych źródeł jest, w porównaniu ze źródłami tradycyjnymi (kopalnymi), bardziej przyjazne środowisku naturalnemu. Wykorzystywanie OZE w znacznym stopniu zmniejsza szkodliwe oddziaływanie energetyki na środowisko naturalne, głównie poprzez ograniczenie emisji szkodliwych substancji, zwłaszcza gazów cieplarnianych.

Wykres 3.10. **Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto (%)**

Od 2008 r. w Polsce występuje systematyczny, niewielki wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto (w latach 2004-2007 wartość wskaźnika utrzymywała się na stałym poziomie 6,9%, natomiast w 2013 r. osiągnęła poziom 11,3%). Obserwowany wzrost ilości energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych znajduje również odzwierciedlenie we wzroście zróżnicowania tych źródeł. W latach 2004 i 2013 największy udział, mimo stopniowego spadku, miała energia pochodząca z biopaliw stałych (odpowiednio: 94,0% i 79,8%). W analizowanych latach obniżeniu uległ także udział energii wody (z 4,1% do 2,5%). Pozostałe źródła energii odnawialnej stanowiły: biopaliwa ciekłe (wzrost z 0,3% w 2004 r. do 8,7% w 2013 r.), energia wiatru (wzrost z 0,3% do 6,0%), biogaz (wzrost z 1,1% do 2,1%), energia geotermalna (utrzymała się na poziomie 0,2%) oraz energia słoneczna i odnawialne odpady komunalne, których udział w 2013 r. wyniósł odpowiednio 0,2% i 0,4%. Proces pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych rozwija się powoli, co wpływa niekorzystnie na równowagę posiadanych naturalnych zasobów i ochronę środowiska. W celu poprawy bezpieczeństwa energetycznego, w obszarze energii odnawialnej w Polsce założono stopień wykorzystania tego źródła w końcowym zużyciu energii brutto na poziomie min. 15% do 2020 r. i jego dalszy wzrost w kolejnych latach.

Wykres 3.11. Struktura pozyskania energii ze źródeł odnawialnych według nośników w 2013 r. (%)

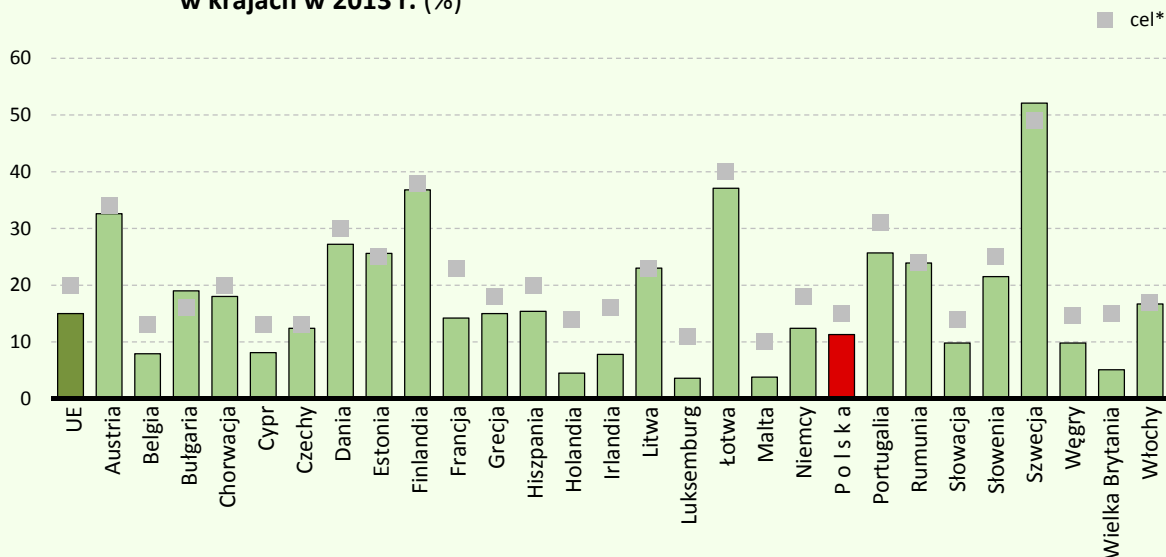

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. Polska, z udziałem energii pozyskanej ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto na poziomie 11,3%, znalazła się na 19. pozycji wśród krajów UE, daleko za Szwecją (z udziałem 52,1%), Łotwą (37,1%), Finlandią (36,8%) i Austrią (32,6%), w których wskaźnik osiągnął najwyższe wartości. Najniższy udział energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych odnotowano w Luksemburgu (3,6%), na Malcie (3,8%) oraz w Holandii i Wielkiej Brytanii (odpowiednio: 4,5% i 5,1%).

Wykres 3.12. Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w krajach w 2013 r. (%)

* Dla UE – według „Strategii Europa 2020”; dla państw członkowskich określone w krajowych programach reform w kwietniu 2011 r.
Źródło: dane Eurostat.

Ład środowiskowy

Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie

Nazwa wskaźnika	Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie
Dziedzina	Energia
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział energii ze źródeł odnawialnych we wszystkich rodzajach transportu w końcowym zużyciu energii w transporcie.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik liczony jest na bazie statystyk energii opisanych w „Regulacjach Statystyki Energii 1099/2008” oraz na podstawie „Dyrektywy Energii Odnawialnej 2009/28/WE w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych”, a w szczególności Artykułu 3 (4).</p> <p>Do obliczenia wskaźnika stosuje się następujące definicje:</p> <ul style="list-style-type: none">– do obliczenia mianownika, tzn. całkowitej ilości energii zużytej w transporcie, uwzględnia się tylko benzynę, olej napędowy i biopaliwa, zużyte w transporcie drogowym i kolejowym, oraz energię elektryczną;– do obliczenia licznika, tzn. ilości energii ze źródeł odnawialnych zużytej w transporcie, uwzględnia się wszystkie rodzaje energii ze źródeł odnawialnych, zużytej we wszystkich rodzajach transportu;– do obliczenia udziału energii elektrycznej produkowanej z odnawialnych źródeł i zużywanej przez wszystkie rodzaje elektrycznych pojazdów jako licznik i mianownik, państwa członkowskie mogą wybrać albo przeciętny udział energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii we Wspólnocie, albo udział energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii w ich własnym kraju, odpowiadający udziałowi zmierzonemu w ciągu dwóch lat poprzedzających rok, o którym mowa. Ponadto dla potrzeb obliczenia ilości energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii zużywanej przez elektryczne pojazdy drogowe uznaje się, że zużycie to równe jest pomnożonej o 2,5 wartości energetycznej przypadającej na pobraną energię elektryczną z odnawialnych źródeł energii.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Stosowanie odnawialnych źródeł energii charakteryzuje mały stopień emisji CO ₂ do atmosfery, dlatego stosowanie ich w transporcie jest niezwykle ważne dla ochrony środowiska. Rosnąca liczba samochodów i jednocześnie zwiększająca się ilość emitowanych do atmosfery gazów szkodliwych, wymaga podejmowania działań w celu ograniczenia tego zjawiska w przyszłości.

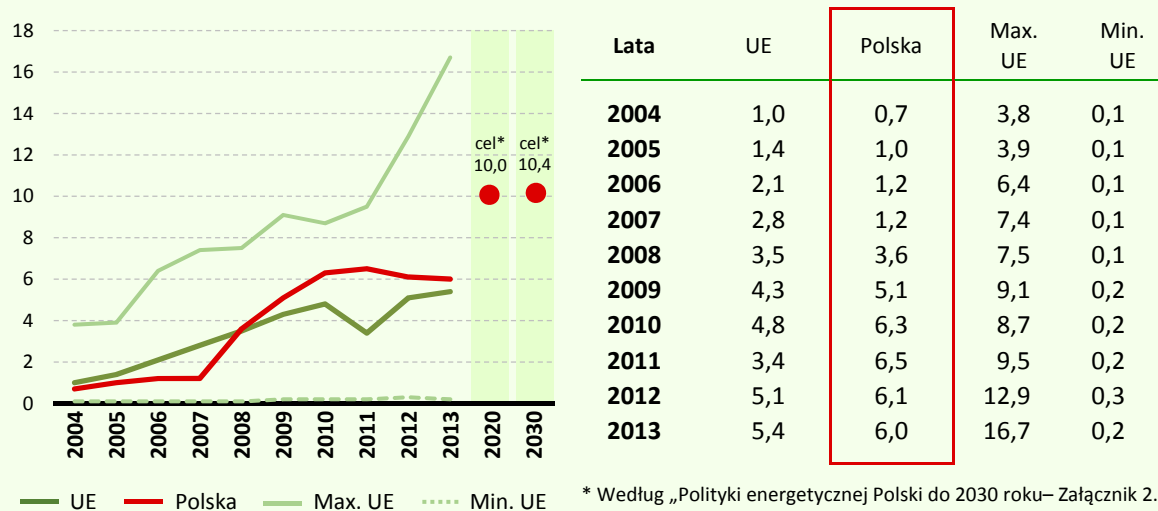
Tabela 3.5. **Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0,7	1,0	1,2	1,2	3,6	5,1	6,3	6,5	6,1	6,0

Źródło: dane Eurostat.

Rosnąca liczba środków lokomocji oraz potrzeba ochrony środowiska wywierają presję na poszukiwanie nowych technologii pozyskiwania energii odnawialnej, a szczególnie biopaliw. Biopaliwa produkowane z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju stanowią niskoemisyjną alternatywę dla paliw kopalnych, w szczególności w transporcie. Komisja Europejska proponuje jednak preferencje tylko dla tych produktów, które nie powstają z upraw żywnościowych ani paszowych. Kładzie także nacisk na inwestowanie w biopaliwa tzw. drugiej generacji, produkowane z surowców takich jak odpady czy słoma, które przynoszą rzeczywiste ograniczenie emisji w porównaniu z paliwami kopalnymi i nie konkurują z żywnością. Komisja zwraca również uwagę na ograniczenie w skali globalnej przekształceń gruntów na cele produkcji biopaliw, które prowadzą do przenoszenia produkcji żywności lub pasz na grunty nierolne, jak np. lasy, co może powodować dodatkowe emisje gazów cieplarnianych.

W Polsce w latach 2004-2011 obserwowano wzrost wykorzystywanych do produkcji paliw transportowych źródeł odnawialnych (w 2011 r. wzrost o 5,8 p. proc. w porównaniu z 2004 r.), natomiast w latach 2011-2013 odnotowano spadek o 0,5 p. proc. do udziału na poziomie 6,0%. W celu zwiększenia udziału biokomponentów w rynku paliw płynnych Polska wytyczyła sobie plan realizacji Narodowego Celu Wskaźnikowego¹, określając cel do 2018 r. na poziomie 8,5% udziału biokomponentów w rynku paliw transportowych. W efekcie planowanych działań zakłada się docelowo osiągnięcie w 2020 r. udziału biopaliw w rynku paliw transportowych na poziomie 10,0%, a do 2030 r. – na poziomie 10,4% („Polityka energetyczna Polski do 2030 roku – Załącznik 2. Prognoza Zapotrzebowania na Paliwa i Energię do 2030 roku”).

Wykres 3.13. **Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie (%)**

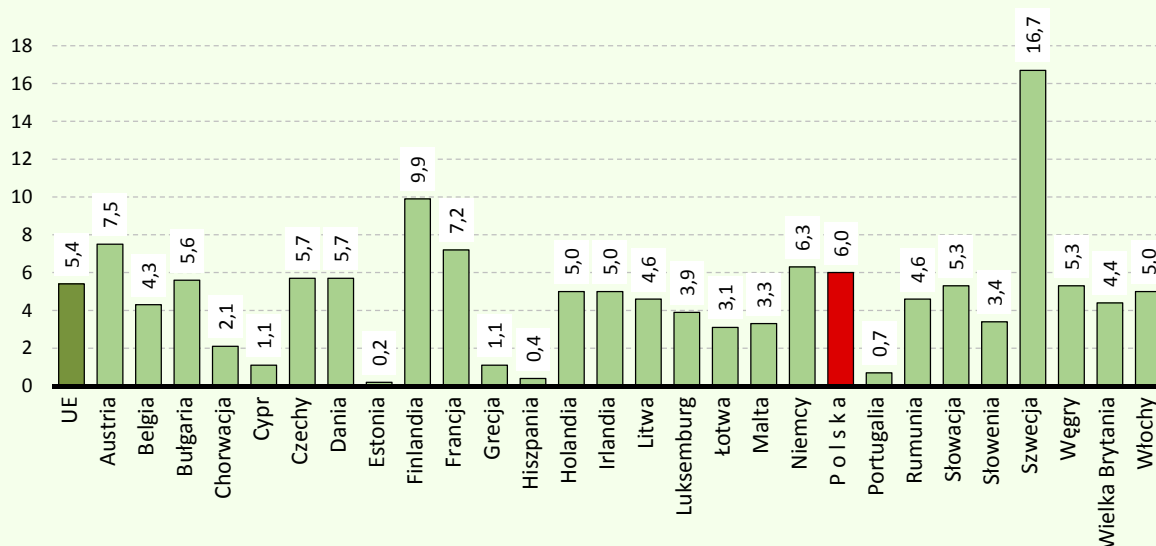
¹ Narodowe Cele Wskaźnikowe (NCW) określają minimalny udział biokomponentów i innych paliw odnawialnych w ogólnej ilości paliw i biopaliw ciekłych zużywanych w ciągu roku kalendarzowego w transporcie, liczony według wartości opałowej. Zgodnie z ustawą o biokomponentach i biopaliwach ciekłych, Rada Ministrów (co 3 lata) wyznacza NCW na kolejne 6 lat, biorąc pod uwagę możliwości surowcowe i wytwórcze.

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2013 wzrost produkcji biopaliw do wykorzystania w transporcie odnotowano nie tylko w Polsce, ale także w większości państw UE. Największy wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie w 2013 r. w porównaniu z rokiem 2004 odnotowano w Szwecji (o 12,9 p. proc.), Finlandii (o 9,4 p. proc.), Francji (o 6,1 p. proc.) oraz w Danii (o 5,5 p. proc.). Największymi producentami biopaliw w postaci płynnej i gazowej wśród krajów UE w 2013 r. były: Niemcy (10031,2 tys. toe) i Francja (2869,9 tys. toe). Polska z produkcją biopaliw ciekłych i gazowych na poziomie 881,6 tys. toe znalazła się na 7. miejscu wśród krajów UE. Natomiast udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie na poziomie 6,0% ulokował Polskę na 6. pozycji wśród krajów UE za Szwecją, Finlandią, Austrią, Francją, Czechami i Danią, przy czym dwa ostatnie z wymienionych krajów uplasowały się ex aequo na 5. miejscu.

Wykres 3.14. Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu paliw w transporcie w krajach UE w 2013 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład środowiskowy

Odsetek nakładów na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii

Nazwa wskaźnika	Odsetek nakładów na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii
Dziedzina	Energia
Definicja	Wskaźnik określa udział nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii w nakładach ogółem na środki trwałe służących ochronie środowiska dla kraju, w tym dla obszarów wiejskich.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Dane o nakładach na środki trwałe służących ochronie środowiska i ich efektach rzeczowych od 1999 r. prezentuje się zgodnie z „Polską Klasyfikacją Statystyczną Dotyczącą Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska” wprowadzoną rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 marca 1999 r. (Dz. U. Nr 25, poz. 218).</p> <p>Nakłady na środki trwałe są to nakłady na:</p> <ul style="list-style-type: none"> – nabycie gruntów (w tym prawo użytkowania wieczystego gruntu), – budynki, lokale i obiekty inżynierii lądowej i wodnej (w tym m.in. na roboty budowlano-montażowe, dokumentacje projektowo-kosztorysowe), – urządzenia techniczne i maszyny, – środki transportu, – narzędzia, przyrządy, ruchomości i wyposażenie, – inne środki trwałe, których celem jest uzyskanie efektów ochronnych. <p>Nakłady na niekonwencjonalne źródła energii stanowią część nakładów na środki trwałe związanych z ochroną powietrza atmosferycznego i klimatu. Obejmują głównie odnawialne źródła energii wykorzystujące w procesie przetwarzania energię rzek, wiatru, geotermalną, biomasy, energię promieniowania słonecznego w bateriach słonecznych.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik dostarcza informacji o wielkości ponoszonych nakładów na odnawialne źródła energii, które wpływają na obniżenie kosztów pozyskiwania energii, niewyczerpalność źródeł energii, redukcję zanieczyszczenia środowiska oraz zmniejszenie zachorowań wynikających z zanieczyszczenia środowiska.

Tabela 3.6. Odsetek nakładów na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii (%)

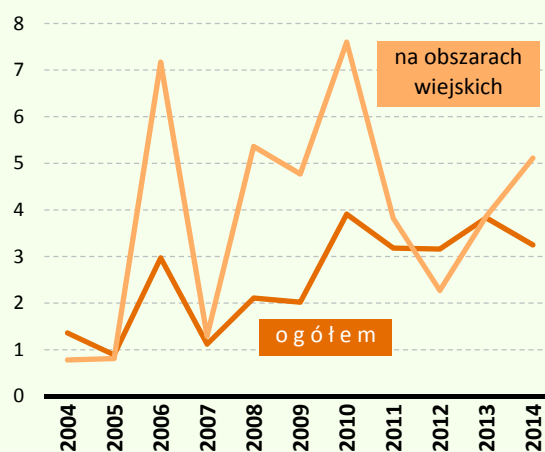
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	1,36	0,89	2,97	1,12	2,11	2,02	3,91	3,18	3,16	3,83	3,25
Na obszarach wiejskich	0,78	0,81	7,17	1,29	5,36	4,77	7,60	3,82	2,27	3,86	5,11

Źródło: dane GUS.

Ochrona środowiska i pożyteczne wykorzystanie dóbr naturalnych są podstawą nowoczesnej gospodarki. Dzięki nakładom inwestycyjnym poniesionym w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii, w ostatniej dekadzie pojawiły się w Polsce liczne elektrownie wiatrowe i kolektory słoneczne. Energia wytwarzana jest również dzięki biomase i przetwarzaniu biokomponentów. Wśród realizowanych projektów można wymienić również m.in. wprowadzanie inteligentnych systemów zarządzania wytworzoną energią, instalacji lokalnych hydroelektrowni czy budowę biogazowni. Wszystkie te inwestycje mają nie tylko pozytywny wpływ na ochronę środowiska naturalnego, ale służą również zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego.

Wykres 3.15. **Odsetek nakładów na środki trwałe w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii (%)**

Źródło: dane GUS.

W Polsce w 2014 r. nakłady inwestycyjne poniesione w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii wyniosły 462,6 mln zł, stanowiły 3,3% ogólnych nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska i były wyższe o 1,9 p. proc. w porównaniu z 2004 r. Natomiast w porównaniu z 2010 r., kiedy wskaźnik osiągnął najwyższą wartość, odnotowano spadek 0,7 p. proc. W latach 2004-2014 zaobserwowano jednak duże zróżnicowanie udziału nakładów ponoszonych na niekonwencjonalne źródła energii. Wyraźny wzrost wskaźnika w 2006 r. w porównaniu z rokiem poprzednim spowodowany był głównie wysokimi nakładami związanymi z budową parku wiatrowego w województwie zachodniopomorskim. W 2014 r. 52,7% nakładów na niekonwencjonalne źródła energii poniesionych zostało na terenie czterech województw (dolnośląskiego, małopolskiego, lubelskiego i opolskiego). Obejmowały one głównie projekty związane z: modernizacją elektrowni wodnych, budową zakładu fermentacji i stabilizacji tlenowej oraz kompostowni odpadów biodegradowalnych z wykorzystaniem powstałego biogazu do produkcji zielonej energii elektrycznej i ciepłej, zwiększeniem produkcji energii geotermalnej, montażem bloków energetycznych opalanych biomasą oraz szeregiem inwestycji związanych z instalacją kolektorów słonecznych.

W przypadku terenów wiejskich, w latach 2004-2014 wielkość wskaźnika również ulegała dużym wahaniom. W roku 2004 nakłady w zakresie niekonwencjonalnych źródeł energii wyniosły 16,3 mln zł, co stanowiło 0,8% ogólnych nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska ponoszonych na obszarach wiejskich. Natomiast w 2014 r. nakłady te wyniosły 248,8 mln zł, a ich udział stanowił 5,1%. W kolejnych latach można spodziewać się dalszego wzrostu nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska, ponieważ tereny wiejskie zostały określone w nowej perspektywie finansowej (2014-2020) jako jeden z pięciu strategicznych obszarów wsparcia unijnego dla Polski. Rozwój OZE na terenach wiejskich w najbliższych latach wspierany będzie wielokierunkowo. W „Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko” aż cztery działania bezpośrednio dotyczą odnawialnych źródeł energii i wiążą się m.in. ze wspieraniem wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, promowaniem efektywności energetycznej oraz wykorzystaniem OZE zarówno przez przedsiębiorstwa, jak i w sektorze publicznym. Zakłada się również zwiększenie stosowania ww. źródeł energii w gospodarstwach wraz z wyposażeniem ich w odpowiednie instalacje.

Ład środowiskowy

Energochłonność gospodarki

Nazwa wskaźnika	Energochłonność gospodarki
Dziedzina	Energia
Definicja	Energochłonność gospodarki jest relacją krajowego zużycia brutto energii do wartości produktu krajowego brutto (w cenach stałych z 2000 r., przeliczonej na euro według kursu wymiany z 2000 r.).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik określa ilość energii zużytej do wytworzenia jednostki PKB (wyrażonej w kilogramach ekwiwalentu ropy naftowej na 1000 euro). Zmniejszenie energochłonności mówi o tym, że mniej energii potrzeba do wyprodukowania tej samej wielkości PKB i wiąże się ze wzrostem efektywności energetycznej. Wskaźnik ten nie oddaje rzeczywistej dysproporcji pomiędzy efektywnością energetyczną gospodarki Polski i UE ze względu na różnice siły nabywczej, które m.in. oznaczają, że poziomy cen towarów i usług rynkowych i nierynkowych w poszczególnych krajach są zróżnicowane (siła nabywcza euro w Polsce jest większa niż przeciętnie w UE). Różnice w energochłonności Polski i UE na poziomie fizycznym (np. zużycie energii na produkcję tony produktu) są znacznie mniejsze.</p> <p>Krajowe zużycie brutto energii prezentuje ilość energii niezbędnej do zaspokojenia wewnętrznej konsumpcji jednostki geograficznej i obliczane jest w następujący sposób: pozyskanie energii pierwotnej + odzysk paliw + import + zmiana zapasów – eksport – „bunkier”. Krajowe zużycie brutto energii obejmuje zużycie węgla, energii elektrycznej, ropy naftowej, gazu ziemnego i energii ze źródeł odnawialnych.</p> <p>„Bunkier” – zakupy paliw za granicą przez polskie statki morskie (również rybackie) i okręty oraz zakupy paliw w zagranicznych portach lotniczych przez polskie samoloty, a także zakupy paliw za granicą przez inne jednostki transportowe. „Bunkier” według Eurostatu obejmuje paliwa dostarczane na statki i okręty wszystkich bander, w statystyce krajowej częściowo uwzględniana jest w pozycji „eksport”.</p> <p>Kgoe – kilogram oleju ekwiwalentnego (umownego) – stosowana w bilansach międzynarodowych jednostka miary energii. Oznacza ilość energii, jaka może zostać wyprodukowana ze spalania jednego metrycznego kilograma ropy naftowej. Jedna tona oleju umownego równa jest 41,868 GJ lub 11,63 MWh.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik służy do oceny skuteczności zrównoważonej polityki energetycznej prowadzonej z uwzględnieniem poszanowania energii i zagadnień ochrony środowiska. Zmniejszenie energochłonności gospodarki oznacza, że mniej energii potrzeba do wyprodukowania tej samej wielkości PKB i wiąże się ze wzrostem efektywności energetycznej.

Tabela 3.7. Energochłonność gospodarki (kgoe/1000euro00)

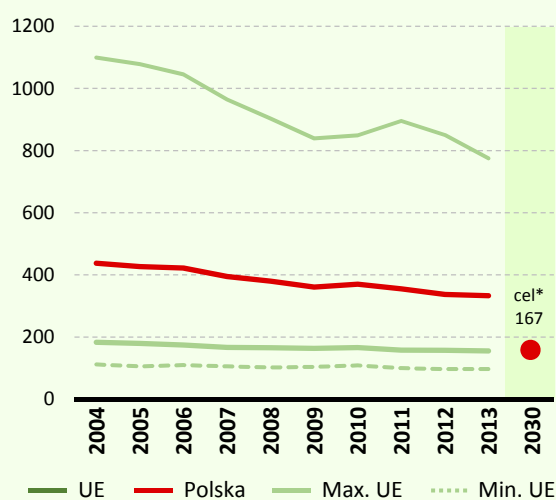
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
437,71	426,64	421,79	394,79	379,85	360,86	370,15	355,09	336,96	333,18

Źródło: dane Eurostat.

Na całym świecie zauważa się tendencję w zakresie wzrostu zużycia energii. Dlatego też nowoczesna gospodarka kładzie większy nacisk na racjonalizację zużycia energii niż na budowę nowych mocy wytwórczych. Racjonalizacja zużycia energii przyczynia się do niższej konsumpcji surowców energetycznych oraz wpływa na ograniczenie zanieczyszczenia środowiska. Również z ekonomicznego punktu widzenia stanowi ona istotny czynnik wpływający na wysokość kosztów produkcji, zyski przedsiębiorstw, konkurencyjność produktów oraz na społeczne koszty utrzymania i poziom życia obywateli. Uzyskanie znacznych i długotrwałych oszczędności energii oznacza więc, z jednej strony rozwój energooszczędnych technik, produktów oraz usług, a z drugiej zmianę zachowań na rzecz mniejszego zużycia energii przy utrzymaniu takiego samego poziomu jakości życia.

Wykres 3.16. **Energochłonność gospodarki (kgoe/1000euro00)**

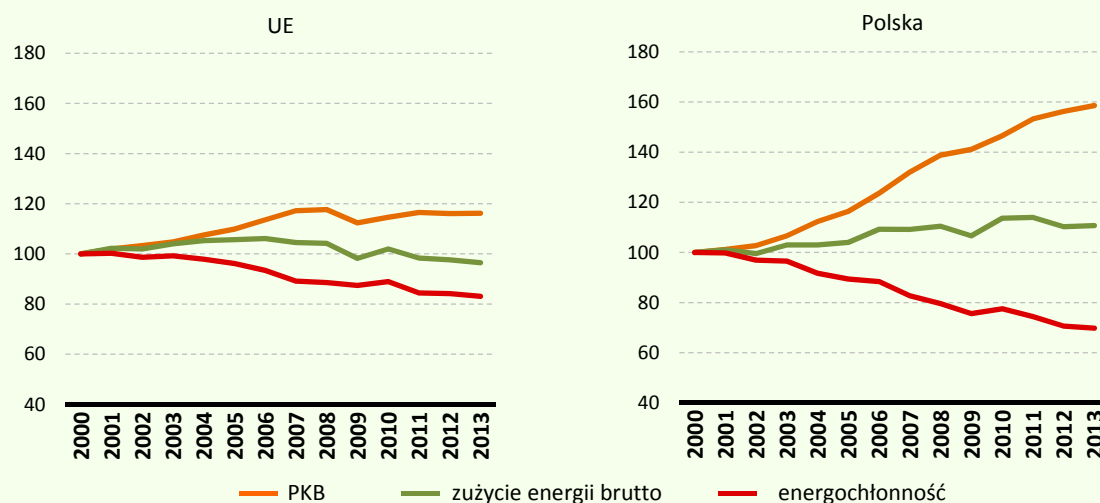

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	182,89	437,71	1099,34	111,86
2005	179,66	426,64	1078,03	105,84
2006	174,52	421,79	1045,17	110,13
2007	166,54	394,79	964,43	105,72
2008	165,45	379,85	903,20	102,20
2009	163,31	360,86	839,37	104,11
2010	166,18	370,15	848,78	108,84
2011	157,68	355,09	895,35	99,95
2012	157,17	336,96	850,19	96,95
2013	155,19	333,18	774,99	97,20

* Według „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju”.
Źródło: dane Eurostat.

W Polsce (z wyjątkiem 2010 r.) notowano systematyczny spadek energochłonności gospodarki z 437,7 kgoe/1000euro00 w 2004 r. do 333,2 kgoe/1000euro00 w 2013 r. Średnioroczne tempo spadku energochłonności w omawianym okresie wyniosło 3,0%. Tendencja ta wynikała z faktu, iż tempo wzrostu produktu krajowego brutto przewyższało tempo wzrostu zużycia energii.

Wykres 3.17. **Energochłonność gospodarki (2000 = 100)**

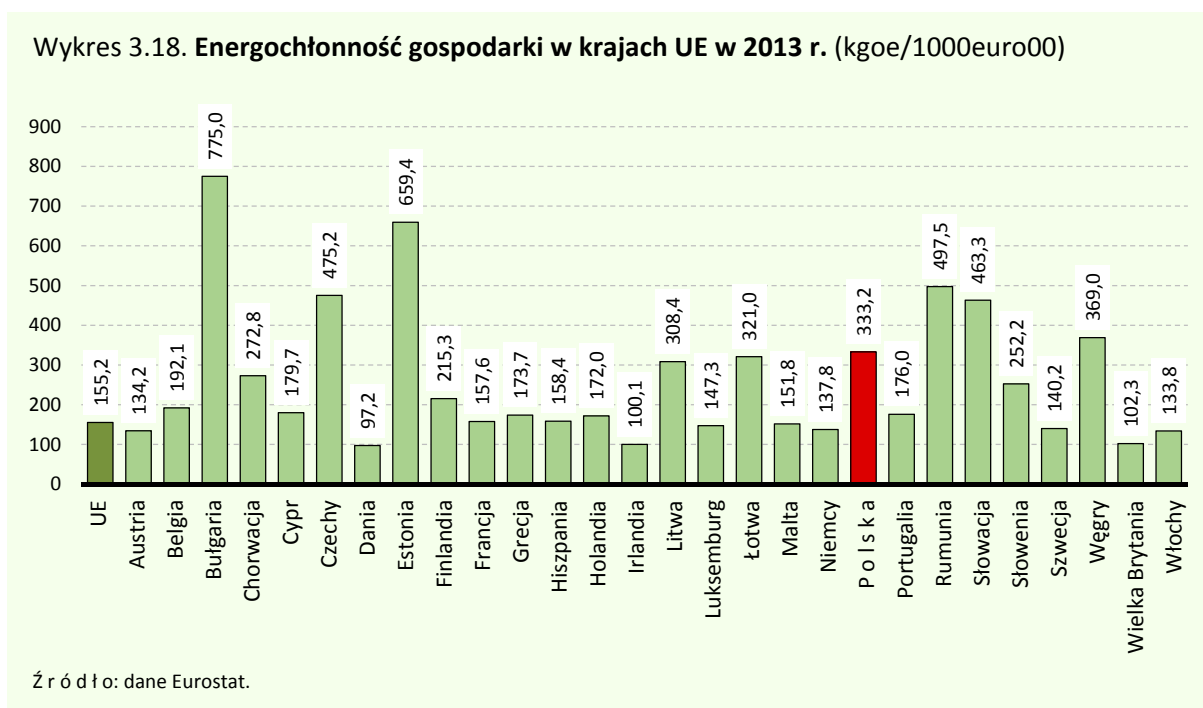

Źródło: dane Eurostat.

Zgodnie z planem działania na rzecz racjonalizacji zużycia energii, średni wskaźnik energochłonności gospodarki dla państw UE obniżał się w omawianym okresie w tempie 1,8% rocznie. Zachowanie takiego poziomu redukcji energochłonności pozwoli zredukować do 2020 r. zużycie energii w państwach UE o 20% założone w „Strategii Europa 2020”.

Porównania międzynarodowe

Wśród krajów UE najwyższy wskaźnik energochłonności gospodarki w latach 2004-2013 odnotowano w Bułgarii, gdzie w 2004 r. wyniósł on 1099,3 kgoe/1000euro00 i był 6-krotnie wyższy od średniej wartości tego wskaźnika dla 28 krajów UE. Do 2013 r. wartość wskaźnika w Bułgarii obniżyła się o 29,5%. W omawianym okresie, wskaźnik energochłonności dla Polski był ponad 2-krotnie wyższy niż średni wskaźnik dla państw UE oraz kilkakrotnie wyższy w porównaniu z Danią, która osiągnęła najlepszy wynik pod tym względem – energochłonność gospodarki w 2013 r. wyniosła 97,2 kgoe/1000euro00.

Ład środowiskowy

Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu drogowego na 100 km²

Nazwa wskaźnika	Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu drogowego na 100 km ²
Dziedzina	Ochrona powietrza
Definicja	<p>Wskaźnik emisji zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu na 100 km² przedstawia wielkość emisji ze środków transportu:</p> <ul style="list-style-type: none">– tlenku węgla (CO) wydzielanego podczas niecałkowitego spalania paliwa (przy niedostatecznym dopływie tlenu),– niemetanowych lotnych związków organicznych (NMLZO) – związków organicznych pochodzących ze źródeł antropogenicznych i biogenicznych, innych niż metan, które są zdolne do produkowania utleniaczy fotochemicznych w reakcjach z tlenkami azotu, przy udziale światła słonecznego,– tlenków azotu (NO_x) – sumy ilościowego stosunku mieszanki tlenku azotu i dwutlenku azotu, wyrażonego w jednostkach stężenia wagowego dwutlenku azotu, powstającego podczas procesów spalania paliw, w tym w reakcjach spalania w silnikach spalinowych pojazdów mechanicznych, przyczyniającego się do powstania smogu fotochemicznego, związanego z bardzo dużym ruchem ulicznym,– cząstek stałych (PM 2,5) – drobny pył zawieszony o średnicy aerodynamicznej ziaren poniżej 2,5 μm, szkodliwy ze względu na osadzanie się na nich substancji rakotwórczych pochodzących z niespalonego paliwa.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Przez zanieczyszczenie powietrza rozumie się wprowadzanie przez człowieka (bezpośrednio lub pośrednio) do powietrza substancji stałych, ciekłych lub gazowych w takich ilościach, które mogą zagrażać zdrowiu człowieka, ujemnie wpływać na klimat, przyrodę żywą, glebę lub wodę, a także spowodować inne szkody w środowisku.</p> <p>Przez źródło emisji zanieczyszczeń powietrza należy rozumieć miejsce, w którym następuje wprowadzenie (wyemitowanie) do powietrza substancji zanieczyszczających. Jednym ze źródeł zanieczyszczeń są środki transportu, w tym transportu drogowego.</p> <p>Emisje dla środków transportu drogowego oszacowano bądź jako iloczyn zużycia paliwa i wskaźnika emisji właściwej określającego średnią masę danego zanieczyszczenia wydzielaną w wyniku spalania jednostki masy paliwa, bądź też iloczyn całkowitego rocznego przebiegu pojazdów danego rodzaju (pojazdokilometrów) i wskaźnika emisji drogowej określającego średnią masę danego zanieczyszczenia wydzielaną na przebiegu 1 km.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Zanieczyszczenia komunikacyjne mają istotny wpływ na stan jakości powietrza. Wskaźnik służy do oceny realizacji celu jakim jest ochrona środowiska przed skutkami rozwoju motoryzacji i pozwala na monitorowanie emisji, która zagraża zdrowiu ludności.

Tabela 3.8. Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu^a na 100 km² (Gg)

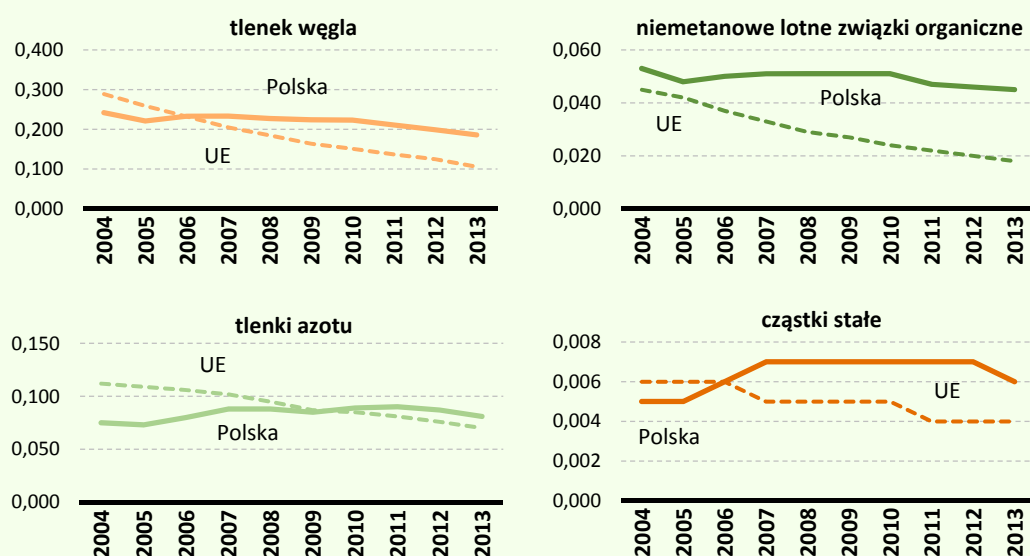
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Tlenek węgla	0,242	0,221	0,233	0,233	0,227	0,224	0,223	0,211	0,199	0,186
Niemietanowe lotne związki organiczne	0,053	0,048	0,050	0,051	0,051	0,051	0,051	0,047	0,046	0,045
Tlenki azotu	0,075	0,073	0,080	0,088	0,088	0,085	0,089	0,090	0,087	0,081
Cząstki stałe	0,005	0,005	0,006	0,007	0,007	0,007	0,007	0,007	0,007	0,006

^a Tylko ze środków transportu drogowego.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Centre on Emission Inventories and Projections (CEIP) i Eurostat.

Zanieczyszczenie powietrza emitowane przez środki transportu, a szczególnie pojazdy samochodowe jest jednym z najbardziej powszechnych źródeł skażenia powietrza, stanowiąc poważne zagrożenie dla zdrowia ludzkiego i zasobów przyrodniczych. Spaliny samochodowe są dużo bardziej szkodliwe niż zanieczyszczenia pochodzące z przemysłu, ponieważ rozprzestrzeniają się w dużych stężeniach na niskich wysokościach w bezpośrednim sąsiedztwie ludzi. W latach 2004-2013 zaobserwowano zmianę udziału poszczególnych rodzajów źródeł emisji wybranych zanieczyszczeń powietrza. Zmniejszył się udział energetyki i przemysłu, natomiast wzrosło znaczenie źródeł mobilnych (przede wszystkim w odniesieniu do emisji tlenków azotu oraz tlenku węgla). Wzrost wpływu źródeł mobilnych na jakość powietrza spowodowany jest wzrostem ilości samochodów i zwiększeniem się udziału transportu samochodowego w przewozach pasażerskich i przewozach ładunków.

W Polsce w 2013 r. odnotowano spadek emisji tlenku węgla przez środki transportu drogowego w stosunku do 2004 r. do poziomu 0,186 Gg/100 km², tj. o 23,1% oraz niemietanowych lotnych związków organicznych do 0,045 Gg/100 km², tj. o 15,8%. Natomiast w przypadku tlenków azotu oraz cząstek stałych zanotowano wzrost odpowiednio: o 8,2% do 0,081 Gg/100 km² i o 14,0% do 0,006 Gg/100 km².

Wykres 3.19. Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu^a na 100 km² (Gg)

^a Tylko ze środków transportu drogowego.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Centre on Emission Inventories and Projections (CEIP) i Eurostat.

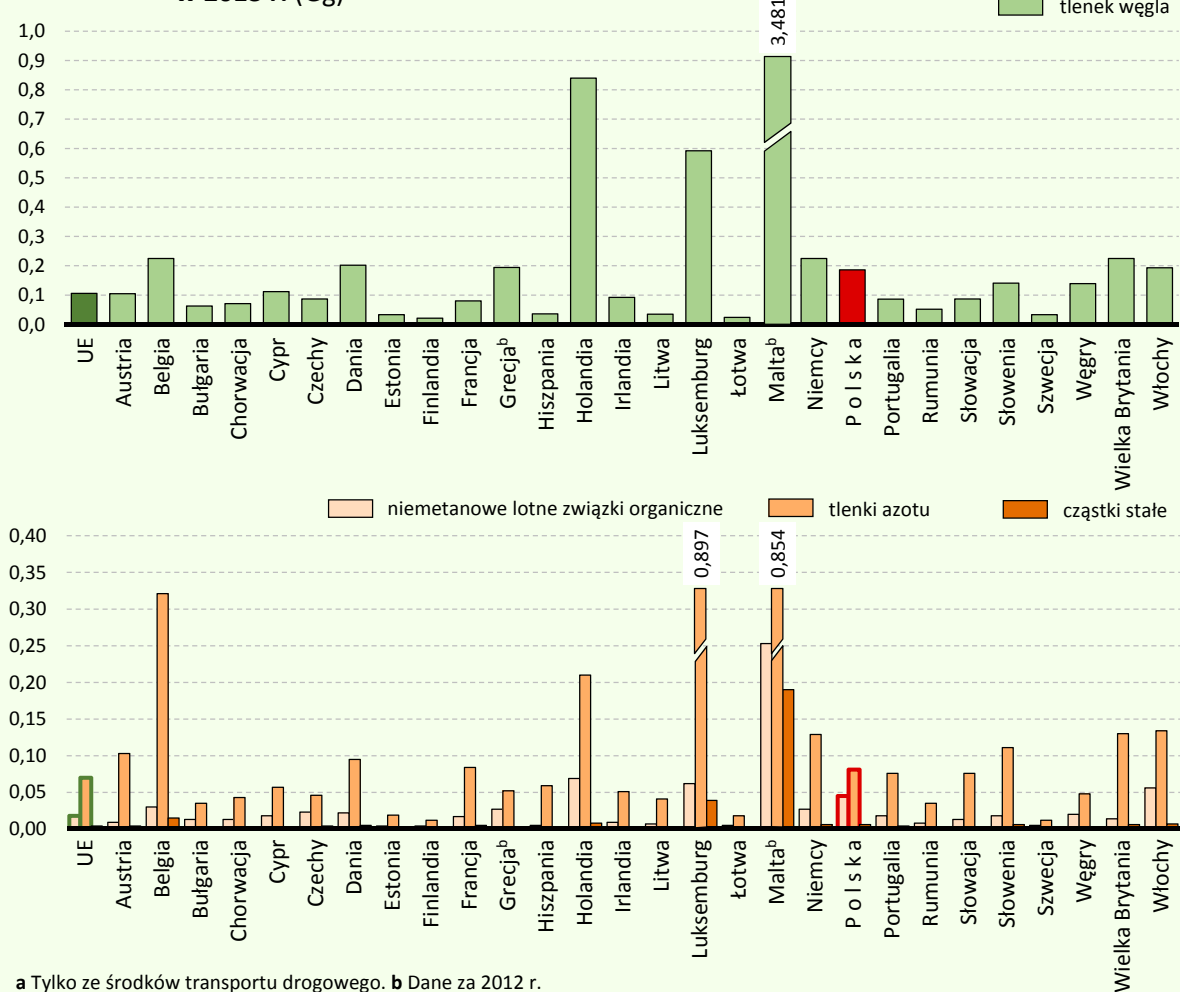

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2013 emisja zanieczyszczeń przez środki transportu drogowego na poziomie całej Unii Europejskiej w przeliczeniu na 100 km² ulegała systematycznemu obniżeniu. Poziom tej emisji charakteryzuje się jednak dużym zróżnicowaniem w poszczególnych państwach zarówno pod względem rodzaju zanieczyszczeń, jak i ich struktury. W czołówce państw o najwyższej emisji omawianych zanieczyszczeń w rozpatrywanym okresie najczęściej znajdowały się Malta, Holandia i Luksemburg, natomiast wśród krajów o najniższej emisji – Łotwa, Finlandia i Szwecja. Natomiast do państw, w których udało się w największym stopniu ograniczyć emisję zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu należą w zakresie:

- tlenku węgla – Wielka Brytania (z 0,980 do 0,225 Gg/100 km²), Hiszpania (z 0,134 do 0,036 Gg/100 km²) i Finlandia (z 0,079 do 0,021 Gg/100 km²);
- niemetanowych lotnych związków organicznych – Wielka Brytania (z 0,085 do 0,014 Gg/100 km²), Hiszpania (z 0,025 do 0,005 Gg/100 km²) i Austria (z 0,032 do 0,009 Gg/100 km²);
- tlenków azotu – Czechy (z 0,124 do 0,046 Gg/100 km²), Węgry (z 0,112 do 0,048 Gg/100 km²) i Luksemburg (z 1,740 do 0,897 Gg/100 km²);
- cząstek stałych – Węgry (z 0,011 do 0,003 Gg/100 km²), Cypr (z 0,011 do 0,003 Gg/100 km²) i Holandia (z 0,017 do 0,008 Gg/100 km²).

Wykres 3.20. Emisja zanieczyszczeń powietrza przez środki transportu^a na 100 km² w krajach UE w 2013 r. (Gg)

a Tylko ze środków transportu drogowego. b Dane za 2012 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Centre on Emission Inventories and Projections (CEIP) i Eurostat.

Ład środowiskowy

Średnia emisja CO₂ na 1 km z nowych samochodów

Nazwa wskaźnika	Średnia emisja CO ₂ na 1 km z nowych samochodów
Dziedzina	Ochrona powietrza
Definicja	Wskaźnik określa średni poziom emisji CO ₂ w przeliczeniu na 1 km, pochodzącej z nowych samochodów osobowych zarejestrowanych w danym roku.
Wyjaśnienia metodyczne	Samochód osobowy – pojazd zaprojektowany i wykonany do przewozu osób, mający nie więcej niż osiem siedzeń oprócz siedzenia kierowcy. Nowe samochody osobowe – samochody, które rejestruje się po raz pierwszy i których nie rejestrowano wcześniej poza terytorium kraju.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik pozwoli na monitorowanie zmian średniego poziomu emisji dwutlenku węgla do atmosfery powstałego w wyniku spalania paliw w silnikach nowych samochodów. Na stan jakości powietrza istotny wpływ ma zmiana wielkości emisji z samochodów, które podlegają ciągłemu rozwojowi technologicznemu. Nowe samochody emitują mniej CO ₂ w wyniku zastosowania bardziej wydajnych układów napędowych, opon o niskim oporze toczenia, systemów start-stop, regeneracji energii podczas hamowania czy poprawy aerodynamiki.

Tabela 3.9. Średnia emisja CO₂ na 1 km z nowych samochodów (g)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
154,1	155,2	155,9	153,7	153,1	151,6	146,2	144,5	141,3	138,1	132,7

Źródło: dane Eurostat.

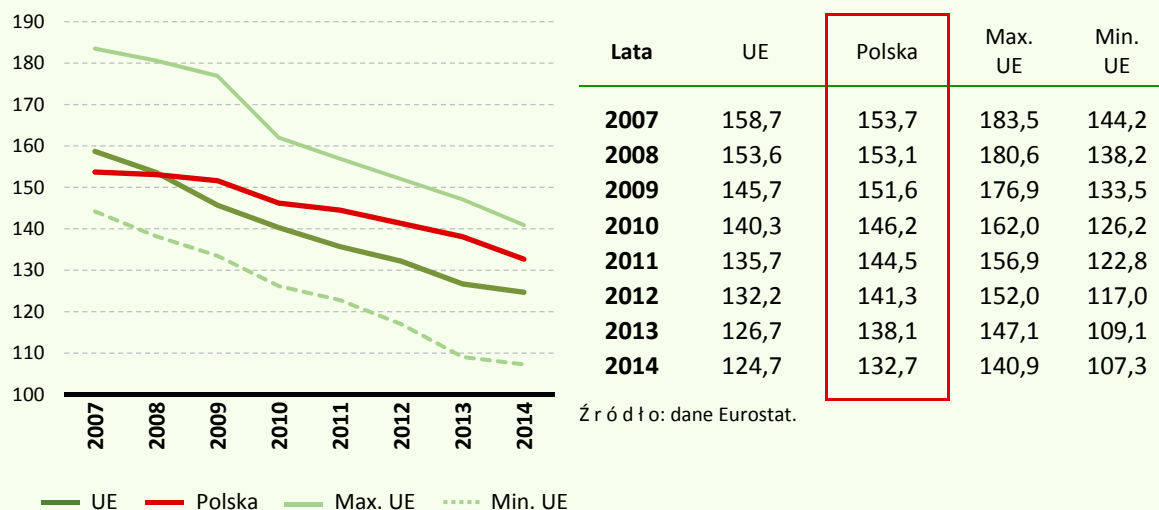
Samochody osobowe stanowią ważny aspekt życia codziennego dla znacznej liczby Europejczyków, a przemysł samochodowy stanowi ważne źródło zatrudnienia i rozwoju wielu regionów Unii Europejskiej. Jednakże korzystanie z samochodów przyczynia się w znacznym stopniu do zmian klimatycznych, odpowiadając za około 12% całkowitej emisji dwutlenku węgla (CO₂) w Unii Europejskiej, będącego głównym gazem cieplarnianym pochodzącym z paliwa napędzającego samochody osobowe. Unia Europejska pełni więc wiodącą rolę w zakresie międzynarodowych działań na rzecz walki ze zmianami klimatycznymi i musi osiągnąć poziom zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych, do którego zobowiązała się na podstawie „Protokołu z Kioto”. W tym celu Unia Europejska na podstawie Rozporządzenia 443/2009 określiła normy emisji CO₂ dla ogółu nowych samochodów osobowych na obszarze wspólnoty. Reguluje także kwestie dotyczące oszczędności paliwa, jako że są one bezpośrednio związane z emisjami dwutlenku węgla. Rozporządzenie określa docelową wartość wynoszącą 130 g CO₂/km w roku 2015 i 95 g CO₂/km w roku 2020.

Polska jako kraj rozwijający się, szczególnie w okresie transformacji, wraz z reformami wolnego rynku, stała się państwem z szybko rosnącą liczbą samochodów i równie szybko rosnącym zapotrzebowaniem na ropę naftową. W 2012 r. pod względem liczby samochodów osobowych Polska osiągnęła europejską średnią, na 1000 mieszkańców przypadało 486 samochodów osobowych, podczas gdy w krajach UE wskaźnik ten wyniósł średnio 487. W 2014 r. w Polsce na 1000 mieszkańców przypadało już 520 samochodów. Większość samochodów w kraju stanowią jednak wciąż samochody używane, które są o wiele mniej paliwooszczędne niż średnia unijna. W 2014 r. zarejestrowano w Polsce 1047,6 tys. samochodów osobowych, w tym 352,1 tys. to samochody nowe (w roku 2008 odpowiednio: 1280,6 tys., 317,9 tys.).

Polska, podobnie jak pozostałe kraje europejskie, jest zobowiązana do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych. Ograniczenie emisji CO₂ jest niezwykle ważnym czynnikiem, który może przyczynić się do zminimalizowania efektu cieplarnianego. W 2014 r. średnia emisja z nowych samochodów wyniosła w Polsce 132,7 g CO₂/km i w porównaniu z 2004 r. zmniejszyła się o 13,9%.

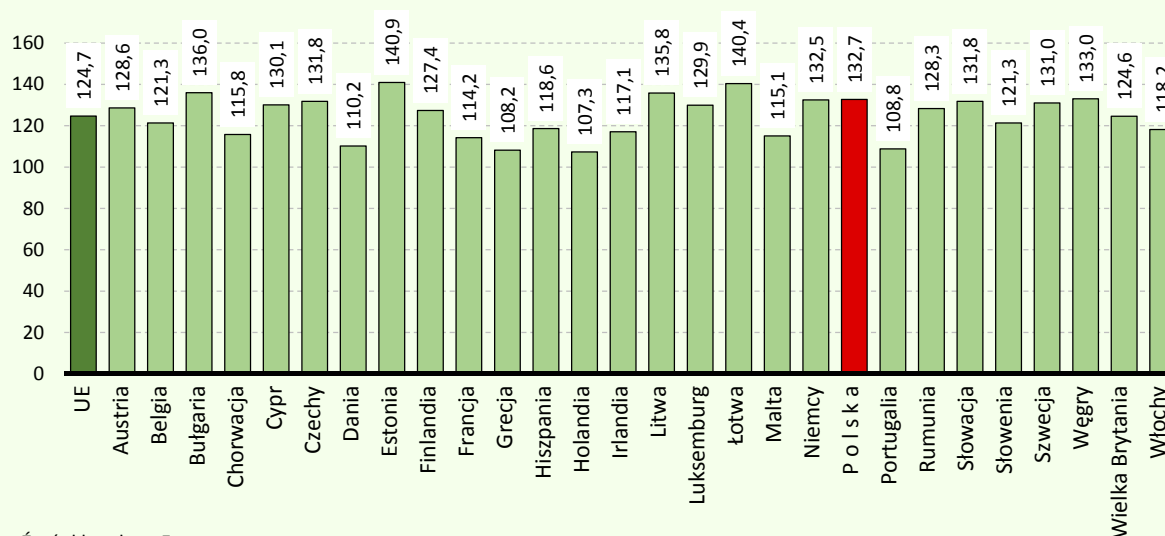
Wykres 3.21. Średnia emisja CO₂ na 1 km z nowych samochodów (g)

Porównania międzynarodowe

W 2014 r. średnia emisja CO₂ na 1 km w Unii Europejskiej wyniosła 124,7 g. Najniższy wskaźnik charakteryzował Holandię, Grecję i Portugalię, natomiast najwyższy Estonię, Łotwę i Bułgarię. Szwecja, Holandia, Dania oraz Grecja to kraje, którym w latach 2004-2014 udało się w największym stopniu ograniczyć emisję CO₂. Natomiast najniższym spadkiem wskaźnika w rozpatrywanym okresie charakteryzowała się Polska, Czechy i Węgry.

Wykres 3.22. Średnia emisja CO₂ na 1 km z nowych samochodów w krajach UE w 2014 r. (g)

Ład środowiskowy

Stan jakości powietrza (46 stref w skali kraju, w których dokonuje się oceny jakości powietrza)

Nazwa wskaźnika	Stan jakości powietrza (46 stref w skali kraju, w których dokonuje się oceny jakości powietrza)
Dziedzina	Ochrona powietrza
Definicja	Wskaźnik pozwala na monitorowanie postępu w dochodzeniu do norm UE w odniesieniu do jakości powietrza. Przepisy UE (transponowane do prawa polskiego) zakładają, iż na obszarze UE normy jakości powietrza określone w dyrektywach: 2008/50/WE (poziomy dopuszczalne dla SO ₂ , NO ₂ , benzenu, CO, pyłu PM ₁₀ , pyłu PM _{2,5} i poziom docelowy dla O ₃) i 2004/107/UE (poziomy docelowe: dla arsenu, kadmu, ołowiu, niklu i benzo(a)pirenu) nie powinny być przekraczane.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Dla celów oceny jakości powietrza Polska podzielona została na 46 stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości (Dz. U. z 2012 r., poz. 914). Dla każdej z 46 stref oddzielnie wykonywana jest corocznie ocena jakości powietrza dla 12 zanieczyszczeń pod kątem ochrony zdrowia ludzi i na podstawie tej oceny dla każdego zanieczyszczenia dokonuje się klasyfikacji stref.</p> <p>Do obliczania wskaźnika brana jest łączna ocena klasy strefy w oparciu o kryteria określone dla ochrony zdrowia dla wszystkich zanieczyszczeń, dla których określony został standard jakości powietrza, czyli poziom dopuszczalny (dotyczy to wyników klasyfikacji stref dla SO₂, NO₂, benzenu, CO, pyłu PM₁₀ i pyłu PM_{2,5}). Strefa jest zaliczana do stref, w których w danym roku wystąpiło przekroczenie standardu jakości powietrza, jeżeli poziom dopuszczalny powiększony o margines tolerancji jest przekroczony na obszarze tej strefy dla jednego lub większej liczby ww. zanieczyszczeń. Do obliczania wskaźnika jakości powietrza nie bierze się pod uwagę przekroczeń określonych na podstawie poziomu docelowego, ponieważ zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232, z późn. zm.), poziom docelowy nie jest standardem jakości powietrza.</p> <p>Wynik obliczeń jest podawany w procentach według wzoru:</p> $\text{wskaźnik jakości powietrza} = \frac{\text{liczba stref z przekroczeniami poziomu dopuszczalnego}}{46} \cdot 100$
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Jakość powietrza wpływa w istotny sposób na warunki życia człowieka, kondycję ekosystemów, a także procesy związane ze zmianami klimatu. Niezwykle istotne jest zapobieganie i zmniejszanie zanieczyszczenia środowiska poprzez dotrzymywanie wymaganych prawem poziomów dopuszczalnych zanieczyszczeń w środowisku. Ważne jest rozpoznawanie obszarów występowania przekroczeń, a następnie osiąganie poziomów zanieczyszczeń, które nie powodują negatywnego wpływu na zdrowie ludzi i środowisko.

Tabela 3.10. Stan jakości powietrza (46 stref w skali kraju, w których dokonuje się oceny jakości powietrza) (%)

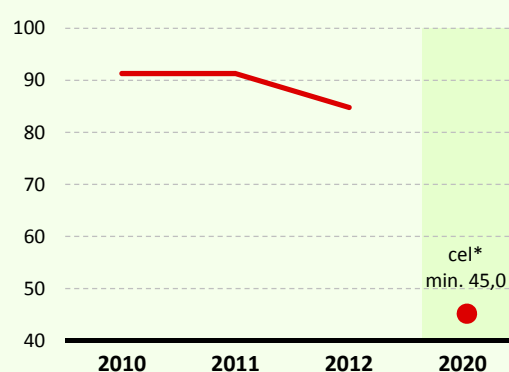
2010	2011	2012
91,3	91,3	84,8

Źródło: dane Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska.

Jednym z istotnych czynników wpływających na zdrowie człowieka jest jakość powietrza, którym oddycha. Skutki zanieczyszczenia powietrza są szczególnie odczuwalne przez osoby starsze, chore i dzieci w postaci dolegliwości związanych z układem oddechowym i krwionośnym. Ponadto, niektóre substancje obecne w powietrzu wykazują właściwości kancerogenne, inne kumulują się w tkankach organizmów żywych. Począwszy od 2010 r. oceny jakości powietrza w Polsce dokonywane są dla nowego układu stref, w którym w miejsce licznych mniejszych stref pojawiły się strefy o dużych obszarach. W rezultacie, wyniki łącznej oceny są nieporównywalne z wynikami ocen rocznych za wcześniejsze lata (do roku 2009 włącznie). Ocena jakości powietrza za 2012 r., wykonana w oparciu o kryteria ustanowione w celu ochrony zdrowia, obejmowała 12 substancji (dwutlenek siarki (SO₂), dwutlenek azotu (NO₂), tlenek węgla (CO), benzen (C₆H₆), ozon (O₃), pył PM₁₀, ołów (Pb), arsen (As), kadm (Cd), nikiel (Ni) i benzo(a)piren (B(a)P) w pyłe PM₁₀ oraz pył PM_{2,5}) oraz podział kraju na 46 stref dla każdego z wymienionych zanieczyszczeń. Każdej strefie w zakresie każdego zanieczyszczenia przypisuje się klasę A, B lub C. Klasę A przypisuje się w strefie, na obszarze której nie stwierdzono przekroczeń. Klasę B przypisuje się strefie, w której przekroczony został poziom dopuszczalny, ale nie przekroczony został poziom dopuszczalny powiększony o margines tolerancji (obecnie dotyczy to jedynie pyłu PM_{2,5}, ponieważ tylko dla tego zanieczyszczenia do roku 2015 określono margines tolerancji). Klasę C przypisuje się strefie na obszarze, której w danym roku miało miejsce przekroczenie poziomu dopuszczalnego powiększonego o margines tolerancji lub poziomu docelowego. W 2012 r. spośród 46 stref objętych oceną tylko w jednej klasie strefy została określona jako A dla wszystkich określonych 12 zanieczyszczeń. W każdej z pozostałych stref odnotowano przekroczenie wartości normatywnych stężeń dla jednego lub więcej niż jednego zanieczyszczenia, którego efektem było przypisanie strefie klasy C. W 11 strefach klasa C wynikała z oceny dotyczącej 2 zanieczyszczeń, w 16 strefach – 3, w 8 strefach – 4, w 2 strefach – 5. Pozostałym 8 strefom klasę C przypisano ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego jednego zanieczyszczenia. Większość stref w kraju (38 z 46 – prawie 83%) została zaliczona do klasy C, głównie ze względu na przekroczenie poziomów dopuszczalnych pyłu PM₁₀ (określonych dla stężeń 24-godzinnych). Prawie w połowie z nich (w 47% stref) równocześnie wystąpiło przekroczenie dopuszczalnych średnich stężeń rocznych.

Pomimo poprawy jakości powietrza w Polsce (spadek wartości wskaźnika z 91,3% w 2010 r. i 2011 r. do 84,8% w 2012 r.) oraz istotnemu postępowi w zakresie redukcji emisji większości zanieczyszczeń, niezbędne są dalsze wzmożone działania w tym zakresie, zmierzające do osiągnięcia celu na poziomie minimum 45,0%, który został zawarty w strategii „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r.”.

Wykres 3.23. Stan jakości powietrza (46 stref w skali kraju, w których dokonuje się oceny jakości powietrza) (%)

* Według Strategii „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r.”

Źródło: dane Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska.

Ład środowiskowy

Emisja zanieczyszczeń zakwaszających na 1 km²

Nazwa wskaźnika	Emisja zanieczyszczeń zakwaszających na 1 km ²
Dziedzina	Ochrona powietrza
Definicja	<p>Wskaźnik pokazuje emisję na 1 km² poszczególnych zanieczyszczeń zakwaszających:</p> <ul style="list-style-type: none"> – tlenków siarki, – tlenków azotu, – amoniaku. <p>Poprzez zakwaszenie rozumiemy utratę zdolności neutralizacji dopływających substancji o charakterze kwaśnym, przejawiającym się spadkiem zasadowości i wzrostem stężenia jonów wodorowych. Może ono dotyczyć wód powierzchniowych, gleby, ekosystemów, budowli i materiałów. Substancje zakwaszające dostają się do podłoża wskutek wymywania z atmosfery, suchego osiadania cząstek aerozolowych lub adsorpcji składników gazowych na powierzchni.</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Źródłami emisji tlenków siarki są głównie procesy spalania w sektorze produkcji i transformacji energii, sektorze komunalno-mieszkaniowym oraz w przemyśle.</p> <p>Głównymi źródłami emisji tlenków azotu jest transport drogowy, procesy spalania w sektorze produkcji i transformacji energii oraz sektor komunalno-mieszkaniowy.</p> <p>Głównym źródłem emisji amoniaku jest sektor rolniczy (hodowla bydła i trzody chlewnej).</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Wskaźnik pozwala na monitorowanie emisji zanieczyszczeń powodującej negatywne skutki oddziaływania na środowisko i zdrowie ludzi. Związki te powodują: negatywne zmiany w ekosystemach wodnych, uszkodzenia lasów, roślin, upraw oraz zmniejszenie bioróżnorodności. Tlenki azotu to jedne z groźniejszych związków powodujących skażenie atmosfery. Cały szereg reakcji fotochemicznych, w których uczestniczą tlenki azotu, czyni je odpowiedzialnymi za powstanie tzw. smogu, zjawiska klimatycznego dezorganizującego normalną działalność człowieka i szczególnie niebezpiecznego dla żywych organizmów. Obecność tlenków siarki w atmosferze i hydrosferze hamuje rozwój organizmów żywych, obniża wartość wód, przyspiesza degradację gleb. Amoniak jest ważnym czynnikiem zakwaszania gleb i eutrofizacji ekosystemów.</p>

Tabela 3.11. Emisja zanieczyszczeń zakwaszających na 1 km² (t)

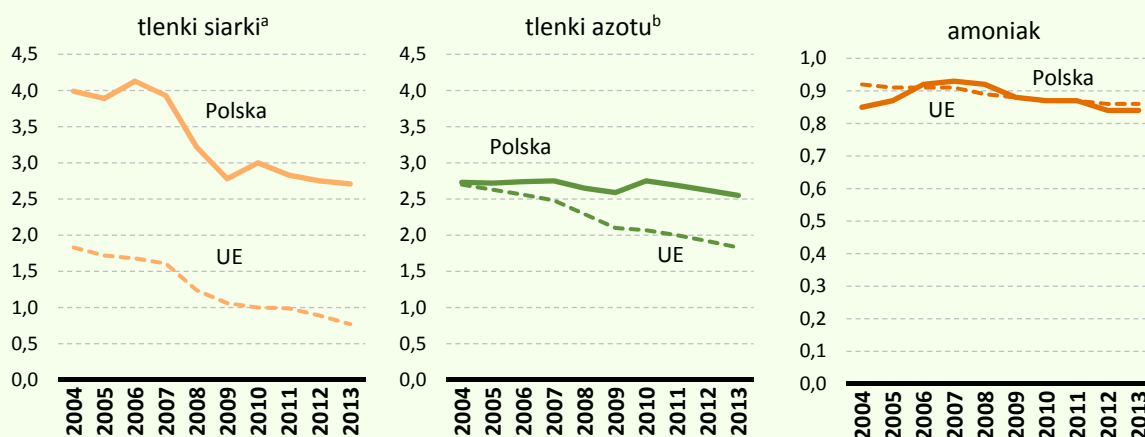
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Tlenki siarki ^a	3,99	3,89	4,13	3,93	3,22	2,78	3,00	2,83	2,75	2,71
Tlenki azotu ^b	2,73	2,72	2,74	2,75	2,65	2,59	2,75	2,69	2,62	2,55
Amoniak (NH ₃)	0,85	0,87	0,92	0,93	0,92	0,88	0,87	0,87	0,84	0,84

a W ekwiwalencie SO₂. b W ekwiwalencie NO₂.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Emisja zanieczyszczeń zakwaszających jest przyczyną wielu negatywnych skutków związanych ze zdrowiem człowieka, funkcjonowaniem ekosystemów oraz uszkodzeniami budowli i innych konstrukcji. Głównymi źródłami tych zanieczyszczeń zarówno w Polsce, jak i w Europie, są procesy spalania paliw w produkcji i transformacji energii, w transporcie drogowym (tlenki siarki i azotu) oraz rolnictwo – hodowla zwierząt gospodarskich i stosowanie nawozów azotowych (amoniak). Substancje zakwaszające dostają się do podłoża wskutek wymywania z atmosfery przez opady (powstawanie kwaśnych opadów), suchego osiadania cząsteczek aerozolowych lub adsorpcji składników gazowych z powierzchni. Kwaśne deszcze wpływają na roślinność zarówno w sposób bezpośredni, jak i pośredni. Oddziaływanie bezpośrednie uwidacznia się w przypadku drzew w postaci uszkodzeń igieł i liści oraz błon komórkowych. Pośrednie uszkodzenia są następstwem zakwaszenia gleby. Powoduje to uszkodzenie korzeni i obumieranie grzybów mikoryzowych, ograniczając lub uniemożliwiając roślinom pobieranie wystarczających ilości pożywienia. Kolejnym skutkiem emisji zanieczyszczeń zakwaszających są nieodwracalne zmiany ekosystemów wodnych w wyniku zachodzących wieloetapowych procesów eutrofizacji.

Wykres 3.24. Emisja zanieczyszczeń zakwaszających na 1 km² (t)

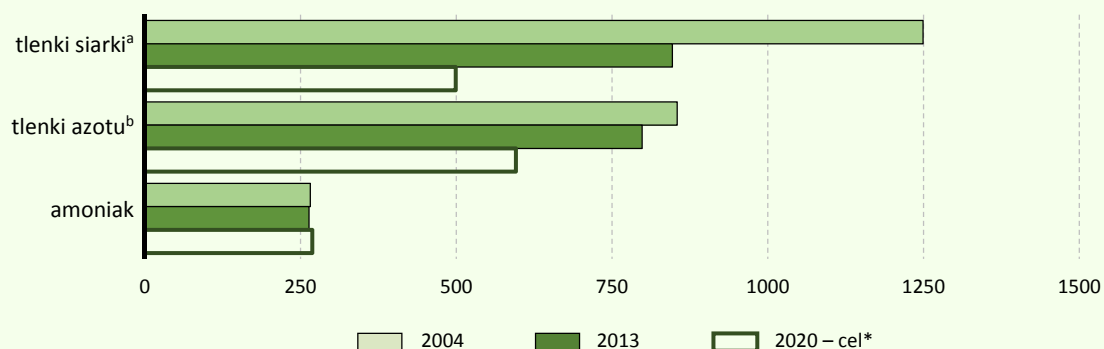

a W ekwiwalencie SO₂. b W ekwiwalencie NO₂.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

W celu przeciwdziałania dalszemu wzrostowi oraz ograniczenia emisji tych zanieczyszczeń, Polska ratyfikowała w 1985 r. konwencję w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości, której szczegółowe zobowiązania dotyczące omawianej problematyki zawiera protokół z 1999 r. w sprawie przeciwdziałania zakwaszeniu, eutrofizacji i powstawaniu ozonu w warstwie przyziemnej (tzw. „protokół z Göteborga”). Zmieniony w 2013 r. protokół określa krajowe zobowiązania dotyczące redukcji emisji, z których należy wywiązać się do 2020 r.

W Polsce w 2013 r. odnotowano spadek emisji zanieczyszczeń zakwaszających w stosunku do 2004 r. Emisja tlenków siarki wyniosła 2,71 t/km² i obniżyła się o 32,2%, tlenków azotu – 2,55 t/km² (spadek o 6,6%) oraz amoniaku – 0,84 t/km² (spadek o 0,8%).

Wykres 3.25. **Wielkość emisji zanieczyszczeń zakwaszających (tys. t)**

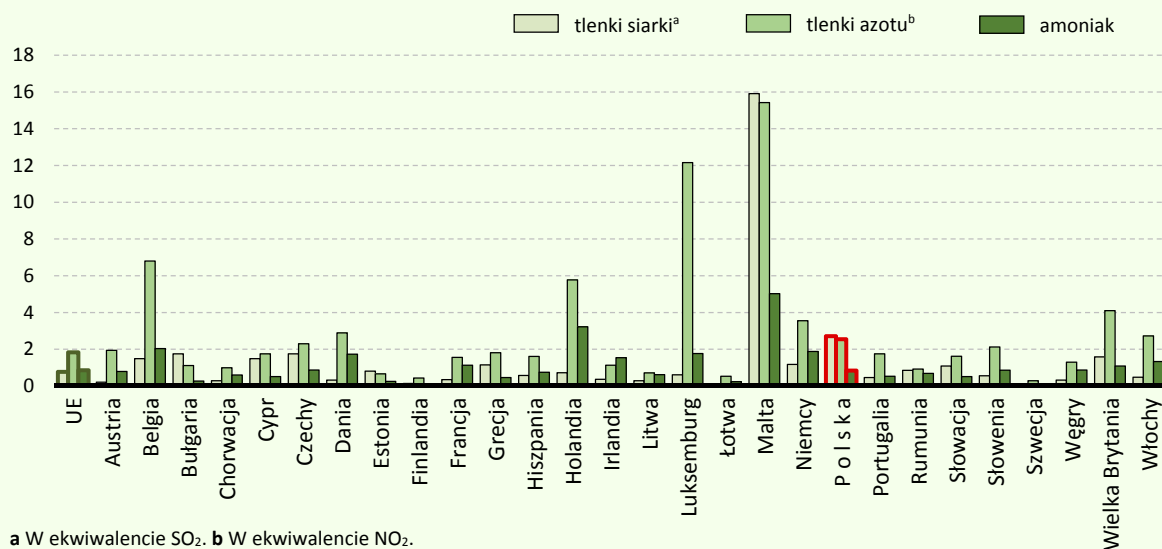
* Według „Protokołu w sprawie przeciwdziałania zakwaszeniu, eutrofizacji i powstawaniu ozonu w warstwie przyziemnej” (tzw. protokół z Göteborga).

a W ekwiwalencie SO₂. **b** W ekwiwalencie NO₂.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2013 emisja tlenków siarki oraz tlenków azotu dla Unii Europejskiej ulegała systematycznemu obniżeniu i osiągnęła poziom wynoszący odpowiednio: 0,77 t/km² i 1,83 t/km². Emisja amoniaku ulegała stopniowemu obniżaniu i ostatecznie ukształtowała się na poziomie 0,86 t/km² (spadek w porównaniu z 2004 r. o 6,3%). W 2013 r. wśród państw o najwyższej emisji tlenków siarki wymienić należy Maltę (15,91 t/km²), Polskę (2,71 t/km²) oraz Bułgarię i Czechy (po 1,75 t/km²). W przypadku tlenków azotu najwyższą wartością wskaźnika cechowały się takie państwa jak Malta (15,42 t/km²), Luksemburg (12,16 t/km²) i Belgia (6,80 t/km²), natomiast najwyższą emisję amoniaku odnotowano także na Malcie (5,02 t/km²) oraz w Holandii (3,22 t/km²) i Belgii (2,04 t/km²).

Wykres 3.26. **Emisja zanieczyszczeń zakwaszających na 1 km² w krajach UE w 2013 r. (t/1 km²)**

a W ekwiwalencie SO₂. **b** W ekwiwalencie NO₂.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Ład środowiskowy

Wielkość floty rybackiej

Nazwa wskaźnika	Wielkość floty rybackiej
Dziedzina	Ekosystemy morskie
Definicja	Wielkość floty rybackiej określa łączną moc silników floty rybackiej.
Wyjaśnienia metodyczne	Dane dotyczące floty rybackiej pochodzą z krajowych rejestrów statków rybackich, które są utrzymywane zgodnie z Rozporządzeniem Komisji (WE) nr 26/2004. Rozporządzenie to określa minimum informacji dotyczących parametrów i działalności statku, które muszą się znaleźć w rejestrze prowadzonym przez każde państwo członkowskie dla statków rybackich pływających pod jego banderą.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik pozwala na monitorowanie wielkości floty rybackiej, która jest ważnym czynnikiem dla wielkości połowów oraz powiązania ze zrównoważonym rozwojem. Nadmiar mocy produkcyjnych powoduje zwiększanie eksploatacji stad ryb, co w efekcie wpływa na zmniejszanie się dostępnych zasobów rybnych i zachwianie równowagi w populacji ekosystemów morskich w przyszłości.

Tabela 3.12. Wielkość floty rybackiej (tys. kW)

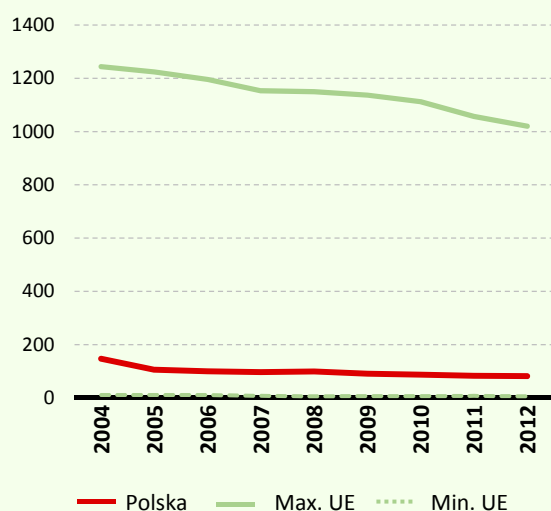
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
146,9	105,4	99,9	96,7	99,0	90,7	86,9	82,9	81,8	81,4	81,5

Źródło: dane Eurostat/GUS (za lata 2013-2014).

Przeciwdziałanie stałemu zmniejszaniu się liczebności zasobów rybnych oraz konieczność zapewnienia ich zrównoważonej eksploatacji oznacza m.in. regulowanie zdolności połowowej flot rybackich. W ramach wspólnej polityki rybołówstwa, państwa członkowskie Unii Europejskiej podejmują działania zmierzające do osiągnięcia równowagi. „Zdolność połowowa” oznacza pojemność statku w GT i jego moc w kW. W Polsce od momentu wstąpienia do Unii Europejskiej takie działania są prowadzone. Już w 2008 r. zbliżono się do celu założonego w „Strategii Rozwoju Rybołówstwa na lata 2007-2013” osiągnięcia do 2013 r. mocy 98,6 tys. kW, a na koniec 2009 r. łączna moc floty rybackiej osiągnęła wielkość 90,7 tys. kW. W 2014 r. flota rybacka wpisana do polskiego rejestru statków liczyła 873 jednostki o mocy silników 81,5 tys. kW, co w porównaniu z 2004 r. oznacza spadek liczby jednostek o prawie 37%, a ich mocy o ponad 55%. W stosunku do 2013 r. moc floty rybackiej nieznacznie wzrosła (o 0,2%). W odniesieniu do każdego państwa członkowskiego UE i zdolności połowowej jego floty ustanawia się pułapy – dla Polski to moc floty 90,7 tys. kW¹.

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr1380/2013 z dn. 11 grudnia 2013 r. zał. II.

Wykres 3.27. Wielkość floty rybackiej (tys. kW)

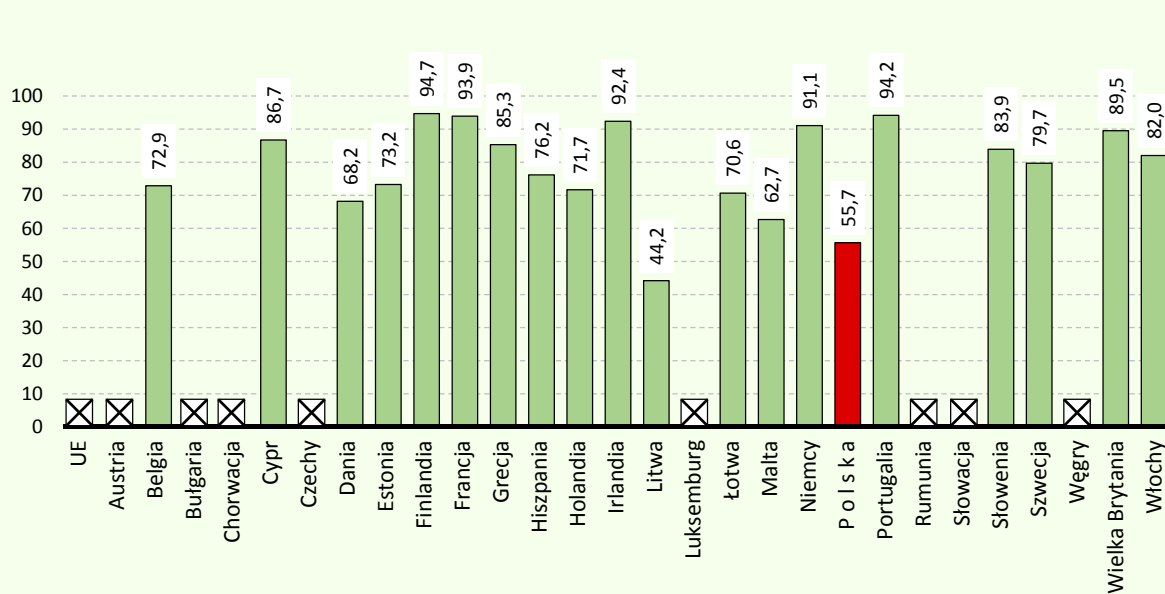
Lata	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	146,9	1243,5	11,0
2005	105,4	1223,7	11,1
2006	99,9	1195,4	10,8
2007	96,7	1153,0	8,1
2008	99,0	1149,1	6,2
2009	90,7	1136,7	7,2
2010	86,9	1112,0	6,6
2011	82,9	1056,8	7,7
2012	81,8	1020,2	6,2

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W krajach UE największy spadek wielkości floty w okresie od 2004 r. do 2012 r. odnotowano na Litwie (o 55,8%), w Polsce (o 44,3%) i na Malcie (o 37,3%), natomiast najmniejszy w Finlandii (o 5,3%), Portugalii (o 5,8%) i Francji (o 6,1%).

Wykres 3.28. Dynamika wielkości floty rybackiej w krajach UE w 2012 r. (2004 = 100)

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Ład środowiskowy

Wodochłonność przemysłu

Nazwa wskaźnika	Wodochłonność przemysłu
Dziedzina	Zasoby słodkiej wody
Definicja	Wskaźnik wodochłonności przemysłu to stosunek zużycia wody na potrzeby przemysłu do wartości produkcji sprzedanej przemysłu.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Zużycie wody na potrzeby przemysłu to woda zużyta na cele produkcyjne, eksploatacyjne, administracyjne i socjalne zakładów przemysłowych, z wyłączeniem wody dostarczanej do budynków mieszkalnych (zakładowych lub innych).</p> <p>Produkcja sprzedana dotyczy całokształtu działalności podmiotu gospodarczego, tj. zarówno działalności przemysłowej, jak i nieprzemysłowej. Produkcja sprzedana przemysłu obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none">– wartość sprzedanych wyrobów gotowych (niezależnie od tego, czy otrzymano za nie należne opłaty), półfabrykatów i części własnej produkcji;– wartość robót i usług świadczonych odpłatnie, tj. zarówno przemysłowych, jak i nieprzemysłowych;– zryczałtowaną odpłatność agenta w przypadku zawarcia umowy na warunkach zlecenia lub pełne przychody agenta w przypadku zawarcia umowy agencyjnej;– wartość produktów w formie rozliczeń w naturze;– produkty przeznaczone na powiększenie wartości własnych środków trwałych.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Ograniczenie zużycia zasobów na jednostkę produkcji jest jednym z głównych celów Strategii zmian wzorców produkcji i konsumpcji na sprzyjające realizacji zasad trwałego, zrównoważonego rozwoju. Wskaźnik obrazuje stopień zużytej wody na potrzeby przemysłu przypadającej na wartość produkcji sprzedanej przemysłu. Największym wyzwaniem dla Polski w zakresie gospodarowania wodami jest realizacja wymagań „Ramowej Dyrektywy Wodnej 2000/60/WE”, a tym samym osiągnięcie do końca 2015 r. dobrego stanu jednolitych części wód i ekosystemów od wód zależnych, a także promowanie zrównoważonego korzystania z wód i zaspokojenia zapotrzebowania na wodę ludności, rolnictwa i przemysłu.

Tabela 3.13. Wodochłonność przemysłu (m³/tys. zł)

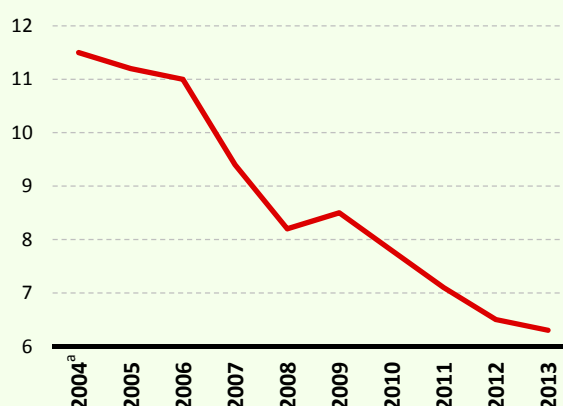
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
11,5 ^a	11,2	11,0	9,4	8,2	8,5	7,8	7,1	6,5	6,3

^a Według PKD 2004.
Źródło: dane GUS.

Polska jest zaliczana do krajów ubogich w zasoby wodne, stąd racjonalne gospodarowanie wodą poprzez m.in. zmniejszanie jej zużycia na jednostkę produkcji jest ważnym elementem strategii zmian wzorców produkcji i konsumpcji na sprzyjające realizacji zasad zrównoważonego rozwoju. Największy udział w zużyciu wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności ma przemysł – 74,3% w 2013 r.

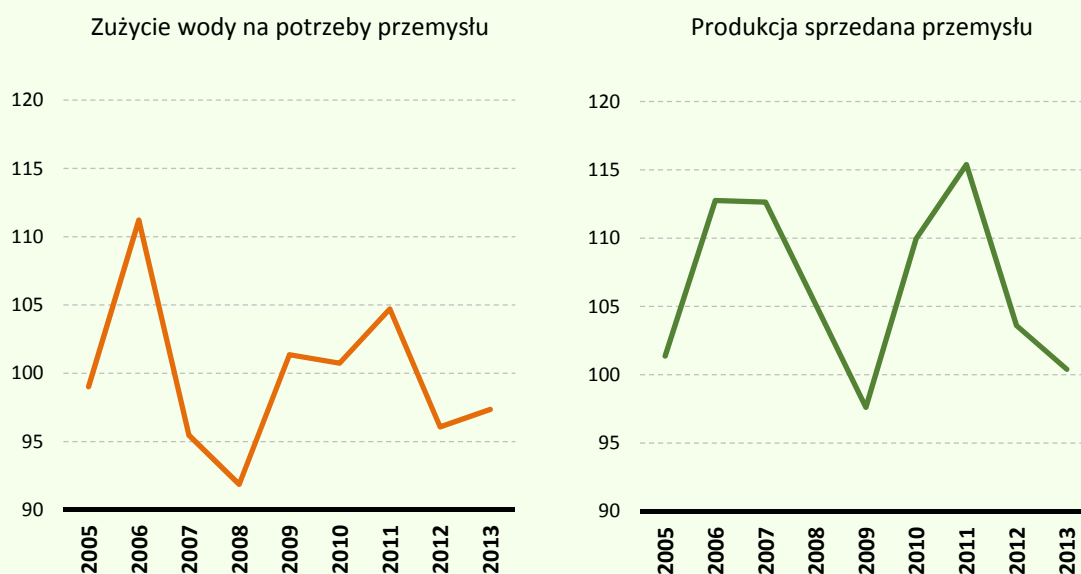
W latach 2004-2013 udział ten najwyższą wielkość osiągnął w 2006 r. – 76,0%, a najmniejszą w 2008 r. – 73,3%. Zużycie wody na potrzeby przemysłu w 2013 r. wyniosło 7503,8 hm³ i było niższe o 3,4%

w porównaniu z 2004 r. i o 2,6% w stosunku do roku poprzedniego. W omawianym okresie rosła jednocześnie (z nieznacznym spadkiem w 2009 r.) wartość produkcji sprzedanej przemysłu, co przełożyło się na korzystną tendencję spadkową wskaźnika wodochłonności przemysłu. Wodochłonność przemysłu spadła z 11,5 m³ na tys. zł produkcji sprzedanej w 2004 r. do 6,3 m³ na tys. zł w 2013 r.

Wykres 3.29. Wodochłonność przemysłu (m³/tys. zł)

^a Według PKD 2004.
Źródło: dane GUS.

Wykres 3.30. Dynamika zużycia wody na potrzeby przemysłu oraz produkcji sprzedanej przemysłu (rok poprzedni = 100)

Źródło: dane GUS.

Ład środowiskowy

Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia

Nazwa wskaźnika	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia
Dziedzina	Zasoby słodkiej wody
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział liczby ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia, tzn. biologicznych i z podwyższonym usuwaniem biogenów, w liczbie ludności ogółem.
Wyjaśnienia metodyczne	Dane o ludności miast i wsi korzystającej z oczyszczalni ścieków oparte są o szacunek liczby ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie pracujące na sieci kanalizacyjnej. Szacunek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków dokonywany jest na podstawie umów na odprowadzanie i oczyszczanie ścieków, liczby przyłączy kanalizacyjnych, danych o ludności korzystającej z oczyszczalni uzyskanych ze spółdzielni mieszkaniowych lub danych projektowych oczyszczalni. Oszacowana liczba ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków nie może być większa od liczby ludności zamieszkałej w danej miejscowości (według stanu na 31 XII okresu sprawozdawczego). Oszacowana liczba ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków nie obejmuje ludności czasowo przebywającej na terenie danej miejscowości (w celach turystycznych).
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik obrazuje w jakim stopniu wytwarzane ścieki są odprowadzane do środowiska zgodnie z przepisami. Pomaga ocenić postępy w zakresie poprawy jakości wód (zgodnie z „Ramową Dyrektywą Wodną 2000/60/WE” wszystkie kraje członkowskie do 2015 r. mają osiągnąć dobry ich stan), a także monitorować realizację zapisów Traktatu Akcesyjnego odnośnie wdrażania dyrektywy 91/271/EWG dotyczącej wyposażenia aglomeracji w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej.

Tabela 3.14. Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia (%)

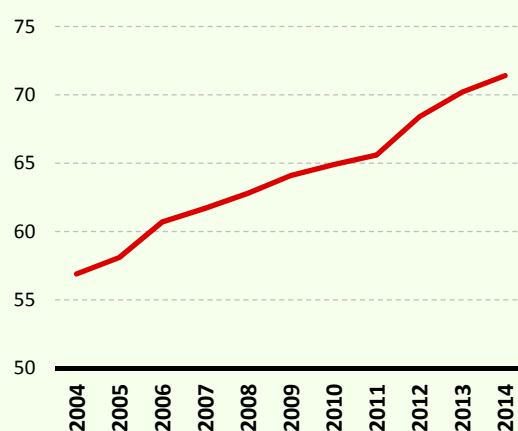
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
56,9	58,1	60,7	61,7	62,8	64,1	64,5	65,6	68,4	70,2	71,4

Źródło: dane GUS.

Zanieczyszczenie i degradację zasobów wodnych powodują przede wszystkim ścieki. Doskonalenie procesów zbierania i oczyszczania ścieków odgrywa istotną rolę w poprawie jakości wód, a tym samym w poprawie jakości środowiska naturalnego. W latach 2004-2014 nastąpił rozwój systemów odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych. Obok oddawania do eksploatacji nowych oczyszczalni, rozbudowywano sieć wodociągowo-kanalizacyjną, wyłączano z eksploatacji obiekty przestarzałe i nieefektywne, modernizowano oczyszczalnie oraz inwestowano w urządzenia do redukcji ładunków zanieczyszczeń w ściekach. W tym okresie prawie 2-krotnie wzrosła długość sieci kanalizacyjnej w Polsce (z 73,9 tys. km do 142,9 tys. km).

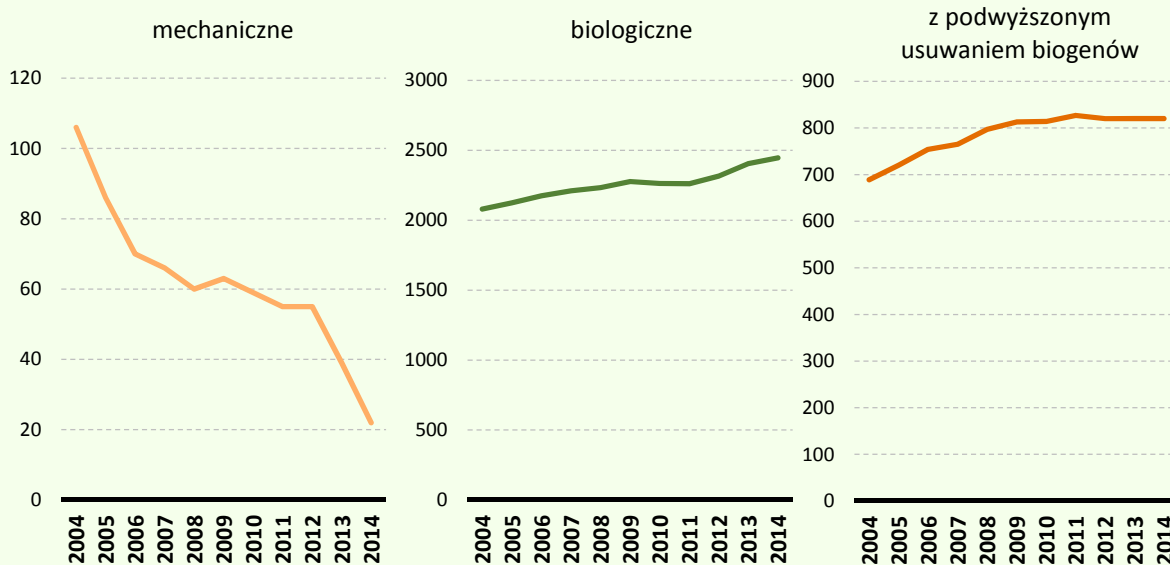
Zwiększyła się również liczba biologicznych oczyszczalni ścieków oraz oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów (odpowiednio o: 366 i 131 szt.), natomiast obniżyła się liczba oczyszczalni mechanicznych (o 84 szt.). Wzrastał jednocześnie udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków – z 59,0% w 2004 r. do 71,5% w 2014 r. – tym samym osiągnięto wartość docelową określoną na 2020 r. w „Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko”. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia, czyli z oczyszczalni biologicznych i z podwyższonym usuwaniem biogenów, w 2014 r. stanowiła 71,4% ludności ogółem, co w porównaniu z 2004 r. oznacza wzrost o 14,6 p. proc., a w porównaniu z 2012 r. wzrost o 1,2 p. proc.

Wykres 3.31. **Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia (%)**

Źródło: dane GUS.

Wykres 3.32. **Komunalne oczyszczalnie ścieków**

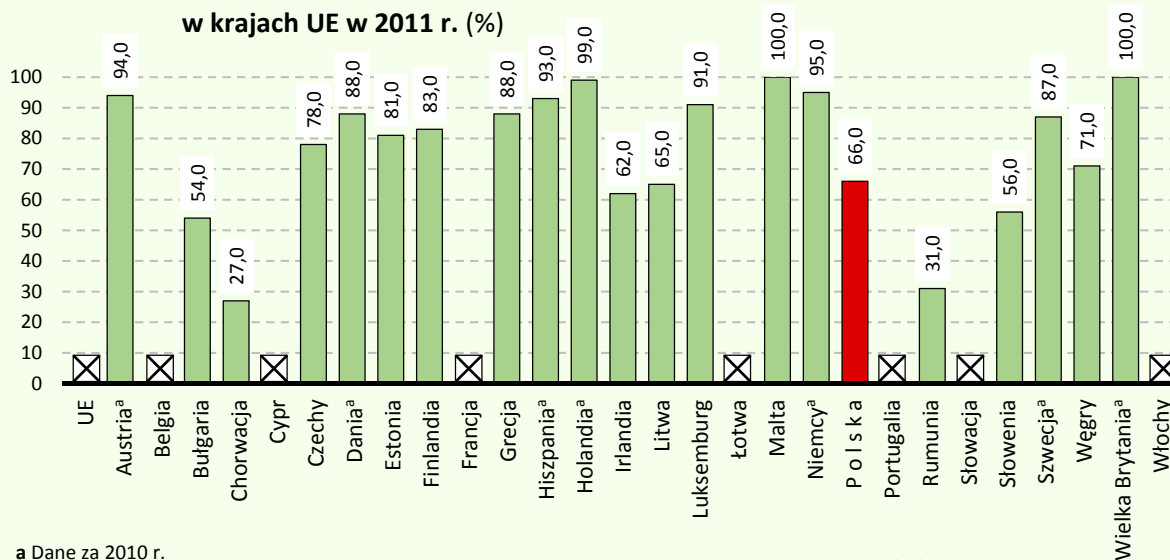
Źródło: dane GUS.

Porównania międzynarodowe

W 2011 r. Malta i Wielka Brytania były krajami UE, w których 100% ludności korzystało z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia. W porównaniu z 2004 r. najwyższy wzrost korzystających z oczyszczalni biologicznych i z podwyższonym usuwaniem biogenów odnotowano na Malcie, tj. o 87 p. proc.; w Polsce był to wzrost o 9 p. proc. Państwami o najniższym odsetku ludności korzystającej z tego typu oczyszczalni w 2011 r. były Chorwacja i Rumunia.

Wykres 3.33. **Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków co najmniej II stopnia w krajach UE w 2011 r. (%)**

^a Dane za 2010 r.
Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Ład środowiskowy

Pobór wody na 1 mieszkańca

Nazwa wskaźnika	Pobór wody na 1 mieszkańca
Dziedzina	Zasoby słodkiej wody
Definicja	Pobór z wód powierzchniowych i podziemnych ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wody powierzchniowe słodkie – wody, które przepływają przez powierzchnię masywu lądowego (wody płynące) lub wody stojące na jego powierzchni; naturalne ciekł wodne takie jak: rzeki, strumienie, potoki, jeziora oraz sztuczne ciekł wodne takie jak: kanały irygacyjne, przemysłowe i nawigacyjne, systemy odwadniania oraz zbiorniki sztuczne. Filtracja brzegowa została włączona do definicji wód powierzchniowych słodkich. Woda morska oraz wody przejściowe, takie jak: mokradła słone, laguny oraz obszary ujść nie są zaliczane do wód powierzchniowych słodkich ani do źródeł wód niesłodkich.</p> <p>Wody podziemne słodkie – wody zatrzymane w utworze podziemnym, zwykle możliwe do odzyskania z tego utworu lub poprzez niego. Wszystkie stałe lub tymczasowe pokłady wody, zarówno sztuczne, jak i naturalne, w podglebie, o jakości wystarczającej do przynajmniej sezonowego użycia. Do kategorii tej zalicza się freatyczne warstwy wodonośne, jak i warstwy głębokie pod ciśnieniem lub nie, w glebach porowatych lub o popękanej strukturze. Do wód gruntowych zaliczono źródła, zarówno skoncentrowane, jak i dyfuzyjne, które mogą być subakwalne (tzn. podwodne).</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Woda jest zasobem deficytowym, który nie posiada substytutu. Obecnie zasoby wodne są nadmiernie eksploatowane. Wpływa to niekorzystnie na jakość i ilość wody oraz na ekosystemy, które są od niej zależne. Należy dbać o racjonalne gospodarowanie wodą, gdyż jest ona podstawowym, niezbędnym dla rozwoju zasobem dla wszystkich istot żywych oraz roślin.

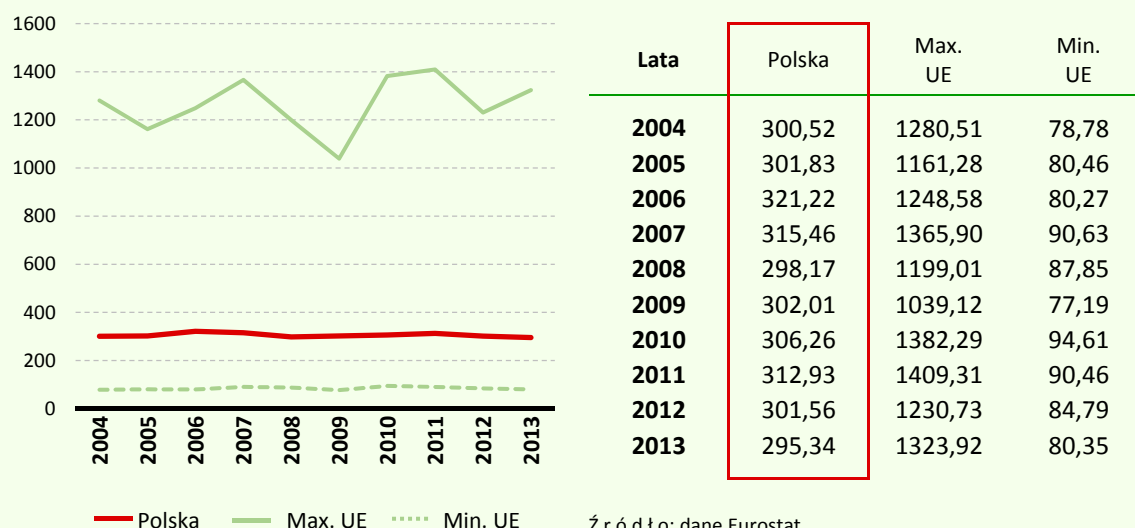
Tabela 3.15. Pobór wody na 1 mieszkańca (m³)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	300,52	301,83	321,22	315,46	298,17	302,01	306,26	312,93	301,56	295,34
Wody powierzchniowe	234,95	232,87	250,96	245,40	228,95	234,19	234,68	241,13	232,08	226,85
Wody podziemne	65,56	68,96	74,20	70,06	69,22	67,82	71,58	71,79	69,48	68,52

Źródło: dane Eurostat.

Woda jest jednym z najważniejszych zasobów niezbędnych do funkcjonowania wszystkich form życia. Nadmierne jej eksploatacja wpływa niekorzystnie nie tylko na ilość i jakość wody, ale także w konsekwencji prowadzi do pogorszenia poziomu życia społeczeństwa. Działania prowadzące do oszczędzania zasobów wodnych zarówno przez przedsiębiorstwa, jak i konsumentów indywidualnych są zgodne z koncepcją zrównoważonego rozwoju.

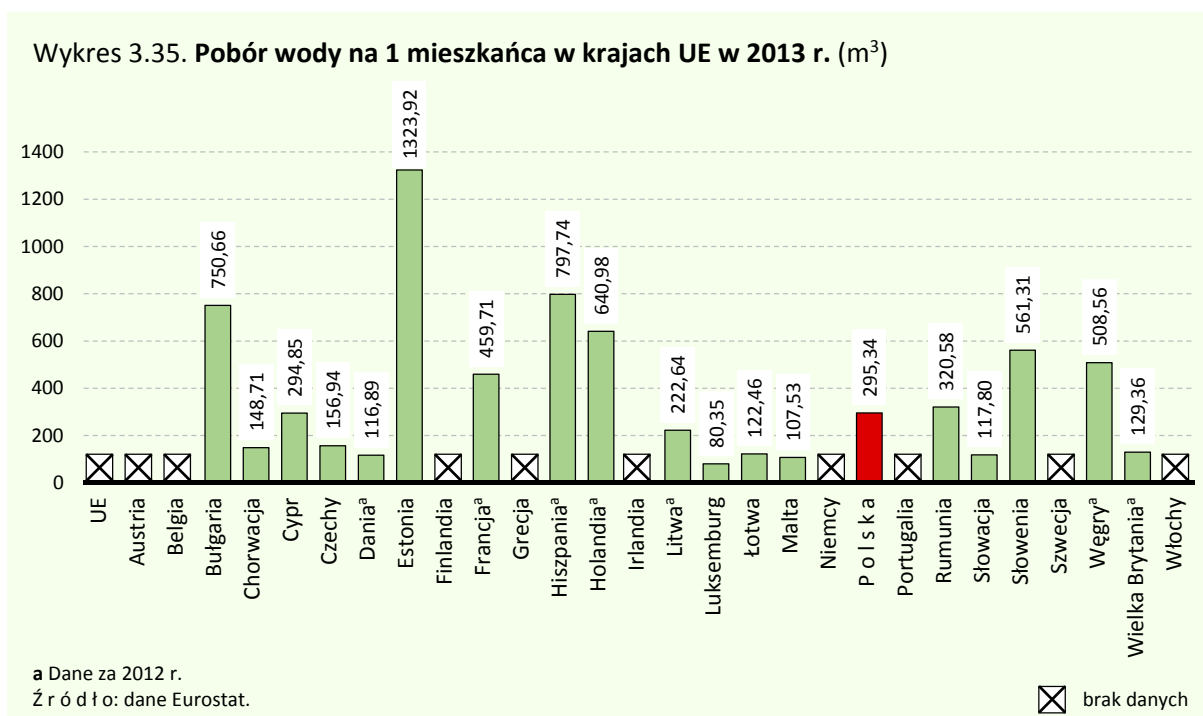
W latach 2004-2013 pobór wody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca zmniejszył się o 1,7%. W 2013 r. odnotowano najmniejszy w analizowanym okresie pobór wody na 1 mieszkańca, tj. 295,34 m³ i w porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano jego spadek o 2,1%. W odniesieniu do 2012 r. zanotowano spadek poboru wody na 1 mieszkańca zarówno w przypadku wód powierzchniowych, jak i podziemnych odpowiednio o: 2,3% i 1,4%.

Wykres 3.34. Pobór wody na 1 mieszkańca (m³)

W 2013 r. w Polsce pobrano 11241 mln m³ wody na zaopatrzenie ludności i gospodarki narodowej, w tym 8635 mln m³ z wód powierzchniowych oraz 2608 mln m³ z wód podziemnych. W porównaniu z rokiem poprzednim pobór wody ogółem zmniejszył się o 2,1%, wód powierzchniowych o 2,3% oraz wód podziemnych o 1,4%. Na cele gospodarki komunalnej pobrano 1991 mln m³ wody, tj. o 1,9% mniej niż w 2012 r. Dla potrzeb gospodarstw domowych pobrano 1559 mln m³ wody i było to mniej niż przed rokiem o 1,6%. Pobór wody na potrzeby przemysłu przetwórczego wyniósł 471 mln m³ i wzrósł o 1,4%.

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. wśród krajów UE, dla których dane były dostępne, wzrost poboru wody ogółem na 1 mieszkańca w porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano w Słowenii (o 24,3%), na Malcie (o 12,7%) oraz w Estonii (o 7,6%). Największy spadek poboru wody na 1 mieszkańca wystąpił w Czechach (o 10,4%), Luksemburgu (o 5,2%) oraz na Słowacji (o 4,3%).

Ład środowiskowy

Pojemność obiektów małej retencji wodnej

Nazwa wskaźnika	Pojemność obiektów małej retencji wodnej
Dziedzina	Zasoby słodkiej wody
Definicja	Wskaźnik określa pojemność obiektów małej retencji wodnej
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Mała retencja wodna polega na zmniejszaniu odpływu wód powierzchniowych przy zachowaniu równowagi środowiska przyrodniczego poprzez zapewnienie możliwości ochrony i odnowy zasobów wodnych. Jest to zdolność do gromadzenia, przetrzymywania i odprowadzania wody w określonym miejscu i czasie na powierzchni, w glebie, wodach podziemnych, roślinności i ściółce leśnej.</p> <p>Obiekty małej retencji to budowle i urządzenia służące zatrzymaniu jak największej ilości wody w jej powierzchniowym i przypowierzchniowym obiegu. Są to:</p> <ul style="list-style-type: none">– sztuczne zbiorniki wodne o pojemności do 5 mln metrów sześciennych,– stawy rybne,– samodzielne budowle piętrzące i ujęcia wody,– inne budowle piętrzące lub transportujące wodę.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Wskaźnik obrazuje zagospodarowanie wód powstałych w wyniku opadów w miejscu ich wystąpienia. Aby hamować i redukować odpływ wód powierzchniowych należy wdrażać systemy zagospodarowania wód deszczowych i roztopowych poprzez wprowadzenie tzw. obiektów małej retencji wodnej. Ich wykorzystanie powinno dążyć do zwiększenia ilości retencjonowanych zasobów wody w celu łagodzenia skutków zmian klimatycznych objawiających się suszami oraz powodzią. Odpowiednie systemy zagospodarowania wód opadowych pozwalają zapobiegać podtopieniom i zalaniom, umożliwiają magazynowanie wody, wykorzystanie jej w celach przeciwpożarowych oraz w okresach suszy.</p>

Tabela 3.16. **Pojemność obiektów małej retencji wodnej (dam³)**
Stan w dniu 31 XII

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
385529,2	701023,1	713665,3	694912,6	705322,9	732401,6	740630,0	753624,0	752240,3

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

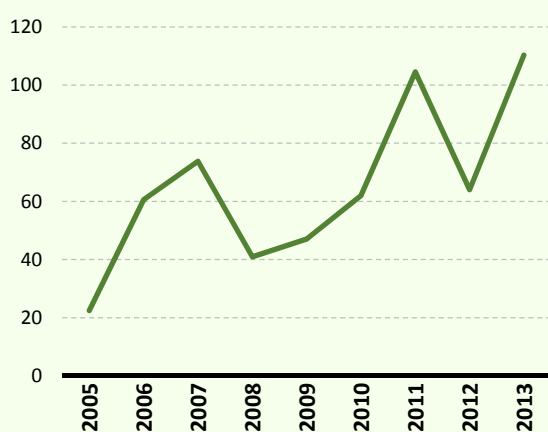
Retencja wodna polega na zmniejszaniu odpływu wód powierzchniowych. Zależy od ukształtowania terenu oraz pokrycia powierzchni szatą roślinną. Rozwój małej retencji wodnej jest ważnym czynnikiem prowadzącym do ochrony jakości zasobów wodnych. Tworzenie zbiorników retencyjnych przyczynia się do zmniejszania zagrożeń powodziowych w czasie nadmiernych deszczów, ale także służy do nawadniania użytków rolnych, jako wodopój dla zwierząt w okresach suszy.

Pomimo tego, iż w latach 2005-2013 odnotowano wzrost zarówno obiektów małej retencji wodnej (o 30,7%), jak i ich pojemności (prawie 2-krotnie), zbiorniki retencyjne w Polsce mają małą pojemność, która łącznie nie przekracza 6% objętości rocznego odpływu wód z powierzchni kraju. Nie zapewnia to odpowiedniej ochrony przed okresowymi nadmiarami wody i deficytami wody.

W 2013 r. odnotowano 31508 obiektów małej retencji wodnej o łącznej pojemności 752,2 hm³. W ujęciu rocznym wystąpił wzrost liczby obiektów (o 357), jednakże zmniejszyła się ich pojemność (o 1,4 hm³). Wśród ogółu obiektów małej retencji wodnej zanotowano:

- 18621 budowli piętrzących objekty,
- 7542 stawy rybne o pojemności 314,0 hm³,
- 3825 sztucznych zbiorników wodnych o pojemności 162,4 hm³,
- 385 obiektów piętrzących jeziora o pojemności 237,8 hm³.

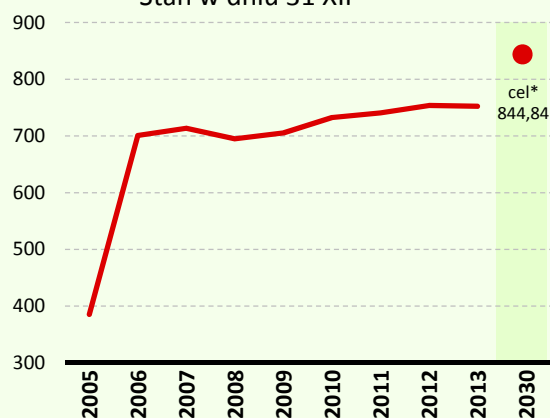
Wykres 3.37. Nakłady inwestycyjne na małą retencję wodną (mln zł)

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Wykres 3.36. Pojemność obiektów małej retencji wodnej (hm³)

Stan w dniu 31 XII

* Według Umowy Partnerstwa.

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Nakłady inwestycyjne na małą retencję wodną w 2013 r. wyniosły 110,3 mln zł i stanowiły 3,6% ogółu nakładów na środki trwałe służące gospodarce wodnej. W porównaniu z rokiem poprzednim wzrosły o 46,3 mln zł, tj. o 72,4%. Największe nakłady przeznaczone na małą retencję wodną kierowane były z funduszy strukturalnych – 64,9 mln zł (58,8% ogółu nakładów poniesionych na małą retencję wodną) oraz z budżetu wojewody – 18,8 mln zł (17,0%).

Ład środowiskowy

Udział powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej w powierzchni ogółem

Nazwa wskaźnika	Udział powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej w powierzchni ogółem
Dziedzina	Użytkowanie gruntów
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej, tzn. tereny mieszkaniowe, przemysłowe, inne tereny zabudowane, zurbanizowane tereny niezabudowane, tereny rekreacyjno-wypoczynkowe, tereny komunikacyjne i użytki kopalne, w powierzchni gruntów ogółem.
Wyjaśnienia metodyczne	Dane o gruntach zabudowanych i zurbanizowanych dotyczą: <ul style="list-style-type: none">– terenów mieszkaniowych,– terenów przemysłowych,– innych terenów zabudowanych,– zurbanizowanych terenów niezabudowanych,– terenów rekreacyjno-wypoczynkowych,– terenów komunikacyjnych,– użytków kopalnych. Dane prezentowane są według powierzchni geodezyjnej.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Powierzchnia ziemi zapewnia przestrzeń i zasoby dla funkcjonowania człowieka i rozwoju gospodarki. Jest ona niezbędna do prowadzenia różnorodnych procesów produkcyjnych (m.in. uprawy roślin, wydobycia surowców), a także dla rozmieszczenia różnych aktywności społeczno-gospodarczych człowieka (m.in. budowy infrastruktury drogowej, przemysłowej, usługowej i mieszkaniowej). Oddziaływanie człowieka poprzez zmianę zagospodarowania przestrzeni jest zjawiskiem wielowymiarowym powodującym często przekształcenie krajobrazu, fragmentację ekosystemów i siedlisk przyrodniczych, zanieczyszczenie powietrza, wód, utratę funkcji gleb. Wskaźnik może wspomagać monitorowanie działań na rzecz ograniczenia przestrzeni trwale zagospodarowanej, zwłaszcza w obszarach cennych przyrodniczo i kulturowo.

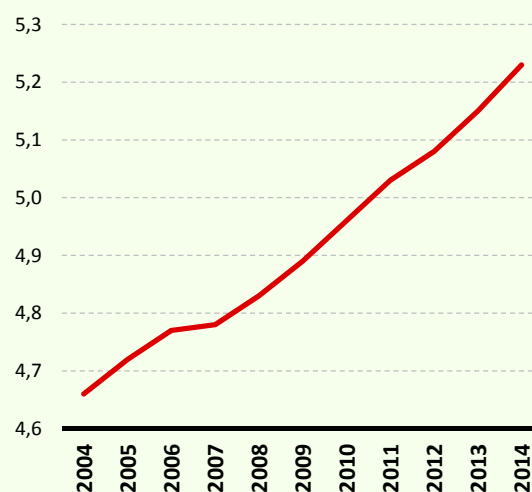
Tabela 3.17. **Udział powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej w powierzchni ogółem (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
4,66	4,72	4,77	4,78	4,83	4,89	4,96	5,03	5,08	5,16	5,23

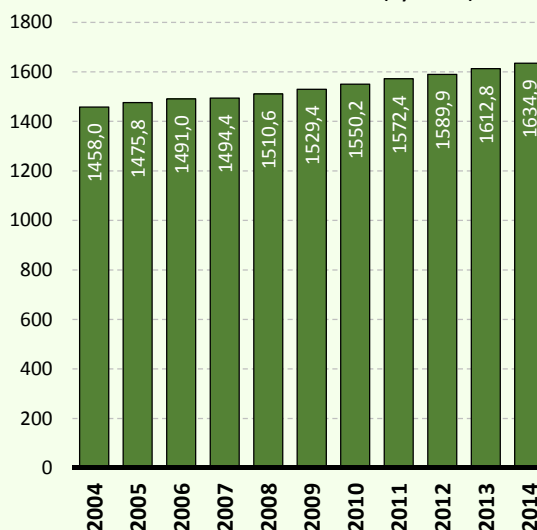
Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Z danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii wynika, że w 2014 r. grunty zabudowane i zurbanizowane zajmowały powierzchnię 1635 tys. ha, tj. 5,23% powierzchni Polski. Wśród nich dominującą grupę stanowią tereny komunikacyjne (w tym szczególnie obszary zajęte pod drogi) oraz tereny mieszkaniowe. Ich powierzchnia wyniosła w 2014 r. odpowiednio: 914 tys. ha i 316 tys. ha. Udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w powierzchni geodezyjnej kraju utrzymuje tendencję rosnącą od 2004 r., w latach 2004-2014 wzrósł o 0,57 p. proc. W tym czasie przybyło prawie 177 tys. ha powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej.

Wzrost w porównaniu z 2004 r. odnotowano w wielkości terenów mieszkaniowych – o 48,5%, terenów przemysłowych – o 20,5%, terenów rekreacji i wypoczynku – o 1,8%, obszarów zajętych pod drogi – o 0,6% i terenów innych zabudowanych, do których zalicza się grunty zajęte pod budynki i urządzenia związane z administracją, służbą zdrowia, handlem, kultem religijnym, rzemiosłem, usługami, nauką, oświatą, kulturą i sztuką, wypoczynkiem, łącznością itp. – o 77,2%. Zmniejszyła się powierzchnia użytków kopalnych – o 19,4% oraz terenów zurbanizowanych niezabudowanych – o 3,0%, a także terenów komunikacyjnych kolejowych i innych – łącznie o 4,5%.

Wykres 3.38. **Udział powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej w powierzchni ogółem (%)**

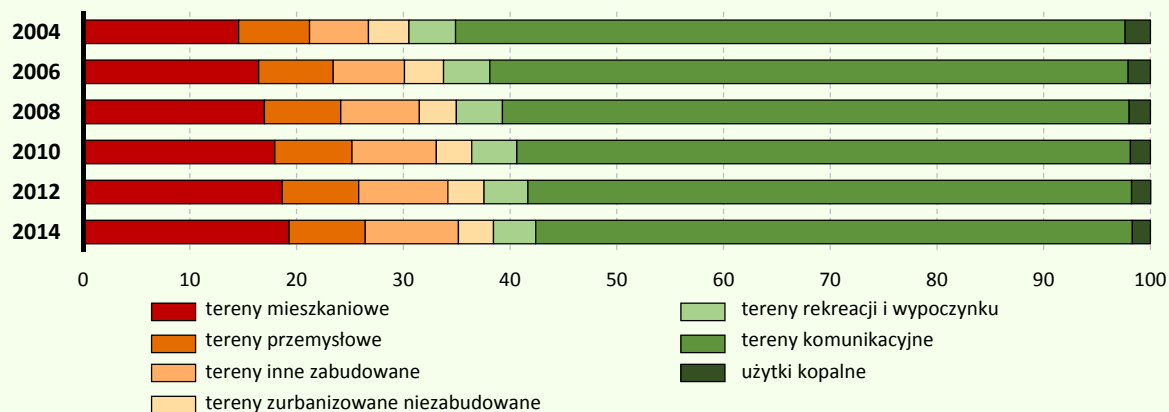
Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Wykres 3.39. **Grunty zabudowane i zurbanizowane (tys. ha)**

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

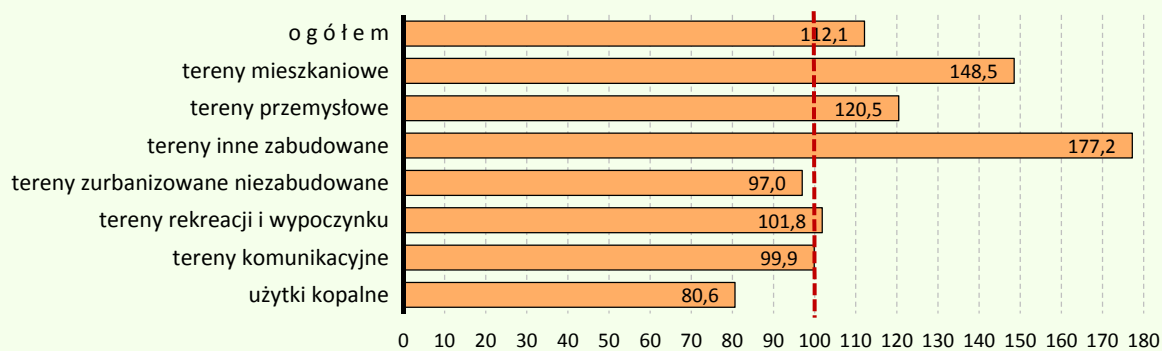

Wykres 3.40. Struktura powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (%)

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Wykres 3.41. Powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w 2014 r. (2004 = 100)

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Ład środowiskowy

Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem

Nazwa wskaźnika	Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem
Dziedzina	Użytkowanie gruntów
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział powierzchni gruntów, które utraciły całkowicie wartości użytkowe (grunty zdewastowane) oraz gruntów, których wartość użytkowa rolnicza lub leśna zmalała (grunty zdegradowane) w ogólnej powierzchni geodezyjnej kraju.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Grunty zdewastowane to grunty, które utraciły całkowicie wartość użytkową w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej.</p> <p>Grunty zdegradowane to grunty, których rolnicza lub leśna wartość użytkowa zmalała, w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej.</p> <p>Rekultywacja gruntów to nadanie lub przywrócenie gruntom zdegradowanym albo zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Za priorytetowe cele w zakresie ochrony gleb i powierzchni ziemi należy uznać utrzymanie jakości gleb i ziemi powyżej lub co najmniej na poziomie wymaganych standardów, bądź doprowadzenie jakości gleby i ziemi co najmniej do wymaganych standardów, jeżeli nie są one dotrzymane.</p> <p>Wskaźnik pozwala na monitorowanie poziomu dewastacji i degradacji gleby w skali kraju.</p>

Tabela 3.18. Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0,216	0,208	0,208	0,206	0,204	0,199	0,196	0,205	0,206	0,198	0,201

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

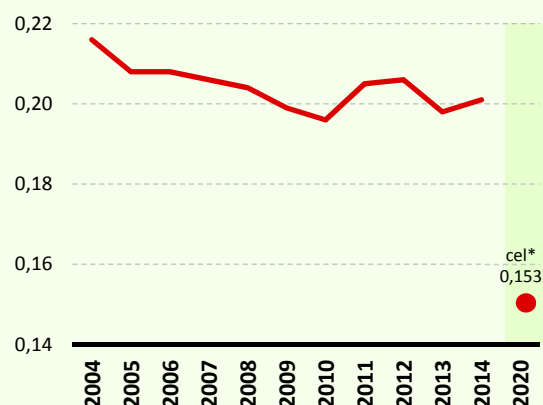

Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych w powierzchni kraju zmniejszył się z 0,216% w 2004 r. do 0,201% w roku 2014, najmniejszy odnotowano w 2010 r – 0,196%. „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020” zakłada osiągnięcie w 2020 r. wartości 0,153%. W latach 2004-2014 nie odnotowano zdecydowanej tendencji malejącej dla wielkości terenów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji. Według danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w końcu 2014 r. grunty zdewastowane i zdegradowane zajmowały powierzchnię 62,8 tys. ha, tj. mniejszą o 7,1% w porównaniu z 2004 r., ale większą o 1,3% w porównaniu z rokiem poprzednim.

W 2014 r. grunty, które utraciły całkowicie wartości użytkowe czyli grunty zdewastowane stanowiły 89,4% gruntów wymagających rekultywacji (91,9% w 2004 r.). Ich powierzchnia wyniosła 56,1 tys. ha i w porównaniu z 2004 r. była mniejsza o 9,5%, jednak w porównaniu z 2013 r. wzrosła o 1,2%. W latach 2004-2010 obserwujemy systematyczny spadek wielkości terenów zdewastowanych, a następnie wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim w 2011, 2012 i 2014 r.

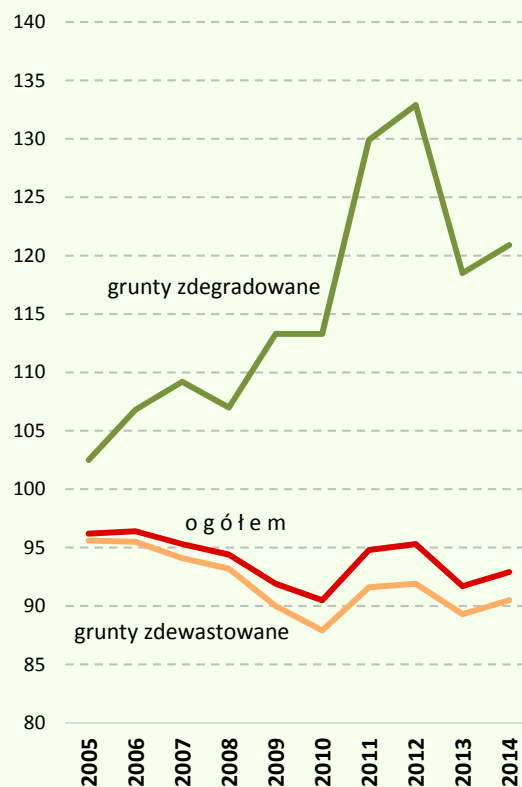
Grunty zdegradowane, których wartość użytkowa zmalała wskutek pogorszenia się warunków przyrodniczych lub działalności przemysłowej, a także nieodpowiedniej działalności rolniczej, w 2014 r. stanowiły 10,6% gruntów wymagających rekultywacji, tj. o 2,5 p. proc. więcej niż w 2004 r. Grunty zdewastowane i zdegradowane poddawane są rekultywacji i zagospodarowaniu, jednak w zbyt małym stopniu. W ciągu 2014 r. rekultywacji poddano 2,2 tys. ha, tj. 3,5% ogólnej powierzchni gruntów zdewastowanych i zdegradowanych, a zagospodarowaniu 0,7 tys. ha (1,1%). Powierzchnia gruntów zrehabilitowanych była mniejsza o 7,3% w stosunku do 2004 r. i o 11,8% w porównaniu z rokiem 2013.

Wykres 3.42. Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem (%)

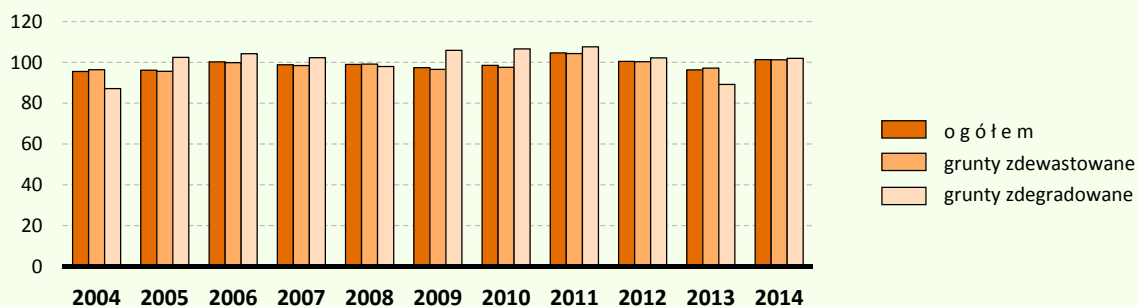
* Według „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020”.
Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wykres 3.43. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji (2004 = 100)

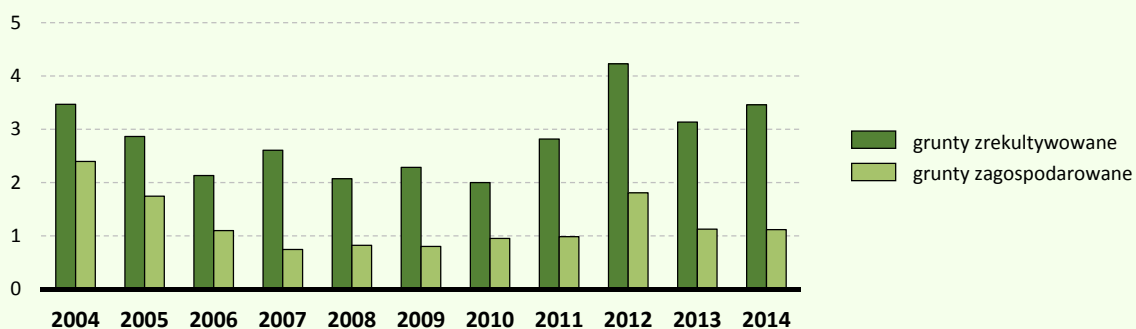
Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wykres 3.44. **Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji**
(rok poprzedni = 100)

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wykres 3.45. **Grunty zrekultywowane i zagospodarowane w ciągu roku**
(w % ogółem zdewastowanych i zdegradowanych)

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Ład środowiskowy

Lesistość

Nazwa wskaźnika	Lesistość
Dziedzina	Użytkowanie gruntów
Definicja	Wskaźnik lesistości obliczany jest jako udział powierzchni lasów w ogólnej powierzchni geodezyjnej kraju.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Do powierzchni lasów zalicza się grunty o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha:</p> <ul style="list-style-type: none">– pokryte roślinnością leśną (powierzchnia zalesiona),– przejściowo pozbawione roślinności leśnej (powierzchnia niezalesiona). <p>Są to grunty przeznaczone do produkcji leśnej lub wchodzące w skład rezerwatów przyrody i parków narodowych albo wpisane do rejestrów zabytków.</p> <p>Powierzchnia zalesiona obejmuje grunty pokryte uprawami, młodnikami i starszymi drzewostanami oraz plantacjami: topoli, nasiennymi i drzew szybkorosnących.</p> <p>Powierzchnia niezalesiona obejmuje grunty:</p> <ul style="list-style-type: none">– znajdujące się w produkcji ubocznej (tj. plantacje choinek, krzewów, poletka łowieckie na gruntach leśnych);– przejściowo pozbawione drzewostanu i przewidywane do odnowienia w najbliższych latach (tj. zręby, halizny, płazowiny);– przewidziane do objęcia ochroną prawną (np. zaliczane do lasów śródleśne „oczka”, nieużytkowane płaty roślinności – hale i połoniny);– przeznaczone do wyłączenia z produkcji grunty leśne wylesione (np. zalewiska i zapadliska na obszarze szkód górniczych).
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Lasy są integralnym elementem środowiska przyrodniczego, mają korzystny wpływ na kształtowanie klimatu, bilansu wodnego, zachowanie potencjału biologicznego gatunków, przeciwdziałają procesom erozyjnym gleb. Pełnią ważne funkcje produkcyjne oraz społeczne. Istnieją duże potrzeby i możliwości zwiększania lesistości kraju przez zalesienie nieefektywnych produkcyjnie lub niezagospodarowanych gruntów rolnych.

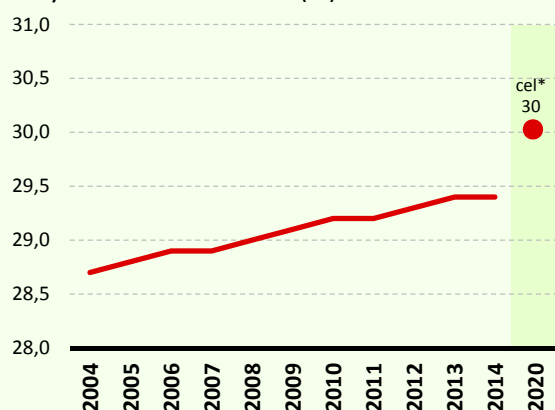
Tabela 3.19. Lesistość (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
28,7	28,8	28,9	28,9	29,0	29,1	29,2	29,2	29,3	29,4	29,4

Źródło: dane GUS.

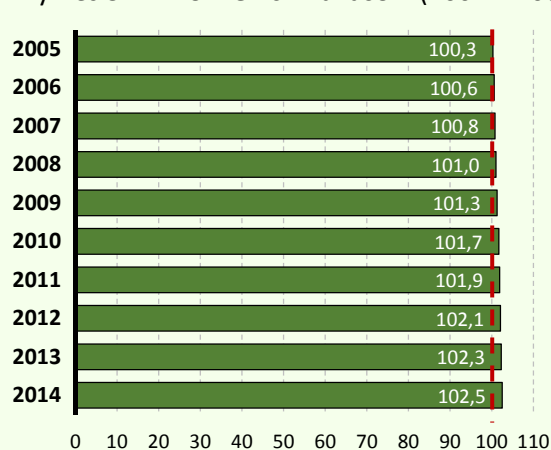
Lasy odgrywają szczególną rolę w ochronie zasobów różnorodności biologicznej. Działania z zakresu gospodarowania i ochrony lasów służą m.in. stałemu wzrostowi lesistości kraju. Zwiększanie lesistości kraju jest bardzo ważnym elementem polityki leśnej państwa. Wskaźnik lesistości pozwala monitorować realizację jednego z celów „Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko” – Cel 1. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska, który zakłada osiągnięcie w 2020 r. lesistości na poziomie 30,0%. W latach 2004-2014 powierzchnia lasów w Polsce zwiększyła się o 225 tys. ha; systematycznie wzrastała lesistość kraju. W 2014 r. lasy zajmowały powierzchnię 9198 tys. ha, co stanowiło 29,4% powierzchni geograficznej, tj. o 0,7 p. proc. więcej niż w 2004 r. W porównaniu z 2013 r. powierzchnia lasów powiększyła się o 21 tys. ha, z czego o 13 tys. ha w lasach prywatnych i o 7 tys. ha w lasach publicznych.

Wykres 3.46. Lesistość (%)

* Według „Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko”.
Źródło: dane GUS.

Wykres 3.47. Powierzchnia lasów (2004 = 100)

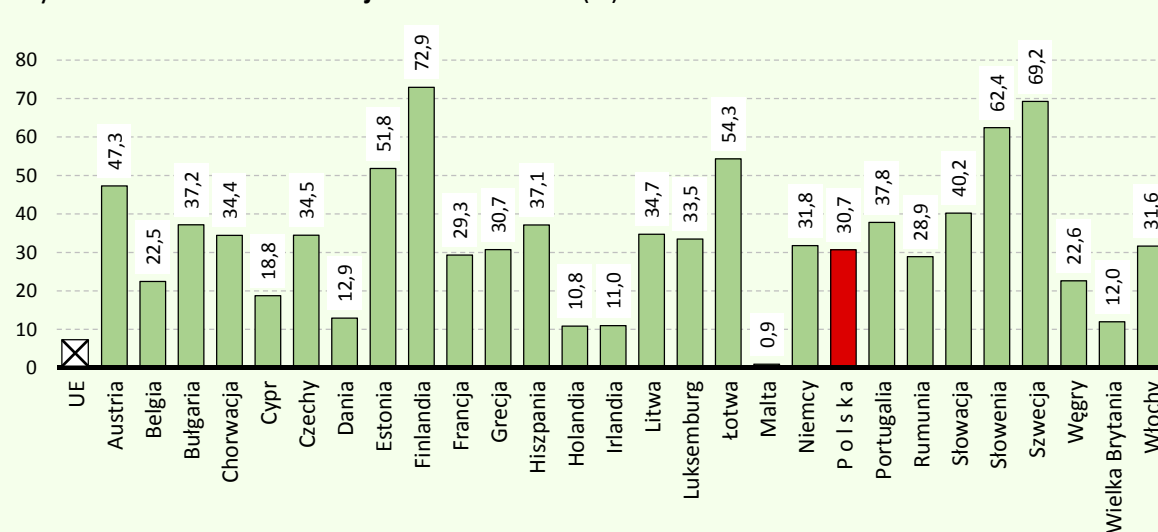

Źródło: dane GUS.

Porównania międzynarodowe

Dla porównań międzynarodowych podstawą obliczania wskaźnika lesistości jest powierzchnia lądowa danego państwa i dlatego dane dla Polski różnią się od danych GUS. W 2012 r. kraje UE o największej lesistości to Finlandia, Szwecja i Słowenia. Najniższą lesistość odnotowano na Malcie oraz w Holandii i Irlandii.

Wykres 3.48. Lesistość^a w krajach UE w 2012 r. (%)

^a Lesistość obliczona jako stosunek powierzchni zajętej przez lasy do powierzchni lądowej całego kraju.

Źródło: dane Banku Światowego.

☒ brak danych

Ład środowiskowy

Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni geodezyjnej ogółem

Nazwa wskaźnika	Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni geodezyjnej ogółem
Dziedzina	Użytkowanie gruntów
Definicja	Udział powierzchni, która została objęta obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni całkowitej.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest aktem prawa miejscowego określającym przeznaczenie, warunki zagospodarowania i zabudowy terenu, a także rozmieszczenie inwestycji celu publicznego. Plan składa się z opisu, czyli tekstu planu zawartego w uchwale Rady Miasta i rysunku planu, który jest załącznikiem graficznym do uchwały. Jest on opracowaniem fakultatywnym, tzn. gminy nie mają obowiązku jego sporządzania.</p> <p>W planie miejscowym określa się obowiązkowo, m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none">– przeznaczenie terenów oraz linie rozgraniczające tereny o różnym przeznaczeniu;– zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego;– zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;– linie zabudowy, gabaryty obiektów i wskaźniki intensywności zabudowy;– zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów komunikacji i infrastruktury technicznej. <p>Następstwem wykonania planu miejscowego jest obowiązek sporządzenia dokumentów takich jak prognoza skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz ocena oddziaływania na środowisko. Rozwiązania zaproponowane w planie mogą bowiem istotnie wpływać na przekształcenia środowiska przyrodniczego oraz na wartość nieruchomości. Zgodnie z ustawą treść planu dzieli się na obowiązkową i fakultatywną. Jego projekt podlega konsultacjom społecznym, wymaga szeregu opinii i uzgodnień, o których mówi ustawa.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Plan miejscowy jest podstawowym narzędziem planistycznym w systemie prawnym zagospodarowania przestrzennego w Polsce na poziomie gminnym. W wiążący sposób ustala przeznaczenie terenu, rozmieszczenie inwestycji celu publicznego oraz określa sposoby zagospodarowania i warunki zabudowy. Zadaniem planowania przestrzennego jest racjonalne gospodarowanie przestrzenią w procesie przekształcania jej struktury, uwzględniające uwarunkowania przyrodnicze, społeczne, gospodarcze i kulturowe oraz zasady ładu przestrzennego przy zachowaniu dbałości o środowisko przyrodnicze i ochronę wartości kulturowych.

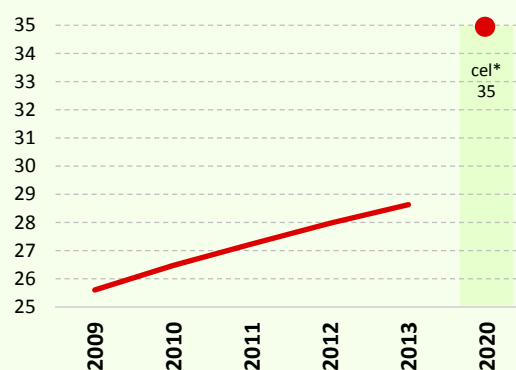
Tabela 3.20. **Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni geodezyjnej ogółem (%)**

2009	2010	2011	2012	2013
25,60	26,47	27,23	27,97	28,63

Źródło: dane GUS.

Planowanie przestrzenne to działania zmierzające do zapewnienia prawidłowego rozwoju poszczególnych obszarów kraju. Ważnym aspektem planowania przestrzennego jest wykorzystanie i zabezpieczenie środowiska naturalnego i zabudowanego w taki sposób, by możliwe było zaspokojenie potrzeb obecnych i przyszłych pokoleń. Właściwe zarządzanie środowiskiem powinno opierać się o nowoczesny system planowania przestrzennego i ocen oddziaływania na środowisko. Planowanie przestrzenne ma podstawowe znaczenie dla skutecznej realizacji ochrony środowiska w państwie. Brak sprawnego systemu planowania przestrzennego oraz ekspansja inwestycyjna może doprowadzić do degradacji cennych zasobów przyrodniczych i kulturowych. Realizowanie polityki przestrzennej odbywa się w Polsce na poziomie gminy zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Ustawa ukierunkowuje przeznaczanie terenów na określone cele oraz ustala zasady ich zabudowy i zagospodarowania.

W końcu 2013 r. obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego objętych było 8951 tys. ha, tj. prawie 29% powierzchni geodezyjnej kraju. Udział terenów objętych planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem był o 3 p. proc. większy niż w 2009 r. Oczekuje się, że w 2020 r. powierzchnia objęta obowiązującymi planami będzie stanowić 35% powierzchni Polski („Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko” – Cel 1. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska).

Wykres 3.49. **Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni geodezyjnej ogółem (%)**

* Według „Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko”.

Źródło: dane GUS.

Ład środowiskowy

Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem

Nazwa wskaźnika	Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem
Dziedzina	Bioróżnorodność
Definicja	<p>Wskaźnik obliczany jest jako udział powierzchni obszarów chronionych ogółem i według form ochrony przyrody:</p> <ul style="list-style-type: none">– parki narodowe (bez otuliny),– rezerваты przyrody (bez otuliny),– parki krajobrazowe (bez otuliny, bez powierzchni rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody),– obszary chronionego krajobrazu (bez powierzchni rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody),– pozostałe formy ochrony przyrody położone na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu (stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe) <p>w powierzchni kraju ogółem.</p> <p>Wskaźnik nie uwzględnia obszarów sieci Natura 2000 (obejmuje tylko tą część obszarów sieci Natura 2000, która mieści się w granicach innych obszarów prawnie chronionych).</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.</p> <p>Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.</p> <p>Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.</p> <p>Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych.</p>

	<p>Stanowiskami dokumentacyjnymi są niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych.</p> <p>Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płyty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.</p> <p>Zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.</p> <p>Otulina to strefa ochronna granicząca z formą ochrony przyrody i wyznaczona indywidualnie dla formy ochrony przyrody w celu zabezpieczenia przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka.</p>
<p>Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju</p>	<p>Utrzymanie walorów przyrodniczych kraju jest ważne ze względów ekologicznych, ale również ekonomicznych (przyczynia się do rozwoju regionów przez rozwój turystyki). Ochrona przyrody służy zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego oraz zachowaniu bogatej różnorodności biologicznej polskiej przyrody.</p> <p>Wskaźnik pozwoli na monitorowanie zmian zachodzących w wielkości powierzchni obszarów chronionych na tle powierzchni kraju.</p>

Tabela 3.21. Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	32,52	32,54	32,12	32,31	32,31	32,31	32,44	32,46	32,46	32,51	32,51
Parki narodowe	1,02	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01
Rezerваты przyrody	0,52	0,53	0,53	0,54	0,56	0,52	0,53	0,53	0,53	0,53	0,53
Parki krajobrazowe	8,05	8,05	8,04	8,04	8,04	8,05	8,09	8,09	8,09	8,09	8,08
Obszary chronionego krajobrazu	22,52	22,53	22,09	22,26	22,29	22,30	22,36	22,36	22,36	22,41	22,42
Pozostałe formy ochrony przyrody	0,41	0,42	0,44	0,45	0,42	0,43	0,46	0,47	0,47	0,47	0,48

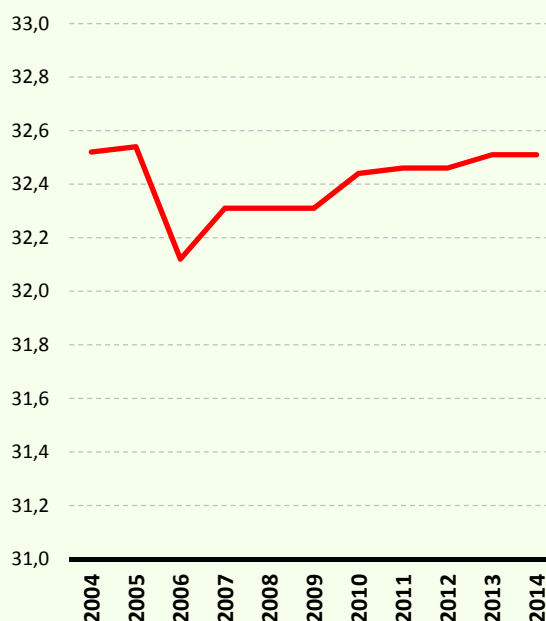
Źródło: dane GUS.

Pod względem walorów środowiskowych Polska zaliczana jest do grupy państw europejskich o najwyższym wskaźniku różnorodności biologicznej. Aby zachować posiadane wartości przyrodnicze, Polska od wielu lat rozwija różnorodne formy ochrony prawnej obszarów i obiektów, jak również poszczególnych gatunków roślin i zwierząt oraz ich siedlisk. Obszary chronione (bez obszarów sieci Natura 2000) zajmowały w 2014 r. powierzchnię 10166,0 tys. ha, tj. o 2,4 tys. ha mniejszą niż w 2004 r. i o 1,2 tys. ha większą niż w 2013 r. Udział poszczególnych form ochrony przyrody w powierzchni kraju nie ulegał większym zmianom w latach 2004-2014. W końcu 2014 r. krajowymi formami ochrony przyrody objęte było 32,51% powierzchni Polski. Jest to o 0,01 p. proc. mniej w porównaniu z rokiem 2004 i bez zmian w odniesieniu do 2013 r.

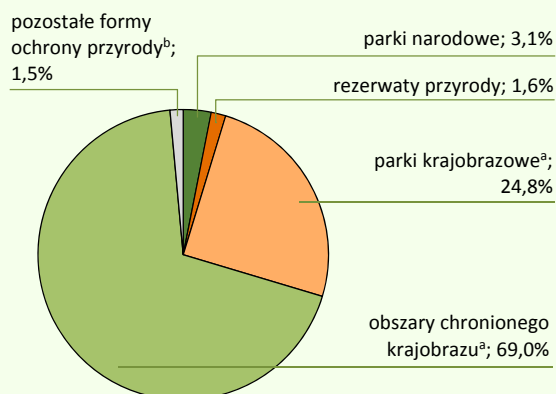
Najwyższą pozycję spośród prawnie chronionych form ochrony przyrody zajmują parki narodowe, których powierzchnia w końcu 2014 r. wyniosła 314,7 tys. ha, tj. o 2,7 tys. ha mniej niż w 2004 r. Rezerwaty przyrody z powierzchnią 165,7 tys. ha zajmowały, podobnie jak w latach poprzednich, 0,53% terytorium kraju. Kolejną formą ochrony przyrody to parki krajobrazowe, których powierzchnia w 2014 r. była o 8,8 tys. ha większa niż w 2004 r. (2526,0 tys. ha). Obszary chronionego krajobrazu zajmują największą powierzchnię wśród form obszarów prawnie chronionych (7010,9 tys. ha w 2014 r.). W porównaniu z 2004 r. powierzchnia ta była jednak mniejsza o 31,7 tys. ha. Pozostałe formy ochrony przyrody, tj. użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe miały powierzchnię o 19,9 tys. ha większą niż w 2004 r. (o 15,4%).

Wykres 3.50. **Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (%)**

Źródło: dane GUS.

Wykres 3.51. **Struktura obszarów prawnie chronionych w 2014 r. (%)**

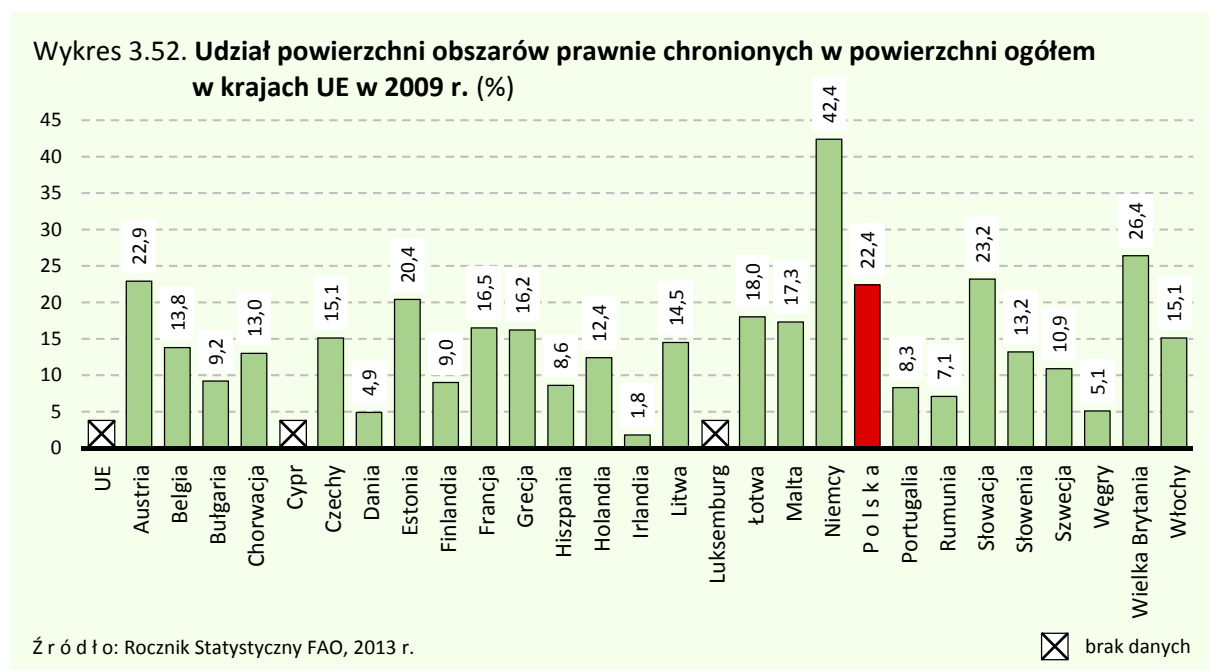
a Bez rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody.
b Użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

Źródło: dane GUS.

Porównania międzynarodowe

Najbardziej aktualne dane o obszarach chronionych w krajach UE dotyczą 2009 r. i pochodzą z Rocznika Statystycznego FAO, 2013 r. Według tego źródła państwem o największym udziale obszarów chronionych w powierzchni kraju są Niemcy, a następnie Wielka Brytania i Słowacja. Polska znajdowała się na 5. miejscu wśród 26 państw UE (bez Cypru i Luksemburga).

W porównaniach międzynarodowych dane różnią się od danych GUS z uwagi na zastosowanie innych kategorii obszarów chronionych. Definicje różnią się znacznie od przyjętych w krajowych klasyfikacjach.

Ład środowiskowy

Udział powierzchni obszarów Natura 2000 w powierzchni ogółem

Nazwa wskaźnika	Udział powierzchni obszarów Natura 2000 w powierzchni ogółem
Dziedzina	Bioróżnorodność
Definicja	Wskaźnik obliczany jest jako udział powierzchni obszarów Natura 2000 (obszarów specjalnej ochrony ptaków oraz specjalnych obszarów siedlisk) w powierzchni ogółem.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Obszary Natura 2000 to spójna funkcjonalnie europejska sieć ekologiczna, tworzona w celu zachowania rodzajów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków ważnych dla Wspólnoty Europejskiej.</p> <p>Sieć obszarów Natura 2000 obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none">– obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) – obszary wyznaczone, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej, do ochrony populacji dziko występujących ptaków jednego lub wielu gatunków, w granicach których ptaki mają korzystne warunki bytowania w ciągu całego życia, w dowolnym jego okresie albo stadium rozwoju;– specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) – obszary wyznaczone, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej, w celu trwałej ochrony siedlisk przyrodniczych lub populacji zagrożonych wyginięciem gatunków roślin oraz zwierząt lub w celu odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych lub właściwego stanu ochrony tych gatunków;– obszary mające znaczenie dla Wspólnoty – projektowane specjalne obszary ochrony siedlisk, zatwierdzone przez Komisję Europejską w drodze decyzji, które w regionie biogeograficznym, do którego należą, w znaczący sposób przyczyniają się do zachowania lub odtworzenia stanu właściwej ochrony siedliska przyrodniczego lub gatunku będącego przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także mogą znacząco przyczynić się do spójności sieci obszarów Natura 2000 i zachowania różnorodności biologicznej w obrębie danego regionu biogeograficznego; w przypadku gatunków zwierząt występujących na dużych obszarach, obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty jest obszar w obrębie naturalnego zasięgu takich gatunków, charakteryzujący się fizycznymi lub biologicznymi czynnikami istotnymi dla ich życia lub rozmnażania. <p>Obszar Natura 2000 może obejmować swym zasięgiem część lub całość obszarów i obiektów objętych innymi formami przyrody (z wyjątkiem ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów).</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Obszary Natura 2000 powstają we wszystkich państwach członkowskich tworząc Europejską Sieć Ekologiczną obszarów ochrony Natura 2000. W Polsce większość obszarów chronionych w ramach sieci wyodrębniono na terenach, które znajdują się od dłuższego czasu poza głównymi nurtami rozwoju gospodarczego (obszary wiejskie, o peryferyjnym położeniu, małym zaludnieniu oraz niskim poziomie rozwoju infrastruktury).

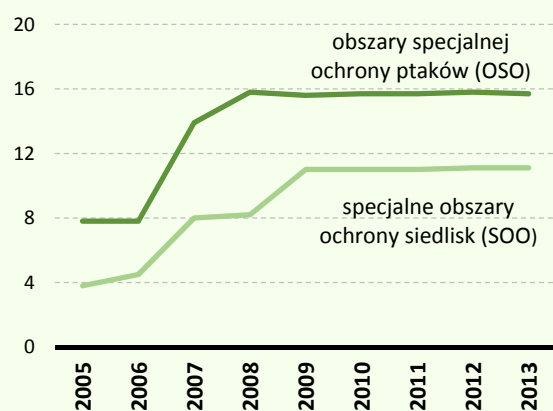
	<p>Sposoby gospodarowania na obszarach Natura 2000 muszą być dostosowane do wrażliwości występujących na nich siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone.</p> <p>Rozwój obszarów zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju zakłada eliminowanie zagrożeń, które mogłyby powodować pogorszenie warunków ich funkcjonowania. Oznacza to, uwzględnianie uwarunkowań przyrodniczych podczas wprowadzania nowych funkcji gospodarczych i lokalizacji inwestycji albo wręcz wykorzystywanie tych uwarunkowań do wyznaczania nowych kierunków rozwoju.</p>
--	---

Tabela 3.22. **Udział powierzchni obszarów Natura 2000 w powierzchni ogółem (%)**

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO)	3,8	4,5	8,0	8,2	11,0	11,0	11,0	11,1	11,1
Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO)	7,8	7,8	13,9	15,8	15,6	15,7	15,7	15,8	15,7

Źródło: dane Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Europejska sieć ekologiczna Natura 2000 została utworzona w celu zachowania zagrożonych siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt. Jej zadaniem jest utrzymanie różnorodności biologicznej przez ochronę najcenniejszych i najrzadszych elementów przyrody, a także najbardziej typowych układów przyrodniczych charakterystycznych dla regionów biogeograficznych (np. alpejskiego, atlantyckiego, kontynentalnego). W Polsce w ramach sieci Natura 2000 wyznaczono dotychczas 845 specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO) oraz 145 specjalnych obszarów ochrony ptaków (OSO). W skład sieci wchodzi duża część obszarów prawnie chronionych, w tym wszystkie parki narodowe i część parków krajobrazowych.

Wykres 3.53. **Udział powierzchni obszarów Natura 2000 w powierzchni ogółem (%)**

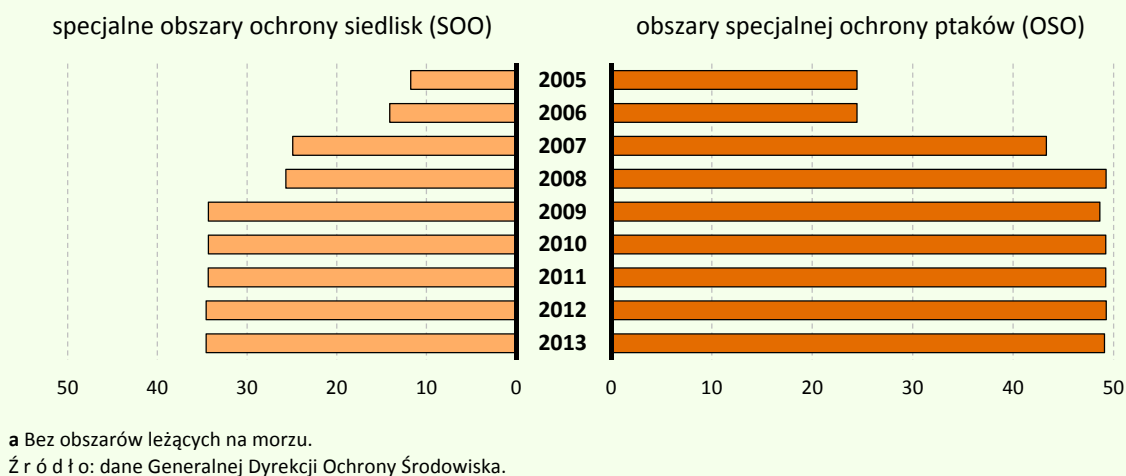
Źródło: dane Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

W 2013 r. specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) obejmowały swym zasięgiem powierzchnię 34,6 tys. km², co stanowiło 11% powierzchni Polski. W porównaniu z 2005 r. powierzchnia specjalnych obszarów ochrony siedlisk zwiększyła się o 22,8 tys. km², a udział w powierzchni kraju wzrósł o 7 p. proc. Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) zajmowały teren 49,1 tys. km², tj. 16% powierzchni Polski. W porównaniu z 2005 r. obszar ten powiększył się o 24,7 tys. km², a wskaźnik udziału wzrósł o 8 p. proc.

Dane dotyczące powierzchni obszarów Natura 2000 nie uwzględniają informacji o obszarach leżących na morzu, stąd w porównaniach międzynarodowych wartości wskaźnika dla Polski różnią się od danych GUS.

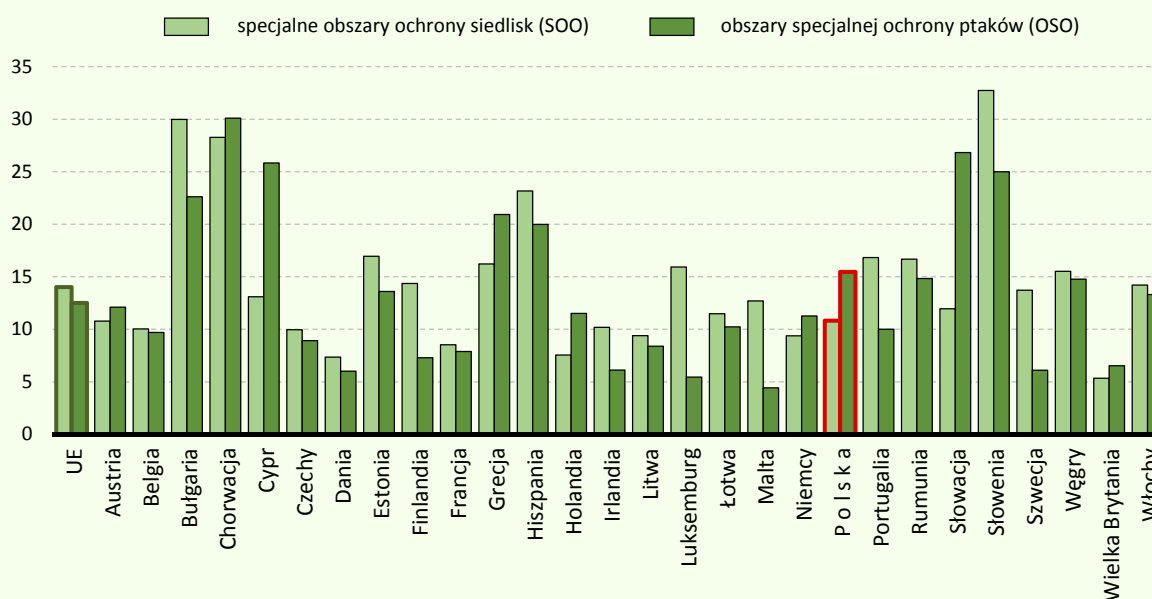
Wykres 3.54. Powierzchnia obszarów Natura 2000^a (tys. km²)

Porównania międzynarodowe

Według danych przestanych do Komisji Europejskiej przez kraje członkowskie do 31 XII 2013 r., obszar objęty siecią Natura 2000 zajmował 1039 tys. km², co stanowiło 18% powierzchni UE, z tego 788 tys. km² to powierzchnia lądów, a 252 tys. km² to tereny mórz otaczających Europę. W Polsce sieć Natura 2000 zajmowała prawie 20% powierzchni lądowej kraju, co nieznacznie przewyższało średnią europejską. Udział obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (SOO) w powierzchni lądowej krajów UE wyniósł 14%, a obszarów specjalnej ochrony ptaków prawie 13%. Największy udział SOO w powierzchni kraju miały Słowenia (33%) i Bułgaria (30%). Polska z udziałem 11% uplasowała się na 18. miejscu. Najwyższy udział obszarów specjalnej ochrony ptaków odnotowano w Chorwacji (30% powierzchni kraju) i Słowacji (27%). W Polsce udział ten wyniósł 15%, co dało 8. pozycję wśród krajów UE.

Wykres 3.55. Udział powierzchni obszarów Natura 2000^a w powierzchni lądowej krajów UE (%)

Ład środowiskowy

Uszkodzenia drzewostanów przez defoliację

Nazwa wskaźnika	Uszkodzenia drzewostanów przez defoliację
Dziedzina	Bioróżnorodność
Definicja	Wskaźnik uszkodzenia drzewostanów oblicza się jako procent drzew w lesie i innych obszarach zalesionych z defoliacją powyżej 25% (klasy defoliacji 2-4).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Defoliacja jest podstawową cechą morfologiczną korony drzewa używaną do oceny poziomu uszkodzenia drzewa. Jest ona definiowana jako procentowy ubytek powierzchni asymilacyjnej drzewa w odniesieniu do drzewa referencyjnego o pełnej powierzchni asymilacyjnej dla danego typu morfologicznego korony drzewa.</p> <p>Klasy defoliacji:</p> <p>klasa 0 – od 0 do 10% – bez defoliacji klasa 1 – od 11 do 25% – lekka defoliacja (poziom ostrzegawczy) klasa 2 – od 26 do 60% – średnia defoliacja klasa 3 – powyżej 60% – silna defoliacja klasa 4 – drzewa martwe</p> <p>oraz grupy klas: klasy 1-3, klasy 2-3, klasy 2-4 i klasy 3-4. Powyższy podział obowiązuje w „Międzynarodowym Programie Wpływu Zanieczyszczeń na Lasy – ICP Forests”.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik monitoruje stan zdrowotny lasów poprzez ocenę stanu uszkodzenia koron drzew. Monitoring polega na zbieraniu informacji o stanie zdrowotnym drzewostanów w celu określenia zróżnicowania stanu uszkodzeń lasów, określenia kierunków i dynamiki zmian stanu uszkodzeń lasów, ustalenia związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy stanem zdrowotnym drzewostanów a czynnikami środowiska. Uszkodzenie drzew, szczególnie koron drzew wskazuje na obniżenie tolerancji na niekorzystne warunki środowiskowe.

Tabela 3.23. Uszkodzenia drzewostanów przez defoliację (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
34,6	30,7	20,1	20,2	18,0	17,7	20,7	24,0	23,4	18,8

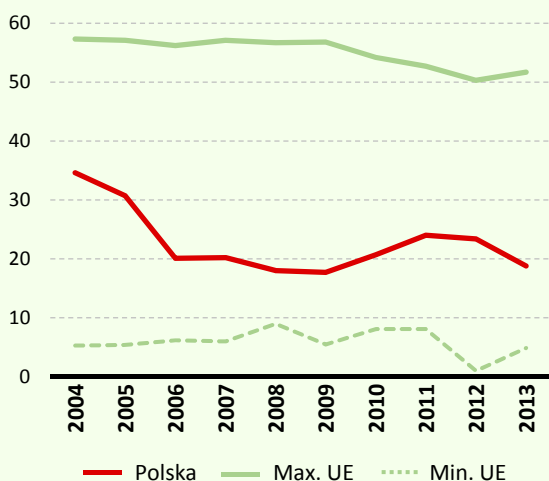
Źródło: „Stan lasów w Europie” 2014, Raport techniczny (ICP-Forests).

Monitoring lasów jest systemem ciągłego zbierania informacji o stanie środowiska leśnego i stanie zdrowotnym drzewostanów. Jego celem jest m.in. określenie przestrzennego rozkładu poziomu uszkodzenia drzewostanów, analiza związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy zdrowotnością lasów a czynnikami środowiska, czy określenie trendu zmian uszkodzenia drzewostanów w czasie. Poziom zdrowotności lasów oceniany jest na podstawie defoliacji koron drzew. Kondycja lasów w Polsce w latach 2004-2013 poprawiła się. Poziom zdrowotności lasów na tle Europy sytuuje nas w grupie państw o średnim stopniu uszkodzenia drzewostanów. W 2013 r. 13,7% wszystkich badanych drzew nie miało symptomów defoliacji, co oznacza wzrost w porównaniu z 2004 r. o 5,4 p. proc., a w porównaniu z rokiem poprzednim o 2,4 p. proc.

Udział drzew uszkodzonych, z defoliacją powyżej 25% (klasy 2-4) w 2013 r. wyniósł 18,8% i był o 15,8 p. proc. niższy niż w 2004 r., a w porównaniu z 2012 r. niższy o 4,6 p. proc. W przypadku gatunków iglastych defoliacja powyżej 25% dotyczyła 17,8% drzew, co oznacza spadek o 15,6 p. proc. w porównaniu z 2004 r. i o 4,6 p. proc. w odniesieniu do roku poprzedniego. Dla gatunków liściastych defoliacja wyniosła 20,7%, tj. mniej odpowiednio o: 18,0 i 4,8 p. proc. Defoliacji nie uległo 10,4% drzew iglastych i 19,9% drzew liściastych. Najniższym udziałem drzew uszkodzonych (defoliacja powyżej 25%, klasy defoliacji 2-4) wśród gatunków iglastych charakteryzowała się jodła (15,9% drzew), wśród gatunków liściastych – buk (7,3%). Najwyższy udział drzew uszkodzonych wśród gatunków iglastych dotyczył świerka (27,0%), a wśród liściastych – dębu (34,8%).

Wykres 3.56. Uszkodzenia drzewostanów przez defoliację (%)

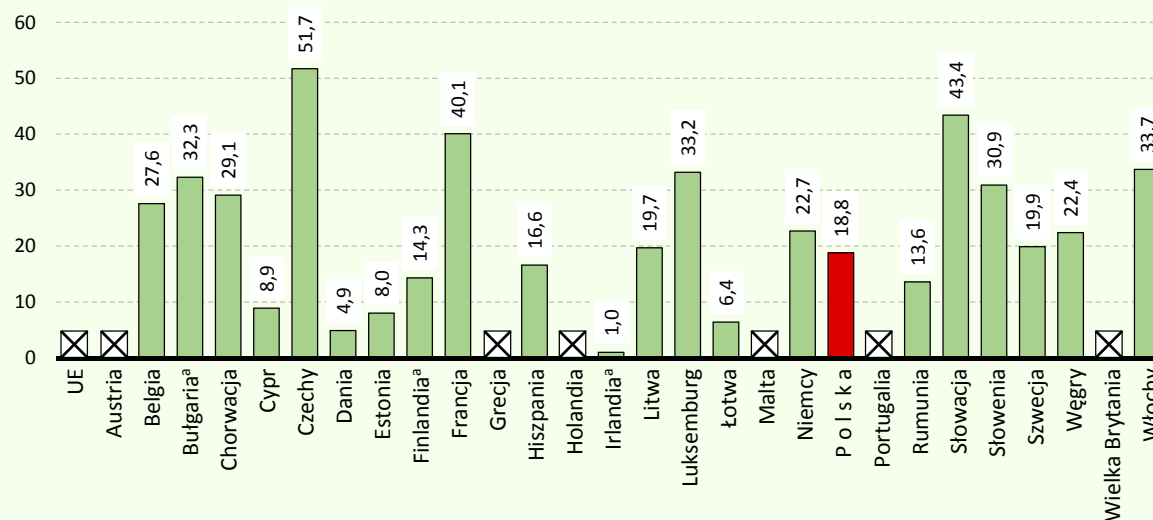
Lata	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	34,6	57,3	5,3
2005	30,7	57,1	5,4
2006	20,1	56,2	6,2
2007	20,2	57,1	6,0
2008	18,0	56,7	9,0
2009	17,7	56,8	5,5
2010	20,7	54,2	8,1
2011	24,0	52,7	8,1
2012	23,4	50,3	1,0
2013	18,8	51,7	4,9

Źródło: „Stan lasów w Europie” 2014, Raport techniczny (ICP-Forests).

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. wśród 19 krajów UE, dla których dostępne były dane, najwyższy poziom uszkodzenia drzewostanów odnotowano w Czechach, na Słowacji i we Francji, natomiast najniższą defoliacją charakteryzowały się drzewostany Danii, Łotwy i Estonii.

Wykres 3.57. Uszkodzenia drzewostanów przez defoliację w krajach UE w 2013 r. (%)

^a Dane za 2012 r.

Źródło: „Stan lasów w Europie”, 2014 Raport techniczny (ICP-Forests).

☒ brak danych

Ład środowiskowy

Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI
Dziedzina	Bioróżnorodność
Definicja	Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI (<i>Farmland Bird Index</i>) – zagregowany indeks stanu populacji 22 gatunków ptaków typowych dla siedlisk krajobrazu rolniczego (rok bazowy 2000 = 100).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Gatunki ptaków, których indeksy liczebności składają się na FBI dla Polski: bocian biały, pustułka, czajka, rycyk, dudek, turkawka, skowronek, dzierlatka, świergotek łąkowy, pliszka żółta, dymówka, pokląskwa, kłaskawka, cierniówka, gąsiorek, mazurek, szpak, makolągwa, kulczyk, potrzyszcz, trznadel i ortolan.</p> <p>Wskaźnik liczony jest w relacji do roku bazowego, dla Polski jest to rok 2000. Wartość wskaźnika w 2010 r. wynosząca 88 oznacza, że FBI był o 12% niższy niż w roku bazowym.</p> <p>Wskaźnik FBI jest obecnie jednym z oficjalnie stosowanych wskaźników stanu środowiska w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Jest on traktowany, jako wskaźnik stanu „zdrowia” ekosystemów użytkowanych rolniczo.</p> <p>Wartości FBI uzyskiwane są na podstawie danych zbieranych w programie „Monitoring Pospolitych Ptaków Łęgowych”.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Liczebność ptaków jest powszechnie uznawana za dobry wskaźnik stanu środowiska przyrodniczego, czyli „zdrowia ekosystemów”.</p> <p>Ptaki krajobrazu rolniczego pełnią rolę tzw. „gatunków parasolowych” ochrona, których przyczynia się również do zachowania populacji innych, lecz nie mniej ważnych organizmów.</p> <p>W celu ochrony populacji ptaków związanych z krajobrazem rolniczym, należy dążyć do ograniczania zagrożeń, jakie stwarza zaniechanie ekstensywnego użytkowania rolniczego na rzecz intensyfikacji rolnictwa, rozwoju infrastruktury drogowej, turystycznej, przemysłowej i energetycznej. Niezwykle istotne jest więc zrównoważone użytkowanie obszarów wiejskich, bo bez odpowiedniej ochrony siedlisk rolniczych nie jest możliwa ochrona zamieszkujących je ptaków.</p>

Tabela 3.24. Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI (2000 = 100)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
87,0	90,1	90,9	88,3	99,3	93,8	87,8	87,2	84,5	85,1	84,4

Źródło: dane Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska.

Według Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady „Ochrona gatunków dzikiego ptactwa występujących naturalnie na europejskim terytorium państw członkowskich jest konieczna do osiągnięcia celów Wspólnoty w zakresie poprawy warunków życia i zrównoważonego rozwoju”. Dyrektywę tę wprowadzono ze względu na zmniejszającą się populację wielu gatunków ptaków oraz na powstające zagrożenie dla ochrony środowiska naturalnego, a szczególnie dla jego równowagi biologicznej, w celu odwrócenia tych tendencji.

Gatunki ptaków wymienione w Załączniku nr 1 Dyrektywy Ptasiej UE objęte są szczególnymi środkami w celu ich przetrwania oraz reprodukcji na obszarach ich występowania.

Zgodnie z Dyrektywą Ptasią UE zostały w Polsce utworzone obszary specjalnej ochrony ptaków, tzw. ostoje ptasie (OSO) oraz wdrożono system monitoringu ptaków.

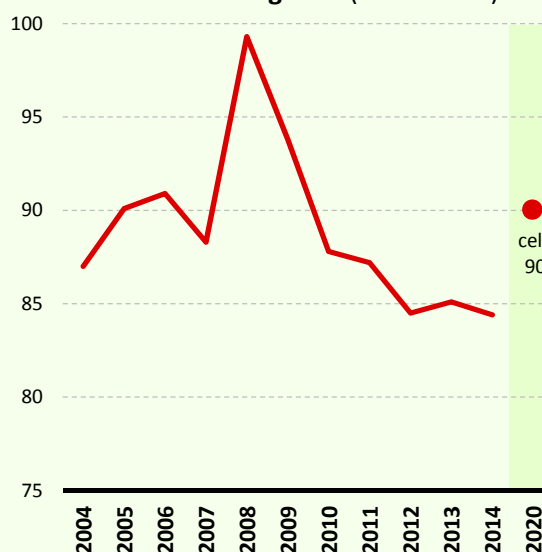
Wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (*Farmland Bird Index*) jest jednym z oficjalnie stosowanych wskaźników stanu środowiska w krajach UE. Zagregowany indeks stanu populacji 22 gatunków ptaków typowych dla siedlisk krajobrazu rolniczego (FBI) traktowany jest jako wskaźnik stanu „zdrowia” ekosystemów użytkowanych rolniczo.

W Polsce w latach 2004-2006 odnotowano wzrost wskaźnika liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego, natomiast w latach 2009-2012 systematyczny spadek. W latach 2004-2014 najwyższa wartość wskaźnika FBI wystąpiła w 2008 r. W 2014 r. liczebność ptaków pospolitych była niższa niż w roku bazowym o 15,6%.

Porównania międzynarodowe

W latach 2004-2013 wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego dla UE ulegał obniżeniu; w 2010 r. w relacji do 2009 r. odnotowano jego wzrost.

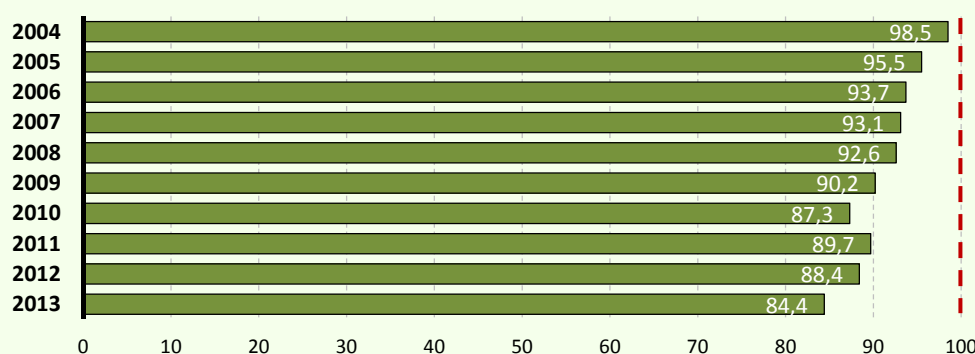
Wykres 3.58. Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI (2000 = 100)

* Według „Strategii Bezpieczeństwa Energetycznego i Środowiska. Perspektywa do 2020 r.”

Źródło: dane Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska.

Wykres 3.59. Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI w UE (2000 = 100)

Źródło: dane Eurostat.

Ład środowiskowy

Odpady nieminerálne wytworzone na 1 mieszkańca

Nazwa wskaźnika	Odpady nieminerálne wytworzone na 1 mieszkańca
Dziedzina	Gospodarka odpadami
Definicja	Wskaźnik oblicza się jako ilość odpadów niemineralnych wytworzonych w ciągu roku wyrażoną w kilogramach w przeliczeniu na 1 mieszkańca.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Odpady nieminerálne obejmują odpady niebezpieczne i inne niż niebezpieczne pochodzące ze wszystkich sektorów gospodarki i gospodarstw domowych, w tym odpady z wtórnego przetworzenia, z wyłączeniem następujących kategorii odpadów:</p> <p>Odpady budowlane i rozbiórkowe (EWC-Stat/Wersja 4 12.1) Odpady azbestowe (12.2) Odpady minerałów występujących w naturze (12.3) Różne odpady mineralne (12.5) Gleby (12.6) Urobek pogłębiarek (12.7).</p> <p>Do obliczenia wskaźnika oparto się na danych gromadzonych w ramach określonych Rozporządzeniem (WE) nr 2150/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 listopada 2002 r. w sprawie statystyk odpadów, zgodnie z Załącznikiem I Wytwarzanie odpadów oraz zgodnie z nomenklaturą statystyczną odpadów (EWC-Stat wersja 4), określoną w załączniku III do rozporządzenia.</p> <p>Wskaźnik obejmuje odpady całkowicie lub częściowo mineralne: odpady po spalaniu (12.4), odpady zestalone, ustabilizowane lub zeszlone (13).</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik umożliwia monitorowanie ilości odpadów wytworzonych w czasie. Pozwala ocenić postępy w zapobieganiu wytwarzania odpadów, polegające na lepszym wykorzystaniu zasobów, wydłużeniu cyklu życia produktu poprzez powtórne jego wykorzystanie.

Tabela 3.25. Odpady nieminerálne wytworzone na 1 mieszkańca (kg)

2004	2006	2008	2010	2012
1971	2042	1565	1775	1883

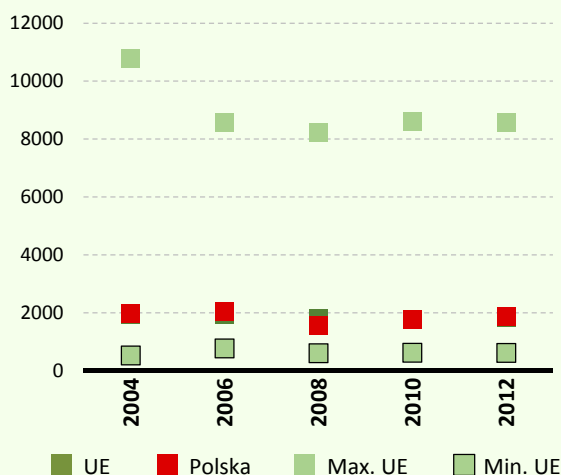
Źródło: dane Eurostat.

Nadrzędnym celem w zakresie gospodarki odpadami jest zapobieganie powstawaniu odpadów, odzyskiwanie surowców i ponowne wykorzystanie odpadów oraz bezpieczne dla środowiska unieszkodliwianie odpadów niewykorzystanych. W 2012 r. ilość wytworzonych odpadów niemineralnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca Polski wyniosła 1883 kg, tj. o 55 kg więcej niż średnia ilość przypadająca na 1 mieszkańca w UE. W porównaniu z 2004 r. ilość ta była mniejsza o 4,5%, ale w porównaniu z 2010 r. wyższa o 6,1%, co nie jest zjawiskiem korzystnym. W latach 2004-2012 najniższą wartość wskaźnika odnotowano w 2008 r. (1565 kg na 1 mieszkańca), a najwyższą w 2006 r. (2042 kg).

Szacowano, że w 2014 r. w Polsce zostanie wytworzonych 2191 tys. t odpadów niebezpiecznych¹. Potrzebne są intensywniejsze działania mające na celu zmniejszenie ilości wytwarzanych odpadów i lepsze wykorzystanie zasobów mineralnych.

Wykres 3.60. Odpady nieminerálne wytworzone na 1 mieszkańca (kg)

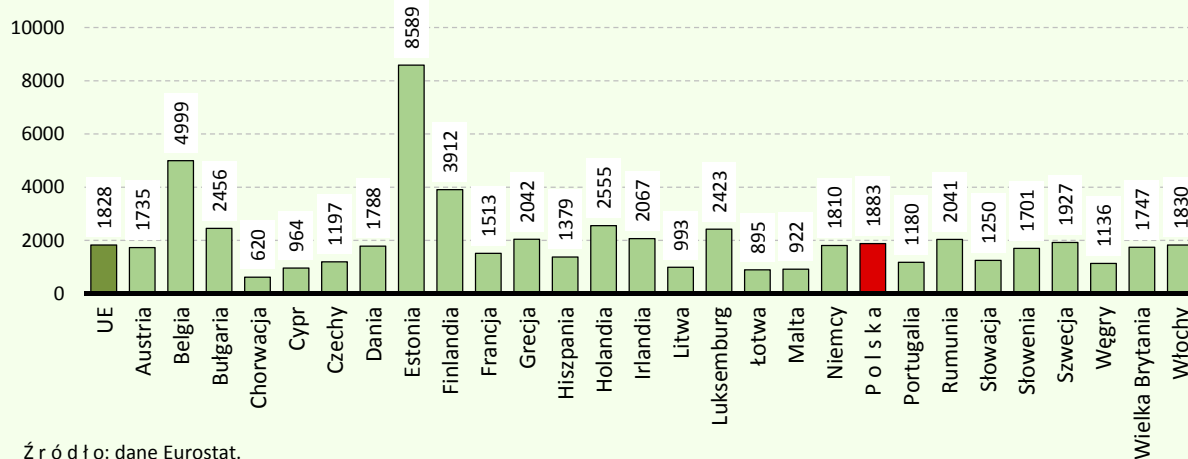
Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	1940	1971	10791	530
2006	1935	2042	8586	777
2008	1801	1565	8238	607
2010	1770	1775	8612	627
2012	1828	1883	8589	620

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2012 r. najmniejsza ilość wytworzonych odpadów niemineralnych na 1 mieszkańca wystąpiła w Chorwacji i była 3-krotnie niższa niż średnia w UE. Najwyższą ilość wytworzonych odpadów niemineralnych na 1 mieszkańca odnotowano w Estonii, podobnie jak w latach 2004, 2008 i 2010; w relacji do 2004 r. wystąpił spadek o ponad 20%.

Wykres 3.61. Odpady nieminerálne wytworzone na 1 mieszkańca w krajach UE w 2012 r. (kg)

Źródło: dane Eurostat.

¹ Dr hab. inż. Janusz Mięka „Gospodarka odpadami – cele ekologiczne i Krajowy Plan Gospodarki Odpadami”.

Ład środowiskowy

Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca

Nazwa wskaźnika	Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca
Dziedzina	Gospodarka odpadami
Definicja	Wskaźnik określa ilość odpadów komunalnych wytworzonych na 1 mieszkańca w ciągu roku.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Odpady komunalne są to odpady powstające w gospodarstwach domowych, z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych. Źródłem odpadów komunalnych oprócz gospodarstw domowych są jednostki handlowe, małego biznesu, biura i instytucje oraz usługi komunalne (z wyjątkiem odpadów niebezpiecznych, takich jak odpady pochodzące z zakładów opieki zdrowotnej i weterynaryjnej).</p> <p>Odpady komunalne nie obejmują: odpadów z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych, odpadów z oczyszczalni ścieków.</p> <p>Informacje o ilości odpadów komunalnych wytworzonych obejmują odpady zebrane i niezbrane. Dane na ten temat opracowano na podstawie sprawozdawczości, rejestru oraz bilansu zasobów mieszkaniowych i ludności. Jako podstawę do wyliczeń przyjęto ilość odpadów komunalnych zebranych oraz liczbę budynków mieszkalnych objętych zbiórką tych odpadów.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik pozwala na monitorowanie negatywnego oddziaływania komunalnych odpadów na środowisko: im większa ilość wytworzonych odpadów tym większa presja wywierana na środowisko. Jednym z celów strategicznych dla wdrażania idei zrównoważonego rozwoju jest zmniejszenie odpadowości poprzez propagowanie odpowiednich wzorców konsumpcji i rozwój świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Tabela 3.26. Odpady komunalne wytworzone^a na 1 mieszkańca (kg)

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
319	321	322	320	316	316	319	317	297

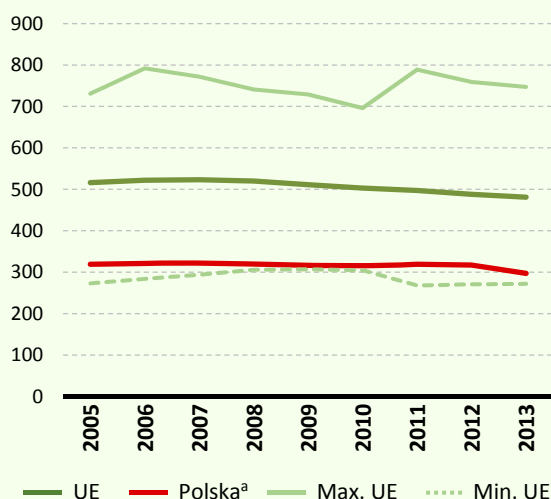
^a Dane szacunkowe.
Źródło: dane Eurostat.

Podstawowym warunkiem ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko naturalne jest zmniejszanie ilości wytwarzanych odpadów, w tym odpadów komunalnych, m.in. poprzez propagowanie odpowiednich wzorców konsumpcji, produkcję i promowanie artykułów o wydłużonym okresie użytkowania oraz poprawę systemu recyklingu. W latach 2005-2012 ilość wytworzonych w ciągu roku odpadów komunalnych w Polsce utrzymywała się na zbliżonym poziomie, tj. powyżej 12 mln t. Szacuje się, że w 2013 r. w Polsce wytworzono 11,3 mln t odpadów komunalnych, tj. o 7,2% mniej niż w 2005 r. i o 6,5% mniej niż w roku 2012.

Jednocześnie w 2013 r. w relacji do 2005 r., ilość odpadów komunalnych wytworzonych w przeliczeniu na 1 mieszkańca zmniejszyła się o 22 kg. W porównaniu z 2012 r. ilość ta była mniejsza o 20 kg i po raz pierwszy od 2005 r. osiągnęła poziom poniżej 300 kg. W latach 2005-2013 w Polsce wskaźnik ten był jednym z niższych wśród krajów UE.

Wykres 3.62. Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca (kg)

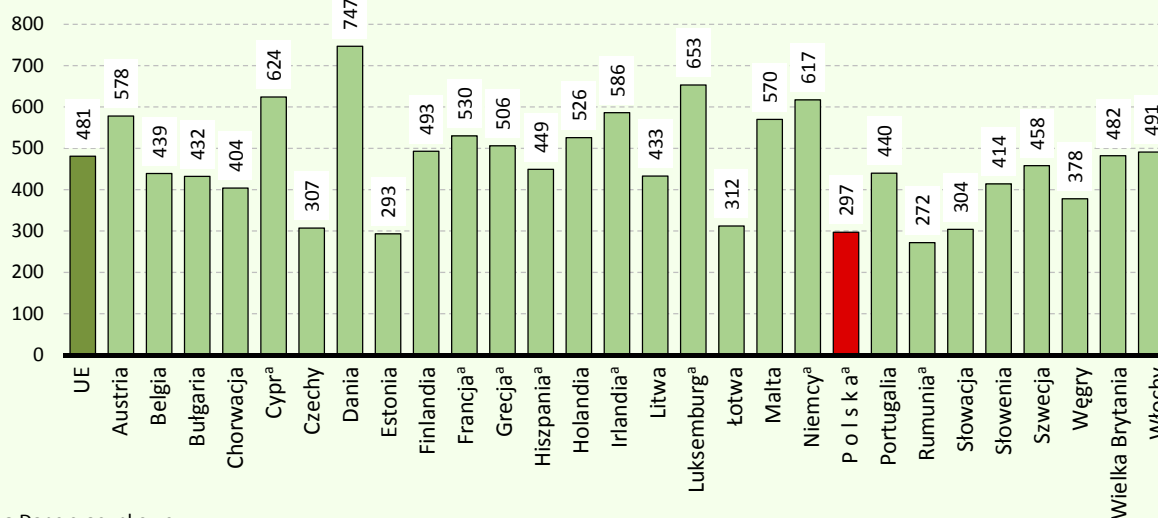
Lata	UE	Polska ^a	Max. UE	Min. UE
2005	516	319	731	273
2006	522	321	792	284
2007	523	322	772	294
2008	520	320	741	306
2009	511	316	729	307
2010	503	316	696	305
2011	497	319	789	268
2012	488	317	759	271
2013	481	297	747	272

^a Dane szacunkowe.
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. średnia ilość odpadów komunalnych wytworzonych na 1 mieszkańca w UE w porównaniu z 2005 r. była mniejsza o 6,8%. Najwięcej odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca wśród krajów UE w 2013 r. wytworzyły: Dania, Luksemburg, Cypr oraz Niemcy, a najmniej: Rumunia, Estonia, Polska i Słowacja.

Wykres 3.63. Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca w krajach UE w 2013 r. (kg)

^a Dane szacunkowe.
Źródło: dane Eurostat.

Ład środowiskowy

Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca

Nazwa wskaźnika	Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca
Dziedzina	Gospodarka odpadami
Definicja	Wskaźnik określa ilość odpadów komunalnych unieszkodliwionych poprzez składowanie w ciągu roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Odpady komunalne są to odpady powstające w gospodarstwach domowych, z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.</p> <p>Unieszkodliwianie odpadów polega na poddaniu odpadów procesom przekształceń biologicznych, fizycznych lub chemicznych w celu doprowadzenia ich do stanu, który nie stwarza zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska. Do procesów unieszkodliwiania odpadów zalicza się m.in. składowanie na składowiskach.</p> <p>Unieszkodliwianie odpadów poprzez składowanie polega na umieszczaniu odpadów wyłącznie w miejscu do tego wyznaczonym, tj. składowisku odpadów, zlokalizowanym i urządzonym zgodnie z przepisami zorganizowanego deponowania odpadów.</p> <p>Wskaźnik został wyliczony w oparciu o zebrane odpady komunalne.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik obrazuje tendencje postępowania z odpadami po ich wytworzeniu. Składowanie odpadów jest najmniej pożądanym sposobem unieszkodliwiania odpadów, ze względu na negatywny wpływ na środowisko: zanieczyszczenie powietrza (emisja metanu), wód podziemnych i gleby.

Tabela 3.27. Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca (kg)

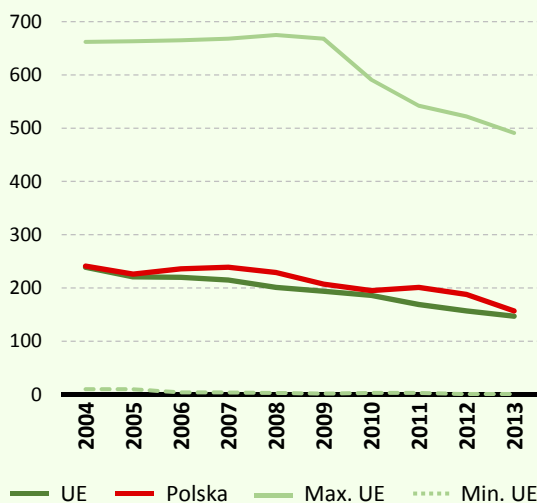
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
241	226	236	239	229	207	195	201	188	157

Źródło: dane Eurostat.

System gospodarki odpadami zgodny z zasadą zrównoważonego rozwoju, to system, w którym w pełni realizowane są zasady postępowania z odpadami. Kluczową kwestią w gospodarce odpadami jest właściwa hierarchia sposobów postępowania z odpadami, czyli przede wszystkim zapobieganie powstawaniu odpadów, następnie przygotowanie do ponownego użycia, recykling, czyli ponowne przetwarzanie na produkty, materiały lub substancje wykorzystywane w pierwotnym celu, inne metody odzysku, np. odzysk energii i na końcu unieszkodliwianie.

Wykres 3.64. Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca (kg)

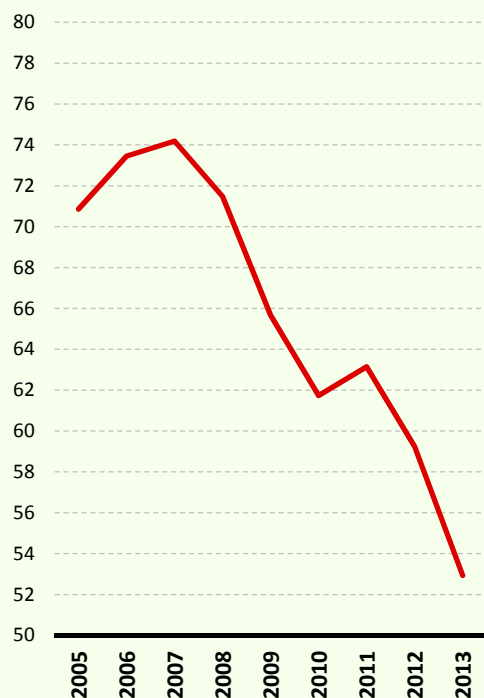

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	239	241	662	10
2005	221	226	663	10
2006	220	236	665	4
2007	215	239	668	4
2008	201	229	675	3
2009	194	207	668	2
2010	186	195	591	3
2011	169	201	542	3
2012	157	188	522	1
2013	147	157	491	1

Źródło: dane Eurostat.

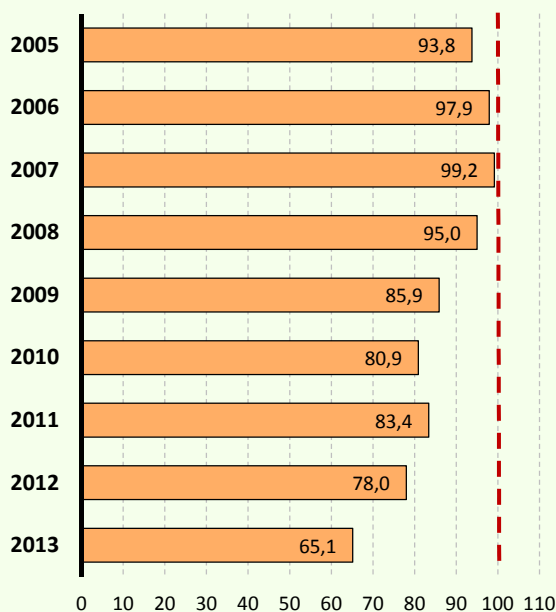
Unieszkodliwianie odpadów, w tym odpadów komunalnych poprzez składowanie jest najmniej pożądanym sposobem zagospodarowania odpadów. W latach 2004-2013 ilość odpadów komunalnych unieszkodliwianych poprzez składowanie w Polsce spadała o prawie 35% (z 9194 tys. t do 5979 tys. t). Od 2008 r. obserwuje się systematyczny spadek (z niewielkim wzrostem w 2011 r.) ilości odpadów unieszkodliwianych poprzez składowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W 2013 r. wskaźnik osiągnął wielkość 157 kg, tj. o 84 kg mniej niż w 2004 r., przy średniej UE – 147 kg na 1 mieszkańca, a w porównaniu z 2012 r. był mniejszy o 31 kg (o 16,5%).

Wykres 3.65. Odpady komunalne składowane w % odpadów wytworzonych

Źródło: dane Eurostat.

Wykres 3.66. Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca (2004 = 100)

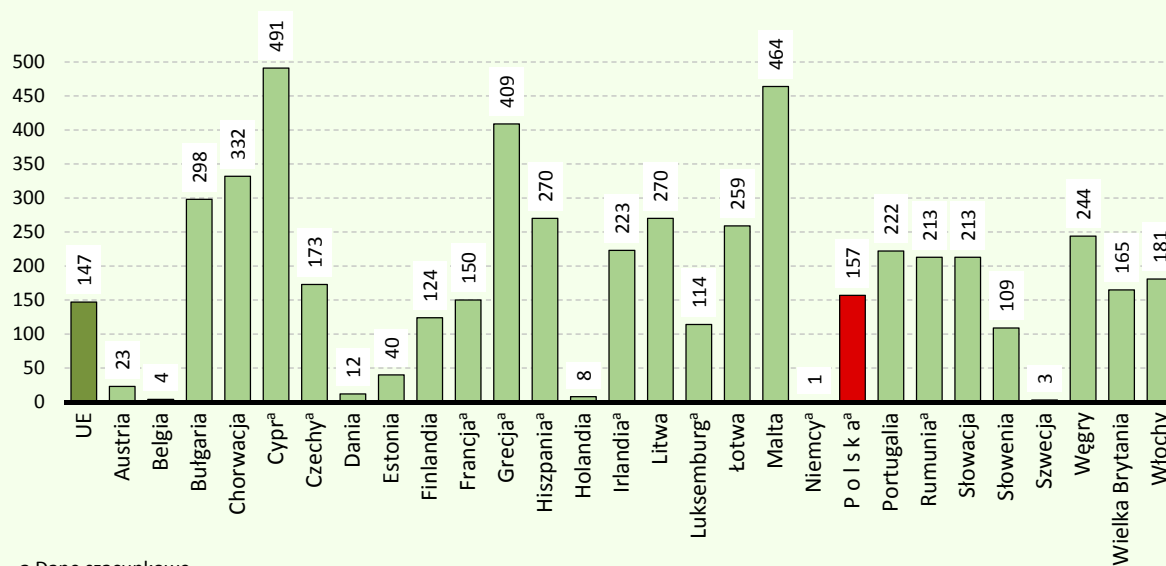

Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Średnia ilość odpadów komunalnych unieszkodliwianych przez składowanie przypadająca na 1 mieszkańca UE w 2013 r. w porównaniu z 2004 r. była mniejsza o 92 kg. We wszystkich krajach należących do UE obserwuje się systematyczny spadek tego wskaźnika, jednak różnica między jego wartością minimalną a maksymalną w 2013 r. wyniosła aż 490 kg. Wśród krajów UE najmniejszą ilość odpadów unieszkodliwianych poprzez składowanie odnotowano w Niemczech, Szwecji i Belgii, najwyższą na Cyprze, Malcie i w Grecji.

Wykres 3.67. Odpady komunalne unieszkodliwiane poprzez składowanie na 1 mieszkańca w krajach UE w 2013 r. (kg)

^a Dane szacunkowe.

Źródło: dane Eurostat.

Ład środowiskowy

Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych

Nazwa wskaźnika	Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych
Dziedzina	Gospodarka odpadami
Definicja	Relacja masy odpadów komunalnych zebranych selektywnie do masy odpadów komunalnych zebranych ogółem.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Odpady komunalne to odpady powstające w gospodarstwach domowych, z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych; zmieszane odpady komunalne pozostają zmieszanymi odpadami komunalnymi, nawet jeżeli zostały poddane czynności przetwarzania odpadów, która nie zmieniła w sposób znaczący ich właściwości.</p> <p>Zbieranie odpadów to gromadzenie odpadów przed ich transportem do miejsc przetwarzania, w tym wstępne sortowanie nieprowadzące do zasadniczej zmiany charakteru i składu odpadów i niepowodujące zmiany klasyfikacji odpadów oraz tymczasowe magazynowanie odpadów.</p> <p>Zgodnie z ustawą o odpadach przez selektywne zbieranie rozumie się zbieranie, w ramach którego dany strumień odpadów, w celu ułatwienia specyficznego przetwarzania, obejmuje jedynie odpady charakteryzujące się takimi samymi właściwościami i takimi samymi cechami.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik obrazuje tendencje postępowania z odpadami komunalnymi po ich wytworzeniu. Selektywna zbiórka zwiększa odzysk odpadów zgodnie z wymogami ochrony środowiska czyli w celu ich przetwarzania. Efektywne unieszkodliwianie odpadów prowadzi do poprawy jakości życia ludności dzięki zapewnieniu lepszego stanu środowiska.

Tabela 3.28. Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych (%)

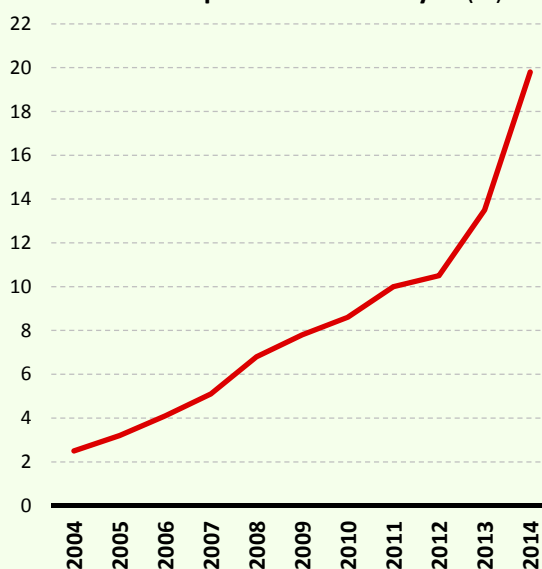
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
2,5	3,2	4,1	5,1	6,8	7,8	8,6	10,0	10,5	13,5	19,8

Źródło: dane GUS.

Odpady komunalne to odpady powstające w gospodarstwach domowych, a także pochodzące od innych wytwórców, ale posiadające podobny charakter lub skład. Istotną kwestią w gospodarce odpadami, w tym odpadami komunalnymi, jest właściwa hierarchia sposobów postępowania z nimi. Jej przestrzeganie pozwala na ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko. Głównym sposobem działania jest zmniejszanie ilości wytwarzanych odpadów komunalnych, m.in. poprzez propagowanie odpowiednich wzorów konsumpcji. Bardzo ważnym sposobem postępowania z odpadami komunalnymi po ich wytworzeniu jest selektywna zbiórka odpadów, która pozwala na zwiększenie odzysku odpadów w celu ich przetwarzania czyli zgodnie z wymogami ochrony środowiska. Relacja masy odpadów komunalnych zebranych selektywnie do masy odpadów komunalnych zebranych ogółem obrazuje tendencje postępowania z odpadami komunalnymi po ich wytworzeniu.

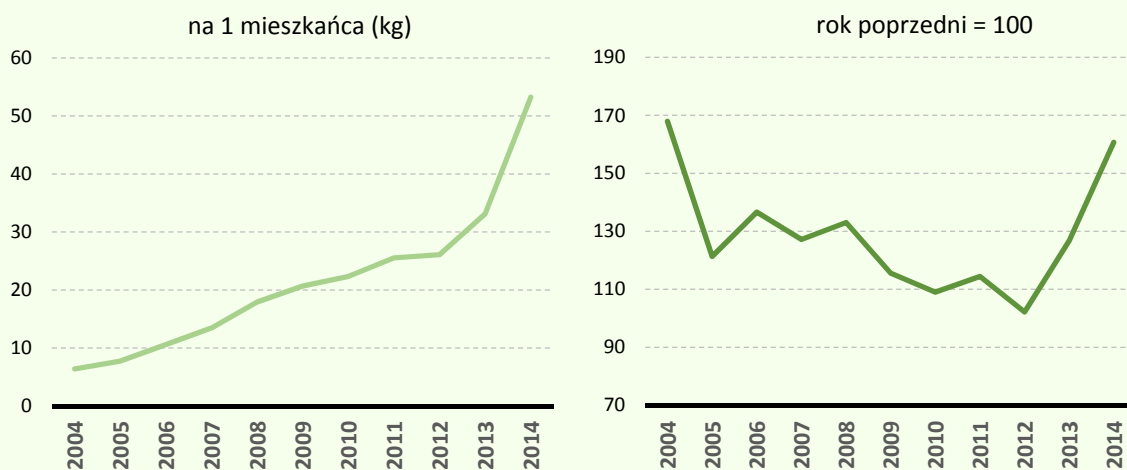
W latach 2004-2014 obserwujemy systematyczny wzrost ilości odpadów komunalnych zebranych selektywnie i jednocześnie wzrost ich udziału w ogólnej ilości zebranych odpadów komunalnych. W 2014 r. całkowita waga odpadów zebranych selektywnie wyniosła 2049 tys. t i była ponad 8-krotnie większa niż 2004 r., a w porównaniu z 2013 r. wzrosła o prawie 61%. Udział odpadów zebranych selektywnie w ogólnej ilości zebranych odpadów komunalnych w 2014 r. wyniósł 19,8%, co w porównaniu z 2004 r. stanowi wzrost o 17,3 p. proc., a w odniesieniu do 2013 r. – wzrost o 6,3 p. proc. Najwięcej – ponad 85% w 2014 r. – zebranych selektywnie odpadów komunalnych pochodziło z gospodarstw domowych; w 2004 r. było to około 68%, a w 2013 r. – blisko 81%. Na jednego mieszkańca Polski przypadało około 53 kg zebranych selektywnie odpadów komunalnych (rok wcześniej – 33 kg, a w 2011 r. – około 25 kg).

Wykres 3.68. Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych (%)

Źródło: dane GUS.

Wykres 3.69. Odpady komunalne zebrane selektywnie w ciągu roku

Źródło: dane GUS.

Ład środowiskowy

Recykling odpadów opakowaniowych

Nazwa wskaźnika	Recykling odpadów opakowaniowych
Dziedzina	Gospodarka odpadami
Definicja	<p>Wskaźnik obliczany jest jako stosunek masy odpadów opakowaniowych poddanych recyklingowi do masy wprowadzonych na rynek odpadów opakowaniowych.</p> <p>Wskaźnik obrazuje recykling odpadów opakowaniowych w danym roku.</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wymagania, jakim muszą odpowiadać opakowania oraz sposoby postępowania z opakowaniami i odpadami opakowaniowymi regulują przepisy Ustawy z dnia 13 VI 2013 r. o gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi (Dz. U. z 2013 r., poz. 888). Obowiązek odzysku, a w szczególności recyklingu odpadów, może być realizowany przez zobowiązanego przedsiębiorcę samodzielnie albo za pośrednictwem organizacji odzysku, która przejmie od przedsiębiorcy obowiązki związane z odzyskiem odpadów. Podstawowe informacje służące do obliczenia wymaganego i osiągniętego poziomu odzysku, czyli masę i liczbę opakowań wprowadzanych na rynek, ustala się według ewidencji prowadzonej przez przedsiębiorcę.</p> <p>Odpadami opakowaniowymi są wszystkie opakowania, w tym opakowania wielokrotnego użytku wycofane z ponownego użycia, stanowiące odpady w rozumieniu przepisów o odpadach, z wyjątkiem odpadów powstających w procesie produkcji opakowań.</p> <p>Recykling to odzysk, w ramach którego odpady są ponownie przetwarzane na produkty, materiały lub substancje wykorzystywane w pierwotnym celu lub innych celach; obejmuje to ponowne przetwarzanie materiału organicznego (recykling organiczny), ale nie obejmuje odzysku energii i ponownego przetwarzania na materiały, które mają być wykorzystane jako paliwa lub do celów wypełniania wyrobisk.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Wskaźnik monitoruje poziom recyklingu (odzyskiwania) odpadów opakowaniowych i aktywne ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko poprzez powtórne ich wykorzystanie. Wielokrotne użytkowanie surowców ogranicza zużycie zasobów i ma wpływ na zmniejszenie materiałochłonności produkcji.</p>

Tabela 3.29. Recykling odpadów opakowaniowych (%)

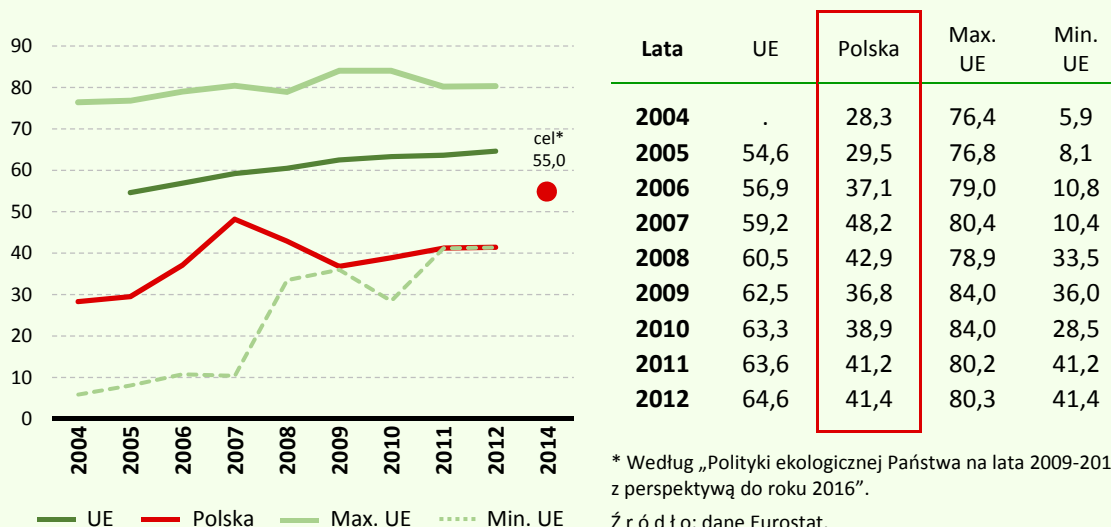
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
28,3	29,5	37,1	48,2	42,9	36,8	38,9	41,2	41,4

Źródło: dane Eurostat.

Recykling czyli ponowne przetwarzanie na produkty materiałów lub substancji zawartych w odpadach to jeden ze sposobów postępowania z odpadami zgodny z zasadą zrównoważonego rozwoju. Recyklingowi poddawane są m.in. odpady opakowaniowe. Poziom recyklingu odpadów opakowaniowych monitorowany jest przez wskaźnik obrazujący, jaki procent odpadów opakowaniowych wprowadzonych na rynek został poddany recyklingowi w danym roku.

W latach 2004-2012 wskaźnik monitorujący poziom recyklingu odpadów opakowaniowych początkowo wzrastał – do 48,2% w 2007 r. Po spadkach w 2008 i 2009 r., w następnych latach ponownie widoczna jest korzystna tendencja wzrostowa wskaźnika. Według danych Ministerstwa Środowiska, w 2012 r. recyklingowi poddano 1932 tys. t. odpadów opakowaniowych, spośród 4664 tys. t. wprowadzonych na rynek, a podlegających obowiązkowi recyklingu. Wskaźnik recyklingu osiągnął wartość 41,4% i był wyższy o 13,1 p. proc. w porównaniu z 2004 r. i o 0,2 p. proc. w stosunku do roku poprzedniego. Zgodnie z „Polityką ekologiczną Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą do roku 2016” i zobowiązaniami wynikającymi z członkostwa w UE, do końca 2014 r. Polska powinna osiągnąć recykling odpadów opakowaniowych na poziomie minimum 55%.

Wykres 3.70. Recykling odpadów opakowaniowych (%)

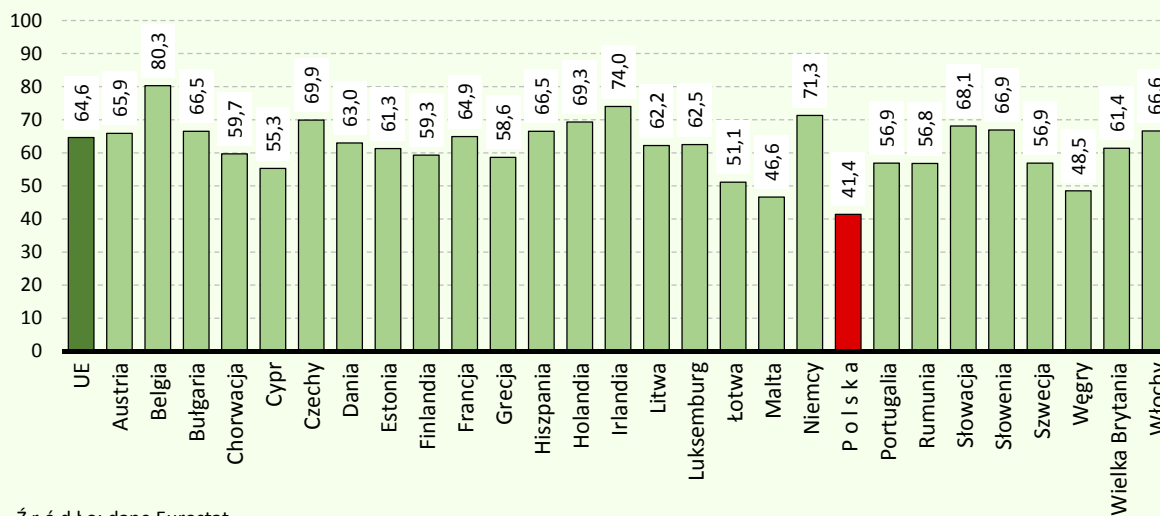

Porównania międzynarodowe

Wśród krajów UE najwyższy poziom recyklingu odpadów opakowaniowych w 2012 r. osiągnięto w Belgii. Kolejne kraje o wysokim wskaźniku recyklingu to Irlandia i Niemcy. W Polsce poziom recyklingu odpadów opakowaniowych był w 2012 r. najniższy w UE i wyniósł o 23,2 p. proc. mniej niż średnia dla krajów UE. Do krajów o wskaźniku recyklingu odpadów opakowaniowych niższym niż 50,0% należą jeszcze, obok Polski, Malta i Węgry.

Wykres 3.71. Recykling odpadów opakowaniowych w krajach UE w 2012 r.(%)

Źródło: dane Eurostat.

Ład instytucjonalno-polityczny

Wykaz wskaźników

Finansowanie zrównoważonego rozwoju

- Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się
- Polskie inwestycje bezpośrednie w krajach rozwijających się !

Globalizacja handlu

- Import z krajów rozwijających się według grup dochodowych !

Polityka spójności i efektywności

- Poziom zaufania wobec instytucji publicznych
- Wskaźnik postrzeganej korupcji !

Społeczeństwo obywatelskie – otwartość i uczestnictwo oraz aktywność obywatelska

- Frekwencja w wyborach parlamentarnych oraz samorządowych
- Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu
- Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną !
- Wskaźnik zaufania !
- Odsetek osób angażujących się w wolontariat !

Równoprawność w zarządzaniu

- Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych !
- Udział kobiet w życiu publicznym !

Ład instytucjonalno-polityczny

Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się

Nazwa wskaźnika	Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się
Dziedzina	Finansowanie zrównoważonego rozwoju
Definicja	Wskaźnik przedstawia udział darowizn i pożyczek stanowiących Oficjalną Pomoc Rozwojową (ODA), udzielanych przez instytucje rządowe państw-dawców lub organizacje międzynarodowe krajom rozwijającym się, mających na celu wsparcie rozwoju gospodarczego tych krajów w dochodzie narodowym brutto.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Pożyczki mogą być uznane jako Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) tylko wtedy, gdy zawierają element darowizny o wartości przynajmniej 25% wartości udzielanej pomocy.</p> <p>Obok przepływów finansowych do ODA zaliczana jest również pomoc techniczna, mająca na celu rozwój zasobów ludzkich, podniesienie kwalifikacji oraz możliwości technicznych i produkcyjnych krajów rozwijających się. Do ODA nie zalicza się dotacji przeznaczonych na wydatki wojskowe.</p> <p>Warunkiem zaklasyfikowania pomocy jako Oficjalnej Pomocy Rozwojowej jest także obecność kraju-biorcy na liście ustalonej przez Komitet Pomocy Rozwojowej OECD (<i>Development Assistance Committee, DAC</i>).</p> <p>Lista biorców pomocy rozwojowej DAC (ang. <i>The DAC List of ODA Recipients</i>) to modyfikowana okresowo lista krajów, które – zgodnie z klasyfikacją Komitetu Pomocy Rozwojowej (OECD-DAC) – uprawnione są do otrzymywania Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA).</p> <p>Wyróżnia się m.in. pomoc rozwojową udzielaną przez państwa-donorów krajom rozwijającym się za pośrednictwem instytucji międzynarodowych tzw. pomoc wielostronną oraz pomoc realizowaną przez pojedyncze państwo-dawcę we współpracy z państwem-biorcą, tzw. pomoc dwustronną.</p> <p>Dochód narodowy brutto to suma dochodów pierwotnych brutto wszystkich sektorów własności albo wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych; stanowi sumę produktu krajowego brutto i dochodów pierwotnych netto z zagranicy.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik obrazuje zaangażowanie państwa (odpowiedzialność i solidarność) w pomoc rozwojową dla krajów rozwijających się. Podstawowym celem pomocy rozwojowej jest urzeczywistnienie w skali całego świata prawa człowieka do rozwoju. Wskaźnik przekazuje informacje o wielkości przepływów finansowych przekazanych na wspieranie rozwoju i ograniczenie ubóstwa w krajach rozwijających się.

Tabela 4.1. Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się (%)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0,05	0,07	0,09	0,10	0,08	0,09	0,08	0,08	0,09	0,10

Źródło: dane OECD, Eurostat.

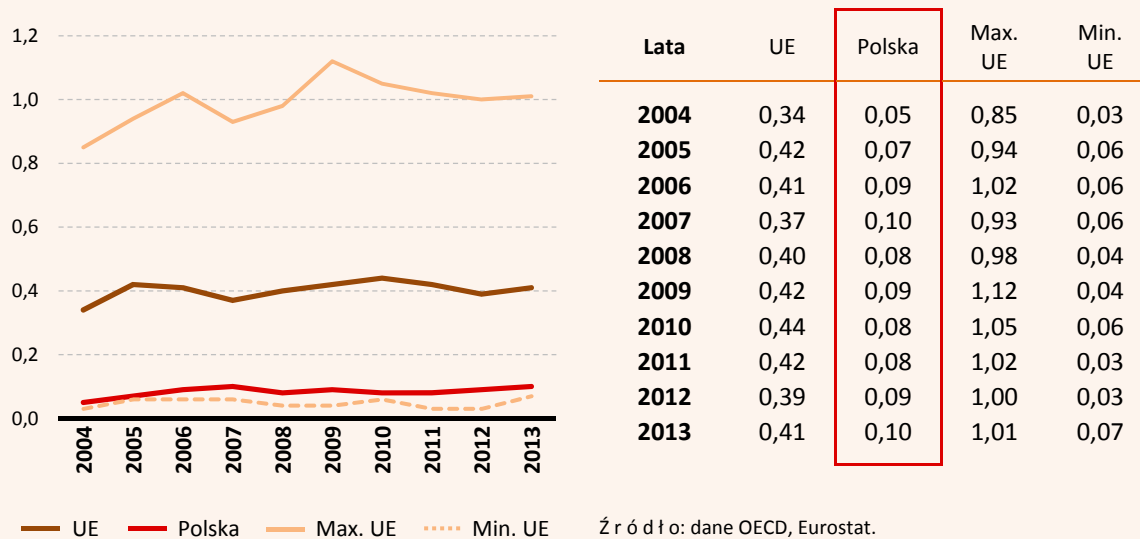
Jednym z najważniejszych wydarzeń dla polskiej współpracy rozwojowej w 2013 r. było przystąpienie 22 października do Komitetu Pomocy Rozwojowej Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Polska została dwudziestym dziewiątym członkiem tego najbardziej prestiżowego międzynarodowego forum zrzeszającego najważniejszych dawców pomocy rozwojowej. Do tej pory Polska uczestniczyła w części prac Komitetu Pomocy Rozwojowej Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, ale bez prawa głosu.

W 2013 r. Polska przeznaczyła na oficjalną pomoc rozwojową 1478 mln zł, tj. ponad trzykrotnie więcej niż w 2004 r. (428 mln zł). W latach 2004-2007 wartość ODA systematycznie rosła. W 2008 r. nastąpiło zmniejszenie wartości ODA do poziomu 897 mln zł (o 10,7% w stosunku do 2007 r.) w wyniku obniżenia o 53,1% wartości pomocy dwustronnej. Spadek wartości ODA w stosunku do roku poprzedniego odnotowano również w 2010 r. (o 2,3%). Od 2011 r. wartość ODA stale rośnie.

Biorąc pod uwagę wartość wydanych środków na oficjalną pomoc rozwojową w relacji do dochodu narodowego brutto (DNB) w latach 2004-2007 odnotowano wzrost wartości wskaźnika, a w latach 2008-2013 wskaźnik kształtował się na zbliżonym poziomie 0,08% – 0,10% ODA w DNB.

W 2005 r. państwa członkowskie przyjęły na siebie zobowiązanie do zwiększenia wysokości ODA do poziomu 0,56% DNB do 2010 r. oraz 0,7% DNB do 2015 r. Dla państw członkowskich, które przystąpiły do UE w lub po 2004 r., w tym dla Polski, wskaźniki zostały określone na niższym poziomie: 0,17% DNB do 2010 r. oraz 0,33% DNB do 2015 r. W 2013 r. Polska osiągnęła poziom ODA w wysokości 0,1% DNB, czyli niższy niż pułap, który zobowiązała się osiągnąć do 2010 r.

Wykres 4.1. Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się (%)

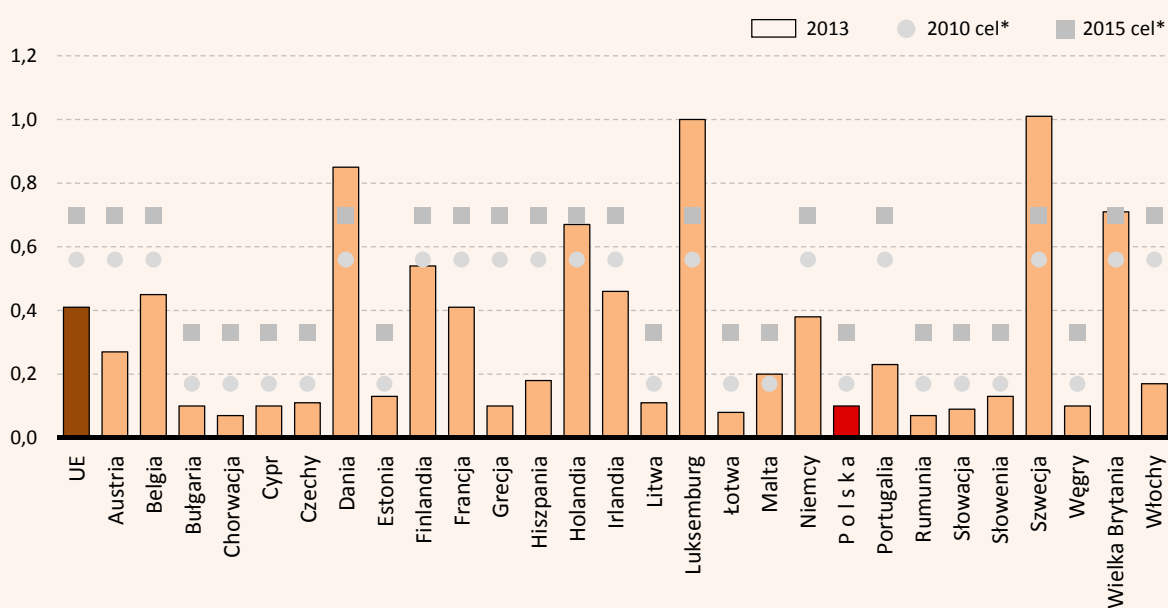

Porównania międzynarodowe

W 2013 r. Polska przeznaczyła na cele rozwojowe środki stanowiące 0,1% DNB, co sytuuje nasz kraj pośród państw UE o najniższym udziale ODA w dochodzie narodowym brutto. Najwyższą wartość wskaźnika w 2013 r. uzyskały Szwecja (1,01%) i Luksemburg (1,00%), państwa te są od lat liderami w tym zakresie wśród państw członkowskich UE. Najniższy wskaźnik odnotowano w Chorwacji i Rumunii (po 0,07%).

W 2010 r. UE nie osiągnęła założonego okresowego celu, tj. przeznaczenia na oficjalną pomoc rozwojową 0,56% DNB Unii Europejskiej. W 2013 r. Wielka Brytania po raz pierwszy przekroczyła wyznaczoną przez ONZ wartość docelową 0,7% ODA w DNB. Natomiast w trzech państwach UE – Danii, Szwecji i Luksemburgu – od lat notuje się najwyższe wartości omawianego wskaźnika i przekroczenie wartości docelowej poziomu ONZ. W 2013 r. w stosunku do 2012 r. wzrost wartości ODA w DNB odnotowano w 12 krajach członkowskich UE, w 11 odnotowano spadek wartości wskaźnika, natomiast w 5 państwach UE wartość wskaźnika nie zmieniła się.

Wykres 4.2. Oficjalna Pomoc Rozwojowa (ODA) dla krajów rozwijających się w krajach UE

* Zgodnie ze zobowiązaniem przyjętym na posiedzeniu Rady ds. Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych UE (GAERC).

Źródło: dane Eurostat.

Ład instytucjonalno-polityczny

Polskie inwestycje bezpośrednie w krajach rozwijających się

Nazwa wskaźnika	Polskie inwestycje bezpośrednie w krajach rozwijających się
Dziedzina	Finansowanie zrównoważonego rozwoju
Definicja	<p>Wskaźnik odzwierciedla wartość polskich inwestycji bezpośrednich (ogółem odpływ kapitału) w krajach rozwijających się znajdujących się na liście ustalonej przez Komitet Pomocy Rozwojowej OECD (<i>Development Assistance Committee, DAC</i>):</p> <ul style="list-style-type: none"> – kraje najstąbiej rozwinięte, – pozostałe kraje o niskich dochodach, – kraje o niższym średnim dochodzie, – kraje o wyższym średnim dochodzie.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Inwestycje bezpośrednie za granicą są to inwestycje inwestorów bezpośrednich będących rezydentami w podmioty bezpośredniego inwestowania nierezydentów. Dotyczy to sytuacji kiedy rezydenci (inwestorzy bezpośredni) wywierają wpływ lub kontrolują nierezydentów – podmioty bezpośredniego inwestowania.</p> <p>Inwestor bezpośredni jest to podmiot, który bezpośrednio lub pośrednio, sam lub razem z innymi kontrolowanymi przez siebie podmiotami, posiada co najmniej 10% głosów w organie stanowiącym innego podmiotu.</p> <p>Lista biorców pomocy rozwojowej DAC (ang. <i>The DAC List of ODA Recipients</i>) to modyfikowana okresowo lista krajów, które – zgodnie z klasyfikacją Komitetu Pomocy Rozwojowej (OECD-DAC) – uprawnione są do otrzymywania Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA).</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Bezpośrednie inwestycje zagraniczne dla gospodarek krajów przyjmujących mogą przynieść wielowymiarowe korzyści. Pomagają zwalczać ubóstwo poprzez tworzenie nowych miejsc pracy, zwiększanie potencjału produkcyjnego oraz transfer nowych technologii. Aby inwestycja została przeprowadzona zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, musi wpisywać się w działania rozwojowe danego kraju, wzmacniać lokalny rynek, płacić podatki, unikać korupcji oraz monitorować łańcuchy dostaw. Z kolei umiędzynarodowienie polskich przedsiębiorstw może przynieść im wiele korzyści poprzez dostęp do nowych rynków oraz zasobów.</p>

Tabela 4.2. Polskie inwestycje bezpośrednie w krajach rozwijających się (mln zł)

	2010	2011	2012
Kraje najstąbiej rozwinięte	17,7	2,6	26,3
Pozostałe kraje o niskich dochodach	-67,1	-0,8	0,3
Kraje o niższym średnim dochodzie	438,6	172,8	297,4
Kraje o wyższym średnim dochodzie	-210,9	734,8	228,4

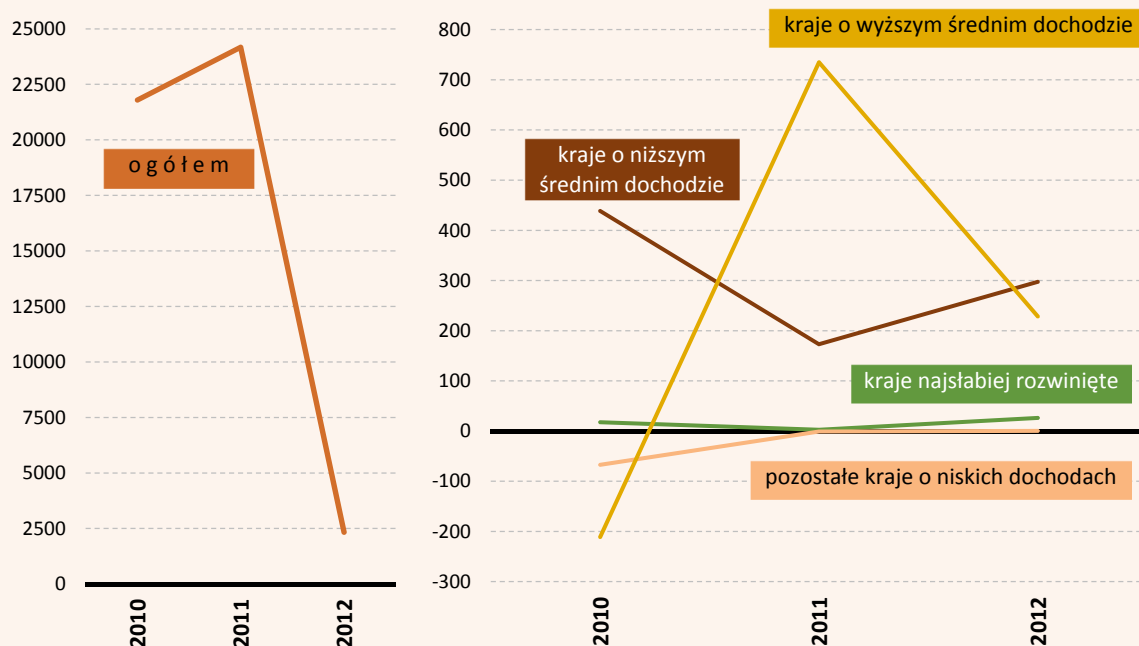
U w a g a. Znak (+) oznacza odpływ kapitału z Polski, znak (-) oznacza wycofanie do Polski.
 Ź r ó d ł o: dane Narodowego Banku Polskiego.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne kierowane do krajów rozwijających się, jeśli są prowadzone zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, mogą stanowić jedno ze źródeł finansowania działań rozwojowych. W krajach najstabilniej rozwiniętych oraz w grupie pozostałych krajów o niskich dochodach bezpośrednie inwestycje zagraniczne odgrywają szczególnie ważną rolę, ponieważ w krajach tych uzależnienie od inwestycji zagranicznych może być wysokie.

Wartość polskich inwestycji bezpośrednich przeznaczona do krajów najstabilniej rozwiniętych oraz do innych krajów o niskich dochodach w latach 2010-2012 kształtowała się na niskim poziomie. W 2012 r. udział polskich inwestycji bezpośrednich kierowanych do krajów najstabilniej rozwiniętych w polskich inwestycjach bezpośrednich za granicą ogółem wyniósł 1,1%. Większe zaangażowanie polskiego kapitału zauważalne jest w grupie krajów o niższym średnim dochodzie oraz grupie krajów o wyższym średnim dochodzie. W 2012 r. odpływ kapitału z tytułu bezpośrednich inwestycji do wymienionych powyżej dwóch grup krajów wyniósł odpowiednio: 297,4 mln zł i 228,4 mln zł. Udział polskich inwestycji bezpośrednich kierowanych do krajów o niższym średnim dochodzie oraz do krajów o wyższym średnim dochodzie w polskich inwestycjach bezpośrednich za granicą ogółem w 2012 r. wyniósł odpowiednio: 12,7% oraz 9,8%.

Wykres 4.3. Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą (mln zł)

Źródło: dane Narodowego Banku Polskiego.

Ład instytucjonalno-polityczny

Import z krajów rozwijających się według grup dochodowych

Nazwa wskaźnika	Import z krajów rozwijających się według grup dochodowych
Dziedzina	Globalizacja handlu
Definicja	<p>Wartość importu w cenach rynkowych z krajów znajdujących się na liście ustalonej przez Komitet Pomocy Rozwojowej OECD (<i>Development Assistance Committee, DAC</i>).</p> <p>Kraje z listy biorców pomocy rozwojowej OECD DAC według grup dochodowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kraje najstąbiej rozwinięte, – pozostałe kraje o niskich dochodach, – kraje o niższym średnim dochodzie, – kraje o wyższym średnim dochodzie.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Komitet Pomocy Rozwojowej jako organ OECD jest najważniejszym międzynarodowym forum współpracy największych krajów-donorów pomocy rozwojowej.</p> <p>Lista biorców pomocy rozwojowej DAC – modyfikowana okresowo lista krajów, które – zgodnie z klasyfikacją Komitetu Pomocy Rozwojowej (OECD-DAC) – uprawnione są do otrzymywania Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA). Obejmuje następujące grupy państw: kraje najstąbiej rozwinięte, pozostałe kraje o niskich dochodach, kraje o niższym średnim dochodzie, kraje o wyższym średnim dochodzie. Grupy dochodowe nawiązują do definicji Banku Światowego.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik pokazuje dostęp krajów rozwijających się do polskiego rynku. Import z krajów rozwijających się ma na celu integrację tych krajów ze światową gospodarką. Handel międzynarodowy może dopomóc w walce z ubóstwem, sprzyjać zwiększaniu dochodów podatkowych i powodować rozwój gospodarczy w krajach rozwijających się.

Tabela 4.3. Import z krajów rozwijających się według grup dochodowych (mld euro)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kraje znajdujące się na liście biorców pomocy rozwojowej według OECD DAC ..	7,0	7,4	10,1	12,5	15,1	11,7	14,2	16,6	17,0	17,6	21,8
według grup dochodowych:											
kraje najstąbiej rozwinięte	0,1	0,1	0,3	0,3	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,6	0,4
pozostałe kraje o niskich dochodach	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabela 4.3. Import z krajów rozwijających się według grup dochodowych (dok.)

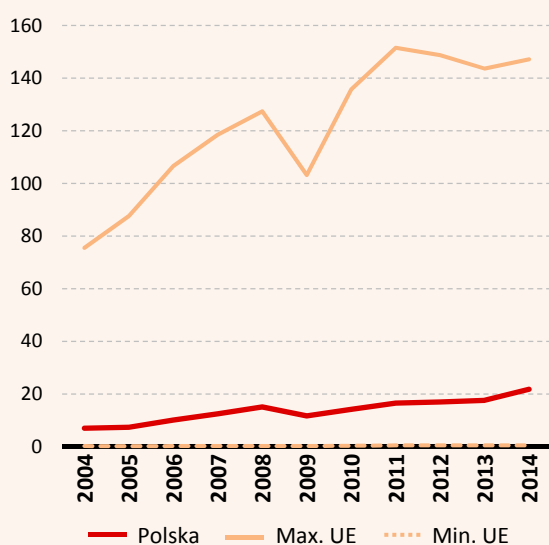
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kraje znajdujące się na liście biorców pomocy rozwojowej według OECD DAC (dok.):											
kraje o niższym średnim dochodzie	1,4	1,5	2,3	2,8	2,9	1,8	2,6	3,6	3,6	3,3	3,9
kraje o wyższym średnim dochodzie	3,1	3,2	3,9	4,3	5,6	4,1	4,1	5,1	5,0	5,1	6,7
Chiny łącznie z Hongkongiem..	2,4	2,6	3,6	5,1	6,4	5,6	7,0	7,5	8,1	8,6	10,8

Źródło: dane Eurostat.

Stopień dostępu krajów rozwijających się do rynku polskiego oraz pozostałych krajów UE określa wartość importu z wymienionej grupy państw.

W Polsce import z krajów rozwijających się w latach 2004-2014 wzrósł ponad trzykrotnie i w 2014 r. osiągnął wartość 21,8 mld euro. Do wzrostu tego przyczynił się głównie rosnący import z Chin. W 2004 r. udział importu z Chin w imporcie ogółem z krajów rozwijających się wyniósł 34,3%, a w 2014 r. wzrósł do 49,5% osiągając wartość 10,8 mld euro. Grupa krajów o wyższym średnim dochodzie zajmuje kolejną pozycję pod względem wartości importu z krajów rozwijających się (6,7 mld euro w 2014 r.), jednak udział importu z tej grupy krajów w imporcie ogółem z krajów rozwijających zmniejszył się w 2014 r. w porównaniu z 2004 r. z 44,3% do 30,7%.

Wykres 4.4. Import z krajów rozwijających się (mld euro)

Lata	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	7,0	75,5	0,3
2005	7,4	87,6	0,2
2006	10,1	106,6	0,3
2007	12,5	118,5	0,3
2008	15,1	127,4	0,3
2009	11,7	103,2	0,3
2010	14,2	135,7	0,4
2011	16,6	151,5	0,5
2012	17,0	148,7	0,5
2013	17,6	143,6	0,5
2014	21,8	147,1	0,5

Źródło: dane Eurostat.

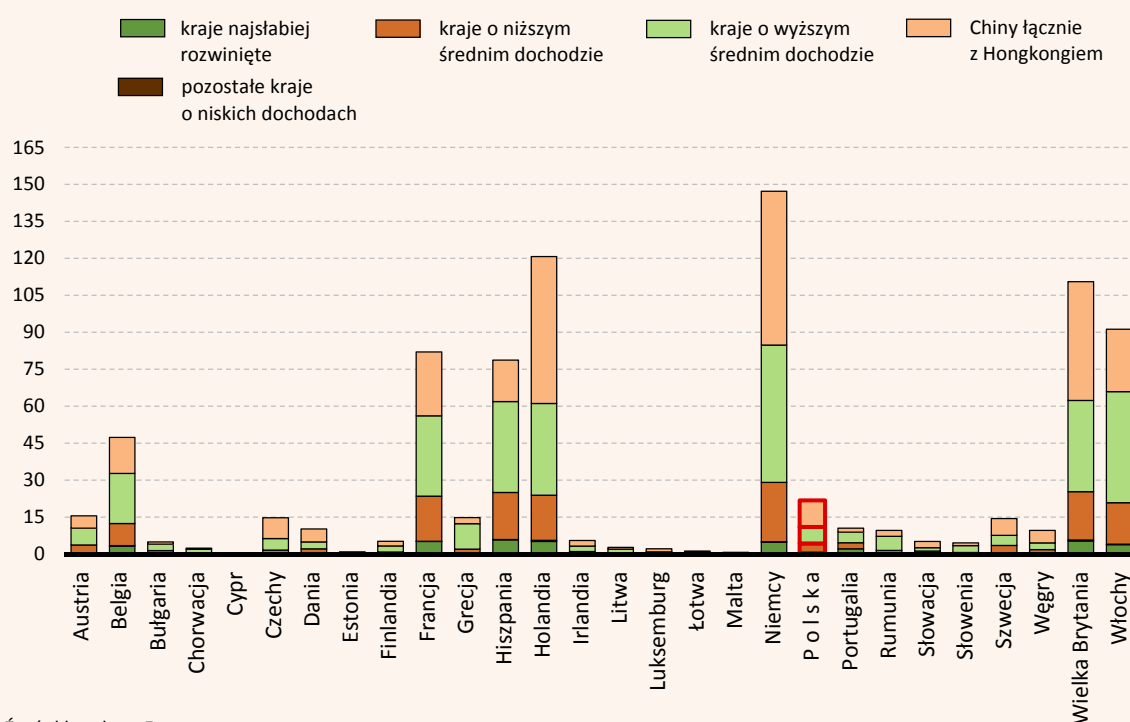
Rośnie również import z krajów najstabiliej rozwiniętych (w 2014 r. w porównaniu z 2004 r. odnotowano czterokrotny wzrost jego wartości), ale pozostaje on wciąż na niskim poziomie stanowiąc w 2014 r. 1,8% importu ogółem z krajów rozwijających się.

Udział importu z krajów rozwijających się w wartości importu ogółem w Polsce wzrósł z 9,7% w 2004 r. do 13,2% w 2014 r. Udział importu z krajów rozwijających się w wartości importu do Polski spoza krajów UE w omawianym okresie wyniósł 39,4% w 2004 r., 42,5% w 2014 r.

Porównania międzynarodowe

Import z krajów rozwijających się do Unii Europejskiej w latach 2004-2014 wzrósł prawie dwukrotnie, z 428,6 mld euro w 2004 r. do 834,9 mld euro w 2014 r. Podobnie jak w Polsce, do wzrostu importu z krajów rozwijających się przyczynił się import z Chin, którego udział w imporcie z krajów rozwijających się wyniósł 32,7% w 2004 r., 37,5% w 2014 r. Wartość importu z Chin wzrosła w 2014 r. w porównaniu z 2004 r. ponad dwukrotnie i w 2014 r. osiągnęła wartość 313,2 mld euro. Import z krajów najstabiliej rozwiniętych, pomimo odnotowanego w latach 2004-2014 ponad dwukrotnego wzrostu jego wartości, nadal pozostaje na niskim poziomie. W 2014 r. import z tej grupy krajów wyniósł 38,1 mld euro, co stanowiło 4,6% wartości importu z krajów rozwijających się.

Wykres 4.5. Import z krajów rozwijających się według grup dochodowych w krajach UE w 2014 r. (mld euro)

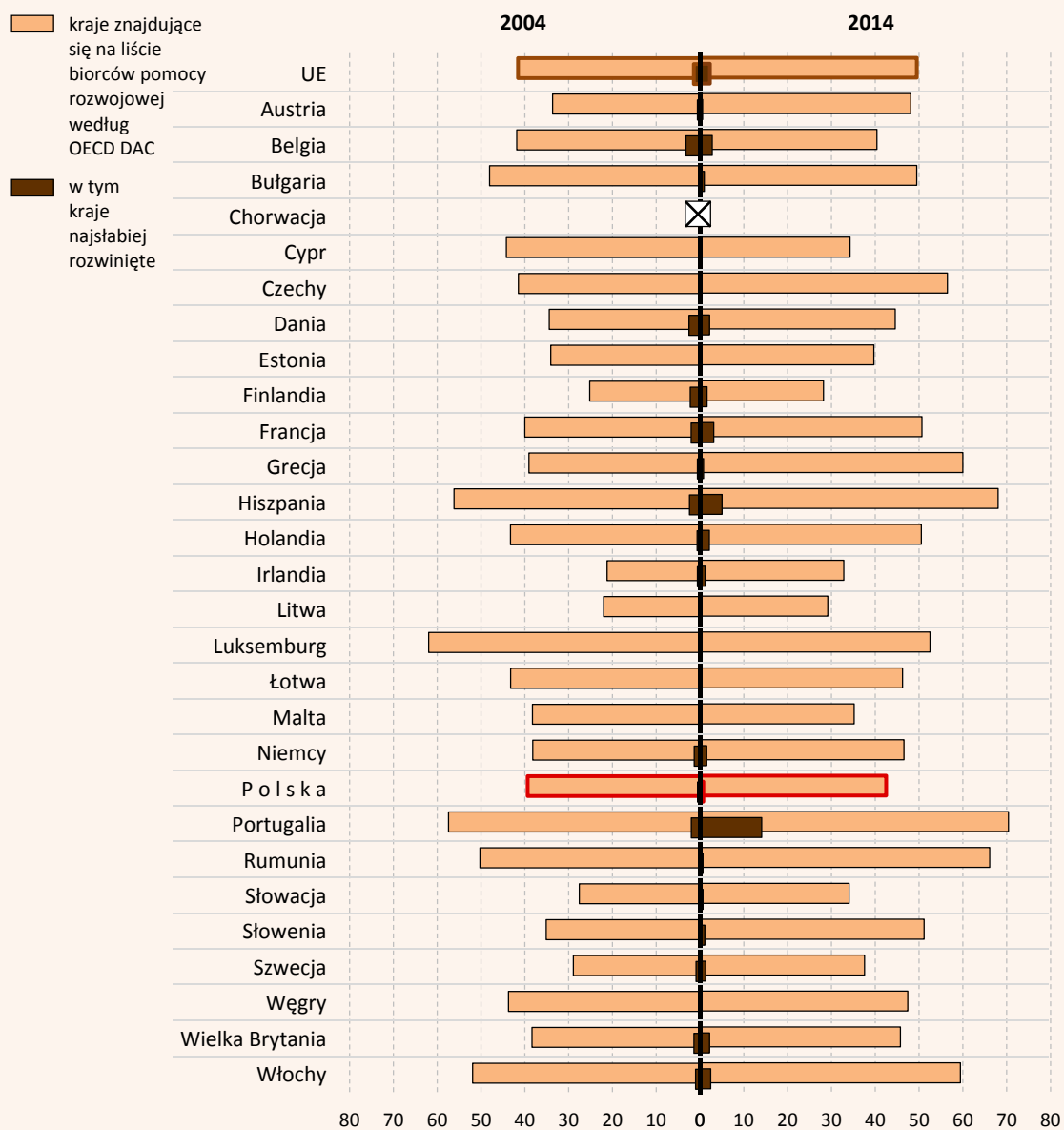

Źródło: dane Eurostat.

W 2014 r. największy udział importu z krajów rozwijających się w imporcie ogółem spoza krajów UE odnotowano w Portugalii (70,4%), Hiszpanii (68,0%) i Rumunii (66,1%), natomiast najmniejszy w Finlandii (28,2%) i na Litwie (29,2%).

Wykres 4.6. **Udział importu z krajów rozwijających się w imporcie spoza UE ogółem w krajach UE (%)**

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

☒ brak danych

Ład instytucjonalno-polityczny

Poziom zaufania wobec instytucji publicznych

Nazwa wskaźnika	Poziom zaufania wobec instytucji publicznych
Dziedzina	Polityka spójności i efektywności
Definicja	<p>Poziom zaufania społeczeństwa do instytucji publicznych przedstawia udział opinii pozytywnych (ludzi, którzy deklarują, że raczej ufają) o instytucjach. Potencjalne odpowiedzi na pytanie dotyczące zaufania to: „raczej ufam”, „raczej nie ufam”, „nie wiem”. Zaufanie nie jest zdefiniowane precyzyjnie i może zostawiać pewien obszar interpretacji dla udzielających wywiadu. Wskaźnik prezentuje wyniki badania jesiennego (badanie przeprowadzane jest dwa razy w roku: wiosną i jesienią).</p> <p>Krajowe instytucje publiczne: rząd, parlament krajowy, sądownictwo/system prawny, policja, wojsko, partie polityczne.</p> <p>Instytucje UE: Parlament Europejski, Komisja Europejska, Rada UE.</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Wskaźnik prezentuje wyniki badania Standardowy Eurobarometr zrealizowanego na zlecenie Komisji Europejskiej przez konsorcjum TNS Opinion & Social. W Polsce badanie to przeprowadzane jest na reprezentatywnej próbie 1000 osób w wieku 15 i więcej lat, techniką wywiadu bezpośredniego w domu respondenta. Standardowy Eurobarometr jest badaniem cyklicznym, realizowanym raz na pół roku we wszystkich państwach Unii Europejskiej oraz w krajach kandydujących. Jego wyniki publikowane są w postaci ogólnodostępnych raportów.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Wskaźnik pokazuje jaki procent obywateli darzy zaufaniem instytucje publiczne. Zaufanie stanowi podstawę w podjęciu współpracy w życiu publicznym tak, aby komunikacja instytucji ze społeczeństwem i z interesariuszami odbywała się w formie dialogu równorzędnych partnerów, a nie w formie jednostronnych przekazów. Zaufanie również sprzyja poczuciu bezpieczeństwa.</p>

Tabela 4.4. Poziom zaufania wobec instytucji publicznych (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Krajowe instytucje publiczne:											
rząd	13	14	15	17	20	16	29	28	23	19	26
parlament krajowy	8	12	11	10	13	11	25	25	20	17	21
sądownictwo/system prawny	16	22	30	38	36	31	38	.	.	.	41
policja	39	45	50	56	.	.	55	.	.	.	56
wojsko	71	67	68	76	.	64	73	.	.	.	70
partie polityczne	5	7	7	8	7	7	12	18	17	14	13
Instytucje UE:											
Parlament Europejski ..	51	49	59	60	52	51	57	51	60	51	52
Komisja Europejska	51	46	58	61	47	48	53	48	58	47	48
Rada UE	40	40	52	55	43	40	48	45	55	.	.

Źródło: dane Komisji Europejskiej, Eurobarometr.

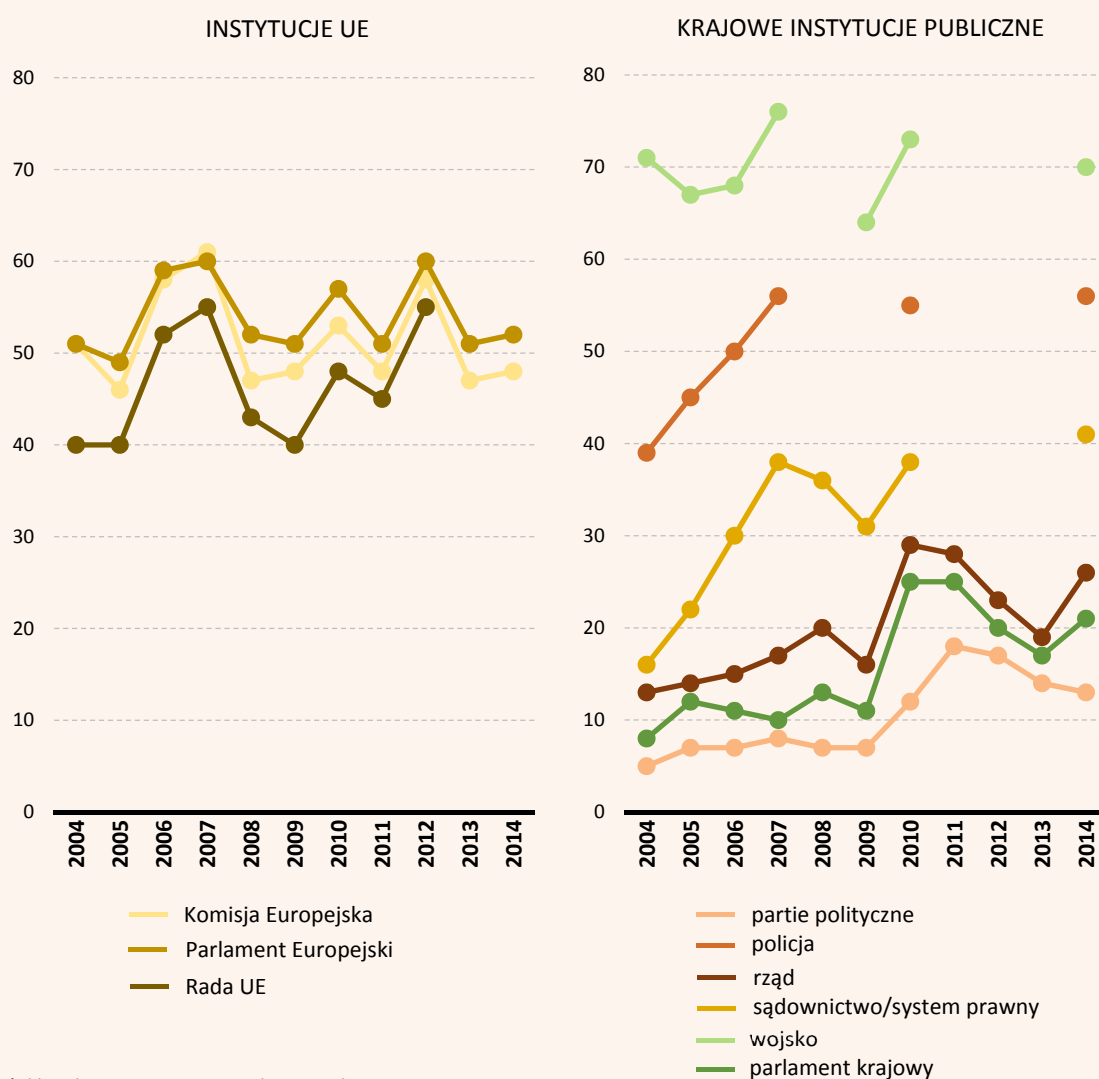

Wskaźnik poziomu zaufania wobec instytucji publicznych jest miarą pozwalającą na zobrazowanie jaki procent społeczeństwa obdarza zaufaniem krajowe instytucje publiczne (rząd, parlament krajowy, sądownictwo/system prawny, policja, wojsko, partie polityczne), jak również instytucje UE (Parlament Europejski, Komisja Europejska, Rada UE).

Wyniki jesiennego badania Standardowy Eurobarometr w 2014 r. pokazują, że obywatele polscy spośród krajowych instytucji największym zaufaniem darzą wojsko – 70% oraz policję – 56%. Tradycyjnie niskim zaufaniem Polacy obdarzają partie polityczne, w latach 2004-2014 poziom zaufania wahał się w granicach 5%-18%. W 2011 r. w stosunku do 2010 r. odnotowano wzrost zaufania do partii politycznych o 6 p. proc.

W 2014 r. w relacji do 2004 r. odnotowano wzrost zaufania do wymiaru sprawiedliwości o 25 p. proc. do 41%. Najwyższe zaufanie do parlamentu krajowego odnotowano w latach 2010-2011, do rządu w 2010 r. W 2014 r. co czwarty obywatel Polski ufał rządowi i co piąty parlamentowi krajowemu. Polacy większym zaufaniem darzą parlament europejski niż parlament krajowy; co drugi obywatel przyznaje się, że ufa parlamentowi europejskiemu.

Wykres 4.7. Poziom zaufania wobec instytucji publicznych (%)

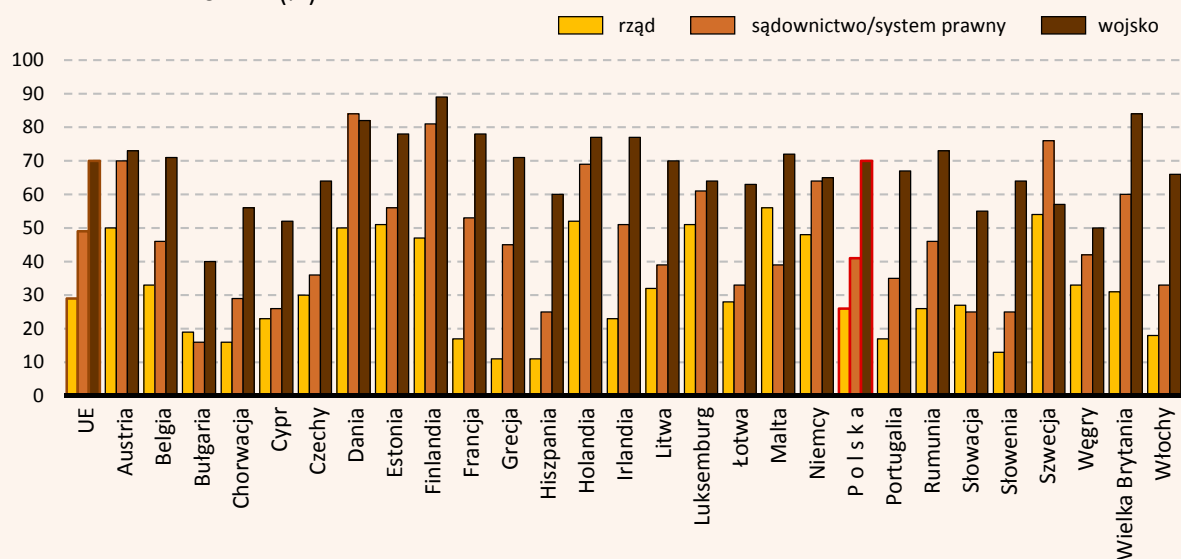

Źródło: dane Komisji Europejskiej, Eurobarometr.

Porównania międzynarodowe

Obywatele krajów UE, podobnie jak Polacy, największym zaufaniem obdarzają wojsko i policję (w 2014 r. odpowiednio: 70% i 68%), najniższym – partie polityczne (14%). W 2014 r. wśród krajów UE najwyższe zaufanie obywateli do wojska odnotowano w Finlandii (89%), Wielkiej Brytanii (84%), Danii (82%), natomiast najniższe w Bułgarii (40%), na Węgrzech (50%) i Cyprze (52%). Najwyższe zaufanie do policji deklarowali obywatele Finlandii (90%), Danii (88%), Szwecji (82%), najniższe obywatele Bułgarii (37%), Cypru (38%) i Słowacji (41%). Najwyższym zaufaniem darzą rząd obywatele Malty (56%), a najniższym – Grecji i Hiszpanii (po 11%). Parlament krajowy największym zaufaniem cieszy się w Szwecji (67%), Danii i Finlandii (po 61%), najniższym w Słowenii (9%). Wysokie zaufanie do wymiaru sprawiedliwości odnotowano w Danii (84%), Finlandii (81%) i Szwecji (76%), natomiast niskie w Bułgarii (16%), Hiszpanii, na Słowacji i w Słowenii (po 25%).

Wykres 4.8. Poziom zaufania wobec wybranych krajowych instytucji publicznych w krajach UE w 2014 r. (%)

Źródło: dane Komisji Europejskiej, Eurobarometr.

Ład instytucjonalno-polityczny

Wskaźnik postrzeganej korupcji

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik postrzeganej korupcji
Dziedzina	Polityka spójności i efektywności
Definicja	Wskaźnik postrzeganej korupcji (<i>Corruption Perceptions Index – CPI</i>) jest wskaźnikiem kompozytowym prezentującym postrzegany poziom korupcji sektora publicznego. Wynik badania powstaje na podstawie zbieranych opinii obywateli, ekspertów, biznesmenów poszczególnych krajów, we współpracy z niezależnymi organizacjami i instytucjami, m.in. <i>The World Economic Forum, Pricewaterhouse Coopers</i> czy <i>Gallup International World Bank</i> .
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Do podstawowych założeń badania należą:</p> <ol style="list-style-type: none">Wybór źródeł danych – aby źródło/badanie było wzięte pod uwagę przy kalkulacji CPI, każde z nich musi spełnić określone kryteria:<ul style="list-style-type: none">prezentuje postrzeganie korupcji sektora publicznego w sposób ilościowy,bazuje na wiarygodnej i uzasadnionej metodologii, która porządkuje wiele krajów według tej samej skali,przeprowadzone jest przez wiarygodną instytucję, która zamierza badać zjawisko korupcji regularnie,pozwala na wystarczające zróżnicowanie wyników, aby wyróżnić poszczególne kraje.Standaryzacja źródeł danych – polegająca na uszeregowaniu wyników. Od 2012 r. wskaźnik przyjmuje wartość 0 – najwyższy poziom postrzeganej korupcji do 100 – najniższy poziom postrzeganej korupcji. Do roku 2011 skala była 10-cio punktowa (10 oznaczało pełną przejrzystość i brak korupcji, a 0 – brak przejrzystości i powszechną korupcję).Obliczenie średniej – aby dany kraj, bądź terytorium mogło być włączone do CPI, konieczne są co najmniej 3 źródła danych dla tego kraju. Wskaźnik postrzeganej korupcji dla danego kraju jest obliczany jako średnia z wszystkich dostępnych standaryzowanych wyników. Wyniki te są zaokrąglane do liczb całkowitych.Raportowanie miar odchyień – do CPI dołączane są wyniki błędów standardowych, które pokazują wariację wyników z różnych źródeł danych dostępnych dla danego kraju.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	<p>Korupcja zagraża prawidłowemu i sprawnemu funkcjonowaniu wielu dziedzin życia publicznego. Obniża skuteczność działania aparatu państwowego i stanowi barierę dla zrównoważonego rozwoju. Niebezpieczeństwo korupcji wynika z jej zdolności do podważenia zasady konkurencji gospodarczej, demokracji i innych wartości, takich jak praworządność i swobodny dostęp do informacji.</p> <p>Korupcja obniża zaufanie do instytucji państwowych i umożliwia działanie grup związanych z przestępczością zorganizowaną, dla których jest elementem niezbędnym do popełniania innych poważnych przestępstw, w tym ekonomicznych, powodujących poważne straty dla budżetu państwa.</p>

Korupcja może dotyczyć każdej dziedziny życia społecznego, szczególnie tej, w której od decyzji pojedynczych osób zależy pozytywne lub negatywne załatwienie sprawy.

Tabela 4.5. Wskaźnik postrzeganej korupcji (pkt)

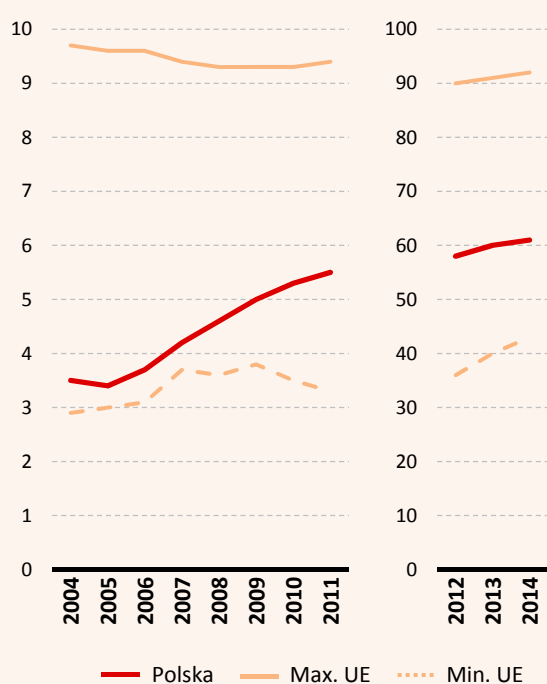
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
3,5	3,4	3,7	4,2	4,6	5,0	5,3	5,5	58	60	61

U w a g a. Do roku 2011 skala była 10-cio punktowa (10 oznaczało pełną przejrzystość i brak korupcji, a 0 - brak przejrzystości i powszechną korupcję). Od 2012 r. wskaźnik przyjmuje wartość od 0 – najwyższy poziom postrzeganej korupcji do 100 – najniższy poziom postrzeganej korupcji.

Ź r ó d ł o: dane *Transparency International*.

Od wielu lat korupcja jest postrzegana, jako jeden z poważnych problemów wielu państw świata. Dotyka ona wszystkich grup społecznych, partii, instytucji oraz stref życia publicznego i prywatnego. Poza kosztami ekonomicznymi (utrata środków publicznych) oraz pogłębianiem nierówności społecznych, korupcja przyczynia się do utraty zaufania obywateli do państwa i jego instytucji. To właśnie pozaekonomiczne koszty przestępstw korupcyjnych stanowią największe zagrożenie zarówno dla gospodarki i systemu demokratycznego, jak i faktycznego bezpieczeństwa obywateli. Przy analizie wskaźnika CPI publikowanego przez *Transparency International* należy pamiętać, że mierzy on jedynie postrzeganie poziomu korupcji, a nie rozmiary samego zjawiska, tzn. odwołuje się do społecznego postrzegania problemu nie zaś do statystyk sądowych i policyjnych. W Polsce w latach 2006-2014 wartość wskaźnika postrzeganej korupcji systematycznie wzrastała (z wyjątkiem roku 2005), co świadczy o poprawie sytuacji w oczach obywateli. W 2014 r. wskaźnik osiągnął poziom 61 pkt, co dało Polsce 15. pozycję wśród państw Unii Europejskiej i 35. pozycję wśród 175 badanych państw świata.

Wykres 4.9. Wskaźnik postrzeganej korupcji (pkt)

Lata	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	3,5	9,7	2,9
2005	3,4	9,6	3,0
2006	3,7	9,6	3,1
2007	4,2	9,4	3,7
2008	4,6	9,3	3,6
2009	5,0	9,3	3,8
2010	5,3	9,3	3,5
2011	5,5	9,4	3,3
2012	58	90	36
2013	60	91	40
2014	61	92	43

U w a g a. Do roku 2011 skala była 10-cio punktowa (10 oznaczało pełną przejrzystość i brak korupcji, a 0 - brak przejrzystości i powszechną korupcję). Od 2012 r. wskaźnik przyjmuje wartość od 0 – najwyższy poziom postrzeganej korupcji do 100 – najniższy poziom postrzeganej korupcji.

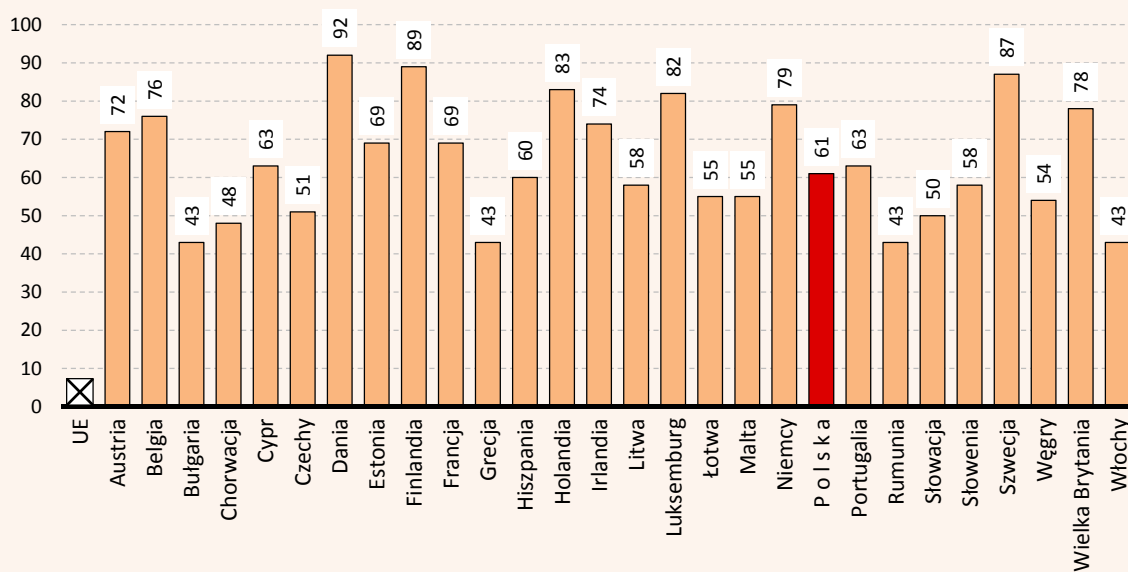
Ź r ó d ł o: dane *Transparency International*.

Porównania międzynarodowe

Twórcy wskaźnika zaznaczają, że dwie trzecie wszystkich zbadanych państw nie zdobyły nawet 50 pkt, co oznacza poważny problem korupcyjny dla całego świata. Wśród państw Unii Europejskiej w 2014 r. wskaźnik poniżej 50 pkt uzyskało pięć państw: Bułgaria, Grecja, Rumunia, Włochy oraz Chorwacja. Natomiast w czołówce państw, których obywatele w najmniejszym stopniu odczuwają problem występowania przestępstw korupcyjnych znalazły się: Dania, Finlandia, Szwecja, Holandia oraz Luksemburg.

Wykres 4.10. Wskaźnik postrzeganej korupcji w krajach UE w 2014 r. (pkt)

Źródło: dane Transparency International.

☒ brak danych

Ład instytucjonalno-polityczny

Frekwencja w wyborach parlamentarnych oraz samorządowych

Nazwa wskaźnika	Frekwencja w wyborach parlamentarnych oraz samorządowych
Dziedzina	Spółeczeństwo obywatelskie – otwartość i uczestnictwo oraz aktywność obywatelska
Definicja	<p>Frekwencja w wyborach:</p> <ul style="list-style-type: none"> – do parlamentu europejskiego określa liczbę ważnych kart osób, które wzięły udział w głosowaniu w wyborach do parlamentu europejskiego w ogólnej liczbie wyborców uprawnionych do głosowania, – do parlamentu krajowego: <ul style="list-style-type: none"> do 2010 r. frekwencja wyborcza oznaczała stosunek liczby osób, którym wydano karty do głosowania do ogólnej liczby osób uprawnionych do głosowania, w 2011 r. frekwencja wyborcza oznaczała stosunek liczby oddanych głosów (ważnych kart do głosowania) do ogólnej liczby osób uprawnionych do głosowania, – samorządowych: <ul style="list-style-type: none"> rok 2006 – frekwencja wyborcza oznaczała udział osób, którym wydano karty do głosowania w wyborach do samorządu terytorialnego w ogólnej liczbie osób uprawnionych do głosowania, rok 2010 – frekwencja wyborcza oznaczała udział osób, które oddały ważne karty do głosowania w wyborach samorządowych w ogólnej liczbie osób uprawnionych do głosowania, rok 2014 – frekwencja wyborcza oznaczała udział osób, którym wydano karty do głosowania w wyborach do samorządu terytorialnego w ogólnej liczbie osób uprawnionych do głosowania.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Prawo wybierania (czynne prawo wyborcze) ma w wyborach do Sejmu, Senatu obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania ukończy 18 lat.</p> <p>Prawo wybierania (czynne prawo wyborcze) ma:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej – obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat oraz obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat, oraz stale zamieszkuje na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, b) w wyborach do organów samorządu terytorialnego: <ul style="list-style-type: none"> – rady gminy – obywatel Polski oraz obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat, oraz stale zamieszkuje na obszarze tej gminy, – rady powiatu i sejmiku województwa – obywatel Polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat oraz stale zamieszkuje na obszarze odpowiednio, tego powiatu i województwa, – wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w danej gminie – osoba mająca prawo wybierania do rady tej gminy.

Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju

Wskaźnik pokazuje jaki odsetek/procent obywateli korzysta z prawa wyborczego. Jest wyznacznikiem rzeczywistego uczestnictwa w życiu Unii Europejskiej, kraju i społeczności lokalnej. Frekwencja wyborcza jest odzwierciedleniem świadomości obywateli o możliwości współdecydowania w ważnych dla społeczeństwa sprawach: gospodarczych, społecznych, politycznych.

Tabela 4.6. **Frekwencja w wyborach parlamentarnych oraz samorządowych (%)**

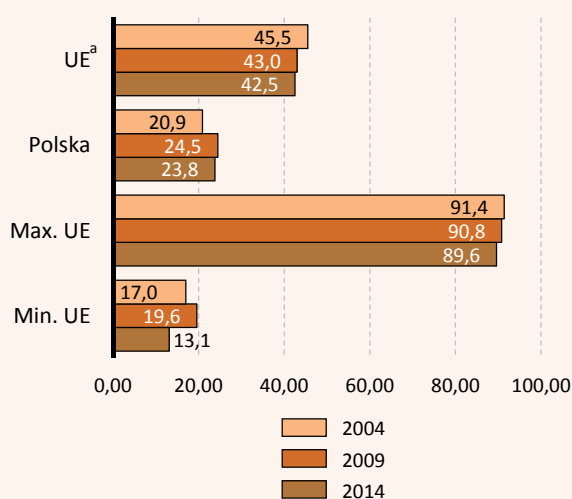
	2004	2005	2006	2007	2009	2010	2011	2014
Frekwencja w wyborach do Parlamentu Europejskiego.....	20,87	.	.	.	24,53	.	.	23,82
Frekwencja w wyborach do parlamentu krajowego:								
sejm.....	.	40,57	.	53,88	.	.	48,92	.
senat.....	.	40,56	.	53,88	.	.	48,92	.
Frekwencja w wyborach samorządowych:								
I tura.....	.	.	45,99	.	.	47,32	.	39,28
II tura.....	.	.	39,56	.	.	35,31	.	32,33

Źródło: dane Państwowej Komisji Wyborczej.

Wskaźnik „Frekwencja w wyborach parlamentarnych i samorządowych” pozwala na określenie jaki procent obywateli korzysta z prawa wyborczego w wyborach do Parlamentu Europejskiego i parlamentu krajowego (Sejm, Senat), jak również w wyborach samorządowych.

W Polsce wybory do Parlamentu Europejskiego odbyły się po raz pierwszy w 2004 r. Frekwencja wyniosła wtedy 20,87%. Kolejne wybory posłów do Parlamentu Europejskiego odbyły się w roku 2009 i odnotowano w nich wzrost frekwencji o 3,66 p. proc. Najnowsze wyniki głosowania dotyczące wyborów posłów do Parlamentu Europejskiego w 2014 r. ustalone przez Państwową Komisję Wyborczą pokazują, że liczba wyborców uprawnionych do głosowania wyniosła 30636537, natomiast liczba ważnych kart 7297490. Frekwencja wyborcza wyniosła 23,82% i obniżyła się o 0,71 p. proc. w stosunku do 2009 r.). Średnia frekwencja w eurowyborach dla całej Unii w latach 2004, 2009 i 2014 wyniosła odpowiednio: 45,5%, 43,0% i 42,5% i była ona we wszystkich latach zdecydowanie wyższa niż frekwencja w naszym kraju. W 2004 r. frekwencja w Polsce odbiegała od średniej unijnej aż o 24,6 p. proc., w 2009 r. – o 18,5 p. proc., a w 2014 r. – o 18,7 p. proc.

Wykres 4.11. **Frekwencja w wyborach do Parlamentu Europejskiego (%)**

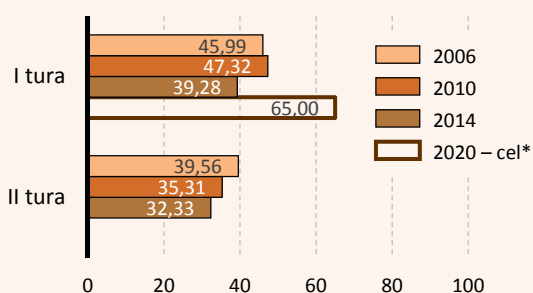
^a Dane Eurostat.

Źródło: dane IDEA Voter Turnout Database/Eurostat.

Analizując dane dotyczące frekwencji w wyborach do parlamentu krajowego zaobserwować można, że cieszą się one w naszym kraju zdecydowanie większym zaufaniem wyborców niż eurowybory. Różnica jaką odnotowano we frekwencji między ostatnimi wyborami do Parlamentu Europejskiego w 2014 r. a wyborami krajowymi w 2011 r. wyniosła 25,1 p. proc. na niekorzyść eurowyborów. Stosunek liczby oddanych głosów do ogólnej liczby uprawnionych do głosowania w wyborach do parlamentu krajowego w 2011 r. wyniósł 48,9%. Porównując ten wynik z wcześniejszymi wyborami w 2007 r. zauważyć można spadek frekwencji o 5,0 p. proc.

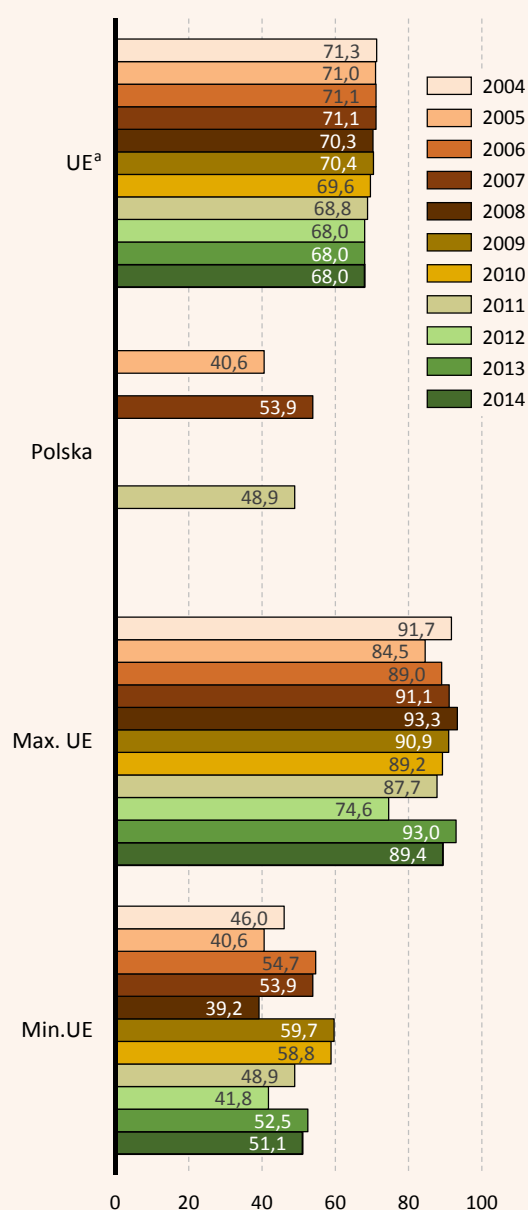
W okresie 2004-2014 wybory samorządowe odbyły się trzykrotnie: w roku 2006, 2010 i 2014. Frekwencja w wyborach samorządowych w 2014 r. wyniosła w I turze 39,28%, natomiast w II turze – 32,33% (wobec 47,32% w I turze i 35,31% w II turze w roku 2010). W 2014 r. w porównaniu z wyborami w 2006 r. odnotowano spadek frekwencji zarówno w I, jak i w II turze wyborów odpowiednio o: 6,71 p. proc. i 7,23 p. proc. Wartość docelowa dla 2020 r. wskaźnika dotyczącego I tury wyborów samorządowych dla Polski określona została w „Strategii Rozwoju Regionalnego” i wynosi 65,00%.

Wykres 4.13. Frekwencja w wyborach samorządowych (%)

* Według „Strategii Rozwoju Regionalnego”.
Źródło: dane Państwowej Komisji Wyborczej.

Wykres 4.12. Frekwencja w wyborach do Parlamentu krajowego (%)

a Dane Eurostat.

Źródło: dane IDEA Voter Turnout Database/Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Według danych Eurostatu w 2014 r. frekwencja w całej Unii w wyborach do Parlamentu Europejskiego wyniosła 42,5%, co oznacza spadek w porównaniu z wyborami sprzed dziesięciu lat o 3,0 p. proc.

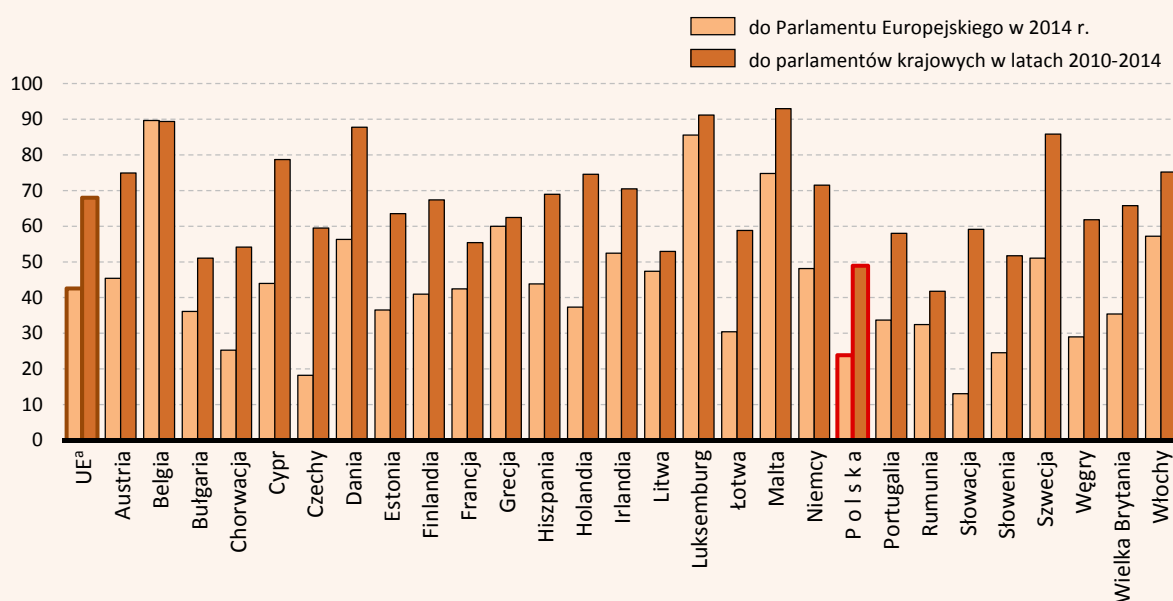
Biorąc pod uwagę UE, najniższa frekwencja odnotowana została na Słowacji – 13,05%, następnie w Czechach – 18,20% i w Polsce – 23,82%, kolejne miejsce zajęła Słowenia, gdzie do urn poszło 24,55% uprawnionych do głosowania.

Najwyższą frekwencję odnotowano w Belgii (89,64%), Luksemburgu (85,55%), na Malcie (74,80%) i w Grecji (59,97%), ale w tych krajach głosowanie, podobnie jak i na Cyprze (43,97%) jest obowiązkowe. We Włoszech (frekwencja 57,22%) głosowanie jest obowiązkiem obywatelskim (bez nakładania kary).

Analizując dane dotyczące wyborów do parlamentu krajowego zauważyć można, że cieszą się one nie tylko w Polsce zdecydowanym większym zaufaniem wyborców niż eurowybory. W 2014 r. średnia UE dla państw, w których przeprowadzone zostały wybory wyniosła 68,00%. Na pierwszym miejscu była Belgia (89,37%), a następnie Szwecja (85,81%) i Węgry (61,84%). Najniższa frekwencja odnotowana została w Bułgarii i wyniosła 51,05%.

Wykres 4.14. Frekwencja w wyborach parlamentarnych w krajach UE (%)

^a Dane Eurostat.

Źródło: dane IDEA Voter Turnout Database/Eurostat.

Ład instytucjonalno-polityczny

Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu

Nazwa wskaźnika	Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu
Dziedzina	Spółeczeństwo obywatelskie – otwartość i uczestnictwo oraz aktywność obywatelska
Definicja	Wskaźnik prezentowany jest jako odsetek gospodarstw domowych z przynajmniej jedną osobą w wieku 16-74 lata lub osób w wieku 16-74 lat posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu (połączenie, które cechuje się dużą szybkością przepływu informacji mierzoną w kilobitach na sekundę lub w megabitach na sekundę).
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Dane pochodzą z badania „Wskaźniki społeczeństwa informacyjnego”, które jest badaniem reprezentacyjnym, ankietowym, realizowanym metodą wywiadu bezpośredniego, w którym udział jest dobrowolny. Badanie odbywa się w kwietniu każdego roku. Wyjątkowo pierwsze badanie pilotażowe przeprowadzone było w lipcu 2004 r. Zgodnie z wymogami określonymi w rozporządzeniach Komisji Europejskiej badanie obejmuje gospodarstwa domowe z przynajmniej jedną osobą w wieku 16-74 lata znajdujące się na terenie całego kraju oraz wszystkie osoby w wieku 16-74 lata w tych gospodarstwach. Badaniem nie są objęte osoby mieszkające w gospodarstwach zbiorowych, takich jak: domy studenckie, hotele robotnicze, domy opieki społecznej, zakony, szpitale, koszary, zakłady karne itp. Cudzoziemcy mogą uczestniczyć w badaniu, o ile znają język polski.</p> <p>Szeroko rozpowszechniony i niedrogi dostęp szerokopasmowy to jeden ze sposobów promowania społeczeństwa opartego na wiedzy i informacji. Rozpowszechnienie dostępu szerokopasmowego uważa się za kluczowy wskaźnik dla tworzenia polityki w dziedzinie ICT. Połączenia szerokopasmowe umożliwiają przekazywanie wysokiej jakości obrazów, filmów, oglądanie telewizji lub granie w gry internetowe, telefonowanie przez Internet z możliwością oglądania rozmówcy oraz pozwalają na korzystanie z różnorodnych zaawansowanych usług internetowych.</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik mierzy poziom dostępności (rozpowszechnienia) szerokopasmowego Internetu. Konsekwencją nierównego dostępu do Internetu mogą być różnice w uczestnictwie w ważnych aspektach życia społecznego. Wykorzystanie efektywnego Internetu w codziennym życiu – nauce, pracy, dostępie do informacji i wiedzy, powoduje, że osoby, które z nich nie korzystają, zaczynają być w coraz większym stopniu wykluczone społecznie (wykluczenie cyfrowe).

Tabela 4.7. **Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu (%)**

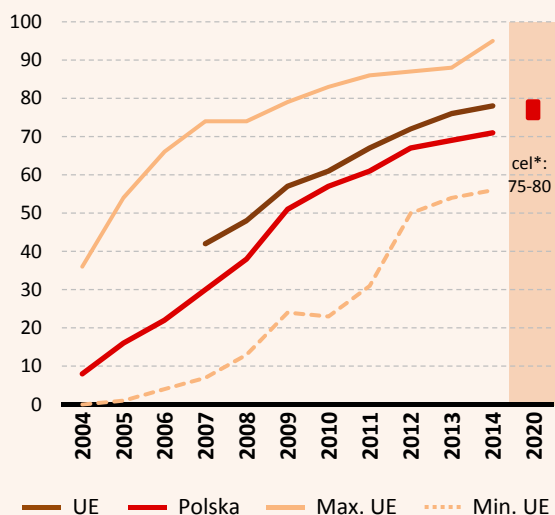
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
8	16	22	30	38	51	57	61	67	69	71

Źródło: dane GUS.

W latach 2004-2014 odnotowano w Polsce systematyczny wzrost odsetka gospodarstw domowych posiadających komputer. W 2014 r. wskaźnik ten wyniósł 77%; 10 milionów gospodarstw domowych było wyposażonych w komputer. Dostęp do Internetu posiadało natomiast 74% gospodarstw domowych. Najnowsze dane pokazują, że wzrastające zapotrzebowanie na coraz wyższą jakość usług dostępnych w sieci, powoduje wzrost rozpowszechnienia łączy dostępowych cechujących się dużą szybkością przepływu informacji, tzw. szerokopasmowych. W 2014 r. wśród gospodarstw domowych z przynajmniej jedną osobą w wieku 16-74 lata udział gospodarstw korzystających z łączy szerokopasmowych wyniósł 71%. W latach 2004-2014 odnotowano wzrost wskaźnika z 8% do 71%.

Zakładana wartość wskaźnika „Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu” dla Polski określona została w „Strategii Rozwoju Kraju” i docelowo w 2020 r. powinna osiągnąć wartość 75-80%.

Wykres 4.15. **Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu (%)**

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	15	8	36	0
2005	23	16	54	1
2006	30	22	66	4
2007	42	30	74	7
2008	48	38	74	13
2009	57	51	79	24
2010	61	57	83	23
2011	67	61	86	31
2012	72	67	87	50
2013	76	69	88	54
2014	78	71	95	56

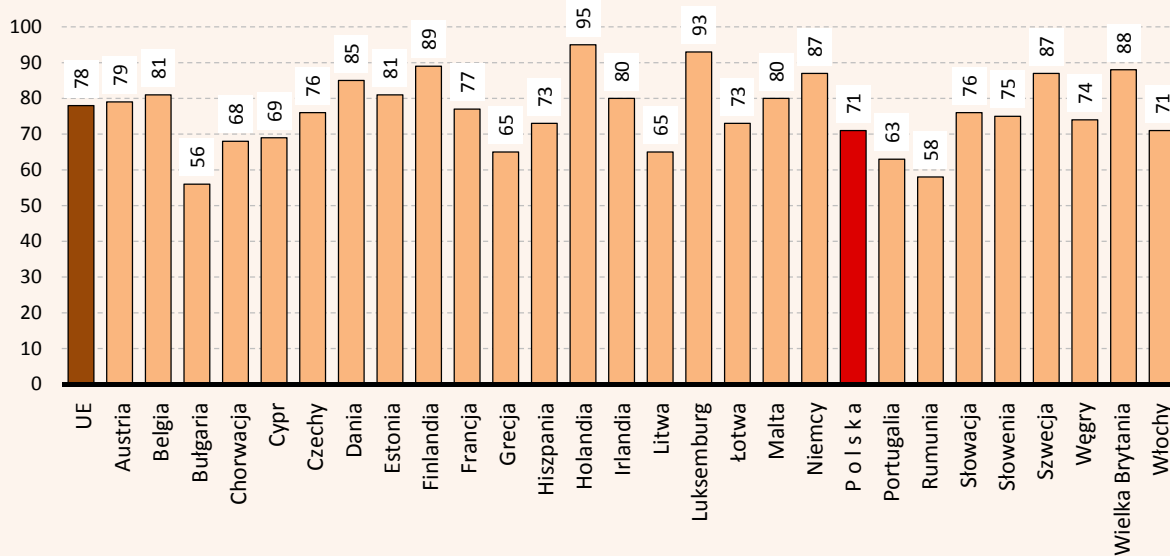
* Według „Strategii Rozwoju Kraju”.
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

W 2014 r. odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do szerokopasmowego Internetu dla UE był niższy od najwyższego odsetka, jaki odnotowano w Holandii. Wyższe wartości niż średnia UE wystąpiły w Luksemburgu, Finlandii, Wielkiej Brytanii, Niemczech, Szwecji, Danii, Belgii, Estonii, Irlandii, na Malcie i w Austrii.

Najniższy odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do szerokopasmowego Internetu w 2014 r. odnotowany został w Bułgarii, Rumunii i Portugalii. W Polsce w 2014 r. odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do szerokopasmowego Internetu był niższy o 24 p. proc. od najwyższego wskaźnika w Holandii i wyższy o 15 p. proc. od odnotowanego w Bułgarii.

Wykres 4.16. **Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu w krajach UE w 2014 r. (%)**

Źródło: dane Eurostat.

Ład instytucjonalno-polityczny

Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną

Nazwa wskaźnika	Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną
Dziedzina	Spółeczeństwo obywatelskie – otwartość i uczestnictwo oraz aktywność obywatelska
Definicja	Odsetek osób w wieku 16-74 lata korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną (w ciągu ostatnich 12 miesięcy). Kontakty obejmują korzystanie ze stron internetowych dotyczących obowiązków obywatelskich (np. deklaracji podatkowych, zmiany miejsca zameldowania), praw (np. pomoc społeczna), oficjalnych dokumentów (np. dowodów osobistych, aktów urodzenia), publicznych usług edukacyjnych (np. publicznych bibliotek, informacji o rekrutacji, jak i rekrutacji do publicznej szkoły lub uniwersytetu), publicznych usług zdrowotnych (np. usługi publicznych szpitali, przychodni), z wyłączeniem ręcznie pisanych e-maili.
Wyjaśnienia metodyczne	Dane pochodzą z badania Wskaźniki Społeczeństwa Informacyjnego, które jest badaniem reprezentacyjnym, ankietowym, o charakterze dobrowolnym, realizowanym metodą wywiadu bezpośredniego. Badanie odbywa się w kwietniu każdego roku. Zgodnie z wymogami określonymi w rozporządzeniach Komisji Europejskiej badanie obejmuje gospodarstwa domowe (z przynajmniej jedną osobą w wieku 16-74 lata) znajdujące się na terenie całego kraju oraz wszystkie osoby w wieku 16-74 lata w tych gospodarstwach. Badaniem nie są objęte osoby mieszkające w gospodarstwach zbiorowych, takich jak: domy studenckie, hotele robotnicze, domy opieki społecznej, zakony, szpitale, koszary, zakłady karne itp. Cudzoziemcy mogą uczestniczyć w badaniu, o ile znają język polski.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wprowadzenie elektronicznych usług administracyjnych jest znacznym udogodnieniem zarówno dla obywateli, jak i urzędników. Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych oprócz nowych możliwości otwierania się administracji publicznej na jej otoczenie, daje także możliwość angażowania obywateli w rozwiązywanie problemów. Rozwój technologii ICT w dobie społeczeństwa informacyjnego może stanowić narzędzie pomocne w tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego.

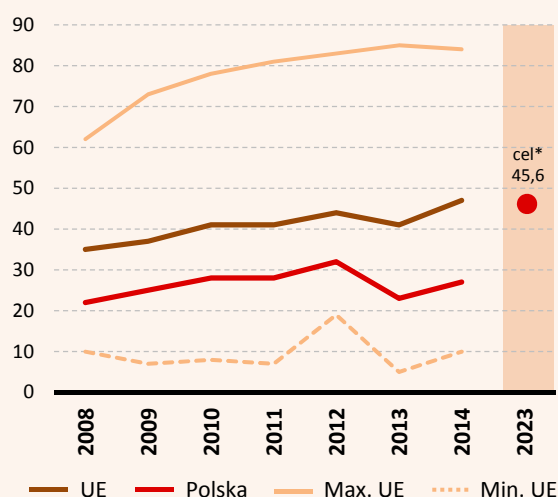
Tabela 4.8. **Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną (%)**

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
23,6	24,7	28,1	27,6	31,6	22,6	26,9

Źródło: dane GUS.

Wykorzystanie Internetu w celu świadczenia usług administracyjnych jest jednym z podstawowych elementów rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Korzystanie z e-administracji wiąże się z oszczędnością czasu oraz większą elastycznością w stosunku do miejsca i pory dnia załatwiania spraw urzędowych, pozwala również na bieżące śledzenie zmian w przepisach i aktach prawnych umieszczanych na stronach publicznych. Wpływa to na usprawnienie kontaktów obywateli z przedstawicielami władz lokalnych, przyspieszenie procesu załatwiania formalności oraz usprawnienie działania samych urzędów. Kierunki dotyczące rozwoju, wzrostu dostępności i efektywności usług administracji publicznej przez wykorzystanie technologii informatycznych zawarto m.in. w „Programie Operacyjnym Polska Cyfrowa na lata 2014-2020”, „Strategii Sprawne Państwo 2020”, „Strategii Rozwoju Kraju” oraz w „Umowie Partnerstwa”. W latach 2008-2014 odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną w Polsce ulegał wahaniom. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w 2012 r. (31,6%), a najniższą w 2013 r. (22,6%). W 2014 r. ponad jedna czwarta obywateli (26,9%) korzystała z tej formy kontaktów z administracją publiczną (wzrost o 3,3 p. proc. w porównaniu z 2008 r.). Najwięcej osób (20,4%) za pomocą Internetu wyszukiwało informacje na stronach administracji publicznej. Najrzadziej korzystano z usług e-administracji w celu wysyłania wypełnionych formularzy (14,8%).

Wykres 4.17. Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną (%)

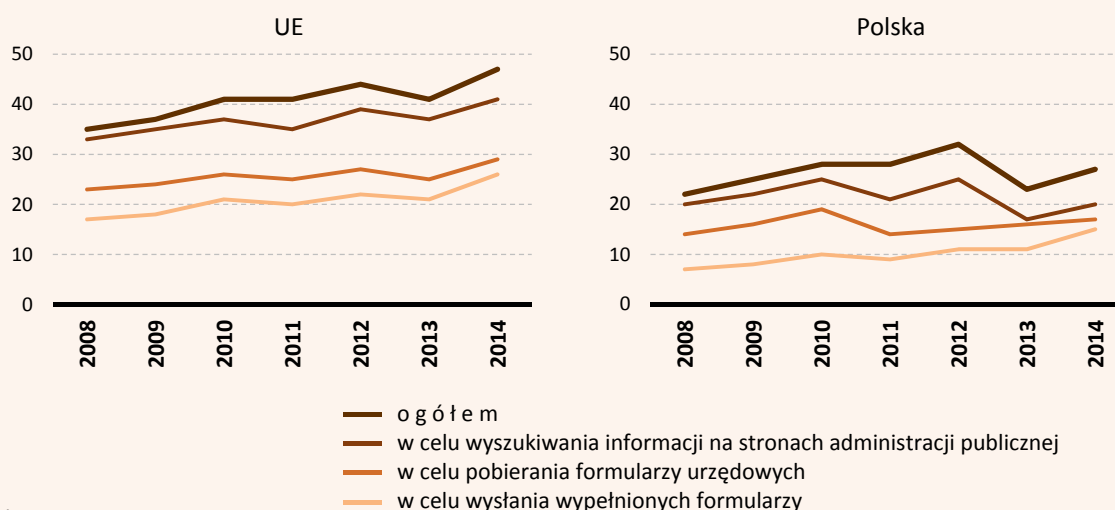

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2008	35	22 [♦]	62	10
2009	37	25 [♦]	73	7
2010	41	28 [♦]	78	8
2011	41	28 [♦]	81	7
2012	44	32 [♦]	83	19
2013	41	23 [♦]	85	5
2014	47	27 [♦]	84	10

* Według „Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014-2020”, „Umowy Partnerstwa”.

Źródło: dane Eurostat.

Wykres 4.18. Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną według celów (%)

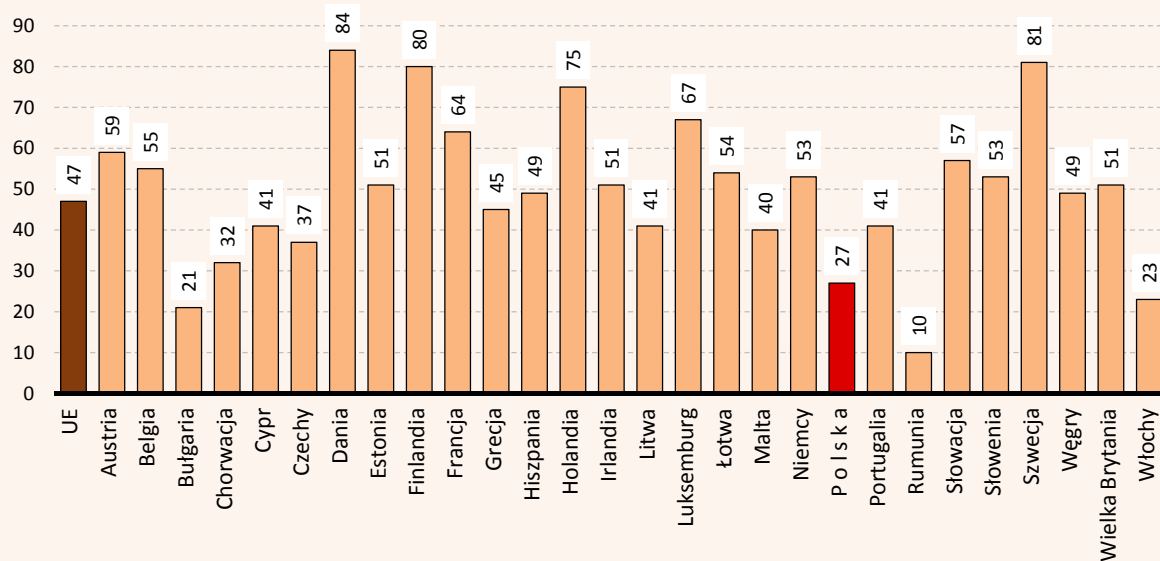
Źródło: dane Eurostat.

Porównania międzynarodowe

Wykorzystanie Internetu w kontaktach z administracją publiczną jest powszechne w większości krajów europejskich. W 2014 r. tę formę kontaktów z instytucjami publicznymi deklarowało 47% obywateli Unii Europejskiej. Największą aktywność pod tym względem wykazywali obywatele Danii, Szwecji i Finlandii. W kontaktach z administracją Internet wykorzystywany był najrzadziej w Rumunii, Bułgarii i we Włoszech.

Wykres 4.19. **Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną w krajach UE w 2014 r. (%)**

Źródło: dane Eurostat.

Ład instytucjonalno-polityczny

Wskaźnik zaufania

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zaufania
Dziedzina	Spółeczeństwo obywatelskie – otwartość i uczestnictwo oraz aktywność obywatelska
Definicja	Wskaźnik zaufania opracowany został na podstawie odpowiedzi na trzy pytania „Czy ogólnie biorąc uważa Pan/Pani, że większości ludzi można ufać, czy też, że w kontaktach z ludźmi ostrożności nigdy za wiele?”, „Czy uważa Pan/Pani, że gdyby nadarzyła się okazja, większość ludzi starałaby się Pana/Panią wykorzystać, czy też starałaby się postępować uczciwie?”, „Czy uważa Pan/Pani, że ludzie przede wszystkim starają się służyć pomocą innym, czy też, że przede wszystkim dbają o własny interes?”. Dla każdego z pytań przyjęto skalę od 0 do 10. Wyższe wartości oznaczają wyższy poziom zaufania. Ankietowani, którzy wskazali najwyższy poziom zaufania uzyskali w tej sumarycznej skali wartość 30, a najniższy stopień zaufania wartość 0.
Wyjaśnienia metodyczne	Wskaźnik opracowywany jest w ramach badania Europejskiego Sondażu Społecznego, które jest jednym z największych i najważniejszych europejskich projektów badawczych. Jego inicjatorem był Komitet Ekspertów Europejskiej Fundacji Nauki (<i>European Science Foundation</i>). Celem podstawowym ESS jest obserwacja zmian społecznych zachodzących w Europie: postaw wobec kluczowych problemów, zmian w systemach wartości i zachowaniach. ESS jest realizowany w cyklach dwuletnich, począwszy od roku 2002. W poszczególnych edycjach uczestniczyło od 22 (2002) do ponad 30 krajów (2012), członków UE i krajów spoza Unii. Polska brała udział we wszystkich zrealizowanych dotąd edycjach badania.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Zaufanie to istotny czynnik kapitału społecznego, wpływający na życie społeczne i osobiste. Zaufanie do innych ludzi ma istotne znaczenie dla stosunków międzyludzkich oraz dla świadomego uczestnictwa w życiu społecznym. Przyczynia się do powstawania wolontariatu, stowarzyszeń, organizacji, grup społecznych, do udziału w referendach, demonstracjach, wnoszenia petycji. Zaufanie wiąże się bezpośrednio z kształtowaniem postaw, które za pomocą świadomej komunikacji społecznej, budują kooperację oraz wzmagają kreatywność indywidualną i społeczną. Zaufanie społeczne powoduje także wzrost partycypacji społecznej, a co za tym idzie podstawowej cechy demokracji – wpływu obywateli na życie społeczne.

Tabela 4.9. Wskaźnik zaufania

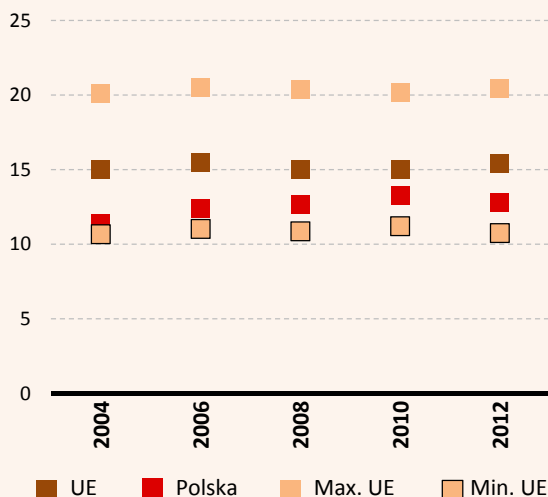
2004	2006	2008	2010	2012
11,39	12,42	12,68	13,25	12,81

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników Europejskiego Sondażu Społecznego.

Zaufanie jest kategorią kapitału społecznego. Stanowi cenne dobro społeczne, które warunkuje funkcjonowanie nie tylko jednostek, ale także systemów społecznych. Brak zaufania do ludzi przenosi się na poziom zaufania do instytucji czy też klasy politycznej lub odwrotnie – brak zaufania do władzy może przekładać się na brak zaufania interpersonalnego. Wskaźnik zaufania kształtował się w Polsce na niskim poziomie, najniższą wartość wskaźnika odnotowano w 2004 r. – 11,39, a następnie obserwowano nieznaczny wzrost jego wartości aż do 2010 r., w którym wskaźnik osiągnął najwyższą wartość 13,25. W 2012 r. poziom zaufania zmniejszył się do 12,81.

Wykres 4.20. Wskaźnik zaufania

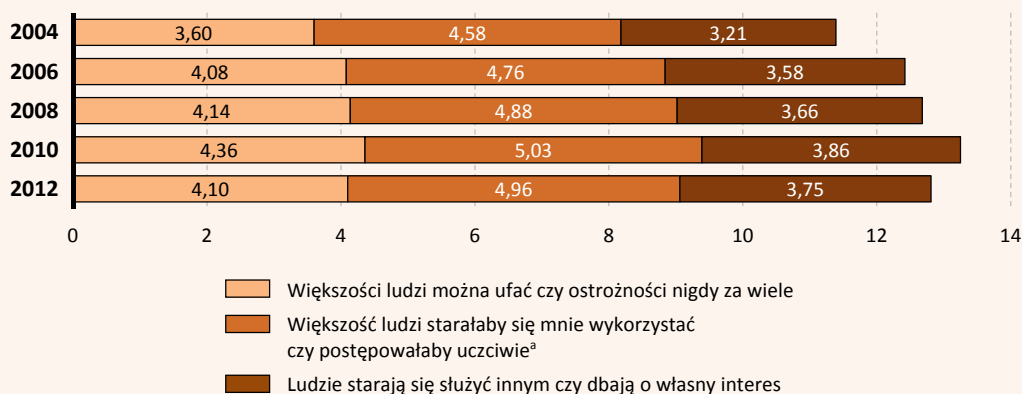

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	15,05	11,39	20,09	10,68
2006	15,52	12,42	20,51	11,03
2008	15,04	12,68	20,39	10,87
2010	15,03	13,25	20,18	11,21
2012	15,41	12,81	20,46	10,75

Źródło: obliczenia własne na podstawie Europejskiego Sondażu Społecznego.

We wszystkich edycjach badania najniższe wartości uzyskiwano dla odpowiedzi na pytanie „Czy ludzie przede wszystkim starają się służyć pomocą innym, czy też przede wszystkim dbają o własny interes?”. W 2012 r. odnotowano obniżenie już i tak niskiego poziomu zaufania do innych osób we wszystkich trzech wymiarach tego zjawiska. Wśród krajów Unii Europejskiej Polska charakteryzuje się wysokim deficytem zaufania.

Wykres 4.21. Wskaźnik zaufania w podziale na jego składowe (odpowiedzi na trzy pytania)

a Pytanie o uczciwość zostało sformułowane odwrotnie niż dwa pozostałe. Jako pierwszą wyróżniono cechę negatywną, a następnie pozytywną. Jednakże bieguny skali zostały oznaczone tak samo, jak w przypadku dwóch pozostałych skal: wartość „0” – cecha negatywna, wartość „10” – cecha pozytywna.

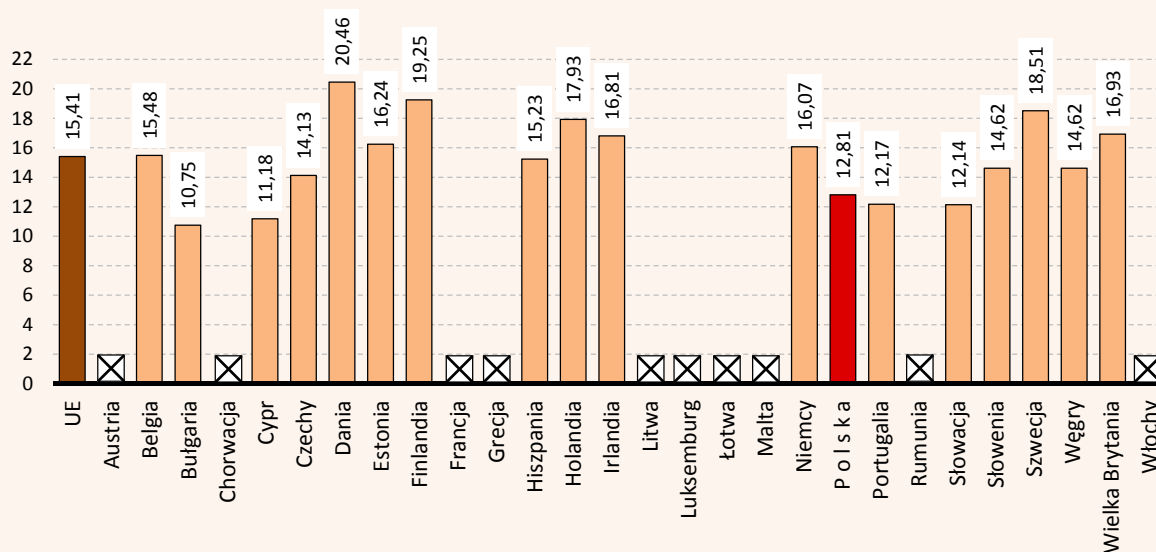
Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników Europejskiego Sondażu Społecznego.

Porównania międzynarodowe

Najwyższy wskaźnik zaufania w latach 2004-2012 wśród krajów UE odnotowano w krajach Europy Północnej, a liderem we wszystkich edycjach badania była Dania, następne miejsca w rankingu przypadły Finlandii i Szwecji. W 2012 r. wysoki poziom zaufania, oprócz wymienionych wcześniej państw, odnotowały także Holandia i Irlandia.

Najniższym poziomem zaufania wśród krajów UE w latach 2004-2012 charakteryzowały się Bułgaria, Cypr, Rumunia i Grecja. Polska również plasuje się na końcowych pozycjach w rankingu. W 2012 r. niższy od notowanego w Polsce wskaźnik zaufania odnotowano w Bułgarii, na Cyprze, Słowacji i w Portugalii.

Wykres 4.22. Wskaźnik zaufania w krajach UE w 2012 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników Europejskiego Sondażu Społecznego.

☒ brak danych

Ład instytucjonalno-polityczny

Odsetek osób angażujących się w wolontariat

Nazwa wskaźnika	Odsetek osób angażujących się w wolontariat
Dziedzina	Społeczeństwo obywatelskie – otwartość i uczestnictwo oraz aktywność obywatelska
Definicja	<p>Odsetek respondentów, którzy odpowiedzieli twierdząco na poniższe pytanie (tj. wskazali co najmniej jeden typ spośród wymienionych podmiotów).</p> <p>"W Polsce istnieją różne możliwości społecznego działania. Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w którejś organizacji, stowarzyszeniu, ruchu, klubie lub fundacji? Chodzi o udział w pracy tej organizacji, a nie tylko o przynależność do niej."</p>
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Aktywność Polaków w ramach wolontariatu badana jest w sondażu CBOS Aktualne problemy i wydarzenia przeprowadzonym na wybranej losowo grupie ok. 1000 mieszkańców Polski.</p> <p>Respondentom przedstawia się 30 typów organizacji:</p> <ul style="list-style-type: none">– Organizacje działające na rzecz szkolnictwa, oświaty, np. komitet rodzicielski, rada rodziców, fundacja szkolna, uczelniana, Społeczne Towarzystwo Oświatowe;– Organizacje charytatywne działające na rzecz potrzebujących dzieci;– Organizacje, ruchy religijne, kościelne, wspólnoty parafialne;– Organizacje charytatywne działające na rzecz osób potrzebujących – starych, ubogich, bezdomnych, chorych, niepełnosprawnych, ofiar klęsk żywiołowych, ofiar wojen itp.;– Organizacje (związki, kluby i stowarzyszenia) sportowe;– Stowarzyszenia, związki działkowców, hodowców, wędkarzy, myśliwych;– Ochotnicza Straż Pożarna, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe itp.;– Organizacje, stowarzyszenia artystyczne, np. chór, orkiestra, zespół taneczny, teatralny;– Związki zawodowe;– Organizacje młodzieżowe np. harcerstwo, kluby młodzieżowe, związki i stowarzyszenia studenckie;– Organizacje emerytów, kluby seniorów;– Samorządy dzielnicowe, osiedlowe, np. rady mieszkańców, komitety domowe;– Komitety starające się o załatwienie jakiejś konkretnej sprawy (np. parkingu), grupy protestu;– Organizacje samopomocowe, np. stowarzyszenia osób niepełnosprawnych, samotnych ojców, anonimowych alkoholików, osób bezrobotnych;– Organizacje działające na rzecz ochrony środowiska naturalnego;– Stowarzyszenia i samorządy zawodowe;– Towarzystwa przyjaciół zwierząt, opieki nad zwierzętami;– Towarzystwa naukowe;– Samorządy gminne;– Organizacje wspierające placówki służby zdrowia;– Organizacje kombatanów, weteranów, ofiar wojny;– Samorządy pracownicze (rady pracownicze);– Towarzystwa przyjaźni z innymi krajami, narodami;

	<ul style="list-style-type: none"> – Partie lub stowarzyszenia polityczne; – Organizacje, stowarzyszenia turystyczne; – Organizacje kobiece, np. koła gospodyń wiejskich; – Stowarzyszenia miłośników miasta, regionu, np. zajmujące się ochroną zabytków, rozwojem kultury regionalnej; – Stowarzyszenia, kluby kolekcjonerów, zbieraczy, hobbystów; – Samorządy wojewódzkie i powiatowe; – Inne organizacje, stowarzyszenia, ruchy, kluby lub fundacje.
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik pozwala oszacować, jaki odsetek Polaków wykazuje zainteresowanie sprawami wykraczającymi poza swoje życie prywatne, starając się m.in. wpływać na funkcjonowanie lokalnych społeczności lub na działalność określonych grup środowiskowych czy zawodowych, a także przyczyniać się do rozwiązywania problemów społecznych oraz pomocy potrzebującym.

Tabela 4.10. Odsetek osób angażujących się w wolontariat (%)

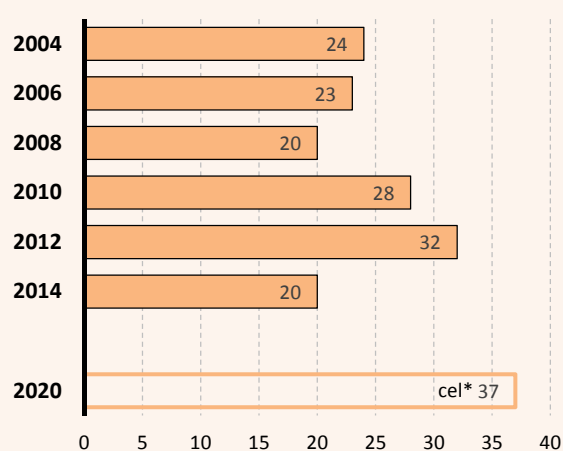
2004	2006	2008	2010	2012	2014
24	23	20	28	32	20

Źródło: dane Centrum Badań Opinii Społecznej.

Centrum Badań Opinii Publicznej (CBOS) prowadząc sondaże dotyczące wolontariatu opiera się na definicji sformułowanej w Centrum Studiów nad Społeczeństwem Obywatelskim na Uniwersytecie Johna Hopkinsa w Stanach Zjednoczonych, według której wolontariatem jest nieodpłatna, dobrowolna praca świadczona na rzecz osób nieznanymi (spoza rodziny lub najbliższego grona przyjaciół, sąsiadów), środowiska naturalnego, społeczeństwa lub społeczności lokalnej, podejmowana indywidualnie lub w ramach organizacji lub instytucji publicznej. Zgodnie z ww. definicją w okresie od 2004 r. do 2012 r. w Polsce, pomimo wahań w poszczególnych latach, odnotowano wzrost odsetka osób deklarujących, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy przynajmniej raz zaangażowało się w wolontariat do 32% (o 8 p. proc). Natomiast w 2014 r. nastąpił spadek wskaźnika do poziomu 20%.

W „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego” założono, że do 2020 r. wartość wskaźnika wzrośnie do 37%. Dane na temat wolontariatu potwierdzają jednak stosunkowo niewielkie społeczne zaangażowanie Polaków w tego typu działalność. W opinii polskich respondentów wolontariat jest często pojęciem niezrozumiałym, a stereotypem wolontariusza jest osoba młoda, dobrze sytuowana, wykształcona i religijna. Takie postrzeganie wolontariusza nie sprzyja szerszej promocji tej idei w grupach, które z takim wizerunkiem się nie utożsamiają (np. jest jednym z czynników zniechęcających seniorów do angażowania się w tę działalność). Dlatego należy podejmować szereg działań edukacyjnych i promocyjnych już na najniższych poziomach edukacji, aby w procesie socjalizacji kształtować, utrzymywać i rozwijać postawy altruistyczne. Podejmowanie przez wolontariuszy nieodpłatnej aktywności mającej na celu działanie na rzecz dobra wspólnego, świadczy bowiem o poziomie rozwoju społecznego wspólnoty oraz jakości kapitału społecznego.

Wykres 4.23. Odsetek osób angażujących się w wolontariat (%)

* Według „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego”.

Źródło: dane Centrum Badań Opinii Społecznej.

Ład instytucjonalno-polityczny

Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych

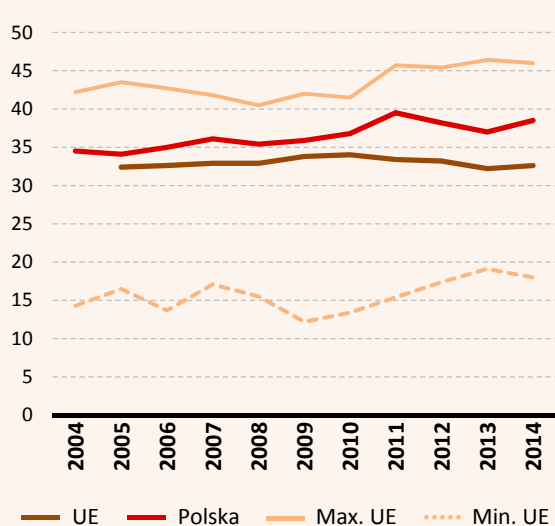
Nazwa wskaźnika	Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych
Dziedzina	Równoprawność w zarządzaniu
Definicja	Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych. Do pracujących zatrudnionych na stanowiskach kierowniczych zalicza się osoby pracujące w zawodach zaklasyfikowanych zgodnie z Klasyfikacją Zawodów i Specjalności do grupy wielkiej 1 „Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy”.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Dane pochodzą z reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), prowadzonego w cyklu kwartalnym. Badanie prowadzone jest metodą obserwacji ciągłej (ruchomy tydzień badania), pozwalającej na zilustrowanie sytuacji na rynku pracy w okresie całego kwartału. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach.</p> <p>Do pracujących zaliczane są wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:</p> <ol style="list-style-type: none">wykonywały, przez co najmniej 1 godzinę, pracę przynoszącą dochód lub zarobek, tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,miały pracę, ale jej nie wykonywały:<ul style="list-style-type: none">z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego,z innych powodów, przy czym długość przerwy w pracy wynosiła:<ul style="list-style-type: none">✓ do 3 miesięcy,✓ powyżej 3 miesięcy, ale osoby te były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały, co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia (od I kwartału 2006 r.).
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	Równość płci stanowi prawo podstawowe, jest koniecznym warunkiem osiągnięcia zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Kobiety nie są odpowiednio reprezentowane na stanowiskach kierowniczych. Z punktu widzenia gospodarki wzrost udziału kobiet na stanowiskach kierowniczych nie tylko wpłynie na zwiększenie jakości w zarządzaniu (wykorzystanie potencjału różnorodności), ale spowoduje także efektywniejsze wykorzystanie nakładów poniesionych na edukację.

Tabela 4.11. **Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych (%)**

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
IV kwartał										
34,5	34,1	35,0	36,1	35,4	35,9	37,3	40,0	38,2	37,0	38,5

Źródło: dane GUS.

Równość szans kobiet i mężczyzn stanowi ważny aspekt zrównoważonego rozwoju, w tym także w zakresie zarządzania i w procesach podejmowania decyzji. W Polsce w latach 2004-2009 udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych kształtował się na zbliżonym poziomie (od 34,1% w 2005 r. do 36,1% w 2007 r.). W latach 2010-2014 wskaźnik przyjmował wyższe wartości niż w latach wcześniejszych i wahał się od 37,0% w 2013 r. do 40,0% w 2011 r. Najwyższy wzrost omawianego wskaźnika w stosunku do roku poprzedniego odnotowano w 2011 r. (o 2,7 p. proc.), natomiast najwyższy spadek odsetka kobiet na stanowiskach kierowniczych odnotowano w 2012 r. (o 1,8 p. proc.). W latach 2005-2014 udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych w Polsce był wyższy od przeciętnej w Unii Europejskiej.

Wykres 4.24. **Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych w IV kwartale (%)**

Lata	UE	Polska	Max. UE	Min. UE
2004	.	34,5	42,2	14,3
2005	32,4	34,1	43,5	16,5
2006	32,6	35,0	42,7	13,7
2007	32,9	36,1	41,8	17,1
2008	32,9	35,4	40,5	15,5
2009	33,8	35,9	42,0	12,2
2010	34,0	36,8*	41,5	13,4
2011	33,4	39,5*	45,7	15,4
2012	33,2	38,2	45,4	17,4
2013	32,2	37,0	46,4	19,1
2014	32,6	38,5	46,0	18,0

Źródło: dane Eurostat.

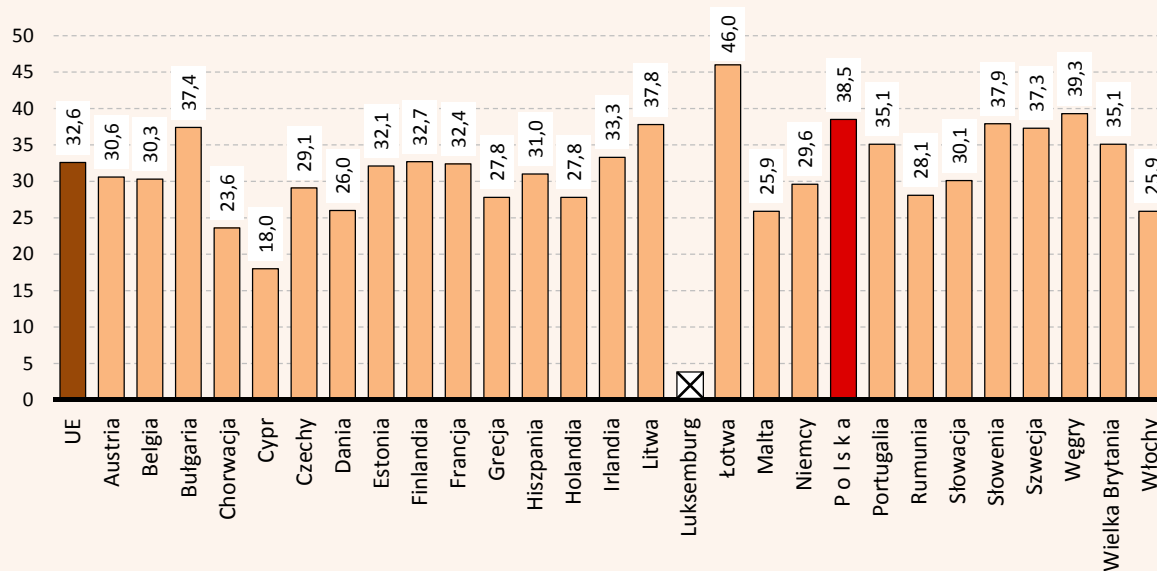
Porównania międzynarodowe

W latach 2004, 2007-2014 najwyższy odsetek kobiet na stanowiskach kierowniczych odnotowano na Łotwie, a w latach 2005-2006 na Litwie. W 2014 r. wyższą wartość tego wskaźnika niż w Polsce odnotowano na Łotwie oraz na Węgrzech.

Najniższy udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w latach 2004-2005 oraz 2007-2014 notowano na Cyprze, a w 2006 r. na Malcie. W 2014 r. najniższą wartość omawianego wskaźnika odnotowano na Cyprze, w Chorwacji, na Malcie i we Włoszech.

Wykres 4.25. Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych w krajach UE w IV kwartale 2014 r. (%)

Źródło: dane Eurostat.

☒ brak danych

Ład instytucjonalno-polityczny

Udział kobiet w życiu publicznym

Nazwa wskaźnika	Udział kobiet w życiu publicznym
Dziedzina	Równoprawność w zarządzaniu
Definicja	Udział kobiet: <ul style="list-style-type: none"> – w Sejmie i Senacie, – pełniących funkcję wójta, burmistrza, prezydenta miasta, – w radach gmin, powiatów, sejmikach województw.
Wyjaśnienia metodyczne	<p>Władzę ustawodawczą w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sejm i Senat. Sejm składa się z 460 posłów. Senat składa się ze 100 senatorów. Sejm i Senat są wybierane na czteroletnie kadencje.</p> <p>Do organów uchwałodawczych (stanowiących) jednostek samorządu terytorialnego zalicza się radę gminy, radę powiatu i sejmik wojewódzki. Członkowie tych organów – radni wybierani są na czteroletnią kadencję. Rada gminy jest organem stanowiącym i kontrolnym w gminie.</p> <p>Władzę wykonawczą w gminach wiejskich sprawuje wójt, w gminach miejskich i miejsko-wiejskich – burmistrz, a prezydent – w dużych miastach (liczących powyżej 100 tys. mieszkańców oraz w miastach, w których w dniu wejścia w życie ustawy o samorządzie terytorialnym, czyli 27 maja 1990 r., organem wykonawczo-zarządzającym był prezydent miasta – dotyczyło to miast liczących powyżej 50 tys. mieszkańców oraz byłych miast wojewódzkich).</p>
Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju	We współczesnej demokracji równouprawnienie kobiet i mężczyzn jest jednym z warunków jej istnienia. Kobiety, mimo iż stanowią ponad połowę populacji, wciąż w mniejszym stopniu są reprezentowane w życiu politycznym i stanowią mniejszość w parlamencie czy też we władzach regionalnych i lokalnych. Postępowanie procesu dążenia do ładu polityczno-instytucjonalnego w myśl zasady „dobrego rządzenia”, a także „włączenia społecznego” jest możliwe m.in. dzięki zapewnieniu równego dostępu do sprawowania funkcji w instytucjach publicznych różnym grupom społecznym.

Tabela 4.12. Udział kobiet w życiu publicznym (%)

Udział kobiet w parlamencie
Stan na początku kadencji

Sejm RP			Senat RP		
kadencje					
V (od 19 X 2005 r. do 4 XI 2007 r.)	VI (od 5 XI 2007 r. do 7 XI 2011 r.)	VII (od 8 XI 2011 r.)	VI (od 19 X 2005 r. do 4 XI 2007 r.)	VII (od 5 XI 2007 r. do 7 XI 2011 r.)	VIII (od 8 XI 2011 r.)
20,4	20,4	23,9	13,0	8,0	13,0

Źródło: dane Kancelarii Sejmu i Kancelarii Senatu.

Tabela 4.12. **Udział kobiet w życiu publicznym (dok.)**

Udział kobiet w organach jednostek samorządu terytorialnego
Stan w dniu 31 XII

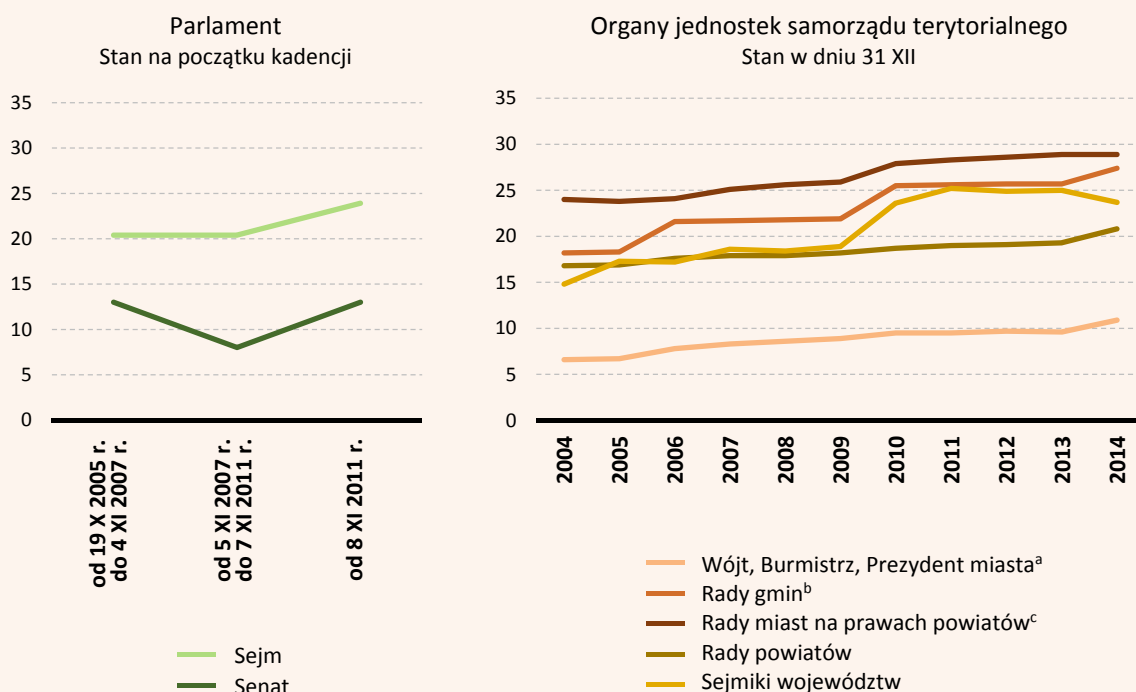
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Wójt, burmistrz, prezydent miasta ^a	6,6	6,7	7,8	8,3	8,6	8,9	9,5	9,5	9,7	9,6	10,9
Rady gmin ^b	18,2	18,3	21,6	21,7	21,8	21,9	25,5	25,6	25,7	25,7	27,4
Rady miast na prawach powiatów ^c	24,0	23,8	24,1	25,1	25,6	25,9	27,9	28,3	28,6	28,9	28,9
Rady powiatów	16,8	16,9	17,6	17,9	17,9	18,2	18,7	19,0	19,1	19,3	20,8
Sejmiki województw ...	14,8	17,3	17,2	18,6	18,4	18,9	23,6	25,2	24,9	25,0	23,7

a łącznie z burmistrzami dzielnic m.st. Warszawy. **b** Bez radnych rad miast w miastach na prawach powiatu. **c** łącznie z radnymi rad dzielnic m.st. Warszawy.

Źródło: dane GUS.

Równość płci jest jednym z warunków osiągnięcia zrównoważonego rozwoju. Zrównoważony udział obu płci w podejmowaniu decyzji na wszystkich poziomach i we wszystkich sferach, w tym także w sferze publicznej jest niezbędnym warunkiem istnienia społeczeństwa demokratycznego. Udział kobiet w procesach podejmowania decyzji na wszystkich szczeblach jest niezbędnym warunkiem dobrego rządzenia.

Wykres 4.26. **Udział kobiet w życiu publicznym (%)**

a łącznie z burmistrzami dzielnic m.st. Warszawy. **b** Bez radnych rad miast na prawach powiatu. **c** łącznie z radnymi rad dzielnic m.st. Warszawy.

Źródło: dane Kancelarii Sejmu i Kancelarii Senatu.

Źródło: dane GUS.

Zaangażowanie kobiet w politykę jest coraz większe, ale w dalszym ciągu kobiety nie są wystarczająco reprezentowane w krajowych politycznych strukturach decyzyjnych. Odsetek kobiet zasiadających w Sejmie w VII kadencji wyniósł 23,9% i był wyższy o 3,5 p. proc. niż w V i VI kadencji Sejmu. W Senacie udział kobiet jest znacznie mniejszy niż w niższej izbie parlamentu i w VIII kadencji wskaźnik ten wyniósł 13,0%. W IV kwartale 2014 r. udział kobiet w niższych izbach parlamentu oraz w parlamentach jednoizbowych krajów UE wyniósł 28%. W Polsce odsetek kobiet zasiadających w Sejmie wyniósł 24%, co uplasowało nasz kraj na 15. miejscu wśród krajów UE. Udział kobiet w wyższych izbach parlamentu krajów UE wyniósł 25% (parlamenty dwuizbowe funkcjonują w 13 krajach UE). Odsetek kobiet w wyższej izbie parlamentu niższy od notowanego w Polsce (12%) w omawianym okresie wystąpił w Rumunii i Słowenii (po 8%).

Na niewystarczającym poziomie kształtuje się także udział kobiet w innych organach pochodzących z wyboru, a mianowicie w radach gmin, w radach powiatów oraz w sejmikach województw, jednakże udział ten we władzach lokalnych systematycznie wzrasta. W 2014 r. w radach gmin udział kobiet wyniósł 27,4% i zwiększył się o 9,2 p. proc. w stosunku do 2004 r. W radach miast na prawach powiatu odsetek kobiet w 2014 r. wyniósł 28,9% wobec 24,0% w 2004 r. W radach powiatów w 2014 r. udział zasiadających kobiet wyniósł 20,8%, a w sejmikach województw 23,7% (wzrost w stosunku do 2004 r. odpowiednio o: 4,0 p. proc. i 8,9 p. proc.).

Najniższy odsetek kobiet we władzach lokalnych notuje się wśród osób pełniących funkcję wójta, burmistrza czy prezydenta miasta. W 2004 r. udział ten wynosił 6,6%, a dziesięć lat później 10,9%.

W 2011 r. została wprowadzona kwota wyborcza, która określa, że udział jednej płci nie może stanowić mniej niż 35% na listach wyborczych. Dotychczas przeprowadzono następujące wybory z kwotą wyborczą: parlamentarne w 2011 r. oraz europejskie i samorządowe w 2014 r.

Porównania międzynarodowe

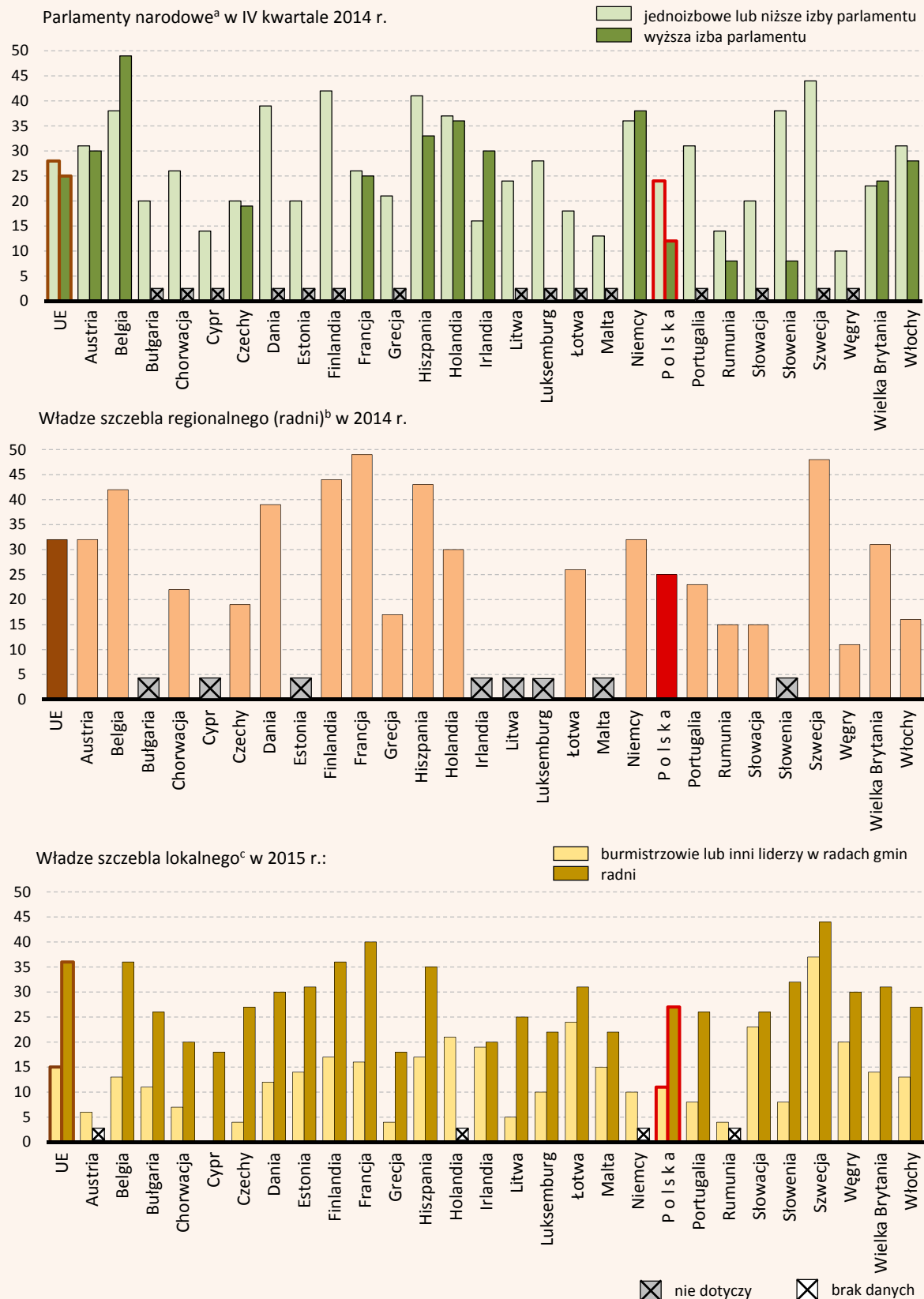
W państwach członkowskich UE zarówno w parlamentach narodowych, jak i w regionalnych i lokalnych politycznych strukturach decyzyjnych większość stanowią mężczyźni. Najwyższy udział parlamentarzystek zasiadających w niższej izbie parlamentu oraz w parlamentach jednoizbowych w IV kwartale 2014 r. odnotowano w Szwecji (44%), Finlandii (42%) i Hiszpanii (41%), a najniższy na Węgrzech (10%), Malcie (13%), Cyprze i w Rumunii (po 14%). Odsetek kobiet zasiadających w wyższej izbie parlamentu był najwyższy w Belgii (49%), Niemczech (38%), Holandii (36%), a najniższy w Rumunii, Słowenii (po 8%) oraz w Polsce (12%).

W 2014 r. we władzach szczebla regionalnego największy odsetek kobiet obserwowano we Francji (49%), Szwecji (48%) i Finlandii (44%), natomiast najmniejszy udział kobiet odnotowano na Węgrzech (11%), w Rumunii i na Słowacji (po 15%).

Najwyższy odsetek kobiet wśród radnych szczebla lokalnego w 2015 r. odnotowano w Szwecji (44%) i Francji (40%). Przeciętna wartość dla UE kształtowała się na poziomie 36%. Krajami o najniższym udziale kobiet w organach decyzyjnych szczebla lokalnego były Cypr i Grecja (po 18%) oraz Chorwacja i Irlandia (po 20%). Podobnie jak w Polsce, również w krajach UE najniższy odsetek kobiet we władzach lokalnych notuje się wśród osób pełniących funkcję burmistrza lub innego lidera w radzie gminy. Dla UE wskaźnik ten wyniósł 15%. Znaczny powyżej przeciętnej udział kobiet na stanowisku burmistrza lub pokrewnym odnotowano w 2015 r. w Szwecji (37%). Na Cyprze natomiast w tym okresie funkcję tę pełnili wyłącznie mężczyźni.

Wykres 4.27. **Udział kobiet w parlamencie, władzach szczebla regionalnego i lokalnego w krajach UE (%)**

a Dane zbierane w okresie 31 X 2014 – 12 XI 2014. **b** Dane zbierane w okresie 13 X 2014 – 10 XII 2014. **c** Dane zbierane w okresie 09 III 2015 – 07 V 2015.

Źródło: Baza danych Komisji Europejskiej na temat udziału kobiet i mężczyzn w procesach decyzyjnych.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (Dz. U. z 1997 r. Nr 54, poz. 348, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2001 r. Nr 62, poz. 627, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2006 r. Nr 227, poz. 1658, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 19 grudnia 2014 r. o rybołówstwie morskim (Dz. U. z 2015 r., poz. 222)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 lipca 2013 r. w sprawie Narodowych Celów Wskaźnikowych na lata 2013–2018 (Dz. U. z 2013 r., poz. 918)
- Rozporządzenie parlamentu europejskiego i rady (UE) Nr 1380/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie wspólnej polityki rybołówstwa, zmieniające rozporządzenia Rady (WE) Nr 1954/2003 i (WE) Nr 1224/2009 oraz uchylające rozporządzenia Rady (WE) Nr 2371/2002 i (WE) Nr 639/2004 oraz decyzję Rady 2004/585/WE
- Rozporządzenie parlamentu europejskiego i rady (UE) Nr 508/2014 z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenia Rady (WE) Nr 2328/2003, (WE) Nr 861/2006, (WE) Nr 1198/2006 i (WE) Nr 791
- Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 2009/406/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie wysiłków podjętych przez państwa członkowskie, zmierzających do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych w celu realizacji do roku 2020 zobowiązań Wspólnoty dotyczących redukcji emisji gazów cieplarnianych
- Protokół z Kioto do Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, sporządzony w Kioto dnia 11 grudnia 1997 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 203, poz. 1684)

Dokumenty strategiczne

- Agenda 21, Konferencja Narodów Zjednoczonych (1992), Rio de Janeiro
- Arczewska M. i in., Długofalowa polityka rozwoju wolontariatu w Polsce (2011), Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności (2013), Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa
- Dokument Implementacyjny Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020: Narzędzia realizacji Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (2014), Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa
- Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie (2010), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa
- Krajowy Plan Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016 (2013), Urząd Zamówień Publicznych, Warszawa

-
- Krajowy Plan Gospodarki Odpadami 2014, Załącznik do Uchwały Nr 217 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2010 r. (poz. 1183)
 - Krajowy program działań na rzecz równego traktowania na lata 2013-2016
 - Milenijne Cele Rozwoju, Deklaracja Milenijna Narodów Zjednoczonych (2000), Nowy Jork
 - Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa Strategia Spójności
 - Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2015
 - Ocena ex-ante Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
 - Odnowiona Strategia Trwałego Rozwoju Unii Europejskiej: co z niej wynika dla Polski? (2006), Rada UE, Bruksela
 - Polityka ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016
 - II Polityka Ekologiczna państwa (dokument z perspektywą do 2025 r.)
 - Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku, Ministerstwo Gospodarki (2009), Warszawa
 - Polityka Klimatyczna Polski – Strategie Redukcji Emisji Gazów Ciężkich w Polsce do roku 2020
 - Program Konwergencji – Aktualizacja 2014
 - Polityka Leśna Państwa
 - Polityka Transportowa Państwa na lata 2006-2025
 - Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
 - Program Operacyjny „Rybactwo i Morze” (PO RYBY 2014–2020)
 - Program Operacyjny Polska Cyfrowa na lata 2014-2020
 - Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa
 - Przyszłość Jakiej Chcemy – dokument końcowy Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Zrównoważonego Rozwoju RIO +20
 - Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 roku
 - Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki Dynamiczna Polska 2020
 - Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (2013), Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa
 - Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020
 - Strategia Rozwoju Kraju 2020 (2012), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa
 - Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022
 - Strategia Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.)
 - Strategia Sprawne Państwo 2020
 - Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Raporty

- *Euro Health Consumer Index – EHCI* (edycje 2006, 2007, 2008, 2009, 2012, 2013, 2014), Health Consumer Powerhouse, Bruksela
- *Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia 2012* (2013), Polska Izba Ubezpieczeń PIU, Warszawa
- *Forest Condition in Europe. 2013 Technical Report of ICP Forests* (2014), Report under the UNECE Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution CLRTAP, Braunschweig
- *Global Compact Yearbook – Polska 2014. Global Compact Poland* (2014), Warszawa
- *Informacja o działaniach podjętych przez Polskę w celu realizacji rekomendacji rady w ramach procedury nadmiernego deficytu* (2014), Warszawa

- *Krajowy Bilans Emisji SO₂, NO_x, NH₃, NMLZO, pyłów, metali ciężkich w układzie klasyfikacji SNAP i NFR. Raport Podstawowy (2015)*, Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy IOŚ-PIB, Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami KOBiZE, Warszawa
- *Krajowy Raport Inwentaryzacyjny 2014. Inwentaryzacja gazów cieplarnianych w Polsce dla lat 1988-2012 (2014)*, Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy IOŚ-PIB, Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami KOBiZE, Warszawa
- Mitosek G., Kostrzewa J., Kobus D. i in. (2013), *Ocena jakości powietrza w strefach w Polsce za rok 2012*. Zbiorczy raport krajowy z rocznej oceny jakości powietrza w strefach wykonywanej przez WIOŚ według zasad określonych w art. 89 ustawy Prawo Ochrony Środowiska, Inspekcja Ochrony Środowiska, Warszawa
- *Oczekiwana długość życia w zdrowiu w Polsce (2014)*, Raporty Krajowe Nr 7/ Kwiecień 2014, European Health and Life Expectancy Information System – EHLEIS, tłum. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny NIZP– PZH, Warszawa
- *Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport roczny 2013 (2014)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Współpracy Rozwojowej, Warszawa
- *Polska współpraca rozwojowa 2014 (2015)*, Grupa Zagranica, Warszawa
- *Polskie i zagraniczne inwestycje bezpośrednie w 2012 r. (2014)*, Narodowy Bank Polski, Warszawa
- *Potencjał efektywności energetycznej i redukcji emisji w wybranych grupach użytkownika energii. Droga naprzód do realizacji pakietu klimatyczno-energetycznego (2009)*, Polski Klub Ekologiczny Okręg Górnośląski, Katowice
- *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2011-2012 (2013)*, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa
- *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2013-2014 (2015)*, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa
- *Raport o stanie środowiska w Polsce 2008 (2010)*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa
- *Raport o sytuacji banków w 2009 roku (2010)*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa
- *Raport o sytuacji banków w 2013 roku (2014)*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa
- *Raport o sytuacji banków w 2014 roku (2015)*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa
- *Sustainable development in the European Union 2011 – monitoring report of the EU Sustainable Development Strategy (2011)*, Publications Office of the European Union, Luxembourg
- *Sustainable development in the European Union 2013 – monitoring report of the EU Sustainable Development Strategy (2013)*, Publications Office of the European Union, Luxembourg
- *Sustainable development in the European Union 2015 – monitoring report of the EU Sustainable Development Strategy (2015)*, Publications Office of the European Union, Luxembourg
- *Sprawozdanie Roczne 2014 z działalności Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (2015)*, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa
- *Stan środowiska w Polsce. Raport 2014 (2014)*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa
- *Stan Środowiska w Polsce. Sygnały 2011 (2011)*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa
- Sześciło D., Cześnik M., Markowski R. (2013), *Obywatele i wybory*, Fundacja Batorego, Warszawa

Publikacje naukowe

- Adamczyk G. (2002), *Wybrane aspekty zachowań konsumpcyjnych i wzorców spożycia żywności w polskich gospodarstwach domowych w latach dziewięćdziesiątych*, (w:) „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu – Seria Ekonomia” CCCXLIII (1)
- Bieroński J. (2005), *Zbiorniki małej retencji – problemy funkcjonowania*, (w:) „Struktura przestrzenno-funkcjonalna krajobrazu. Problemy ekologii krajobrazu” t. 17, cz. II, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław
- Borys T. (2005), *Wskaźniki Zrównoważonego Rozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa – Białystok
- Borys T. (2010), *Wskaźniki Zrównoważonego Rozwoju – efektywna forma konkretyzacji nowego paradygmatu rozwoju. Cz. 1. Co chcemy mierzyć?*, (w:) „Zielona Planeta” nr 3 (90)
- Borys T., Fiedor B. (2008), *Operacjonalizacja i pomiar kategorii zrównoważonego rozwoju – przyczynek do dyskusji*, (w:) Plich M. (red.), *Rachunki narodowe. Wybrane problemy i przykłady zastosowań*, GUS, Uniwersytet Łódzki, Warszawa
- Brzeziński A., Rezwow M. (2007), *Zrównoważony transport – ekologiczne rozwiązania transportowe. Ekorozwój i Agenda 21*, Collegium Balticum w Szczecinie, Szczecin
- Brzoska K., Lewandowska A. (2013), *Wzrost gospodarczy w dobie zrównoważonego rozwoju*, (w:) Kuczmarska M. (red.), Pietryka I. (red.), *Problemy Gospodarki Światowej Tom III*, Instytut Badań Gospodarczych i PTE, Toruń
- Cudowska-Sojko A., Dzun A. (2006), *Skłonność do oszczędzania jako determinanta wielkości i struktury oszczędności gospodarstw domowych w Polsce*, (w:) Kopycińska D. (red.), *Zachowania decyzyjne podmiotów gospodarczych*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin
- Czech K. (2013), *Szczyt ziemi Rio +20 – Jaka przyszłość zrównoważonego rozwoju?*, (w:) „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Międzynarodowe stosunki gospodarcze: wybrane czynniki instytucjonalne i procesy realne w warunkach światowej niestabilności” nr 170
- Drobiażgiewicz J. (2011), *Stan rozwoju usług e-administracji w Polsce*, (w:) „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” nr 28
- Dziejic K. (2013), *E-administracja w Polsce na tle państw w Unii Europejskiej*, (w:) Laskowski P. (red.), „Prace Naukowe Wałbrzyskiej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości. Samorząd terytorialny a polityka lokalna” nr 24 (4)
- Feltynowski M. (red.), Kina E., Niepiekło B. (red.), Tomaszewska A. W. (red.) (2012), *pO kolei. Miejsca, wyzwania, inspiracje*, Studenckie Koło Naukowe Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Łódzkiego SPATIUM, Łódź
- Gromulska L., Wysocki M.J., Goryński P. (2008), *Lata przeżyte w zdrowiu (Healthy life years, HLY) – zalecany przez Unię Europejską syntetyczny wskaźnik sytuacji zdrowotnej ludności*, (w:) „Przegląd epidemiologiczny” nr 62 (4)
- Grzywińska-Rąpca M. (2011), *Analiza wydatków na towary i usługi konsumpcyjne gospodarstw domowych w Polsce w latach 2000-2009*, (w:) „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego” nr 4
- Gutry-Korycka M., Sadurski A., Kundzewicz Z. W., Pociask-Karteczka J., Skrzypczyk L. (2014), *Zasoby wodne a ich wykorzystanie*, (w:) „Nauka” nr 1, Polska Akademia Nauk, Warszawa
- Jastrzębska E. (2014), *Polityka genderowa Unii Europejskiej – geneza i ewolucja*, (w:) „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” nr 2 (4)
- Józwiak M. (2014), *Pojęcie długu. Statystyka długu publicznego. Metodologia ustalania zadłużenia*, (w:) Walczak P. (red.), *Zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego. Wyzwania w obliczu nowej perspektywy finansowej UE*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa

- Kasprzyk B. (2011), *Aspekty funkcjonowania e-administracji dla jakości życia obywateli*, (w:) „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Społeczeństwo informacyjne – regionalne aspekty rozwoju” z. nr 23, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów
- Kiełkowska M. (red.) (2013), *Rynek pracy wobec zmian demograficznych*, (w:) „Zeszyty Demograficzne”, Instytut Obywatelski, Warszawa
- Kronenberg J. (red.), Bergier T. (red.) (2010), *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*, Fundacja Sendzimira, Kraków
- Lorek A. (2014), *Problemy i wyzwania zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej w regionie śląskim*, (w:) „Studia Ekonomiczne” vol. 166, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice
- Maciejasz-Świątkiewicz M., Palmer M. (1999), *Stopy oszczędzania gospodarstw domowych w Polsce*, (w:) Liberda B. (red.), *Determinanty oszczędzania w Polsce*, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych CASE, Warszawa
- Misztal P. (2011), *Współzależności między oszczędnościami i wzrostem gospodarczym w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego*, (w:) „Finansowy Kwartalnik Internetowy e-Finanse” vol. 7, nr 2
- Murkowski R. (2011), *Ocena obciążenia demograficznego ludności Polski na lata 2010-2025*, (w:) „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego” nr 4/8
- Nawrońska I. (2011), *Polski system ochrony zdrowia. Potrzeba redefiniowania priorytetów*, (w:) „Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” nr 11
- Nesterowicz R. (2014), *Ocena sytuacji finansowej sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce*, (w:) „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” nr 40, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów
- Nowak P. (2012), *Poziom innowacyjności polskiej gospodarki na tle krajów UE*, (w:) „Prace Komisji Geografii Przemysłu” nr 19
- Nowogródzka T. (2012), *Stan i perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce*, (w:) „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” nr 2
- Piotrowska J. (2012), *Ekoinnowacje – wyzwanie dla polskiej gospodarki*, (w:) „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” nr 28
- Pulińska U. (2012), *Psychospołeczne uwarunkowania podejmowania działalności wolontariackiej*, (w:) „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy. Nauki Społeczne” nr 2, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Informatycznej i Ekonomii TWP, Olsztyn
- Rękas M. (2010), *Kobiety na rynku pracy a elastyczne formy zatrudnienia*, (w:) „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy” z. nr 16, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław
- Sobczak R. (2014), *Zróżnicowanie zasobów ludzkich w nauce i technice w krajach Unii Europejskiej*, (w:) „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Problemy rozwoju regionalnego i lokalnego” nr 331
- Sztabiński P. B. (red.), F. Sztabiński (red.) (2014), *Polska-Europa. Wyniki Europejskiego Sondażu Społecznego 2002-2012*, Wydawnictwo Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
- Szcześniak M., Rondón G. (2011), *Pokolenie „ani-ani”: o młodzieży, która się nie uczy, nie pracuje i nie dba o samokształcenie*, (w:) „Psychologia Społeczna” t. 6, nr 3 (18)
- Trzpiot G., Ojrzyńska A. (2014), *Analiza ryzyka starzenia demograficznego wybranych miast w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice
- Ucieklak-Jeż P. (2011), *Analiza stanu oczekiwanej długości życia bez niepełnosprawności w Polsce*, (w:) „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pragmata tes Oikonomias” t. V

-
- Wojtas M. (2013), *Innowacyjność Polskiej gospodarki na tle krajów Unii Europejskiej*, (w:) „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 57
 - Woroniecka-Leciejewicz I., Terwińska M. (2008), *Preferencje konsumpcyjne a struktura wydatków gospodarstw domowych w Polsce*, (w:) „Zeszyty Naukowe Wydziału Informatycznych Technik Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej i Zarządzania. Współczesne Problemy Zarządzania” nr 1
 - Wójcik G.P. (2015), *Rola Systemu Ekozarządzania i Audytu (EMAS) w Działalności Organizacji*, (w:) „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Zrównoważony rozwój organizacji – odpowiedzialność środowiskowa” nr 377
 - Zalewska M. (2013), *Jak mierzyć zrównoważony rozwój Polski?*, (w:) *Ekonomia dla przyszłości. Odkryć naturę i przyczyny zjawisk gospodarczych. IX Kongres Ekonomistów Polskich*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa
 - Zalewska M. (2013), *Paradygmat zrównoważonego rozwoju w strategiach nowych państw członkowskich UE*, (w:) „Handel wewnętrzny. Trendy, wyzwania i dylematy zrównoważonego rozwoju” nr 6
 - Załoga E. (red.), Liberadzki B. (red.) (2010), *Innowacje W Transporcie. Korzyści Dla Użytkownika*, (w:) „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” nr 603, seria „Ekonomiczne Problemy Usług” nr 59
 - Zwiecz P. (2013), *Czynniki wpływające na strukturę wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych w Polsce*, (w:) „Studia i prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego” nr 33, t. 2

Opracowania statystyczne

- *Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2014* (2015), GUS, Warszawa
- *Aktywność ekonomiczna ludności Polski I kwartał 2015* (2015), GUS, Warszawa
- *Bilansowe wyniki finansowe banków w 2005 r.* (2006), GUS, Warszawa
- *Budżety Gospodarstw Domowych* (edycje 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013), GUS, Warszawa
- *Dochody i warunki życia ludności Polski* (edycje 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013), GUS, Warszawa
- *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2011-2013* (2014), GUS/US w Szczecinie, Warszawa 2014
- *Efektywność wykorzystania energii w latach 2003-2013* (2015), GUS, Warszawa
- *Energia ze źródeł odnawialnych w 2013 r.* (2014), GUS Departament Produkcji, Ministerstwo Gospodarki Departament Energetyki, Warszawa
- *Europe in figures — Eurostat yearbook 2012* (2012), Publications Office of the European Union, Luxembourg
- *Gospodarka paliwowo-energetyczna w latach 2012 i 2013* (2014), GUS, Warszawa
- *Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011* (2014), GUS, Warszawa
- *Infrastruktura komunalna w 2013 r.* (2014), GUS, Warszawa
- *Jakość życia w Polsce. Edycja 2014* (2014), GUS, Warszawa
- *Kobiety i mężczyźni na rynku pracy w 2014 r.* (2014), GUS, Warszawa
- *Leśnictwo 2014* (2014), GUS, Warszawa
- *Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna. Część I. Ludność. NSP 2011* (2013), GUS, Warszawa
- *Ludność, ruch naturalny i migracje w latach 1946-2014*, GUS, Warszawa
- *Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna NSP 2011* (2013), GUS, Warszawa

- *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2015* (2015), GUS, Warszawa
- *Mieszkania. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011* (2013), GUS, Warszawa
- *Monitoring banków 2005-2010* (2010), GUS, Warszawa
- *Monitoring banków 2013* (2014), GUS, Warszawa
- *Nauka i technika w 2013* (2014), GUS/US w Szczecinie, Warszawa
- *Ochrona Środowiska* (edycje 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014), GUS, Warszawa
- *Polska w Unii Europejskiej 2004-2014* (2014), GUS, Warszawa
- *Produkt krajowy brutto – Rachunki regionalne* (edycje 2005, 2006, 2009, 2012), GUS/US w Katowicach, Katowice
- *Prognoza ludności na lata 2014-2050* (2014), GUS, Warszawa
- *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2010-2013* (2015), GUS, Warszawa
- *Rocznik demograficzny 2014* (2014), GUS, Warszawa
- *Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej* (edycje 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014), GUS/US w Szczecinie, Szczecin
- *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej* (edycje 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014), GUS, Warszawa
- *Rolnictwo w 2014 r.* (2015), GUS, Warszawa
- *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce w 2013 r.* (2013), GUS/US w Szczecinie, Warszawa
- *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce w 2014 r.* (2014), GUS/US w Szczecinie, Warszawa
- *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat* (edycje 2004-2008, 2006-2010, 2007-2011, 2008-2012, 2009-2013, 2010-2014), GUS/US w Szczecinie, Warszawa
- *Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2014 r.* (2015), GUS, Warszawa
- *Statistical Yearbook of the Republic of Croatia 2014* (2014), Croatian Bureau of Statistics, Zagreb
- *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku* (edycje 2004, 2006, 2008, 2010, 2012), GUS, Warszawa
- *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014-2050* (2014), GUS, Warszawa
- *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej* (2012), GUS, Warszawa
- *Transport. Wyniki działalności* (edycje 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014), GUS, Warszawa
- *Transport drogowy w Polsce w latach 2012 i 2013* (2015), GUS/US w Szczecinie, Warszawa
- *Transport wodny śródlądowy w Polsce w 2014 r.* (2015), GUS/US w Szczecinie, Warszawa
- *Trwanie życia w 2014 r.* (2015), GUS, Warszawa
- *Warunki mieszkaniowe gospodarstw domowych i rodzin. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011* (2014), GUS, Warszawa
- *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski* (2011), GUS/US w Katowicach, Katowice

Bazy

- Bank Danych Lokalnych (BDL)
- Baza danych Komisji Europejskiej na temat udziału kobiet i mężczyzn w procesach decyzyjnych <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/>
- Baza Urzędu Statystycznego Unii Europejskiej EUROSTAT
- System monitorowania rozwoju STRATEG

Inne

- „Barometr Natura 2000”, Komisja Europejska
- „Biuletyn monitoringu przyrody”, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska GIOŚ, Warszawa
- *Ekologiczne zakupy! Podręcznik dotyczący zielonych zamówień* (2011), Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg
- Fergusson M. (2013), *Europejskie standardy emisji CO₂ z samochodów osobowych – skutki dla Polski. Raport przygotowany na zlecenie sieci Transport & Environment*, Instytut Spraw Obywatelskich INSPRO, Łódź
- Jaros B. (2008), *Mierniki rozwoju trwałego i zrównoważonego*, Instytut Ekologii Terenów Przemysłowych, Katowice
- Komisja Europejska, Komunikat Komisji do parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Godne życie dla wszystkich: Eliminacja ubóstwa i zapewnienie światu zrównoważonej przyszłości” KOM(2013) 92 wersja ostateczna, Bruksela
- Komisja Europejska, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Godne życie dla wszystkich: od wizji do wspólnego działania” KOM(2014) 335 wersja ostateczna, Bruksela
- Komisja Europejska, Komunikat Komisji do parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Globalne partnerstwo na rzecz eliminacji ubóstwa i zrównoważonego rozwoju po roku 2015” KOM(2015) 44 wersja ostateczna, Bruksela
- Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego „Wyniki przeglądu wspólnotowej strategii na rzecz zmniejszania emisji CO₂ pochodzących z samochodów osobowych i lekkich pojazdów dostawczych” (2007), Bruksela
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Zamówienia publiczne na rzecz poprawy stanu środowiska” (2008), Bruksela
- Komunikat dotyczący deficytu i długu sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2014 r (2015), GUS, Warszawa
- Kozak K. (2011), *Wolontariat w badaniach*, (w:) „Biuletyn EBIB” nr 9, <http://www.ebib.pl/>, [dostęp: 15.09.2015]
- Makowski G. (2011), *Młody, bogaty, wykształcony, religijny – mit polskiego wolontariusza*, Komunikat z Badań CBOS BS/63/2011, Warszawa
- Marchewka-Bartkowiak K. (2010), *Problem długu publicznego w Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem kryteriów z Maastricht*, (w:) „Studia Biura Analiz Sejmowych BAS” Nr 3 (23)
- Mikucki O. (2005), *Energochłonność jako czynnik nowoczesnej gospodarki*, (w:) „Czysta Energia” nr 8, ABRYS Sp. z o.o., Wydawnictwa Komunalne, Poznań
- Monitoring Ptaków Polski w latach 2012–2013, 11/2013/1
- Morska gospodarka rybna w 2014 r
- Morski Instytut Rybacki – Państwowy Instytut Badawczy
- Standard Eurobarometer, Opinia publiczna w UE – Jesień (edycje 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014), Komisja Europejska
- Stanowisko Rządowej Rady Ludnościowej w sprawie ograniczenia zachorowalności i umieralności z powodu chorób układu krążenia w obliczu wyzwań demograficznych w Polsce (2015), Warszawa

- Suchecki B. (2006), *Zanieczyszczenia powietrza emitowane przez transport drogowy*, (w:) *Koalicja Lanckorońska na rzecz Zrównoważonego Transportu*, <http://lanckoronska.zm.org.pl/>, [dostęp: 08.07.2015]
- Szpor A., Śniegocki A. (2012), *Ekoinnowacje w Polsce. Stan obecny, bariery rozwoju, możliwości wsparcia*, Instytut Badań Strukturalnych IBS, Warszawa
- Szymańczak J. (2012), *Starzenie się polskiego społeczeństwa – wybrane aspekty demograficzne*, (w:) „Studia Biura Analiz Sejmowych” nr 2 (30)
- Wasilewski W. (2014), *Finansowanie OZE na terenach wiejskich*, (w:) „Czysta Energia” nr 2, ABRYS Sp. z o.o., Wydawnictwa Komunalne, Poznań
- Wieloletni Plan Finansowy Państwa Na Lata 2015-2018 (2015), Warszawa
- Załączniki do Komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Podsumowanie realizacji strategii *Europa 2020* na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu” (2014), Bruksela
- Zbiór tablic *Struktura ludności: Ludność, ruch naturalny i migracje w latach 1946-2014*, GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/struktura-ludnosc,16,1.html>, [dostęp: 13.08.2015]
- „Zielone Zamówienia Publiczne” (2009), Urząd Zamówień Publicznych, Warszawa

Strony internetowe

- www.appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do
- www.ceip.at
- www.dokumenty.rcl.gov.pl/M2010101118301.pdf
- www.ec.europa.eu/Eurostat
- www.ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5760825/KS-CD-12-001-EN.PDF/032ab046-5604-42cf-b0a5-7e63e1cda8bb
- www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/
- www.ec.europa.eu/fisheries/cfp/fishing_rules/fishing_fleet/index_pl.htm
- www.ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making
- http://ec.europa.eu/polska/news/121017_biopaliwa_pl.htm
- www.eco-innovation.eu/
- www.egospodarka.pl/art/galeria/78468,Odpady-komunalne-analiza-konkurencji-na-ryнку,5,39,1.html
- <http://www.ekologia.pl/wiadomosci/srodowisko/komisja-europejska-nie-chce-promowac-biopaliw,17416.html>
- www.ekoportal.gov.pl
- www.eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0508&qid=1396619000742&from=PL
- www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:354:0022:0061:PL:PDF
- www.fao.org/biodiversity/cross-sectoral-issues/protected-areas/en/
- www.fao.org/docrep/018/i3107e/i3107e04.pdf
- www.gios.gov.pl
- www.greenlynx.pl/index.php/gospodarka-odpadami/140-hierarchia-sposobow-postepowania-z-odpadami
- www.healthpowerhouse.com
- www.iim.mech.pk.edu.pl/ktm/dydaktyka/spawalnictwo/Cele%20i%20zadania%20w%20gospodarce%20odpadami%20zawarte%20w%20KPGO.pdf
- www.ijar-s.gov.pl

-
- www.institutobywatelski.pl/wp-content/uploads/2014/03/analiza_sytuacja_kobiet_na_ryнку_pracy_w_polsce.pdf
 - www.kobize.pl
 - www.levis.sggw.waw.pl/
 - www.literatur.ti.bund.de/digbib_extern/dn053404.pdf
 - www.malaretencja.pl
 - www.mf.gov.pl/documents/764034/1002171/EDP+raport+2014.04.pdf
 - www.mg.gov.pl/files/upload/20531/2014-04-15_BEiS_%20przyjety_przez_RM.pdf
 - www.minrol.gov.pl/Informacje-branzowe/Strategia-zrownowazonego-rozwoju-wsi-rolnictwa-i-rybactwa-na-lata-2012-2020
 - www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PO-RYBY-2014-2020
 - www.mir.gdynia.pl/wp-content/uploads/2015/07/MGR2014.pdf
 - www.mir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/planowanie-przestrzenne/
 - www.monitoringptakow.gios.gov.pl/ptaki-krajobrazu-rolnego
 - www.mos.gov.pl
 - www.mpips.gov.pl
 - www.nbportal.pl
 - www.obserwatorfinansowy.pl
 - www.oecd.org/poland/oecd-environmental-performance-reviews-poland-2015-9789264227385-en.htm
 - www.phie.pl
 - www.piu.org.pl
 - www.pkw.gov.pl
 - www.polskapomoc.gov.pl
 - www.portalwiedzy.onet.pl/10585,,,,planowanie_przestrzenne,haslo.html
 - www.przegl Epidemiol.pzh.gov.pl
 - www.pzh.gov.pl
 - [www.researchgate.net/publication/270744403_Forest_Condition_in_Europe_-_2014_Technical_Report_of_ICP_Forests_Report_under_the_UNECE_Convention_on_Long-range_Transboundary_Air_Pollution_\(CLRTAP\)](http://www.researchgate.net/publication/270744403_Forest_Condition_in_Europe_-_2014_Technical_Report_of_ICP_Forests_Report_under_the_UNECE_Convention_on_Long-range_Transboundary_Air_Pollution_(CLRTAP))
 - www.rynekpracy.pl
 - www.sbc.org.pl
 - www.spatium.uni.lodz.pl
 - www.stat.gov.pl
 - www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-gospodarki-morskiej-2014,11,7.html
 - www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/lesnictwo/lesnictwo-2014,1,10.html
 - www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/opracowania/kobiety-i-mezczyzni-na-rynku-pracy-2014,1,5.html
 - www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/srodowisko-energia/energia/zuzycie-energii-w-gospodarstwach-domowych-w-2012-r-,2,2.html
 - www.strateg.stat.gov.pl
 - www.teraz-srodowisko.pl
 - www.ur.edu.pl/pliki/Zeszyt16/26.pdf
 - www.uslugiekosystemow.pl
 - <http://www.uzp.gov.pl/cmsws/page/?F;239>
 - www.worldbank.org
 - www.zb.eco.pl/article/transport-a4711
-

Notatki